Міністерство освіти і науки України
Ministry of Education and Science of Ukraine
Близькосхідний технічний університет
(Middle East Technical University (METU) (Turkey)
Венеціанський Університет Ка-Фоскарі
(Ca' Foscari University of Venice) (Italy)
Інститут філософії НАН України
Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
M.P.Dragomanov National Pedagogical University
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Oles Honchar Dnipro National University

ОСВІТА І НАУКА У МІНЛИВОМУ СВІТІ: проблеми та перспективи розвитку

МАТЕРІАЛИ
III Міжнародної наукової конференції

26-27 березня 2021 р.

Частина II

Proceedings of the Third International Scientific Conference
Education and Science in a Changing World:
Problems and Prospects for Development
Dnipro, Ukraine
March 26-27, 2021
Part II

Міністерство освіти і науки України
Ministry of Education and Science of Ukraine
Близькосхідний технічний університет
(Middle East Technical University (METU) (Turkey)
Венеціанський Університет Ка-Фоскарі
(Ca' Foscari University of Venice) (Italy)
Центр антропології Інституту археології та етнографії
Національної Академії Наук Азербайджану
(Center for Anthropology of the Institute of Archeology and Ethnography of ANAS)
Інститут філософії НАН України
Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
M.P.Dragomanov National Pedagogical University
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Oles Honchar Dnipro National University

ОСВІТА І НАУКА У МІНЛИВОМУ СВІТІ: проблеми та перспективи розвитку

МАТЕРІАЛИ
III Міжнародної наукової конференції

26-27 березня 2021 р.

Частина II

Proceedings of the Third International Scientific Conference
Education and Science in a Changing World:
Problems and Prospects for Development
Dnipro, Ukraine
March 26-27, 2021
Part II

Дніпро
2021

УДК 303
ББК 63.3
О 72

Редакційна колегія:

Оковитий Сергій Іванович, д.х.н., проф., проректор з наукової роботи Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.
Токовенко Олександр Сергійович, д.філос.н., проф., декан факультету суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.
Трампус Антоніо, доктор наук з історії, професор Департаменту лінгвістики та порівняльних культурних досліджень Венеціанський Університет Ка-Фоскарі (Ca' Foscari University of Venice), Італія.
Октай Танзевер, доктор філософії з політичних наук, професор, декан факультету міжнародних відносин Близькосхідного технічного університету (Middle East Technical University (METU)), м.Анкара, Турція.
Маммадлі Аліага, професор, голова Центру антропології Інституту археології та етнографії Національної Академії Наук Азербайджану (Center for Anthropology of the Institute of Archeology and Ethnography of ANAS), м.Баку, Азербайджан.
Рагімли Руслан Хілал Оглу, співробітник Центру антропології Інституту археології та етнографії Національної Академії Наук Азербайджану (Center for Anthropology of the Institute of Archeology and Ethnography of ANAS), м.Баку, Азербайджан
Іщенко Ігор Васильович, д.політ.н., доц., завідувач кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.
Хамітов Назіп Віленович, д.філос.н., проф., провідний науковий співробітник відділу філософської антропології Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України
Крилова Світлана Анатоліївна, д.філос.н., проф., завідувач кафедри філософської антропології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
Висоцький Олександр Юрійович, д.політ.н., проф., професор кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.
Кривошеїн Віталій Володимирович, д.політ.н., проф., завідувач кафедри соціології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.
Третяк Олексій Анатолійович, д.політ.н., доц., завідувач кафедри політології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.
Ключник Руслан Максимович, к.політ.н., доцент кафедри глобальної економіки Університету імені Альфреда Нобеля.
Міхейченко Марія Анатоліївна, к.політ.н., доц., доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

О 72 Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку. Матеріали III Міжнародної наукової конференції. 26-27 березня 2021 р., м.Дніпро. Частина II. / Наук. ред. О.Ю.Висоцький. – Дніпро: СПД «Охотнік», 2021. – 368 с.

У збірник вміщено матеріали III Міжнародної наукової конференції «**Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку**», що присвячені осмисленню найбільш важливих наукових та освітніх проблем сучасності, окресленню перспектив їх вирішення, розробці стратегій подальшого розвитку наукового та освітнього потенціалу в світовому контексті, узагальненню досвіду викладання та визначенню шляхів реалізації виваженого підходу до оптимізації освітніх практик з огляду на нові виклики та кращі світові досягнення. Рекомендовано для студентів, аспірантів і викладачів вищих навчальних закладів, науковців.

© Колектив авторів, 2021
© ДНУ ім. Олеся Гончара, 2021

СЕКЦІЯ VI
**ПОЛІТИЧНІ НАУКИ В СВІТІ.
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ.
СОЦІОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНА РОБОТА:
НОВІ ІДЕЇ ТА НАУКОВІ ДОСЯГНЕННЯ**

О. Ю. Висоцький

ДО ПИТАННЯ РОЗУМІННЯ ЛЕГІТИМНОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

У правовому дискурсі використання поняття «легітимність» має свою специфіку. В правовому дискурсі, як правило, легітимність розглядається в межах ціннісно-нормативного підходу, по суті, є його конкретизацією. Важливо зазначити, що в межах інших дискурсів (соціологічного, політичного, етичного, логічного, філософського) легітимність набуває іншого значення та має дещо інші виміри. Показово, що окремі вчені-правники, зокрема Крістофер Томас, помічають, що в різних мовних практиках термін «легітимність» позначає дещо різні явища та схильні розрізняти, зокрема, правовий, моральний та соціальний підхід до легітимності [6,p.5]. Аналізуючи матеріали фундаментальних словників, ми прийшли до висновку, що поняття легітимності може мати відношення, як мінімум, до чотирьох дискурсів [1, с.109-110], але можемо стверджувати, що таких дискурсів набагато більше.

Варто зазначити, що саме у правовому дискурсі легітимність стає правовою категорією незалежно від джерел походження та аргументів її самовиправдання. Один із піонерів дослідження легітимності в міжнародному праві Томас Франк визначав її як властивість норми або нормотворчого інституту самостійно породжувати у адресатів пред’явлених норм прагнення до додержання їх вимог, оскільки адресати вважають, що норма або інститут виникли і діють відповідно до загальноприйнятих принципів правового процесу [3, p.24]. Інший дослідник легітимності у міжнародному праві Ян Херд визначав цей термін як нормативне переконання суб'єкта в тому, що нормам або інститутам належить підпорядковуватись [4, p.381]. Як бачимо, Т.Франк визначає легітимність переважно у процесуальному ключі, як відповідність процесуальним принципам, а Я.Херд як переконаність в належному характері норм та інститутів за їх змістом.

Для Ісао Міяоки легітимність – це прискриптивна якість норми, правила або інституту, яка змушує бути зобов’язаним їх поважати або відчувати такий обов’язок [5, p.11]. І.Міяоки, визначаючи легітимність, акцентує увагу на різних видах підстав, які можуть слугувати як причини для суб’єктів права. За якістю дослідник розрізняє позитивну, нейтральну та негативну легітимність, розуміючи під ними міру підтримки/заперечення норми. Позитивна легітимність норми означає її ненульову підтримку. Нейтральна легітимність вказує на нульову підтримку норми та одночасно її нульове заперечення. Негативна легітимність визначає неприйняття, заперечення норми.

Для Даніеля Боданськи легітимність може бути різних видів у залежності від контексту застосування, характеру інститутів та підстав виправдання. Він виділяє легітимність, яка існує відповідно до правил визнання норм, та легітимність норм міжнародної системи, які є бажаними для регулювання міжнародно-правових відносин у майбутньому. Д.Боданськи вказує, що для легітимності потрібні різні підстави у залежності від типу влади та компетенції, що має міжнародний інститут.

Разом з тим, необхідні різні теорії легітимності для законодавства, судочинства та управління. У першому випадку важливі як підстави легітимності додержання правил голосування, у другому – додержання процесуальних норм, у третьому – порядок делегування, характер процесу прийняття рішень або наявність фахової експертизи [2, p.316]. За Д.Боданськи, навіть нормоутворюючу діяльність Ради Безпеки ООН необхідно розглядати з позицій різних теорій легітимності в залежності від того, чи приймає вона рішення по окремій справі або діє в квазі-законодавчій якості, встановлюючи більш загальні правила [2, p.316]. Дослідник робить цілком справедливий висновок, що різні типи проблемних областей створюють різні варіації легітимності. Наприклад, питання, пов'язані з вибором між цінностями, можуть зажадати іншої основи легітимності, ніж питання, які носять більш технічний характер [2, p.316].

Рюдігер Вольфрум, погоджуючись, що легітимність може вживатись по різному, інтерпретує її здебільшого як виправданість авторитету чи влади. Це поняття, на його думку, еквівалентно наявності влади ухвалювати зобов'язуючі рішення або предписувати зобов'язуючі норми. Такі рішення чи норми можуть бути загальними або спеціальними. І таке розмежування може залежати від їх легітимності [7, p.6]. Р.Вольфрум виділяє елементи, які можуть формувати легітимність. Це джерело, процедура та результат, а також їх комбінації. Відповідно до нього, легітимність міжнародного публічного права базується на згоді держав, оскільки міжнародне право ґрунтується на допущенні, що держави мають здатність до переговорів та додержання міжнародних угод. Держави беруть на себе зобов'язання перед іншими партнерами та міжнародним співтовариством у цілому щодо таких угод. Вони також мають можливість взяти на себе зобов'язання в односторонньому порядку [7, p.6]. Що стосується процедурної легітимності, то Р.Вольфрум відмічає значущість в її досягненні дотримання заздалегідь узгодженої процедури. Крім того, він звертає увагу на авторитетність учасників прийняття рішення щодо вердикту, яка може визначатися професіоналізмом та незалежністю суддів та експертів, а також участю третьої сторони за допомогою amici curiae як де-факто (наприклад, блог або стаття експерта у пресі), так і де-юре.

Особливе значення для легітимності, безумовно, має результат прийняття рішення. Можна стверджувати, що згода держав насамперед має стосуватися результату, тоді як згода щодо походження норми та процедури її формування має по суті допоміжне значення. Р.Вольфрум справедливо зазначає, що якщо будь-який орган, такий як Рада Безпеки або Міжнародний суд або трибунал, хоча і заснований відповідно до прийнятих правил і приймає рішення відповідно до встановленої процедури, не досягає результатів, які міжнародна спільнота як адресат таких рішень вважає адекватними, це може в кінцевому рахунку призвести до підриву його легітимності [7, p.7]. Доля комісії ООН з прав людини є прикладом у цьому відношенні. Її делегітимація призвела до створення Ради з прав людини у 2006 р., склад, відповідальність та механізми роботи якої відрізняються від колишньої комісії з прав людини. Р.Вольфрум ставить проблему оцінки легітимності міжнародного органу на основі задоволеності його рішеннями з боку держав, яким вони адресовані. На наш погляд, тут результативна легітимність має бути доповнена іншими видами легітимності, кожна з яких окремо може бути поставлена під сумнів. Проте синтез різних видів легітимності (експертна, процедурна, процесуальна, результативна, консенсусна, прагматична, об'єктивістська і т.ін.) може бути основою для якісно нового правового явища - синтетичної легітимності міжнародних правових норм.

Згаданий нами раніше К.Томас на основі правового, морального та соціального

підходів вирізняє, відповідно, правову, моральну та соціальну легітимність [6, p.6]. Правову та моральну легітимність він інтерпретує як конкретизацію більш широкого родового поняття нормативної легітимності, а соціальну – розуміє як версію емпіричної легітимності. Поділ легітимності на фактичну та нормативну має певну традицію серед вчених-правників.

Висновки. Поняття легітимності в правовому дискурсі має свою специфіку. Якщо в соціологічному та політичному дискурсах легітимність фактично означає смисл та значущість як динамічний синтез обґрунтування та визнання, то в правовому дискурсі вона є виправданістю. Причому слово «виправданість» найбільш чітко позначає сутність явища легітимності як такої, що конкурує, вступає в деяке протиріччя з легальністю. Справу з легітимністю у міжнародному праві ускладнює те, що вона народжується не сама по собі, а як результат процесу обговорення, аргументації, обґрунтування, узгодження інтересів, перспектив суб'єктів міжнародного права, що діють переважно за принципами етики відповідальності. Цей процес є легітимацією, динамічним виміром легітимності, що надає їй достатніх підстав для ствердження вибору між різними нормами та їх застосуванням валідним або правомірним. Тут можна вказати на те, що існують ефективні інструменти виправдання, легітимації, що перетворюють міжнародні норми, способи та результати їх застосування на виправдані, тобто легітимні. Йдеться про технології виправдання або, іншими словами, про технології легітимації. Тому проблема легітимності норм міжнародного права має ставитись не як проблема їх відповідності моральним принципам, законам логіки, духу чи формальним вимогам права, а як проблема технологій виправдання їх вибору та застосування. Немає ніякої універсальної легітимності для всіх ситуацій та часів. Легітимність завжди ситуативна та є результатом аргументативного дискурсу зацікавлених сторін, що мають здатність до забезпечення застосування норм права та достатньо ресурсів для виправдання своєї правової позиції, незважаючи іноді на порушення окремих аспектів нормативного порядку.

Список використаних джерел

1.Высоцкий А.Ю. Легитимность: анализ понятия / А.Ю.Высоцкий. // Грані. 2003. № 1 (27). С.109-113. 2.Bodansky D. The Concept of Legitimacy in International Law / Daniel Bodansky. // Rudiger Wolfrum and Volker Roben (eds), Legitimacy in International Law. Berlin ; New York : Springer, 2008. P.309-317. 3.Franck Th.M. The power of legitimacy among nations / Th.M.Franck. New York; Oxford: Oxford University Press, 1990. 303 p. 4.Hurd I. Legitimacy and Authority in International Politics / Ian Hurd // International Organization. 1999. Vol. 53. P.379-408. 5.Miyaoka, I. Legitimacy in international society Japan's reaction to global wildlife preservation / Isao Miyaoka. New York : Palgrave Macmillan, 2003. IX, 214 p. 6.Thomas C.A. The Uses and Abuses of Legitimacy in International Law/ Christopher A Thomas. // Oxford Journal of Legal Studies. 2014. - P.1–30. 7.Wolfrum R. Legitimacy in International Law from a Legal Perspective: Some Introductory Considerations / Rudiger Wolfrum. // Rudiger Wolfrum and Volker Roben (eds), Legitimacy in International Law. Berlin; New York: Springer, 2008. P.1-24.

І. А. Побочий

СУЧАСНИЙ ПАТРІОТИЗМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Патріотизм – складова системи загальнонаціональних цінностей, основа національної ідентичності, державного будівництва і національної безпеки. Значення патріотизму зростає в критичних ситуаціях історичного розвитку: під час війни, загострення соціальних конфліктів, на фоні революційних рухів, боротьби за владу, природних катаклізмів. Такі історичні події потребують від громадян

особливих духовних якостей: готовності до самопожертви, вміння ставити інтереси батьківщини вище за приватні.

Зміни, що відбулися в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства, нова змістовно-ціннісна переорієнтація громадян, а також відсутність державної ідеології настійно вимагають всебічного розвитку і застосування потенціалу патріотизму в інтересах виховання сучасної молоді. Патріотизм має незвичайну притягальну силу для особистості, надихає і згуртовує маси в найважчі хвилини, генерує прагнення людей до активних дій щодо соціально-економічного розвитку своєї Батьківщини, забезпечення її безпеки в мирний і воєнний час, є гарантом збереження держави і народу. Актуальність цього феномену викликана низкою внутрішніх і зовнішніх чинників, ускладненням міжнародної та військово-політичної обстановки.

Сьогодні в умовах колосальних соціальних трансформацій, викликаних процесом глобалізації філософське осмислення проблеми патріотизму стає ще більш актуальним, особливо в її ціннісному вимірі. Об'єктивно виникає потреба аналізу патріотизму як цінності, гармонійно синтезує в собі любов до батьківщини, громадянськість, толерантність, національну ідентичність, космополітизм і віротерпимість. Очевидно, що лише новий погляд на патріотизм як неординарне явище глобального світу дозволить народам різних країн далі йти шляхом неминучої інтеграції. Та й у громадян України, на шляху модернізації Вітчизни, може з'явитися додатковий духовний стимул і мотивація до інновацій в суспільному розвитку. Концептуальну цілісність українського патріотизму, основу його специфічних властивостей, базисних напрямків і безлічі проявів ментального, світоглядного та етнопсихологічного характеру завжди складали такі поняття як «вітчизна», «національна ідея», «пам'ять», «свобода», «віра», «рід» , «народ», «Батьківщина». В Україні, для якої характерні поліетнічність та поліконфесійність сьогодні необхідно говорити про загальноукраїнський, державний патріотизм. Саме в такому патріотизмі об’єктивно повинен бути зацікавлений кожен громадянин незалежно від його етнічної, соціальної, конфесійної та іншої приналежності. Світоглядні процеси, які зачіпають уявлення про глобальні життєві орієнтири, про геополітичний, культурний статусі України, її долі в новій історичній перспективі і місце в світовому співтоваристві обумовлюють необхідність усвідомлення антропо-аксіологічної ролі, місця та значення патріотизму в сучасному світі. Для України дослідження природи і змісту патріотизму, його ціннісних домінант і форм трансформації в соціокультурному просторі - це стратегічне завдання, від вирішення якого залежить самозбереження всіх основ української поліетнічної спільноти. Патріотизм, будучи динамічним процесом особистісного і громадянського становлення, виступає підставою розвитку української цивілізації, соціальної і духовної життєдіяльності суспільства. Спочатку він виникає і розвивається як почуття, пов'язане з відчуттям рідного краю, рідної домівки, а потім виявляється в активній громадській діяльності і вчинках, що здійснюються людиною на благо своєї Батьківщини і народу. В якості основного суб'єкта патріотизму є особистість. Її найважливішим моральним завданням є усвідомлення своєї історичної, культурної, національної, духовної приналежності до Батьківщини. Це усвідомлення стає для особистості вищим принципом, визначальним сенсом життя і стратегію діяльності, яка наповнена служінням Батьківщині. Патріотизм може проявлятися в різних формах, а саме у формі державного, регіонального, політичного, економічного, соціального, культурного, екологічного, історичного тощо патріотизму.

Важливо підкреслити, що глобалізація культури змінює сам зміст патріоти-

зму. Образ батьківщини як об'єкт патріотизму активно конструюється із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, технологій підтримки місцевих культурних традицій і маркетингових стратегій, він включає не лише уявлення про себе і своєї спільноти, а й доповнюється проекцією внутрішнього сприйняття за межі національно-державної спільноти. Родина починає розглядатися як бренд, що володіє певним економічним потенціалом, політичним іміджом і культурною спадщиною. Патріотизм в умовах глобалізації повинен включати пропаганду культурних цінностей у світі, а не орієнтуватися на національну замкнутість і на прагнення відгородитися від глобального соціуму. На перший план має вийти саме презентація з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій культурної спадщини, національних традицій, мови, культурних цінностей, які повинні позиціонуватися як кращі і незамінні. У поліетнічних державах однією з можливих культурних стратегій, покликаних сприяти розвитку національного патріотизму і зниженню міжетнічної напруженості, може стати етнофутуризм як рух, здатний деполітизовати етнічність, перевести етнонаціональний дискурс в площину демонстрації культурних традицій і звичаїв етносів, що дозволяє нечисленним народам зберігати і розвивати свою етнічну самобутність, бути патріотами як «малої», так і «великої» батьківщини. Культурні стратегії позиціонування батьківщини як бренду, формування креативних просторів як нового способу «малої» або «великої» батьківщини і деполітизація етнічності у формі етнофутуризма дозволяють протистояти вестернізації і гомогенізації культури і стають вираженням патріотизму в умовах глобалізації.

Л. З. Бекдамирова, Д. О. Пивовар

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ

Ключовим поняттям теорії конфлікту є категорія «взаємодія». Соціальна взаємодія виступає як одна з найважливіших людських потреб. Саме взаємодія соціальних суб'єктів опосередковано різними інтересами. При розбіжності інтересів між індивідами, соціальними групами виникають суперечності, які, загострюючись, розвиваються в конфлікти. Можна сказати, що інтереси виступають як реальні причини конфліктів. Інтереси бувають матеріальні і духовні.

Історія розвитку суспільства показує, що для індивідів і груп певну цінність представляє соціальний статус, оскільки саме зі статусом пов'язані поняття влади, доступ до ресурсів. Боротьба за статус - один з найпоширеніших типів соціально-політичного конфлікту. Очевидно, що чим вище статус, тим інтенсивніше боротьба за нього [1, с.231].

Попри наявний умовний поділ всієї сукупності соціальних конфліктів в залежності від сфери розгортання на політичні, економічні, духовно-культурні та інші, всі вони зрештою є механізмом громадського, і в тому числі політичного, розвитку. В якій би сфері суспільного розвитку не перебігав конфлікт, він так чи інакше взаємодіє з політичною системою, її інститутами і тою чи іншою мірою впливає на динаміку соціально-політичної напруженості, що веде до політичних змін, які зачіпають систему розподілу або реалізації владних повноважень на різних рівнях державного управління.

Сфера розгортання політичного конфлікту - політичні відносини.

Політичний конфлікт - протиборство суб'єктів політичного процесу за державну владу або політичний вплив.

Важливими методологічними передумовами вивчення політичного конфлікту є освоєння таких понять, як структура конфлікту, типологія, функції конфлікту.

Конфлікт як будь-який соціальний об'єкт або явище має структуру. Структуру конфлікту можна визначити як сукупність елементів, які виступають в якості необхідних сутнісних параметрів цього явища, без яких конфлікт не може існувати як динамічно взаємозалежна система або процес. Зазвичай виділяють п'ять структурних елементів конфлікту [2, с.129].

Сторони політичного конфлікту - це індивіди, групи, спільності, держави, блоки, коаліції і ін. Сторонами в політичному конфлікті виступають суб'єкти політичного процесу (політичні лідери, політичні інститути, партії, руху, соціальні та національні спільності, які претендують на суверенітет). Сторони в політичному конфлікті мають певний конфліктний потенціал. Це інтереси сторін, що містять ресурси й цінності (сюди входить і поняття «сила», що представляє сукупність фізичної, технологічної та військової могутності та ідеології).

Предметом політичного конфлікту є державна влада, її розподіл, зміцнення, реалізація. Політичний статус, державний устрій, розподіл національних ресурсів, політичний режим, національні відносини, символи державної влади, її зовнішня і внутрішня політика. Це можуть бути і рішення владних структур, що суперечать конституції, законам, адміністративним нормам, що ведуть до соціально-політичної напруженості, протестних дій через обмеження інтересів різних соціальних груп.

Конфліктні дії (безпосередня конфліктна взаємодія) виступають третім елементом структури конфлікту. Їх можна розділити на активно-конфліктні - «виклик», наступальні і пасивно-конфліктні - «відповідь на виклик», оборонні. Наступальні пов'язані з прагненням заподіяти шкоду, шкоду іншій стороні, змусити її до поступок, певного типу поведінки. Оборонні - з захистом своїх позицій, прагнення зберегти status quo в ситуації політичного конфлікту. Взаємодія конфліктних сторін - проявляються в різних видах політичної боротьби. Це може бути теоретична боротьба, тобто протиборство концепцій розвитку суспільства, військових, економічних, соціальних доктрин. Це ідеологічна боротьба, боротьба ідеологічних концептів, ціннісних систем, політичних міфів. Це і організаційна боротьба, що включає партійне будівництво, фракційну боротьбу в парламентах, роботу по мобілізації мас на акції протесту, залучення електорату у виборчий процес чи орієнтація на бойкот виборів, саботування розпоряджень федерального центру і ін. В екстремальних ситуаціях політичний конфлікт може виявлятися у вигляді збройних зіткнень, терористичних актів, заколотів і революцій, громадянських воєн. Політичні конфлікти на міжнародній арені часто мають насильницький характер і проявляються в війнах або локальних збройних інцидентах [3, с. 205].

Важливим елементом структури є умови політичного конфлікту. Це те соціальне середовище, в якій розгортається конфлікт, її стан. Очевидно, що середовище, в якому відбувається конфлікт, може його стимулювати, протидіяти його розвитку або бути нейтральною. Наслідки конфлікту - також необхідний структурний елемент конфлікту. Вони позначаються не тільки на учасниках, але і на стані соціуму, на перспективах майбутньої взаємодії сторін, на характері нових протиріч. Слід зазначити, що наслідки політичних конфліктів інтерпретуються в суспільстві неоднозначно. Часто вони пов'язані зі зміною еліт, структуруванням або переструктуруванням політичної системи, перерозподілом владних повноважень, з коригуванням правових норм, зміною Конституції.

Список використаних джерел

1.Анцупов А. Я., Шипилов А. И. Конфликтология: Учебник для вузов. М., 2002. – 551 с. 2.Психология конфликта. Хрестоматия / Сост. и общ. ред. Н. В. Гришиной. СПб., 2001. – 448 с. 3.Дарендорф Р. Современный социальный конфликт. Очерк политики свободы / Пер. с нем. М., 2002. – 284 с.

Р. О. Мазьняк

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИБОРЧИХ КАМПАНІЯХ

З розвитком демократичного суспільства все винахідливішими стають інструменти впливу на громадську думку та масову свідомість виборців.

Безумовно, що даним реаліям сприяють політичні амбіції політиків, що прагнуть отримати та зберегти владу. Водночас, досягнення відповідних цілей важко уявити без використання такого феномену як «політичні технології». Політичні технології представляють собою сукупність певних прийомів, методів, процедур, способів, які використовуються політичними суб'єктами для досягнення політичних цілей.

На використання політичних технологій впливають певні особливості, а саме: порядок проведення виборів, підрахунок голосів, встановлення результатів виборів та нормативно – правове регулювання, що здійснюється у країні. У правових нормах, встановлених владою, формуються основні засади та принципи проведення політичної боротьби, регулюється діяльність органів державної влади, встановлюється процедура проведення виборів, тощо. Усе це формує нормативно – правову базу, що визначає особливості поведінки учасників політичного процесу[1, с. 47].

На нашу думку, феномен політичної технології несе за собою як переваги, так і недоліки. Політична технологія виступає надзвичайно ефективним інструментом для здобуття та утримання політичної влади, але водночас при її реалізації можуть застосовуватися різноманітні маніпуляції, що безумовно є значним недоліком.

Політичні технології можна поділити на загальні та індивідуальні. Загальні політичні технології відносяться до інтересів багатьох суб'єктів політики, а індивідуальні властиві лише окремим суб'єктам політичного процесу. Насамперед, до загальних політичних технологій відносять технології завоювання влади, а до індивідуальних політичних технологій відносять технології, якими користуються окремі суб'єкти політичного процесу у процесі реалізації політичної діяльності. До остатніх можна віднести: уміння контактувати з громадянами (членами партії, виборцями), виголошувати промови, грамотно працювати над власним політичним іміджем, тощо.

Серед політичних технологій, провідне місце посідають виборчі технології. Під ними розуміють, сукупність вжитих заходів спрямованих на успішне висунення та обрання кандидата. Дані технології є найбільш поширеними та відомими серед виборців. Це зумовлено їхньою актуальністю у виборчому процесі. По суті, головною задачею виборчих технологій є переконати виборця відати свій голос за відповідного кандидата.

Аналізуючи специфіку виборчих технологій, можна простежити одну характерну особливість. Суть її полягає в стандартному наборі процедур. Передвиборчі кампанії проводяться за одним і тим самим сценарієм. Як правило, акцентується увага на позитивних якостях кандидата і водночас реалізується ціла кампанія по негативних характеристиках його опонентів. Все це, не носить випадкового характеру, а є чітко продуманим ходом, що реалізується завдяки виборчим технологіям.

Варто наголосити, що використання виборчих технологій можливе при демократичному режимі, оскільки лише в такому випадку з'являється реальна можливість здійснення вибору електоратом. Можна говорити і про те, що демократизація, а з нею і відповідно розвиток інституту виборів, сприяють формуванню

політичної конкуренції, яка у свою чергу робить ще більш необхідним використання політичних технологій для досягнення політичними акторами своїх цілей.

Підготовка та проведення виборчих кампаній є досить складним та багатостороннім процесом. Цей процес включає в себе розробку та застосування стратегії. Команді кандидата потрібно прораховувати все до найменших дрібниць, так як навіть незначний на перший погляд хід, може принести перемогу, або поразку кандидатові.

Політолог М.Є.Кошелюк зазначає, що на сучасному етапі політичного життя суспільства можна спостерігати становлення нових виборчих технологій. Нові технології передбачають формування метатехнологій, медіа-технології, електорат, виборчі технології, політичні сили (кандидати), ідеологію, комунікаційні технології, які пов'язані вже з управлінням соціальними процесами. В такому випадку політичний PR перестає бути простою сукупністю процедурних технологій, він набуває статусу «комунікативного менеджменту» як управління масовими соціальними комунікаціями [2, с.8–9].

Варто наголосити, що соціальні верстви населення здійснюють важливий вплив на виборчий процес. Саме громадяни голосують за кандидатів, проводять виборчі кампанії, відтворюють або руйнують політичні системи, тощо. Виходячи з цього, можна говорити про те, що досягнення політичних цілей головним чином залежить від людей (соціальних груп), а самі ж політичні технології, опираються на теоретичний аналіз взаємодії політичних суб'єктів.

Отже, політичні технології здебільшого носять негативний характер, так як здійснюсь влив на свідомість електорату, використовуючи при цьому різноманітні маніпулятивні прийоми. Як наслідок, волевиявлення виборців втрачає свою незалежність та самостійність, а це аж ніяк не сприяє розвитку сучасного суспільства. Враховуючи те, що політичні технології стають інструментами обману виборця, актуальним постає питання розробки заходів по протидії політичному маніпулюванню.

Список використаних джерел

1. Кушакова М. К. Наукові праці. Політологія / Аналіз залучення маніпулятивних політичних технологій президентської виборчої кампанії 2010 року. 2. Кошелюк М. Е. Технологии политических выборов / М. Е. Кошелюк. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб. : Питер, 2004. – 239 с.

С. П. Була

РОЛЬ ЦИФРОВИХ МЕДІА В ПОЛІТИЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Цифрові медіа, як інструмент формування віртуального соціуму й способу сучасної комунікативної взаємодії, характеризуються вмінням перетворювати звичайного інтернет-користувача на активного учасника цих інтеракцій. Під впливом нових інформаційно-комунікаційних технологій змінюються політичні інститути, політичні відносини, виборчі технології, форми політичного впливу на суспільство, суспільну свідомість і політичні комунікації в цілому та виборчі інтернет-технології зокрема.

Інтернет стає каналом і середовищем трансляції медійної інформації, яка визначається як технологічною так і антропоцентричною специфікою створення та споживання мультимедійного контенту, продукуючи принципово нові моделі комунікації для професіоналів мас-медіа і масової аудиторії. Окрім цього, Інтернет містить в собі двосторонню комунікацію та має такі характеристики як інтерактивність, відкритість, відсутність часових та просторових обмежень, віртуальність.

Як показує практика, активізація використання Інтернету з метою поширення

інформаційного впливу найбільше відбувається у період виборчих кампаній [1]. Саме в цей період з'являються нові політичні сайти, форуми, блоги, зростає кількість політиків та державних діячів, життя та політичні вподобання яких представлені у мережі Інтернет.

Варто зазначити, що вперше в Україні цифрові інформаційні технології були застосовані в президентській виборчій кампанії у 2004 році. В ході цих виборів штаб кандидата у Президенти В. Ющенка скористувався Інтернетом як інформаційним каналом та агітаційним ресурсом [2].

Найбільш популярними засобами просування політичного впливу в інформаційному просторі в період виборів стали соціальні мережі Facebook і Twitter, які перетворилися на виборчі інтернет-технології. Дані платформи дозволяють політичним діячам розміщувати різні види контенту, в тому числі факти, думки з різних проблем, фотографії з коментарями, відомості про минулі і майбутні заходи, що дає можливість не тільки підтримувати зв'язок зі своїми прихильниками, але і робити істотний вплив на потенційних прихильників, знайти для кожного прошарку ті слова, які сподобаються саме їм.

Так, під час президентських виборів у США в 2012 р. вже всі кандидати фокусувалися на соціальних медіа для просування своєї кандидатури. У 2019 році інтернет-технології також зіграли вагому роль у перемозі на президентських виборах Володимира Зеленського. Акцент робили на шоу-складову виборчих перегонів, що було своєрідною відповіддю на суспільні потреби, оскільки саме такий контент користувався популярністю в аудиторії соціальної мережі Facebook [3]. Соціальні мережі для виборчих штабів – це величезні бази даних виборців і, водночас, канал комунікації з ними, що дозволяє розвивати прямі контакти та застосовувати сучасні технології й методи як масового, так і адресного впливу на виборця [4]. Також соціальні мережі (Twitter , Instagram, Facebook т.д.) почали активно використовуватись для політичної реклами, що суттєвим чином долає встановлені бар’єри між виборцями та політичними партіями.

Інтернет-комунікація в демократичних суспільствах існує також у вигляді флешмобу. У межах цифрової активності, флешмоби можуть бути скоординовані через соціальні мережі, текстові повідомлення, або електронну пошту, і носити в тому числі політичну спрямованість.

Іншою інтернет-технологією, яка також змінює соціальні відносини і впливає на виборчий процес є мобільний інтернет. Ця комунікаційна технологія дозволяє, використовуючи сучасні мобільні телефони здійснювати голосові дзвінки, користуватися послугою коротких або мультимедійних повідомлень та використовувати інтернет без прив'язки до стаціонарного комп'ютера. З огляду на це, інтернет-комунікація отримує ще більшу мобільність і гнучкість.

Як підсумок, варто зазначити, що цифрові медіа набули свого поширення і активно використовуються в різних напрямках політичного життя: формування іміджу політиків, політична реклама, передвиборча агітація, онлайн-мобілізація, охоплюючи досить велику аудиторію. При цьому, варто зазначити, що Інтернет сприяє наростанню політичної пасивності (конформізму) – стану, при якому суб'єкт не реалізує свої власні інтереси, а знаходиться під впливом чужої думки і стереотипів масової поведінки.

Список використаних джерел

1.Колесніков О. Електоральна комунікація за допомогою ЗМІ: проблема ефективності в українських умовах. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8101/1/%D0%95%D0%9B%D0%95%D0%9A%D0%A2%D0%9E%D0%A0%D0%986.pdf. 2.Куліна К. Політична реклама в Інтернеті: перші відповіді на глобальний виклик. [Електронний ресурс]. Режим доступу:

https://cedem.org.ua/articles/politychna-reklama/. 3.Лорян Р. Політична агітація у соціальній мережі Facebook. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.oporaua.org/article/vybory/parlamentski vybory/parlamentski-vybory-2019/FB_ad. 4.Новітні медіа – особливості і переваги в розповсюдженні і донесенні інформації до аудиторії. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://nackor.org/ukr/novitni-media-osoblivosti-i-perevagi-v-rozpovsyudzhenni-i-donesenni-informacii-do-auditorii?&__cf_chl_jschl_tk__=bd75bd2fead2afb0ec2985071c84c2edaf.

А. Е. Артішевський

КАЛОКАГАТІЯ ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ - ҐЕНЕЗА ЛЕГІТИМАЦІЇ СИСТЕМИ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ: ПОЛІТИЧНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Суспільство України, суверенної держави зі значними природними ресурсними, зазнало збитків трансакції в процесі ринкової трансформації та деінституціалізації правової системи державного управління. Держава перетворилася в об’єкт критичного неоінституційного аналізу нівеляції юридичних засад права у контексті негативних соціально-економічних, демографічних і міграційних процесів. Дисгармонія процесу трансформації України від планової економіки до ринкової, одна з нерозв’язаних концептуальних інституційних проблем, детермінована гігантськими збитками трансакції.

Світ інститутів має вельми складну багатоярусну внутрішню структуру, інтерпретуючи інститути різного рівня, від формальних юридичних норм до звичок традиційного стилю поведінки окремих індивідів. Сучасні дослідження проблематика формування формальних і неформальних інститутів презентують різні галузі знань: філософія права, публічне адміністрування, міжнародні відносини. Про міждисциплінарний характер проблематики калокагатії (гармонії) інститутів в контексті легітимації чи, навпаки, делегітимації свідчить аналіз бази джерел, в якій чимало досліджень не лише політологічного спрямування (Вадим Асафайло [4], Олександр Висоцький [9] Галина Кохан [11], Ігор Кушнарьов [12]), а й юридичних аспектів (Надія Армаш [1] Баймуратов Михайло [5]); філософських (Роман Арцишевський [3], Віктор Вашкевич [8]); економічних (Річард А. Познер [15], Павло Гайдуцький [10]); історичних питань (Петро Радько [14]); державного управління (Бакуменко Валерій [6]). Серед праць, присвячених даній проблематиці, домінують наукові розробки щодо конструювання неформальних інститутів в контексті традиціоналізму як певної моделі протиправної поведінки, обумовленої відповідним світоглядом. Але практично відсутні політично-правові розробки, в яких дисгармонія інститутів, їх делегітимація інтерпретується в контексті збитків трансакцій політичного характеру.

Оскільки нині модель подолання явища збитків політичних трансакції законодавчо не закріплена, то проблема набуває необхідності: 1) політико-правового дослідження; 2) аналізу гармонії та дисгармонії політично-правових інститутів в ракурсі генезису легітимації чи, навпаки, делегітимації системи політичної влади.

Осягнення засад формальних і неформальних інститутів в контексті політико-правових і соціально-економічних перетворень дозволяє оцінити означені зміни в контексті легітимації чи делегітимації влади. Осягнення збитків політико - правових трансакцій, інтерпретованих обмеженою раціональністю та опортуністичною поведінкою індивідів, залучених до підготовки правових актів дозволяє визначити рівень соціально-економічного розвитку суспільства.

Класики неокласичної парадигми Альфред Маршалл і Юхан Густав Кнут Вікселль посилалися на теорію гармонії в прагненні обґрунтувати ефективність соціально-економічних акторів для суспільного добробуту. Сьогодні гармонія

політико-правових та соціально-економічних інститутів розуміється в загальному випадку як узгодження інтересів, можливостей і перспектив політико-правових і соціально-економічних інститутів. Ідея гармонії як «єдності в різноманітті», як концептуальної основи формування уявлень про світ сходить до давньогрецьких попередників сучасної науки – філософів піфагорійської школи – Геракліта, Платона, Аристотеля. У середні століття ідею гармонії активно розвивав Леонардо де Вінчі, пізніше – Го́тфрід Вільгельм Ле́йбніц та інші вчені.

Інститути динамічної багатокомпонентної системи політичної влади можуть здійснювати стабілізаційну або, навпаки, руйнівну дію. В юриспруденції система державної влади інтерпретується в ракурсі публічно-владних інститутів правового типу. Соціальний інститут розуміється як певна організація, або порядок, соціальних комунікацій та соціальної діяльності, що втілює в собі ті чи інші соціальні норми й виконує в суспільстві певну функцію. Таким чином, соціальні норми та соціальні інститути – це, насправді, одне й те саме: та чи інша система соціальних норм утворює соціальний інститут. Звідси випливають такі висновки для юридичного розуміння сутнісної єдності держави і права: юридично держава являє собою соціальні інститути, що втілюють в собі норми права; державно-владні інстанції (посади органів виконавчої влади з правом приймати рішення і видавати розпорядження) не тільки встановлюють або формулюють норми права, а й самі, в своїй діяльності, підпорядковуються правовим нормам.

Тобто, якщо збитки трансакцій позитивні, то певні інститути впровадження реформ виявилися малоефективними і набули делегітимації. Тому аналіз проблематики в контексті аргументації вчених щодо організаційної культури та компетентності доречно аналізувати на базі методології неоінституалізму, доповненої аксіологічним підходом.

Становлення неоінституалізму, відбувалося у 70–80-ті роки XX ст. Практична цінність цього підходу полягає в тому, що його методика дозволяє осмислити характер інститутів, проаналізувати спрямування суспільно-економічної активності державних і недержавних інституцій, визначити роль соціокультурних чинників у трансформації інститутів та характер процесів трансформації системи державного управління.

Методологія інституційної теорії ґрунтується на дослідженні інститутів системи державного управління у процесі їх еволюції з відносно унормованими обмеженнями в стосунках між гілками влади. Джон Роджерс Коммонс, засновник соціально-правової течії в панорамі інституціоналізму, визнавав пріоритет верховенства права над економікою. Він стверджував, що інститути проявляються через їх юридичне оформлення.

Джон Роджерс Коммонс наголошував: «Два види бізнесу на товарному і грошовому ринках відповідають двом шляхам раціоналізації в контексті збагачення. Перший – це ефективна раціоналізація; інший – обмежена раціоналізація, тобто спекулятивний метод отримання прибутку шляхом маніпуляцій» [38].

Однак вчений вважав, що цей порок можна усунути за допомогою юридичних і законодавчих актів, тобто інституалізації.

Телкотт Парсонс [26] визначив суспільство особливим зразком соціальної системи, обумовленим певною культурою. Відповідно до особистої культури людина здійснює осмислену поведінку, а саме: діяльність чи бездіяльність. Термін «осмислену» передбачає символічний (культурний) рівень смислової рефлексії та референції. Зміст певної діяльності (поведінки) – це активний стан осмисленого наміру групи осіб або однієї особи. Залежно від обставин та характеру оточення

зміст може змінювати полярність. Телкотт Парсонс вважає, що доречно використовувати термін «діяльність» замість терміна «поведінка», оскільки визначається не інстинктивна фізична поведінка, а осмислені результати – від аматорства неофіта, кустарного виробництва до високоінтелектуальної діяльності в будь-якій сфері, а також механізми впливу на формування такої діяльності.

Торстейн Бунд Веблен - американський економіст, соціолог, публіцист і футуролог. Основоположник інституціонального напряму в політичній економії (1994) [1899] [37]; Джон Роджерс Коммонс [38]; Уеслі Клер Мітчелл [23]; Телкотт Парсонс [26] розглядали інститути як соціально-психологічні важелі впливу на характер діяльності акторів. Зокрема, Торстейн Веблен охарактеризував явище саботажу в контексті опортуністичного характеру здійснення певних повноважень.

Вчені розмежовують періоди «старого» та «нового» неоінституціоналізму. Неоінституціоналізм досліджує економічні та етичні сторони в контексті громадянського суспільства. Базовим поняттям неоінституціоналізму є термін «інститут». Основа аналізу теорії неоінституціоналізму – еволюція інститутів в контексті здійснення певної діяльності індивідів.

Структура Інститутів – це інтеракція формальних і неформальних правил. Перші асоціюються з законами та іншими офіційно закріпленими нормами, а інші – це звичаї, традиції та норми моралі, окреслені певним світоглядом.

Стів Пейович окреслив типи інтеакції формальними і неформальними правилами [27]: 1) формальні правила пригнічують неформальні, але не здатні їх змінити (корупція); 2) формальні та неформальні правила знаходяться в конфронтації (заборона організацій певної ідеології); 3) формальні правила існують, але ігноруються (клієнтитизм позитивний або негативний соціальний капітал); 4) формальні і неформальні правила взаємодіють (закони про захист прав власності).

В Інституті економіки та прогнозування НАН України сформувалась група вчених на чолі з А.А.Гриценком (дослідження якої, в контексті теми «Інституціональна архітектоніка і динаміка економічних перетворень», у межах теорії інституціоналізму) яка здійснила осягнення інституціональної моделі суспільних відносин, сутність її є природною щодо базової системи ціннісних орієнтацій громадян та їх культурно-ментальних особливостей.

Зважаючи на аргументацію вчених, з'ясовано наявність інституту обмеженої раціональності, його інтерпретація полягає в нівеляції засад верховенства права, обумовлених соціально-економічними реаліями. Варто зазначити, в панорамі аксіологічного підходу, дослідження, спрямовані на покращення рівня соціально-економічних умов існування суспільства, доводять: «обмежена раціональність – масштабна вада інстанцій, тобто індивідів, наділених правом приймати рішення і видавати розпорядження».

Більшість основних інституцій в сучасній економічній і державній системі є формальними організаціями, й інститути права та бюрократії займають домінуючу роль в сучасному житті. Увага до політичних інститутів зросла в контексті конституції, формальних законів, правил та затверджених, відповідно до чинного закону, регламентів функціонування органів державної влади, бюджету (John F Padgett 1981) [25], соціально-економічної політики (Fritz W. Scharpf 1977) [30]), місцевого самоврядування і політичної еліти. Це проявляється в дослідженнях походження держави і адміністративного потенціалу (Skowronek Stephen 1982 [33]), в аналізах організаційної культури демократичних режимів (Поттер, 1985 [28]), і в дискусії про корпоративізм (Бергер Пітер Лукман Томас. 1995 [7]; Йохан Олсен, 1980 [21]; Philippe C Schmitter [31]). Це визначено в марксистському трактуванні

держави як проблеми політичної економії (Bob Jessop, 1990 [20]) і важливості організаційних чинників для розуміння цієї ролі (Göran Therborn, 1980 [33]). Це було присутнє в дослідженнях формальних інститутів, особливо в дослідженнях ґенези таких інститутів в реалізації соціально-економічної політики, також проявилося у відновленні інтересу до проведення порівняльних досліджень механізмів державного управління в історичному контексті.

Хоча концепція інституту ніколи не зникала з теоретичної методики аналізу системи державної влади як основне бачення, яке характеризувало теорію функціонування механізмів державного управління приблизно з 1950 року:

– концептуалізм – напрям, схильний розглядати систему державної влади як частину суспільно-економічного інституту – менш схильний диференціювати державу від суспільства;

– редукціонізм – схильний розглядати систему державної влади в контексті механізмів державного управління як сукупні наслідки діяльності особистості, менш схильний приписувати результати впровадження рішень державної влади організаційним структурам та її регламентам;

– утилітаризм – схильний розглядати діяльність в контексті корисливості, менш схильний розглядати діяльність державних чиновників з точки зору служіння суспільству та виправдання кредиту довіри, наданого суспільством;

– функціоналізм – схильний розглядати традиції в контексті механізмів державного управління;

– інструменталізм – схильний визначити заангажованість прийняття рішень в контексті розподілу ресурсів.

Система державного управління складається з елементарних акторів (індивідуумів), які виконують функції держави в контексті механізмів державного управління. Поведінка індивіда на рівні виконання функцій держави в системі виконавчої влади може розглядатися як свідома, розважлива, гнучка, заангажована, або опортуністична. У будь-якому випадку переваги і повноваження акторів екзогенні в контексті інститутів державної влади, а поведінка залежить від їх позицій в соціально-економічній системі.

Функціонування системи виконавчої влади є наслідком певного вибору окремих осіб та істеблішменту в контексті констеляції набору очікувань і переваг, обумовлених укладом їх життя. Вчені визнають, що людський світогляд допускає альтруїзм, маніпуляції, опортунізм, упередженість, тобто, світогляд індивіда задає характеристики інституту, а від характеру інститутів залежить ефективність функціонування механізмів системи державного управління. (Michel Crozier, 1964) [22] та надійність і неупередженість джерела інформації (Richard E. Nisbett, Lee Ross, 1980) [29].

Численні психологічні експерименти підтвердили гіпотезу про обмежену раціональність, заангажованість й упередженість представників істеблішменту (Daniel Kahneman, Paul Slovic, Amos Tversky 1982) [18], тому нелегко сформулювати альтернативний зразок, налаштований на служіння народу.

У будь-якої теорії опортуністичного спрямування вибір дії залежить від того, хто приймає рішення. Оскільки цікавими є наслідки, реалізовані в майбутньому, то доцільно передбачити не тільки те, що станеться, але як особа, яка приймає рішення, буде відчувати ці результати в контексті власних статків, складнощі іншого припущення значною мірою ігноруються в теорії вибору.

Наприклад, в першій половині дев’ятнадцятого століття в Сполучених Штатах Америки існували два окремі економічні регіони: аграрний рабовласницький

Південь і промислова Північ. Відмінності в економіці, соціальній структурі, традиціях і політичних цінностях між Північчю і Півднем того періоду відомі як американський секціоналізм. Виробництво Північних штатів використовувало сировину з Південних штатів, зокрема бавовну, натомість Південні штати потребували машини та обладнання, що вироблялися у Північних штатах. Тому два економічно різні регіони співіснували мирно, однак поступово між ними наростав конфлікт. Суперечка в панорамі неоінституційного аналізу інтерпретує збитки трансакцій. Характерні риси збитків трансакції обумовлені географічним розташуванням, обмеженою раціональністю та опортуністичною поведінкою:

1. В податковій сфері Північні штати прагнули набути преференцій в контексті розвитку власної промисловості, а Південні штати виявляли опортуністичну поведінку, тому що займалися експортом;

2. Стосовно подальшого розвитку держави, як писав прихильник сецесії Robert R. Livingston, штат – це єдине суверенне у державі, якому зобов'язані зберігати вірність його громадяни. У розумінні жителів Півдня, свобода – це суверенітет кожного штату, зі своїм урядом і законами (штат, з англ. State – держава), об'єднаних дружбою і спільними ідеалами. Центральний уряд на Півночі прагнув підпорядкувати своїй владі закони і уряд штатів;

3. Питання про поширення рабства на нові штати вирішив прихід до влади 16-го президента від Республіканської партії Авраама Лінкольна, визволителя американських рабів, і визначив перспективу Південних штатів залишитися в меншості, а на майбутнє зазнавати поразки в Конгресі з суперечливих питань стосовно Північних штатів;

4. Незгода Півдня з політикою заселення незайнятих земель на заході континенту громадянами США. Рабовласники Півдня прагнули розширити свої володіння, користуючись землею на заході, однак заняття її вільними громадянами перешкоджало цим планам. Так, сенатор Півдня неодноразово блокував ухвалення «акту про гомстеди», що забезпечував переселенцям зі сходу безкоштовну передачу земельних ділянок у власність.

Конфлікт, детермінований збитками трансакцій, призвів до громадянської війни – жорстокої форми вирішення накопичених конфліктів усередині держави, яка проявилася у вигляді великомасштабного збройного протистояння традиціоналістичного Півдня і промислової Півночі в період 1861–1865 років. За ініціативи президента США Авраама Лінкольна 20 травня 1862 року був прийнятий закон про земельні наділи (Homestead Act). Кожен громадянин США, який досяг 21 року і не воював на боці Півдня проти Півночі, міг отримати з земель громадського фонду на заході держави ділянку землі (Гомстед) площею не більше 160 акрів (65 гектарів) після сплати реєстраційного збору в 10 доларів. Всього було роздано близько 2 мільйонів ділянок. Закон про «гомстеди» сприяв перемозі Півночі в Громадянській війні.

В основі традицій суспільства лежать не поодинокі знання, отримані протягом життя однієї людини або одного покоління, а їх сума, акумульована протягом тривалого періоду.

Обґрунтованою і раціональною видається гіпотеза Дугласа Норта, що стосується саме ретроспективи: «Незалежно від вашого ставлення до минулого необхідно зважати на те, до чого люди звикли. Стратегія і тактика реформ не може це не враховувати».

Історик Євген Андрійович Мороховец в роботі «Селянська реформа 1861 року» показує, що в окремих губерніях, які належали до території сучасної України, відсоток застави кріпаків перевищував 70. Сам факт застави маєтків і

кріпаків яскраво свідчив про занепад кріпосницької системи.

Розвиток капіталістичного способу виробництва підривав основи феодального базису. Відбувався процес зміни феодального способу виробництва капіталістичним. Економічний закон обов'язкової відповідності виробничих відносин рисам продуктивних сил вимагав суттєвих змін виробничих стосунків. Однак розвитку капіталістичних відносин чинив опір панівний клас поміщиків. Отже, потрібна була така громадська сила, яка здатна була б подолати цей опір. У конкретно-історичних умовах середини XIX століття такою суспільною силою був селянський рух за ліквідацію монополії кріпосників поміщиків на землю та звільнення селян від кріпацтва. Розвиток капіталізму та промисловості вимагав скасування кріпосного права, заміни примусового кріпосної праці найманою.

Тому Імператор Олександр II на зборах дворянства наголосив, що краще скасовувати кріпацтво зверху, ніж чекати акцій протесту та скасування знизу з застосуванням сили. Царський уряд в 1856 році доручив міністру внутрішніх справ Сергію Ланському зібрати всі відомості про «пристрої поміщицьких селян» в різних відомствах.

Таким чином, підготовку питання про зміну «побуту поміщицьких селян» Олександр II поклав на той юридично-правовий орган, якому підпорядковувалися локальні органи влади. У січні 1857 року було утворено Секретний комітет, завданням якого була підготовка розкріпачення селян. Комітет свою роботу розділив на три періоди. У перший період мали бути зібрані всі необхідні дані, в другий період, на підставі зібраних даних, – складений проект положення про поміщицьких селян, і, нарешті, в третій період передбачалося зрівняння селян у правах з усіма «вільними державами». Олександр II на журналі Комітету від 18 серпня власноруч написав: «Хай допоможе нам Бог здійснити цю важливу справу, з належною обережністю, до бажаної мети».

Лихвар Василь Олександрович Кокорєв на зборах купців в Москві привітав рішення царського уряду зайнятися питанням про звільнення кріпаків:

«Будемо щирі в такі великі дні вітчизняних подій і скажемо правду – всі наші капітали склалися статками дворян і селян . Це зауваження стосується боргів дворян і селян лихварям» [13].

Уряд зробив зауваження московському цензору через те, що він дозволив надрукувати промову Василя Кокорєва. А секретний юридично-правовий комітет перестав бути секретним і 8 січня 1858 р. був перейменований в Головний комітет пристрою селянства, в його структурі були створені редакційні комісії для складання проекту Селянської реформи. Проект обговорювався депутатами дворянських губернських комітетів і викликав їх невдоволення. Остаточний проект реформи зазнав серйозних змін в бік обмеження селянських інтересів. 10 жовтня 1860 комісія закінчила роботу.

В панорамі теорії неоінституалізму доречно зупинитися на індивідах, залучених до роботи в редакційних комісіях:

Сергій Ланський – російський державний діяч, міністр внутрішніх справ (1855–1861), дійсний таємний радник (1851), обер-камергер (1861); прихильник і учасник селянської реформи;

Олексій Левшин – державний діяч, один із теоретиків реформи звільнення селян, член державної ради, історик, етнограф, письменник;

Яків Іванович Ростовцев – генерал від інфантерії, основний розробник селянської реформ;

Віктор Панін під час свого довготривалого перебування на посаді міністра юстиції залишався ревним захисником того дореформеного порядку, який набув

змін 20 листопада 1864 р. Він ставився до всього з формальної точки зору; в його відомстві панувала бюрократія. Він був рішучим противником реформ, судочинство того періоду було таємним і письмовим – адвокатів не було, так само як і присяжних.

Графу Паніну належать слова: «... не слід допускати в Росії адвокатури, тому що небезпечно поширювати знання законів поза колом осіб службовців!». Однак у юридичних законах того часу визначено, що незнання законів не позбавляє юридичних санкцій. Сформована при ньому система являла собою таке собі джерело ренти не тільки для пересічних чиновників всієї судової системи, а й для вищих сановників з міністерства юстиції. У простих обивателів, які не були заможними або не мали протекції, не було можливості відстояти свої інтереси. Маєтки легко переходили від законних спадкоємців в руки шахраїв з протекцією. Селяни позбавлялися майна. А чиновники мали технічну можливість років по 15 зволікати з розглядом тієї чи іншої справи. Зараз нам складно уявити собі наскільки суспільство було зобов'язане Царю-реформатору Олександру II, адже порядок міністра Віктора Паніна – це була протиправна практика (за нинішніми стандартами – корупція), тобто справи вирішувалися за особистою примхою міністра та чиновників.

Олексій Левшин надіслав Імператору Олександру II подання «попередні думки про побудову стосунків між поміщиками селянами». Його в 1859 р. Імператор Олександр II призначив на посаду товариш міністра (державна посада в Російській імперії, рівень повноважень заступник міністра) внутрішніх справ, щоб він очолив роботи з розв'язання селянського питання. Він боровся, в контексті засад права та свободи селян, проти обмеженої раціональності та опортуністичної поведінки поміщиків в процесі розкріпачення селян.

Експерти: Князь Олексій Черка́ський – найбагатший, за числом душ, поміщик Росії. За влучним висловом князя Михайла Щербатова – це «людина мовчазна, тиха, розумом в великих чинах не відзначався, всюди являв обережність», тобто обмежено раціональна особа.

Юрій Самарін – філософ, його філософські погляди сформувалися під впливом гегелівської філософії. З початком селянської реформи він виконував обов'язки представника уряду в Самарському губернському комітеті. Його особистий проект – «Положення» – підтримали тільки 4 члени комітету. У проекті він відзначив, що землю, якою користуються селяни, необхідно закріпити на правах власності за селянами, а поміщикам компенсувати передачу землі. Компенсація може бути у вигляді: 1) постійної, безперервної ренти за землю (Самарін визначив її в 6%); 2) одноразовим викупом або сплатою всієї вартості землі, право користування, в такому випадку, «перетворюється в право власності, а право власності поміщика припиняється».

Полтавський поміщик Михайло Позен висловився за те, щоб перевести селян на певний час на становище «тимчасовозобов'язаних», надавши їм в користування земельні наділи. Після закінчення такого стану селяни мали б повертати землю поміщику. У власність селянам надавалася тільки садибна земля. Михайло Павлович Позен висловлював бажання поміщиків центрально-чорноземної смуги, які розраховували на те, що «садибна осілість» прив'яже селянина до землі, в силу чого він економічно змушений буде орендувати у поміщика землю і тим самим забезпечить його робочими руками.

Інтереси ліберально налаштованого дворянства викладені в проекті ліберала – професора права Костянтина Кавеліна. Він пропонував звільнити селян із наданням їм за викуп садибної землі та польового наділу. Костянтин Дмитрович Ка-

велін висловлював інтереси тієї частини дворянства, яка ставала на шлях буржуазного розвитку Росії. У своїх «Записках» він намагався заспокоїти царський уряд, наляканий селянськими заворушеннями.

Боротьба між окремими групами поміщиків, кріпосниками та лібералами визначалася їхніми економічними інтересами. Законодавство велику увагу приділяло питанням відбування селянами встановлених повинностей. Відповідальність та запровадження санкцій щодо повинностей покладалася на старосту. Повстання в Польщі 1863 р. змусило уряд на території південно-західних і північно-західних губерній скасувати селянські повинності.

Збитки трансакцій, детерміновані опортуністичною поведінкою, націлені на задоволення власного інтересу і не обмежені міркуваннями моралі. Вони пов'язані з використанням обману, хитрості та підступності, зумовлені географічним положенням і організаційною культурою, ми їх історично спостерігаємо в проведенні царської адміністративної реформи 1840 р – скасування кріпосного права. Кріпосне право Цар своїм маніфестом скасував, але доповнення в ракурсі теорії Норта Дугласа, складалося елітою суттєвою вадою якої була обмежена раціональність та опортуністична організаційна культура [24].

Аграрна реформа Столипіна Петра Аркадійовича 1905–1911 р. теж супроводжувалася збитками трансакцій, опортуністичною поведінкою й політичною культурою еліти, що призвело до вбивства реформатора.

Реформи, управління промисловістю та будівництвом в період 1957–1962 років здійснювалися за допомогою децентралізації галузевих міністерств, у віданні яких в 1957 р перебувало понад 200 тисяч підприємств. Початок реформи ознаменувався скасуванням 25 з 37 союзних і союзно-республіканських міністерств та підпорядкуванням промисловості й будівництва Раднаргоспам.

Децентралізація управління промисловістю дозволила наблизити органи управління до промислових підприємств. Разом з тим, територіальний підхід до управління промисловістю призвів до порушення горизонтальної комунікації підприємств, оскільки підприємства були підпорядковані різним раднаргоспам.

Наприклад, північно-західний і центральний райони на території Української РСР мали набагато більш розвинену промислову базу – особливо в галузі суднобудування, приладобудування, автомобілебудування, верстатобудування, електротехніки, електроніки, виробництва будматеріалів, легкої та хімічної промисловості, ніж інші райони.

Реформа 1957 р. не принесла бажаних результатів і закінчилася поверненням до централізованої системи управління промисловістю. Проведена в 1961 р. грошова реформа призвела до девальвації рубля. У 1962 році почалися перебої з постачанням населених пунктів промисловими товарами та харчовими продуктами. Підвищення роздрібних цін на м'ясо, м'ясні продукти та вершкове масло, разом з погіршенням умов праці, викликали акції протесту в Краснодарі, Ризі, Києві, Челябінську, Ленінграді, Омську, Кемерово, Донецьку, Артемівську, Краматорську. Придушення страйку робітників у Новочеркаську в 1962 р. супроводжувалося застосуванням вогнепальної зброї та кримінальним переслідуванням страйкарів.

В процесі реалізації реформи 1957 р. збитки трансакцій наочно проявили інституційні недоліки організаційної культури.

Банківська реформа 1991 року, Закон про ринок землі, приватизація супроводжувалися теж збитками трансакцій компетентності, організаційної культури, політичної культури, опортуністичної поведінки; збитки трансакції процесу ринкової трансформації, в контексті мутації інститутів уряду, стали каталізатором найбільшої інфляції в 1993 р. – 10155,04% та гігантського падіння ВВП в 1994 р.

в Україні – мінус 22,9% відносно 1990 року.

Каталізатор збитків трансакцій інтерпретується у констеляції формальних і неформальних інститутів. Констеляція неформальних і формальних інститутів обумовлена традиціями, укладом життя, морально-психологічними якостями та інтерпретується у панорамі організаційної культури, політичної культури й втілюється в опортунізмі індивідів.

Емпіричні спостереження вказують на те, що процеси всередині системи влади коригуються історичними традиціями (Theda Skocpol & Finegold, 1982) [32]; розробка державної політики чи конкуренція серед бюрократів або законодавців активує вплив неформальних процедур на застосування формальних законів (Johan P Olsen, Harald Sætren [21], 1980; Charles Tilly, 1978 [36]).

Категорія «збитки трансакцій» є стрижневим поняттям інституціональних концепцій, які досліджують вплив комплексу неекономічних (юридично-правових, соціально-економічних, політичних, ментальних та аксіологічних) чинників на функціонування економічної системи. Однак особливого значення ця категорія набуває при вивченні перехідних процесів в країнах, які переживають становлення інституційної структури суспільства.

Збитки трансакцій, які відіграють фундаментальну роль у формуванні інститутів, можуть бути широко використані при дослідженні дії економічних, правових і соціальних інститутів в Україні. Дослідження їх динаміки дозволяє наблизитися до відповіді на питання, якою мірою та чи інша інституція виконує своє основне призначення – встановлення чітких «правил гри», які сприяють мінімізації невпевненості економічних акторів щодо один одного, і створення процедур, які спонукають до співпраці.

Принципово важливо виходити з того, що політика і економіка – це складові однієї монолітної системи в будь-якому розумінні економічної діяльності. Безліч інституційних обмежень і відповідних організацій регулюють взаємовідносини обміну і тому визначають механізм функціонування політико-економічної системи.

У сучасному світі ключовим індикатором підвищення економічної ефективності є частка зростання внутрішнього валового продукту порівняно з 1990 роком. Збитки трансакцій пострадянських ринкових реформ обернено пропорційні спаду ВВП порівняно з 1990 роком.

Ринкова самоорганізація не здатна забезпечити подолання глибоких фінансових, інвестиційних та інституційних криз без необхідного державного регулювання та підтримки.

Те ж саме можна сказати і про домінування тих чи інших інструментів трансформації. Монетаризацію, в сенсі засобу ліквідації диспропорцій і підтримки рівноваги економіки, бажано використовувати не однобоко, поза зв’язком з іншими механізмами перехідних процесів. В іншому випадку фінансова система відривається від матеріального виробництва, економічна політика – від інвестиційної та структурної, тоді відбувається безпрецедентне соціальне розшарування суспільства. Коригування складових реформ перехідного періоду має проникнути в фундаментальні основи соціальної системи, а це вимагає тривалого часу – не меншого, ніж введення та освоєння в минулому централізованої планової системи.

Висновки. Аналіз констеляції формальних і неформальних інститутів, виконаний автором згідно з методикою неоінституалізму, доповненою компаративним методом й аксіологічним підходом, дозволив з’ясувати та довести такі особливості впливу інститутів на соціально-економічну трансформацію: інститути обмеженої раціональності та опортуністичної діяльності призводять до погіршення

соціально-економічних умов існування суспільства; економічне зростання і розвиток держави, загалом, не залежать від типу чинного уряду, якщо збитки трансакції в економічній і політичній сферах дорівнюють нулю, але якщо збитки трансакцій позитивні, то інституційна структура нормотворчих установ стає найважливішим фактором соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Армаш Надія. Принципи реалізації дискреційних повноважень державними політичними діячами. Держава та регіони. Серія: Право випуск 4, 2014.С.19 -25. 2. Артішевський Артур. Делегітимація системи політичної влади в Україні. Монографія, Київ 2020. 142 с. 3. Арцишевський Роман. Духовне осягнення дійсності. Монографія. Луцьк, 2011. 270 с. 4. Асафайло Вадим. Протидія політичній корупції в Україні: інститути та організації Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії.. Випуск 19, 2018. С. 93 - 97. 5. Баймуратов Михайло. Феноменологія муніципальних прав людини. Місцеве самоврядування та регіональний розвиток в Україні, № 1, 2013. С. 52 – 56. 6. Бакуменко Валерій. Теоретико-методологічні засади формування державно-управлінських рішень. дис... д-ра наук з держ. упр. 25.00.01, УАДУ при Президентові України. К., 2001. 451 арк. 7. Бергер Питер Лукман Томас. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. Academia-центр, Медиум, Москва, 1995. 323 с. 8. Вашкевич Віктор. Ціннісно - світоглядні настанови молоді в умовах соціально - історичних трансформацій Гілея вип.. 31, Київ, 2010. С 170 -176. 9.Висоцький Олександр. Основні тенденції делегітимації політичної влади в сучасній Україні. Український соціум. № 1 (40) 2012. С. 169 – 182. 10. Гайдуцький Павло. Незабутні реформи в Україні 1991 - 2017. Монографія. Київ, 2017. 851 с. 11. Кохан Галина. Явище політичної корупції: теоретико-методологічний аналіз. Монографія Київ, 2013. 232 с. 12. Кушнарьов Ігор. Політична корупція: порівняльно-політологічний аналіз. Монографія. Юридична думка Київ, 2018. 406 с. 13. «Материалы для истории упразднения крепостного состояния помещичьих крестьян в России в царствование Александра II», 1860, т. I, гл. V, стр. 196. 14. Радько Петро. Вивчення політики державотворення: методологія аналізу. Грані № 6 (122), 2015. С. 192–197. 15. Річард А. Познер. Економічний аналіз права. Монографія. Акта 2003. 862 с. 16. Allan Peskin, «Was There a Compromise of 1877» Journal of American History Vol. 60, No. 1 (Jun., 1973), in JSTOR, 2005, p. 63-75. 17. Barry Weingast, Kenneth A Shepsle and Christopher Johnsen; Journal of Political Economy 1981, vol. 89. 18. Daniel Kahneman, Paul Slovic, Amos Tversky.Judgment under uncertainty: Heuristics and biases. Cambridge: Cambridge University Press, 1982. 555 c. 19. Evans, Rueschemeyer & Theda Skocpol, 1983; 20. Jessop, Jessop Bob. State Theory: Putting the Capitalist State in Its Place, Cambridge: Polity 1990. 410 p. 21. Johan P Olsen, Harald S.tren Aksjoner og demokrati. Univ.-forl, 1980. 22. Michel Crozier. The bureaucratic phenomenon: an examination of bureauracy in modern organizations and its cultural setting in France. The University of Chicago Press, Chicago 1964. 320 p. 23. Mitchell Wesley Clair Memoirs of the of the university of California Volume 3 Business cycles by Wesley Clair Mitchell University of California Press berkeley September, 27, 1913. 610 c. 24. North Douglass C. Economic Performance through Time. Lecture to the memory of Alfred Nobel, December 9, 1993. 25. Padgett John F. Hierarchy and Ecological Control in Federal Budgetary Decision Making. American Journal of Sociology Vol. 87, No. 1 Jul., 1981, P. 75 - 129. 26. Parsons Тэлкотт. The Social System. N. Y., 1964. N. Y. : The free press, 1964. 575 p. 27. Pejovich Steve. A property rights analysis of alternative methods of organising production. Communist economies a. econ. transformation, Abingdon, Vol. 6, N 2, 1994. P. 219-229. 28. Porter M.E.Competitive Advantage: Creatinga nd Sustaining Superior Performance. NewYork:TheFreePress,1985. 29. Richard E. Nisbett, Lee Ross Human Inference: Strategies and Shortcomings of Social Judgment. Front Cover. Richard E. Nisbett, Lee Ross. Prentice-Hall, Cognition, 1980. 334 p. 30. Scharpf Fritz. «Public Organization and the Waning of the Welfare State: A Research Perspective». European Journal of Political Research 5 1977. 339 - 362. 31.Schmitter Philippe C Trends Toward Corporatist Intermediation Sage Publications, 1979. 328 p. 32. Skocpol Theda and Finegold, K. State Capacity and Economic Intervention. New Deal, Political Science Quarterly, 1982. P 255 - 278. 33. Skowronek Stephen. Building a new American state: The expansion of national administrative capacities, 1877-1920. Cambridge, 1982. P.24. 34. Therborn, Goran (1980).The Ideology of Power and the Power of Ideology.(Reprinted as Verso Classic (1999). 35. Therborn, Therborn, Goran (1980).The Ideology of Power and the Power of Ideology.(Reprinted as Verso Classic (1999)1980). 36. Tilly Charles. From Mobilization to Revolution. McGraw-Hill, 1978. 349 c. 37. Veblen, Thorstein (1994) [1899]. The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions. Penguin twentieth-century classics. New York: Penguin Books. ISBN 978-0-14-018795-

3. OCLC 31212002. 38. Commons John Rogers. (2005) Legal bases of capitalism. World economic thought. Through the pr.

А. О. Скоркіна, Т. І. Сергієнко

ІНФОРМАЦІЙНІ ОСНОВИ У ФОРМУВАННІ ІМІДЖУ СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ УКРАЇНИ

Імідж політичного лідера - досить новий міждисциплінарний термін для української політичної науки, який вимагає концептуального вивчення і методологічного обґрунтування. Для цього необхідно розглянути існуючі підходи до визначення терміну в політологічній науці та дослідити інформаційні основи у формуванні іміджу сучасних політичних лідерів [2, с.141]. В цілому вивчення іміджу політичного лідера має велику практичну значимість, так як дозволяє широко використовувати весь спектр інструментів іміджу для досягнення політичних цілей, особливо під час передвиборних кампаній.

Досліджуючи питання щодо формування іміджу сучасних політичних лідерів слід відзначити роботи таких авторів, як: В.Волкова, В.Горчакова А.Ковальчук, Е.Перелигіна, А.Стрижова, Н.Ушакова та інші. Також, необхідно акцентувати увагу, на роботах А.Панасюка, Г.Почепцова, В.Шепеля, яких вважають першими теоретиками іміджелогії. Зазначимо, що проблематика політичних комунікацій і іміджелогії, зокрема, не була популярною у вітчизняній політичній науці до кінця 90-х років XX століття. Під популярністю мається на увазі нечасте використання терміну в засобах масової інформації [4,с.903] та вихід тематичних наукових праць: монографій, інших повноцінних теоретичних або прикладних досліджень даної проблематики. Так, один з перших, хто зайнявся дослідженнями проблем політичної іміджелогії, як вже було зазначено, був Г.Почепцов, хоча і його роботи не можна назвати повноцінним теоретичним дослідженням, так як в них в публіцистичній формі лише викладається, емпіричний матеріал, орієнтований на масового читача.

Сьогодні імідж розглядають як двох спрямовану комунікативну одиницю, суть якої полягає у взаємодії об'єктивного існування самого політичного лідера і його психологічної сутності. Неминуче існування комунікативного контакту «лідер - маси» через іміджеві характеристики. Тож, центральним елементом в системі створення політичного іміджу в сучасних умовах є його інформаційна складова. Саме через інформаційну складову суб'єкт політичної системи може доносити до об’єкта комунікації потрібну інформацію, яка проходить через свідомість людей і використовується для впливу на суспільні процеси. Тому інформація, що виходить від засобів масової інформації, повинна бути достовірною, об’єктивною, повною, всебічною. У цьому значенні інформація виступає і як передумова дій будь-якого суб’єкта політичної взаємодії, і як його найважливіша умова, котра дозволяє людям ефективно брати участь у цьому процесі заради досягнення своєї мети [2, с. 244].

Характерною особливістю сьогодення є те, що сучасні засоби масової інформації й комунікації надають політичним лідерам унікальні можливості не тільки проголошувати та й обґрунтовувати свої програми, але й досить ефективно маніпулювати суспільною свідомістю [1, с. 75]. Одна з найбільш дієвих стратегій для завоювання довіри публіки - показати суспільству, що політичний лідер схожий на них, що у нього однакові з ними турботи і проблеми, що він - «один з них».

Використовуючи механізми політичної комунікації, політичний лідер прагне вплинути на інших людей, спрямовуючи на їхню адресу цільові повідомлення. Вони можуть складатися з слів, риторики самого лідера, вчинків і певних дій. Одні

повідомлення доповнюють інші. Їх система складає основу політичної комунікації. Політична комунікація завжди будується з метою вплинути на який-небудь об'єкт.

Таким чином, зазначимо, що для сучасного суспільства є характерним, що в політичній системі засоби масової інформації стали основним каналом трансляції інформації і зміни громадської думки. Ґрунтуючись на інформації, отриманої за допомогою різних засобів масової інформації, громадськість формує свою думку про те, що відбувається.

Список використаних джерел

1.Арабаджиєв Д.Ю., Сергієнко Т.І. Особливості розвитку сучасного інформаційного суспільства в Україні в умовах політичної конфліктності / Д.Ю.Арабаджиєв, Т.І.Сергієнко // The 2 nd International scientific and practical conference «Scientific achievements of modern society» Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom, 2019. - С.74-79. 2.Бабарикіна Н.А., Сергієнко Т.І. The state of information and psychological security of personality as a measurement of maturity of civil society / Н.А.Бабарикіна, Т.І.Сергієнко // Modern technologies in the development of economy and human well-being. Edited by Tetyana Nestorenko and Magdalena Gawron-Łapuszek Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts University of Technology, Katowice Monograph 39. Publishing House of University of Technology, Katowice, 2020. – P. 244-251. 3. Сергиенко Т.И. Формирование концепции эффективного лидерства и управления как стратегии развития организации в условиях социальных изменений / Т.І.Сергієнко // Mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos. Taptautinė mokslinė - praktinė konferencija 2018 m. gegužės 11-12 d., Marijampolė, Kaunas (Tezių rinkinys (internete), 2018. - P. 141-142. 4. Сергієнко Т.І. Особливості розвитку сучасної політичної іміджелогії в контексті використання політичних, іміджевих та комунікаційних технологій / Т.І.Сергієнко // The I International Science Conference on Multidisciplinary Research, January 19 – 21, 2021, Berlin, Germany. – P. 903-907.

А. В. Бойда

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРЧИХ КАМПАНІЙ 2020 р. НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ (ПОРІВНЯЛЬНИЙ ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ НА ПРИКЛАДІ БІЛОРУСІ ТА МОЛДОВИ)

Політичний пострадянський простір 2020 р. позначився доволі яскраво в плані знакових подій. Насамперед це виявилося в протестних акціях опозиції в РФ та Киргизстані, а також значною напругою у функціонуванні політичних процесів в Білорусі та Молдові на тлі президентських виборчих кампаній. Вибори президента в цих двох пострадянських республіках відбувалися в контексті зростання гендерного фактору, що у свою чергу, є своєрідним свідченням демократизації суспільно-політичних процесів у глобальному та регіональному вимірі. Разом з тим, домінуючі риси у політичних режимах вказаних країн справили значний вплив на специфіку, перебіг та результати президентських виборчих перегонів.

У Республіці Білорусь гендерний аспект в організації та проведення виборів глави держави вперше був зафіксований в 2010 р. Тоді Н.Старикова через недостатню кількість членів ініціативної групи вибула з виборчого процесу. Під час наступних президентських виборів 2015 р. зареєстрованим (але непрохідним) кандидатом стала представниця білоруських соціал-демократів Т. Короткевич, а філолог за освітою, голова громадської організації «Товариство білоруської мови ім. Ф. Скорини» О. Анісім добровільно відмовилася від участі. У Молдові гендерне представництво в президентських виборчих кампаніях спостерігається з 2016 р. (із дев’яти зареєстрованих кандидатів чотири жінки: М. Санду, Г. Гуцу, М. Лагута, С. Ради). Власне тоді М. Санду вийшла в другий тур, але поступилася переможцю виборчих перегонів І. Додону.

Президентські вибори 2020 р. відбувалися в контексті зростання гендерного фактору, появи опозиційного жіночого лідера харизматичного типу. Зокрема, в Республіці Білорусь серед 5-ти зареєстрованих кандидатів було 2 жінки: С. Тихановська та А. Конопацька, у реєстрації відмовлено О. Ковальській. У Республіці Молдова з 8-ми кандидатів - 2 жінки: М. Санду та В. Іванова. Прикметно, що в обох країнах формально існує демократичний тип політичного режиму, але фактично його функціонування, особливо в Республіці Білорусь, відбувається з використанням широкого арсеналу авторитарних методів управління. Свій вплив справив також геополітичний фактор впливу з боку Росії. Загалом, це суттєво вплинуло на зміст та наслідки виборчого процесу.

Суперпрезидентська модель, встановлена за час тривалого (з 1994 р.) перебування О. Лукашенка при владі, створила умови для його збереження на посаді глави держави попри численні масові виступи противників режиму. На цьому тлі несподівано проявився «виборчий феномен» Світлани Тихановської. Недопущення до участі відомих опозиційних кандидатів та арешт двох найбільш популярних претендентів на президентську посаду – екс-керівника Белгазпромбанку Віктора Бабарика та відеоблогера Сергія Тихановського – спонукали дружину останнього взяти участь у виборчій гонці. Після офіційної реєстрації вона стала фактично єдиним популярним опозиційним кандидатом.

Прикметно та вже традиційно, президентські вибори 2020 р. в Республіці Білорусь – проходили при повній відсутності об'єктивної інформації про електоральні рейтинги їх учасників через неможливість будь-яких об’єктивних соціологічних досліджень. У підсумку їх місце зайняла пропаганда. Ряд опозиційних політиків і ЗМІ на підставі опитувань в онлайн-ресурсах (з червня 2020 р. були заборонені владою) поширювали інформацію про те, що рейтинг Лукашенка - 3%, водночас провладні ЗМІ стверджували, що підтримати О. Лукашенка були готові близько 70% виборців. Згідно офіційними даними у результаті виборів 9 серпня 2020 р. за чинного главу держави Лукашенка проголосувало 80,1%, а за Тихановську 10,1% (за версією білоруської ЦВК) [2]. Однак на думку опозиції, дані ЦВК були сфальсифіковані, оскільки на дільницях, де не було фальсифікацій, Тихановська набрала близько 70-80% голосів [5].

Масовий післявиборчий протестний рух попри широкий міжнародний резонанс не вплинув на рішення білоруської ЦВК визнати вибори легітимними. Лідер опозиції Світлана Тихановська змушена була залишити країну (перебуває в політичній еміграції в Литві). Прикметно, що на фоні цієї ситуації де-юре вибори визнали тільки РФ, Китай і ряд прихильних до Росії країн світу та невизнаних територій. Світова демократична більшість не тільки не визнала переобрання О. Лукашенка, а й наклала на його режим низку економічних санкцій [1].

На відміну від Білорусі, вибори президента Республіки Молдова відбувалися у менш конфліктному руслі. В історії країни це були другі прямі загальнонародні вибори глави держави (до 2016 р. президент обирався в парламенті). Під час виборчої кампанії (1, 15 листопада 2020 р.) чинний глава держави Ігор Додон розраховував як на лояльність до нього більшості населення, так і активну інформаційно-фінансову підтримку з боку свого патронату – РФ. Навколо його потенційної опонентки Майї Санду об’єдналася демократично налаштована частина молдавського соціуму, яка прагнула вивести країну з проросійського впливу, обстоювала за зразком сусідньої та ментально близької Румунії євроінтеграційний і євроатлантичний вектор розвитку. Значно слабші (у порівнянні з Республікою Білорусь) авторитарні риси в політичному режимі Молдови на тлі зменшення кількості проросійських прихильників не могли забезпечити І. Додону перемогу на президентських виборах 2020 р. На наш погляд, це зіграло ключову роль в зростанні

рейтингу Майї Санду в єдиній румуномовній країні СНД, оскільки 2 млн з 4 млн жителів Молдови є трудовими мігрантами в країнах ЄС, насамперед в Румунії. Саме підтримка трудових мігрантів на закордонних дільницях допомогла Майї Санду набрати в другому турі виборів 15 листопада 2020 р. необхідні для перемоги 57,7 % голосів проти 42, 2 % за І. Додона [4].

Отже, президентські вибори 2020 р. в пострадянських республіках Білорусь та Молдова відбувалися в контексті зростання гендерного фактору. На результати виборчих перегонів вплинули геополітичні та суб'єктивні чинники, а також домінуючі риси в політичних режимах обох країн в осі демократія-авторитаризм.

Список використаних джерел

1.Выборы-2020 в Беларуси: главное о президентской кампании [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.dw.com/ru/vybory-2020-v-belarusi-glavnoe-o-prezidentskoj-kampanii/a-5441718. 2.Интервью Дмитрия Гордона с избранным президентом республики Беларусь Светланой Тихановской. 2021 год [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=_jrnKW8boCY. 3.ЦИК Беларуси утвердил итоги президентских выборов [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.dw.com/ru/cik-belarusi-utverdil-itogi-vyborov/a-54572693. 4.Шварц. Р. Комментарий: Победа на выборах Майи Санду - начало новой эры для Молдовы [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.dw.com/ru/kommentarij-pobeda-na-vyborah-maji-sandu-nachalo-novoj-jery-dlja-moldovy/a-55617565. 5.Штаб головної суперниці Лукашенка відмовився визнати результати виборів [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://lb.ua/world/2020/08/10/463609_shtab_golovnoi_supernitsi_lukashenka.html.

К. О. Невесела

ПОЛІТЕЙНМЕНТ ЯК СКЛАДОВА ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Сучасна політика нерозривно пов'язана із засобами масової комунікації. Політика перетворилася на перфоманс; у ній присутні як трагічні, так і комічні аспекти. Усі відомі політичні постаті іноді вдаються до суперечливих дій, щоб змінити імідж, розширити електоральну базу тощо. Політтехнологи намагаються знайти нові шляхи залучення виборців, що не завжди вдало імплементується політиками.

Політейнмент як поєднання політичних процедур з технологіями сфери розваг – явище не нове, але у сучасних умовах воно набуває нових форм. Д. Трамп – це яскравий приклад політика, який використовує політейнмент, будучи залученим до багатьох соцмереж (більшість з яких заблокували його на початку 2021 р. через . У 2017 р. він розважав у Твіттері так: «Чому Кім Чен Ин намагається образити мене, називаючи старим? Я ж не називаю його маленьким та товстим. Гаразд, я намагатимусь бути його другом – та, можливо, це колись станеться» [1]. Такий суперечливий коментар – типовий приклад політейнменту.

Навіть ті політичні діячі, які є не настільки відомими, часто здобувають впізнаваність завдяки політичним скандалам. Так, у 2008 р. міністр закордонних справ Росії відповів своєму британському колезі Д. Мілібенду: «Хто ти такий, щоб читати мені лекції?», причому аудіозапису фрази не збереглося, є лише свідчення журналістів. Інший політик з таким прізвищем, Ед Мілібенд, став героєм фотографії, на якій він незграбно їсть сендвіч. Він також став персонажем жартів та мемів. Так, газета «The Sun» вийшла із заголовком «Save our bacon» та фото Мілібенда. А євроскептичний політик Н. Фарадж пообіцяв своєму опонентові навчити його правильно їсти сендвічі [2].

Політика ритуалізується, забарвлюється різними фарбами заради створення певної атмосфери. Одним з політичних ритуалів є коронація монарха. Так, у 1953 р. відбулася коронація Єлизавети II. Це були часи після Другої світової війни та Великого смогу 1952 р., що забрав тисячі життів у Лондоні. Втім, коронація

була масштабною, було проведено військово-морський парад, а вся церемонія транслювалася по телебаченню. Саме символічна роль ритуалу зумовлює значні витрати на такого роду заходи.

За допомогою мемів, висловлювань, фото, відео та інших інструментів створюється образ політичного діяча. Як правило, це логічно продуманий образ, розрахований на цільову аудиторію. Так, О.Ляшко часто використовував тварин (корову, крокодила) у своїй рекламі. Вила як атрибут цього політика також є не випадковістю, а результатом продуманої стратегії паблік рилейшнз. Це ж стосується й демонстративного розбиття гральних автоматів (до аналогічних дій у присутності журналістів свого часу вдавався міський голова Києва Л. Черновецький). З іншим політиком такий образ би не спрацював, тому що політтехнологи враховують зовнішність, манеру говорити й триматися, інтелектуальні здібності людини, перш ніж створювати їх імідж. За кордоном до подібних технологій вдаються також: так, мер Вільнюса А. Зуокас роздавив неправильно припаркований автомобіль за допомогою БТР.

Втім, часто таке поєднання трагічного та комічного має досить непередбачуваний ефект. У 2005 р. датський художник К. Вестергор намалював серію карикатур на пророка Мухаммеда. Це призвело до хвилі протестів у мусульманських країнах, а релігійні фундаменталісти намагалися вбити художника. Серед редакторів газет, які передрукували карикатури, лише головний редактор білоруської газети «Згода» був засуджений до позбавлення волі [3]. У відповідь на малюнки Вестергора іранська газета оголосила конкурс на кращу карикатуру на тему Голокосту та навіть вручила призи переможцям. Втім, такі жарти можуть завершитися трагічно: у 2015 р. екстремісти напали на редакцію французького журналу «Charlie Hebdo»; цей теракт привернув увагу до проблеми толерантності. Було проведено акції «Je suis Charlie», а сама фраза «Je suis» (я – …) стала використовуватися в різних ситуаціях для висловлення солідарності.

Вибори Президента України 2019 р. продемонстрували ефективність технологій політейнменту. Так, В.Зеленський зміг нав'язати П.Порошенку «комічний дискурс», в якому він був більш досвідченим. Вимога проведення дебатів на стадіоні, на яку погодився чинний глава держави («стадіон, так стадіон»), довела його здібності як лідера. Нав'язаний П.Порошенку «медичний дискурс» зі здачею аналізів та взаємним звинуваченням у вживанні психоактивних речовин – це також перетворення політичного процесу на шоу, що було вигідним саме для коміка. Нарешті, під час дебатів на стадіоні В. Зеленський зачитав питання від народу, запропонувавши опонентові відповісти на будь-яке з них. У день голосування кандидат продемонстрував журналістам заповнений бюлетень, за що був оштрафований [4, с.11]. Це яскравий приклад апеляції до широких мас населення.

Виступи окремих політичних лідерів стосовно необхідності дотримання карантину – це також приклади політейнменту (так зробили, наприклад, мери італійських міст). Іншим варіантом застосування політейнменту стали показові заперечення небезпеки. Так, О. Лукашенко після хокейного матчу давав інтерв'ю білоруському каналу ОНТ: «Тут немає жодних вірусів. Ти ж не помітила, що вони літають? І я теж не бачу» [5].

Отже, політичне життя зараз набуває рис шоу, видовища та гри, і шанси на перемогу більше у того, хто найбільш ефективно використовує наявні можливості для комунікації з громадськістю.

Список використаних джерел

1. Trump's latest tweetstorm called Kim Jong Un «short and fat» / Vox. – URL: https://www.vox.com/2017/11/12/16639462/trump-kim-north-korea-russia-twitter. 2. Nigel Farage

shows Ed Miliband how to eat a bacon sandwich / The Guardian. – URL: https://www.theguardian.com/politics/2014/oct/02/nigel-farage-shows-ed-miliband-how-to-eat-a-bacon-sandwich. 3. Приговор Александру Сдвижкову чрезвычайно суров / Навіны. – URL: https://naviny.online/rubrics/society/2008/01/18/ic_articles_116_155052. 4. Ключник Р.М. Популізм: теоретичні інтерпретації та політична практика / Р.М. Ключник // Соціально-гуманітарні дослідження та інноваційна освітня діяльність. Матеріали Міжнародної наукової конференції. 24-25 травня 2019 р., м. Дніпро. / Наук. ред. О.Ю.Висоцький. – Дніпро: СПД «Охотнік», 2019. – С. 9-12. 5. »Лекарство, самое настоящее»: Лукашенко назвал хоккей спасением от коронавируса / RT на русском. – URL: https://www.youtube.com/watch?v=FEDqjY5WkcQ&ab_channel=RT%D0%BD%D0%B0%D1%80%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BC.

Науковий керівник: кандидат політичних наук, доцент Р.М. Ключник

Ю. О. Ніколенко

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ПРОЦЕДУРИ ВИБОРІВ

Під виборами розуміється встановлена законодавством державно-правова процедура, під час якої громадяни віддають свої голоси за партію чи кандидата (тобто учасника виборів), в результаті чого формується виборний (представницький) орган влади або обирається (займає свою посаду) певна посадова особа – президент, мер, суддя тощо. Процедура проведення виборів має бути чітко встановлена та погоджена з усіма зацікавленими суб'єктами, які приймають участь у виборчому процесі і чітко виконуватися, із дотриманням усіх необхідних норм, правил та приписів. В виборах повинні брати участь як мінімум 2 учасника, що мають приблизно рівні можливості. Тільки такі вибори можна вважати демократичними [2, с. 47]. М.В.Афанасьєва в структурі інституту виборів виділяє наступні ключові змінні: голоси виборців (їх розподіл), склад учасників виборів (тобто суб’єктів, що претендують на виборну посаду), виборча формула (ключовий елемент виборчої системи, визначає механізм переведення голосів виборців в представницькі мандати) [1, с. 98].

Виникнення процедури виборів сягає давніх часів. Колегіальні форми врядування, де рішення приймалися більшістю голосів (наприклад збори всіх дорослих чоловіків племені – віче, яке було однією з форм прямої демократії), та вибори певних посадових осіб (наприклад, вождів, воєначальників та старійшин), існували вже в первісному суспільстві. Наприклад, племінне віче обирало вождя та голосувало по певним питанням життя племені. В період існування первісних держав (IV – I тис. до н. е.) в так званих елітарних демократіях іноді практикувалося обрання правителя радою старійшин чи народними зборами; в східних деспотіях ні про які вибори не могло бути мови, там влада правителя було тільки спадковою. З часів античної демократії (VII ст. до н. е.) можна відраховувати початок існування процедури виборів, в розумінні, наближеного до сучасного (тобто як установленої та врегульованою законодавством усталеної процедури обрання певних посадових осіб). Тобто в цей період можна констатувати виникнення представницької демократії. Одна з найбільш ранніх відомих згадок про вибори посадових осіб в історичних джерелах є згадка про вибори ефорів в Спарті, що проводилися в 754 р. до н. е. В період Античності в Афінах та інших грецьких полісах в умовах полісної рабовласницької демократії (V – IV ст. до н. е.) керівним органом загальні збори всіх вільних громадян поліса – так звана Екклесія, яка приймала ключові державні рішення, приймала закони та обирала ряд посадових осіб (архонтів, стратегів). Так, з VII ст. в Афінах Екклесією почала обиратися колегія з 9 архонтів. Крім архонтів в Стародавній Греції були також і інші виборні органи, наприклад, такі як Рада чотирьохсот, Геліея (судовий орган), Буле (виконавчий орган), тощо.

В Стародавньому Римі, в республіканський період (509 - 31 рр. до н. е.) також ряд вищих державних посад був виборним: народні збори (які ділилися на центуриатні, трибутні та куріатні, при цьому вибори проводили, як правило, центуриатні та трибутні народні збори) обирали ряд державних посадовців (які в рамках римського права називалися магістратурами) - перш за все консулів, преторів, цензорів, квесторів, еділів, трибунів тощо. Але ряд посад, наприклад диктатора і сенаторів, були невиборними. Саме в Стародавньому Римі виник термін «кандидат» (від лат. candidatus – одягнений в білу тогу, так як за давньоримським законодавством претендент на виборну посаду повинен був в білому одязі ходити по вулицям та агітувати за себе).

В деяких державах періоду Середньовіччя (V ст. – XVI ст.) та Нового часу (XVII ст. – поч. XX ст.) монарх вибрався станово-представницькими органами, хоча в цей період переважала спадкова монархія (де, зрозуміло, про вибори не могло йти мови). Так, наприклад, король Польщі з 1370 р. обирався Сеймом (члени якого у свою чергу обиралися на місцевих сеймах). В Священній Римський імперії германської нації, створеній в 962 р., імператор також був виборним, його вибирали 7 курфюрстів (спадкових князів, 3 з яких були архієпископами, інші 4 – феодалами). При цьому «кандидатами в кайзери» могли стати лише представники обмеженої кількості княжих династій. Нових членів станово-представницьких органів, як правило, обирав існуючий склад даного органу.

Розвиток інституту виборів в сучасній формі слід відраховувати з середньовічної Англії, де в 1265 р. виник першій парламент сучасного зразку. Вперше вибори голови держави, депутатів нижньої палати парламенту та органів місцевого самоврядування всім населенням держави було передбачено в Конституції США (першій в історії писаній конституції держави), прийнятій в 1787 р. Також Конституція США 1787 р. вперше розглядала депутатів як «повірених та слуг народу», тобто як безпосередніх представників виборців. Конституція США 1787 р. передбачала поділ державної влади на 3 гілки: законодавчу, виконавчу та судову (дана модель була запропонована Ш. де Монтеск'є в праці «Про дух законів» (1748)). Хоча XIX – початок XX ст. стали для більшості європейських країн періодом вдосконалення і демократизації виборчого права, однак тільки у XX ст. цілком запанувала вимога всезагального та рівного виборчого права, а вибори стали найпоширенішим способом політичної участі населення, однією з головних ознак і підвалин справедливого, демократичного і правового суспільного устрою.

Список використаних джерел

1. Афанасьєва М. В. Виборча інженерія в Україні: монографія / М. В. Афанасьєва. – Одеса: Юридична література, 2014. – 384 с. 2. Політологічний енциклопедичний словник / За ред. Шемшученка Ю. С., Бабкіна В. Д. – К.: Вид-во «Генеза», 1997. – 400 с.

А. Д. Умецька

ГРОМАДЯНСЬКА СВІДОМІСТЬ В УКРАЇНІ

Тема громадянської свідомості є актуальною і має бути роз'ясненою для кожного, особливо в нинішніх реаліях. Пандемія, місцеві вибори дали можливість стати одним цілим, однією сильною нацією, однією незламаною державою. Зараз народ України потрібен своїй країні щоб нарешті давні мрії справдилися: Україна увійшла до складу найвпливовіших міжнародних інституцій, залучила крупні іноземні інвестиції у розвиток країни, а може незабаром і сама стала інвестором і спонсором, налагодила контакти, і весь світ захотів увійти у партнерські та дружні стосунки з нею. Цьому списку не має кінця, оскільки межі прагнень не буває, але

суть в тому, що для реалізації хоча б мінімуму потрібні колективні зусилля. Для змін громадяни повинні показати всім, на що вони здатні, на що готові.

Актуальну ситуацію цілком можливо описати цитатою В'ячеслава Липинського: «Ніхто нам не збудує держави, коли ми її самі не збудуємо, і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути» [1].

Згадуючи про місцеві вибори, слід зазначити що явка склала в середньому 37%, і це є проявом абсентеїзму у більшості громадян. Звісно, були ті, хто відмовилися використати своє право через пандемію, але це ніяк не 64%. Електоральний абсентеїзм в Україні розвивається з кожними виборами, хоча він ще не досяг критичної ситуації, але не може не викликати тривоги. З усталеною думкою «від мене нічого не залежить, я нічого не зміню, мене все влаштовує» є потреба боротися. Існує жорсткий варіант подолання цієї проблеми – встановлення обов'язкової участі у виборах із загрозою санкцій та штрафів (як це діє у Бельгії).

Інший варіант більш лояльний. Слід розібратися, з чого виходять думки про неважливість участі у виборах. Доволі часто у базовій освіті не приділяється увага тому, як взагалі влаштовані вибори, які фактори детермінують ефективну кампанію. Звісно що ті кому цікаво, дізнаються, але таку освіту слід проводити щоб дізналися всі.

Перший варіант із санкціями, може, більш ефективний, але, з іншого боку, для чого взагалі голоси, які віддали, перебуваючи, так скажемо, на мушці. Нехай явка не буде 90%, але буде цілеспрямованість та впевненість у діях голосуючих.

З боку влади одним з ефективних варіантів вирішення проблеми недовіри до керуючих, невпевненості людей у їх значущості є опитування. Ось начебто декілька місяців тому у людей вже був досвід проведення всенародного опитування, але великих успіхів він не здобув. По-перше, проведений більше з метою підвищення явки, аніж можливості почути людей. План по підвищенню явки був провальним, оскільки явка склала близько 37%. По-друге, можливість почути людей також провалилась, так як люди навіть не розуміли, що від них прагнуть почути. Питання було видано за 12 днів, але не було проведено роз'яснювальної кампанії про суть питань. Дехто не розумів, що таке медичний канабіс або про яку територію йдеться в питанні про вільну економічну зону.

Більш зручним і менш затратним буде варіант онлайн-зв'язку. Ті ж самі опитування, запитання, пропозиції, але у зручному для всіх форматі. Тоді кожен зможе у будь-яку мить висловитися, проголосувати і автоматична система підрахує результати або переадресує запит до менеджера, замість того, що люди будуть не одну добу перераховувати бюлетені. Такий варіант вийде менш затратним не тільки в сенсі часу, енергії, а навіть екології. Більше того, така система вже втілена в Естонії.

Як діяти з населенню для підвищення громадянської активності? Звісно, не кожен може сісти у крісло народного депутата та ухвалити рішення для всієї країни. Але кожен, в свою чергу, має можливість долучитися до громадської огранізації чи партії, або створити своє об'єднання однодумців та перетворити власну ідею у реальність, прийняти рішення, може, не для всієї нації, але як мінімум для себе або навіть для оточуючих, таким чином відчути себе важливим, взяти участь у житті країни та народу, і отримати «next level» у шляху до становлення свідомим громадянином.

Підсумовуючи, необхідно зазначити що зараз в нас є можливості, але влада не приділяє інтересам нації часу та уваги. Тому слід самостійно впроваджувати їх у життя. Для результатів, розвитку та успіхів необхідно бути свідомими, активними та поважати один одного, що, ймовірно, змінить світосприйняття громадян.

Список використаних джерел

1.Листи до братів-хліборобів [Електронний ресурс] // В'ячеслав Липинський. - 1919-1926. Режим доступу: https://vnu.edu.ua/uk/articles/vyacheslav-lipinskiy-nihto-ne-zbuduie-nam-derzhavu-koli-mi-sami-yiyi-ne-zbuduiemo. 2.Місцеві вибори: явка виборців склала майже 37% [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://vybory.rbc.ua/ukr/2020/mestnye-vybory-vka-izbirateley-sostavila-1603701410.html. 3.Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс] //Абсентеїзм. - 2001. - Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=42245.

Науковий керівник: кандидат політичних наук, доцент Р.М. Ключник

В. О. Герман, Т. І. Сергієнко

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Розвиток України як соціальної, правової, демократичної держави, яка прагне зайняти чільне місце в європейській спільноті як розвинену державу з високими стандартами життя населення, відбувається на тлі суцільної глобалізації державної, громадської та особистому житті. В сучасній Україні перехід від жорсткого тотального адміністрування до держави, заснованого на принципах рівності, справедливості, законності, переваги демократичних стандартів і цінностей -вимагає від суспільства сформувати такі інструменти, які забезпечать дотримання зазначених принципів через систему усвідомлення кожним громадянином їх доцільності і необхідності для досягнення суспільного і державного благополуччя. Громадянська компетентність характеризується балансом активного включення в суспільно-громадські процеси в період посилення їх значущості у житті як окремих громадян, так і в житті всього суспільства та певною часткою пасивності при відносній неактуальності таких процесів.

Ю.Дідок, зазначає, що «громадянська компетентність людини, громадянина є своєрідним індикатором сформованості громадянського суспільства, громадської свідомості, активності та громадської відповідальності його членів за майбутнє країни, виступає мірилом рівня розвитку демократичних відносин і самих демократичних цінностей» [1, с. 218]. Отже, реалії сьогодення свідчать, що формування соціуму свідомих громадян, які б дотримувалися демократичних цінностей і настанов у своїй поведінці є головною передумовою становлення України як демократичної держави [3, с. 69]. Участь громадян у суспільно-політичному житті є важливим елементом демократії, вона передбачає наявність прав, засобів і можливостей, а де це є необхідним – й підтримку для участі в процесі ухвалення рішень і впливу на цей процес, а також участі у будь-яких формах діяльності з метою розвитку демократичного суспільства Якість демократії визначається рівнем компетентності громадян. Чим більше будемо відкладати «в довгий ящик» впровадження громадянської освіти та вироблення цивільних навичок, тим надійніше законсервуємо діючу квазі-демократію. Громадянська компетентність не може бути сформована без опори на громадянські цінності і не може реалізовуватися поза системою ціннісних орієнтирів. Вона передбачає наявність певної життєвої позиції і внутрішньої готовності до її реалізації, і може в повній мірі проявитися тільки в реальній життєвій ситуації.

Як зазначає Л. Жабенко, «особливістю громадянської компетентності є узагальнений характер знань, що робить можливим їхнє застосування до конкретних життєвих ситуацій: знання про проблеми розвитку суспільства, його історичного досвіду; знання законів функціонування соціальних інститутів, політичної системи, базових постулатів демократії; знання, на основі яких формуються уявлення

про форми і способи функціонування особистості в політичному, правовому, економічному, соціальному та культурному полі демократичної держави» [2].

Таким чином, зазначимо, що громадянська компетентність, яка є інтегрованою компонентом, виникає тоді, коли рівень взаємодії особистості виходить за рамки найближчого оточення і проявляється в процесі самоусвідомлення людини, усвідомлення приналежності до певної етнокультурної спільності, народу, нації, держави, представника людства. В цьому випадку вона виступає в формі ціннісно орієнтованих, соціокультурних, моральних, політичних якостей особистості. В основу такого підходу покладено виявлення складових громадянської компетентності як інтегративної характеристики особистості - посадових осіб місцевого самоврядування, необхідних для забезпечення нормальної життєдіяльності людини, ступінь взаємодії з навколишнім світом, що дозволяє говорити про високий рівень громадянської компетентності.

На особистісному рівні громадянська компетентність сучасної посадової особи місцевого самоврядування визначається, як здатність професіонала в умовах мінливого несприятливого середовища підтримувати власне фізичне, психоемоційний і морально-психологічну рівновагу, що забезпечує виживання особи як представника людського роду. Посадові особи місцевого самоврядування, усвідомлюючи, що місцева демократія повинна функціонувати у новому складному контексті, та володіючи громадянськими компетентностями, мають забезпечити активну участь громадян у суспільно-політичному житті.

Список використаних джерел

1.Дідок Ю.В. Громадянські компетентності державних службовців як чинник реалізації євроінтеграційної політики України / Ю. В. Дідок // Теорія та практика державного управління, 2017. - Вип. 4. - С. 215-222. 2.Жабенко Л.В., Сизон В.Г. Громадянські компетентності посадових осіб місцевого самоврядування як інструмент реалізації принципів «доброго врядування» / Л.В.Жабенко, В.Г.Сизон // Громадянські компетентності у професійній освіті державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування / за заг. ред. Н. Г. Протасової, Ю. О. Молчанової. К.: НАДУ, 2016. – 308 с. 3.Лобань Т.І. Особливості розвитку сучасного суспільства в умовах глобалізації: політологічний аспект / Т.І.Лобань // Людина і політика. Український соціально-гуманітарний журнал / Гол.ред. Г.І.Волинка. Вип. № 2 (32). К.: Вид-во «Четверта хвиля», 2004. - С. 68-73.

Д. О. Александрова, Н. М. Микитчук

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ В ЕСТОНІЇ

Сегмент Інтернету в Естонії є одним з найбільш розвинених в усьому світі. На 2019 рік приблизно 97,9% від населення країни інтернет-користувачами, за цим показником Естонія займала 1-е місце в ЄС. За даними доповіді аналітичного центру Freedom House, Естонія посідає друге місце в світі за свободою інтернету після Ісландії, а в рейтингу відкритості Інтернету впевнено лідирує. З 2013 р. бездротові мережі WiMAX покривали майже всю територію країни [2].

Естонія стала однією з країн-піонерів у впровадженні електронного врядування. З 2000 р. уряд Естонії перейшов до безпаперових засідань, користуючись електронною мережею документації в Інтернеті. За результатами конкурсу Європейської комісії проект переведення держсектора на електронну документацію був визнаний кращим в Європі. Також з 2000 р. в Естонії можна подавати податкові декларації електронним шляхом. У 2010 р. 92% податкових декларацій в Естонії були надані через Інтернет. Через єдиний портал громадянин по мережі Інтернет може отримувати різні державні послуги. На 2009 р. 90% населення

Естонії вже були власниками ID-картки, яку можуть використовувати для оформлення цифрового підпису, для участі у виборах [3].

У 2007 році Естонія стала першою в світі країною, що надала своїм виборцям можливість голосувати через Інтернет на парламентських виборах. На минулих парламентських виборах 2019 р. в Естонії через інтернет були подані рекордні 43,8% від загального числа [1].

На міжнародному рівні важливою стала програма електронне резидентство (e-Residency), запущена урядом Естонії у 2014 р. Програма дає всім її учасникам (так званим e-resident) смарт-карти, які вони можуть використовувати в подальшому для підписання документів. Програма спрямована на людей з не залежних від місця розташування сфер підприємництва. Віртуальне резидентство не пов'язане з громадянством і не дає прав фізично відвідувати або переселятися в Естонію. Віртуальне резидентство не впливає на оподаткування доходів резидентів, що не робить обов'язком платити прибутковий податок у Естонії і не звільняє від оподаткування доходів в країні проживання (громадянства/підданства) резидента. Віртуальне резидентство дозволяє використовувати такі можливості: реєстрація компанії, підписання документів, зашифрований обмін документами, онлайн-банкінг, подача податкової декларації, а також управління медичними послугами, пов'язаними з медичними рецептами. Смарт-карта, видана в відповідних органах, надає доступ до послуг. Реєстрація бізнесу в Естонії є корисною для підприємців в інтернеті на ринках, що розвиваються, які не мають доступу до постачальників онлайн платежів, а також для стартапів з країн, які піддаються фінансовим обмеженням з боку їхніх урядів.

Станом на 2020 р. електронними резидентами Естонії стали понад 65 тис. чоловік, ними було створено більше 10 100 компаній. За 5 років роботи програма принесла більше 41 млн. євро прямого доходу економіці Естонії, а також інші непрямі економічні вигоди. Зокрема, в Естонії працює приблизно 40 компаній, основний дохід яких пов'язаний із забезпеченням послуги електронним резидентам [4].

За даними Балтійської служби новин, кількість естонських електронних резидентів з Великобританії втричі збільшилася після Brexit (зараз 3100, які мають між собою близько 500 підприємств). [4] Програма електронного проживання збереже доступ британського бізнесу до єдиного європейського ринку без необхідності фізичного виїзду з рідної країни.

Електронне проживання вже популярне серед підприємців в Україні та Туреччині, в цих країнах проживає велика кількість підприємців, які фізично близькі до Європи, але політично відокремлені.

Естонська команда програми працює й далі над її розширенням, проводячи рекламну кампанію. Зокрема в столиці Великобританії з'являлися плакати на білбордах на станціях метро Лондона, в інших місцях. Окрім підвищення обізнаності про програму електронного проживання, кампанія привертає багато позитивної уваги до держави Естонія в цілому. Безумовно, впровадження електронного врядування корисне як для структурованості і прозорості внутрішньої політики, так і є має безпосередній вплив на інвестиції та покращення позитивного міжнародного іміджу країни.

Список використаних джерел

1.Общая статистика. Всего по Эстонской Республике. https://rk2019.valimised.ee/ru/voting-result/voting-result-main.html. 2.Freedom House: свобода интернета в Эстонии по-прежнему занимает лидирующие позиции в мире. URL: https://rus.postimees.ee/7086516/freedom-house-cvoboda-interneta-v-estonii-po-prezhnemu-zanimaet-lidiruyushchie-pozicii-v-mire. 3.Charles A. The

Electronic State: Estonia's New Media Revolution. URL: http://ftp.infoeuropa.eurocid.pt/database/000042001-000043000/000042153.pdf. 4.Whyte A. Number of UK Estonian e-residents triples following Brexit. URL: https://news.err.ee/1032800/number-of-uk-estonian-e-residents-triples-following-brexit.

К. Р. Аратовська, Н. М. Микитчук

ПРОБЛЕМА ЕКОНОМІЧНОГО СЕПАРАТИЗМУ В ІТАЛІЇ

Економічний сепаратизм базується на бажанні території отримати більше фінансової незалежності, розпоряджатися своїми ресурсами та фінансами. Цей вид сепаратизму може бути наслідком існування у одній державі різних за рівнем економічного розвитку територій.

Серед європейських країн такий сепаратизм характерний, зокрема, для Італії. Цьому є певні історичні пояснення. Шлях до об'єднання Італії у державу був довгий та складний. Італійське Королівство зі столицею у Римі утворилося у 1871 р. Частини держави мали суттєві відмінності у юридичних, економічних, лінгвістичних аспектах. Для вирішення кризи було проведено ряд реформ, метою яких була уніфікація держави та функціонування її як єдиного організму. Однак, дані реформи призвели до розділу Італії на дві частини, які сьогодні є причиною загострення сепаратистських настроїв у державі: Півночі з розвиненим сільським господарством та промисловістю, та Півдня, який був бідним та страждав від повстань середнього та нижчого класу, які не бажали залишатися під контролем заможних лордів. Подальше дистанціювання Півночі та Півдня надавало більше причин до утворення сепаратистських рухів по всій країні протягом всього часу існування держави.

Найбільший вплив на сепаратистську картину Італії грає політичне об'єднання Lega Nord – Північна Ліга. Діяльність даної партії набула активної фази за часи прем'єр-міністра Сільвіо Берлусконі. Головною метою Партії є посилення диференціації між жителями Півночі та Півдня шляхом просування в парламенті законів, які б давали окремі преференції жителям північних або південних регіонів. Ліга Півночі вдавалася до відкритих призовів до відділення у своїх промовах та заявах. Після виборів 1992 р., коли партія отримала найкращий результат того часу, лідер Умберто Боссі почав частіше використовувати поняття федералізму, тим самим підкреслюючи намагання до відділення хоча б до стану автономії. Також вартим уваги є рух створення Республіки Паданія. Даний регіон складався переважно з регіонів, де протікала річка По. Дана дія мала на той час лише ідеологічний характер, але з часом перетворилася на активний політичний рух, який має на меті отримати даному регіону повну незалежність.

Окрім Ліги Півночі, є окремі регіональні угрупування, які намагаються домогтися незалежності регіонів. Одним із найбільш популярних та потужних є Рух за Незалежність Венеції. Історично, Венеція була окремою заможною торгівельною республікою. Венеція та її регіон Венето стали частиною Королівства Італія і регіон не мав яскраво виражених сепаратистських настроїв до 1979 р., коли було проголошено про створення Ліги Венето (яка потім увійшла до складу Ліги Півночі). Сьогодні причини та умови сепаратизму у Венеції посилилися саме через економічні проблеми. Слабкі регіональні парламенти та відмова від конституційних реформ у 2006 р. активізували сепаратистські рухи. Це, у свою чергу, дає більше підстав для Ліги Півночі просувати ідеї незалежності Венеції та інших регіонів, повернення до ідеї Паданії.

У 2014 р. був проведений неофіційний онлайн-референдум, на якому жителі

Венето вирішували, чи бажають вони більше автономії і чи хотіли би стати незалежною державою. Результати були неочікуваними навіть для організаторів. За становлення Венето суверенною державою висловилося майже 90% опитаних, серед яких 50% бажали біти членами як ЄС, так і НАТО, і використовувати євро як національну валюту [2]. Незалежність дала б регіону більше 20 млрд. євро надлишкового прибутку, а сама держава стала б однією з потужніших економік Європи, займаючи 7-ме місце за ВВП серед усіх європейських країн [1].

Звісно, шлях Венеції до незалежності був би значно складнішим, ніж цього хотіли б прихильники. Офіційні представники ЄС неодноразово відмовляли у автоматичному членстві державам, які відділилися від країн-членів ЄС, тому Венеції потрібно буде пройти довгий багаторічний процес вступу до організації, який включає в себе абсолютну згоду усіх країн-членів на вступ нової держави. Однак, звичайно Італія завжди блокуватиме вступ до ЄС, тим самим ізолюватиме її на континенті. Проте, це не зупиняє риторику ідеологів венеційського руху за незалежність.

Таким чином, регіони, які бажають відділитися, є економічно сильнішим за інші, мають потужні політичні рухи за від'єднання. Але, на практиці їх відокремлення регіону в окрему державу неможливе через ряд проблем. По-перше, центральна влада в Італії є досить сильною і наразі їй вдається втримувати ситуацію. Проте, найбільше гальмує ці рухи міжнародний чинник: подальший вступ до ЄС, який буде блокуватися «материнською» державою, власні регіональні борги, налагодження зв'язків з іншими державами та визнання цими самими державами.

Список використаних джерел

1.Цебенко О. Форми вияву сепаратизму: теоретико-методологічний аспект // Укр. нац. ідея: реалії та перспективи розвитку: зб. наук. пр. Львів, 2014. № 26. С. 44 - 51. 2.Italie: et si Venise redevenait une République ? / France 24. URL: https://www.france24.com/fr/20140317-venetie-referendum-republique-en-ligne-crimee-ecosse-independance. 3.Referendum indipendenza Veneto: 2 milioni di sì / RaiNews. URL: http://www.rainews.it/dl/rainews/articoli/referendum-indipendenza-veneto-due-milioni-a-favore-a827fd1d-99d4-4b23-836c-c653559cc797.html.

Р. М. Ключник, А. С. Магдіч

ДІЯЛЬНІСТЬ ООН У КОНТЕКСТІ БОРОТЬБИ З ПАНДЕМІЄЮ COVID-19

2020 р. запам'ятається світові передусім пандемією коронавірусної хвороби COVID-19. Усі інші політичні та економічні події проходили на тлі глобальної рецесії, що охопила весь світ та торкнулася практично кожного. Відповідно, на боротьбу з цією глобальною проблемою було спрямовано всі сили не лише держав, а й міжнародних організацій.

ООН із самого початку пандемії почала реалізацію стратегії реагування, що складається з трьох компонентів:

1. Широкомасштабні, скоординовані та комплексні заходи реагування в галузі охорони здоров'я, уживані під керівництвом ВООЗ та відповідно до Стратегічного плану забезпечення готовності та реагування. У рамках цих заходів реагування ООН підтримує зусилля із прискорення розробки виробництва доступних вакцин та засобів діагностики. Крім того, ООН забезпечує міжнародну координацію та оперативну підтримку на глобальному, регіональному та державному рівнях, а також підтримує розширення масштабів національних операцій із забезпечення готовності та реагування.

2. Широкомасштабні зусилля з подолання руйнівних соціально-економічних та гуманітарних наслідків кризи та її впливу на ситуацію у сфері прав людини,

спрямовані на порятунок людей, забезпечення доступу до служб життєзабезпечення, утримання домогосподарств на певному рівні функціонування, підтримка платоспроможності підприємств, безперебійність надання державних послуг – і все це за умов дотримання прав людини. У рамках цих зусиль приймаються оперативні заходи гуманітарного реагування для підтримки найбільш вразливих людей в найбільш вразливих країнах шляхом надання життєво важливої допомоги в рамках глобального плану гуманітарного реагування.

3. Процес відновлення, який дозволить вийти з кризи сильнішими. У процесі подолання цієї кризи перед нами відкривається можливість вирішити проблеми, пов'язані з кліматичною кризою, нерівністю, соціальною ізоляцією, пробілами в системах соціального захисту та іншими недоліками. Необхідно розглянути нові можливості використання відновлюваних джерел енергії та конструювання стійких продовольчих систем [1].

Дані напрями повною мірою втілилися у стратегічних ініціативах Генерального секретаря ООН А. Гутерреша, деякі з яких ми наведемо в таблиці 1.

Таблиця 1. Стратегічні ініціативи Генерального секретаря ООН

Дата	Ініціатива
23 березня 2020 р.	Заклик до глобального припинення вогню
5 квітня 2020 р.	Заклик боротися з гендерним насильством у контексті COVID-19
8 травня 2020 р.	Заклик боротися з ненавистю та ксенофобією
19 червня 2020 р.	«COVID-19 та сфера праці»

ООН також проводить кампанію «Verified» із боротьби проти дезінформації: поряд з пандемією світ переживає «інфодемію» дезінформації: війну проти науки, різке зростання стигматизації та ненависті та активізацію зусиль з експлуатації людей, які тривалий час перебувають в Інтернеті. Мета цієї ініціативи ООН – обмінюватися достовірною інформацією та боротися з неправдивими повідомленнями за допомогою порад та рішень, заснованих на фактах. Більш ніж 18 тисяч людей беруть участь у регулярному обміні підготовленими на 10 мовах матеріалами, з якими ознайомилися 400 млн людей. Інформаційна мережа ВООЗ з питань епідемій регулярно надає ресурси та оновлення, призначені для громадськості та для сфер охорони здоров'я, туризму та бізнесу [2].

17 лютого 2021 р. А. Гутерреш розкритикував розвинені країни, які зарезервували для себе 75% вакцин. Розподіл вакцин, на думку генсека ООН, є найбільшим моральним випробуванням для світового співтовариства. Він застерігає від подальшого поширення хвороби у випадку позбавлення населення бідних країн можливості вакцинуватися [3].

Таким чином, пандемія COVID-19 вплинула на всі сектори економіки практично всіх країн світу. ООН як глобальна міжнародна організація взяла на себе чималу відповідальність за згуртування країн перед обличчям небезпеки та координацію зусиль щодо подолання пандемії, про що свідчать вищеописані ініціативи. У той же час нерівність між країнами нікуди не зникла, а проявилася більш гостро в питанні запобігання хворобі.

Список використаних джерел

1. Комплексное реагирование Организации Объединенных Наций на COVID-19: спасение людей, защита общества, более эффективное восстановление // ООН. – URL: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/comprehensive_response_to_covid-19_russian.pdf. 2. Комплексное реагирование системы Организации Объединенных Наций на COVID-19: спасение людей, защита общества, более эффективное восстановление // ООН. – URL: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/un_comprehensive_response_to_covid19_russian.pdf. 3.

Генсек ООН раскритиковал развитые страны, которые зарезервировали для себя 75% вакцины от COVID-19 // Коммерсантъ. – URL: https://www.kommersant.ru/doc/4694708.

К. О. Березовська, В. М. Щербак

ДО ПИТАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЧИННИКА У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ: РОЛЬ ФРАНКОФОНІЇ

З кінця минулого століття вчені остаточно прийшли до висновку, що розвиток мови не завжди прямолінійний, бо надзвичайно складними та різноплановими є її зв'язки з суспільством, мисленням, свідомістю, культурою, мораллю. При цьому значний вплив на неї здійснюють взаємовідносини між представниками різних народів. В той же час розширення взаємовідносин між представниками різних народів на основі лінгвістичного фактору в кожній країні має свої особливості реалізації. Найбільше інтенсивно лінгвістичний фактор у налагодженні міжнародних відносин використовує сьогодні Франція, яка активно застосовує французьку мову у формуванні міжкультурної комунікації, спираючись на діяльність Франкофонії.

Франкофонія – це міжнародна організація, що об'єднує 88 членів на основі лінгвістичної приналежності [6]. Відповідно до статуту, цілями організації є: 1) інтенсифікація діалогу культур і цивілізацій; 2) об'єднання народів шляхом спільних знань; 3) просування освіти і процесів виховання[5].

Сам термін «франкофонія» вперше використав в 1880 році Онезім Рёклю для позначення сукупності країн і народів, які використовували французьку мову. Сьогодні Франкофонія - міжнародна організація [6]. Вона має ряд інституційних органів і багатогранно взаємодіє з різними ЗМІ, неурядовими міжнародними організаціями, здійснює дії, спрямовані з одного боку на поширення французької та зміцнення її позицій на світовій арені, з іншого боку - на презентацію і захист мовного і культурного різноманіття [5].

У 17 столітті Франція була гегемоном в Європі і почала втрачати лідируючу позицію після війни за іспанську спадщину [1]. Також можливо говорити про престиж французької мови в епоху Просвіти. У 20 ст. почала збільшуватися роль англомовних країн і великої популярності почала набувати англійська, стаючи гіперцентральною за гравітаційною моделлю Луї - Жана Кальве [4].

Мова безпосередньо пов'язана з мисленням людини, впливає як на її розвиток, так і на її світогляд. У випадку, якщо всі люди почнуть говорити і думати на одній мові (в наш час такий ризик пов'язаний з експансією англійської мови), то людство зіткнеться з можливістю встановлення повсюдного глобального «тоталітарного лінгвістичного режиму». Отже, Франкофонія, об'єднуючись з іншими акторами міжнародних відносин, шукає альтернативні концепції глобалізації, які допоможуть запобігти загальній уніфікації, призведуть до «мондіалізації» [3].

Якщо розглядати діяльність Франкофонії з підтримки лінгвістичних об'єднань, то можна привести приклад формування лузофонії - спільноти (на основі португальської мови, 1996р.), процес інституціоналізації якого проходив за допомогою Франкофонії і за її зразком. Яскравим доказом співпраці Франкофонії з іншими організаціями може бути зустріч 2001 року з представниками ще 4 організацій, створених на основі мовного чинника, з Іспанії і Португалії. Всі ці організації мають схожі завдання: збереження мовного та культурного розмаїття, допомога в процесі демократизації міжнародних відносин і поширення концепції «культури світу», розробленої ЮНЕСКО. Результатом зустрічі стало прийняття Декларації про культурне різноманіття, в якій зазначено, що диференційованість

культур є одним з основних факторів демократизації і розвитку [2].

Отже Франкофонія як організація діє в інтересах країн всього світу, так як докладає зусиль в різних сферах суспільства: розвиває формальну і додаткову освіту в різних країнах, просуває демократизацію, підтримує міжнаціональну кооперацію, бере участь в розробці міжнародних договорів і слідкує за їх виконанням. У міру того, як зростають ризики культурної монополії і стає більш актуальною проблема уніфікації мови в процесі глобалізації, Франкофонія продовжує роботу над подоланням цих проблем, акцентуючи свою увагу на просуванні «діалогу культур» і релігій, а також на баченні більш безпечного світу. Всі ці дії безсумнівно впливають на розвиток міжкультурної комунікації на сучасній міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Потемкин В.П. История дипломатии, Т. I: Дипломатия с древних времен до 1872 гг / Потемкин В.П. М.: 1941. -336 с. 2. Чернов И.В. Международная организация Франкофонии: Лингвистическое измерение мировой политики / Чернов И.В. СПб.: 2006. 3. Boutros-Ghali B. Francophonie : vers un espace de coopérations politiques et économiques / Boutros-Ghali B. // Revue français de Géoéconomie. №10, été 1999. 4.Calvet L.-F. Pour une écologie des langues du monde / Calvet L.-F. Paris: Plon, 1999. 5.Charte de la Francophonie [Electronic resource] RL:https://www.francophonie.org/IMG/pdf/charte_francophonie_antananarivo_2005.pdf (accessed: 10.12.2019). 6. Organisation international de la Francophonie[Electronic resource] URL : https://www.francophonie.org/-Qu-est-ceque-la-Francophonie-72-.html (accessed: 10.12.2019).

А. О. Галочкіна

КІБЕРСПОРТ ЯК ЕЛЕМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОГО БРЕНДИНГУ ТА ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ІМІДЖУ УКРАЇНИ

У сучасній теорії міжнародних відносинах все більшого значення набуває концепція «м’якої сили», яка передбачає можливість держави досягати своїх цілей за рахунок привабливості власної культури та суспільно-політичних цінностей. Інструментом реалізації «м’якої сили» на практиці є публічна дипломатія, однією з традиційних складових якої є спорт. Але розвиток не стає на місці, змагальна діяльность набуває нових форм і переміщується у віртуальний простір. В останнє десятиліття безпрецедентне зростання популярності демонструють змагальні види комп'ютерних ігор, або кіберспорт (e-sport, cybersport), що привертає все більше уваги з боку груп інтересів і бізнесу, державних установ, наукового співтовариства. Кіберспорт - це феномен, який став одним з елементів сучасної цифрової молодіжної культури.

Мета дослідження полягає в тому, щоб довести важливість кіберспорту як перспективного напрямку публічної дипломатії та способу міжкультурної комунікації, як сучасного інструменту економічного і політичного впливу держави, національного брендингу, формування привабливого іміджу країни, розширення транскордонних зв'язків.

Існує цілий ряд об'єктивних тенденцій у функціонуванні e-sport, аналіз і оцінка яких дає право з упевненістю стверджувати, що просування кіберспорту перспективно, вигідно і корисно для держави не тільки в сучасних реаліях, а й в довгостроковій перспективі.

Із розвитком цифрових комунікацій та зростанням прихильників кіберспорт перетворюється на бізнес із значними прибутками. У 2020 році глобальний дохід індустрії вперше перевищив позначку в мільярд доларів, а його аудиторія склала

500 млн осіб [6]. Сьогодні головним кіберспортивним змаганням планети вважається турнір The International (TI) з гри Dota 2. У 2019 році призовий фонд турніру склав $34 млн. Для порівняння: в тому ж місяці 2019 року призовий фонд Відкритого чемпіонату США з тенісу, одного з чотирьох основних турнірів серії Великого Шолома, склав $26,7 млн [8]. Бачимо, що грошові показники тенісу нижчі, хоча авторитетність і важливість «королівського виду спорту» ніхто не ставить під сумнів.

Для держави розвинена кіберспортивна галузь може принести додаткові надходження до бюджетів усіх рівнів, створити нові робочі місця і глобально продемонструвати інвестиційний потенціал. Ринок кіберспорту вкрай привабливий для світових ТНК: Coca-Cola, Samsung, MasterCard, RedBull, Lenovo, Razer та інші корпорації вкладають щорічно в його розвиток близько півмільярда доларів [1]. Більш того, фахівці вважають, що економічний ефект від проведення великих міжнародних турнірів порівнюється з Євробаченням або Чемпіонатом світу з футболу, що, у свою чергу, сприяє зростанню туристичної привабливості країни.

Завдяки розвитку кіберспорту також відбувається формування дружніх міжнаціональних зв'язків, популяризація мови, звичаїв і традицій своєї країни, в тому числі через те, що існує тенденція створення змішаних команд, до складу яких входять представники різних країн і регіонів. Так, до складу української команди B8 входять і бразильці, які, звичайно, формують певний імідж України у себе на батьківщині.

Хоча зараз кіберспортивні змагання є аполітичними, але кіберспортсмени як публічні персони можуть донести до широкої аудиторії свої позиції, у тому числі, щодо певних політичних подій. Так, білоруський гравець в Dota 2 Артем Fng Баршак під час інтерв'ю повісив у своїй кімнаті біло-червоно-білий прапор, який є символом протестного руху в Білорусі, висловивши таким чином свою позицію [7].

Серед найбільш помітних трендів в індустрії фахівці відзначають той факт, що кіберспортивна галузь стає основним інструментом для налагодження контактів з аудиторією 16-30 років, яка все менше уваги приділяє традиційним медіа. «Кіберспорт - це «бійцівський клуб», де усі демонструють суперництво, але насправді дуже згуртовані, лояльні до всіх, хто всередині цього «клубу». Кожен, хто підтримав кіберспорт – свій» - відзначає керівник агентства Esports Charts А. Одінцов [2].

Сильні команди і окремі гравці, які представляють країну на міжнародних турнірах і досягають високих результатів, підвищують авторитет держави та її упізнаваність, закріплюють у свідомості досить широкого ком'юніті ідею того, що вони – кращі за інших в даній сфері. Перемога на змаганнях - це престиж, гордість і слава.

Україна сьогодні не готова претендувати на роль лідера на світовій арені в якій би то не було області. У країни є потенціал, але конкретної стратегії, так само як і реальних економічних, фінансових, політичних чи ідеологічних ресурсів немає. Просування популярних, новаторських, перспективних галузей, які не вимагають величезних інвестицій і тривалих строків реалізації, - грамотний крок на шляху до поступового якісного розвитку держави. Саме Україна має всі шанси стати одним з центрів світового кіберспорту, і на те є вагомі причини.

У України багата кіберспортивна історія. Деякі українські команди та гравці відомі своїми успіхами на весь світ. Наприклад, заснована ще у 2009 році організація Natus Vincere виграла чимало престижних міжнародних турнірів: World Cyber Games, the Intel Extreme Masters, Electronic Sports World Cup, перший турнір The International з Dota 2. На будь-якому кіберспортивному чемпіонаті можна зустріти фанатів цієї легендарної української команди. А під час нагородження або просто гри команди, завжди можна почути, як кілька тисяч осіб в єдиному пориві

кричать: «Na`Vi! Na`Vi!». Українська команда має більше 50 мільйонів шанувальників по всьому світові - більше, ніж усе населення України [5].

Україна - це кузня талановитих гравців, місце, де народжуються зірки СНД-регіону. 29-річний українець Данило Ішутін отримав нагороду Great Gamers Award за видатні досягнення в кіберспорті. Також він був названий Гейбом Ньюеллом, засновником компанії-розробника комп'ютерних ігор Valve, найбільш харизматичним гравцем у світі.

Київ у 2017 році приймав один з головних турнірів по Dota 2 в Національному палаці мистецтв «Україна». Українська компанія Starladder – одна з найдавніших організацій по кіберспорту, існує понад 10 років і вже не один рік поспіль проводить змагання в різних кібердисциплінах.

Величезна перевага України - вдале географічне розташування. Разом з порівняно низькими витратами на організацію заходів і стаціонарних тренувальних таборів, це дає можливість Україні створити так званий кіберспортивний туризм і стати головним європейським хабом. Високотехнологічний буткемп як база для виїзних тренувань українських і світових команд здатен приносити дохід від оренди і, що головне, гарантує постійний інтерес і попит киберспортівних організацій з усього світу.

Українське суспільство в цілому відкрито для нової індустрії. В країні змагальними комп'ютерними іграми захоплюється близько 2 млн осіб, ми займаємо 9-е місце в топі «найкіберспортивніших» країн світу [6]. Потрапити до 2025 року в п'ятірку лідерів рейтингу повинна допомогти запропонована Українською Професійною Асоціацією кіберспорту (UPEA) стратегія розвитку галузі в Україні. Стратегія передбачає розвиток певної екосистеми, в якій будуть задіяні сфери спорту, соціуму, науки, освіти та інфраструктури. Саме інфраструктурні об'єкти сприятимуть залученню в Україну понад 100 тисяч туристів на рік, поповненню бюджету тільки за рахунок туристичних зборів на 40 млн грн на рік, а також розвиткові широкосмугового Інтернету і просуванню країни як бренда [3].

У лютому 2020 року Київ подав заявку на проведення The International 2021, який через пандемію Covid-19 перенесли на 2022 рік. Член правління UPEA Г. Веселков стверджує: «Однозначно, такий масштабний івент приверне увагу до країни і принесе чималий прибуток… і, найголовніше, буде здорово працювати на імідж України. За турніром стежать десятки мільйонів людей, і вони побачать бренд нашої країни» [4].

Рішення про місце проведення ще не прийнято, але обраний курс і реалізація запропонованих eSport-функціонерами ініціатив відкриває перед Україною перспективи проведення головного міжнародного кіберспортивного турніру, а у майбутньому – можливість перетворення нашої країни на нову кіберспортивну мекку.

Список використаних джерел

1.Вершинин И. Киберспорт как феномен. URL: https://sciencepop.ru. 2.Новак Н. Гонка развлечений: как киберспорт может перезагрузить экономику. URL: https://www.epravda.com.ua. 3.Пирогова М. 100 тысяч туристов и 40 млн грн в год: в Киеве представили стратегию развития киберспорта. URL: https://delo.ua. 4.Перемот А., Пирогова М. Второй после футбола: что сделает Украину современной меккой киберспорта. URL: https://delo.ua. 5.Савчук Т. Що таке кіберспорт та як ця культура розвинена в Україні. URL: https://www.radiosvoboda.org. 6.Esports. URL: https://newzoo.com. 7.Fng поддержал протесты в Беларуси. URL: https://www.cybersport.ru. 8.The 2019 US Open. URL: https://en.wikipedia.org. 9.Walker Russell. Insert Coin to Continue: The Impact of Video Games on Public and Cultural Diplomacy. URL: https://candrblogdotcom

Науковий керівник: канд. іст. наук, доцент О.С.Двуреченська

М. П. Гетьманчук

ГЕНРІ КІССІНДЖЕР ПРО ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

У теорії міжнародних відносин поряд із поняттям «міжнародний порядок» вживається також поняття «світовий порядок», яке відображає зростаюче усвідомлення спільної відповідальності людей і народів за стан нашої планети. На думку дослідників, наша епоха є епохою переходу від міжнародного порядку, що заснований на суверенітеті держав – націй та відображає їх потреби в існуванні, до світового порядку, що регулюється інституціями, на користь яких добровільно відчужують постійно зростаючу частку суверенітету усі учасники міжнародних відносин для захисту фундаментальних інтересів людства. Крім того, вони звертають увагу на те, що міжнародний порядок як більше або менше впорядкування міжнародних відносин існував завжди на всіх етапах історії міждержавних відносин, а світовий порядок ще тільки формується [4, с.164-165]. Таким чином, світовий порядок – це такий устрій світу, який має забезпечити основні потреби держав – націй, регіональних асоціацій, а також усіх інших легітимних міжнародних організацій та інститутів, які здатні створювати і підтримувати їх існування та розвиток.

Відомий американський політолог і дипломат Г. Кіссінджер у своїх працях ставить під сумнів існування єдиної загальноприйнятої моделі світового порядку, розглядаючи конкуренцію різноманітних варіантів світового порядку як похідну від цивілізаційних уявлень про порядок загалом. При цьому він звертає увагу на наступне: 1) чи можливе співробітництво між державами, які мають принципово різне бачення світового порядку; 2) як бути з недержавними акторами світової політики; 3) чи потребує перегляду взаємозв’язок цінностей і зовнішньої політики тощо. У цьому контексті підкреслюється, що у XXI столітті відбувається наполегливий, а деколи навіть відчайдушний пошук концепції світового порядку. Загроза хаосу співіснує з безпрецедентною взаємозалежністю: поширення зброї масового знищення, розпад держав, хижацьке ставлення до природного середовища, існуючі практики геноциду, поширення нових технологій, що загрожують вивести конфлікти за межі людського контролю [2, с. 41 - 79].

Єдиною загальновизнаною підставою чинного світового порядку, зазначає Г.Кіссінджер, залишаються принципи Вестфальської системи. Сучасна, сьогодні вже глобальна Вестфальська система – те, що прийнято називати світовим співтовариством, охоплює кожну культуру і регіон [5, с.44-45]. Так, Європа в ім’я самого світового порядку почала відходити від державної системи, яку сама розробила, та долати її обмеження через концепцію об’єднаного суверенітету. Досягнення успіху в цих зусиллях потребуватиме підходу, який поважатиме і розмаїття людського середовища, і вкорінене людське прагнення до свободи. Порядок і свободу, яку іноді називають протилежними полюсами, слід розуміти як взаємозалежні. Тому вчений висловлює сумнів, чи спроможні сучасні лідери піднятися над нагальністю щоденних подій і досягти цього балансу.

Кожний різновид світового порядку є виразником прагнення до постійності, стабільності, зовнішньополітичного балансування. Однак всі елементи, що його формують, постійно змінюються, а це впливає на скорочення тривалості міжнародних систем [1, с.734]. Світовий порядок у цьому сенсі, підкреслює він, повинен бути побудований, а не нав’язаний. Тривалість і стійкість будь – якої системи світового порядку залежатиме від того, чи сприймають її як справедливу не лише лідери держав, а й громадяни. Вона повинна відображати дві істини: 1) порядок без свободи у кінцевому рахунку творить свою власну протилежність;

2) свободу неможливо забезпечувати та утримувати без рамок порядку, які зберігають мирне існування [3, с. 13].

У цьому контексті Г. Кіссінджер виділяє три рівні порядку: 1) «світовий порядок» – концепція, якої дотримується регіон або цивілізація стосовно природи справедливих домовленостей і розподілу влади для всього світу; 2) «міжнародний порядок» є практичним застосуванням цієї концепції на значній частині земної кулі – достатньо великій, аби вплинути на глобальний баланс сил; 3) «регіональні порядоки» – застосовується до певної географічної області. Кожна із цих систем порядку базується на двох складових: легітимності – наборі загальноприйнятих правил, що визначають межі допустимих дій; балансі сил – що примушує до стриманості у випадку порушення правил, запобігає підкоренню однією політичною одиницею всіх інших [5, с.12-13]. Баланс між легітимністю та силою надзвичайно складний, чим менша територіально і культурно географічна область до якої він застосовується, то легше виокремити дієвий консенсус. Сучасний світ потребує глобального світового порядку, але при цьому потрібно враховувати, що сукупність суб'єктів, які не пов'язані між собою історією або цінностями, імовірно, створить конфлікт, а не порядок.

Список використаних джерел

1. Киссенджер Г. Дипломатия / Г. Киссенджер; пер с англ. – М.: Ладомир, 1997. – 850 с. 2. Киссенджер Г. Новій мировой порядок // Философия политики: Хрестоматия: В 4 т. – К.: Знання України, 2003. – С. 29 – 80. 3. Кіссінджер Г. Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті / Г. Кіссінджер; пер. з англ. – 2-ге вид. – К.: Наш формат, 2018. – 320 с. 4. Основи теорії міжнародних відносин. Навчальний посібник / М.А. Бучин, М.П. Гетьманчук та ін. – Львів: Академія сухопутних військ, 2010. – 240 с. 5.Основи теорії міжнародних відносин. Словник / Л.О. Дорош, М.П. Гетьманчук та ін. – Львів:Видавництво Львівської політехніки, 2015. – 340 с.

В. В. Гілізідінова, І. К. Головко

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ЯК МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ: ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ СТАТУСУ

Європейський Союз (ЄС) на сьогодні розуміється як економічний і політичний союз держав-членів, розташованих в Європі та схильних до регіональної інтеграції і соціального співробітництва. Його статус є предметом наукових дискусій. Так, наприклад, Ленгер Я.І. та Гуті К.І. зазначають, що ЄС є набагато більше, ніж міжнародна організація, що розвивається і функціонує у напрямку «держави» [3, с.51]. О. Кучик вважає ЄС міжнародним політичним інститутом [2]; підхід П. Свободи полягає у трактовці ЄС як суб'єкта міжнародного права [4].

Стосовно сутності міжнародної організації серед спеціалістів існують два підходи: звужений та розширений. Відповідно до першого, міжнародна організація – це стабільний інститут багатосторонніх міжнародних відносин, який створюється, щонайменше, трьома сторонами і має погоджені учасниками цілі, компетенцію та свої постійні органи, а також інші специфічні політико-організаційні норми (статут, процедура, членство, порядок прийняття рішень). Тобто, ознаками організації є об'єднання різнонаціональних сторін; погоджені, спільні, постійні цілі; наявність міжнародного установчого документа; постійні організаційні інституції; юридична рівність учасників та ін. Представники другого підходу стверджують, що міжнародна організація – це будь-яка група (асоціація), яка у своїй діяльності виходить за межі однієї країни і має постійну структуру органів. Проте даний підхід є дуже розмитим та дозволяє надто розширено розуміти сутність

міжнародних організацій та відносити до них різні утворення. Тобто, можна стверджувати, що даний підхід не є актуальним при аналізі статусу ЄС, а звужене тлумачення, хоча і є більш евристично корисним, все ж таки не враховує усіх особливостей ЄС.

О.Кучик стверджує, що міжнародні організації є специфічною категорією міжнародних політичних інститутів, та можна виділити два види міжнародних організацій: міжнародні організації як інститути колективних дій, а також міжнародні режими [2, с.26]. Щодо ЄС, то мова може йти про міжнародний політичний інститут, що поєднує і міжнародний режим, і власне міжнародну організацію, та демонструє доволі складну аналітичну модель співіснування організації та режиму.

Європейський Союз є і суб'єктом міжнародного права, і міжнародною організацією, членами якої є деякі європейські держави, побудованою в жодному разі не за класичними методами міжнародної співпраці але за принципом наднаціональної інтеграції, котра є «парасолькою» для Європейського Співтовариства та співпраці між державами-членами в сфері зовнішньої політики і політики безпеки, а також у галузі юстиції і правоохоронній, кримінальній сферах [4, с.24].

У видавництві Представництва Європейської комісії в Україні «Європейському щоденнику» зазначається, що ЄС є справді унікальним утворенням, адже його держави-члени заснували спільні інституції та делегували їм певну частку свого суверенітету з тим, аби можна було демократично, на загальноєвропейському рівні ухвалювати рішення з конкретних питань які становлять загальний інтерес [1, с.12].

Отже, питання про статус Європейського Союзу є доволі складним та дискусійним. Вважаємо, що з одного боку, ЄС все ж таки властиві традиційні риси міжнародної організації. Наприклад, принцип рівності членів ЄС; установчі договори (Договір про створення Європейського об'єднання вугілля та сталі, Римський договір, Договір про створення Європейського співробітництва атомної енергії, Договір про Європейський Союз); стабільність структури і система постійних органів; наявність прав і обов'язків тощо. Разом з тим, як зазначає І. Яковюк, окремі автори визнають, що Євросоюзу водночас притаманні властивості, які не вписуються в уявлення про міжнародну організацію, тому вони як компроміс пропонують визнати ЄС міжнародною організацією наднаціонального характеру [5, с.64]. Мається на увазі єдиний правовій простір (пряма дія права ЄС), має місце перерозподіл на користь наднаціональної організації певної частини суверенних прав, дуальна організація влади, власна валюта, формування Європарламенту шляхом прямого голосування та ін.

Таким чином, ЄС є утворенням, яке не є міжнародною організацією в її класичному розумінні, проте все ж таки має значну кількість рис, властивих міжнародним міждержавним організаціям. І може розглядатися як об'єднання держав, створене на основі міжнародного договору для виконання певних цілей, що має систему постійно діючих органів, володіє міжнародною правосуб'єктністю і створена у відповідності з міжнародним правом.

Список використаних джерел

1.Європейський щоденник. [Представництво Європ. коміс. в Україні; ред. О. Паливода]. Київ: ТОВ «FGL Energy», 2009. 99 с. 2.Кучик О. Еволюція поняття міжнародної організації: теоретико-методологічний аспект. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2012. Випуск 30. С. 24-32. 3.Ленгер Я.І., Гуті К.І. європейський союз: нові концептуальні підходи. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Право. 2011. Вип. 15. С. 49-53. 4.Свобода П. Вступ до європейського права / Пер. з чеської. - Київ: «КІС», 2006. 280 с. 5.Яковюк І. Європейський Союз крізь призму міжнародної організації. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2008. Випуск 15. С. 58-67.

А. С. Горб

БОРОТЬБА З МІЖНАРОДНИМ ТЕРОРИЗМОМ В ЕПОХУ НОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Діяльність терористичних угруповань давно вийшла на якісно інший етап розвитку завдяки новим технологіям, які служать додатковим методом створення, модифікації і поширення інформації екстремістського характеру. В першу чергу, сам факт легкого і швидкого доступу в Інтернет змінив способи планування та реалізації терористичних атак. За даними Світового банку, тільки одна мережева злочинність коштує світовій економіці сотні мільярдів доларів на рік [1].

Нові інформаційні технології використовуються членами терористичних угруповань з різних причин: пропаганда радикальної ідеології, вербування та мобілізація, залучення фінансових потоків, покупка підроблених документів.

Більш того, терористи продовжують прагнути використовувати не тільки інформаційний простір, але і продукти нових технологій, такі як штучний інтелект, зокрема 3-D друк, або адитивне виробництво. Оскільки 3D-принтери можуть фактично проводити будь-які товари, теоретично ця технологія може бути використана для виробництва детонаторів для вибухових речовин радіологічного розпилювального пристрою, зброї, мікро- і наноелектромеханічних систем при подальшій розробці хімічної та біологічної зброї [2].

З метою консолідації контртерористичних зусиль, міжнародне співтовариство в рамках ООН прийняло в ході засідання Генеральної Асамблеї 5 грудня 2018 року резолюцію, в якій вказується про необхідність застосування міжнародного права до кіберпростору, про встановлення норм використання державою інформаційно-комунікаційних технологій, а також про забезпечення співпраці для зниження ризику виникнення конфліктів в результаті неправильного використання технологій [3].

В ЄС, наприклад, розроблений ряд нормативно-правових актів, які в рамках боротьби з тероризмом наділяють компетентні органи країн Євросоюзу правом на встановлення контролю і моніторингу різних персональних каналів зв'язку, починаючи від мобільних телефонів, електронної пошти і закінчуючи соціальними мережами. Безумовно, основою для запобігання терактам, особливо на території розвинених держав і мегаполісів, є отримання передчасної інформації про підготовку акцій з боку екстремістських угруповань. Для цього можуть використовуватися як розгалужені агентурні мережі правоохоронних органів і спецслужб, так і технічні засоби контролю і розвідки для виявлення намірів терористів. Важливим аспектом в цьому напрямку є встановлення контролю над індивідуальними засобами комунікації терористів, електронним листуванням, соціальними ресурсами та іншими каналами зв'язку.

Використання геоінформаційних технологій, які здійснюють реєстрацію, пошук, аналіз і візуалізацію супутникових зображень і аерознімків з високою роздільною здатністю на основі використання GPS-навігації, дозволяє спецслужбам відстежувати терористичні та інші підозрілі бази. Поряд з даною технологією використовується і технології радіочастотної ідентифікації (RFDI), які відстежують руху транспортних засобів, тварин, людей, переміщення вантажних контейнерів в портах і терміналах.

Технології інтелектуального пошуку здійснюють пошук серед безлічі географічно розподілених багатомовних різнотипних сховищ інформаційних ресурсів. Можуть використовуватися різні критерії пошуку: за повним або частковим збігом окремих слів і фраз, за семантичною подобою. Забезпечується пошук будь-яких

типів документів у базах даних систем управління документами та інших, що, в свою чергу, перешкоджає поширенню екстремістської інформації в інтернеті.

Таким чином, сучасні технології можуть використовуватися на різних етапах боротьби з тероризмом, таких як: моніторинг, огляд і збір інформації; прогнозування терористичної обстановки у відповідному регіоні; запобігання теракту; ліквідація наслідків; інформаційно-психологічне забезпечення антитерористичних операцій і інших.

Список використаних джерел

1. 6 ways to ensure AI and new tech works for – not against – humanity. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.weforum.org/agenda/2018/07/united-nations-artificial-intelligence-social-good/. 2. Emerging technologies: implications for CBRN terrorism - [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.globalriskinsights.com/2018/02/emerging-technologies-cbrnterrorism/. 3. Резолюция «Достижения в сфере информатизации и телекоммуникаций в контексте международной безопасности» 73/27 от 11 декабря 2018 года [Электронный ресурс] // Организация Объединенных Наций. – Режим доступа: www.undocs.org/ru/A/RES/73/27.

Науковий керівник: доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин ДНУ ім. О. Гончара І. В. Іщенко

А. О. Кицела

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК КРАЇН АФРИКАНСЬКОГО РЕГІОНУ

Глобалізація в її сучасному прояві має вигляд багаторівневої та багатосторонньої системи різних інтеграційних процесів у різних сферах громадського життя, таких як: економіка, політика, культура, наука і т.д.

З одного боку, глобалізація - це процес об'єднання й інтеграції, який супроводжується зростанням якості життя і рівня добробуту людства, прискоренням економічного і політичного розвитку країн, пожвавленням обміну технологіями, науковими та культурними здобутками. З іншого боку, глобалізація - це збільшення прірви між багатими і бідними країнами, і хоча деякі регіони світу отримали величезну вигоду від глобалізаційних процесів, як приклад, можна навести країни Східної Азії та Китай, особливо протягом останнього часу, проте африканський регіон навряд чи можна додати до цього списку.

Глобалізація, більш розвинені держави, міжнародні організації відіграють важливу роль у забезпеченні розвитку країн африканського регіону, оскільки вони здатні як позитивно, так і негативно впливати на різні соціальні механізми. З однієї сторони, вони можуть допомогти знизити рівень смертності і захворюваності. Оскільки, вплив глобалізації та надання міжнародної допомоги є найбільш значущими для сфери охорони здоров'я на африканському континенті. З іншої сторони, глобалізація та міжнародна допомога не можуть бути порівну розподілені між країнами Африки, і навіть можуть спровокувати економічні ризики, такі як бюджетний дисбаланс або диференціація доходів громадян різних країн [2]. Наприклад, для бідних і найбільш віддалених країн Африки, які розташовані на південь від Сахари - економічна криза лише посилюється.

На сучасному етапі явище глобалізації здебільшого представляє приховані загрози для країн африканського регіону, оскільки цей континет ще не готовий використовувати, в повній мірі, всі ті можливості, які надає глобалізація, так як зараз вона знаходиться під тиском розвинених країн. Майбутнє країн африканського регіону та їх місце в світі залежить від того, як швидко і наскільки ефективно країнам цього континенту вдасться подолати соціальні проблеми, такі

як: бідність населення, низький рівень розвитку освіти, охорони здоров'я, високе безробіття, низький рівень соціального захисту, соціальна нерівність, зростання злочинності, все це є взаємопов'язаним і взаємодоповнюваним [1]. Усунення цих недоліків дозволить їм залучати інвестиції і конкурувати на світових ринках. Однак, подолання кризи в регіоні залежить не тільки від допомоги розвинених зарубіжних країн та дій світового співробітництва, що представлені міжнародними організаціями або фінансовими інститутами. Запорукою сталого розвитку в постколоніальній Африці має бути ефективне політичне управління, орієнтоване на забезпечення умов соціального, економічного та політичного розвитку суспільства, досягнення добробуту та високого рівня життя громадян. Досягнути такого результату можна лише за умов моральної, політичної та економічної інтеграції країн африканського регіону.

Список використаних джерел

1.Шульга А.А. (2016) Неоколониализм в Африке и глобализация: что общего? // Известия Иркутского государственного университета. Серия «Политология. Религиоведение». Т. 18. С. 68–74 // https://izvestiapolit.isu.ru/ru/article/file?id=904, дата звернення 10.03.2021 р. 2.Юрченко К.О. Глобальні процеси сучасності як фактор трансформації загальноафриканської системи держав // Глобальні пріоритети розвитку в регіональних і національних інтерпретаціях країн Азії і Африки: перспективи та умови консенсусу. Матеріали наукової конференції. ІСЕМВ НАНУ, м. Київ, 10-11 жовтня 2004 р. – С. 49-53.

Науковий керівник: канд. політ. наук, доц. каф. міжнародних відносин ДНУ ім. Олеся Гончара П. Г. Петров

А. О. Горбачова, М. А. Міхейченко

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВРЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

Постійні зміни та швидкість розвитку різноманітних процесів та явищ є характерними для сучасного світового простору в XXI столітті.

На сьогоднішній день інформація – це важливий компонент розвитку держави на міжнародному рівні, а також важливий компонент для побудови іміджа країни на міжнародному рівні та просування своєї національної політики, від чого залежить розвиток міжнародних відносин з іншими країнами. Однак, швидкоплинний світ характеризується конфліктогенністю. Міжнародні актори різноманітні за своїм характером спричиняють велику низку конфліктів.

Конфлікт – це складне соціальне явище, яке полягає у тому, що інтереси сторін, які беруть участь у конфліктній ситуації, несумісні та кожна зі сторін намагається досягти лише своїх поставлених цілей.

Існують наступні стадії конфлікту: 1) виникнення конфлікту (зародження різноманітних протиріч між сторонами конфлікту); 2) усвідомлення конфліктної ситуації (розуміння того, що напружені стосунки між країнами набувають все більш конфліктного забарвлення); 3) відкрите виявлення конфлікту (зовнішній прояв); 4) вирішення конфліктної ситуації (конфлікт або припиняється, або ж розвивається далі, проходячи попередні стадії спочатку).

Вирішення різноманітних міжнародних інформаційних конфліктних ситуацій відбувається за рахунок використання різних технологій попередження та врегулювання конфліктів (система способів, методів, підходів, тактичних прийомів і т.д). Існують такі технології: інформаційні, комунікативні, організаційні. У даній статті ми розглядаємо саме інформаційні технології. Інформаційні технології – технології, які покликані запобігати появі конфліктів, в даному випадку міжнародних конфліктів, або ж протидіяти їх розвитку ще на етапі їх появи. Задля цього

необхідно використовувати лише якісну інформацію та ліквідувати її дефіцит за допомогою інформаційних технологій.

Дієвість інформаційних технологій залежить від: 1) бажання побачити реальну ситуацію; 2) об'єктивне сприйняття конфлікту всіма учасниками [1].

Врегулювання міжнародних конфліктів відбувається за допомогою методів: уникнення конфлікту; відкладання конфлікту; мирне протиборство конфліктуючих сторін зі зближення інтересів із долученням третьої сторони; арбітраж (конфліктуючі сторони добровільно залучають третю сторону); переговори.

На сучасному етапі розвитку все більшого значення у врегулюванні міжнародних конфліктів набувають міжнародні організації., які застосовують в своїй діяльності інформаційні технології та мають такі функцій: проведення моніторингу та аналіз виявлених проблем; вибір місця для ведення переговорів й співпраці між державами; усунення проблем у міждержавних відносинах; допомога іншим країнам у вирішенні конфліктних ситуацій [3].

Впродовж останніх років багато міжнародних організацій доклали зусилля для розвитку своїх можливостей у галузі раннього запобігання міжнародним конфліктним ситуаціям. Наприклад, ООН створила власну Систему раннього гуманітарного запобігання, Європейська комісія спонсорує Мережу запобігання конфліктам; НАТО має унікальні можливості для врегулювання кризових ситуацій [2].

Основною проблемою впровадження інформаційних технологій врегулювання міжнародних конфліктів, на даному етапі, є відсутність модернізованої інформаційної інфраструктури, що дозволяє якісно реагувати на конфлікти та вчасно запобігати їх розвитку.

Отже, основою міжнародних конфліктів є інформація, яка є провідним рушійним фактором розвитку міжнародних відносин. Кожен конфлікт має свої стадії, на яких можна вчасно його вирішити мирним шляхом, в тому числі за допомогою залучення інформаційних технологій.

На сучасному етапі існують різноманітні інформаційні технології попередження та врегулювання міжнародних конфліктів, які мають великий вплив на вирішення конфліктних ситуацій.

Список використаних джерел

1.Методи форми керування конфліктами [Електронний ресурс] – https://pidru4niki.com/12811121/psihologiya/metodi_formi_keruvannya_konfliktami. 2.Передбачення кризи. Врегулювання кризових ситуацій. НАТО Ревю. – 2002. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http:// www.nato.int/docu/review/pdf/i4_uk_review.pdf. 3.Helbreit, D. K. (2004). Novoe industryalnoe obshchestvo [The New Industrial State]. AST.

А. С. Горб

НАУКОВА ДИПЛОМАТІЯ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

У сучасних міжнародних відносинах наукова дипломатія стає більш відомою та популярною. Дослідники відзначають, що сучасна дипломатія вже не є винятковою прерогативою держави [1]. Іноді, контакти між вченими дозволяють врегулювати проблеми й спірні питання між країнами, взаємодію яких по офіційних каналах заморожено або зведено до мінімуму.

Сучасні дослідникиспираються на опис трьох вимірювань наукової дипломатії, який був сформульований в спільній публікації American Association for the Advancement of Science (AAAS) і Royal society, представлений в 2010 р.: 1) наука в дипломатії – використання наукових знань для забезпечення зовнішньої полі-

тики; 2) дипломатія для науки – дипломатичне забезпечення міжнародного наукового співробітництва; 3) наука для дипломатії – використання наукового співробітництва для поліпшення відносин між країнами.

В цілому в описі вимірювань і напрямків наукової дипломатії, так само як і у визначенні самого цього феномена переважає емпіричний підхід. Експерти прагнуть виділити і узагальнити ті види діяльності, які відносяться до наукової дипломатії і відрізняють її від інших форм міжнародної наукової взаємодії, не пов'язаних безпосередньо з національними (політичними) інтересами.

І Великобританія не є винятком.Зокрема, в парламентській інформаційній довідці про наукову дипломатію особливу увагу приділено практичним механізмам реалізації ініціатив в цій галузі [3]. При цьому можна виділити відразу декілька ключових сфер, в яких наукова дипломатія розглядається як ефективний засіб досягнення зовнішньополітичних цілей.

По-перше, підкреслюється, що одне з основних призначень наукової дипломатії - збільшення «м'якої сили» країни.Уряди обох лідируючих партій, лейбористів і консерваторів, незмінно приділяють особливу увагу формуваннюобразу Великобританії в якості сучасної, високотехнологічної та інноваційної країни. Згідно зі різноманітними рейтингами «м'якої сили» Сполучене Королівство займає лідируючі позиції в науковій області.

По-друге, не менш важливе значення надається ролі науковихспільнот в запобіганні або врегулюванні конфліктів, участі вчених в переговорному процесі. У цьому випадку порушується широкий спектр тем, які перебувають на стику різних дисциплін, зокрема конфліктології, досліджень міжнародних відносин і міжнародної безпеки, психології, правознавства та ін., А наукова дипломатія зближується з дипломатією публічною.

По-третє, багато цілей, які британські експерти ставлять перед науковою дипломатією, відносяться до сфериглобального управління. Це в першу чергу рішення загальносвітових проблем, які зачіпають більшість країн і народів; управління глобальними ризиками; досягнення загальних цілей узгодженими зусиллями держав і різних організацій. Британські університети та аналітичні центри беруть участь у формуванні міжнародного порядку денного і впливають на світову політику. Так, Королівський інститут міжнародних відносин, Чатем Хаус, Міжнародний інститут стратегічних досліджень впевнено займають провідні позиції в спеціалізованому рейтингу аналітичних центрів Пенсільванського університету [2].

Наукова дипломатія Великобританії дуже тісно пов'язана з цілим рядом інших напрямків зовнішньополітичної діяльності: вона є елементом «м'якої сили» країни, позиціонування її як провідної наукової держави; наука й інновації все частіше вплітаються в політику сприяння розвитку. Про результати застосування Лондоном інструментів наукової дипломатії можна судити за рейтингами «м'якої сили» і національних брендів: традиційно високі позиції країни в них обумовлені в тому числі її репутацією в науковій сфері.

Список використаних джерел

1.Понаріна Є. Н. Від ядра до дипломатії. До всіх тонкощів життя є справа вченим // [Електронний ресурс] – URL : http://www.poisknews.ru/theme/science-politic/24800/. 2.McGann J.G. 2017 global go to think tank index report // University of Pennsylvania. URL: https://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent. cgi?article=1012&context=think_tanks (дата звернення: 04.03.2021). 3.Science Diplomacy. Postnote Number 568. February 2018 // UK Parliament. URL: http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/POST-PN-0568/ POST-PN-0568.pdf (дата звернення: 04.03.2021).

Науковий керівник: канд. політ. наук, доц. каф. міжнародних відносин ДНУ ім.Олеся Гончара П. Г. Петров

Т. О. Грачевська, С. О. Гапоненко

ОБРАЗ УСПІШНОГО ПЕРЕМОВНИКА У ПОГЛЯДАХ ФРАНЦУЗЬКОГО ДИПЛОМАТА ФРАНСУА ДЕ КАЛЬЄРА

У сучасному світі важливим компонентом міжнародного співробітництва у будь-якій сфері виступають переговори, які, на думку української дослідниці В.А.Герасимович, є ефективним та перевіреним часом комунікаційним засобом [1, с.295]. Доцільно зауважити, що успішність переговорів в цілому визначається здатністю їх учасників правильно презентувати свої погляди, інтерпретувати позицію своїх партнерів, що є практичною демонстрацією умінь та навичок перемовників. Саме тому питання щодо необхідності наявності у учасників переговорів певного комплексу умінь та якостей знаходилось у полі зорі дослідників переговорної практики упродовж не одного століття. Одним із перших, хто здійснив авторську систематизацію та узагальнення якостей, що мають міститься у арсеналі талановитого та ефективного перемовника, був французький дипломат Ф. де Кальєр, роки професійної діяльності котрого припали на період розквіту дипломатичного мистецтва Франції під керівництвом короля Людовика XIV. Значна частина найвідомішої праці Ф. де Кальєра «Як вести переговори з главами держав», яка побачила світ у 1716 р., представляє собою посібник для тих, хто обрав ведення переговорів своєю професією, адже присвячена опису якостей, які дозволяють успішно реалізуватися в означеній сфері. Важливо відмітити, що незважаючи на те, що з часу написання цієї книги пройшло вже не одне століття, погляди Ф. де Кальєра на якості та уміння успішних перемовників в значній мірі залишаються актуальними й в наш час, адже саме вони в значній мірі визначають успішність перебігу переговорного процесу.

Одна з найважливіших якостей успішного перемовника, за Ф. де Кальєром, полягає у тому, щоб мати уміння уважно та вдумливо слухати своїх партнерів, що дозволить правильно сформулювати свою позицію, при цьому досвідчений дипломат також наголошує на тому, що не варто поспішати висвітлювати свою позицію [2]. Особливо корисною, на думку Ф. де Кальєра, ця порада має стати в нагоді саме французьким перемовникам, які за своєю природою є дуже нетерплячими й мають схильність перебивати своїх співрозмовників, що є неприпустимим у процесі встановлення взаємної довіри протягом початкової стадії переговорного процесу.

Підкреслюючи, що ведення переговорів є надзвичайно складною сферою діяльності, Ф. де Кальєр однозначно стверджує, що перемовник має володіти високими інтелектуальними якостями, які формуються як завдяки вродженим талантам, так і тривалій професійній підготовці. До необхідних якостей перемовників він зараховував такі якості як винахідливість, привітність, відкритість, спостережливість, які досить часто допомагають врятувати переговори від провалу [2]. Важливе місце французький дипломат відводив й такому аспекту, як наявність такту та уміння стримувати свої емоції особами, які проводять переговори, наголошуючи на тому, що всі свої аргументи та думки необхідно висловлювати без надмірного запалу. Він вважав за доцільне припинити переговори у тому разі, коли співрозмовник втратив самовладання та тактичний підхід [2].

Маючи великий практичний досвід ведення переговорів, Ф. де Кальєр вважав одним із найцінніших якостей їх учасників терпіння, адже одна з таємниць успіху на переговорах саме й полягає в умінні по краплині наповнювати думки своїх партнерів тими ідеями, в які вони мають повірити, як того вимагає ваш інтерес у переговорному процесі [2].

На думку Ф. де Кальєра, для того, щоб мати можливість реалізуватися у ролі

успішного перемовника, необхідно уникати демонстрації власних талантів та висловлення свого ставлення до всіх аспектів, які супроводжують ведення переговорів. Не дотримання цієї рекомендації може призвести до формування негативного ставлення до перемовника серед його колег, які можуть мати діаметрально протилежні з ним погляди на одні й ті ж питання.

Важливо відзначити, що Ф. де Кальєр стверджував, що для досвідчених учасників переговори завжди краще вести в усній формі, адже це дозволяє глибше зрозуміти думки своїх співрозмовників та переконати їх у правильності своїх поглядів, використовуючи широкий набір аргументів. Доцільно зауважити, що Ф. де Кальєр наголошував також на важливості невербальних засобів у переговорному процесі, зазначаючи, що формувати тактику ведення переговорів доречно приймаючи до уваги вираз обличчя та жестикуляцію свого співрозмовника [2].

Погляди Ф. де Кальєра на особисті якості учасників переговорного процесу практично є тотожними сучасній візії з цього питання, тому що, як і у попередні історичні періоди переговори продовжують залишатися ефективним інструментом практичного втілення намірів та проєктів, успіх чи провал яких в значній мірі визначається особистісними характеристиками їх учасників.

Список використаних джерел

1.Герасимович В. А. Переговорний процес як невід'ємна складова політики та роль особистості на переговорах //Гілея. 2016. № 114.С.295-298. 2.Кальер Ф. Каким образом договариваться с государями, или О пользе договоров, о избрании послов и посланников, и о качествах нужных для получения успеха в сих званиях. Санкт-Петербург: При Императорской Академии наук, 1772. – 294 с. URL: http://www.rare.univ.kiev.ua/ukr/showbook/showbook.php3 (дата звернення: 9.02.2021).

А. В. Гусениця

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ НА ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Розвиток відносин з Європейським Союзом є одним з провідних напрямів зовнішньої політики України на початку XXI ст. Новий етап відносин розпочався у 2014 р. завдяки підписанню Угоди про асоціацію, яка засвідчила прагнення України стати членом ЄС та стала потужним інструментом зближення України та ЄС. Умовою вступу до ЄС є відповідність країни-кандидата певним, в першу чергу, економічним критеріям, що обумовило проведення низки реформ в Україні. Широка підтримка Європейським Союзом реформ в Україні заклало підґрунтя для підтримки подальшого процесу змін в країні. Поширення у 2020 р. хвороби COVID-19 суттєво змінило міжнародні відносини та вплинуло на розвиток відносин України та ЄС.

Провідним напрямом співпраці України та ЄС стала сфера охорони здоров'я, в контексті якої ЄС неодноразово протягом 2020 р. надавав України фінансову підтримку, яка сягає 190 млн. євро [3]. Крім того, Україна отримала велику кількість необхідних медичних товарів для боротьби з епідемією COVID-19, особливо протягом квітня – серпня 2020 р.: апарати ШВЛ, захисні засоби, системи тестування для 17 областей України. Допомога надходила і від окремих країн ЄС. Так, Данія передала значну кількість апаратів штучної вентиляції легень через механізм цивільного захисту ЄС [1].

Важливим аспектом є те, що Україна отримала статус спостерігача в Комітеті Європейського Союзу з питань безпеки здоров'я та системи раннього сповіщення про загрози. Крім цього, Україна вдалося досягнути домовленостей з установою COVAX (фондом, який має на меті зробити вакцину доступною для всіх країн

світу) на постачання 8 млн. доз вакцини протягом 2021 р. [4]. Так як Європейський Союз постає лідером фінансування даної установи, можна стверджувати про суттєвий внесок Союзу в цей проєкт.

Незважаючи на складну епідеміологічну ситуацію, продовжився процес європейської інтеграції України. На 22-го Саміті Україна – Європейський Союз в Брюсселі (6 жовтня 2020 р.) представники ЄС високо оцінили реформи, які проводилися за останні кілька років. На саміті було відзначено, що ЄС бачить «додатковий потенціал» угоди, укладеної в 2014 році і прагне мобілізувати більшу силу асоційованої частини з Україною [5].

Пандемія негативно вплинула на товарообіг між Україною та ЄС. Для порівняння візьмемо дані експорту двох останніх років: 2019 – 24,0 млрд. дол., 2020 – 21, 9 млрд. дол., що на 9,4% менше попереднього показника [2]. Проте, це не означає зниження зацікавленості сторін в економічній співпраці. Наприклад, Європейський парламент у жовтні 2020 р. проголосував за визнання еквівалентності системи сертифікації насіння зернових з України, яка дає можливість українським виробникам експортувати зернові культури на європейський ринок.

Отже, незважаючи на пандемію COVID-19, відносини Україна – Європейський Союз продовжують розвиватися, що обумовлюється позитивними результатами відносин в попередній період і розумінням обома сторонами взаємної вигоди відносин у майбутньому. Крім того, продовження співробітництва сприятиме продовженню європейській інтеграції України. Пандемія однозначно посприяла зміцненню двосторонніх відносин, але їх подальший розвиток буде залежати від політичної волі керівників України та результатів процесу реформування.

Список використаних джерел

1.Аналітична записка програм Регіональних ініціатив та сусідства та Європейських студій Ради зовнішньої політики «Українська призма». URL: http://prismua.org/wp-content/uploads/2020/05/COVID19EU.pdf (дата звернення: 03.03.21). 2.Бюлетень поточного стану торговельних відносин між Україною та Європейським союзом. URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=2d47dab0-2594-4372-836c-2b636928f34a (дата звернення: 03.03.21). 3.Інформаційна довідка: відносини між ЄС та Україною. URL:https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-Homepage/29685/node/29685_uk (дата звернення: 03.03.21). 4.Повідомлення пресцентру Міністерства охорони здоров'я України. URL: https://moz.gov.ua/article/news/maksim-stepanov-ukraina-zakupovue-vakcini-proti-covid-19-za-vartistju-jaku-viznacheno-dlja-bilshosti-krain-svitu (дата звернення: 03.03.21). 5.Спільна заява за підсумками 22-го Саміту Україна – ЄС. URL: https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-za-pidsumkami-22-go-samitu-ukrayina-yes-64321 (дата звернення 03.03.21).

Л. З. Дадіані

ВПЛИВ ПЕРИФЕРІЙНИХ ДЕРЖАВ НА СИСТЕМУ ГЛОБАЛЬНИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН

Сучасні процеси світового розвитку створили новий вимір широкому колу міжнародних проблем. До їх переліку можна зарахувати і проблему відносин «Центр-Периферія», що пов`язана з умовами цивілізаційної взаємодії промислово розвинутих держав і країн, що розвиваються.

Центропериферійний розподіл світу (у соціально-економічному плані та в політичному аспекті) давно став загальновизнаним у світовій науковій літературі. У його основі не тільки доробки А. Франка [1] та І. Валерстайна [2], але й праці інших авторів, зокрема Р. Кохейна, Дж. Ная, Р. Купера, Г. Кіссінджера тощо [3]. Співвідносячи ці два ареали, дослідники акцентують увагу на їх нерівноправному

положенні у світовому просторі. Нерівноправність такого роду має наслідки економічного, політичного і соціокультурного характеру, що накладає відбиток на міжнародні відносини, породжує різноманітні конфронтації та конфлікти.

Не менш важливими є також і внутрішні характеристики країн Центру і Периферії. «Центральне» суспільство протистоїть периферійному не просто з точки зору більш високої продуктивності праці чи високого ВВП на душу населення. Воно виступає як незрівнянно більш організований та рівноважний господарський організм, що має передову інфраструктуру, технології, транспортні засоби, збалансованість різних галузей, соціальну та політичну динаміку.

Саме ці фактори зумовили їх різне положення у світовому господарстві, залежність і підпорядкованість одних відносно інших, а термін «Центр-Периферія» не тільки посів чільне місце у політичному лексиконі, але і став часто вживатися як синонім протиріч між «багатими» і «бідними» країнами, як вектор глобальної конфронтації у XXI ст. У глобалізованому світі важко чітко сформулювати та визначити, де є центр, а що периферія. А.Ападураі зауважував, що «нова глобальна культура економіки розглядається як комплексний, перехрещений, альтернативний порядок, який більше не може бути пояснений у термінах існуючих центро-периферійних моделей». З цієї точки зору «центр» і «периферія» (так само як локальність, автентичність, традиційність) не є заданими, даною, але розуміються як конструкт дискурсу, продукт соціальної взаємодії, рефлексія обставин і динаміка їх конструювання.

Центро-периферійні відносини завжди формуються і є комплексними соціально-політичними та економічними процесами та практиками. Територія і процеси, які є периферійними в одному сенсі (віддаленість від столиці, великих економічних центрів чи урбанізованих густонаселених міст), можуть бути «центром» в іншому (наприклад, з погляду їх ролі та важливості для національних та іноземних туристів, мови і культури, «нішові» ринки, промисловість) [4,с.4-5].

Отже, у науковій літературі є численні теорії та підходи, які розглядали модель «центр - периферія» та досліджували відносини та зв`язки між ними.

По-перше, «центр - периферія» - це система з асиметричними відносинами, які формуються внаслідок нерівномірності розподілу ресурсів (напр., економічних, трудових, управлінських тощо), ядром якої є центр, а периферія завжди вторинна відносно до нього.

По-друге, «центр - периферія» - це модель, яка має просторову характеристику і може розглядатися на різних рівнях: глобальному: є розвинені країни, а є країни, що розвиваються, або країни «третього світу»; національному (в межах країни є регіони, які в основному сконцентровані на сільському господарстві, а є індустріально розвинуті, в яких є концентрація інновацій та науково-технічних розробок); регіональному (на рівні конкретного регіону є міста як центри розвитку, а є сільські території - як периферія); локальному (велике місто - агломерація, і маленькі міста, місто - село), та мікро (периферійність у міському чи в сільському середовищі).

По-третє, є різні чинники, критерії, які лежать в основі поділу на «центр» і «периферію». Науковці розглядають взаємодію центру та периферії з позиції функцій, які закріплені за центром, а які за периферією. Ефекти та ознаки центро-периферійних процесів. Механізми відтворення центро-периферійних взаємодій та стратегії структурних змін у системі «центр - периферія».

По-четверте, причини та межі поширення периферійності відрізняться залежно від місця, конкретних обставин та соціально-політичного контексту, у якому виникає. У сучасному світі «периферічність» має не тільки негативний

зміст. «Периферічність» можна розглядати і як рису соціальної спільноти, як культурну унікальність, джерело традицій, локальної ідентичності.

По-п`яте, поділ на «центр» і «периферію» є водночас наслідком економічних, політичних, соціальних процесів і причиною нерівності між країнами, регіонами, населеними пунктами, соціальними групами. Центропериферійні взаємодії не є перманентними, вони змінюються, формуються і відтворюються під впливом соціально-політичних та економічних процесів.

Відтак, застосування моделі «центр - периферія» можливе і до об`єднаних територіальних громад як територіально-просторових утворень за умови децентралізації , що є перспективою подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1.Альховіцька-Магда О. Є. Периферія і центр в економіці ЄС: подолання нерівностей: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.02. Тернопіль, 2013. 20 с. 2.Воловик Л. М. Периферійні райони столичної області: господарський розвиток, соціальні проблеми та напрями їх вирішення (на прикладі Київської області): автореф. дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.02. Київ, 2012. 20 с. 3.Голіков А., Черномаз П. Використання теорії центральних місць з метою вдосконалення адміністративно-територіального устрою Харківської області. Часопис соціально-економічної географії. 2018. Вип 24. С. 47-55. 4.Pietikainen S., Kelly-Holmes H. Chapter 1. Multilingualism and the Periphery. Multilingualism and the Periphery / S. Pietikainen, H. Kelly-Holmes (Eds). Oxford University Press. USA, 2013. P. 1-16.

Науковий керівник: кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара П.Г.Петров

А. О. Доценко, В. О. Пермінов

ВИХІД ВЕЛИКОБРИТАНІЇ З ЄС: ТРАНСФОРМАЦІЯ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН

Вихід Великої Британії з ЄС або Brexit (укр. *Брексіт* – вихід Британії) – питання, яке неодноразово порушувалося консервативними та націоналістичними партіями, що призвело до референдуму 23 червня 2016 року, за результатами якого Великобританія стала першою країною, яка залишає співдружність.

На сьогодні інтеграційні процеси на європейському континенті продовжують поглиблюватися у різних напрямах. Бачення Великобританії майбутнього ЄС відрізнялося від поглядів інших держав. Найбільш важливою саме для Великобританії є проблема кордону між Північною Ірландією, яка входить до Сполученого Королівства, і незалежною Республікою Ірландія. Тепер ця межа стане ще і єдиним сухопутним кордоном між Великобританією і ЄС. Обидві сторони висловили зацікавленість в тому, щоб зберегти «прозорий» кордон, тому на даний момент вирішено, що Північна Ірландія перестане бути частиною єдиного європейського митного простору, але залишиться «точкою входу» в нього. Де-факто кордон з’явиться лише в Ірландському морі. Вільне пересування громадян ЄС через британсько-ірландський кордон теж збережеться.

Угода про двосторонню торгівлю, якої досягнуто 24 грудня, передбачає вільну торгівлю і відсутність митних зборів. Крім того, в ній прописані положення, які стосуються майбутньої співпраці Брюсселя і Лондона в сфері поліції та юстиції, а також соціального забезпечення громадян обох сторін. Великобританія більше не матиме автоматичного доступу до ключових баз даних безпеки, але зможе отримати інформацію за запитом. Також Сполучене Королівство позбавляється статусу члена Європолу.

Втім, аналізуючи питання розриву відносин у сфері спільного ринку, не

можна нівелювати впливу цієї події на саме інтеграційне об'єднання. Без сумніву, вихід Великобританії суттєво вплинув на геоекономічні та геополітичні позиції Європейського Союзу [1]. Але в будь-якому випадку це не зупинить процес економічного розвитку та власне реалізацію намірів Союзу стосовно подальшого поглиблення інтеграції [2].

Водночас можна говорити про певні нові можливості Великобританії після виходу з ЄС: влада країни зможе проводити незалежну сільськогосподарську політику, не озираючись на ситуацію на материку. Те ж саме стосується рибальства, важкої промисловості та багатьох інших сфер економіки.

ЄС без Великобританії послабшала в тому відношенні, що Європу в Раді безпеки ООН лишилася представляти одна Франція. Для самої Великобританії Brexit не має ніякого значення щодо її членства в Раді безпеки ООН, проте, незважаючи на євроскептичну риторику, британський уряд завжди бачив у ЄС важливий інструмент для реалізації своїх зовнішньополітичних цілей. Після Brexit Великобританія втрачає цей ресурс.

Список використаних джерел

1.Великобритания – ЕС: история отношений. URL: https://ru.euronews.com. 2.Зміни у ЕС після виходу Великобританії. URL: https://carnegie.ua.

В. Г. Жигир, Н. М. Микитчук

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЕРЖАВИ І ЙОГО СКЛАДОВІ

Базовою характеристикою зовнішньої політики держави вважається її ефективність. у літературі виділяються принайні три рівні ефективності зовнішньої політики, кожний з яких розрізняється залежно від результату.

Перший рівень характеризує зовнішньополітичний потенціал країни для реалізації конкретної програми дій. Другий – здатність реально досягати бажаного результату за будь-яких умов. Третій – пов'язаний зі здатністю держави втримуватися у векторі поступального руху за умовною траєкторією від менш сприятливого міжнародного середовища до більш сприятливих її умов або більш сприятливим позиціям у межах наявних умов міжнародного середовища [1].

Зовнішньополітичний потенціал держави - поняття багатовимірне і історично обумовлене, в аналізі зовнішньої політики сучасних держав під ним слід розуміти: 1) структуру зовнішньої політики (специфіку розробки, прийняття і реалізації зовнішньополітичних рішень); 2) інфраструктуру дипломатичної служби (дипломатичні ресурси); 3) кадрові ресурси (не лише чисельність, але і якість дипломатії, національна дипломатична етика і культура, а також освітні ресурси); 4) ресурси як «жорсткої сили», так і «м'якої сили» держави; 5) ресурси знань (експертного супроводу зовнішньої політики); 6) інформаційні ресурси; 7) фінансові ресурси, направляються державою на вирішення зовнішньополітичних завдань; іміджеві ресурси зовнішньої політики. При цьому зовнішньополітичні ресурси справедливо інтерпретувати як активи, можливість і здатність ефективно використовувати матеріальні (відчутні) і нематеріальні (невідчутні) переваги і проектувати свою силу, неважливо «жорстку», «м'яку» або «розумну», зовні.

Що стосується вивчення зовнішньої політики держав і їх зовнішньополітичного потенціалу, на наш погляд, повинен переважати саме якісний, а не кількісний аналіз. До цієї думки все частіше схиляються фахівці, предметним полем досліджень яких є аналіз зовнішньої політики: складно виміряти ідентичність або ідеї, без яких аналіз ключових проблем внутрішньої політики та процесу прийняття та реалізації зовнішньополітичних рішень не зможе надати повної картини [2].

Безумовно, без застосування кількісних методів, інтерпретації динамічних статистичних даних, результатів міжнародних рейтингових досліджень не обійтися. Ніхто не заперечує методи збору та аналізу інформації, включаючи статистичні методи в країнових і порівняльних прикладних і прогнозних дослідженнях, моделювання, теорію ігор тощо.

Певні ресурси зовнішньої політики держави нелегко або просто неможливо виміряти кількісно. Ймовірно, обсяг і частку військових витрат до національного ВВП слід враховувати в аналізі військового потенціалу, проте як діяти, якщо ми говоримо про зовнішньополітичну ідентичність або дипломатію?

Всі перераховані ресурси зовнішньої політики переплетені один з одним (подібне спостерігається і щодо ресурсів економічних). Інша справа - питання про можливість їх мобільності і взаємозамінності, а також про відносну непрозорість самого процесу формування та здійснення зовнішньої політики незалежно від політичної форми правління і типу політичного режиму.

Одним з найбільш важливих статистичних засобів аналізу даних в політичному аналізі традиційно вважається факторний аналіз. В його основі лежить процедура об'єднання груп змінни, які корелюють одна з одною («кореляційних плеяд» або «кореляційних вузлів»). Виявлення ключових факторів, виявлення політичних трендів і ризиків розвитку країн, які можуть носити довгостроковий системний характер, відкриває можливості прогнозних оцінок не тільки в аналізі зовнішньої політики конкретної держави, а в більш широкому регіональному і навіть глобальному контексті.

Список використаних джерел

1.Власов В. U. Рівні ефективності зовнішньої політики держави. URL http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6115/Власов.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
2.Седляр Ю. О. ефективність зовнішньої політики у міжнародно-політичних дослідженнях. URL https://www.irbis-nbuv.gov.ua.

П. Р. Д. Килагуй

МІСЦЕ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ІСПАНІЇ НА ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

Розвиток співробітництва Іспанії з країнами Латинської Америки на сучасному етапі значною мірою визначається історичною пам’яттю, сформованою у процесі розвитку їх відносин. Адже саме іспанці першими серед європейців відкрили землі Латинської Америки, що дало поштовх для колонізації її земель європейцям й заснуванню поселень, які перетворились на форпости провадження європейської політика в регіоні. Доцільно, зауважити, що на початку XXI ст. Іспанія підтримує тісні зв’язки з країнами Латинської Америки. Це відповідає національним інтересам держав регіону, сприяє стабілізації їх політичних і фінансово-економічних структур, позитивно позначається на зміцнені тенденцій демократичних перетворень латиноамериканських держав.

Між Іспанією та державами Латинської Америки сформована потужна нормативно-правова база, яка регламентує їх відносини у різних сферах співробітництва. Серед них доцільно виділити угоди, які визначають провідні напрямки політичного, дипломатичного, культурного співробітництва, питання надання віз, подвійного громадянства, проведення взаємоузгодженої міграційної політики. Засадничими для розвитку співробітництва між Іспанією та латиноамериканськими державами є «Договори про визнання, мир і дружбу» та «Арбітражні договори», укладені іспанським урядом з кожною державою регіону з метою встановлення

механізмів двостороннього співробітництва [1].

Окрім угод, укладених на двосторонній основі між Іспанією та латиноамериканськими державами, їх дипломатичні відносини регламентуються такими міжнародними документами як Віденська конвенція про дипломатичні зносини (Відень, 1961), Конвенція про права та обов'язки держав (Монтевідео, 1933), Віденська конвенція про право міжнародних договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями (21 березня 1986 р.).

Ідеологічною основою курсу на зближення Іспанії та країн Латинської Америки є концепція співробітництва іспаномовних народів, що наприкінці XX ст. замінила франкістську доктрину «паніспанізму», автором якої виступає Марк Дж. Ван Акен. В основу цієї концепції покладено ідею про духовну спорідненість всіх іспаномовних народів, необхідність їх об’єднання в рамках іберо-американського співробітництва націй. У цьому контексті сучасна політика Іспанії щодо країн Латинської Америки орієнтована на їх модернізацію, зміцнення демократичних інститутів, реформу органів державної безпеки, підтримку процесів соціальної і інституційної трансформації, реформу судової системи, зміцнення структур місцевого самоврядування і муніципальної адміністрації [2].

Важливим складником зовнішньої політики Іспанії є позиціонування себе як сполучної ланки між Західною Європою і Латинською Америкою. Підкреслюючи перед європейськими державами свої «особливі відносини» з країнами Латинської Америки, Іспанія прагне представляти інтереси ЄС в регіоні. Для ЄС та Іспанії «новий» міжрегіоналізм дає можливість зміцнити політичні та економічні зв'язки за межами Європи, особливо з огляду на досягнення домовленостей про створення Спільного ринку Півдня (МЕРКОСУР), до якого належать Бразилія, Аргентина, Парагвай, Уругвай.

Швидкими темпами розвивається економічне співробітництво Іспанії з країнами Латинської Америки. Наразі Іспанія уклала практично з усіма країнами регіону угоди економічного характеру, що стали складовою частиною договорів про дружбу та програм економічного і фінансового співробітництва. На рубежі XX–XXI ст. Іспанія перетворилася на найбільшого європейського інвестора для латиноамериканських держав. До країн Латинської Америки протягом 2017–2021 рр. було спрямовано понад 2450 млрд. євро [7]. Найбільш привабливими для іспанських інвесторів є Мексика, Колумбія, Перу та Бразилія, до яких планується значно збільшити інвестиції протягом найближчого часу.

Доречно відзначити, що іспанські інвестиції в країнах Латинської Америки здебільшого спрямовуються в такі галузі як телекомунікація, енергетика, фінанси, транспорт і туризм. Саме представники іспанського бізнесу займають ключові позиції у найважливіших сферах економіки країн Латинської Америки [3]. За оцінками ЮНКТАД, криза, яка виникла в наслідок пандемії COVID-19, зменшила іспанські інвестиції приблизно на 30% - 40%, що відповідає обсягу інвестицій двадцятирічної давнини. Ці показники значною мірою перевищили прогнози експертів, які висловлювали припущення, що інвестиції зменшаться від 5% до 15% [4].

Основними об’єктами інвестиційної діяльності Іспанії є Аргентина, Бразилія, Мексика та Чилі. Сукупний обсяг іспанських інвестицій до цих країн склав більше 210 млрд. євро [8]. Аргентина є однією з провідних країн за обсягом прямого інвестування Іспанії. Діяльність іспанських компаній зосереджена на таких секторах як енергетичний, зокрема нафтогазовий, транспортний, банківський та телекомунікаційний. Вагомий внесок у розвиток повітряного транспорту Аргентини Іспанія зробила завдяки широкій діяльності авіакомпанії Iberia.

На початку XXI ст. іспансько-чилійські відносини характеризуються високим

рівнем політичного взаєморозуміння, широкою співпрацею у таких секторах як безпековий, енергетичний, торговельно-економічний, телекомунікаційний та культурний. В січні 2013 р. М. Рахой та президент Чилі С. Піньєра Еченіке підписали програму співпраці «Стратегічний Альянс Іспанія-Чилі», яка поглибила, вдосконалила та вивела на новий рівень усі сфери двостороннього співробітництва.

У 2018 р. був розроблений «П'ятий директивний план іспанського співробітництва», спрямований на поглиблення співробітництва Іспанії з 12 країнами регіону (Болівією, Колумбією, Кубою, Еквадором, Сальвадором, Гватемалою, Гаїті, Гондурасом, Нікарагуа, Парагваєм, Перу та Домініканською Республікою) протягом трьох років. З кожною з цих країн Іспанія підписала Рамки асоціації країн (MAP), в яких чітко визначені особливості їх співробітництва з огляду на потреби та потенціал регіону [5].

Співробітництво Іспанії з державами Латинської Америка позитивно позначається й на розвитку регіональних інтеграційних процесів. Так, однією з найбільш ефективних зовнішньополітичних ініціатив Іспанії є концептуальна платформа для політичних консультацій CELAC, яка раніше називалась «Групою Ріо». Створена ще в 1986 р., вона стала одним з впливових об'єднань країн Латинської Америки. Одним із завдань CELAC стала противага регіональній політиці північноамериканської гегемонії. Головна відмінність CELAC від інших регіональних організацій була сформована наступним чином: вона об'єднує всі країни Латинської Америки і Карибів, але не включає США і Канаду. Роль цієї ініціати зростає в сучасних умовах, адже в її рамках підтримуються різні проекти як політичного, так і соціального характеру на латиноамериканському субконтиненті, що позитивного позначається на процесах інноваційного розвитку регіону.

Отже, у контексті співпраці Іспанія – Латинська Америка слід відмітити тенденцію до поступового розповсюдження іспанською стороною універсальних елементів досвіду інтеграції, накопиченого в рамках ЄС. Іспанію також слід розглядати, як найбільш активного європейського гравця на території Латинської Америки, який проявляє неабиякий інтерес до поглиблення політичної співпраці та сприяння соціально-економічного розвитку держав регіону.

Список використаних джерел

1.Міністерство міжнародних відносин Іспанії URL: http://www.exteriores.gob.es/Portal/es/SalaDePrensa/Multimedia/Publicaciones/Documents/GUIA%20TRATADOS%20CON%20PAISES.PDF (дата звернення: 16.01.2021). 2.Константинова Ю.В. Латиноамериканський вектор зовнішньої політики Іспанії. URL: Vmdu_ip_2014_11_17.pdf (дата звернення: 17.01.2021). 3.Малишева М. Латинська Америка як регіональний вимір у зовнішній політиці Іспанії. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/1222/1167 (дата звернення: 08.02.2021). 4.UNCTAD Вплив пандемії Covid –19 на глобальні ПІІ та GVC, оновлений аналіз, березень 2020) URL: https://unctad.org/news/coronavirus-could-shrink-global-fdi-5-15 (дата звернення: 12.02.2021). 5.Рамки асоціації країн URL: https://www.aecid.es/ES/Paginas/D%C3%B3nde%20Cooperamos/Am%C3%A9rica%20Latina%20y%20Caribe/MAPs-ALC.aspx (дата звернення: 20.02.2021). 6.Угоди нового покоління URL https://www.aecid.es/ES/Paginas/D%C3%B3nde%20Cooperamos/Am%C3%A9rica%20Latina%20y%20Caribe/ACUERDOS-DE-NUEVA-GENERACI%C3%93N.aspx (дата звернення: 26.02.2021). 7.Агентство EFE, Іспанія та інвестиції на території Латинської Америки URL https://www.eldinero.com.do/123190/espana-insta-a-aprovechar-oportunidades-de-inversion-en-latinoamerica/ (дата звернення: 01.03.2021). 8.Редактор IE Business School, Звіт про інвестиції в Іспанію в Іберoамериці 2020 URL https://www.marcasrenombradas.com/wp-content/uploads/2020/02/2020_Informe-panorama-inversion-espanola-en-iberoamerica.pdf (дата звернення: 01.03.2021)

Науковий керівник: канд. іст. наук, доцент кафедри міжнародних відносин ДНУ Т.О. Грачевська

А. Д. Князєва

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО ІМІДЖУ ДЕРЖАВИ

Кожна держава повсякчас турбується про формування власного позитивного зовнішньополітичного іміджу, оскільки цілеспрямована політика його формування сприяє захисту національних інтересів, досягненню цілей, і створенню спеціальних умов для підтримки та співпраці держав на міжнародній арені.

Зовнішньополітичний імідж країни – це штучно створений образ певної держави, що формуються у свідомості міжнародної аудиторії з метою покращення свого статусу, шляхом використання технологій та застосування спеціальних методів і засобів [1].

Торкаючись питання організації іміджу держави на міжнародному рівні, основним, здається, наявність гідного правового статусу країни та її економічна стабільність. Проте, побудова іміджу держави – це складне та доволі багатоаспектне явище. Аналіз досліджень сучасних наукових робіт за даною темою, дозволяє зафіксувати три основні групи факторів формування політичного образу країни.

До першого блоку відносять «умовно-статичні» фактори, це такі як: природно-ресурсний потенціал; національна і культурна спадщина; відносно незмінні геополітичні фактори; історичні події та багато інших.

До другої групи належать «умовно-динамічні» соціологічні фактори: соціально-психологічні настрої в суспільстві; форми суспільно-політичної інтеграції громадян, моральні й ціннісні аспекти розвитку суспільства та інші чиники формування.

Третій блок вважається найважливішим, він відповідає за «умовно-динамічні» інституційні фактори формування образу держави, тобто: стабільність економіки; правовий простір держави і відповідність правових норм міжнародним стандартам [2].

Відповідного до цього, ми можемо зазначити, що окрім достатнього рівня економіки та відповідного правового стану, існує чимало інших значних чинників. Одним з таких є функціонування інститутів громадянського суспільства.

«Громадянським суспільством» називають, соціальне угрупування небайдужих та готових до самоорганізації людей, які мають на меті реалізацію загального блага у економічній, юридичній, соціальній, культурній, духовній та інших сферах суспільної взаємодії в рамках єдиної держави, шляхом об’єднання у громадянські інститути в різних областях дії, які виступають опонентом у діалозі з державною структурою.

Організована таким чином громадськість, стає фундаментальним чинником становлення демократії, що в свою чергу впливає на формування позитивного іміджу країни. Разом з тим як зростає індекс демократії, підвищується політична впливовість, збільшується економічна та інвестиційна привабливість, простежуються туристичні й міграційні рухи.

Звідси, справедливим буде зауважити, що громадянське суспільство, «як самоорганізована та незалежна від держави сфера реалізації інтересів громадян» [3], виступає гарантом нормативно-правових засад держави.

Однак, створення суспільства такого типу потребує спеціальні умови, за яких населення країни спромоглось би вільно, не побоюючись ніякого покарання, висловлювати власну думку, в першу чергу з питань політичної спрямованості. При-

чому, право на слово повинні мати представники абсолютно всіх верств населення. Мають формуватися та розповсюджуватися незалежні джерела інформації. Необхідним є підвищення рівня освіченості суспільства, його компетентності в політичній сфері. Невід'ємною частиною цього процесу, також, є моніторинг громадської думки [4, с.54; 5].

Отже, активна громадянська позиція суспільства, яка спрямована на покращення власного життя, шляхом вираження власної думки та рівноправному діалогу з державною владою, виступає одним з найвищих проявом демократичного розвитку держави й, відповідно, створює її якісний іміджу у міжнародної спільноти.

Список використаних джерел

1.Поліщук О.В. «Імідж держави на міжнародній арені: інформаційний аспект» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://naub.oa.edu.ua/2010/imidzh-derzhavy-na-mizhnarodnij-areni-informa tsijnyj-aspekt/. 2.Осмоловська А. О. «Чинники формування образу країни на міжнародній арені» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pollife_2018_2_15. 3.Томаш Л.В. «Громадянське суспільство як система забезпечення життєдіяльності політичної, економічної, соціальної та духовної сфер» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup _2012_2_89. 4.Ключникова Д.Ю. Зміна ролі громадської думки в процесі трансформації суспільства // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2007. 5.Петров. П.Г. «Громадянське суспільство як ендогенний чинник формування зовнішньополітичного іміджу транзитивної демократії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://fip.dp.ua/index.php/ FIP/article/view/989.

Науковий керівник: доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара П.Г.Петров

А. А. Комліченко

ОСНОВНІ ІНТЕРЕСИ КНР У XXI СТОЛІТТІ

Поняття основних інтересів КНР є продуктом її підйому до певного рівня в епоху після правління Мао. Китайські ЗМІ почали використовувати термін «основні інтереси» десь близько 2004 року, маючи на увазі проблеми суверенітету Китаю, включаючи Тайвань, Тибет і Сіньцзян. У 2009 році державний радник Дай Бінго офіційно тлумачив термін «основні інтереси Китаю» в трьох аспектах: (1) фундаментальна система і державна безпека; (2) державний суверенітет і територіальна цілісність; і (3) стабільний розвиток економіки і суспільства. З тих пір сфера основних інтересів Китаю розширюється. Біла книга 2011 року додала «мирний розвиток» і «національне возз'єднання» до «основних інтересів Китаю».

У той час як деякі дослідники стверджують, що всі основні інтереси Китаю охоплюють сферу внутрішніх проблем, інші стверджують, що основні інтереси Китаю вже виходять за рамки простого суверенного територіального обмеження. Наприклад, питання територіальної приналежності першого ланцюга островів і Корейський півострів повинні бути включені в основні інтереси КНР [4]. Нова концепція офіційної безпеки Китаю також проголосила Південно-Китайське море в якості «основного інтересу» [1]. Після 18-го з'їзду партії Китай особливо принципово відстоювати свої позиції по Тайваню, Південно-Китайського моря і інших питань, що стосуються основних інтересів Китаю. Китай провів чітку лінію того, що є неприйнятним, і діяв рішуче для захисту своїх основних інтересів, а також своїх законних прав [3]. Очевидно, що сфера «основних інтересів Китаю» поступово розширюється і викликає серйозну стурбованість у світі. Намір розширити «основні інтереси Китаю» показує світові, які реальні китайські стратегічні

наміри у 21 столітті [2].

У резюме Кевін Радд описав основні інтереси Китаю, що включають сім аспектів: 1) збереження позиції правлячої партії і соціалістичної системи; 2) збереження національної єдності материкового Китаю і Тибету, Сіньцзяну, Внутрішньої Монголії і Тайваню; 3) сприяння сталому економічному розвитку; 4) розвиток стабільних відносин з 14 сусідніми країнами; 5) розширення морської могутності Китаю, включаючи Південно-Китайське море і Східно-Китайське море; 6) поглиблення взаємовигідного співробітництва з країнами, що розвиваються; 7) продовження грати роль в реформуванні нинішнього західного ліберального порядку на чолі зі Сполученими Штатами [5].

Отже, виходячи з вищевикладеного, можна зробити наступні висновки. Поняття «основних інтересів» КНР на офіційному рівні було вперше висвітлено на початку XXI століття і на даному етапі активно трансформується згідно з сучасним положенням держави на міжнародній арені. Однак, найважливішими категоріями основних інтересів КНР є: державний суверенітет, центральне положення Комуністичної партії КНР та розширення економічної могутності країни в рамках сучасної політичної архітектоніки світу.

Список використаних джерел

1.Anil Kumar. New Security Conception of China. IPCS Series on Inside China (2012). URL: https://pdfs.semanticscholar.org/2584/8436de67b462ee2a8074cd0ab696c555bd04.pdf (дата звернення: 06.03.2021). 2.Ashish Sirsikar. Have the Chinese Core Interests Increased? Vivekananda International Foundation (April 2016). URL: https://www.vifindia.org/sites/default/files/have-the-chinese-core-interests-increased.pdf (дата звернення: 06.03.2021). 3.Full Text of Chinese State Councilor's Article on Xi Jinping's Diplomacy Thought. Xinhuanet (19 July 2017). URL: http://www.xinhuanet.com/english/2017-07/19/c_136456009.htm (дата звернення: 06.03.2021). 4.Jinghan Zeng, Yuefan Xiao, Shaun Breslin. Securing China's Core Interests: The State of the Debate in China. International Affairs. 91-2 (2015). pp. 245-266. 5.Kevin Rudd. How Xi Jinping Views the World: The Core Interests That Shape China's Behavior. Foreign Affairs (10 May 2018). URL: https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-05-10/how-xi-jinping-views-world (дата звернення: 06.03.2021).

О. С. Коптєв

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Сьогодні Україна переживає далеко не найкращі часи. На тлі соціально-політичної кризи, яка утворилася через анексію Криму, а також бойових дій на сході країни, сформувалося двояке ставлення до дій влади. Деякі апелюють до неспроможності політичних лідерів вирішувати нагальні питання, а деякі вже навіть відкрито звинувачують політиків в «доведенні країни до жебрацтва».

Здавалося, що після президентських виборів 2019 року ситуація мала би змінитися на краще, однак вже зараз чимало експертів сходяться на думці, що президент В.Зеленський не виправдав довіри громадян. Так за результатами опитування Соціологічної групи «Рейтинг», проведеного 6-8 лютого 2021 року, В.Зеленському не довіряють 58 % опитаних [1].

Варто зазначити, що зовнішньополітична стратегія – це, радше, абстрактно-теоретичний феномен який включає в себе поєднання концептуальних засад і практичних дій держави, спрямованих на забезпечення національних інтересів. Стратегія виявляється теорією, що описує відношення між діями уряду й поводженням інших гравців. Мова ведеться про «теорію переконання», що сприяє досягненню результату [2, с.168].

Саме тому підчас дослідження зовнішньополітичного становища сучасної

України необхідно дивитися на головних акторів, котрі домовляються з іншими сторонами.

На нашу думку, саме через недовіру до президента, який приходив до влади з обіцянками припинити війну, в суспільстві утворилася значна апатія. Її, в свою чергу, також підхопили й польські та угорські сусіди, з якими вже зараз відчувається охолодження відносин. Незмінним залишився й вектор ставлення до Росії. Вона на законодавчому рівні є країною агресором, з якою не проводяться офіційні перемовини. Ба більше, низка вітчизняних політичних експертів сходиться на думці, що в останні декілька років Україна не зробила жодних кроків для врегулювання ситуації на Донбасі. Всупереч цьому зазначимо, що у лютому минулого року президент В.Зеленський взяв участь у Міжнародній мюнхенській конференції, де як верховний головнокомандувач запропонував по новому розводити сили на лінії розмежування. Разом з цим, В.Зеленський нещодавно залучився підтримкою Словаччини та Великобританії, з якими була підписана низка двосторонніх угод [3].

Окрім Президента України на міжнародній арені важливу ролі відіграють: лобісти, ТНК, міністри, політики різного рівня та інші. Всі вони є ключовими дійовими особами, які приймають безпосередню участь у розбудові країни.

Нажаль, зараз міжнародна обстановка в Україні є дуже нестабільною. Ми схильні пов'язувати це з недостатнім рівнем безпеки держави у всіх сферах життєдіяльності, як-то: економічна, політична та військова. Ці сфери є вкрай вразливими. Ситуація також ускладнилася внаслідок посилення пандемії коронавірусу. На тлі своїх сусідів та міжнародної спільноти в цілому Україна сильно відстає у розвитку через низку соціально-політичних чинників.

У прагненні підтримувати рівновагу між різними елементами зовнішньої політики, Україна намагається відсторонитися від Росії та відкривається до співпраці з США та країнами Європи. Також, 14 лютого цього року підчас двосторонньої зустрічі українська сторона висловила зацікавленість у плідній співпраці в оборонній сфері з представниками Об'єднаних Арабських Еміратів.

Загалом же, на нашу думку, зовнішньополітична стратегія України витікає з її географічного розташування, спільної історії з агресором та бажання жити за сучасними європейськими стандартами. Для реалізації цього плану вже було зроблено чимало: вступ до ЄС, введення безвізового режиму та налагодження відносин з країнами Європи. Зараз головним завданням є припинення бойових дій на сході країни та створення взаємовигідних умов для іноземних інвесторів.

Список використаних джерел

1.Соціологічна група «Рейтинг» Україна на карантині: моніторинг суспільних настроїв, хвиля №9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/ukraina_na_karantine_monitoring_obschestvennyh_nastroeniy_volna_9_6-8_fevralya_2021.html. 2.Ph. Zelikow. Foreign Policy Engineering: From Theory to Practice and Back Again / Ph.Zelikov // International Security. – Spring 1994. – Vol. 18. – №4. – P. 143-171. 3.Сайт Президента України Володимир Зеленський: Президент Туреччини буде і надалі допомагати в питанні звільнення незаконно утримуваних українських політв'язнів [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://www.president.gov.ua/ru/news/volodimir-zelenskij-prezident-turechchini-j-nadali-dopomagat-64681.

К. А. Коряк

УЙГУРСЬКЕ ПИТАННЯ В СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЦІ КНР

Історично, уйгури є корінним народом Сіньцзян-Уйгурського автономного району (СУАР) – найбільшого регіону у складі Китайської Народної Республіки. Меншина представлена здебільшого мусульманами-сунітами та є носієм власної

мовної та культурної традиції, свобода сповідування та збереження яких нормативно закріплено офіційними правовими документами КНР, зокрема Конституцією.[2] Проте, незважаючи на даний факт, в міжнародній спільноті протягом останнього десятиліття точиться дискусія навколо так званого уйгурського питання, що полягає в фактично обгрунтованих свідченнях азійських та західних джерел щодо грубих порушень норм міжнародного права у політиці, що ведеться Пекіном у відношенні до населення, що проживає в даному регіоні, яка проявляється в значних утисках його культурного та національного зростання.

Зокрема, йдеться про жорстку дискримінацію уйгурської національної спільноти, що проявляється не лише явною меритократією, за якої керівні посади, належне соціальне обслуговування та забезпечення мають можливість отримати лише представники китайської нації, а й насильницькими утисками представників корінного населення, приклади яких регулярно освітлюються міжнародними ЗМІ.

Натомість, Китай займає радикальну позицію, заперечуючи правдивість подібних заяв та виправдовуючи більшість своїх дій просуванням державної антитерористичної та антисепаратистської політики.[3] Відстоюючи дане положення, Пекін посилається здебільшого на події 2009 та 2014 років, коли на території Сіньцзян-Уйгурського регіону пройшла низка терористичних актів, відповідальність за які було покладено на «Ісламський рух Східного Туркестану». Самі уйгури стверджують, що своїми діями намагаються досягти рівності своїх прав та свобод.

Впродовж останнього року міжнародною спільнотою, що включає представників влади розвинених країн, а також міжнародних урядових та неурядових організацій, активно засуджується побудова Пекіном таборів для «перевиховання» етнічної меншини, до яких спрямовують тих її представників, що підозрюються чи звинувачуються у провадженні сепаратистської та терористичної діяльності. Факт морального та фізичного насилля, яким, як засвідчують самі уйгури, супроводжується дана ініціатива державного управління, було окреслено у виступі Держсекретаря США М. Помпео як акт геноциду.[4] Хоча, загалом, офіційні дані, що підтвердили б чи спростували відомості щодо ситуації в даних структурах, відсутня, а освітлювана з цього приводу інформація щоразу різниться.

Слід зазначити, що сам регіон є стратегічно важливою територією, адже він межує з мусульманськими країнами, що мають безпосередній вплив на локальні настрої, та, крім цього, являють собою зону інтересів Китаю в Азійському регіоні в контексті провадження програми «Один пояс – один шлях». Якщо додати до цього фактору ресурсну забезпеченість району, видається закономірним бажання Пекіну зайняти в Сіньцзяні стійкі керівні позиції.[1]

Та все ж неможливо заперечити той факт, що Китай своєю політикою спрямовано просуває мету нівелювання етнокультурної ідентичності уйгурської нації, що не лише розпалює внутрішні настрої незадоволення серед частини населення, яка почувається пригнобленою, але й погіршує імідж Пекіну в рамках міжнародного діалогу з потенційними стратегічними партнерами КНР.

Список використаних джерел

1. Wong-Tworek, S.(2015),» China's economic development plan in Xinjiang and how it effects ethnic instability», Calhoun.Thesis, 93p. 2. Алексеенко А. П. «Конституционно-правовое положение мусульман в КНР» // Территория новых возможностей. 2012. №4 3. Бондаренко А. В. «Международные аспекты борьбы против «Трех зол» в Синьцзян-Уйгурском автономном районе КНР» // Известия АлтГУ. 2007. №4-2. 4. Електронний ресурс: https://www.pravda.com.ua/news/2021/01/20/7280506 (дата звернення: 08.02.2020).

Науковий керівник: І. В. Іщенко, доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних відносин ДНУ імені Олеся Гончара

А. В. Крук

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН США З АРАБСЬКИМИ ДЕРЖАВАМИ У XXI СТОЛІТТІ

У відносинах США з державами арабського світу, до якого традиційно зараховують арабські країни Близького Сходу, Північної Африки, Східної Африки, що входять в Лігу арабських держав, у різні періоди домінували діаметрально протилежні підходи та використовувалися різні інструменти для їх реалізації, що в значній мірі визначалося як внутрішньополітичними, так і зовнішньополітичними факторами. У XXI столітті арабо-американські відносини динамічно розвиваються в економічній сфері, адже саме арабські держави є третім за величиною експортером до США, а США, в свою чергу, виступають найбільшим імпортером продукції, виробленої арабськими підприємствами [3]. Проте, доцільно зазначити, що ця обставини не має позитивного впливу на розвиток їх відносин у політичній площині. Однією з причин цього виступають принципові розбіжності США та країн арабського світу щодо базових засад функціонування громадянського суспільства та гарантування прав та свобод громадян.

Ще з початку 1990-х Сполучені Штати активно почали наголошувати на доцільності розвитку громадянського суспільства у державах Близького Сходу. У відповідь на терористичні атаки 11 вересня 2001 року та виправдання вторгнення США до Іраку адміністрація Дж. Буша-молодшого проголосила просування демократії на Близькому Сході одним з пріоритетів національної безпеки своєї держави [5]. Для реалізації цього завдання США запровадили реалізацію низки програм, таких як Програма грантів з прав людини (HRGP), Глобальна програма праці (GLP) та ін. Вже у 2009 році рівень щорічної допомоги США для розвитку демократії на Близькому Сході значно перевищував загальну суму, витрачену на реалізацію цього напрямку з 1991 по 2001 рік [1].

Втім програми, ініційовані та підтримані США, не у повній мірі сприяли поширенню демократичних цінностей на території арабських держав. Так, більшість неурядових організацій, які отримували допомогу від уряду США, практично не проводили ніякої діяльності, спрямованої на утвердження ідеалів західної демократії. У свою чергу уряди таких держав як Єгипет, Йорданія, Марокко, Алжир та Ємені, проводили лише помірковані реформи, які не мали значного впливу на базові засади функціонування суспільств цих держав [2].

У результаті просування проєктів з демократизації арабського світу, сотні мільйонів доларів допомоги США отримали невеликі неурядові організації, опозиційні політичні партії. Ця допомога, хоча і мала вирішальне значення для організацій, які не мали інших джерел фінансування корінних народів, однак не дозволила в повній мірі реалізувати всеосяжну програму підтримки демократизації, хоча й призвела до певних зрушень, наприклад надання можливості жінкам балотуватися до парламентів. Представники арабського світу, які поділяють традиційні мусульманські цінності, оцінили ці проєкти як спробу втрутитися у внутрішні справи й впровадити західну модель суспільного та політичного життя, що сприяло поширенню антиамериканських настроїв.

Отже, використання інструментів демократизації мали неоднозначний вплив на розвиток відносин США з країнами арабського світу. Для таких країн як Єгипет, Туніс, незважаючи на всі їх проблеми відбулися позитивні зміни. У той час прагнення здійснити демократизацію за західним зразком не принесли ніяких результатів у сирійському, лівійському, іракському суспільствах, для яких очевидними є руйнівні наслідки необдуманої та безсистемної модернізації, що призвело лише до

збільшення рівня корумпованості державних діячів, деградації політичних інститутів та зростання сепаратистських рухів через неврахування національних та релігійних особливостей під час запровадження програми демократизації США.

Список використаних джерел

1.Democratizing the Middle East? The Fares Center for Eastern Mediterranean Studies, Tufts University, Occasional Paper 2, 2006. 2.Carapico S. Foreign Aid for Promoting Democracy in the Arab World. Middle East Journal. 2002. 56 (3). 3.Ottaway M. Middle East Democracy Promotion is not a One-way Street. Carnegie Endowment for International Peace. Policy Brief 82. 2009. 4.Windsor J. Promoting Democratization Can Combat Terrorism. The Washington Quarterly. 2003. 26 (3). 5.Бузаров А.І. Арабський світ і діалектика процесу демократизації. Схід: аналітично-інформаційний журнал. 2017. №2. С. 91-95.

Науковий керівник: канд. іст. наук, доцент кафедри міжнародних відносин ДНУ Т.О.Грачевська

L. V. Litavshchuk

WHAT IS BREXIT AND HOW IT HAPPENED

The purpose of this paper is to explain the main idea of such a British-centric phenomenon as Brexit. Here we will consider multiple dimensions of this milestone and will refer to the different views of British people about Brexit.

In simple terms, Brexit is a combination of two words: Britain (British) and Exit, which, for its part, means the withdrawal of Britain from the European Union. In broader terms, the definition of Brexit is more complicated.

Moving on to a geographical question, Britain is an island and had became it 8,000 years ago by separating from the continent. However, there is a wide gap between Great Britain and the UK. As above-mentioned, Great Britain is an island, that includes England, Scotland and Wales. The UK, in turn, includes Northern Ireland. England is the biggest of all and the most populous part of the UK.

Turning now to the question about the historical part. Britain finally joined the European Union in 1973 but the thoughts about leaving it had appeared less than three years later after the joining. As statistics says, 67 percent of voters have chosen to remain in bloc. Back in 2013, the then Prime Minister David Cameron had promised a national referendum on European Union membership. He was fairly convinced that Britain would remain but this idea was a miscalculation. Finally, the referendum was held in the UK on June 23rd 2016. Neither Mr. Cameron nor British had not known the results, which in the process ended up staggering. The withdrawal were supported by 52 percent of voters.

Nothing happens by chance, so it is time to dig deeper, right to the premises that lead to the emergence of Brexit. The first one is an immigration problem. According to the European Union Regulations, every citizen of the EU can work and live in any member state. Based on that, The UK became to the biggest attention-getter. This is the reason why dozens of Brits feel tense. There was a huge burden in various life areas, such as education and healthcare. The second problem lies in the use of common currency. As it is known, the Euro is the currency of the EU states. At the same time, the UK does not use it, it has their own currency – pounds sterling. Furthermore, EU member states' contributions to the union's budget are not equal. For many years, the UK, as one of the most developed countries in the European Union, had been paying large contributions without receiving any tangible benefits, at least according to many ordinary Britons. In terms of the amount that goes to the European treasury, the United Kingdom ranks fourth after Germany, France and Italy. At the same time, courts in EU member states decide on the basis of the European Union law, while the legal systems of most British

Commonwealth countries are based on English law. The third one, if Britain leaves the EU today, Scotland, one of its member states that failed in its bid for independence in 2014, could again call for an independence referendum to join the EU.

In simple words, it's all about money and control. The British are tired of paying considerable dues for membership in an organization that is gradually depriving them and the national government of control in all spheres of life.

I wonder whether Brexit affects other counties and that is what I found. As mentioned by Shubham Ghosh, «The UK is the fifth largest economy in the world and its exit from the EU could leave the market uncertain.» It connotes possible benefit of exporting goods to the UK because of the EU inability to restrict it. On the other hand, the post-Brexit government could apply rigorous import policies.

Now we come to the positive side of Brexit. Advantages are set out below: 1) zero tariffs and zero quota in buying and selling goods to the EU; 2) the opportunity to bargain trade agreements without the EU; 3) the UK now can follow its own British law.

Despite the availability of positive sides, there are certain downsides: 1) inflation (the plunge in the pound); 2) visa problem (citizens of the UK need visa if they want to stay in the EU more than 90 days in a 180-day period); 3) brand new checks (Northern Ireland still following many of the EU's rules; it alludes to, there would be new checks on goods from the UK); 4) Scexit (feasibility of Scotland exiting from the UK in order to join the EU); 5) less control (quitting the EU means standing alone).

Obviously there exists three types of Brits: pro-leave, pro-remain and abstaining. The views of the first two groups are given below.

Pro-remain: «I still believe it (Brexit) was misguided. Apart from all the good reasons to remain in the EU, rapacious UK employers in low productivity industries will continue employing cheap foreign labour from anywhere they can get it. But I am sympathetic to those Leaver's concerns… ».

Pro-leave: «These are just a few of the changes the EU will be making in the coming years, none of which the UK will be able to prevent:

1: ALL member states MUST adopt the Euro by 2022 and any new member state must do so within 2 years of joining the EU as laid down in the Lisbon treaty.

2: The UK will NOT be able to make its own trade deals… ».

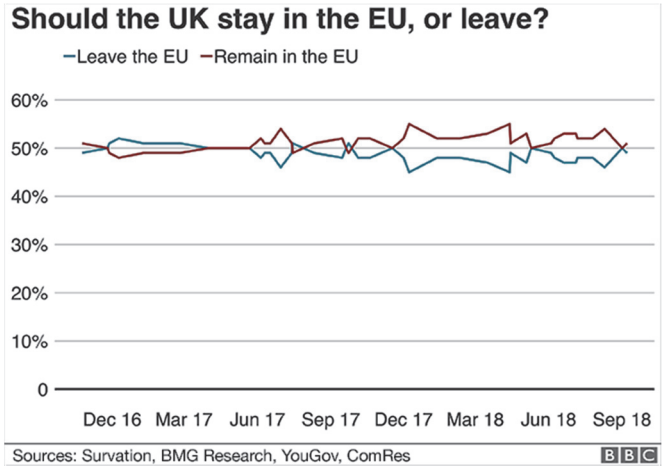

Everyone has a right to have their own opinion. We all have dissimilar worldview, so there always will be the people for and against Brexit.

In general, Brexit has impacted not just the UK's economy. We still know very little about the consequences of the quitting because the UK is a first country, that had left the EU. So once more information will appear on the media, we will be able to make our own conclusions.

The validity of leaving the EU is such a controversial question. Having the most powerful and stable economy, the UK clearly can hold a leading position even though being beyond the EU. In conclusion, it is safe to say that only time will tell whether it was a right decision.

References

1. What Is Brexit? And What Happens Next? / The New York Times. – URL: https://www.nytimes.com/article/brexit-uk-eu-explained.html. 2. Brexit Definition / The Waal Street Mojo. – URL: https://www.wallstreetmojo.com/brexit-explained-simply/. 3. What is Brexit and why is it important? / One India. – URL: https://www.oneindia.com/feature/what-is-brexit-why-it-is-important-uk-referendum-june23-2134413.html#:~:text=Why%20is%20Brexit%20important%3F%20For%20a%20European%20country%3A,imports%20come%20from%20the%20rest%20of%20the%20Union. 4. Why Brexit is such a bad idea / In Facts. – URL: https://infacts.org/brexit-bad-idea/. 5. What British people think about Brexit now / BBC. – URL: https://www.bbc.com/news/uk-45520517. 6. As a British citizen, why did you vote for Brexit? / Quora. – URL: https://www.quora.com/As-a-British-citizen-why-did-you-vote-for-Brexit. 7. Do you regret voting for Brexit? / Quora. – URL: https://www.quora.com/Do-you-regret-voting-for-Brexit. 8. Brexit Deal: The Good, The Bad, The Ugly / Investopedia. – URL: https://www.investopedia.com/brexit-deal-the-good-the-bad-the-ugly-5095827. 9. Brexit: What you need to know about the UK leaving the EU / BBC. – URL: https://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887.

Scientific supervision by Associate Professor R.M. Kliuchnyk
Language supervision by Professor O.B. Tarnopolskyy

О. О. Лутицький

МЕМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Міжнародні відносини початку XXI ст. зазнають істотних трансформацій. Процеси глобалізації та поширення новітніх інформаційно-комунікаційних технологій супроводжуються появою нових міжнародних акторів і створюють додаткові виклики для держав. Традиційне інформування населення за допомогою таких електронних засобів масової інформації, як радіо та телебачення поступово відійшло на другий план: навіть новина про теракт 11 вересня з'явилась у соцмережах на 9 хвилин раніше, ніж про цю подію повідомили найбільші агентства новин [2]. Тому реалії сьогодення вимагають ґрунтовної видозміни публічної дипломатії, а також переосмислення її концептуальних засад.

Тож ні для кого не є секретом, що з розвитком такої мережі, як Інтернет, в неї перемістилися безліч сфер та джерел інформації, при цьому набувши більш зручну і доступну форму. Не стала виключенням і політика. Звісно ж, не у повному її обсязі: формат зустрічей на різних рівнях все ще залишається актуальним, а найважливіші рішення провідних світових політиків приймаються за закритими дверима, не на очах багатомільйонної аудиторії. Однак навіть вже наявний обсяг того, що ми маємо в Інтеренеті, є достатнім для участі пересічних громадян у політичному житті. Таким чином в мережі людина може виразити своє обурення, схвалення, бажання змін та навіть закликати інших громадян до більш рішучих дій, таких як бойкотування тих чи інших рішень влади або виходи на акції протесту.

І разом зі зміною форми участі у політичному житті своєї країни, змінюється і культура спілкування. І сааме серед новітніх методів передачі тієї чи іншої інформації чи повідомлення поняття мему стало справжнім феноменом, адже з часом вірусні картинки, цитати або відео зі смішним посиланням стали способом спілкування не лише серед молоді: їх стали використовувати у своїх соцмережах навіть визнані світові політики. Тож що таке мем і чому він раптово став потужним інструментом публічної дипломатії?

Термін «мем» вперше запропонував англійський біолог Річард Докінз у своїй книзі «Егоїстичний ген» (1976). Так він назвав «одиницю передачі культурної спадщини», тобто все, що несе в собі певний культурний код. Це може бути певна ідея або манера поведінки, що поширюється і має властивість до реплікації в рамках соціуму, наприклад мелодії, ідеї, модні слова або вирази тощо [4].

В інтернет-культурі під мемом мають на увазі практично будь-який медіа об'єкт (як правило, гумористичний або сатиричний), що набуває вірусної популярності. Він може бути візуальним (картинка, відео, GIF) або вербальним - різноманітні лозунги і цитати на кшалт «Make America Great Again», «Слабоумие и отвага», понівечені слова та фрази тощо. Меми зароджуються спонтанно, трансформуються і розвиваються по мірі набору популярності і врешті-решт вмирають. Відмітною особливістю мема є те, що він несе в собі більше інформації, ніж може здатися на перший погляд, тобто працює відразу на декількох рівнях сприйняття.[1] Наприклад, сама по собі червона кепка – це головний убір, однак в США - це вже мем, що асоціюється з президентством Д.Трампа. Такі символи не завжди легко розшифрувати. Так, аби зрозуміти, чому жабеня Пепе стало символом американських ультраправих, доведеться витратити декілька хвилин на вивчення. Але це чергова перевага мемів - вони передають складну інформацію в максимально стислій формі, що особливо актуально в епоху соцмереж, коли все вирішує швидкість обміну даних.

Інтернет-меми все частіше стають частиною політичного дискурсу помірі того, як соцмережі заміняють інші джерела інформації. Якщо раніше, аби мобілізувати прибічників, потрібно було влаштовувати мітинг або замовляти дорогу рекламу на телебаченні, то тепер достатньо розмістити на своїй сторінці в Twitter вірусну картинку. Хоча в певному сенсі меми використовувались у політичних цілях і до появи глобальної мережі. Мовайде про так звані «протомеми», до яких, наприклад, відносять військові плакати, адже там також використовувались яскраві символи та лозунги, аби викликати емоційний відгук у громадян.[1] З сьогоднішніми мемами їх частково поєднує й те, що виконувались вони за схожим шаблоном. Таким чином британський транспарант з лордом Кітченером трансформувався у відоме американське зображення з дядьком Семом, а потім і в радянський плакат «А ти записався добровольцем?». Відмінність же полягає в тому, що сьогодні це не плакати, а пости в інтернеті.

Інтернет-культура все глибше проникає в сучасні міжнародні відносини, породжуючи феномен, який одні експерти називають «діджитал дипломатією», а інші «дипломатичним тролінгом». Політолог Деніел Дрезнер припускає, що сама природа соцмереж провокує людину на більш різкі висловлювання та сарказм. Якщо раніше промовлений вголос політичний випад можна було проігнорувати, то зараз, в епоху соцмереж, бажання відповісти супротивнику дотепним мемом зростає [3].

Однак чи впливає так званий «дипломатичний тролінг» на реальну дипломатію? З одного боку так, адже навіть існує думка, що сааме глузливі твіти Трампа змусили Кім Чен Ина сісти за стіл переговорів. До речі, у аспекті ведення дипломатії за допомогою мемів та соцмереж Дональд Трамп посідає особливе місце. В певній мірі сааме соціальні мережі навіть допомогли Трампу стати президентом, про що він сам неодноразово заявляв. Сьогодні можна сміливо говорити про те, що Дональд Трамп повністю змінив сам підхід до соціальних мереж – раніше жоден західний політик, тим більше рівня президента, по-перше, не був настільки активним у соцмережах; по-друге, не підключав в них персональне бачення.[3] У якомусь сенсі подібне використання соціальних мереж Трампом вивело публічність в міжнародних відносинах на новий рівень. Відношення президента США з деякими зарубіжними лідерами будуються вже не на офіційній політиці Білого

дому, а більше на його особистій симпатії або антипатії. Тому якщо раніше конфлікти між політиками були справою, яка не піддавалась розголошенню та вирішувались неофіційно, то за допомогою соцмереж Трамп перетворив такуполітику на ціле шоу, за яким споглядає весь світ [1].

З іншого боку ми знову повертаємось до твердження, що основні політичні рішення приймаються за закритими дверима, однак деякі речі важко заперечувати: соцмережі вивели публічну дипломатію на принципово новий рівень, а меми, в свою чергу, не лише використовуються як інструмент її ведення, а й змушують молодь звертати більше уваги на політичне життя своєї країни та світу, адже в такому форматі інформація сприймається наступним поколінням сприятливіше та простіше.

Список використаних джерел

1.Громов А. Игра мемов. Почему Трамп и другие политики все больше погружаются в интернет-культуру [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/5764192. 2.Зонова Т. Новое в дипломатии: от «ТвиПломаси» к «ТехПломаси» [Електроний ресурс] - Режим доступу: https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/novoe-v-diplomatii-ot-tviplomasi-k-tekhplomasi/. 3.Майка Р. Твиттер Трампа: орудие калибром 140 символов [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/columns/united-states/tvitter-trampa-orudie-kalibrom-140-simvolov/. 4.Чантурія А. Політичні інтернет-меми та масова свідомість [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3783/1/Mem.pdf.

Науковий керівник: доцент кафедри міжнародних відносин, канд. політ. наук В.О.Пермінов

Н. М. Микитчук, Д. В. Байдак

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ІНДІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Індія – потужна країна, четверта у світі за макроекономічними показниками. Відіграє значну роль в розв’язанні завдань світового рівня. Індія економічний, політичний та військовий лідер Південної Азії.

Сучасний стан зовнішньополітичної діяльності Індії визначається: 1) вірністю традиційному курсу, в основі якого погляди на світ як єдине ціле та пріоритет мирних шляхів розв'язання проблем; 2) узгодженістю вірності принципам мирного співіснування з реальними потребами захисту національних інтересів.

Зараз Індія прагне отримати статус великої держави і має наступні пріоритети у зовнішній політиці: 1) збільшення стратегічного простору Індії; 2) вищий пріоритет - збереження та зміцнення миру на субконтиненті; 3) посилення тенденцій співробітництва з іншими азійськими країнами; 4) пошуки конструктивного діалогу з Росією та США; 5) стратегічне співробітництво з Японією та Євросоюзом; 6) плідне співробітництво у міжнародних організаціях; 7) затвердження пріоритетів економічної дипломатії; 8) боротьба з будь-якими проявами тероризму; 9) сприяння цивілізаційній та релігійній терпимості [5].

Сьогодні зовнішня політика Індії включає такі складові: зовнішньополітичний курс - предмет «надпартійної» згоди; вирішення ключових регіональних проблем обмежуються рамками Південної Азії без залучення зовнішніх сил; для стабілізації регіональної обстановки, Індія намагається нормалізувати внутрішньополітичне становище в малих країнах, підтримуючи в них демократичні рухи [2].

Значна роль в системі міжнародних відносин Південної Азії індійсько-пакистанських відносин. Протиріччя пов’язане з питанням приналежності Кашміру. Але сьогодні Індії та Пакистану вдалося досягти мінімального консенсусу у

взаємовідносинах [1].

Формування між Індією та США стратегічного партнерства в сфері атомної енергетики і набуття в 2006 р. Індією статусу ядерної держави вказують на небезпечні ядерні амбіції Індії розвиває свої ядерні запаси незалежно від наявності ядерної загрози з боку Пакистану чи Китаю.

Індійсько-американське стратегічне партнерство загрожує новою ескалацією ядерної гонки в регіоні [4].

Південна Азія - природна сфера впливу Індії, проте присутність Китаю в цьому регіоні останнім часом збільшується. Тому індійсько-китайські відносини на азійському просторі характеризуються боротьбою і суперництвом за вплив у регіоні, на що впливає ядерна гонка озброєнь [3].

Висновки. Центральне місце в геополітичному просторі Південної Азії посідає Індія, одна з двох найбільших за чисельністю населення країн світу.

Регіональна безпека в Південній Азії ґрунтується, насамперед, на виваженій зовнішній політиці Індії не тільки по відношенню до країн регіону, а й до провідних держав світу.

Вирішення ключових регіональних проблем обмежуються рамками самої Південної Азії без залучення зовнішніх сил, які найчастіше створюють перешкоди мирному врегулюванню.

Прагнучи до стабілізації регіональної обстановки, Індія намагається нормалізувати внутрішньополітичне становище в малих країнах, підтримуючи розвиток в них демократичних рухів.

Завдяки зовнішній політиці Індії спостерігається трансформація регіонального політичного клімату, а саме перехід від атмосфери ворожнечі до практичних кроків на шляху лібералізації відносин.

Підводячи підсумки, слід відзначити, що у системі міжнародних відносин зовнішня політика Індії в південно-азійському напрямі зазнала трансформації, яка має свої особливості: вона проходить дуже повільно, поступово й ускладнена рядом негативних факторів.

Список використаних джерел

1. Гуськова И.В. Современная политика Индии в области обеспечения безопасности в Южной Азии: итоги и уроки [Электронный ресурс] / И.В. Гуськова. – Режим доступа : http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream.– Название с экрана. 2. Мохан Р. Новая внешняя политика Индии [Електронний ресурс] / Р. Мохан. – Режим доступу: http://www.geopolitika.ru/article/ novaya-vneshnyaya-politika-indii#.VUp-nPntmkp. 3. Савчак Н.Г. Індійсько-китайські відносини як чинник формування регіональної системи безпеки [Електронний ресурс] / Н.Г. Савчак. – Режим доступу : http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/ history/2011/147-134-31.pdf. – Назва з екрана. 4. Ястремська І.М. Вплив індо-американської ядерної угоди на регіональну стабільність в Південній Азії [Текст] / І.М. Ястремська // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. – К. : ВІР УАН, 2011. – Випуск 48. – С. 765-769 https://vmv.kymu.edu.ua/v/03/gaydukov_bordilovska.htm. 5. Ratna T. Paradiplomacy: A New Way for Indian Foreign Policy? [Електронний ресурс] / T. Ratna // The Diplomat. – Режим доступу: http://thediplomat.com/2013/11/paradiplomacy-anew-way-for-indian-foreign-policy/.

В. Р. Нєгіна

ВІДНОВЛЕННЯ ТРАНСАТЛАНТИЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА: НАСЛІДКИ ДЛЯ ІЗРАЇЛЮ

Президент Сполучених Штатів Америки Джо Байден під час свого виступу на Мюнхенській конференції з безпеки 19 лютого 2021 року представив основні теми своєї зовнішньополітичної доктрини, які мають суттєві відмінності від політики колишнього президента Дональда Трампа [3]. Одна із ключових тем – прагнення

до співпраці з Європою у вирішенні стратегічних викликів, поставлених Китаєм та Росією. Лідери Європейського Союзу розглянуть можливість розширення співпраці з адміністрацією Джо Байдена в інших проблемних сферах, що мають значення для Європейського Союзу, у тому числі на Близькому Сході. Перш за все, іранське питання, особливо іранська ядерна програма; діяльність Туреччини у регіоні, зокрема у Східному Середземномор'ї; ізраїльсько-палестинський конфлікт. Ізраїль безпосередньо зацікавлений у багатьох питаннях, які, ймовірно, буде вирішувати трансатлантичний діалог, а також у здатності Сполучених Штатів та Європейського Союзу досягати узгоджених позицій з цих питань. Але позиції ізраїльського уряду залишаються незмінними.

Прем'єр-міністр Ізраїлю Беньямін Нетаньяху продовжує наполягати на недопустимості повернення США до Спільного всеосяжного плану дій (СВПД), ядерної угоди, яка стосується ядерної програми Ірану, оскільки існує реальна загроза безпеці Ізраїлю. 26 січня 2021 року Начальник Генерального штабу Армії оборони Ізраїлю Авів Кохаві на щорічній міжнародній конференції Інституту досліджень національної безпеки презентував ізраїльську протидію поверненню до угоди [2]. У разі слідування нинішньою адміністраціє США політики Барака Обами, виникне конфронтація між Ізраїлем та США, наслідки якої можуть бути значно гіршими, аніж за часів президенства Барака Обами.

Після підписання «Авраамових угод» почалися зміни геополітичної ситуації на Близькому Сході. Нормалізація відносин між Ізраїлем та арабськими країнами, визнання ними єврейської держави, стала можлива через те, що колішні президенти Сполучених Штатів Барак Обама та Дональд Трамп посіяли багато сумнівів серед лідерів регіону щодо продовження там політичної, економічної та військової присутності США. Але не зважаючи на оптимістичні погляди ізраїльського істеблішменту, адміністрація Сполучених Штатів та лідери Європейського Союзу не вважають, що нормалізація означає явну відмову від палестинського питання та що налагодження відносин з Ізраїлем усунули необхідність вирішувати конфлікт, або досягати якихось рішень у цьому напрямі. Тому за відсутності заходів підтримки, які включають сприяння ізраїльсько-палестинському врегулюванню, угоди залишаться частковими та обмеженими. Наразі арабські уряди, які обрали нормалізацію з Ізраїлем, стурбовані рішеннями уряду Ізраїлю щодо подальшого будівництва в єврейських поселеннях на Західному березі та у Східному Єрусалимі після підписання угод.

Президент Сполучених Штатів відмовився від «угоди століття», сформульованої адміністрацією Дональда Трампа щодо ізраїльсько-палестинського врегулювання та замінює її відновленою підтримкою вирішення конфлікту створенням двох держав, відновивши стосунки з Палестинською адміністрацією та Близькосхідним агентством ООН для допомоги палестинським біженцям та організації робіт (UNRWA) [1].

Тверда підтримка Європейським Союзом рішення про створення двох держав на основі кордонів 1967 року зі змінами, прийнятними для обох сторін, є далеко не традиційним поглядом усіх адміністрацій США до перебування Дональда Трампа на посаді. Прагнення президента Джо Байдена відновити багатосторонню дипломатію робить американсько-європейську координацію з основних питань конфлікту та шляхів вирішення більш вірогідними. Ще до з’ясування конкретної позиції Сполучених Штатів у цьому контексті ЄС висловив підтримку відновленій діяльності Близькосхідної четвірки та мюнхенського формату, до складу якого входять Німеччина, Франція, Йорданія та Єгипет. Ці країни вживають заходів для відродження ізраїльсько-палестинського політичного процесу.

Хоча інші, більш вагомі питання, ніж ізраїльсько-палестинський конфлікт,

явно мають пріоритет у поточному порядку денному США та Європи, будь-який ізраїльський уряд, який інтерпретує це як можливість розширення єврейських поселень на Західному березі або єврейських кварталів у Східному Єрусалимі, допускає помилку. Відповідне міжнародне співтовариство у цьому питанні, особливо США та Європейський Союз, а також країни, з якими Ізраїль нещодавно підписав угоди про нормалізацію, можуть пильно стежити за ізраїльськими заходами в Єрусалимі та на Західному березі через які хочуть зберегти життєздатність вирішення конфлікту шляхом створення двох держав. Єдина можливість полягає в тому, що Європейський Союз та США будуть спільними ініціаторами резолюції Ради Безпеки, яка закріплює просування цього рішення на узгоджених етапах.

Список використаних джерел

1.Contours of President Biden's Foreign Policy towards the Middle East [Electronic resource]: https://blogs.lse.ac.uk/mec/2021/02/03/contours-of-president-bidens-foreign-policy-towards-the-middle-east/. 2.Kochavi signals to Biden: Netanyahu, top security agree on Iran this time [Electronic resource]: https://www.jpost.com/middle-east/kochavi-signals-to-biden-netanyahu-top-security-agree-on-iran-this-time-656923. 3.Remarks by President Biden at the 2021 Virtual Munich Security Conference [Electronic resource]: https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/02/19/remarks-by-president-biden-at-the-2021-virtual-munich-security-conference/.

В. Т. Пак, В. М. Щербак

ЧЕСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: ГУМАНІТАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

Чесько-українські відносини мають широкі можливості для всебічного взаємовигідного співробітництва між Україною та Чеською Республікою. Що обумовлено: глибокими історичними і культурними зв'язками; відсутністю територіальних претензій; традиційними дружніми і партнерськими політичними відносинами; економічними контактами; спільними регіональними інтересами; існуванням української меншини в Чехії, та Чеської в Україні; спільні цілі в здійсненні зовнішньополітичного курсу країн [1].

На нинішньому етапі, двосторонні відносини України і Чеської республіки характеризуються неоднозначністю.

Ставлення Чехії до України є неоднозначним як серед владних кіл, так і серед населення, і напряму впливає на нашу країну. Насамперед, це виявляється в тому, що Чеська Республіка перешкоджає Україні у здійсненні її пріоритетної зовнішньополітичної мети – це вступити до євроатлантичних структур. Найвиразніше цей вплив проявився під час ратифікації Угоди про асоціацію з Україною. Як нам відомо, Чеська Республіка стала однією з останніх країн, які ратифікували нашу Угоду, а голосування багато разів переносилося і одного разу навіть було зірване в останній момент через процедурний протест комуністів [1].

Незважаючи на розбіжності в двосторонніх відносинах, Україна зіткнулася з проблемою біженців, які втікали і до Чеської республіки. У 2017 році українці стали першою національною групою за кількістю звернень – 435 з 1450. Більшість заяв відхилилися чеською владою після первинної перевірки. Статус біженця в Чехії в минулому році отримали 8 громадян України, ще 25 – додатковий захист. Всього в 2007 – 2017 роках Чехія надала статус біженця 127 громадянам України, додатковий захист – 380 [2]. У Чехії проживає одна із найбільших діаспор українців у країнах ЄС.

Протягом останніх років в Чеській Республіці були реалізовані десятки проєктів в рамках культурної дипломатії. За сприяння Посольства, Україна була

представлена на більшості чеських найвідвідуваніших фестивалів, ярмарків та виставок у сферах книговидавництва, туризму, кіноіндустрії. Також одним за важливих напрямів співробітництва є сфера освіти. Українські студенти в Чеській Республіці мають найбільше чисельне представництво серед іноземних студентів. Основними напрямами двостороннього співробітництва в галузі освіти є розвиток співпраці між вищими навчальними закладами двох країн та здійснення обмінів освітянами з метою ознайомлення та обміну досвідом.

Чехія є одним з найважливіших торговельно - економічним партнерів України. Чехія посіла 7 місце серед країн Європи за обсягами українського експорту. У свою чергу, Україна обіймає 22 місце серед зовнішньоторговельних партнерів Чехії. Також Україна входить в Експортну стратегію Чеської Республіки, в якій займає одне з пріорітетних місць серед країн для експорту, що не входять до Європейського Союзу.

Важливою складовою українсько-чеського співробітництва є реалізація спільних проектів у сфері інвестування, промислової кооперації, сільського господарства. Серед таких проектів – участь чеської сторони у модернізації діючих та спорудженні нових українських АЕС і об'єктів теплоенергетики, транспортного машинобудування, співробітництво у вирощуванні, переробці ріпаку та подальшому виробництві з нього в Україні біопалива, виробництво в Україні за допомогою сучасних технологій шин для колісної техніки [3].

Активний розвиток економічної співпраці з країнами ЄС, у тому числі Чехією, є пріоритетним напрямком зовнішньої економічної політики України. Чеська Республіка є надійним торговельно-інвестиційним партнером для України в галузі агропромислового комплексу, зокрема, маємо хороший досвід співпраці у галузі тваринництва, рослинництва та машинобудування [4]

Отже, двостороннє співробітництво України і Чехії має досить різноплановий характер і відрізняється різним рівнем інтенсивності. Незважаючи на зростання обсягів взаємної торгівлі та економічної співпраці число великих інфраструктурних чи інвестиційних проектів бажає бути більшим. З Чехією в Україні ніколи не було суперечок або конфліктів в площині історичної пам'яті чи прав національних меншин, що залишають нам тільки більшу площу для двосторонніх договорів, обмінів та більш тіснішої співпраці.

Список використаних джерел

1. Юсипів Ю. Українсько – чеські відносини: перспективи розвитку та актуальні проблеми // Вісник Прикарпатського університету. Політологія. Випуск 12. – С.344 – 349. 2. Біженці чи мігранти? Що в Чехії та Польщі думають про українців, і звідки взявся конфлікт. / 18.09.2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://znaj.ua/society/174134-bizhenci-chimigranti-shcho-v-chehiji-ta-polshchi-dumayut-pro-ukrajinciv-i-zvidki-vzyavsya-konflikt. 3.Павленко, Аліна. Економічна співпраця України та Чехії./ [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.wp.viem.edu.ua/konf12/art.php?id=02143. 4. Kufčák, Jakub. Czech security policy and the Ukraine crisis. [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://visegradinsight.eu/czech-security-policy-and-the-ukraine-crisis03032015/ 11. Ukraine and the Czech Republic continue cooperation in the agroindustrial complex. [Електронний ресурс] – Режим доступу :http://uprom.info/en/news/agro/ukrayina-i-chehiya-prodovzhuyut-spivpratsyuv-apk/.

А. А. Пашковська

ПОНЯТТЯ М'ЯКОЇ ВЛАДИ ТА ЇЇ ЗНАЧУЩІСТЬ

М'яка влада відіграє велику роль у міжнародних відносинах. Вона є тим рушієм, який допомагає державам виражати свою індивідуальність та могутність мирними засобами, що є дуже актуальним у XXI сторіччі. Людський розвиток має прагматичний характер, тому мало кого приваблюють методи жорсткої влади у

наш час. Здатність реалізовувати власні інтереси методами заохочення та приваблювання є більш перспективною, аніж тиск та примус.

М'яка влада є важливим структурним компонентом зовнішньополітичної стратегії держави. Фундатором та розробником концепції «м'якої влади» є американський вчений Джозеф Най-молодший. Він визначив три основні джерела м'якої влади. Ними є політичні цінності, культура та зовнішня політика. Але в цих трьох категоріях можна виділити більш різноманітні джерела м'якої влади [2]. Дж.Най визнає межі «м'якої влади»: вона має дифузний вплив на зовнішній світ та не є легким засобом для досягнення конкретних результатів [3].

М'яка влада - це неологізм у політичній лексиці. М'яка влада є вагомим активом у міжнародних справах, яка сприяє зміцненню довіри між країнами. Довіра завжди відносна, ніколи не абсолютна. Довіру між державами не можна упорядкувати за потребою; її треба будувати поступово, вона є результатом багатьох дій та вчинків. М'яка влада - це повільно зростаючий актив. Вона настільки ж властивість суспільства, наскільки результат політики уряду.

Актуальним питанням сьогодення є саме ефективність м'якої влади на міжнародній арені. Успіх впливу м'якої влади на формування менталітету людей залежить від багатьох факторів. Насамперед, слід враховувати соціальну стадію розвитку суспільства, де формується особистість. Складно змінити менталітет індивідів та по-іншому керувати цивілізованим суспільством з високим ВВП, оскільки його учасники мають високі вимоги до пропонованої інформації. У цьому випадку формування різних підходів м'якої влади потребує значного інтелектуального та матеріального потенціалу [1].

Таким чином, у контексті вищезазначеного, можна прийти до висновку, що коли м'яка влада просуває ідеї, це допомагає дієвому стримуванню сили для збереження міжнародного миру та внутрішніх свобод. Якщо держави будуть більше користуватися м'якою владою для здійснення власної політики, міжнародні відносини будуть реалізуватися якісніше, а просування іміджу таких країн буде мати кращі результати на світовій арені.

Список використаних джерел

1. Sidorova G. Soft power as an important structural component of a foreign policy strategy of a state. - URL: https://moderndiplomacy.eu/2019/02/25/soft-power-as-an-important-structural-component-of-a-foreign-policy-strategy-of-a-state/ (дата звернення: 01.02.2021). 2. Yong Wook Lee. Soft Power as Productive Power. - URL: https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230118447_3 (дата звернення: 03.02.2021). 3. Nye Jr.J.S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. - URL: https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/2004-05-01/soft-power-means-success-world-politics (дата звернення: 03.02.2021).

Науковий керівник: д.політ.н., проф. кафедри міжнародних відносин ДНУ імені Олеся Гончара О.Ю.Висоцький

Д. Д. Підгорнов

СТРУКТУРНІ СКЛАДОВІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ЗОВНІШНЬОГО МАНІПУЛЮВАННЯ ПОЛІТИКОЮ ДЕРЖАВ

На сучасному етапі, маніпулювання політки держав за допомогою інтернет-технології є активно використовуваним методом на міжнародній арені.

Інтернет-технології є інструментом завдяки якому йде створення і розповсюдження політичної дійсності як віртуальної, так і реальної. Найчастіше медіа-конс-

трукти, створені в віртуальності, виходять за межі віртуального простору в реальний світ, де стають конкурентами для реальних політичних акторів. Значну роль в цьому процесі відіграє політичне маніпулювання саме завдяки цим технологіям.

Інтернет-маніпуляція – вид психологічного впливу, яке здійснюєтся завдяки інтернет-простору, що призводить до пробудження у об'єкта впливу намірів, які змінюють його бажання, настрої, поведінку, погляди тощо.

Технології політичної маніпуляції в інтернеті можна класифікувати за трьома групами. До першої можна віднести цілеспрямовану політичну маніпуляція, що характеризується ти, що є виражений суб'єктом і об’єктом маніпуляції. Чітким вибором форми і змісту маніпулятивного контенту і інструментів його впливу на основі соціально-культурних, економічних, політичних характеристик об'єкта [1].

До другої групи відноситься загальна політична маніпуляція. Характеризується відсутністю виражених суб'єктів або об'єктів маніпуляції, відсутністю спрямованості, тому що ціль полягає в максимально широкому охопленні аудиторії. Інформація створюється і поширюється спонтанно, імпульсивно, без урахування відмінних характеристик цільової аудиторії.

До третьої – гібридна політична маніпуляція. Характерізується тим, що до неї входять технології, які мають риси як цілоспрямованної, так і загальної політичної маніпуляції.

Основні майданчики в рамках яких можливе здійснення політичної маніпуляції в інтернет-просторі: соціальні мережі, блоги, новинні сайти, месенджери, сайти політичних партій та ін. Можна виділити ключового актора загальної політичної маніпуляції – мережеві спільноти.

Їх особливості полягають у: мережевому принцип організації з домінуванням горизонтальної політичної мобільності; наявністю певних ресурсів: передплатники, друзі, кількість груп, на які підписані члени мережевого співтовариства тощо; наявність віртуального портрета в соціальних мережах; формування колективної ідентичності за принципом «свій-чужий»; формування власної віртуальної і політичної реальності [2].

Технології політичної маніпуляції в інтернеті, демонструють, як відбувається гібридизація технологій, які колись носили векторний характер. Це може бути пов'язано з тим, що жити в політичній реальності, яка створюється маніпуляторами, людям простіше, немає необхідності заглиблюватися в політику, з'ясовувати, хто правий, а хто винен, докладати зусиль, щоб сформувати оригінальну і усвідомлену політичну позицію.

В цьому плані маніпуляція є для особистості порятунком, тому що впорядковує і структурує світ, роблячи його зрозумілим і доступним для осмислення. Тим часом, ефекти маніпулювання можна побачити неозброєним оком, тому що вони складають нашу політичну реальність у віртуальному просторі і знайомі кожному інтернет-користувачеві, цікавиться політикою [3].

Отже, у сучасному світі, вплив за допомогою інтернету набуває все більшої актуальності. Завдяки цьому методу, великі держави, такі як США, Китай, Індія, формують власні механізми швидкого реагування на різні політичні події, відразу після яких йде масштабне інформаційне вливання в інтернет-простір з певною реакцією, яка може бути як позитивна так і негативна, в залежності від позиції держави і вигоди, яка буде завдяки громадському резонсу. Вигодою може бути посилення або послаблення моральних и матеріальних позицій держави.

Список використаних джерел

1.Kamassa M. Socio-political manipulation - incidental pathology or immanent component of international realm? / Marcin Kamassa. Adam Mickiewicz University. Przeglad Stratigiczny. 2012

№2. Р.171-189. 2.Кормич Б. А. Правові засади політики інформаційної безпеки України : монографія / Б. А. Кормич. – Одеса : Юридична література, 2003. – 472 с. 3.Строганов В.Б. Конструктивний потенціал застосування політичної маніпуляції в інтернеті / В.Б. Строганов // Питання Политологии. 2017. №4. С. 106-114.

Науковий керівник: кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара П.Г.Петров

О. М. Піх

ГЕОПОЛІТИЧНІ РОЗБІЖНОСТІ ЯК ЧИННИК ВІДНОСИН ПОЛЬЩІ ТА РОСІЇ У 90-Х РОКАХ XX СТ.

Після закінчення «холодної війни» на фоні глибокої трансформації геополітичної ситуації в Європі, у польсько-російських відносинах розпочалися процеси системних перемін. Аналіз зовнішньополітичних взаємин між двома країнами у цей період дає підстави стверджувати, що їх діалог носив переважно конфліктний характер. Це було зумовлено різним баченням державами геополітичної ситуації та проблем формування системи безпеки в регіоні Центрально-Східної Європи. Побоюючись відновлення домінації Росії на теренах колишнього соціалістичного табору, Польща прагнула приєднатися до євроатлантичних і європейських структур. Поглиблення відносин, зокрема з НАТО, розглядалося польською стороною не лише як можливість отримання військово-політичних гарантій Польщею, її виходу з «сірої зони безпеки», але й як фундаментальний чинник політичної стабільності й миру в регіоні ЦСЄ. Також це була реальна можливість позбутися впливів та загроз з боку Москви, що в перспективі гарантувало б формування рівноправних двосторонніх польсько-російських відносин і дозволило б проводити більш незалежну східну політику щодо сусідів, які становили для неї значний зовнішньополітичний інтерес [2, С. 160].

Водночас Росія оцінювала процес розширення НАТО, активним прихильником якого виступала Польща, як загрозу власним національним інтересам. Відповідно курс офіційної Варшави на інтеграцію у західні інституції з самого початку неоднозначно сприймався в РФ, яка позиціонувала себе як важливий «незалежний політичний центр прийняття рішень», національні інтереси якого розповсюджувались у тому числі і на колишні країни соціалістичного табору. Москва фактично прагнула застосувати принцип обмеженого суверенітету щодо держав регіону навіть попри те, що після розпаду СРСР можливості та ефективність її геополітичного впливу були значно обмежені [3, с.103]. Це призводило до перманентного погіршення двосторонніх відносин. Російська Федерація (РФ) неодноразово вказувала польським колегам, що розвиток добросусідських відносин залежить від того чи буде узгоджено з Москвою вступ Польщі в НАТО. У відповідь польське керівництво наголошувало, що проблема членства країни в НАТО лежить в компетенції переговорів виключно між кандидатами і самим Альянсом. Непохитна позиція польської влади щодо вступу країни до Альянсу засвідчила, що незважаючи на те, що Росія розглядалася в якості важливого політичного партнера на Сході, Польща рішуче заперечувала проти можливості втручання Кремля в питання її геополітичного вибору. Попри це, важливість вирішення для Польщі питання євроатлантичної інтеграції, змушувало польське керівництво шукати різноманітні точки дотику у відносинах з Росією. Зокрема польська влада розглядала можливість налагодження відносин з РФ через розвиток торгівельно-економічних зв’язків та вирішення проблемних питань у сфері історичної пам’яті.

Вагомою проблемою двосторонніх відносин було те, що в Росії не сприймали

Польщу як рівнозначного партнера. Кремль прагнув вирішувати всі суперечливі справи через взаємини з США і країнами Заходу не особливо рахуючись з позицією держав регіону. Таким чином країнам ЦСЄ відводилася роль т. зв. сірої зони між Сходом і Заходом [1, с.15]. Російська дипломатія традиційно звинувачувала Захід у формуванні антиросійських настроїв в країнах ЦСЄ задля послаблення тут впливів РФ. Відповідно відносини Росія–Польща значною мірою розглядалися також в контексті відносин Росії із Заходом. Водночас західні країни чітко дали зрозуміти, що РФ не має і не матиме права вето в питаннях розширення як НАТО, так і ЄС. США представили стратегію майбутнього просування Північноатлантичного Альянсу на Схід, згодом погоджену іншими країнами-членами: встановлювався принцип «відкритих дверей» для країн, які прагнули приєднатися і відповідали критеріям; лише країни-члени можуть вирішувати долю кандидатів на вступ. Це засвідчило провал спроб Росії домогтися зупинки євроатлантичної інтеграції Варшави, а також те, що здійснені РФ заходи мали обмежений вплив на закордонну політику Польщі.

Однією з причин польсько-російського непорозуміння на політичному рівні був значною мірою негативний історичний досвід двох народів та принципово різна ідеологічна інтерпретація історії. Накладався негативний досвід трьохсотлітніх відносин: участь Росії у поділах Речі Посполитої, злочини сталінського режиму під час Другої світової війни та повоєнний контроль Радянського союзу. Також погіршували відносини Варшави та Москви і різні підходи до взаємин з Україною та Білоруссю. Польща однією з перших визнала незалежність України і стосунки обох держав продовжували розвиватися. Росія ж вважала, що колишні країни Радянського союзу – це виключно її сфера впливу. Пожвавлення українсько-польських відносин відбувалося на тлі російсько-білоруського зближення.

Список використаних джерел

1. *Бухарин Н. И. Россия – Польша: Опыт двадцатилетних отношений: 90-е годы XX века – первое десятилетие XXI века. СПб: Нестор-История, 2013. – 190 с.* ***2.*** *Stolarczyk M. Rosja w polityce zagranicznej Polski w latach 1992–2015. Katowice: Wyd-wo Uniwersytetu Śląskiego, 2016. – 538 s.* ***3.*** *Weremiuk S. Polska wobec Rosji w latach 1992–2014. Od zależności postimperialnych do trudnych relacji. Analiza wybranych aspektów // Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego. – 2015. – Nr 13. – S. 98–136.*

П. П. Подорожко

ІНСТРУМЕНТИ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ В ЄС

Міграція поряд із загрозою тероризму, стала найбільшою турботою громадян Європейського Союзу після збільшення кількості людей, які шукають захисту в Європі. Різке збільшення кількості шукачів притулку створило значний прикордонний контроль та фінансові виклики в декількох країнах ЄС і це викликало необхідність термінових змін в національній та європейській міграційній політиці, установах та інструментах.

Першим провідним документом, який регулює нелегальну міграцію є Директива 2009/52/ЄС. Директива визначає санкції та заходи, які повинні застосовуватися в державах-членах щодо роботодавців та громадян третіх країн, які незаконно проживають на певних територіях[1].

Загальний підхід ЄС до міграції заснований на спільних цілях, які встановлюються державами-членами і відображаються в CEAS. ЄС охоплює співпрацю з третіми країнами відповідно до глобального підходу до міграції та мобільності, за

допомогою якого ЄС вступив у політичний діалог та налагодив партнерські стосунки з третіми країнами. Відповідно до документів «Європейський порядок денний міграції» (2015 р.) та «Партнерська структура на 2016 р.» які діють до сьогодні, в ЄС діє зовнішня міграційна політика, спрямована на вирішення проблем на основних міграційних маршрутах. Однією з цілей є забезпечити більш законних шляхів прийому людей, які потребують міжнародного захисту, через заходи щодо переселення та міграційні договори [2].

20 квітня 2015 р. Єврокомісія запропонувала «План дій ЄС щодо незаконного ввезення мігрантів» на 2015-2020 рр. У плані викладаються конкретні дії щодо запобігання та боротьби з незаконним ввезенням мігрантів. Він складається з 10 пунктів з врегулювання міграційної кризи:1) посилення спільних операцій в Середземномор'ї шляхом збільшення фінансових, людських і матеріальних ресурсів, що витрачаються на ці заходи; 2) систематизація зусиль із захоплення і знищення кораблів, використовуваних контрабандистами в Середземному морі; 3) європейським агентствам у справах поліції, охорони кордонів, притулків і юстиції пропонувалося регулярно проводити наради та обмін інформацією про цілі контрабандистів; 4) Європейському агентству з питань сховищ необхідно було направити свої сили в Італію і Грецію з метою перевірки запитів про надання притулку; 5) країнам-учасницям ЄС пропонувалося провести дактилоскопію всіх мігрантів; 6) опрацювати питання, пов'язані з переміщенням зазначених осіб; 7) реалізувати добровільну програму переселення або пропозиції місця проживання людям, що потребують захисту; 8) запровадити нову програму по швидкому поверненню мігрантів з прикордонних країн-учасників ЄС у взаємодії з Європейським агентством з охорони кордонів; 9) взаємодіяти з країнами навколо Лівії по лінії Єврокомісії і Європейського агентства з зовнішніх відносин; 10) направити офіцерів з відділу міграційних зв'язків до ключових третіх країн з метою збору інформації про міграційні потоки та посилення ролі делегацій ЄС [3].

Отже, ЄС зобов’язаний запобігати нелегальній імміграції, зокрема шляхом ефективної політики повернення, не порушуючи основних прав. ЄС має на меті створити збалансований підхід до управління регулярною імміграцією та протидії нелегальній імміграції, встановити єдиний рівень прав та обов'язків для регулярних іммігрантів, порівнянний з рівнем для громадян ЄС.

Список використаних джерел

1. Dumbrava C., European information systems in the area of justice and home affairs: An overview. EPRS. European Parliament. May 2017. 2. The EU and The Migration crisis. URL: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1aa55791-3875-4612-9b40-a73a593065a3/language-en. 3. World Migration Report. The future of Migration: Building Capacities for Changes // IOM. G., 2010.

Науковий керівник: доцент кафедри міжнародних відносин Н.М.Микитчук

Д. А. Ратушна

СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Формування позитивного іміджу України за кордоном виступає фундаментальним завданням для її якісного міжнародного позиціонування.

Правильно вибудовані інформаційні потоки, орієнтовані на закордонні цільові аудиторії з використанням всього інструментарію державних органів та неурядових інститутів, допомагають зробити країну зрозумілою. Це буде мати вплив, зокрема, і на забезпечення національних інтересів держави та поліпшення

життя її громадян.

У сучасних умовах розвитку України все більшого значення набуває здатність держави впливати на зовнішню та внутрішню політику силою ідей та цілеспрямованих інформаційних потоків.

Поряд з державними пріоритетами розвитку (такими, як впровадження інновацій, залучення інвестицій, розвиток інфраструктури та інше) особливе місце належить іміджу держави як необхідній умові її стратегічного розвитку, способу захисту інтересів країни та її громадян, забезпечення підтримки внутрішньої та зовнішньої політики як однієї з умов національної безпеки країни [3, с.150].

Слід відзначити, що нині у світі формування іміджу країни, влади, держави здійснюється під постійним зростанням можливостей Інтернету як ЗМІ у формі соціальних мереж, масових електронних телекомунікацій, що вже стало тенденцією. Не оминула ця тенденція й Україну. Кількість доменів українського сегмента в Інтернеті та кількість користувачів мають виразні тенденції до зростання. Вплив вебресурсів на формування суспільних настроїв у країні посилюється [4, с.85].

Сучасні особливості формування іміджу держав на міжнародній арені, роль у цьому процесі інформаційно-комунікативних технологій досліджуються по всьому світу. В Україні сучасні напрями досліджень впливу зовнішньополітичних технологій на формування іміджу держави в міжнародному просторі можна поділити на наступні: теоретико-методологічні; прикладні.

Імідж країни в усі часи завжди був, є і буде інформаційним ресурсом, що визначають її політико-економічну перспективу та важливість як чинника безпеки національних інтересів у геополітичному протистоянні держав. Імідж держави завжди буде мішенню в геополітичних стратегіях за домінування у міжнародних відносинах і розподілі секторів міжнародної економіки промисловості [2, с.211].

У процесі інформаційного протиборства держав здійснюється процес руйнування державного іміджу (або процес створення антиіміджу держави). Після падіння рівня іміджу держави слідує падіння її економічного та політичного суверенітету.

За умов якщо в інформаційному просторі країни і за її межами щодо неї переважають повідомлення про події негативного забарвлення, то вони обов’язково позначаться на загальному іміджі, а отже, і на інвестиційному потенціалі країни. Це має бути об’єктом постійної уваги всіх державних органів влади, його постійного моніторингу, аналізу та напрацювання заходів відповідного реагування [1, с.188].

Для позитивного сприйняття у світі України відповідним компетентним органам держави необхідно опрацьовувати та впроваджувати власні ефективні засоби вияву намірів негативного інформаційного впливу на суспільну думку за кордоном. Для цього необхідне розширення української культурної присутності за межами держави, просування українських освітніх послуг, залучення до співпраці зарубіжних ділових та наукових кіл, ЗМІ, розвивати центри української культури за кордоном, забезпечувати посилення позицій українських ЗМІ у світовому інформаційному просторі для формування об’єктивного сприйняття України у світі, для вжиття більш дієвих заходів щодо відбиття інформаційних загроз її суверенітету, як прояву національної безпеки.

Складовою формування міжнародного іміджу України має бути також активне просування до світового простору інформації про: ресурсні економічні потужності держави, насамперед виробничі, науково-дослідні та науково-технологічні; освітні можливості, рівень кваліфікації робочої сили; туристичний потенціал; спортивні досягнення; географічне розташування та транзитний потенціал тощо.

Список використаних джерел

1.Інформаційна політика України: європейський контекст: монографія / Л. В. Губерський, Є. А. Макаренко, Є. Є. Камінський та ін. – К.: Либідь, 2007. – 358 с. 2.Цимбалюк В. С. Інформаційне право: концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства : монографія / В. С. Цимбалюк. – К. : Освіта України, 2011. – 426 с. 3.Формування міжнародного іміджу України в західному світі (на прикладі Польщі) / Г. Лавриненко // Схід. – 2011. – № 4 (111). – С. 149–154. 4.Колосок С.В. Формування іміджу установи в системі державного управління / С.В. Колосок // Актуальні проблеми державного управління: наук. зб. – Вип. ІІІ: наук. вид. – Одеса: АстроПринт, 2000. – С. 84–90.

Науковий керівник: кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара П.Г.Петров

Ю. О. Реброва

ПРАКСЕОЛОГІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ВЕКТОРУ КИТАЙ – СУАР В КОНТЕКСТІ ЙОГО АДАПТАЦІЇ ДО МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІНЯ КОНФЛІКТАМИ

Згідно доповіді Австралійського інституту стратегічної політики, дії Китаю щодо уйгурів, які проживають на території СУАР (Суань-Уйгурського автономного регіону) є порушенням прав людини, що прямо порушує норми міжнародного права та світової демократичної спільноти загалом, частиною якої є й КНР. Зокрема, дослідження показало наявність близько 400 будівель призначених для утримання там уйгурського населення, які офіційний Китай називає частиною «системи перевиховання» в регіоні та дуже гостро реагує на будь-яку критику щодо цієї ситуації [1].

Парламент Канади 22-го лютого проголосував за визнання подібних дій «геноцидом уйгурського народу», тим самим ставши другою країною, яка оголосила про це офіційною заявою на державному рівні після США. Окрім цього, Комітет ООН з прав людини ще у 2018 році заявив, що має достовірні повідомлення, що китайці утримують до мільйона людей у »центрах боротьби з екстремізмом» в Сінцзяні [2].

З етимологічної точки зору, геноцид як феномен трактується «Конвенцією ООН про попередження злочину геноциду і покарання за нього» від 9 грудня 1948 року, як дії, вчинені з наміром знищити, повністю або частково, яку-небудь національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку. Відповідно до цього трактування, під геноцидом розуміються дії у відношенні до уйгурського народу, включаючи свідчення про примусову стерилізацію уйгурських жінок для придушення росту населення та відокремлення уйгурських дітей від їх сімей [4].

Аналізуючи наявні факти та беручи до уваги внутрішнє політичне спрямування КНР, можна вивести проксеологічний спектр дій Китаю в контексті подій в Сінцзяні. Так, з точки зору керівництва Китайської Народної Республіки, уйгури – сепаратиськи налаштована народність, яка проживає на стратегічно важливих для країни територіях.

Досліджуючи регіон, можна виокремити відразу декілька факторів загострення особливого інтересу в його межах – нафтовий, енергетичний та стратегічний:

1) теоретична доцільність дій, підкріплена ідеологічною ретроперспективою актуалізує питання нафтовидобутку як стратегічно важливої частини економічного розвитку держави (СУАР має у своєму розпорядженні запаси нафти, які можна порівняти з іракськими; п'ята частина видобутих в Китаї нафти і газу припадає на цю північно-західну провінцію);

2) висвітлюється питання забезпечення структурних одиниць функціонування енергетичної системи країни (через територію провінції в інші регіони країни транспортуються енергоносії з Росії та Центральної Азії);

3) стратегічний чинник розвитку КНР складається з безлічі кластерів, одним з яких є економічне забезпечення та політична стабільність шляхом концепції «Нового шовкового шляху», яка активно просувається (саме в Сінцзяні сходяться маршрути торгових шляхів та інвестиційних потоків).

Загострення питання врегулювання ситуації в регіоні особливий стиль політичного та соціального життя КНР, де в основі всіх концепцій стоять національні та культурні «першоджерела» як основа філософії китайської нації та відносна нетерпимість до дій, які трактуються урядом як порушення встановлених ним писаних та не писаних правил. Це підтверджується низкою нормативно правових актів, таких як Закон 2017 року про обов'язкову орієнтацію всіх релігій країни на китайські релігійні догми та взагалі запровадження політики «перевиховання», як намір поширити свій вплив та фундаментальні ідеологічні поняття на інші народи (включаючи населення Тибету, який теж став жертвою подібної політики). Зокрема, Китайський уряд також увів покарання за використання рідної мови і дотримання культурних та релігійних традицій (дотримання посту в місяць Рамадан, відмова від алкоголю і вживання в їжу свинини, та ін) [3].

Для теоретичного обґрунтування можливих шляхів дій, які були б коректними в контексті сучасних аспектів міжнародної взаємодії, необхідно застосувати методологію конфліктології як науки про загальний розвиток та завершення конфліктів різного рівня. Відповідно до типологізації конфліктних ситуацій, аналіз даного прикладу може відбуватися за наступним алгоритмом: 1) територіально-кількісний характер конфлікту; 2) кількісна характеристика; 3) сутнісна основа; 4) наявні відношення суб'єктів; 5) сумарна факторика конфліктної ситуації.

За територіально-кількісною характеристикою описаний конструкт є внутрішньоосбистісним, так як має місце його територіальна обмеженість територією одного суб'єкту міжнародної взаємодії. Також він характеризується асиметричністю, відносно співвідношення загальних можливостей КНР як могутньої держави міжнародної взаємодії та СУАР, як окремого регіону в рамках цієї держави.

Конфлікт є соціально-ідеологічним згідно з міжетнічним підґрунтям такого протистояння, та особливостей розвитку та функціонування політичної та соціальної систем республіки, описаних вище, та за наявним відношенням суб'єктів має бути охарактеризований як прояв ірраціонального антагонізму.

Точкою біфуркації тут виступає непокора народу що проживає на теренах Сінцзяню політиці централізованого впливу, яка, в свою чергу, вступає в конфронтацію з національними та релігійними особливостями. Відповідно до проаналізованої факторики конфліктної ситуації, за якою можна зробити висновок про негативну суму сумарної факторики конфлікту, висновки про подальшу врегулюючу діяльність базуються на комплексних міжнародних правових діях та загальноорганізаційних методах. Ціллю такої політики є зменшення відносної напруженості конфліктної ситуації на основі комплексної роботи міжнародних регулюючих органів, націлене на конструктивний діалог суб'єктів конфлікту, а отже спрощення політики КНР по відношенню до інших народностей та світоглядний компроміс уйгурів на фоні економічної та соціальної стабільності регіону, що призведе до максимально продуктивної взаємодії в контексті існування в рамках єдиної держави.

Список використаних джерел

1.Australian Strategic Policy Institute. «Re-education», forced labour and surveillance beyond Xinjiang» [Електронний ресурс] / Australian Strategic Policy Institute. – 2020. – Режим доступу до

ресурсу: https://www.aspi.org.au/report/uyghurs-sale; 2.Canada votes to recognize China's treatment of Uighur population as genocide [Електронний ресурс] // The Guardian. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: https://www.theguardian.com/world/2021/feb/22/canada-china-uighur-muslims-genocide. 3.Who are the Uighurs and why is the US accusing China of genocide? [Електронний ресурс] // BBC News. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: https://www.bbc.com/news/world-asia-china-22278037. 4.Конвенція ООН про попередження злочину геноциду і покарання за нього [Електронний ресурс]. – 1948 – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text.

Г. О. Сазонова

ПРОБЛЕМА ЗГОДИ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ В УМОВАХ ПРОЦЕСУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У сучасному світі, коли міжнародні відносини мають тенденцію до глобалізації, до взаємного співробітництва, взаємопроникнення та доповнення, все більшої популярності набуває поняття «світова спільнота».

Інструментом взаємодії компонентів світової спільноти, тобто держав та їх народів, виступає згода. Оскільки геополітичні, глобальні проблеми фіксують не тільки територіальні інтереси, а й економічні, науково-технічні, етнічні, релігійні, а також багато інших аспектів різних тенденцій, які віддаляють і зближують держави – роль і значення згоди як одного з універсальних принципів взаємодії в міжнародних відносинах беззаперечна.

Єдність і взаємозалежність світу як результат глобалізації породжує нові стандарти міжнародних відносин. У зв'язку з цим є вкрай важливим і актуальним дослідження проблеми згоди в міжнародних відносинах в умовах глобалізації [1, с.56].

У сучасних міжнародних відносинах згода передбачає осмислення цілей і пріоритетів міжнародної діяльності в контексті «балансу інтересів», а не «балансу сил». За допомогою згоди здійснюється загальна воля до гармонійного, неконфліктного розвитку соціуму. І в цьому відношенні згода є не даністю, а процесом, що вимагає постійного вивчення.

Згода (міждержавна, національна, соціальна тощо) – поняття, що характеризує значний обсяг і високий рівень взаємоузгоджених позицій, зв'язків між суб'єктами суспільних відносин на базі рішення ними конкретних проблем співробітництва та взаємодії. Досягається згода в ході вирішення існуючих у відносинах суб'єктів проблем і протиріч в результаті діалогу, переговорів, зіставлення позицій, узгодження точок зору та зазвичай закріплюється відповідними політичними і юридичними угодами – у деклараціях, заявах, договорах.

Влада у міжнародній сфері не може довго та успішно існувати й розвиватися без згоди. Відсутність або порушення згоди загрожує ризиком дестабілізації, зловживання владою і, як наслідок, втратою владних важелів управління [3].

Принципами формування і реалізації згоди у міжнародній сфері є: надійність, чесність, передбачуваність політики; відкритість інформації; суворе виконання зобов'язань; здоровий прагматизм; взаємна вигода у співпраці; облік історичного досвіду; дотримання існуючих універсальних норм і правил; повага територіальної цілісності, національного суверенітету і невтручання у внутрішні справи; стримування в якості прийнятного принципу планування оборони, в прагматичних межах достатньої обороноздатності і захисту життєво важливих ресурсів та інтересів; зниження в рамках комплексної безпеки значущості силових факторів і військової переваги; забезпечення концептуальної основи для контролю над озброєннями [2].

Згода – це призма сприйняття навколишнього світу, яка обумовлює зв'язок з

ним. Згода стає своєрідним політичним ресурсом забезпечення безпеки, виступаючи в якості одного з найважливіших чинників, що регулюють мотивацію особистості або людських спільнот. Та не дивлячись на численні труднощі і перешкоди в зміцненні міжнародного миру та співпраці, вже є підстави говорити про те, що комплекс заходів по досягненню згоди з урахуванням різних умов може послабити напруженість і сприяти становленню відносин конструктивної взаємодії держав, організацій громадянського суспільства, політичних лідерів і простих людей.

Список використаних джерел

1.Клепацький Л. Глобалізація і національні інтереси. Міжнародне життя, 2000. № 1. С. 48–59. 2.Кривонос Р., Міжнародна співпраця як об'єкт наукового дослідження. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_mv_2012_38-39_7. 3.Ланцов С. А. Політологія: учбовий посібник. К.: Наука, 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/32219/1.

Науковий керівник: доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара П.Г.Петров

А. Ю. Сторчак, П. Г. Петров

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В БОРОТЬБІ З МІЖНАРОДНИМ ТЕРОРИЗМОМ

Міжнародна співпраця є необхідним елементом антитерористичної діяльності – і в сфері розробки єдиної стратегії протидії тероризму і ліквідації його причин, і в сфері обміну розвідувальними даними і іншої спеціалізованої інформації.

Одним з пріоритетних напрямів антитерористичної діяльності є розроблення міжнародно-правових норм. На даний момент під егідою ООН і її спеціалізованих установ розроблено 16 міжнародних згод (11 конвенцій і 5 протоколів), направлених на боротьбу з тероризмом і відкритих для участі всіх держав світу, зокрема: Токійська конвенція про злочини і деякі інші акти, здійснюваних на борту повітряних суден 1963 р.; Гаазька конвенція про боротьбу з незаконним захватом суден 1970р.; Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки громадянської авіації 1971р.; Конвенція про запобіганні і покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, в тому числі і дипломатичних агентів 1973 р.; Міжнародна Конвенція про боротьбу з захопленням заручників 1979 р. тощо [2].

Діючі конвенції і інші міжнародно-правові акти, стосуються всіх сфер боротьби с терористичною діяльністю. На даний момент міжнародно-правова база боротьби з тероризмом вже набула доволі чіткої структури, що дозволяє скоординувати і об'єднати дії держав. Однак прийняття міжнародних конвенцій недостатньо для перемоги над тероризмом, міжнародно-правові норми лиш регламентують основи і стратегічні напрями реальних дій, які необхідно виконувати.

Міжнародне співробітництво в області боротьби з тероризмом здійснюється також в такому важливому напрямку, як створення і забезпечення функціонування різних спеціалізованих міжнародних організацій.

Одна з найважливіших є Контртерористичний Комітет (КТК) ООН, створений в відповідністю з резолюцією 1373 в 2001 р. Основною ціллю Комітету є забезпечення виконання резолюції 1373, яка зобов'язує держави, зокрема: вести кримінальну відповідальність за фінансування тероризму; невідкладно блокувати будь які засоби, пов'язані з особами, які причетні до терористичних актів; не на-

давати фінансову допомогу терористичним групам; не допускати надавання притулку, допомоги чи підтримки терористам; вести обмін інформацією з іншими державами у відносинах будь-яких груп, здійснюючих чи плануючих здійснити терористичні акти; співпрацювати з іншими державами в розслідування, виявленні, арешті, видачі і переслідування осіб, причетних в таких актах; встановити в національному праві кримінальну відповідальність за активне і пасивне сприяння тероризму і здавати порушників суду [1].

Велику роль в сфері визначення основних напрямів боротьби з тероризмом грає «Група восьми». Основним документом «Великої вісімки» в даній області є «Декларація саміту «Групи восьми» про боротьбу с тероризмом», прийнята в 2006 р. в Санкт-Петербурзі. В якості пріоритетних виділені такі області, як вдосконалення і забезпечення виконання міжнародного і національного законодавства про боротьбу з тероризмом, попередження терористичних атак на енергетичні і ядерні об'єкти, активізація зусиль по протидії фінансування тероризму, розвитку продуктивного діалогу з громадянським суспільством [1].

Таким чином, сьогодні міжнародне співробітництво в області боротьби з тероризмом здійснюється в рамках розробки єдиних норм міжнародного законодавства і приведення їх в відповідність з нормами національних законодавств і в рамках координації своїх зусиль і ініціатив в різних міжнародних антитерористичних організаціях, як на глобальному, так і на регіональному рівні.

Список використаних джерел

1.Войциховський А.В., Міжнародне співробітництво в області боротьби з тероризмом. – [Електронний ресурс] – Режим доступ: https://core.ac.uk /download/pdf/187223272.pdf. 2.ООН, Универсальные правовые рамки по борьбе с терроризмом. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.unodc.org/documents /terrorism/Publications/Module%202/17-04125_R_ebook.pdf.

О. Б. Соколовський

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ В РАМКАХ ЄВРОРЕГІОНУ «КАРПАТИ»

Чимало дослідників вважають, що транскордонне співробітництво трансформувалося у важливий інструмент регіональної політики Європейського Союзу. Єврорегіон, як організаційна юридчна форма транснаціонального регіонального співробітництва, спрямоване на нівелювання соціально-економічних перешкод, попередження конфліктів, ліквідацію відсталості периферійних територій та створення стабільного європейського внутрішнього ринку.

Карпатський єврорегіон є одним із найбільших на теренах Східної Європи. До держав-учасниць входять Україна, Польща, Словаччина, Угорщина та Румунія. Серед вказаних держав найбільшою за включеною територією та населенням до цього єврорегіону є Україна, тому не дивно, що найбільша кількість проектів відбувається насамперед з Україною. Карпатський єврорегіон було утворено 14 лютого 1993 р., у місті Дебрецен (Угорщина).

Слід відмітити, що центральне керівництво деяких держав-учасниць цієї асоціації, поставилися до такого роду ініціатив з підозрою та деяким небажанням. Оскільки усі держави, після розпаду Радянського Союзу ще не встигли найти свій шлях, подібного роду ініціативи сприймалися дещо з насторогою. Вперше чергу, центральні органи влади України та Словаччини, вбачали в подібного роду ініціативах можливість до дестабілізації ситуації у новоутворених державах, та виникненні етнічних проблем з сусідньою Польщею та Угорщиною. Звичайно, згодом ці підозри розсіялися, а бажання місцевих влад до поглибленої співпраці із своїми

сусідами створювало доволі непогані перспективи [2].

Для єврорегіону «Карпати», кінець XX ст. став початком нових відносин, хоча центральні уряди держав учасниць і були більш заклопотені загальнонаціональними питаннями, а не розвитком окремих регіонів. Більше того, Польща, Угорщина та Словаччина були зацікавлені у найскорішому приєднанні до Європейського Союзу, тому фактична транксордонна співпраця почалася після їх приєднання до ЄС у 2004 р. Згодом до Карпатського єврорегіону долучилася Румунія, проте яка також мала чимало внутрішніх проблем та які вирішувала вкрай повільно.

Найбільш активними учасниками транскордонної співпраці є Україна та Польща. До транскордонного співробітництва зі сторони України залучені наступні області: Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька та Львівська, а зі сторони Польщі: Підкарпатське воєводство. Чисельність населення регіонів, які є залученні до транскордонної співрпаці приблизно складає 6 429 900 -зі сторони України, та 2 370 654, зі сторони Польщі [3].

Звичайно, що найбільш плідна співрпаця відбувається впершу чергу з Львівською та Івано-Франківсьою областями, які становлять найбільше зацікавлення зі сторони сусідньою Польщі, у зв'язку зі спільним історичним минулим. Саме історичний фактор і став вагими важелем для створення та активної взаємодії між сторонами, оскільки Карпатський єврорегіон є вкрай мультикультуральним.

На даний момент, в рамках Карпатського єврорегіону між Польщею та Україною діє близько 16 різномінтних програм. Дані програми пов'язані як із поглибленням економічної співпраці, так і екологічні чи культурно-історичні проекти. Для прикладу, програма «Карпатська мережа регіонального розвитку», «Ровелове Розточчя», «Карпатська бджола», «Транскордонний паломницький маршрут», «Світ карпатських розет» та багато інших [1].

Також слід відмітити, що Польща активно співпрацює і в рамках освітніх та наукових програмах, що сприяє зміцненню двосторонніх відносин та позитивно впливає на культурну співпрацю. Польща активно розвиває культурну співрпацю на теренах України та її прикордонних територіях, а також активно розвиває напрямок польських інститутів у світі. Україна-Польща активно співрпацють в рамках збереження навколишнього середовища, покращення прикордонної та регіональної інфраструктури, збереження історичних пам'яток, освітні та наукові програми, створення сприятливих умов для ведення бізнесу в прикордонних зонах, співпраця зі збереження спільної культурної спадщини, а також захисту прав національних та етнічних меншин.

Отже, участь України і її прикордонних областей в Карпатському єврорегіоні сприяє успішно інтегруватись до європейської спільноти і пристосовуватисьдо загальноєвропейських стандартів та норм. Досвід Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської та Чернівецької областей став не лише прикладом розбудови співробітництва в рамках інших єврорегіонів, до складу яких входять прикордонні території України, а й послужив механізмом розширення повноважень місцевих громад і органів влади у сфері налагодження прямих транскордонних взаємин. Попри це, слід відмітити, що ініціатива у створенні проектів та грантів повинна йти не тільки зі сторони сусідньої Польщі, але і зі сторони України, що сприятиме поглибленню співпраці у єврорегіоні.

Список використанних джерел

1. Дацій О. Транскордонне співробітництво на теренах Карпатського єврорегіону в умовах розвитку міжнародних економічних зв`язків та глобалізації [Електронний ресурс] / О.Дацій- Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/25.pdf. 2. Кулчар Т. Карпатський єврорегіон як основна форма транскордонного співробітництва в контексті Східного розширення ЄС [Електронний ресурс] / Т.Кулчар - Режим доступу:

https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/1091/1/КАРПАТСЬКИЙ%20ЄВРОРЕГІОН%20ЯК%20ОСНОВНА%20ФОРМА%20ТРАНСКОРДОННОГО%20СПІВРОБІТНИЦТВА.pdf. 3. Куришко С. Польська національна меншина як суб`єкт суспільно-політичних процесів в Україні [Електронний ресурс] / С.Куришко - Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Npchdupol_2014_228_216_24.

І. В. Стригун

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАГІРНО-КАРАБАСЬКОГО КОНФЛІКТУ

Нагірно-Карабаський конфлікт має тривалу історію. Ескалація напруженості між представниками Вірменії та Азербайджану в цьому регіоні відбувається систематично впродовж останніх 30 років. За своїм геополітичним значенням і за ризиком ескалації цей конфлікт є небезпечним та має дестабілізуючий характер, особливо це стосується пострадянського простору, виступає джерелом загрози регіональній безпеці Кавказу. Варто також додати, що проблеми етнонаціональних конфліктів на пострадянському просторі завжди актуальні, що підтверджується черговим загостренням конфлікту у Нагірному Карабасі восени 2020 року.

Зважаючи на причини виникнення та особливості розгортання, Нагірно-карабаський конфлікт можна окреслити як саме етнотериторіальний, який був спричинений різноманітними соціальними, політичними, економічними, етнічними процесами. Передумови та причини конфлікту можна прослідкувати та розкрити через синтез безпосередньо територіальних, етнічних та політичних проблем. Провідною, фундаментальною причиною довголітнього конфлікту, який почав зароджуватися ще на початку XX століття, виступають територіальні претензії обох конфліктуючих сторін щодо володіння Нагірним Карабахом. Особливістю даного конфлікту є те, що він розгортається на території, яка геополітично межує з трьома провідними акторами, які мають свої власні геополітичні інтереси в регіоні, – Російською Федерацією, Туреччиною та Іраном.

Наразі питання про історичну приналежність регіону є предметом гострих суперечок не лише між вірменськими та азербайджанськими істориками, а й політичними та громадськими діячами. Представники Вірменії, посилаючись на античні джерела доводять, що історично Карабах входив до складу Вірменського царства, в той час як Азербайджан наполягає, що він був частиною Кавказької Албанії і є прабатьківщиною саме азербайджанців [1].

Загалом, у історії розвитку Нагірно-Карабахського конфлікту можна виділити два етапи. Перший етап припадав на 1918-1920 роках, коли Нагірний Карабах перетворився на арену боротьби між незалежною Вірменією і новоутвореною Азербайджанською Демократичною Республікою. Другий, сучасний період розгортання конфлікту, розпочався у 1988 році. В цьому році вірмени з Нагірного Карабаху виступили з вимогою приєднання до Вірменії, отримавши опір з боку Азербайджану. Треба відзначити, що з того часу час від часу відбувалися загострення цього конфлікту.

Чергове загострення відбулося наприкінці вересня 2020 року, в результаті якого більше тисячі солдатів та цивільних загинули, ще сотні були поранені з обох сторін. Вірменія і Азербайджан спочатку відмовлялися від переговорів, на чому наполягали ООН, США та Росія. Напруженість ще більше загострилася, коли обидві сторони перейшли від транскордонного обстрілу до застосування артилерії більшої дальності та іншого важкого озброєння. На початку жовтня 2020 р. Росія провела переговори стосовно припинення вогню, які не дали бажаних результатів;

два додаткові режими припинення вогню були узгоджені Францією в координації з Росією та США, а потім безпосередньо США. Ці режими припинення вогню також майже відразу були порушені з боку Вірменії та Азербайджану, які продовжували військові дії [2].

Варто зазначити, що без успішних посередницьких зусиль порушення режиму припинення вогню та ескалації напруженості загрожують поновленням воєнного конфлікту між країнами та дестабілізацією ситуації в регіоні Південного Кавказу. Відновлення військового протистояння може негативно позначитись на експорті нафти і газу з регіону, оскільки Азербайджан є значним експортером нафти і газу в Центральну Азію та Європу. Росія надала гарантії захисту Вірменії, натомість Туреччина пообіцяла підтримати Азербайджан. Важливою для подальшого розгортання цього конфлікту також є позиція Ірану, в якому проживає азербайджанська діаспора, що також може виступити значним дестабілізуючим фактором в регіоні.

Таким чином, можна підсумувати, що вірмено-азербайджанський конфлікт сягає своїм корінням у давнину та має переважно етнотериторіальний характер. Незважаючи на перемир'я, яке було підписано 10 листопада 2020 року, мало місце порушення режиму припинення вогню обома конфліктуючими державами. Приймаючи до уваги ці факти, можна дійти до висновку, що конфлікт в подальшому може знову активізуватися та дестабілізувати загальну ситуацію в регіоні.

Список використаних джерел

1.Askerov A. The Nagorno Karabakh Conflict URL: https://www.researchgate.net/publication/339415817_(дата звернення: 07.03.2021). 2.Nagorno-Karabakh Conflict | Global Conflict Tracker URL: https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/nagorno-karabakh-conflict (дата звернення: 07.03.2021).

Науковий керівник: канд. іст. наук, доцент кафедри міжнародних відносин ДНУ Т.О.Грачевська

О. С. Ковпак, А. О. Лимар

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З НЕПОВНОЛІТНІМИ МАТЕРЯМИ

В умовах кризової ринкової економіки відбувається загострення соціальних проблем. Особливо це стосується соціально незахищених верств населення, у тому числі жінок. Серед наявних проблем найбільш актуальними для жінок є важке матеріальне становище; труднощі у власній реалізації; самотність; ранні шлюби; малолітнє материнство. У всьому світі, у тому числі й Україні набула поширення проблема ранньої вагітності й материнства неповнолітніх. Злободенність цієї проблеми обумовлена низкою факторів: неблагополуччя сімей неповнолітніх батьків, зміна моральних ідеалів молоді тощо. Материнство в юному віці супроводжується рядом ускладнень життєдіяльності, вирішення яких суттєво залежить як від самих підлітків і їх сімей, так і від суспільства. Юне материнство – одна з актуальних соціальних проблем, яка потребує уваги з боку фахівців соціальної сфери.

Окремі аспекти проблеми ранньої вагітності та материнства перебували в полі зору вітчизняних учених. Так, зміст соціально-педагогічної допомоги та супроводу юних матерів досліджено у роботах Н. Олексюка [5], І. Братусь [1] та ін. Психологічні особливості готовності до материнства розкриті у роботах Н. Яремчук [7] та Н. Шмілик [6].

Неповнолітні матері мають низку проблем: матеріально-побутові (відсутність власного житла з належними умовами, несформованість навичок ведення домашнього господарства та планування сімейного бюджету); соціально-економічні (відсутність професії, неможливість здобувати освіту, фінансова несамостійність); проблеми, пов'язані з відсутністю усвідомленого ставлення до батьківства (неналежний догляд за дитиною, відсутність навичок виховання, неготовність до виконання батьківських обов'язків); проблеми психологічного плану (пригнічений настрій, депресія, вразливість, хвороблива зосередженість на власних недоліках та проблемах, невпевненість у власних силах, залежність від думки близьких людей) тощо [4].

М. Волошенко, О. Герега зазначають, що неповнолітні матері відчувають сильний тиск з боку суспільства, тому що рання вагітність розцінюється як асоціальна поведінка, що зумовлено, з одного боку, недостатнім рівнем наявних у них ресурсів для виконання відповідальної батьківської ролі, а з іншого – тим, що сама по собі нова ситуація пов'язана для них зі стресом. Тому вагітні дівчата і юні матері потребують особливої уваги з боку громадськості [2, с. 62].

Отож цілком зрозуміло що, юні матері потребують особливої допомоги у виробленні дорослої життєвої позиції, формуванні зрілих суджень і відповідальності. Із цією метою потрібно проводити соціальну роботу з такими сім'ями, формувати оптимальну соціальну інфраструктуру, що забезпечить адресність, повноту і доступність послуг.

Дослідниця К. Лук'янова виділила такі основні напрямки соціальної роботи з неповнолітніми матерями:

1) соціально-педагогічна діагностика, що передбачає виявлення особливостей розвитку неповнолітньої матері у соціальному середовищі, її психологічного стану, соціальних взаємовідносин із оточуючими та розробку індивідуальної програми роботи з дівчиною з урахуванням її потреб;

2) просвітницький напрям роботи передбачає надання необхідних знань, що стосуються сутності та значення материнства, інформації щодо особливостей розвитку немовляти та догляду за ним, формування вмінь та навичок, необхідних для реалізації батьківських обов'язків

3) соціально-педагогічна корекція, сутність якої полягає в реалізації комплексу психолого-педагогічних заходів, спрямованих на виправлення порушень у розвитку та соціалізації особистості, недоліків поведінки: корекція порушень емоційно-вольової сфери, зниження рівня тривоги, подолання негативних емоцій, внутрішньоособистісних конфліктів, формування впевненості у власних силах та адекватної самооцінки, ціннісних орієнтацій, пов'язаних із новою соціальною роллю тощо.

4) соціальна реабілітація, спрямована на відновлення втрачених чи порушених суспільних зв'язків та відносин, соціального статусу внаслідок ранньої вагітності. Реабілітаційні заходи, за умови ефективної їх реалізації, сприятимуть поверненню неповнолітньої матері до повноцінної життєдіяльності, активному її включенню в суспільну діяльність, відновленню соціальних зв'язків та контактів.

5) соціальне консультування передбачає надання фахівцем професійної допомоги неповнолітній матері з метою пошуку вирішення проблемної ситуації, пов'язаної з особистісною сферою та взаємодії з соціумом [3, с. 117-118].

На основі проведеного теоретичного дослідження ми дійшли таких висновків: по-перше, неповнолітнє материнство є серйозною соціальною проблемою; про-друге, специфіка організації соціальної роботи з юними мамами обумовлена

їх психологічною, емоційною й соціальною незрілістю, що породжує низку різноманітних проблем та перешкоджає ефективному виконанню батьківських функцій; по-третє, головне завдання фахівців, які надають підтримку неповнолітнім матерям, відповідно до визначених напрямів, – створення умов для психічного, емоційного й особистісного розвитку юної матері, а також забезпечення умов для безпечного повноцінного розвитку дитини через формування адекватних адаптаційних механізмів нової соціальної ролі.

Список використаних джерел

1. *Братусь І. В. Форми і методи соціально-педагогічної роботи з юними матерями. Соціальна педагогіка : теорія та технологія. К.: Центр навчальної літератури, 2006. С. 225–236.* ***2.*** *Волошенко М., Герега О. Педагогічні причини підліткової вагітності. Наука і освіта. 2018. № 11–12. С. 60-63. URL: http://nbuv. gov.ua/UJRN/NiO_2018_11-12_11.* ***3.*** *Лук'янова К. А. Напрями діяльності соціального педагога з неповнолітніми матерями. Вісник. Серія: Педагогічні науки. 2016. № 133. С.116–119. 4. Мальцева О. В., Стьоганцев В. І. Соціальна робота з неповнолітніми матерями: соціально-педагогічний аспект. URL: http://www.rusnauka.com/pdf/255550.pdf.* ***5.*** *Олексюк Н. Зміст і особливості соціального супроводу неповнолітньої мами. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 8. С. 372–378. URL: http://nbuv. gov.ua/UJRN/pednauk_2015_8_45. 6. Шмілик Н. Психологічний аналіз змісту, структури та критеріїв суб'єктивної готовності до материнства. Актуальні питання гуманітарних наук. 2013. Вип. 4. С. 253–259. URL: http://nbuv. gov.ua/UJRN/apgnd_2013_4_33.* ***7.*** *Яремчук Н. Психологічні особливості готовності молодої жінки до майбутнього материнства. Вісник післядипломної освіти:зб. наук. праць. К.: Геопринт, 2008. Вип. 7. С. 234–239.*

С. В. Шуляк, Б. В. Піщанський

СУТНІСТЬ ІНТЕРВЕНЦІЇ ЯК ФЕНОМЕНУ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ (ПОГЛЯД ДЖ. РОЗЕНАУ)

Інтервенція у внутрішні справи суверенних держав, незважаючи на в цілому негативне ставлення до неї у міжнародному праві, є доволі поширеним явищем у міжнародній політиці. Реалії сучасного світу, зокрема широке розповсюдження феномену «крихких держав», створюють сприятливі умови для усе більш активного використання збройних інтервенцій як інструменту зовнішньої політики держав.

Разом з тим, проблема втручання (або інтервенції) у внутрішні справи держави з боку інших акторів продовжує залишатися недостатньо розробленою. Це помітно навіть у вживанні відповідних термінів. Так, «Декларація про неприпустимість інтервенції і втручання у внутрішні справи держав» (1981 р.) [1] використовує два терміни – «intervention» і «interference», які в багатьох випадках можуть однаково перекладатися як «втручання». В Декларації вони перекладаються як «інтервенція» та «втручання» без проведення між ними яких-небудь формальних кордонів.

Визначення поняття «інтервенція» є важким завданням. Слід зауважити, що надати універсальне визначення практично неможливо, оскільки контекст, в якому інтервенція відбувається, не скрізь однаковий, а сфера діяльності, яка може бути визначена як інтервенційна, є гранично широкою. Недостатня визначеність цього терміну помітна під час вживання його політиками, урядовцями, журналістами без розуміння того, що насправді є інтервенцією. Акти інтервенції не завжди відрізняють від інших форм міжнародної політики. У найширшому розумінні будь-що може розглядатися як інтервенція.

Дж.Розенау одним з перших, у статті «Intervention as a scientific concept» (1969) висловив занепокоєння щодо невизначеності цього поняття [4, с.149]. У цій праці він встановив певний канон у дослідженні інтервенцій, що значною мірою зберігає своє значення й сьогодні.

По-перше, він запропонував одне з перших пояснень інтервенції з метою класифікації цього явища: «Дві характеристики зазвичай пов'язуються з поведінкою, що класифікується як інтервенціоністська. Дійсно, хоча зв'язок часто залишається імпліцитним, це так широко розповсюджене у літературі, що здається дві характеристики мають бути необхідними атрибутами феномену інтервенції і, таким чином, забезпечувати основу для операціональної дефініції. Перша може бути позначена як руйнуючий угоди характер інтервенцій. Друга – це їх владно-орієнтована природа. Інакше кажучи усі спостерігачі, з різних перспектив, схильні описувати поведінку одного міжнародного актора стосовно іншого як інтервенційну коли форма поведінки являє різкий розрив із вже існуючими формами та коли вона спрямована на зміну або збереження структури політичної влади у цільовому суспільстві» [4, с. 161]. Тобто інтервенція передбачає порушення звичної, усталеної практики стосунків між державами та має на меті вплив на владу цільової держави.

По-друге, Розенау ідентифікував характеристики, що на його думку, роблять військові інтервенції більш зручними для квантифікації та вимірювання ніж інші типи впливу [4, с.155]. Вони є достатньо великими за масштабом операціями і настільки політично помітними, що майже завжди надають багато емпіричного матеріалу для дослідника.

Незважаючи на вплив ідей Розенау, сучасні дослідники так і не дійшли згоди щодо розуміння та вироблення спільної дефініції поняття «інтервенція». Кожен прагне користуватися власним варіантом, іноді не підозрюючи, що навіть незначні відмінності між різними визначеннями можуть суттєво змінити кількісну оцінку явища. Так, суттєво розійшлися у своїх визначеннях автори трьох баз даних, що часто використовуються для вивчення збройних інтервенцій (Ф. Пірсон і Р. Бауман [2], П. Ріган [3, с. 9-10] та Г. Тіллема [6, с. 23]). Ф. Санін і А. Пенья, порахували, що ці бази повністю згодні між собою лише стосовно 15 % взятих до уваги випадків [5, с. 4]. Очевидно, що кожна з них вимірює різні речі.

Отже, очікування Дж. Розенау виявилися занадто оптимістичними. Сьогодні у полі дослідження збройних інтервенцій існує майже всеохоплююча концептуальна дисперсія.

Список використаних джерел

1. Declaration on the Inadmissibility of Intervention and Interference in the Internal Affairs of States. URL: https://undocs.org/ru/A/RES/36/103 (Last accessed: 13.01.2021). 2. Pearson F.S., Baumann R.A. International Military Intervention, 1946-1988. Ann Arbor, MI: Inter-university Consortium for Political and Social Research, 1993. URL: https://www.icpsr.umich.edu/web/ICPSR/studies/ 6035 (Last accessed: 13.01.2021). 3. Regan P. M. Civil Wars and Foreign Powers: Outside Intervention in Intrastate Conflict. Ann Arbor: The University of Michigan Press, 2002. 172 p. 4. Rosenau J.N. Intervention as a scientific concept. Journal of Conflict Resolution. 1969. Vol.12, №2. P. 149–171. 5. Sanín F.G., Peña A.G. Force and Ambiguity: Evaluating Sources for Cross-National Research – The Case of Military Interventions. URL: https://www.lse.ac.uk/internationaldevelopment/Assets/Documents/PDFs/csrc-working-papers-phase-two/wp50.2-force-and-ambiguity.pdf (Last accessed: 13.01.2021). 6. Tillema H. International armed conflict since 1945: a bibliographic handbook of wars and military interventions. Boulder: Westview Press, 1991. 360 p.

А. О. Алмашій

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТА В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Формування особистості відбувається все життя, але найголовніша частина розвитку припадає на студентські роки.

Вивчення поведінки людини, а особливо студентської молоді у кризових си-

туаціях завжди були у центрі уваги науковців та дослідників, які проводять численні емпіричні розвідки стресових ситуацій.

Студент – це особа, яка навчається у вищому навчальному закладі з метою здобуття певних освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівнів. Також, студентством вважають певну соціально-демографічну групу, яка вирізняється статево-віковими та психологічними особливостями, має певну чисельність та територіальний розподіл, пов'язані спільними видами діяльності.

Студентський вік є особливим, так як пов'язаний з формуванням особистості, як фахівця та спеціаліста певної галузі, характеризується сприятливими умовами для психологічного і соціального розвитку, формуються соціальні ролі в соціумі. Важливим фактором розвитку особистості на цьому етапі є становлення характеру та інтелекту, так як розвиваються основні морально-ціннісні орієнтири в житті.

Студентський період є важливим етапом соціалізації особистості в соціумі, так як відбувається активне включення молоді в суспільне життя, нове для них середовище, що стає домінуючим фактором. Відбувається механізм самокорекції, вибудовується життєвий орієнтир, тобто посилюється самовідповідальність за вибір життєвих цінностей, ідеалів та власного оточення.

Особливе значення має проблема соціалізації в навчальному закладі, так як в процесі навчання студент опановує низку нових дисциплін, які допомагають йому в подальшому освоїти певну спеціалізацію. Будь-який процес розвитку особистості складається з приємних, вирішуваних моментів та з тих ситуацій, які викликають переживання, страх та побоювання. Особливо в період адаптації до навчального процесу, вибору професії та свого особистого оточення виникають кризові моменти, які потребують розуміння та вирішення. Кризові ситуації особистості виникають тоді, коли людина не в змозі опанувати свій страх та знайти правильний шлях до вирішення проблеми.

Глибина й сила переживань особистістю кризової ситуації залежать від багатьох факторів: 1.Рівня розвитку особистості (рівня розвитку самосвідомості, саморегуляції, самоконтролю); 2.Особливостей соціального оточення (моральні, соціокультурні установки, система цінностей, тощо); 3.Особистісних характеристик (темперамент, характер, локус контролю); 4.Специфіки особистого досвіду; 5.Виду кризового стану пережитого особистістю; 6.Соціально-психологічних особливостей особистості (соціальний статус, референтні групи, родина тощо) [3].

Основними кризовими ситуаціями слід вважати такі:

1.Криза професійного становлення. Тобто, у студента, після вступу до вищого навчального закладу виникає потреба у виборі професії, так як в процесі навчання молода особа починає глибше усвідомлювати значимість та потребу в суспільстві обраної нею професії. Також, виникає перебудова особистості через внутрішні суперечності. Таке явище слід вважати природнім для процесу становлення особистості, як фахівця.

Кризу професійного становлення можна визначити як різку зміну вектора професійного розвитку особистості. Нетривалі за часом, вони найбільш яскраво проявляються при переході від однієї стадії професійного становлення до іншої. Однак відбувається перебудова смислових структур професійної свідомості, переорієнтація на нові цілі, корекція і ревізія соціальнопрофесійної позиції готують зміну способів виконання діяльності, ведуть до зміни взаємин з оточуючими людьми, а в окремих випадках – до зміни професії [1].

2.Криза залежності від батьківської родини. Здавалося б студенти можуть жити окремо та безконтрольно від батьків, але емоційна та матеріальна залежність довго переслідує студента, що затягує процес адаптації до «нового» життя.

3.Кризові ситуації навчально-професійної діяльності. Аспектами, які створюють кризову ситуацію в навчально-професійній діяльності є певні особливості організації навчального процесу. Просте зубріння матеріалу не дає змогу творчо розвивати навики, що необхідні для майбутньої професії. Така тенденція спостерігається і у викладачів навчальних закладах, що ставлять за ціль в навчанні студента високі бали, а не розвиток особистості як професіонала певної галузі.

4. Криза інтимно-сексуальних стосунків. Саме період студентства є часом формування сексуального потягу та періодом природнього виникнення бажання створення сімї. Іноді, інтимно-сексуальний фактор є перешкодою в особистісно-професійному розвитку студентської молоді.

Якщо студенту не вдається розв'язати ці кризові ситуації, в нього формується неадекватна ідентичність, розвиток якої може йти по чотирьох основних лініях: 1) відхід від психологічної інтимності, уникнення тісних міжособистісних відносин; 2) розмитість відчуття часу, нездатність будувати життєві плани, страх дорослішання і змін; 3) розмивання продуктивних, творчих здібностей, невміння мобілізувати свої внутрішні ресурси і зосередитися на якійсь головній діяльності; 4) формування «негативної ідентичності», відмова від самовизначення і вибір негативних образів для наслідування [2].

Отже, формування особистості - це складний та багатогранний процес засвоєння певних норм суспільства та адаптації індивіда в соціумі. Соціалізація студента багатовекторне явище, яке характеризується соціально - психологічними чинниками, що в свою чергу формуються через родинне середовище, виховання та специфікою попереднього навчально-виховного простору.

Криза, на нашу думку, є тим гальмом, що перешкоджає розвитку особистості, оскільки стереотипне мислення не працює, а нові ще не сформовані. Хоча, з іншого боку саме кризова ситуація є поштовхом для змін. Так як, криза – це певна реакція особистості, в тому числі і молоді, на ситуації, що вимагають конкретних змін в способі мислення по відношенню до себе та навколишньому світі в цілому, один із станів внутрішнього світу особистості, гострий емоційний стан.

Список використаних джерел

1. Особливості криз професійного становлення особистості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/23168/2/CAZST_2017v3_Monachyn_I_L-Peculiarities_of_crises_199-200.pdf. 2. Особливості розвитку особистості студента [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.psyh.kiev.ua/Особливості_розвитку_особистості_студента. 3. Теоретичні підходи щодо вивчення кризових станів особистості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1368/teoretichni_pidhodi_schodo_vivchennya_kr.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

О. О. Нікогосян, О. С. Нікогосян

СОЦІАЛЬНЕ ЗАМОВЛЕННЯ ЯК СПОСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЮ

Система надання соціальних послуг в Україні перебуває в процесі модернізації до визначених категорій громадян та їх потреб, сучасних світових підходів у цій галузі. У 2020 році розпочато активну фазу реформування системи надання соціальних послуг в Україні. За Законом України «Про соціальні послуги» нововведення стосуються не тільки самого визначення послуг та розширення їх сфери дії, зміни повноважень основних суб’єктів надання послуг, а й демонополізації ринку соціальних послуг.

Відповідно до зазначеного закону соціальне замовлення – це засіб регулювання діяльності у системі надання соціальних послуг шляхом залучення на договірній основі надавачів соціальних послуг для задоволення потреб осіб/сімей у соціальних послугах відповідно до результатів визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах [2].

Соціальне замовлення має певні переваги перед іншими можливими формами залучення надавачів соціальних послуг недержавного сектору, такими як державно-приватне партнерство, конкурси соціальних проектів та програм. Ці переваги можна умовно розглядати по сферам впровадження цільових програм надання соціальних послуг органів місцевого самоврядування. У процесі їх аналізу виокремлено наступні механізми соціального замовлення: соціально-політичний, правовий, технологічний, економічний та взаємодії суб'єктів надання соціальних послуг.

Ефективність соціально-політичного механізму полягає у впровадженні цієї соціальної технології в практику взаємовідносин влади, громадських об'єднань та комерційних організацій, що веде до підвищення адресності та доступності соціальних послуг. Також цей механізм визначає саме пріоритет рівня місцевого самоврядування у визначенні, профілактиці та вирішенні соціальних проблем населення громади.

Правовий механізм визначає права та обов'язки між замовником та виконавцем соціального замовлення, що істотно відрізняються від існуючих правовідносин між державним органом і підвідомчою установою, встановлює чіткий перелік послуг та строки їх надання згідно з укладеним договором.

Технологічний механізм забезпечує прозорість усіх процедур формування та реалізації соціального замовлення, конкурсність у визначенні виконавців. Не менш важливим є формування чітких норм оцінювання і контролю додержання процедур якості надання соціальних послуг.

Економічний механізм дозволяє отримати максимальний соціальний ефект при мінімальних витратах та залученні бюджетного, позабюджетного та інших видів фінансування до сфери соціального захисту.

Взаємодія суб'єктів надання соціальних послуг простежується у поєднанні ініціатив державних та недержавних акторів з їх відповідальністю за сферу надання соціальних послуг, у соціальному діалозі.

Аналіз сучасної нормативно-правової бази в Україні та наявного досвіду запровадження соціального замовлення на рівні місцевих громад дає підстави стверджувати, що склалися всі умови для співпраці державного та недержавного секторів, реальних можливостей практичного вжиття механізмів соціального замовлення при організації надання соціальних послуг.

Протягом останніх двох років правова база надання соціальних послуг на основі соціального замовлення розвивалася дуже динамічно. Однак, існує потреба в подальшому приведенні її відповідності до вимог нової редакції Закону України «Про соціальні послуги». На сьогодні склалася ситуація, коли Закон вступ в силу з 1 січня 2020 року, а певна кількість необхідних нормативно-правових актів, на які є посилання в ньому, не прийнято чи не оновлено. Насамперед, це стосується положень про формування соціального замовлення, про місцеві соціальні замовлення відповідного рівня, про формування та ведення реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг [1, 3]. Доопрацювання потребують аспекти врегулювання змісту та стандартів соціальних послуг, алгоритм здійснення соціального замовлення на місцевих рівнях із врахуванням процесів децентралізації, порядку

його фінансування та розвитку суб'єктів соціального замовлення, в тому числі їх кадрового потенціалу.

Список використаних джерел

1.Деякі питання надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. №450. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/450-2020-n?find#Text. 2.Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. №2671-VIII. (Із змінами). Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19?find=1&text#Text. 3.Реєстр надавачів соціальних послуг. Офіційний вебпортал Міністерства соціальної політики України. URL: https://www.msp.gov.ua/content/reestr-nadavachiv-socialnih-poslug.html.

О. В. Тертичний

ПУБЛІЧНА СОЦІОЛОГІЯ: МЕРЕЖА ПЕРСОНАЛЬНИХ МАНДАТІВ ЯК МАЙБУТНЄ ДЕМОКРАТІЇ

Кому стерегти сторожів. Відповідь на запитання Ювенала «Хто буде стерегти сторожів?» надала концепція Персональний мандат: поточний зворотний зв'язок обраних з виборцями. Новація повертає наявну піраміду влади з голови на ноги: народ має володарювати, а «слуги» – таки служити. [8] Концепція стала першим кроком на шляху від традиційної представницької демократії – до прийдешньої мережаної. [9]

Суть новації – в праві виборця самому забрати поданий на виборах голос. Адже виборець не віддає свою конституційну частку влади обраному, а надає в «довірче управління» кандидатові: за умови виконання його програми і обіцянок. Якщо обранець порушив головну умову, угода втрачає чинність, і мандат має бути повернутий власнику. Технологія: персоніфікація голосу, що надає технологічну можливість повернення.

Концепцію підтримало чимало фахівців та громадських активістів в ході наукових конференцій та круглих столів у чотирьох вишах Києва, університетах Харкова, Львова і Дніпра. Громадська експертиза, що тривала два роки, також надала позитивний відгук. Складалося сподівання, що перспективна Пропозиція отримає суспільний резонанс, а далі процес піде традиційним шляхом: суспільне обговорення, пілотний проект, внесення змін до законодавства.

Але шансів отримати хоча би проект Закону про поточний зворотний зв'язок не було від попереднього, немає і від наявного скликання ВРУ. Залишається останній варіант: зруйнувати «змову мовчання» мас-медіа, що можливо лише за надзвичайної ситуації (НС). Роль такої Ситуації має відіграти масова моральна «чистка» політикуму, яка розпочинається за використання мережевого Інструменту від дослідників групи Спільний Проект.

Публічна соціологія. Створення такої Мережі стало вирішальним кроком міждисциплінарної групи незалежних дослідників Спільний Проект, яка від початку працює в парадигмі публічної соціології [19]. Пряму співпрацю професіоналів з громадськістю вважав головним викликом професор Майкл Буравой, президент Міжнародної соціологічної асоціації (2010–2014 рр.) [4] Зокрема, він зазначав ефект взаємного навчання, суттєвий імпульс якому в Україні надав Спільний Проект. До участі в групі 2012 року були запрошені філософи і соціологи, економісти і політологи: так спільнота стала своєрідним енергетичним містком, що поєднала «полюси» професійних і громадських колективів.

Як провідник творчого струму група досить швидко закумулювала інтелектуальні ресурси, і вже за рік подала першу редакцію спільного документу.

Доповідь «Концепція мережаної демократії як позитивний форсайт-сценарій» була презентована в жовтні 2013 року на ІІ Конгресі Соціологічної асоціації України [9]. 2018 року група завершила роботу публікацією четвертої (журнальної) редакції Сценарію: «Український шлях: до прийдешньої перемоги» у виданні «Суспільно-політичні процеси» [13].

Проте, сподіваного резонансу не відбулося з очевидної причини, яку ще до появи групи пояснив футуролог Френк Херберт: «Цілком природно, що можновладці бажають придушити «дикі» дослідження. Наділені владою мріють про «безпечну лінії досліджень», яка буде розробляти тільки доступні контролю продукти та ідеї, і, що найважливіше, яка дозволить внутрішнім вкладникам привласнювати більшу частину доходів» [14].

Соціальний інструмент. Інструментом чистки політикуму стала віртуальна Мережа, яка відкрила кожному громадянину вільний доступ до ***поточної*** зміни складу представницьких органів. На зміну створено 216 груп – для кожного з виборчих округів, бо саме там обранці отримують мандати довіри від єдиного джерела влади (ст.5 Конституції).

Доступність, відкритість і прозорість процесу забезпечують програмні засоби ФБ і Правила, які відповідають філософії концепції. Кожен користувач вільно зайде до групи, якщо в Пошуку ФБ набере номер виборчого округу, а попереду «пароль»: Персональний Мандат.

Ближня мішень – корупція. Суспільний потенціал (особистий контроль за політиками) і розгалуженість Мережі ПМ надають можливість лікувати важкі суспільні хвороби – разом з корупцією. Адже наші антикорупційні органи потребують ЗОВНІШНЬОГО нагляду, оскільки перехресний контроль інституцій досі не працює.

Наразі ефективно «стережуть» лише ПОЗАсистемні актори: такі групи професійних розслідувачів і журналістів як Рух Чесно, Центр протидії корупції, Слідство.Інфо, BIHUS.info, Опора та інші. Разом з тим, ця діяльність має відомі недоліки, головним з яких є сумнівна ***легітимність*** їхніх вимог. Громадяни (разом з корупціонерами) мають підстави спитати: А ви чиї такі розумні? Хто вас уповноважив щось від нас вимагати? І – хто вам за це гроші платить? Свобода слова? – говоріть і далі…

Право вимагати від політиків виконання програм і обіцянок мають виборці, які своїми голосами надали повноваження обранцям. Але виборці наразі розпорошені, бо більшість громадянських структур стали придатком Системи, і їхні керівники годуються від Системи прямо чи опосередковано. Відповідно, ці ГО не мають помітної суспільної довіри: отже, і не зможуть тиснути на владу, якщо навіть захочуть [12].

Легітимність. Наразі Мережа Персональний Мандат прагне отримати найвищу легітимність – подібну тій, яку свого часу взяв на себе Майдан. Але його сцену розібрали разом з легітимністю і Самообороною. Мережу неможливо ні розібрати, ні припинити, ні зморити голодом: вона безтілесно присутня у всіх виборчих округах, у всіх громадах, районах, містах. А за потреби колись зможе вийти з віртуалу до реалу.

Кейси депутатів і партій в групах створюють не сторонні структури і наймані особи, а самі виборці – ті, які єдине джерело влади. Кейси формують і обговорюють самі виборці, які таким чином стережуть ***своїх*** обраних «слуг-сторожів». Стережуть за рахунок **власного** часу і власного інтелекту: без оплати. Немає оплати – немає того, хто «замовляє музику». Безоплатність цієї активності закладає максимальний рівень суспільної довіри. До того ж, учасників групи

можна побачити на вулиці, бо вони поряд з нами, тут живуть.

Весь процес чистки відбувається «в прямому ефірі», а результати викладають не на сайтах десятка неурядових розслідувачів, а концентровано по округах і **доступно** для кожного.

Поза системою. На відміну від попередніх громадських структур аналогічного спрямування до Мережі Персональний Мандат вбудований комплекс спеціальних ПОЗАсистемних запобіжників. Головний з них – відсутність керівних органів, юридичної форми і рахунків. Немає грошей – нема бійки за кошти. Немає юридичної форми – немає формальних керівників. Всі групи самоправні, і поєднані лише назвою («франшизою») та Правилами.

НЕформальні лідери вже починають виявлятися, що є природним процесом. Але максимум, що зможуть отримати – авторитет, повагу і довіру: без кабінетів, секретарок, грошей і печаток. Немає керівників і грошей – нема сенсу битися за булаву, як то відбувається в традиційних форматах. Немає грошей і начальників – немає апарату, який зазвичай забирає на себе керівну роль без будь-яких «демократичних» імітацій.

Участь у відкритій Мережі не потребує писати заяву, отримувати дозвіл і посвідчення з печаткою: заходь і чисть в рамках Правил. Фонду оплати праці немає, бо немає штатних працівників. Грошей не отримує ніхто, бо від активісти не мають працювати цілоденно. Досить в середньому години на день за комп'ютером: продуктивність і результативність забезпечують програмні засоби.

Мережа відповідає вимогам до об'єднавчих структур, які сформульовані за результатами досліджень Спільного Проекту: відкритість і прозорість, полілідерність, перспективна і одночасно зрозуміла конкретна мета [17].

Правила забороняють надавати перевагу будь-яким партійним фракціям та/чи депутатам. Разом з тим, для «нереєстрових» учасників партійних та громадських організацій Мережа цілком відкрита: як і для всіх громадян. Від участі в Мережі партійці можуть отримати лише негрошову, специфічну винагороду: знайомство з активними громадянами для можливого подальшого залучення до своєї структури.

«***Трансформатор***». Мережа починає відігравати роль громадянського трансформатора: на вході отримує результати наявних розслідувань, перевіряє їх і систематизує, а на виході – подає для розгляду виборцям конкретних округів.

Наприклад, Центр Протидії Корупції (ЦПК) створив проект «Серпом по ***рейтингу***»: програмними засобами збирає та аналізує інформацію з важливих голосувань. В разі сумнівного волевиявлення у профілі нардепа на інтерактивній мапі висвічується відповідна інформація. «Далі самі українці вирішують, кого з депутатів вони хочуть покарати – і фінансують фейсбук-рекламу з правдивою інформацією про обраного депутата… Ми ж зі свого боку готуємо пост, запускаємо його так, щоб побачили виборці. Потім усім, хто підтримав кампанію, надсилаємо звіт з витраченими грошима та охопленням поста» [18].

Як бачимо, «Серпом» працює в повній відповідності до концепції «Персональний мандат», і Мережа ПМ починає користуватися цією програмою (як результатами та технологіями інших розслідувачів).

Правда, яка визволяє. «Сьогодні багато з тих, що перебувають на вершинах влади, сприймають чисту правду як загрозу. Вони бояться її. Вони заперечують її. І вони атакують її – так, як це робили колись комуністи. Так ми опиняємося посеред епідемії безчестя й безконечного частоколу брехні» –в Маніфесті «Туга за Правдою, яка визволяє» застерігають авторитетні українські інтелектуали та церковні діячі. Автори попереджають: «Проблему не можна буде вирішити

інакше, ніж називаючи фейк брехнею і вводячи моральні чи матеріальні санкції для його продуцента» [11].

Разом з тим, Маніфест – не популярний мем, що сам собою шириться соціальними мережами. То ж, ***яким способом*** авторитети **донесуть** свої думки до першої тисячі свідомих і розумних? Наступним постає питання: ***хто*** і ***яким чином*** буде «**вводити** санкції»?

Мережа потенційно здатна вирішити проблеми поширення і впровадження пропозицій Маніфесту, оскільки має аналогічне спрямування: «Ні – брехні!». [3] Просвітництво може бути ефективним, коли відбувається в процесі спільної роботи: в нашому випадку – полюванні за політичними шахраями. І головна мета Мережі – якраз моральні санкції, які можуть привести до **політичних** рішень: аж до припинення повноважень продуцентів брехні.

В окружних групах Мережі самі виборці збирають відкриту інформацію про обраних депутатів. Програми, обіцянки і декларації, голосування, виступи, публічні вчинки, заяви, витрати і т.п. Кожне зафіксоване відхилення від правди коштує обранцю зниження рейтингу. Коли рівень довіри впаде до критичної позначки, виборці проведуть міні-референдум в окрузі: чи можна й надалі йому/їй довіряти представництво в Раді?

Ось виявився перший кандидат на вотум недовіри: Олекса́ндр Дубі́нський. Обраний до ВРУ у виборчому окрузі 94, відповідно, і група має назву «Персональний мандат 94». ФБ-пошук виводить до групи кожного бажаючого користувача, і прикріплений файл повідомляє, що обраний в окрузі депутат «багатьма політичними оглядачами вважається представником групи впливу українського олігарха Ігоря Коломойського. До нього в січні 2021 року запроваджено персональні санкції з боку Міністерства фінансів США за втручання в американські вибори та участь у російській мережі зовнішнього впливу. 1 лютого 2021 року депутата виключили з фракції Слуга народу через американські санкції [2].

Виборці Василькова і Обухова, вирішуйте: чи варто ТАКОМУ депутатові залишати мандат довіри, який ВИ надали йому на виборах 2019 року?

Консолідація: Богу – боже, кесарю – кесареве. «Ми любимо свої Церкви і зберігаємо вірність їхнім традиціям. Водночас ми любимо свою Київську землю і чуємо гуркіт погоні Великого Змія. Це спонукає нас висловити свої тривоги та шукати всеукраїнського **консенсусу**» [11] – оголосили підписанти Маніфесту мудрості.

Подібне прагнення вельми характерне останніми роками. Наочною ілюстрацією може слугувати історія виникнення і діяльності групи Спільний Проект. Зокрема, вона напрацювала публічну «оферту», сенс якої полягав у тому, щоби використати спрямування Персонального мандату для **консолідації** мільйонів українців практично всіх ідеологічних спрямувань: центристів, лібералів, соціалістів, націоналістів... Саме такий спільний знаменник може відіграти об’єднавчу роль для спільного проекту майбутнього (за Ортега-і-Гассет) [1].

Формування морально-етичного консенсусу, до якого закликає Маніфест «Туга за Правдою», саме по собі є унікальним процесом. Подібний же прийдешній консенсус був закладений як морально-етична підвалина Позитивного сценарію. У прагненні консолідації група оголосила Оферту [6], а на її розвиток і реалізацію – створила віртуальну Мережу «Ні – брехні!» [5]

Два морально тотожних процеси консолідації стоплюють об’єднавчі прагнення в двох ключових аспектах буття нації: морально-етичному і громадсько-

політичному: Богу – боже, кесареві – кесареве. Маніфест додасть активістам Мережі «дещицю мудрості», допоможе грунтувати громадсько-політичні вимоги на морально бездоганній основі. А симпатики «Туги за правдою» можуть розповсюджувати інформацію з Мережі, аби показати свій Маніфест мільйонам українців.

Таким чином, Маніфест революції мудрості і Мережа Персонального Мандату спільно ввімкнули світло в кінці українського тунелю: шлях єднання і правди, яка визволяє.

Список використаних джерел

1. До єднання нації: публічна оферта і зерно кристалізації. https://newssky.com.ua/do-єdnannya-naczії-publichna-oferta-i-zerno-kristalizaczії/. 2. Дубінський_Олександр_Анатолійович https://uk.wikipedia.org/wiki/. 3. Кияни: Ні - брехні! https://www.facebook.com/groups/263856218490249. 4. Майкл Буравой. За публичную социологию – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://publicsphere.narod.ru/Burawoy.pdf.
5. Ні - брехні: чистимо слуг всі разом. https://newssky.com.ua/ni-brehni-chistimo-slug-vsi-razom/. 6.Персональний мандат може забезпечити зворотній зв'язок між вибор-цями і депутатами – експерти. https://uacrisis.org/uk/64252-personalnyj-mandat Хв.11-13. 7. Повещенко Г., Чеховий Ю. Математична модель структурної еволюції суспільних продуктивних сил. Журнал Інституту соціології НАН України «Соціологія: теорія, методи, маркетинг» №3, 2001, с.41-59. 8. Тертичний О.В. Персональний мандат // Актуальні проблеми сучасного суспільства в фокусі соціології: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м.Київ, 19 березня 2014року. – К.: Міленіум, 2014, с.45-49. 9. Тертичний О.В. Концепція мережаної демократії як позитивний форсайт-сценарій. ІІ Конгрес Соціологічної асоціації України. Харків, 2013. Тези доповідей. с.374-375. 10. Тертичний О.В. Ентелехія як моделіст позитивного сценарію. Матеріали ІІ Всеукраїнської наукової конференції 24-25 березня 2017р. частина І, с.61-66. 11. Туга за Правдою, яка визволяє http://oou.org.ua/2020/04/16/tuga-za-pravdoyu-yaka-vyzvolyaye/. 12. Український спрут і шизофренія недогромадян https://newssky.com.ua/ukra%d1%97nskij-sprut-i-shizofreniya-nedogromadyan/. 13. Український шлях: до прийдешньої перемоги «Суспільно-політичні процеси» Випуск 3(10) – 2018 с.319-366. 14. Френк Херберт. Єретики Дюни. 15. Хто з депутатів в Раді найактивніше відстоює інтереси Ахметова і Коломойського https://bihus.info/hto-z-deputativ-v-radi-najaktyvnishe-vidstoyuye-interesy-ahmetova-i-kolomojskogo/. 16.Чому депутати саботують ухвалення нової Антикорупційної програми http://bit.ly/2YMYgz0. 17. Чому не рухаються наші рухи, і як їх можна «рухнути» https://www.facebook.com/notes/1298...» Рухнути»/1741456625881276/. 18. Серпом по рейтингу https://www.serpom.org.ua. 19. Публічній соціології в Україні виповнилося десять років. https://newssky.com.ua/publichnij-socziologi%D1%97-v-ukra%D1%97ni-vipovnilosya-desyat-rokiv-retrospektiva/.

R. M. Guluzade

MODELS OF MODERNIZATION OF PUBLIC ADMINISTRATION

Whether there are preconditions for modernization in public administration determines the nature of reforms in this area, its pace of development, strategy and tactics. Based on these criteria, we can show several models of public administration modernization known to us from history.

In the current period of formation of new thinking in internal and external policy, the compromise option is even more relevant. Thus, the various levels of contradictions in society have already reached a critical point. Therefore, it is very important to resolve these conflicts on the basis of mutual concessions (for example, in the form of mutual dialogue and cooperation of civilizations and cultures), to calm down the parties (especially military and political conflicts) to some extent, to reduce tensions in the political struggle (although it sounds a little pathetic) and, as a result, to lay the groundwork for normal labor and life.

Free enterprise period's colonialism, protestant ethics, bourgeois revolutions, specific class antagonisms and religious wars have left their mark on the evolution of the **classical model of irregular modernization** (Western Europe, the United States, Australia). This model, which develops within the framework of economic, social, legal, political and cultural factors, can also be characterized as an organic model due to its synchronicity and organicness.

Simultaneous and consistent modeling of the various structures of feudal society ensured the organicness (naturalness) of the formation of the main structures of modern society. The early collapse of feudal relations in the economic sphere, technical progress, created the conditions for the emergence of a «middle class» that is more active in market relations and forms the social basis of democracy.

One of the main features of economic modernization in the classical model is the consistent development and legal strengthening of the previously existing institution of private property [1, p.322]**.**

The rule of law, in which the priority of human rights was formalized by law, began to evolve through the use of Rome law, especially the part of it in which private property was established. In turn, the institution of private property has served as a basis for the formation of civil society, significantly limiting state interference in the private life of citizens and various spheres of public life. The development of private property determines the diversity of social interests expressed by the political system. The political system was formed as a pluralistic and representative system based on the separation of powers, multi-party system and the constitution.

The prestige and popularity of a political leader depends on the respect and political charisma he or she has earned among the people. On this occasion, Khaja Nizam al-Mulk, a prominent Azerbaijani politician and diplomat who lived in the 11th century, wrote: «When the genius of the people is united with the genius of the shah, the country is strengthened, the doors of the developing state are opened, and happiness smiles on the face of the ruler; will make a good name in this world.... The state is not destroyed by chaos, it is destroyed by oppression» [2, p.34].

It should be noted that the process of modernization of public administration is a long process. It lasted for 5 centuries (XIV-XIX centuries), which conditioned its mobility, graduality and relative stability. Simultaneous reform of all spheres of public life required the presence of stabilizing factors. Such a stabilizing factor was the system of social shock absorbers, which was formed due to the high income passed through the colonies and distributed among different segments of the population.

Another modernization model can be described as **«delayed or inorganic (artificial) modernization**». It is typical of Japan, Brazil, Argentina and the Balkans, where modernization began relatively late, in the 18-19th centuries. The development of the modernization process in these countries is characterized by the lack of preconditions such as a developed market, civil society and the rule of law. The state power had an authoritarian character. Initial economic imperfections were regulated by very strong political factors.

The experience of delayed modernization of the southern European countries (Spain, Portugal) allowed to reveal a number of regularities.

First, the transition to modern society is related to the solution of fundamental political issues; formation of state institutions, development of the constitution, definition of general principles of national state structure.

Second, economic modernization was delayed for some time and solved after political problems were regulated.

Third, the sequence and pace of modernization was regulated by an authoritarian political regime.

Fourth, the concentration of resources in the hands of an authoritarian regime allowed for the successful resolution of issues from different historical periods, for example; simultaneous implementation of the transition to information technology and the establishment of parliamentary democracy, the rule of law.

In countries where modernization reforms are taking place in modern conditions, the dominance of policy in this process is due to several reasons:

1) Unlike today's developed countries, the transition to modern society began too late. The delayed nature of modernization meant the simultaneous solution of problems from different periods of historical development, such as the mobilization of society around common goals and the concentration of resources. Only the state as a political institution is able to do this.

2) The process of modernization destroys past institutions, social ties, and forms of identity. The emerging competitive environment and civil stratification are forcing people to change their place in the social space at any moment in search of more suitable forms of realization of their opportunities and needs, which in the early days caused chaos, social tension and conflict. Strong government is important for the regulation and prevention of socio-political instability.

3) Lack of basic cultural conditions (lack of developed civil society, democratic traditions, etc.) makes it impossible to reform all spheres of society at the same time, as this can lead to the uncontrollability of the social system. In this case, at each stage, it is the policy that determines the strategic goals, the sequence of the reform process, and calculates the social costs [3, p.432].

In the context of the problems briefly stated, the «**accelerated model**» of modernization used by the totalitarian and authoritarian regimes in a short period of time (30-35 years) in Southeast Asian countries (South Korea, Singapore, Taiwan) has proved quite effective. Political regimes were not only the initiators of public administration reforms, but also ensured stability by protecting society from conflict. According to this model, reforms usually begin with rapid changes in agriculture in all spheres of life, including the economy, and then move on to industry. During the first 5-7 years, the economy is export-oriented with a significant reduction in domestic consumption. The export-oriented nature of the economy forces to increase the quality and competitiveness of local products.

However, it can be face with number of problems in the practice of the accelerated model. One of them is the need to eliminate the constant contradictions between the market economy and the totalitarian or authoritarian regime. At different stages of modernization, the ratio between progress and political stability varies. This ratio should always be such as to ensure, on the one hand, a dynamic balance of group interests in society, and, on the other hand, to create conditions for the deepening of reforms. Economic progress is more important than democratization of public life and political development.

World experience shows that authoritarianism creates more opportunities in political and economic development. Lack of sufficient basic economic, socio-cultural conditions can turn democratization into chaos, an uncontrollable process of bankruptcy of the social system. Only the strong interdependence between economic progress and political stability can be observed in the least developed countries, not in the middle and highly developed ones. However, it is modernization that reveals important differences between totalitarianism and authoritarianism, which are often equated. In the conditions of totalitarianism, the government «melts» civil society and the individual in itself,

unites economic, social and cultural diversity and regulates all spheres of life on the basis of subordination to one idea, one principle. Authoritarianism recognizes the diversity of socio-political relations, the economic freedom of producers, the independence of the individual and civil society. All this proves that the above-mentioned modernization must progress in a consistent and gradual manner to the expansion of individual and collective political rights, the creation of a competitive party system, the organization of democratic mechanisms of government, reflecting the diversity of economic and socio-political interests.

The second problem of modernization within the accelerated model is the lack of developed cultural traditions that replace the lack of its original cultural conditions and help society to successfully adapt to the constant changes in market and competitive conditions. For the formation of market relations, first of all, it is important that the cultural and religious environment influences the process of modernization. These relations are based on ethical values that give specific types of economy in different religious and cultural systems and act as appropriate motives for people.

It should be born in mind that developed cultural traditions allow even Eastern countries to be effectively transformed into modern society, to unite individual-oriented values, while maintaining their commitment to the forms of national organization of economic, social and political life.

In the seventeenth century, despite a number of similarities (the existence of private property, the development of manufactures, etc.) with European feudalism, **Japan's** experience of modernization as a traditional society, characterized by economic and technological backwardness is a clear example of this. The immaturity of the initial legal and economic conditions of modernization in Japan was compensated by the cultural traditions of the pre-bourgeois period, which acted as a stabilizing and unifying factor in the transformation of the process of reproduction based on advanced and liberal values. The assimilation of market relations, a more difficult way of life, took place through an organic synthesis that created a unique culture of modernization of traditional and individual values. Let's pay attention to such a fact. Thanks to the assimilation of liberal values on the basis of traditional cultural paradigms, Japanese society has escaped the fragmentation and destruction of the reproduction of traditions during the replacement of historical types of development, it facilitated the acceptance of liberal values by the public consciousness and protected society from the corruption of traditional thought and behavior stereotypes [1, p.329]**.**

The high level of adaptation and social mobilization of Japanese society to economic, psychological and technical changes is explained by the existence of «sprouted» cultural traditions based on the religious and ethical systems of confucianism and buddhism. The dynamism of development and the desire for improvement, the desire to gain an advantage over other nations were based on the idea that the Japanese have a special role in the progress of mankind. These efforts were promoted by Shinto, which proclaimed the divine origin of the Japanese nation, especially the emperor. The ability to adapt to changes in the process of manufacture in a competitive environment, developed in the ethics of Buddhism, which bases the independence of the individual, his existence on values such as duty, conscience, law, responsibility, the desire for cooperation and etc.

Confucianism was combining traditional corporatism promoted by Shintoism and an individualism favored by Buddhism. On the one hand, debt ethics, family and ancestral worship, and mutually beneficial relationships between individuals, loyalty, and compromise are the moral foundations of the social organization of Japanese society. On the other hand, as a basic principle of the social organization of society, the

system of tests of Confucianism prevents the destruction of the individual, creates conditions for the discovery of all kinds of individual characteristics, opens opportunities for self-realization. The addition of geographical factors and related historical traditions to all this has led to a diligent and thrifty attitude to the natural environment, labor discipline, and activity in the field of technological research.

Taking into account the initial cultural and civilizational conditions, the US military administration developed its plan after 1947, providing the organizational, material and political conditions for the economic modernization of the country in the Japanese islands.

Of particular interest is the post-war **modernization** of **Germany**, the leading state in Western Europe. Its main essence is the creation of a model of social market economy. In social policy, the preservation of achievements was considered important, and this did not mean only the improvement of rules in the old economy. The main ideas of this rule came from two closely related types of modern liberalism - liberalism and neoliberalism. The concept of market economy, which is the basis of modernization in Germany, is based on the following conditions:

1. In its economic policy, public administration should give priority to forms and rules based on the activities of economic entities, rather than on the correction of economic processes;
2. The emergence of forms and rules should create the basis for free competition of economic entities;
3. The rule of competition is the basis of the economy and society based on the principles of freedom and democracy [4, p.350].

As a result of the connection of all aspects of public life, it is important, first of all, to comprehensively renewing the economy and politics. Competition was seen not only as the basis of the economy, but also as the only possible mechanism for the implementation of the principles of personal freedom after the era of totalitarianism as the basis of public life. The principles of freedom and the rule of law were developed by Walter Eucken and were key concepts in post-war Germany's modernization program.

Thus, the content of the modernization carried out was the transition from «centralized public order to free competition» and thus to put an end to the problem of personal freedom and power. However, this transition should not happen spontaneously, but as a result of purposeful policy of the government. In other words, the new structure must be cultivated not «naturally» but under certain «conditions and methods» [4, p.351].

However, German theorists and politicians, faced with the bitter experience of the century, sought ways to overcome the consequences of competition that did not fit into this system. That is why Eucken and his supporters tried to create a mechanism to help competition. The service of the liberals and neoliberals was that they determined the direction and goals of the movement, created the contours of the future system. The most valuable point of liberalism is that it justified the need for active state intervention. Of course, this policy was very dangerous, because the purposeful activity of the state could only lead to the strengthening of the bureaucracy, which is trying to strengthen its power. In post-war Germany, this could be repelled with the help of those liberals who opposed the strengthening of any government and saw the solution in political competition.

The multi-party system and fierce competition between parties helped control the state in local government and during elections. In general, the experience of Germany in the field of modernization of public administration once again confirms that a strong but limited state power creates a real basis for its success in democratic reforms.

Proponents of the «social market economy» were well aware that a democratic political body in itself could not automatically change the economic system.

Post-war Germany had only specific features. For example, the «Marshall Plan», which helped FRG and other Western European countries lay the foundations for mass consumption, solved the problem of rebuilding a large military-industrial complex that had been completely destroyed by the administrations of the victorious states after World War II can not be forgetton.

The most difficult problem of the modernization process is to achieve a dynamic balance of interests reflected and realized by different groups and structures at each stage of the reforms. The emergence of a new group of needs in a market economy significantly exceeds the establishment of their system of representation, ie the presence of the required number of institutions that represent the actual interests of the groups in the form of demands to the government. The problem of the system of dynamic equilibrium is more relevant in the modernization of countries without certain basic cultural conditions. Achieving such a balance ensures the consistency of the reform process in the public administration system and excludes the possibility of its reversal.

The ideal option, which allows to create the preconditions for consistent reforms, is to carry out political modernization in parallel with its economic modernization when a developed system of interests is formed, the goal of which is market relations. However, the complexity of this option is due to the difficulty of managing the process of simultaneous change of both the systemic features of society and the functions of economic and social structures. Therefore, the forms and mechanisms of modernization of state structures in a particular country are determined taking into account the cultural-historical and socio-economic maturity of the relevant society.

Another **«Nordic model»** of modernization has demonstrated the ability to carry out parallel reforms while building a market infrastructure at the same time as moving towards political democracy. Despite the delay in modernization compared to continental Europe, the countries of Northern Europe have been able to transform into modern society over the past 180 years. This was due to protestant ethics, which included values such as individuality, property, freedom and competition in the daily life of the population. The existence of the Constitution provided a legal guarantee for the relationship between economically free producers, society and the state. The ever-increasing standard of living of the population has softened class antagonisms, it allowed reaching the public macroconsensus that is, reaching the consent of the main groups of society on the basic values and priorities of development. It is also known that the foreign policy of state neutrality has allowed these countries to direct all their material resources to domestic needs, not military expenditures. Despite all social costs, the modernization of Western society, as well as some Eastern societies, has allowed the formation of modern structures based on the mechanisms of strong motivation of purposeful human activity, ensuring its broad rights and freedoms, various forms of social identification, system stability, political and legal institutions.

Thus, on the basis of all this, we can rightly conclude that this or other political systems were established in accordance with the different models of modernization considered in the example of different countries and the specific features of those countries.

References

1.Мухаев Р.Т. Политология. Москва, 2018. 322 с. 2.Ali Khaja Nizam al-Mulk. Siyasatnama. Baku, 2019, p.34. 3.Пугачев В.П. А.И.Соловьев. Введение в политологию. М.,1998, p.432. 4.Общая и прикладная политология. М., 2017, p. 350. 5.Politology. Textbook for universities. Baku: 2018. 390 p.

СЕКЦІЯ VII
ІСТОРИЧНІ НАУКИ У ПОШУКУ НОВИХ МЕТОДІВ ТА ТЕМ

О. О. Бабенко

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ПРИ СПОРУДЖЕННІ КРЕМЕНЧУЦЬКОЇ ГЕС: ДОЛЯ ТЯСМИНУ ТА СУЛИ

На початку XXI століття перед людством загалом та українським народом зокрема виникають різноманітні виклики, прояви яких раніше ігнорувалися як неістотні. Серед таких викликів – екологічні наслідки прискореної індустріалізації радянських часів. Трансформаційні процеси в політичній, економічній, соціальній сферах, в навколишньому середовищі часто набувають абсолютно нових форм. Тож постійно проявляються приховані наслідки «перемог над природою», досягнуті свого часу чималими зусиллями радянського суспільства та радянської держави.

Створення величезного водосховища Кременчуцької ГЕС на Дніпрі, як частини абсурдної «ідеї великого Дніпра» [1] не могло не зачепити інші об'єкти навколишнього середовища, пов'язані з існуванням однієї з найбільших рік Руської рівнини. Найбільшими гідрологічними об'єктами, що опинялися у зоні затоплення водами штучної водойми, були річки Тясмин та Сула.

Тясмин станом на середину 1950-х рр. являв собою річку лісостепового типу в межах Придніпровської височини довжиною 167 км та площею водозбірного басейну 4520 квадратних кілометрів. Максимальні витрати весняного паводку сягали до 500 метрів кубічних за секунду у 1932 році. Низовина річки була заболочена і мала високий родючий потенціал [3, 86]; Сула – ліва притока Дніпра, в межах тогочасних Сумської, Полтавської та Черкаської областей. Довжина річки сягала 415 км, площа водозбірного басейну її сягала 19600 квадратних кілометрів.

Аби на правобережжі Дніпра захистити Черкаси і долину Тясмину, а на лівобережжі Золотоніський масив від затоплення і підтоплення водами водосховища КремГЕС було вирішено спорудити земляні дамби. Проекти захисник споруд довго вивчали в уряді України. 23 червня 1958 року РМ УРСР нарешті затвердила постанову №783, якою остаточно вносилися зміни до планів побудови Кременчуцького гідровузла в частині, що стосувалася спорудження захисних дамб.

Було вирішено спорудити дамбу біля Черкас, довжиною 9,2 км і вартістю 111,8 млн. крб., Тясминську дамбу довжиною 3,8 км та вартістю 103,2 млн. крб., а також Золотоніську – протяжністю в 23,1 км та вартістю в 73,6 млн. крб. Було насипано також ряд інших локальних гребель та дамб для захисту деяких населених пунктів правобережжя (напр., Будище-Свидовський масив, м. Крюків, Оболонський масив тощо). Цими дамбами від затоплення в долині Тясмину та на Золотоніському масиві захищалися землі площею майже у 20 тис. гектарів [4, арк. 47-48].

Будівництво зазначених захисних споруд змінило водний режим на р. Тясьмин та Сула. Власне Тясьмин став коротшим на 3-6 км, але площа басейну майже не змінилася, залишившись в межах 4500 квадратних кілометрів. На насосній станції біля с. Стецівка встановили 7 насосів. Кожен з них здатен щосекунди перекидати від 5 до 15 м куб. води з Тясмину до Дніпра. Скільки щосекунди гине риби під дією техніки, невідомо. Також сьогодні невідомо, чи є вона там взагалі.

У той же час р. Сула зменшила свою довжину з 415 до 363 км, а водозбірну площу – з 19600 до 18500 квадратних кілометрів. Певний час це не давалося

взнаки, проте на початку XXI століття, у зв'язку з поступовим потеплінням клімату, зміни водного режиму призвели до обмілення й заболочення річки, позначилися на місцевій екосистемі.

В результаті у 2000-2010 рр. на Сулі внаслідок техногенних та природних причин суттєво погіршилася гідрологічна обстановка. Витрати та стік води став у 4-5 разів меншим від норми. На річці став спостерігатися критерій маловоддя у 2015-1019 рр. витрати води сягали не більше 20% від норми, а у 2017 – лише 8-5,8% [5].

Таким чином можемо стверджувати, що радянський підхід до проектування та втілення грандіозних за масштабами будівельних проектів, метою яких було досягнення ілюзорного економічного ефекту короткотермінового плану за рахунок прискореної побудови великого промислового об'єкта, зокрема спорудження Кременчуцької ГЕС та створення Кременчуцького водосховища, зумовив численні негативні наслідки, передусім екологічного характеру, які мають довгострокову перспективу. У перші десятиліття експлуатації Кременчуцької ГЕС Україна мала справу з явними негативними наслідками техногенного характеру, які були викликані головним чином прискореним характером будівництва. У подальшому проявили себе головним чином приховані наслідки екологічного характеру, у тому числі катастрофічна зміна водного режиму, що стала особливо помітна під час кліматичних змін останніх років. Досвід такої ситуації полягає у тому, що при проектуванні об'єктів повинні бути враховані якомога більша кількість різноманітних факторів, у тому числі і такі, що не мають прямого відношення до економічного та технологічного боку справи.

Список використаних джерел

1.Бабенко Олег. Ідея «Великого Дніпра» і спорудження Кременчуцької ГЕС (за матеріалами Державного архіву Кіровоградської області) / Олег Бабенко // Теорія і практика державного управління. Збірник науково-практичних статей. – Кропивницький: ДНЗ «ЦППК», 2017. – С. 128–138. 2.Державний Кіровоградської області, м.Кропивницький (ДАКО), Ф.Р-6713, – Оп. 4, – Спр. 3. 3.ДАКО ДІФ, інв. № 10496. 4.ДАКО, Ф.Р-437, – Оп. 1, – Спр. 565. 5.Зникає річка Сула! Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області, електронний ресурс, режим доступу: https://poltavavodgosp.gov.ua/znykaie-richka-sula/.

О. М. Каковкіна

КОСМІЧНА ПРОГРАМА КОМУНІСТИЧНОЇ БОЛГАРІЇ ТА ДЕКОМУНІЗАЦІЯ

Процеси декомунізації у країнах Східного блоку є неоднозначними та мають свої особливості. Болгарія, перебуваючи у доволі щільних відносинах з СРСР, демонструвала процес тривалого виходу з комуністичного буття. Ставлення до здобутків часів Народної Республіки Болгарії (далі – НРБ) стало важливим маркером декомунізації у країні. Одним з таких надбань минулого, яке зберегло своє значення й наповнилось новим змістом, стала космічна програма НРБ. Зважаючи на те, що провідну роль у її розвитку відіграв СРСР, у цієї сторінки болгарського минулого були усі шанси потрапити «у тінь» або на вістря критики.

Увага до цієї теми обумовлена станом дослідження трансформаційного періоду, зокрема процесів декомунізації, в історії Болгарії: фахівці (як зарубіжні, так й нечисленні українські) зосереджені насамперед на політичних та економічних аспектах цього явища на макрорівні, нехтуючи локальними сюжетами.

Радянсько-болгарська співпраця в космічній галузі реалізувалася у

міжнародній програмі «Інтеркосмос» (започаткованій у 1967 р.), яка мала як наукове, так і важливе політичне й ідеологічне значення. Найбільш відомими фактами цієї співпраці стали польоти у космос першого болгарського космонавта Георгія Іванова у 1979 р. та другий політ Александра Александрова у 1988 р., а також запуск першого болгарського супутника у 1981 р.

Діяльність СРСР та НРБ у межах «Інтекосмосу» широко висвітлювалась у ЗМІ, набувала пропагандистського забарвлення й включала традиційні кліше про «споконвічну дружбу» [16]. Та підкреслимо, що суспільний резонанс цих подій був високим поза додатковими політичними чи ідеологічними засобами впливу. Видається зрозумілим значний інтерес населення до космічних польотів у часи, коли вони не стали буденною справою. Журналіст «Правди» В. Губарєв згадує, як виникла ідея зробити перший політ болгарина у космос незабутньою подією: у передбачуваний час польоту космонавта над Болгарією усі її жителі мали вимкнути світло, а потім одночасно ввімкнути, щоб з космічної височіні земляк побачив вітання батьківщини. Цей «флешмоб» мав значний розголос та щирий відгук у болгар [6]. Разом з тим, першому болгарському космонавту на вимогу радянського керівництва довелося змінити «неблагозвучне» (в російській мові) прізвище Какалов на прізвище матері – Іванов, з яким він й увійшов в історію [6].

У демократичній Болгарії, поряд з появою значної кількості досліджень, присвячених «дерадянізації» та «дерусифікації» окремих подій історії та їх оцінок, космічна складова радянсько-болгарських відносин зберігає вагоме значення та актуальність. Відзначу кілька основних тез, які, на мій погляд, їх обумовлюють:

1. Інформаційний аспект: процеси демократизації та відкритості дали можливість реконструювати події «космічної історії» завдяки численним джерелам: документам, відео та фотоматеріалам, спогадам космонавтів та учасників програми «Інтеркосмос». Власне ця сторінка пережила справжню декомунізацію в інформаційному сенсі. Найперше – спогади Г. Іванова та А. Александрова значно розширили уявлення про події, при цьому обидва космонавти доволі активні та відкриті у спілкуванні, підпримують зв'язки з колегами з різних країн [1; 8; 11]. Відзначимо згадані мемуари С.Губарєва, радянського/російського космонавта В. Савіних [15] тощо.

2. З інформаційним насиченням теми відбулось її наукове осмислення. Так, синтезами, які розкривають космічне минуле країни, стали праці болгарського ученого, історика науки Д. Мішева «Космічні дослідження в Болгарії» [12] та спільна праця австралійського та нідерландського дослідників К. Берджесса та Б. Віса «Інтеркосмос: Рання космічна програма Східного блоку» [17], а також окремі статті болгарських, російських учених [7; 9].

3. Вагоме місце космічних досягнень попередніх років визначається ще й тим, що сучасна космічна програма Болгарії має скромніші масштаби, і досвід попередніх зв'язків має без сумніву велике значення для її розвитку. Співпраця Росії і Болгарії у космічній галузі триває [7], має тенденції до нарощування, а в її основі – попередній досвід, зокрема особистих зв'язків [15].

4. Болгарський внесок у космічну програму часів радянсько-болгарської співпраці є доволі значним та ефективним. Багато апаратів, винаходів та розробок зберігають своє значення дотепер, удосконалюються. Так сьогодні Болгарія, третя країна у світі, яка виготовляє їжу для космонавтів [10]. Особливість презентації минулого Болгарії в «Інтеркосмосі», насамперед у ЗМІ, – в увазі саме до цієї частини програми.

4. Події з історії болгарсько-радянських «космічних» відносин та постаті Г. Іванова та А. Александрова зберегли своє місце в історичній пам'яті та дійсності болгар. Це доводять ювілейні заходи – виставки, конференції, інтерв'ю та зустрічі

з космонавтами, відповідні публікації у ЗМІ [2–5; 13–14]. Наявність власної космічної історії дозволяє Болгарії з більшим натхненням та мотивацією долучатись до світових дат з історії освоєння космосу. Наприклад, це стосується польоту першої людини: постать Ю. Гагаріна стала транснаціональним, інтегральним чинником у розвитку міжнародної співпраці Болгарії у космічній галузі не тільки з Росією, а й з іншими країнами.

6. Розвиток космічної галузі сприяє формуванню позитивного іміджу країни, що практично неможливо без болгарських героїв «Інтеркосмосу».

Список використаних джерел

*1.Александр Александров: Мы, космонавты, замешаны из другого теста 20.06.2018. / Българско национално радио. URL: https://bnr.bg/ru/post/100985783/aleksandr-aleksandrov-mi-kosmonavti-zameshani-iz-drugogo-testa (дата звернення: 14.03.2021). 2.БАН отмечает 35 лет полёта первого болгарского космонавта. URL: https://bnr.bg/post/100397271/ (дата звернення: 14.03.2021). 3.Болгария отмечает 35-летие полёта в Космос первого болгарского космонавта. 10.04.2014. URL : http://bgnews.bulgar-rus.ru/болгария-отмечает-35-летие-полёта-в-косм/ (дата звернення: 14.03.2021). 4.Болгарская космонавтика на мировой сцене. 12. 04. 2012. Българско национално радио. URL: https://bnr.bg/post/100149305/bolgarskaya-kosmonavtika-na-mirovoi-scene (дата звернення: 14.03.2021). 5.Выжить любой ценой. Никола Крастев – о болгарском космонавте. 10 апреля 2019. Русская служба «Радио Свобода» (Офіційна сторінка) URL: https://www.svoboda.org/a/29840429.html (дата звернення: 14.03.2021). 6.Губарев В. С. Моя «Правда». Большие тайны большой газеты. Москва: Алгоритм, 2012. 275 с. URL: https://books.google.com.ua/books?id=hV7YDQAAQBAJ&pg=PT97&lpg=PT97&dq= (дата звернення: 14.03.2021). 7.Збоев А. В. К истории сотрудничества Болгарии и СССР в изучении космоса. Русистика без границ. 2019. Т.3. №1. С. 59 – 64. 8.Иванов Г. Време за полети. София: Изво «Народна младеж», 1987. 366 с. 9.Иванова Т. Учените от БАН проправят пътя на човека в Космоса / Наука. 2014. №3. С. 10–15. 10.Космическая история Болгарии – два полёта болгар к звёздам. 12.04. 2012 / Българско национално радио. URL: https://bnr.bg/ru/post/100149114/kosmicheskaya-istoriya-bolgarii-dva-poleta-bolgar-k-zvezdam. 11.Личен уеб сайт на Космонавт Георги Иванов. URL: http://georgiivanov.com (дата звернення: 14.03.2021). 12.Мишев Д. Космическите изследвания в България. София: АИ «Проф. Марин Дринов», 2004. 248 с. 13.От Космоса разбираш абсурда на границите между държавите / Порталът на българските общини www.kmeta.bg. URL: https://www.kmeta.bg/ot-kosmosa-razbirash-absurda-na-granicite-mejdu-durjavite (дата звернення: 14.03.2021). 14.Отбелязваме 40 години от полета на първия български космонавт. 10. 04. 2019 / Българско национално радио. URL: https://bnr.bg/radiobulgaria/post/101104507?page 1 4=2049 (дата звернення: 14.03.2021). 15.Савиных В. Международная экспедиция на станцию «Мир». URL: http://epizodsspace.airbase.ru/bibl/savinyh/v-b-k/08.html (дата звернення: 14.03.2021). 16.Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф.1. Оп.25. Спр.1968. Арк.13–14. 17.*Burgess C., Vis B. *Interkosmos: The Eastern Bloc's Early Space Program*. Springer. 2015. 334 p. *URL: https://books.google.com.ua/books?id=MG CgAAQBAJ&pg=PA250&redir esc=y#v=onepage&q& f=false (дата звернення: 14.03.2021).*

І. Г. Каретніков

БЕЗ СИНАГОГИ: СОЦІОРЕЛІГІЙНА АКТИВНІСТЬ ВІРУЮЧИХ ЄВРЕЇВ СТАЛІНО (ДОНЕЦЬКА) У 1950-х рр.

В житті кожного віруючого єврея надзвичайно важливу роль відіграє синагога. Вона є місцем Богослужіння і навчання, центром суспільного життя єврейської громади і організатором благодійності. У повоєнні роки синагога була єдиною легальною інституцією єврейського життя у радянському суспільстві [1]. Але юдейська спільнота Сталіно була позбавлена можливості зберігати у такий спосіб свою культурну ідентичність: у місті не залишилося жодної з трьох, ще юзівських синагог.

Починаючи з 1945 р., групи віруючих євреїв м. Сталіно неодноразово (особливо активно у 1954 – 1956 рр.) зверталися до органів місцевої і центральної влади з проханням повернути їм будівлю синагоги, яку у 1934 р. було передано під клуб медпрацівників, або надати дозвіл на відкриття синагоги в іншому приміщенні. Але усі клопотання були відхилені через «відсутність відповідних будівель під синагогу» [2].

Не досягнувши порозуміння з владою, євреї Сталіно надіслали листа голові московської релігійної громади рабину Ш. Шліферу. У ньому вони поскаржилися на небажання чиновників надати дозвіл на відкриття у місті синагоги: «Протягом минулого року ми декілька разів хотіли орендувати під синагогу різні будівлі, але жодна з них не виявилася підходящою, мабуть, тому, що вони хотіли, щоб жодну з них не можна було прийняти за підходящу. До осінніх великих свят ми орендували гарний будинок для молитов, але вже першого дня свята, у самий розпал молитви, нас розігнали. Та все ж ми не втратили надію. Ми поставили собі за мету повернути назад одну з трьох синагог, які в нас відібрали. Ми звернулися з нашим проханням до товариша Ворошилова, але відповіді не отримали. Голова райвиконкому сказав, що, якщо навіть товариш Ворошилов дозволить повернути синагогу, то він цього не допустить. Тому ми щиро просимо Вас, якщо можете, допоможіть у цій справі» [3].

Проблема «сталінських євреїв» вийшла далеко за межі регіону, але це не призвело до її позитивного вирішення. У травні 1956 р. уповноважений Ради у справах релігійних культів при Раді Міністрів УРСР П. Вільховий поінформував Голову Ради у справах релігійних культів при Раді Міністрів СРСР І. Полянського: «Ми не знаходимо підстав ставити питання перед урядом про повернення віруючим Сталіно будівлі колишньої синагоги, яка зараз використовується у культурно-просвітницьких цілях» [4].

Оскільки повернути будівлю старої синагоги не вдалося, віруючі вирішили піти іншим шляхом. Вони зібрали гроші (62 тис. крб.), придбали у приватного власника будинок і у вересні 1957 р. порушили клопотання про відкриття у ньому молитовного дому. Виконком Сталінської обласної ради своїм рішенням від 23.09.1957 р. це клопотання відхилив через те, що «дім у технічному, санітарному та протипожежному стані не придатний для цих цілей» [5]. Після цього ініціативна група віруючих подавала до багатьох інстанцій скарги на неправильне рішення виконкому, але всі вони були відхилені. Кінець справі поклало рішення виконкому Сталінської міської ради депутатів трудящих від 09.04.1959 р. «Про безхазяйний будинок на вулиці Донецькій, 67 у Калінінському районі м. Сталіно». Калінінському райвиконкому було доручено не пізніше 11.04.1959 р. заселити цей будинок тими, хто вкрай потребує житла [6].

У травні 1959 р. голова Сталінської міськради П. Анісімов надіслав повідомлення уповноваженому Ради у справах релігійних культів по Сталінській області К. Гущину: «Проведеною перевіркою міськфінвідділом за вказаними у вашому листі адресами встановлено, що дійсно існують незареєстровані групи віруючих євреїв, які проводять свої молитовні збори у будинках громадян. Молитовні збори проводяться щоденно, у кожній з груп кількість віруючих по буднях приблизно 15 осіб, а по суботах доходить до 23 осіб. За даними групами віруючих встановлено подальший нагляд» [7].

Восени 1960 р., під час юдейських релігійних свят, голова виконкому Калінінського району м. Сталіно А. Карєв повідомив про те, що віруючі євреї, не маючи дозволу, збиралися для молитви у будинках Шапіро В., Городецького Н., Гітіна, Макаревич А., Хевєльової. Виконкомом були вжиті деякі заходи, внаслідок яких

на квартирах Шапіро, Городецького та Макаревич молитовні збори припинилися. Та були серед віруючих і такі, з якими влада не могла впоратися. «Громадянка Хевєльова, не зважаючи на систематичні попередження, дозволяє проводити у своїй квартирі молитовні збори. Вона заявила, що її чоловік перед смертю просив молитися за нього, і вона все одно буде за нього молитися і дозволяти збиратися у себе віруючим, адже вона вже стара і нічого не боїться» [8].

Відмовивши віруючим євреям міста у відкритті синагоги, влада вивела юдейські зібрання за межі правового поля, надавши їм статус «релігійного підпілля». За таких умов, існування таємних осередків юдейського віросповідання було важливим чинником збереження духовних традицій народу попри секуляризацію та асиміляцію частини радянського єврейства.

Список використаних джерел

1.Мицель М. Общины иудейского вероисповедания в Украине (Киев, Львов: 1945 – 1981 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://judaica.kiev.ua/old/eg9/mizel/miz3.htm. 2. Державний архів Донецької області (ДАДО). – Ф. Р-4021. – Оп. 1. – Спр. 120. – Арк. 1-2. 3. ДАДО. – Ф. Р-4021. – Спр. 127. – Арк. 289.4. Там само. Спр. 122. – Арк. 225. 5. Там само. Спр. 127. – Арк. 109. 6. Там само. Арк. 108. 7. Там само. Спр. 122. – Арк. 65. 8. Там само. Спр. 134. – Арк. 18.

С. В. Алексєєв

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ РИНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ У 2014-2020 рр.: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ

Євроінтеграція – це цивілізаційний вибір сучасної України, одна з ключових вимог Революції Гідності. У системі зовнішньополітичних пріоритетів країни вона має особливе значення, що закріплено Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики».

Для України європейська економічна інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Великого значення на сучасному етапі набуває інтеграція України в європейський ринок сільськогосподарської продукції.

З 2014 р. ця інтеграція відбувається в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Глава 17 «Сільське господарство та розвиток сільських територій» розділу V «Економічне та галузеве співробітництво» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС спрямована на сприяння розвитку сільського господарства та сільських територій, зокрема шляхом поступового зближення політик та законодавства України та ЄС у таких сферах як: політика якості сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, стандарти торгівлі живими тваринами та продуктами тваринництва тощо.

Зауважимо, що співробітництво між Україною та ЄС в галузі сільського господарства повинно принести наступні очікувані результати: ширші можливості для компаній у контексті співпраці та обміну знаннями, досвідом і технологіями; адаптацію стандартів аграрної продукції та інфраструктури аграрних ринків і полегшення доступу продукції українських аграрних компаній на ринок ЄС; підвищення якості аграрної продукції через підвищення екологічних стандартів її виробництва; модернізацію державної аграрної політики у відповідності до вимог законодавства ЄС [3].

Зазначимо, що імплементація Угоди про асоціацію у сфері сільського господарства сприяє досягненню цілей сталого розвитку. Зокрема, виконання Угоди

про асоціацію за 2019 рік сприяло виконанню національних завдань підвищення вдвічі продуктивності сільського господарства та забезпечення створення стійких систем виробництва продуктів харчування, насамперед за рахунок використання інноваційних технологій.

Як відомо, сьогодні аграрний сектор України забезпечує 12 % ВВП країни і близько 40 % валютних надходжень від експорту на рік. В Україні налічується понад 33 тис. фермерських господарств (більше 70 % від загальної кількості економічно активних с/г підприємств). На підтримку розвитку фермерських господарств в Україні у 2019 р. були виділені кошти на суму 1 млрд. грн. Держбюджетом на 2020 рік були передбачені 4,4 млрд. грн. на програми підтримки, включаючи фермерські господарства [2].

З метою забезпечення освіти та задоволення потреб малих та середніх сільськогосподарських виробників та сільських громад у отриманні необхідних консультативних послуг також розробляється ефективна модель аграрного консультування.

У 2019 році українські експортери використовували можливості 32 з 40 тарифних квот, 11 з яких були використані у повному обсязі та 2 використані більш ніж на 95 % (у 2018 році використовувались можливості в рамках 32 тарифних квот, у 2017 році – у рамках 29 тарифних квот, а у 2016 – у рамках 26 тарифних квот). У 2020 році ЄС збільшив квоти на ввезення українських товарів тваринництва: курятини – з 19,2 тис. тон до 20 тис. тон, яєць – з 2,7 тис. тон до 3 тис. тон. У січні – березні 2020 року Україна використала квоти на безмитний експорт до країн ЄС 5 тис. тон курятини та 750 тон яєць. У II кв. 2020 року (квітень – червень) українські експортери отримали квоти на 5 тис. тон курятини та 1,2 тис. тон яєць [2].

Досягнуто домовленості щодо початку консультацій для перегляду аграрної частини Угоди про асоціацію. Ратифіковано Угоду у формі обміну листами між Україною та ЄС про внесення змін до торговельних преференцій щодо м’яса птиці та переробленого м’яса птиці, передбачених Угодою.

Наразі будується перша в Україні «Дорога вина та смаку Придунайської Бессарабії» згідно з регламентними нормами ЄС. Цей гастрономічний маршрут є інноваційним для українського туристичного продукту, але з великим потенціалом для розвитку сільських територій та за рахунок підтримки виробників продукції з географічним зазначенням.

Для сприяння стимулювання нарощування обсягів с/г продукції з високою доданою вартістю у державному бюджеті на 2019 рік було передбачено видатки в обсязі 800 млн. грн., що сприяло розширенню сфери зайнятості сільського населення та забезпеченню сталого економічного зростання сільських громад через розвиток аграрного підприємництва [2].

Прийнято наказ Мінагрополітики № 330 від 19.06.2019 «Про затвердження вимог до меду», яким гармонізовано правила торгівлі медом та захист прав споживачів до законодавства ЄС.

На виконання зобов'язань України, передбачених Угодою про асоціацію, у сфері сільського господарства було прийнято Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», який запровадив чіткі механізми щодо правил ведення органічного виробництва у всіх галузях, що є необхідною умовою для вироблення операторами конкурентоспроможної продукції для експорту. Цей Закон України фактично було спрямовано на створення прозорих умов виробництва та обігу органічних продуктів, на зростання довіри інвесторів, а також на підвищення конкурентоспроможності української органічної продукції і розширення зовнішніх ринків її збуту.

Кабінет Міністрів України схвалив і вніс на розгляд Верховної Ради України проект Закону України «Про стимулювання розвитку агропромислового комплексу України». Він регулює відносини, пов'язані з реалізацією державної політики щодо розвитку агропромислового комплексу України, стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції, розвитку та балансування аграрного ринку, продовольчої безпеки та відповідає вимогам актів права ЄС.

Україна є достатньо перспективним партнером ЄС. Вона має багаті природні ресурси та людський капітал, а також історичні традиції аграрного виробництва, до того ж вона має спільний кордон з ЄС.

Враховуючи особливості сучасного стану аграрного сектору економіки, існує чимало аргументів на користь подальшої інтеграції до структур ЄС. Економічний потенціал ЄС та динаміка його розвитку свідчать, що Європейський Союз є великим ринком збуту для вітчизняних товаровиробників та джерелом наповнення внутрішнього продовольчого ринку України.

Однак сучасна модель функціонування сільськогосподарського виробництва не спроможна зробити суттєво якісний стрибок у своєму розвитку [1, с. 77]. Цьому заважає низка перешкод, які не вдалося подолати протягом тривалого періоду реформування аграрного сектору України.

Список використаних джерел

1.Гуменюк Я. М. Удосконалення моделі інтеграційного розвитку аграрного сектору економіки України з ЄС / Я. М. Гуменюк // Економіка, фінанси, право. – 2017. – №2. – С. 73–78. 2.Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2019 рік. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files/zvit_implementation-2019-4.pdf (дата звернення 24.02 2021 р.). 3.Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Євроінтеграційний портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eu-ua.org/yevrointehratsiia/silske-hospodarstvo-ta-rozvytok-silskykh-terytorii (дата звернення 26.02 2021 р.).

О. В. Борисова

ЗАСНОВНИК ДУНАЙСЬКОЇ БОЛГАРІЇ ХАН АСПАРУХ І УКРАЇНА

Аттіллє Аспарух (бл.640/42, або 634/635 – 701 р.) – правитель (хан) булгар з династії Дуло. Аспарух був третім сином хана Великої Булгарії Кубрата і мав ім'я, яке мало однією зі складових ім'я його предка Аттіли. В усьому він прагнув походити на Аттілу і вражав усіх енергією і крутим норовом, за що, як свідчить «Джагфар Таріхи», був прозваний «Атилькусе» – «Безбородий Аттіла». Країна хана Кубрата охоплювала землі Прикубання, Приазов'я, Доно-Донецького регіону, Таманського та східної частини Кримського півостровів [5, с. 78]. Кубрат помер десь у 665 р., його могила була знайдена біля с. Мала Перещепина Полтавської області. Було вилучено багато золотих і срібних виробів, печатка з монограмою, в якій вчені вбачають ім'я Кубрата. Нині це зберігається в російському Ермітажі.

Теза І – *припущення, що Аспарух народився десь на території сучасної України. Його войовничий батько був похований також в Україні.*

У 60-х рр. VII ст. хазари напали на Булгарію і розгромили її [7, с. 141]. Орда унногундурів під проводом Аспаруха відійшла з Доно-Донецького регіону на захід [8, с.63; 2, с.172]. Частина її відпала і решту хан Аспарух повів у межиріччя Дністра та Дунаю. Перемога Аспаруха у битві з армією Візантії восени 680 р. змінила всю геополітичну ситуацію на Балканах: на місці Аварського каганату в якості об'єднуючої сили «варварського світу» встала молода, пасіонарна політична і військова сила – булгари хана Аспаруха. Їй судилася неабияка роль не тільки в історії Балкан, а й

усієї Європи. Після укладання миру з Візантією постала Болгарська держава, переважно слов'яно-тюркська [1, с.16–17]. У ній булгари виступали скоріш визволителями слов'ян від грецької залежності [5, с.91–92], а ті стали суперстратом нового етносу, що постав у Аспаруховій Болгарії. Хан Аспарух заклав між приведеною ним на Дунай ордою і місцевим слов'янським населенням в цілому доброзичливі стосунки. Це був інкубаційний період народження і постання нового етносу – фаза підйому, його перший період, коли внутрішнє бродіння розставляє всіх по своїх місцях. Цей етнос і отримав назву, яку принесли унногундури на Дунай – болгари.

Теза II – *Аспарух мав досвід спілкування зі слов'янами ще на терені «Старої Болгарії», а це були предки українців. Цей досвід став йому в нагоді під час захоплення території нової держави на Балканах та її розбудови. Аспарух став для балканських слов'ян не окупантом, а визволителем, що дало можливість пізніше виникнути новому етносу – болгарам.*

Загинув хан Аспарух у битві з давніми ворогами – хазарами в 701 р. Ще в 30-х рр. XX ст. на території м. Запоріжжя було знайдено могилу хана Аспаруха [3; 6]. Ця видатна археологічна знахідка довго приховувалася і викликає і досі суперечки серед учених. Чи вона свідчить про те, що межі Першого Болгарського царства треба розширювати аж до Дніпра (з цим не погоджуються українські вчені), чи Аспарух чомусь не бажав бути похованим у заснованій ним же Дунайській Болгарії (це вже непокоїть болгарських учених)? Нашу думку позначимо нижче, у третій нашій тезі.

Один з написів на гробниці Аспаруха, зроблений рунічними символами, означає «Небесний покровитель». У похованні був виявлений срібний орел, зображений в момент схватки зі змією. Його стилістика проявляє східне походження, за яким орел символізує небесний, божественний початок, а змія – земне, матеріальне. На одному з крил орла стоїть династичний знак ханського роду Дуло, а на грудях монограмою написано справа наліво ім'я «Еспор» (одне з імен Аспаруха). Напис зроблений болгарськими рунами мовою стародавніх болгар, письмо яких слід читати справа наліво. Найзагадковішим є третій напис, нанесений як штамп по довжині хвоста, він сильно постраждав і не читається. Разом із ханом було поховано ще біля 30 знатних болгар. Учені вважають, що передовий загін хана Аспаруха потрапив у засаду, яку приготували хазари. Знатні боїли (аристократи) і особиста охорона вставали один за одним на шляху ворога перед ханом, щоб захистити його. Але в нерівній битві всі вони загинули від рук хазар. Пав смертю героя і хан Аспарух. Він загинув, як і належить істинному воїну і полководцю – зі зброєю в руках.

Теза III – *якщо визнати точку зору болгарських істориків, що Дунайська Болгарія була продовженням Кубратової Булгарії, то Аспарух цілком міг усвідомлювати, що започаткована ним держава є спадкоємицею держави хана Кубрата, і заповідав побратимам поховати його на його історичній батьківщині, а це – терен України. І ніщо не завадило болгарам поховати свого героїчного хана там, де він хотів щоб покоїлось його тіло*.

Копія орла хана Аспаруха [4].

У 2007 р. мощі засновника Першого Болгарського царства були перепоховані в Болгарії на державному рівні у церкві Сорока Севастійських мучеників у м. Велико-Тирново. А 4 січня 2011 р. Національний історичний музей Болгарії отримав виключно цінний подарунок – копію орла і особистий штандарт хана Аспаруха. Копія виготовлена запорозьким скульптором А. Яременком. Орел виконаний з білої бронзи і важить стільки ж, скільки й оригінал – 1235 г [3]. Цей експонат встановлений у центрі музейного залу, присвяченого періоду розквіту середньовічної Болгарської держави.

Теза IV – *те, що в Україні, у м. Запоріжжя було знайдене поховання саме хана Аспаруха. Це нині стало офіційною державною теорією і позицією Республіки Болгарія.*

Список використаних джерел

1. Ангелов Петър. България и българите в представите на византийците (VII – XIV век) / Българска първоиздание. Редактор Йордан Соколов. София : Изд-во «ЛИК», 1999. 285 с. 2. Артамонов М. И. История Хазар / М. И. Артамонов / Отв. ред. Л. Н. Гумилев. Ленинград : Изд-во Гос. Эрмитажа, 1962. 523 с. 3. Беляева Л. Основатель Задунайской Болгарии хан Аспарух родился и умер в наших краях. URL: http://pravda.in.ua/. 4. Звонарева О. Серебряный орел из «вознесеновского» клада. URL: https://www.ukrinform.ru/rubric-regions/3171005-serebranyj-orel-iz-voznesenovskogo-klada.html. 5. История на България в 3 тома. Т. 1. История на Средновековна България VII – XIV век / проф. Иван Божилов, чл. кор., проф. Васил Гюзелев. София : Изд. Куща «Анубис», 1999. 704 с. 6. Кьосева Цветана. Орёл хана Аспаруха тепер находится в Болгарии. URL: http://www.kolonist.com.ua/ru/news/company-news/132-eagle. 7. От киммерийцев до крымчаков (народы Крыма с древнейших времен до конца XVIII в.) 4-е изд., стереотип. Симферополь : Изд-во «Доля», 2007. 288 с. 8.Чичуров И. С. Византийские исторические сочинения: «Хронография» Феофана и «Бревиарий» Никифора. Тексты, перевод, комментарий / АН СССР, Инт всеобщей истории / Отв. ред. В. Т. Пашуто. Ред. Я. Н. Щапов. Москва : Наука, 1980. 215 с.

Ю. В. Бідун

ПИТАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРИЧНОГО ОСВІТЛЕННЯ В НОВОБУДОВАХ КИЇВСЬКОЇ ДУХОВНОЇ СЕМІНАРІЇ (1900-1901 рр.)

Коли Київську духовну семінарію переносили на нове місце, з Подолу на гору Кудрявець, гостро постало питання того, яким в ній буде освітлення – звичним, керосиновим, чи новітнім, електрифікованим. Метою цієї наукової розвідки є з'ясування того, як цю проблему намагалося вирішити керівництво даного навчального закладу. Актуальність теми зумовлена труднощами, що виникають при забезпеченні фінансовими, матеріальними та іншими ресурсами сучасних шкіл нашої країни. Проблематика абсолютно нова. На даний момент історія Київської духовної семінарії – одного з найвпливовіших середніх духовно-освітніх закладів Російської імперії (протягом XIX – початку XX ст.) – досліджена слабо. Щоправда, вагомий внесок у вивчення середньої духовної освіти загалом на українських землях в цей період здійснили В. Борисенко, В. Бурега, С. Візер, Л. Іванова, С. Ільчишин, Т. Ковальчук, В. Перерва, В. Рожко, А. Сергієнко (А. Вініченко), Г. Степаненко, О. Федорчук, Н. Ципляк, Н. Шип та ін. Обрана тема забезпечена хорошою джерельною базою, основна маса якої зосереджена в Центральному державному історичному архіві України м. Києва (далі – ЦДІАУ, м. Київ), зокрема, дуже вагомим є фонд № 712 «Київська духовна семінарія».

Питання електрифікації новобудов Київської духовної семінарії було підняте її керівництвом у 1900 р. Інформація про особливості облаштування та експлуатації електричного освітлення в семінарських будівлях були викладені в чотирьох

кошторисах. Найважливішим тоді було з'ясувати точну кількість затрат на облаштування різних типів освітлення. В зв'язку з цим було найнято цивільного інженера Павловського, від якого вимагалося такі професійні свідчення: про місце, точне планування, майбутньої електричної станції; про будівельні роботи, пов'язані з її впровадженням; чи достатньо буде потужності для виробництва світла на 600 лампочок [3, арк. 22-23]. Надати певні дані просила й Київська духовна консисторія. Перш за все, йшлося про суму, що потребувалося на облаштування електричної станції; в якому розмірі бажаною була участь духовенства єпархії, в витратах на облаштування цієї станції і на її експлуатацію; скільки коштувало керосинове освітлення в порівнянні з електричним; і який з цих двох способів має переваги в гігієнічному відношенні [3, арк. 1].

З доповідної записки інженер-механіка С. Тихомирова вказувалося, що витрати на встановлення обладнання обійдеться в 20 000 руб. Малася на увазі окрема власна електрична станція зі встановленням машини з димовою трубою і парового котла. Експлуатація мала б коштувати 5000 руб. на рік. Як вказував інженер, в результаті серйозної економії (на освітленні і на розборі вентиляторів) можна заощаджувати бл. 6 832 руб. на рік. Економія такого роду здатна була окупити все обладнання за три роки [3, арк. 10-11].

Російська технічна спілка «Уніон» теж проводила підрахунки і з'ясувала, що технічне обладнання обійдеться в 22 365 руб. Парова машина в 30 кінських сил здатна була забезпечити електроенергією лише 60 % з 520 лампочок. Цього було достатньо, щоб освітити зайняті учнями і викладачами приміщення (без спальних кімнат найвищого поверху). Варте уваги, що правління семінарії просило в Томської духовної семінарії надати інформацію про подібні роботи, що в ній до цього відбулися [3, арк. 7].

Врешті-решт, хоча спершу й планувалося обладнати новобудови електричним освітленням, але оскільки на це потребувалися значні кошти (близько 20 000 руб.), проект не підтримало ані Господарське управління при Св. Синоді, ані місцеве духовенство. Тому, новобудови Київської духовної семінарії залишилася на керосиновому освітленні. На нашу думку, на їхнє рішення неабияк вплинули витрати на будівництво самих приміщень для семінарії. Вони й так обійшлися занадто дорого – в більше, ніж півмільйона рублів.

Отже, після перенесення Київської духовної семінарії на нове місце постало питання про запровадження в її приміщеннях електричного освітлення. В проекті планувалася закупівля парової турбомашини, яка здатна була б освітити близько 520 лампочок. За підрахунками незалежних інженерів, в такому разі витрати повинні були б обійтися в 20-25 тис. руб. Це була значна сума на той час. Для порівняння, коли у 1870-х рр. планувалося будувати нові гуртожитки для своєкоштних учнів Київської духовної семінарії, то за декілька років з усього єпархіального духовенства було зібрано значно меншу кількість коштів – лише близько 12 тис. руб. [2, арк. 7]. Тому, цей проект було відхилено, як самим духовенством Київської єпархії, так і Господарським управлінням при Св. Синоді. А новобудови Київської духовної семінарії залишилися на керосиновому освітленні.

Список використаних джерел

1. Борисенко В. Й. Боротьба демократичних сил за народну освіту в Україні 60-90-х рр. XIX ст. // Монографія. – К.: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 161 с. 2. ЦДІАУ, м. Київ. Ф.712. Оп.3.:1875–1876 рр. Спр.58 Об устройствѣ общежитія для воспитанниковъ Семинаріи. – 16 арк. 3. ЦДІАУ, м. Київ. Ф.712. Оп.3.:1901 р. Спр.63 О постройке семинаріи. Об устройстве электрическаго освѣщенія – 26 арк.

Е. Д. Аллахвердян

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Кінець XX – початок XXI століть відомий як доба глобалізації. Зараз ми можемо констатувати її наявність у світі, а також той факт, що, спочатку виступаючи як суто економічний феномен, згодом глобалізація стала причиною змін на інших рівнях. На рівні ідеологічному дедалі більшого поширення набуває ідеологія та світоглядна система, породжена розвитком вільноринкового демократичного суспільства, а саме ідеологія активного індивідуалізму, раціоналізму, ліберальної демократії, світоглядного плюралізму. На рівні інституційному, в культурній інфраструктурі наслідки глобалізації визначаються передусім повсюдною присутністю глобальних електронних мас-медіа, до яких нині має доступ більшість людства.

В масової культури є безліч визначень. Всі вони сходяться в одному: вони розуміють під цим явищем широко поширені в якому-небудь суспільстві культурні елементи, які можуть бути притаманні музиці, кінематографу, літературі, тією чи іншою мірою характеризують мультиплікацію, засоби масової інформації, моду, кулінарію, рекламу, спорт, туризм, дизайн і безліч інших елементів. Фольклор (казки, легенди, билини і так далі) і наука (у її «полегшеній» версії) також вважаються складовою частиною і (або одним із джерел) масової культури. Тому «зірками» світової масової культури можна вважати музикантів, акторів, журналістів, політиків і спортсменів, художників (Сальвадор Далі, Пабло Пікассо, Енді Уорхолл), письменників (Ернест Хемінгуей - згадаймо надзвичайну популярність його фотографій у знаменитому светрі), учених (Альберт Ейнштейн і Зігмунд Фрейд, без згадок про якого зараз не прожив би жодний як жіночий, так і чоловічий журнал), релігійних лідерів (Папа Римський і Далай-лама), навіть терористів (Карлос «Шакал» і Усама бен Ладен) і злочинців (як це не сумно, хоча би А. Чикатило), літературних персонажів (Джеймс Бонд і Гаррі Поттер), героїв мультфільмів (Міккі-Маус і Чебурашка, Їжачок-у-тумані), революціонерів (Че Гевара - червоні футболки з його портретом у береті та розпатланим волоссям – яскравий доказ) і політики (Мао Цзе-дун), персонажі коміксів (Супермен і Людина-павук), автомобілі (тут Volkswagen Beetle спокійно співіснує з Maibach), напої (Coca-Cola і Pepsi), телеканали (MTV і CNN), продукти харчування (гамбургер і суші), побутова електроніка (стільниковий телефон і комп'ютер), предмети одягу (джинси) і багато інших, іноді навіть неочікуваних, персон, об'єктів, речей і явищ.

Поняття «поп-культури» народилося на початку 1930-х років, а її серйозне вивчення почалося в 1960-і роки. З тих пір було опубліковано безліч досліджень, автори яких намагалися визначити: що первинно – культура певної групи людей (субкультура) або масова культура. Єдиної думки із цього приводу доки не сформувалося, тому що масова культура функціонує за особливими законами. Існує низка гіпотез, автори яких намагаються пояснити феномен поп-культури. Британський соціолог Д. Стрінаті зібрав щодо цього чималу колекцію подібних пояснень.

Прославлена філософська Франкфуртська школа прийшла до виводу, що бурхливий розвиток масової культури пояснюється суттю капіталізму. Виробники «культурних товарів» (наприклад, кінофільмів і книг), яких Т. Адорно і його послідовники назвали «культурною індустрією», зацікавлені лише в збільшенні збуту і тому «підстроюють» суспільство під свої інтереси. У результаті і виникає гегемонія певних зразків культури. Причому ці зразки, як правило, невисокої якості – річ у тому, що масове виробництво не зацікавлене в одиничних дорогих товарах високої якості, йому потрібно багато дешевих товарів, доступних більшості спо-

живачів. У свою чергу, робочий клас (представники «Франкфуртської школи» украй симпатизували марксизму, тому постійно міркували на цю тему) страждає від поширення масової культури – його горизонти звужуються. Фактично, поп-культура стала способом контролю над думками і відчуттями широких народних мас.

В будь-якому разі, загальна глобалізація культури може сприйматися по-різному. Тайлер Коен, автор книги з красномовною назвою «Творче знищення», наводить цікаві приклади культурного експорту у сфері кулінарії. Міста США набиті ресторанами, в яких готуються блюда азіатської, латиноамериканської, африканської і європейських кухонь. У свою чергу, американські ресторани мережі Pizza Hut найбільш успішні в таких столицях світової кулінарії, як Париж і Гонконг, пише він. На думку Коена, культури, які намагаються законсервуватися в собі і відмовляються від світових зв'язків, неминуче застарівають, втрачають популярність і можуть взагалі зникнути. Майбутнє культур – в спільному розвитку.

На сучасному етапі спостерігається безпрецедентне змішення культур, яке наводять до появи нових, небачених раніше зразків.

В цілому масову та популярну культури можна розглядати як поняття, що вказують на особливості формування і відтворення культурних цінностей в сучасному суспільстві масового виробництва та споживання. Все, що оточує сучасну людину і складає її повсякденне життя - одяг, предмети побуту, освіта, інформація - є частиною знову-таки масової та популярної культури.

Список використаних джерел

1.Кушнарьова М.Б. Основні тенденції розвитку масової культури в сучасній Україні в контексті глобалізації. Аналітичний огляд / Туризм Гуцульщини. – URL: http://tur.kosiv.info/tourism-and-culture/104-основні-тенденції-розвитку-масової-культури-в-сучасній-україні-в-контексті-глобалізації-аналітичний-огляд.html. 2.Сотник А. Розвиток масової культури тоталітарного типу у ретроспективі Німеччини і України в 1930-1940-і роки / А. Сотник // МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія. – 2010. – Вип. 7. – С. 375-382. 3.Особливості розвитку культури людства у XX сторіччі // Освіта. UA. – URL: https://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/10435/. 4. Основні тенденції розвитку культурних процесів у XX-XXI ст. Феномен масової культури // Українська інженерно-педагогічна академія. – URL: http://uip.uipa.edu.ua/wp-content/uploads/2015/04/Лекция-1.pdf.

Науковий керівник: кандидат політичних наук, доцент Р.М. Ключник

В. В. Грон

ТОТАЛІТАРИЗМ ЯК ФЕНОМЕН ІНДУСТРІАЛЬНОЇ ЕПОХИ

В сучасній суспільно-політичній історіографії фактично склався консенсус щодо бачення сутності тоталітаризму як політичного режиму, що прагне до повного контролю держави над суспільством і людиною. Його прийнято називати феноменом XX ст. Проте дотепер не існує чітко сформульованої системи аргументів, яка б дозволяла однозначно стверджувати, що існування тоталітарних держав обмежується конкретним історичним періодом.

Принаймні, сучасні українські дослідники (Баран В., Вонсович С., Дем'яненко, Б. Чабанна М. [1], [2], [3], [4] та ін.), шукаючи причини зародження очевидних симптомів тоталітаризму, зосереджувалися переважно на внутрішньополітичних процесах. Натомість, як нам здається, крім внутрішніх, свою роль у формуванні тоталітарних режимів відіграла динаміка цілої низки зовнішніх факторів.

Відомо, що сучасні держави постали як над племінні або над етнічні утворення на певних територіях й у певних кордонах. Однак навряд чи вони стали кінцевим результатом консолідації соціуму: у процесі перетворення національних

держав на репрезентанта інтересів місцевого виробничого капіталу почали складатися умови для творення наднаціональних структур, що представлялися політичним інструментом транснаціонального бізнесу, тісно афілійованого з банківською фінансовою сферою.

Звичайно, відразу важко встановити, якою мірою тоталітарні режими виступали радикальною альтернативою накопиченню транснаціональних тенденцій. Проте існує незаперечний факт: майже одночасно з ідеологією тоталітаризму з'явилося теоретичне обґрунтування ідей об'єднаного (глобального) простору. Зокрема – у працях ідеолога й фундатора панєвропейської парадигми Р.-Н. Куденхове Калергі.

Граф Ріхард Ніколаус Куденхове Калергі переймався проблемами територіальних претензій і сепаратизму в Європі. На його думку (викладену ще на початку 1920-х рр. у трактаті «Практичний ідеалізм») питання міжнаціональних конфліктів слід було вирішувати радикально – шляхом расової уніфікації і повної ліквідації націй. Управляти цією однорідною масою, з точки зору вченого повинна була європейська феодальна аристократія в союзі з єврейством [5, 45]. Офіційною ідеологією оновленої Європи мав стати іудаїзм [5, 27].

Цікаво, що практично з таких самих позицій підходили до розв'язку національного питання адепти зовсім іншої ідейно-політичної течії. Прибічники пролетарського інтернаціоналізму наполягали на неминучому відмиранні націй і ліквідації національних держав, але «знизу» – шляхом розпалювання світової революції у контексті міжнародної солідарності трудящих. Не даремно Р.Н. Куденхове Калергі називав комуністичний й панєвропейський проекти, втіленням однієї тенденції – перемоги аристократії по духу над старою аристократією по крові на тій підставі, що керівний склад «обох партій формувався з інтелектуальної раси вождів Європи - євреїв» [5, 33].

Останнє зауваження дивним чином корелює з висновками іншого дослідника суспільних процесів, автора фундаментальної монографії «Витоки тоталітаризму» (1951) Х. Арендт. Період ідеальних взаємин держави й громади, у візії Х.Арендт, припадав на кінець XVII ст. [6, 45]. У цей час з'являється величезна потреба у державних кредитах. І єдиною категорією європейського населення, спроможною такий кредит надати, були євреї, що на той час представляли собою загальноєвропейську расово однорідну фракцію, не асимільовану у класове суспільство, єдиним інтересом якої було надання державних позик. Все раптово змінилося наприкінці XIX ст., коли національний бізнес нарешті розгледів у державних інститутах ефективний інструмент для просування власних експансіоністських прагнень. Вказаний процес замінив залежність держави від зовнішнього загальноєвропейського конгломерату на залежність від кореляції інтересів вітчизняних (внутрішніх) промислових груп. Таким чином, сталося перетворення однієї форми національної держави в іншу, де вже не було місця наднаціональному єврейському елементу. Він втратив не лише своє економічне значення, але й безпечну соціальну нішу. Все це Х. Арендт назвала ліквідацією національної держави як такої.

Не задовго до виходу книги Х. Арендт, світ сколихнула інша спроба наукового осмислення тоталітаризму, здійснена представником класичної ліберальної школи Фрідріхом фон Хайєком у праці «Дорога до рабства» (1944). Методологічною основою праці Ф. фон Хайека стала його ж теорія ринку як системи обміну знаннями, що відбувається за допомогою спеціальних сигналів – ринкових цін. Втручання держави здатне спотворити ці сигнали і зрештою спричинити до економічного колапсу [7, 7-8].

Однією з головних класифікаційних ознак тоталітаризму, на якій зосередився

фон Хайек, була свідома мобілізація виробничих сил – засобів виробництва і робочої сили – для досягнення спільної великої мети та відмова визнавати право особистості на автономію [8]. Справа в тому, що кожна людина цікавить суспільство з точки зору двох функцій – виробник і споживач. Тоталітарні режими виникли й сформувалися на тому етапі технічної еволюції, коли виробничі процеси конче потребували повної консолідації великої кількості кваліфікованих робітників.

Підводячи підсумки маємо зазначити, що під терміном «тоталітаризм» нерідко розуміють певну форму реакції політичних суб'єктів на загрозу десуверенізації. При цьому суб'єкти можуть існувати на різних цивілізаційних платформах але в межах однієї соціально-економічної формації. Найбільш виразно це проявилося у період індустріального суспільства, для якого було характерним, по-перше, панування масового промислового виробництва, тобто синтез національного виробничого капіталу й народних мас, що досягалося за рахунок мобілізації суспільства через функцію «виробника». По-друге – синтез масового промислового виробництва й національної держави, що скорочував залежність останньої від наднаціональних (у тому числі й фінансових) структур.

Список використаних джерел

1.Баран В. Теорія тоталітаризму: ґенеза і сутність / В. Баран // Сучасність. – 1996. - № 9. – С. 57-66. 2.Вонсович С.Г. Теоретичні моделі тоталітаризму та їх еволюція / С.Г. Вонсович // Політологічний вісник: Зб. Наук. Праць. – К.: ТОВ «XXI СТОЛІТТЯ: ДІАЛОГ КУЛЬТУР», 2004. – Вип. 16. – С. 100-109. 3.Дем'яненко Б.Л. Три моделі тоталітаризму: Порівняльний аналіз фашизму, більшовизму та націонал-соціалізму. Монографія. [Текст] / Б.Л. Дем'яненко. – К.: Нелень, 2000. – 254 с. 4.Чабанна М.В. Дослідження сутнісних рис тоталітарного режиму та зіставлення його різновидів у межах теорії тоталітаризму / М.В. Чабанна // Наукові записки На УКМА. Сер. Політ. Науки. – 2007. – Т. 69. – С. 11-16. 5.Куденговгове-Калерги Р.Н. Практический идеализм [Електронний ресурс] / Р.Н.Куденговгове-Калерги – Режим доступу: http://balder.org/couru. 6.Арендт Х. Истоки тоталитаризма [Текст] / Ханна Арендт. – М.: ЦентрКом, 1996. – 627 с. 7.Найшуль В. Предисловие к русскому изданию / Виталий Найшуль // Хайек Ф. А. фон. Частные деньги. – М.: Издательство «Национальный Институт Модели Экономики», 1996. – 240 с. 8.Хайек Ф.А. фон. Дорога к рабству [Електронний ресурс] / Фридрих Август фон Хайек – Режим доступу: http://www.e-reading.club/chapter.php/102575/6/fon_Hqijek_-_Doroga_k_rabstvu.html.

В. М. Дудник

АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

У сучасних соціально-політичних умовах розвитку глобального світу, коли питання миру та територіальної цілісності країн набуло особливої актуальності як на міжнародній арені так і в Україні, викладання історичних дисциплін черговий раз окреслює найбільш акцентні теми для розвитку пізнавальних можливостей студентів та поглиблення їх патріотичних настроїв. Питання використання розсекречених архівних джерел під час вивчення вітчизняної історії особливо актуальних тем набувають нового змісту і значення. Серед них тематика Другої світової війни та її наслідків, котрі і наразі відбиваються на світоглядних орієнтирах молоді. Особливу цікавість тема набула після анексії Криму та агресії на Сході України. Статистика зруйнованого господарства під час проведення політики «спаленої землі» радянською та фашистською арміями, загальна кількість вивезеного населення України на Схід, до Сибіру та Середньої Азії, під час евакуації у 1941 р. та на Захід, до Німеччини, у 1942-1944 р.р., вилучення продовольства, історичних артефактів та культурних цінностей на території республіки радянським та фаши-

стським режимами – всі ці питання особливо болюче звучать на тлі сучасної інформації про руйнацію історичних пам'яток у Криму і Донбасі.

Найбільш чутливим аспектом за темою Другої світової війни стало визначення розмірів людських втрат. Теми намагалися торкатися чимало науковців протягом багатьох повоєнних десятиліть, хоча у середині XX ст. всі держави-учасники війни підрахували свої демографічні втрати, після її завершення і лише в СРСР Сталін визначив цифру на власний розсуд у 7 млн осіб, що було менше ніж втрати Німеччини. М. Хрущов, прийшовши до влади, змінив цифру на 20 млн. На багато десятиліть питання людських втрат в СРСР було закрито, а хто із науковців хотів деталізувати окремі аспекти, то мав мислити у межах дозволених правлячою партією.

Не маючи відкритого доступу до основного масиву архівних документів, радянські демографи змушені були конструювати методики дослідження втрат народонаселення СРСР, зокрема використовувати «балансовий метод», тобто баланс даних перепису 1939 р. переносили на 1941-й, а перепису 1959 р. на 1945. За таких умов було установлено, що населення СРСР зменшилося на 37,2 млн. Із отриманого числа вилучили 11,9 млн осіб, які могли померти власною смертю за час війни, від старості (на мові демографів це називається «нормальна мирна смертність»), та ще 1,3 млн відрахували на «ненормальну високу смертність» дітей. Так отримали 26,6 млн – жертв, які оприлюднили за часів М. Горбачова [4].

В часи перебудови крім того ще вийшла книга підготовлена Міністерством оборони СРСР, під редакцією генерала Г. Кривошеєва «Гриф секретності знятий», у якій було обґрунтовано цифру втрат Радянського Союзу у масштабах 27 млн. До уваги не бралося, що Друга світова почалася 1 вересня 1939 р. і СРСР, тоді виступаючи в ролі союзника фашистської Німеччини, встиг повоювати із Військом Польським у 1939 р. під час «визвольного походу» у Західну Україну та Білорусію, та із фінською армією у радянсько-фінську війну, а будь-яка війна приносить людські жертви. Колектив воєнних істориків підрахував безповоротні демографічні втрати Збройних Сил СРСР, тобто кількість убитих в боях, померлих від ран та знищених у полоні військовослужбовців. Цифра сягнула 8,7 млн осіб [2].

Тривалий час не прокоментованою залишалася різниця між загальним числом жертв (26,6 млн) та військовими втратами (8,7 млн), яка становила майже 18 млн і давала підстави думати ніби на фронті, під кулями, було безпечніше ніж у тилу, де загинуло дві третини загального числа жертв.

Тим часом, після першого повоєнного перепису населення 1959 р., у відкритому доступі залишалися статистичні дані про кількісний склад населення СРСР: чоловіків та жінок з 1889 по 1928 роки народження. Дисбаланс між ними сягав 18,43 млн осіб, тобто на 1 тис. радянських жінок приходився 641 чоловік. Для порівняння у 1926 р. за першим в СРСР переписом населення, після Першої світової та громадянської війн, співвідношення жінок та чоловіків віком від 30 до 69 років складало 1 тис. до 890. На міжнародному рівні дисбаланс жінок і чоловіків, приміром у Німеччині (ФРН та НДР) у 1950 р. складав 4,53 млн [4].

Демографи звернули увагу на той факт, що зазначений баланс жіночого та чоловічого населення у районах, які не потрапили під фашистську окупацію повністю відповідає загальним по СРСР масштабам. Виняток становлять Західна Україна та Західна Білорусія, де загальні плани мобілізації у 1944-1945 роках були зірвані. За даними перепису 1959 р. на 1 тис. жінок у Брестській обл. чоловіків припадало 708, у Гродненській та Львівській областях по 707, у Волинській – 704, Станіславській – 701 [4].

Так розрахунок дисбалансу давав підстави радянським демографам для загальних уявлень про структуру людських втрат. Ставало зрозумілим, що втрати

складають чоловіки призовного віку, які народилися і жили у регіонах, котрі не зазнали фашистської окупації. Ситуація спровокувала інтерес аматорів для підрахунку кількості жертв війни, серед яких сучасний російський літературознавець Б. Соколов визначав кількість жертв у 41 млн [5], а радянський економіст, який втік свого часу до США, І. Курганов (Кошкін) – 44 млн [3].

Після проголошення незалежності українські історики намагалися установити статистику втрат УРСР у війні та обґрунтувати їх із наукової точки зору, але і донині зробити це важко, оскільки архіви ВГК, зокрема кадровий склад радянської армії, знаходяться у Російській Федерації під грифом «цілком таємно». Частіше їм доводилося «мислити у межах» відведених російськими фахівцями 7 млн українців із 34,4 млн загального числа рекрутованих до армійських лав. Основна ідея, яка допомагала б визначити число жертв стосувалася думки про відновлення проекту «Книга пам'яті України», 250 томів якої вже видано [6].

Щоб студенти мали нагоду збагнути причини та масштаби втрати населення України можна використовувати архівні документи, які дотичні тематично, приміром постанову ЦК КП(б)У про затвердження оперативного плану бойових дій партизанських загонів України на весняно-літній період 1943 р., де йдеться, що радянські партизани уже «винищили десятки тисяч німецько-фашистських солдатів і офіцерів». Варто згадати про фашистську систему наложництва.

Вирішення проблеми підрахунку жертв війни, яку у Росії наразі називають «Великою Вітчизняною» відбулося несподівано. 14 лютого 2017 р. пройшли парламентські слухання у Державній Думі із питань поліпшення патріотичного виховання, де виступив співголова руху «Безсмертний полк Росії» (прізвище залишилося не указаним у прес-релізі) із доповіддю «Документальна основа народного проекту «Визначення доль зниклих безвісти захисників Вітчизни». В ньому повідомлено, що розсекречені архівні документи Держплану СРСР та Міністерства оборони РФ, згідно яких втрати у Великій Вітчизняній війні становлять 41 млн 979 тис. осіб, із них на долю ЧА та ВМФ СРСР приходиться 19 млн, а 23 млн на втрати цивільного населення. В цілому втрати народонаселення СРСР у період 1941-1945 років становлять 52 млн 821 тис. [1].

Таким чином, вивчаючи із студентами тематику Другої світової війни важливо звернути їх увагу, що донині не розсекречені офіційно та в повному обсязі архівні документи фондів Міністерства оборони СРСР, за якими масштаби втрат народонаселення СРСР у період війни фашистської Німеччини із Радянським Союзом могли б установити фахівці-демографи. Знаменита фраза радянських часів, що «в СРСР немає жодної сім'ї, яка б не втратила нікого на фронті» вже не задовольняє сучасне покоління молоді. Після переможних фанфар 1945 р. пройшло майже 75 років, які забрали більшу частину учасників Другої світової війни. І тепер потреби ідеологічної боротьби носіїв «русского мира» із українським патріотизмом та умови гібридної війни із Українською державою вимагають статистичних «жертвоприношень», якими стають архівні документальні вибірки про втрату народонаселення цілої країни.

Список використаних джерел

1.42 миллиона погибших – игрища на крови. URL: http://argumentua.com/stati/42-milliona-pogibshikh-igrishcha-na-krovi. 2. Кривошеев Г. В. Гриф секретности снят. Потери Вооруженных Сил СРСР в войнах, боевых действиях и военных конфликтах. – М.: Воениздат, 1993. 3. Курганов И. Три цифры. URL: https://rusidea.org/32030. 4. Савченко Н. Потери Великой Отечественной войны в зеркале демографии. 04.09.2013. URL: https://www/ solonin.orgother.poteri-vov-v-zerkale. 5. Соколов Б. Кто воевал числом, а кто – умением: Чудовишная правда о потерух СССР во Второй мировой войне. М.: ЛитРес, 2011. 350 с. 6. Україна заплатила за Перемогу 13,5 млн людських життів – історики. 7 травня 2014 р. URL: http://www.istpravda.com.ua/short/53695f2d8e0c4.

Н. М. Жулканич

ОСОБЛИВОСТІ АГРАРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ 1960-х ТА 1990-х рр. В УКРАЇНІ

Історично склалося так, що до своєї незалежності, Україна не мала самостійної аграрної політики. Не спромоглася вона на ефективну власну аграрну політику і за час існування як держава.

Найбільш значущими соціально-економічними перетвореннями на селі можна вважати заходи з реформування датовані 1960 і 90-ми рр. минулого століття. Вони мали ряд подібностей та відмінностей. Початок аграрній реформі тих років було покладено на березневому (1965 р.) пленумі ЦК КПРС та квітневому (1965 р.) пленумі ЦК Компартії України. Рішеннями було започатковано переведення радгоспів на повний госпрозрахунок. Внаслідок зміни підходів до пільгового фінансування було відкрито кредитні лінії колгоспам, вперше списувалась заборгованість з економічно слабких колгоспів, запроваджено гарантовану оплату праці колгоспників та ін. Загалом, організаційно-економічні заходи реформування аграрного сектору, започатковані у 1965 р. дали певні результати. З позицій сьогодення, слід визнати, що це були таки досить виважені, реальні і практичні кроки у справі розбудови тодішнього села, досвід яких може бути частково актуальними і для суверенної, незалежної України сьогодні.

Отже, спробуємо провести аналіз, за яких умов і з якою результативністю здійснювались аграрні реформи 60-х і 90-х рр.:

1) у 1960-х рр. аграрні перетворення проводились в умовах панування командно-адміністративної системи, коли державна власність на землю була супермонопольною. В діючій на той час Конституції [1] було зазначено, що державна власність – основна форма соціалістичної власності, а земля, її надра, води, ліси є виключно власністю держави;

2) аграрна реформа 90-х років розгорталася в умовах формування політично незалежної України, коли вступив у дію Закон України [2] про рівноправні форми власності на землю: державну, колективну і приватну. В Конституції України [3], прийнятій в 1996 р. записано, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси є об’єктами права власності Українського народу, а право власності на землю гарантується;

3) впродовж 1965-70 рр. реформа здійснювалась в умовах відносно стабільної економіки держави в цілому, планово-централізованого забезпечення сільгосппідприємств енергоресурсами, технікою, іншими матеріально-технічними засобами. Соціально-економічні перетворення в АПК забезпечувались пільговими фінансовими та кредитними ресурсами;

4) у 90-х - в умовах поглибленої економічної і соціальної кризи в державі, коли відбувалися руйнівні процеси в АПК, які що призводили до занепаду виробництва зубожіння села;

5) у 60-х - аграрна реформа характеризувалася частковими змінами, зокрема переводу колгоспів в радгоспи, утверджувались форми господарювання на колективістських засадах, зростала монополія держави на кінцевий продукт господарської діяльності аграрних товаровиробників;

6) у 90-х - утвердження різноукладності й зміни не тільки форм господарювання, але й урізноманітнення форм власності, корінна перебудова суспільно-економічних відносин на селі, вільної реалізації продукції, виробленої в сільгосппідприємствах різних форм власності за законами ринку;

7) соціально-економічні перетворення на селі 60-х рр. були спрямовані на

посилення одержавлення, зміцнення державної і колективної власності, в тому числі й на землю, повне відчуження селянина від неї;

8) мета аграрної реформи 90-х рр. - стабілізація економічних та фінансових умов для здійснення відтворювального процесу в усіх галузях продовольчого комплексу, створення економічного механізму функціонування різних форм власності і господарювання в період становлення ринкової економіки.

Отже, у 1990-х рр. переваги успішного здійснення аграрної реформи здавалися очевидними. Однак, ці аграрні трансформації завдали могутнього деструктивного удару по всій аграрній сфері. Роздержавлення земельної власності; паювання землі (але не майна колективних господарств), відсутність у населення засобів малої механізації, відсутність ринку землі не сприяли перетворенню господарств власників земельних паїв у товарні.

Перш ніж руйнувати попередню модель господарювання - необхідно мати чіткий план майбутніх дій з побудови нової моделі. Адже руйнування так званої командно-адміністративної економіки не означало автоматичної появи ринкової моделі господарювання. Розбудова останньої потребує значних зусиль, вкладень та політичної волі.

Таким чином, ретроспектива аграрних перетворень 60-х років, порівняння їх з перебігом реформування агропромислового комплексу в 90-х роках свідчать, що у 90-х рр. існували суттєві переваги, умови і можливості успішного здійснення соціально-економічного відродження села на основі зваженої самостійної державної аграрної політики, які однак не були використані. З'ясування причини цього – предмет подальших досліджень, результати яких будуть викладені у повноформатній науковій статті.

Список використаних джерел

1.Конституція (Основний Закон) Української РСР, 1978 р. / https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09#Text. 2.Конституція України//Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, Ст. 14. 3.Про форми власності на землю: Закон України від 30.01.1992.// Відомості Верховної Ради України, 1992, N 18, ст.225.

Н. І. Загребельна, М. М. Яретик

ІСТОРІЯ ВЗАЄМИН ЛЕСІ УКРАЇНКИ І К. КВІТКИ: ЕПІСТОЛЯРНИЙ КОНТЕКСТ

Мета нашої історичної студії полягає у прагненні висвітлити деякі аспекти взаємин між видатною українською поетесою, культурною діячкою Лесею Українкою та українським фольклористом Климентом Квіткою.

Дослідженнями історії шлюбу Лесі Українки та Климента Квітки займалися такі українські науковці: В.Бугрим [1], С.Грабовський [2], О.Косач-Кривинюк [5], Т.Панасенко [9] та інші. Наявна джерельна база, що складається з опублікованих та доступних нам документів, а саме епістолярна спадщина української письменниці Лесі Українки [6, 7, 8], дала змогу провести повноцінне дослідження даної проблеми.

Лариса Петрівна Косач (1871 - 1913 рр.) – відома українська письменниця, фольклористка, перекладачка та культурна діячка. Її вірші, поеми, драми, публіцистика та біографія пропонуються до вивчення як шкільною, так і університетською програмами. Дослідження різних аспектів, пов'язаних з її життєдіяльністю, є важливим та актуальним завданням для сучасної історичної біографістики.

Климент Васильович Квітка – відомий український фольклорист і етнограф,

автор численних записів народних пісень (понад 6 тисяч), один із засновників музичної етнографії, професор, чоловік Лесі Українки. [3, с.11-19] Він народився 23 січня (4 лютого) 1880 року у с. Хмелів Роменського повіту Полтавської губернії у старовинній козацькій родині. Ще в п'ятирічному віці він утратив свого батька, і мати, не маючи змоги утримувати свого сина, віддала його на виховання київським міщанам Карповим, які його усиновили. Із семи років він навчався музики у приватних учителів, а згодом вступив до училища Київського відділення Російського музичного товариства. Після цього Климент закінчив Київську гімназію № 5 із золотою медаллю, а в Імператорському університеті Святого Володимира здобув юридичну освіту. Квітка володів 13 мовами: двома класичними, трьома новоєвропейськими, сімома слов'янськими та грузинською. [1, с. 35]

Леся Українка познайомилася зі студентом юридичного факультету Климентом Квіткою восени 1898 року на одному з університетських вечорів літературно-артистичного товариства. Лариса Петрівна виконувала пісні, а студент першого курсу Климент запропонував їх записати. Лесю вразило замилування молодого хлопця українською пісенною спадщиною. Той щирий інтерес до музичного фольклору, котрий вона побачила в Климента, схвилював, привернув її увагу до нього. Потому було чимало інших пісень, які знала Лариса Косач та наспівувала їх [4, с. 322].

Їхня співпраця з часом переросла в дружбу. Через певний час Климент і Леся усвідомили, що більше не зможуть жити один без одного. З 1903 року вони починають жити спільно.

Родина Лариси Косач, особливо мати, Олена Пчілка, були категорично проти відносин Лесі з Климентом. Вона підозрювала Квітку в бажанні взяти собі багату дружину і породичатися з відомою родиною Косачів-Драгоманових. Мати, піклуючись і підтримуючи свою доньку, оберігала її від різних незгод і в будь-якому чоловікові, що з'являвся поруч із Лесею, вона відшукувала (а інколи й вигадувала) корисливі мотиви, рішуче відкидаючи зацікавлення або й кохання. [9, с. 91-92] В одному з листів до своєї сестри Ольги Леся писала: «Мама писала мені пару разів (взагалі мені рідко пишуть з дому, а перший місяць і зовсім не озивались), листи з добрим настроєм і врівноважені, одно було мені прикро, що раз у мами пробилось якесь несправедливо напасливе відношення до Кльоні. Воно, власне, було замітне вже й в остатні дні перед моїм виїздом, уже тоді у мами був неприємно холодний вираз в його присутності, одвертання очей відповіді крізь зуби, закривання себе газетою або книжкою і т. п. «симптоми», либонь, добре знайомі тобі. Се вже, я бачу, починається «ревность материнська», але все одно, може, тій ревності буде далі ще більше поживи, а свого відношення до Кльоні я не зміню, хіба що в напрямі ще більшої прихильності, у всякім разі, не мамині холодні міни можуть нас посварити. Тільки все-таки се прикро, і тяжко, і фатально, що ні одна моя дружба, чи симпатія, чи любов не могла досі обійтись без сеї отруйної ревності, чи що воно таке, з боку мами. І властиве ж Кльоня як єсть нічим не завинив против мами, навпаки, спочатку він навіть дуже її ідеалізував, та й потім, коли вже факти значно розбили ту ідеалізацію, то він завжди відносився з повагою і без найменшої прикрості». [6, с. 373-378]

Однак, попри всі негаразди, спротив та психологічний тиск з боку родини Косачів, матеріальну скруту перемогло, очевидно, щире кохання. Климент Квітка знав про хворобу Лариси і був молодшим за неї на 9 років, але, не зважаючи на те, він став надійною опорою та підтримкою для Лесі. Все це висвітлюється в епістолярній спадщині української поетеси. Вона називала його «Кльонею», «Квіточкою».

Лише під сильним тиском рідних вони погодилися на укладання церковного шлюбу. Ця подія відбулася в далекій на той час периферійній церкві на Деміївці

в Києві та зафіксована в метричній книзі церкви Вознесіння Господнього 25 липня 1907 року.

Ось як описує своє вінчання Лариса Петрівна в листі до матері: «Люба мамочко! Справа скінчена – ми звінчались сьогодні, в 1-й годині дня. Знайшли такого попа, що сам порадив коротший спосіб без оглашеній. Хоч сяк, хоч так дивитись на сей обряд, то все можна сказати: «grace a Dieu c'est fini» (з франц. – «слава Богу, це скінчено»), коли вже взагалі він мусив відбутися. Ми не запрошували нікого, крім конечних свідків, і з них одним був п. Карпов, а решта Петро Васильович, Зоря і Максим Іванович. Я не кликала нікого з церкви до нас, бо думала, що Кльоні краще перейти від урочистого до звичайного, бо таки страшно було за нього. Поки що він почувається нічого собі, хоча, звісно, втомлений попередньою турботою та й самою відправою (ми в далекій церкві вінчались). Ніхто з родичів Кльоні не робив нам жадних трудностів і зайвих урочистостей, навпаки, в чому треба було – помагали, чого не треба було – до того не примушували. Більше не пишу, бо теж втомлена і мушу чимсь таким зайнятись (хоч коректурою), щоб вернути собі рівновагу душевну. Твоя Леся». [7, с. 210]

Через кілька днів після вінчання Лариса Косач пише листа своїй сестрі Ользі, яка також чинила спротив материному тиску щодо укладання церковного шлюбу: «Я думала, що ти скоріш осудиш мене за сей крок, що тобі трудно буде зрозуміти, як могли ми «скласти зброю» там, де ти свою держиш, не хилячи… І великий камінь знявся з душі моєї, як я побачила, що ти очевидячки «ввійшла в наше положення». Справді, стільки вимучившись, як я за сей рік, може, навіть Галілеєве одречення можна зробити, бо таки людина більш не видержить, ніж її сила дозволяє, та й то, якби річ була тільки в мені, то, може б, я й видержала ще, але наражати Кльоню на дальшу турботу я вже не могла, се занадто страшно». [7, с. 210-211]

Після одруження молоді деякий час проживали на квартирі Карпових на вулиці Велико-Підвальній, 32 та готувалися до поїздки в Крим, а потім у Європу. Коли Квітка тяжко захворів (у нього виявили тяжку форму сухот), Леся піклувалася про нього, підтримувала та всіляко допомагала йому, хоча й сама була хвора і її хвороба прогресувала. Розуміючи, що хвороба Лесі прогресує, Климент не втрачав надію врятувати її. Маршрут їхньої подорожі простягався з Криму до Берліну, із Європи назад до Криму, Ялти, а згодом Грузії, Тифлісу, Телаві та Єгипту. Однак, стан здоров'я Лесі не покращився.

Лариса Косач-Квітка померла 1 серпня 1913 року в місті Сурамі у віці 42 років. Климент Квітка важко переживав її смерть. І хоча він пережив Лесю на 40 років, однак до кінця життя не забув її. Після смерті дружини він видав фотоскопічним способом двотомник «Мелодії з голосу Лесі Українки» у 1917 році [4, с.325].

Спочатку Лесю й Климента поєднувала любов до пісні, до етнографічної спадщини українського народу, згодом - міцна дружба і шлюб, закріплений у липні 1907 року, спільні радощі, боротьба з тяжкою хворобою, вболівання. Климент Квітка професійно підійшов до справи збереження фольклорних скарбів, які містила пам'ять поетеси. Ті фольклорні твори – то й часточка пам'яті українського народу. Зробивши цей унікальний запис, Климент Квітка фактично здійснив подвиг, що нині виясклравлюється як ціла доба в українській фольклористиці.

Список використаних джерел

1.Бугрим В. Де народився і хто такий Климент Квітка? (До 140-річчя від Дня народження видатного етномузикознавця, українця-патріота К. В. Квітки). – Р.: Літературно-історичний альманах «РОМЕН», 11.06.2019. – 35с. 2.Грабовський С. Незнайомий знайомець Климент Квітка / Сергій Грабовський // День. – 2013. – 20-21 вересня (№169/170). – 30 с. 3.Дутчак В. Климент Квітка й кобзарство (до 140-річчя від Дня народження дослідника). – Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство. Вип. 42, 2020. – 250 с. 4.Загребельна Н., Яретик М. Леся Українка і Климент Квітка: деякі сторінки біографії. Ідеологиня національної аристократії (на пошану 150-

річчя від дня народження Лесі Українки): збірник наукових праць за матеріалами всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю 25-26 лютого 2021 року / науковий редактор Тетяна Єщенко. Львів: Друкарня Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, 2021. – 620 с. 5.Косач-Кривинюк О. Леся Українка: хронологія життя і творчости. – Нью-Йорк: 1970 р. – 932 с. 6.Леся Українка. Зібрання творів у 12 тт. – К.: Наукова думка, 1978р., т. 11, 480 с. 7.Леся Українка. Зібрання творів у 12 тт. – К.: Наукова думка, 1979р., т. 12, 696 с. 8.Леся Українка. Публікації, статті, дослідження. (до Є. І. Драгоманової, О. П. Косач (матері), Г. Хоткевича, М. Павлика та ін.). Вип. 3. – К., 1960. – 109 с. 9.Панасенко Т. Леся Українка / Тетяна Михайлівна Панасенко; худож. – оформ. Є. В. Вдовиченко. – Харків: Фоліо, 2019. – 122 с.

М. М. Іваник

УПРАВЛІННЯ ЛЬВОВОМ У ПЕРІОД ГАЛИЦЬКОЇ АВТОНОМІЇ. СТАТУТ 1870 р.

У 1772 р. Галичина увійшла до складу Австрійської імперії, а Львів було перетворено на столицю новоствореної провінції під назвою Королівство Галичини та Володимирії з Великим князівством Краківським, Тешинським та Заторським. Нові політико-правові умови вимагали змін і у системі управління містом. У 1786 р. було скасовано магдебурзьке право, натомість патентом цісаря Йосифа II 6 листопада 1789 р. Львову було надано власний Статут. Частково Статут врегулював стосунки у сфері управління міським майном та доходами міста, а також питання діяльності магістрату. Проте загалом цей документ різко обмежив вплив громадського чинника на управління містом. Центральний уряд привласнив собі право призначати бургомістра та усіх службовців магістрату.

Лише революційні події 1848 р. поклали початок реформуванню місцевого самоврядування в провінції та наповненню його реальним змістом. Міська громада безпосередньо долучилась до процесу реформування міського управління і у підсумку з'явилось кілька документів, які відобразили нові підходи до організації управління містом, а саме – максимальне посилення громадського чинника. Було прийнято Тимчасове положення про реорганізацію міського відділу Львова від 20 липня 1848 р.; Тимчасовий регламент роботи міського відділу від 20 вересня 1848 р.; так званий Громадський статут від 17 березня 1849 р., який однак ніколи не діяв; проект Статуту Львова від 15 жовтня 1850 р., який був затверджений Міністром внутрішніх справ, але не отримав санкції цісаря. У 1860 р. був розроблений ще один проект статуту, однак і він не був затверджений.

Усі зусилля громади домогтися нового Статуту, наштовхувалися на бюрократичні перепони та небажання центральної влади йти на поступки. Лише після 1862 р., з прийняттям загальнодержавного закону про організацію громад, з'явились політико-правові передумови для розробки та прийняття нового Статуту. Проте цей процес тривав до 1870 р. Уже в 1866 р. проект Статуту був затверджений Крайовим сеймом і поданий на затвердження цісарем, проте тричі монарх не санкціонував проект. Лише 14 жовтня 1870 р. Статут набув чинності, одночасно було затверджено й виборчу ординацію [1]. Управління містом переходило до міської ради та магістрату на чолі з президентом. Діяльність міської ради визначав прийнятий у 1872 р. регламент.

До складу Міської ради Львова входило 100 радних, які обирались строком на три роки. У 1896 р. каденцію радних було подовжено до шести років, але через кожні три роки шляхом жеребкування 50 депутатів складали свої повноваження, на їх місце обирали нових.

Активне виборче право мали львів'яни, які досягли 24 р., пасивне – з 30 р.

Найбільші обмеження накладала дія майнового цензу, оскільки право голосу мали лише ті, хто володів нерухомим майном та сплачував ґрунтовий або будинковий податок. Підставою набуття виборчого права була й сплата безпосереднього податку від заробітку у сумі не менше 8 злр. Право голосу мали й ті львів'яни, які мали інші джерела доходів і сплачували не менше 12 злр. річного податку. Майновий ценз не поширювався на духовенство, службовців, адвокатів, нотаріусів, професорів, учителів, офіцерів у відставці. Право голосу мали й юридичні особи – державні та публічні установи, промислові спілки та об'єднання, за умови якщо вони розташовувались у місті та платили податки до міської казни. Жінки мали право голосу, але не могли голосувати безпосередньо, за них це робили члени родини або довірені особи. Були позбавлені права голосу військовослужбовці, особи, що перебували під опікою та робітники з непостійним заробітком.

Майновий ценз різко скоротив чисельність виборців, фактично лише менше 10 відсотків львів'ян мали право обирати міських радних, ще менше брало участь у виборах. Зокрема:

1. Вибори 26 – 27 січня 1871 р. Голосувало 2789 виборців;
2. Вибори 26 січня 1874 р. Голосувало 2729 виборців;
3. Вибори 26 січня 1877 р. Голосувало 1605 виборців;
4. Вибори 25 січня 1880 р. Голосувало 2767 виборців;
5. Вибори 25 січня 1883 р. Голосувало 3701 виборців;
6. Вибори 25 січня 1886 р. Голосувало 3326 виборців [2, 184-246].

Виконавчим органом міської ради був магістрат на чолі з президентом, одного, а згодом – двох віце-президентів, делегатів і радників магістрату. Вибір президента відбувався у ратуші на засіданні міської ради й вимагав затвердження імператором. Президент головував на засіданнях міської ради та керував роботою магістрату. Чисельність львівського магістрату у 1895 р. становила 532 особи [2, 548].

Загалом Статут відіграв позитивну роль в становлення та розвитку міського самоврядування Львова незважаючи низку недоліків та обмежень. Головним досягненням цього документу слід вважати той факт, що громада міста домоглась принципу виборності членів міської ради, президента міста, а отже і впливу на діяльність магістрату. Проте майновий ценз суттєво обмежив кількість виборців, що сприяло перетворенню міської ради в закритий елітарний клуб. Проте нова організація управління позитивно вплинула на соціально-економічний розвиток міста. За майже півстолітній період дії до Статуту лише тричі вносились косметичні зміни. Показовим у цьому плані залишається й той факт, що вже після ліквідації Австро-Угорщини, в умовах Другої Речіпосполитої, Статут Львова 1870 р. в основних своїх положеннях продовжував діяти до 1933 р.

Список використаних джерел

1. Statut królewskiego stołecznego miasta Lwowa – Lwów, 1918. – 93 s. 2. Miasto Lwów w okresie samorządu. 1870-1895. – Lwów, 1896. – 719 s.

О. І. Кожухар

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ США В ЦЕНТРАЛЬНІЙ АЗІЇ (1991 – 2021)

Після краху СССР США не розглядало регіон Центральної Азії як стратегічно важливий. Але країни регіону поступово почали відігравати роль геополітичного центру Євразії. Тут зосереджені значні запаси корисних копалин, також це потенційний ринок збуду товарів і промислової продукції. Крім того, США в умовах подій в Афганістані і в цілому в регіоні, зростанні політичної і економічної поту-

жності Китаю переймалися лише можливостю встановленню партнерських відносин між КНР І Росією. Центральна Азія стала регіоном стратегічної конкуренції між Росією, США І Китаєм.

Серед істориків немає єдиної точки зору щодо етапів формування і розвитку політики США в центральноазійському регіоні. Ми підтримуємо точку зору ти дослідників, які виділяють 3 етапи. Перший етап – 90-ті рр. XX ст. – 2000 р. У 1991 – 1995рр. цей регіон не був об'єктом американської політики. Тільки у 1996 – 2000 рр. США почали розглядати центральноазійські країни як важливий об'єкт своєї зовнішньої політики. В цей час були прийняті законів, які визначали зовнішньополітичне і економічне співробітництво з країнами Центральної Азії. Пріоритетним напрямком було визначення забезпечення свободи і належності державам регіону, їх ізоляцію від впливу Росії та Ірану, і стримування Китаю.

Другий етап почався з 2001 р., і тривав до 2015 р.. Після трагічних подій 11 вересня 2001 р. США розпочали широкомасштабну антитерористичну операцію яка була спрямована проти міжнародних терористичних ісламістських сил. Протягом 5 років політика в Центральній Азії почала активний і в той час, агресивний характер. В цей же період була прийнята доктрина «Велика Центральна Азія», як офіційний документ щодо політики США. Вона передбачувала трансформацію, до якої входили Центральна Азія, Середній Схід, регіон Каспію і Південну Азію [1].

У вересні 2009 р. США вызнали Ісламський рух Узбекистану терористичною організацією. В наступі роки відбувалися регулярні консультації високопосадовців США с партнерами по НАТО щодо спільних зусиль в боротьбі з міжнароднім тероризмом.

Третій етап політики США розпочався у 2015 р. і триває до сьогодення. Характерною особливістю цього періоду був той факт, що американська сторона активізувала співробітництво з центральноазійськими країнами в гуманітарній сфері. Так, США активно вкладають в розвиток людського капіталу шляхом надавання різноманітних освітніх та дослідницьких грантів і програм громадянам Центральної Азії, в першу чергу, щодо заохочення демократичних цінностей і дотримання прав людини.

На всіх етапах співробітництва з країнами Центральної Азії США успішною і активно застосовували «м'яку силу». Ключовим інструментом було Агентство з міжнародного розвитку (USAID), яке розпочало свою діяльність в пострадянських країнах Центральної Азії в 1992р. Свою місію ця організація бачить в реалізації програм з розвитку ринкової економіки, поширенні і підтримки демократії, гуманітарній допомозі і соціальній підтримці, боротьбі з гендерною дискримінацією тощо. За період з 1992 по 2104 рр. загальна сума офіційної допомоги країнам Центральної Азії складала 2.2 млрд. дол., з яких по 30% отримали Казахстан и Киргизія, 20% Узбекистан, Таджикистан – 10%, Туркменістан – 5% [3].

Особливу роль відіграють проекти у освітньому середовищі. Так, у 1993р. у Киргизії почав працювати Американський університет Центральної Азії, перший вищий заклад в регіоні, який видає акредитовані ступені США у сфері гуманітарних наук. Головна ціль навчального закладу – виховати майбутніх лідерів для демократичних перетворень в регіоні. В Казахстані успішно реалізується проект підтримки провідних університетів США і Європейського Союзу [2].

Таким чином, США активно використовуючи «м'яку силу», стали повноцінним політичним і економічним партнером країн Центральної Азії.

Список використаних джерел

1.Вязгина Е.А. Идея «Большой Центральной Азии» во внешнеполитических дискуссиях США // Вестник Московского университета. Серия 8: История. 2010. №4. С.101 – 116. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/ideya-bolshoy-tsentralnoy-azii-vo-vneshnepoliticheskih-diskussiyah-

v-ssha-2004-2008. 2.Огурцова М.Ч. Стратегия США в Центральной Азии (1990 – 2013) // Вестник РГГУ. Серия: Политология. История. Международные отношения. Зарубежное религиоведение. Востоковедение. 2014. №18. С.205 – 213. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/strategiya-ssha-v-tsentralnoy-azii-1990-2013-1. 3.О стратегии USAID в Центральной Азии. 2014. URL: https://stanradar.com/news/full/13461-o-strategii-usaid-v-tsentralnoj-azii.html.

В. О. Кутьков

ІТАЛІЙСЬКИЙ ФАШИЗМ І ЙОГО ПРИВАТНА СТОРОНА

Вступ. Постановка проблеми. В наш час питання фашизму і близьких до нього понять стало більш актуальним: зростання націоналізму в Європі, особливо з питань міграційної політики біженців, став набирати обертів. Останні вибори в Німеччині показують, що ультраправі сили як наприклад «Альтернатива для Німеччини» все більше набирають популярність серед виборців. Тому перегляд ряду аспектів, що стосуються фашизму дозволять більш точно визначати його сутність і розуміти де політики-популісти і схожі партії намагаються нав'язати в новій обгортці те, що принесло всьому світу величезні проблеми ще сімдесят років тому. Вся плутанина навколо фашизму пов'язана з неправильним підходом до його вивчення. Замість того, щоб стежити за фінансуванням фашистів до їх приходу до влади, замість того, щоб подивитися, хто і як найбільше заробив під час фашизму, більшість досліджень фашизму вивчають його ідеологію. Тобто вони судять про фашизм виходячи з того, що самі фашисти кажуть про себе. Але це все одно що судити про стан справ в сучасній Росії зі слів пана Кисельова.

Для України як держави, яка також зіткнулося з питанням біженців з непідконтрольних територій і став на шлях євроінтеграції також буде правомірним вивчити досвід деяких європейських держав для недопущення в майбутньому сил з фашистською риторикою. Оскільки явище фашизму дуже багатогранно, тут буде акцентовано увагу саме на фінансовий бік сутності фашизму, яка, на жаль, часто ігнорується дослідниками. Дана стаття націлена на розкриття успіхів фашистської руху в Італії з точки зору фінансової складової, а саме: як з нечисленного і погано організованого руху фашизм став домінуючою ідеєю не тільки в самій Італії, але і всієї Європи. Розгляд грошових витоків італійського фашизму також дає можливість зрозуміти природу цієї ідеології і її течій в інших країнах: Німеччині, Португалії, Іспанії, Угорщини тощо.

Виклад основного матеріалу. Фактичне становище Італії після першої світової війни можна назвати тяжким: будучи на боці переможців, вона тим не менш перенесла серйозні економічні, політичні кризи й приниження національної гідності. Саме таке середовище стало грунтом для появи радикальних політичних поглядів: спочатку популяризації соціалістичних і комуністичних ідей, а після, як контрвідповідь - зародження фашизму.

Той факт, що лівий рух було досить популярним в Італії і практично стояв на межі тріумфу підтверджуються як й фашистськими ідеологами того часу, так і самими соціалістами і комуністами [5, с.196; 9, с.41]. Тому стає очевидним чому у анти лівих сил з'явилося бажання створити і протиставити альтернативу. Американський історик Френк Сноуден, кажучи про взаємини важкої промисловості і фашистів, пише, що головні промислові центри і концерни щедро фінансували нову силу, а деякі промисловці не соромилися виступати з Муссоліні і бути одними з ідеологів нового руху [4, с.122]. Одним з проявів фінансової підтримки Муссоліні і його прихильників був відкритий терор проти своїх супротивників і як правило агресори не несли ніякої серйозної відповідальності: найгучніших після воєнних погромів з боку фашистів була різанина на площі Палаццо д'Аккур-

сіо, де прихильники Муссоліні застосували відкриту силу проти своїх супротивників з летальним результатом. Подібних розправ налічуватиметься тисячами. Ряд промисловців і зовсім відверто пишалися тим, що свого часу підтримали фашистів і тепер в Італії встановлена справжня, «справедлива» влада [4, с.126].

Відразу ж після походу на Рим, на початку листопада 1922 р. збираються дві великих бізнес організації: Конфіндустрія і «Асоціація акціонерних товариств». На зустрічі було вирішено порадити новому Дуче, що потрібно робити в економіці в першу чергу: скасувати іменну реєстрацію акцій і облігацій, і почати приватизацію італійської телефонії. Сказано - зроблено. Через пару днів Муссоліні підписав декрет про скасування іменний реєстрації акцій і інших цінних паперів. Анонімність цінних паперів дозволяла підприємцям ухилятися від сплати податків і проводити будь-які фінансові махінації [3, с. 54-55].

Через чотири місяці після цього почалася приватизація телефонних ліній [1, с. 8-9]. Через два роки вони майже всі стануть приватними. Слід сказати, що фашисти - непримиренні націоналісти, які ставлять інтереси держави понад усе. Однак це не завадило їм продати стратегічно важливі телефонні лінії в приватні руки Фіата, Піреллі і навіть шведської Еріксон [1, с. 20]. Одночасно варто сказати, що риторика фашистів була абсолютно протилежною їх діям. На словах - чесний і справедливий перегляд питань монополії і шахрайства, а на справі - заохочення співучасників цих злочинів [1, с. 4]. За 5 років ліберальних реформ, загальна капіталізація італійських акціонерних товариств практично подвоїлася, фашисти проводили тотальну приватизацію підприємств та надавали перевагу саме бізнесу, відверто лобіюючи його інтереси, відкритий грабунок звичайних людей на користь компаній, яким надавалася практично повна свобода [2, с.33-34; 6, с.162]. В інтересах нової корпоративної держави були прийняті ряд законів і постанов, які давали контроль фашистським чиновникам за профспілками: вони могли бути тільки і виключно фашистськими, ні про яку самостійність профспілок і подібних організацій не йшлося. Все це робило працівників безправними перед імущим класом промисловців, які активно давали поради Дуче та займали державні посади. Усупереч словам Муссоліні про нібито встановлену рівність, солідарність суспільства, ми бачимо тотальне лобіювання інтересів промисловців, які збільшили свої капіталовкладення за рахунок своїх державних привілеїв в тришість разів і абсолютне знищення будь-якої опозиції, яка дотримувалася центричних або лівих, вкрай лівих поглядів [3, с. 273-274; 8, с.283-287].

Висновки. Висновки. Отже говорячи про явище фашизму ми повинні сказати, що така праворадикальна ідеологія особливо небезпечна при потуранні держави і його інституцій. Незважаючи на те, що ідея фашизму включає в себе набір популістських гасел, вона тим не менше, як і власне будь-яка інша концепція, може стати домінуючою при належному фінансуванні і ігноруванням цих процесів будь-якою країною. Очевидно, що держави повинні мати правові механізми для припинення подібних «пожертвувань» такого роду організацій і блокування терористичних організацій, які в подальшому порушать констутіціонний порядок в країні.

Список використаних джерел

1.Bel, G. The First privatization: selling SOEs and privatizing public monopolies in fascist Italy (1922-1925). – Barcelona, 2010, 320 p. 2.Gabbuti, J. A Noi! Income Inequality and Italian Fascism: Evidence from Labour and Top Income Shares. – Oxford, 2020. 225 p. 3.Rossi, E. Padroni del vapore e fascismo. – Bari, 1966, 410 p. 4.Snowden, F. The Fascist Revolution in Tuscany. – Cambridge, 1989, 520 p. 5.Valsecchi F. Das moderne Italien: Politische Geistesgeschichte seit 1900. Hamburg, 1935, 440 s. 6.Welk, W. Fascist Economic Policy. – Cambridge, 1938, 350 p. 7.Белоусов, Л.С. Фашистский режим, рабочий класс и массовое сознание в Италии. – Москва, 1999, 690 с. 8.Серени, Э. Аграрный вопрос в Италии. – Москва, 1949, 596 с. 9.Слободской, С.М. Итальянский фашизм и его крах. – Москва, 1946. 610 с.

В. С. Лавренко

АЛКОГОЛЬ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН РЕВОЛЮЦІЙНОГО КАТЕРИНОСЛАВА ЗА МАТЕРІАЛАМИ ВИДАННЯ «ГОЛОС СОЛДАТА»

Історія споживання алкогольних напоїв привертає непересічний інтерес дослідників. Свідченням чому є міжнародна наукова конференція «Алкоголь і тверезість: історія та сучасність», яка відбулася 4-5 березня 2021 р. на базі історичного факультету Київського національного університету імені Т. Шевченка та охопила понад 120 науковців різних галузей та представників громадянського суспільства.

Вивчення соціальних практик, пов'язаних із вживанням алкогольних напоїв, відкриває для розуміння набагато ширше коло питань соціальної історії, ніж здається на перший погляд, зокрема це: проблема співвідношення соціальних норм та девіацій, вплив суспільних катаклізмів на моральний стан широких верств населення, роль тіньової економіки у стратегіях виживання населення у скрутні часи, тощо. Тож розгляд місця алкоголю у системі соціальних відносин революційного Катеринослава набуває неабиякої актуальності.

Джерельну базу дослідження складають номери щоденного видання «Голос солдата» за період вересень 1917 р. – січень 1918 р. Газета «Голос солдата» була друкованим органом Ради робітничих та солдатських депутатів м. Катеринослава. На означений період припала більшовизація ради, тому видання відображає позицію саме більшовиків (в тому числі і щодо питання споживання алкоголю). Видання знаходиться у відкритому доступі на сайті https://gwar.mil.ru/, присвяченому увічненню пам'яті про Велику (Першу світову) війну.

Варто зазначити, що з початком Першої світової війни у Російській імперії було введено «сухий закон», який забороняв продаж міцного алкоголю по всій території держави, а рішення про продаж слабоалкогольних напоїв (включаючи пиво) віддавав на розсуд місцевим органам влади. На вересень 1917 р. «сухий закон» все ще продовжував діяти на значній частині колишніх територій Російської імперії і він породив ряд соціально девіантних явищ, таких як самогоноваріння, перегонка спирту-денатурату, спекуляція спиртним тощо. Подібні явища знаходять відображення на сторінках «Голосу солдата»: «Жах, що відбувається у нас на Амурі. Деякі особи купують за членськими книжками денатурований спирт по 2 карб. 50 коп. за чверть відра. Ледь покупець відходить від черги, як перепродує чверть за 30 карб., а перекупник, розливаючи у пляшки, та продаючи на розлив та на виніс, виручає 100 та більше карб. Давно потрібно було припинити виробництво «ханжі» як джерело пияцтва, крадіжок, роздягання трудівників та навіть вбивства чесних робітників [5, с. 3].

Даний уривок наближує нас до реалій 1917 р., навіть вводячи у дискурс читача з XXI ст. слово «ханжа», яке до завершення Другої світової війни у солдатських колах означало перегнаний денатурований або технічний спирт. Окрім того, у цьому уривку можна чітко простежити, що більшовики засуджують пияцтво та пов'язані з воєнними обмеженнями девіації у сфері виготовлення та продажу саморобного алкоголю, як явище, яке негативно позначається на якості життя трудящих мас, тим самим підтримуючи «сухий закон» попередньої влади.

Ідеї боротьбі з пияцтвом та особливо з виготовленням поза державним контролем алкогольних напоїв присвячено і опубліковане звернення до редакції солдата Сергія Пономарьова: «Прошу надрукувати мій рецепт боротьби з пиятикою.

Джерелом хмільних напоїв є село Діївка, котра постачає самогон до Койдаків, Чечелівки, на Озерний та Троїцький ринки. Щоденно в Діївці виготовляється 50 відер самогонки, половина з якої випивається на місці, а інша половина експортується у місто та передмістя. Ціна пляшки 5-7 карб. Для виготовлення самогонки потрібні цукор, хміль та солод. За відсутністю цукру, пускається у справу патока. З фунту патоки вартістю 35 коп. виходить пляшка спирту. Потрібно або повністю знищити патоку, або ж міська управа повинна видавати картки на патоку.» [1, с.2−3]. Ми бачимо, що пан Пономарьов у своєму прагненні позбавити суспільство від пияцтва, готовий піти тим же шляхом, що й царський уряд, шляхом обмежень, хоч у даному випадку у якості інструменту обмеження самогоноваріння він пропонує нову карткову систему.

Були серед дописувачів газети і автори, які прагнули з'ясувати витоки пияцтва, шукали їх у гнітючій дійсності та намагалися протиставити пиятиці змістовний відпочинок: «Не від темноти п'ють люди усіляку спиртову отруту, а частіше всього для забування дійсності життя та для заспокоєння совісті. Час оп'яніння – це сон дійсності. Із закриттям казенок біднота залишилася з однією лише дійсністю. Нічим підняти дух, нічим змусити серце битися прискорено, нічим заглушити горе та пекучу думу, нічим викликати говір та сміх, де був час забуття – залишилося пусте місце. Тому нічого дивуватися, якщо селяни Липовецького повіту на сільському сході постановили: «Ми, мешканці сіл Красненка та Лиса Гора, відправляємо двох людей в село таке-то навчитися робити горілку. Платимо 100 карб. на місяць. А якщо горілка, яку вони потім зроблять, виявиться доброю, то ці люди будуть отримувати стільки ж і в подальшому». Так, бідним людям треба чимось заповнити пусте місце вільного часу. І гоніння самогону, і очистка денатурату, і виділка горілки будуть продовжуватися до тих пір, поки людям не буде надано навзамін отрути розумну та веселу розвагу. Ні добре слово, ні книга, ні суворі заходи тут не допоможуть.» [2, с. 3]. Як бачимо, пиятика розглядається у вигляді своєрідного класового ворога, який зачіпає переважно трудящих, бідноту, які подаються, безумовно, жертвами соціальної дійсності, яка не пропонує альтернативи алкоголю.

Цікавий факт, що оголосивши себе борцями за тверезість, більшовики намагалися приписати своїм політичним опонентам звинувачення у «спаюванні народу». По факту, було зрозуміло, що «сухий закон» не працює, він призводить до великої кількості отруєння людей саморобним алкоголем, частих смертних випадків від вживання денатурату, тощо. Однак, будь-яку спробу відмінити його, ввести контрольовану державою торгівлю алкоголем, більшовики закидали своїм опонентам як «спаювання». Зокрема під заголовком «Спаювання народу» ми можемо прочитати: «Генеральним секретаріатом розіслано циркуляр з правилами про продаж пива. Циркуляр цей дозволяє на всій території Української народної республіки з 1 січня 1918 р. виробництво і продаж пива. Міським та земським самоврядуванням надається право визначати типи та кількість місць для продажу пива, а також видавати приватним особам дозволи на здійснення торгівлі…» [6, с. 4]. У даній статті йдеться лише про легалізацію торгівлі пивом, що при існуючому рівні самогоноваріння навряд чи варто було розглядати як «спаювання», що тим не менш робилося більшовиками, коли справа стосувалася їх політичних опонентів. У номері «Голосу солдата» від 13 грудня 1917 р. партія кадетів звинувачується у розгромі винних складів у Петрограді, внаслідок чого алкоголь у великій кількості потрапив на вулиці міста [3, с. 4]. А у номері видання від 24 грудня 1917 р. у статті під заголовком «Хочуть споїти Росію» розповідається про те, що військовий уряд дозволив продаж горілки на всій території Донської області, і хоч

у статті зазначається, що гроші від продажу горілки передбачається використовувати на благодійні цілі, все одно ключова думка повідомлення – злий задум військового уряду Донської області проти свого ж народу [4, с. 4].

Таким чином, видання Ради робітничих і солдатських депутатів м. Катеринослава «Голос солдата» яскраво свідчить про той факт, що більшовики загалом підтримували ідею «сухого закону», введену царським урядом ще на початку Першої світової війни. І будь-які спроби відмінити його подавалися виданням як злочин проти свого ж народу з боку політичних опонентів більшовиків. «Сухий закон» породив самогоноваріння, спекуляцію алкоголем, перегонку спирту-денатурату у Катеринославі. Ці явища засуджувалися у виданні, однак боротися із ними дописувачі «Голоса солдата» пропонували переважно шляхом нових обмежень.

Список використаних джерел

1.Голос солдата. – 3 ноября 1917 г. 2.Голос солдата. – 26 ноября 1917 г. 3.Голос солдата. – 13 декабря 1917 г. 4.Голос солдата. – 24 декабря 1917 г. 5.Голос солдата. – 6 января 1918 г. 6. Голос солдата. – 11 января 1918 г.

В. Г. Лазаренко

УКАЗИ ПРЕЗИДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР І НАГОРОДНІ ЛИСТИ ЯК ВИХІДНЕ ДЖЕРЕЛО ДЛЯ БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Відновити історичну пам’ять і зв'язок поколінь в наш час дуже важливо, адже вона є фундаментом майбутнього. На мою думку, як і в європейських школах слід починати вчити історію з власного роду, міста чи села, а потім історію світу. У моїх творчих планах – створення Малої дитячої залізничної академії для підготовки з талановитих юних залізничників професійних науковців - істориків. Під моїм науковим керівництвом і застосувавши мою розробку десяти томну навчальну матрицю ми змогли б створити фундаментальне багатотомне біографічне видання по залізничникам. Для цього є всі умови. Навчальна база Київської дитячої залізниці має архів кіно-фотодокументів, особові справи і підшивки газет «Робітниче слово». Для створення довідника, я розробив свою методику написання цієї роботи. Юний залізничник Павло Мартиненко на мою пропозицію відгукнулася першим і розповів про сімейний архів прадіда Миколи Прохоровича Мартиненка. На основі цього архіву під моїм і батьковим Максимом Мартиненко керівництвом він створив наукову статтю для біографічного довідника про свого прадіда залізничника Київського резерву провідників Мартиненка Миколи Прохоровича.

Для досягнення поставленої мети юному залізничнику необхідно було залучити до наукового обігу раніше недослідженого джерела, а саме Указ Президії Верховної Ради СРСР, нагородного листа і світлин із сімейного архіву. При дослідженні нагородного листа Мартиненка М. П. вдалося встановити, що він українець, народився в 1906 р. в м. Києві і мав середню загальну освіту. В розділі нагородного листа Відомості про роботу вдалося з’ясувати, що трудову діяльність він розпочав з листопада 1924 р. стрільцем в 1-му Київському Особливо - озброєному загоні Охорони Південно-Західної залізниці. З листопада 1926 по жовтень 1929 р. працював вантажником в Київському тресті «Українліс». З жовтеня 1929 р. по жовтень 1930 р. проходив строкову службу в Червоній Армії. Після демобілізації із армії влаштувався на роботу на Київський Паровозоремонтний завод Південно-Західної залізниці. Працював на посадах: слюсаря, заступника редактора газети «Багатотиражка» і головного редактора. 01.12.1938 р. переведений інструктором в Політвідділ Південно-Західної залізниці, а з 16.11.1939 по 01.09.1941 р. – уповноважений Транспортного Відділу НКДБ Південно-Західної

залізниці [1, с.147].

У період Другої світової війни був залишений на окупованій території в м. Києві для підпільної роботи в організації Кудряшова. З травня по 19.11.1943 р. продовжив збройну боротьбу бійцем в партизанському загоні з'єднання Бовкуна [2, с. 148]. Після звільнення м. Києва від німецьких окупантів і розформування загону з 20.11.1943 р. по 28.07.1944 р. проходив службу оперуповноваженим в НКДБ УРСР. 28.07.1944 р. переведений на Південно-Західну залізницю в Київський резерв провідників на посаду начальника потягу. *За успішне виконання завдань в період Великої Вітчизняної війни* нагороджений медалями: «Партизану Вітчизняної війни», «За перемогу над Німеччиною в Великій Вітчизняній війні 1941 – 1945 рр.» і від імені Президії Верховної Ради СРСР рішенням виконкому районної Ради Залізничного району нагороджений медаллю «За доблесну працю в Великій Вітчизняній війні 1941 – 1945 рр.». Наказом № 13/Н від 08.05.1948 р. присвоєно персональне звання «технік-лейтенант руху» [3, с. 146].

За бездоганну роботу і вислугу років на залізничному транспорті Указом Президії Верховної Ради СРСР від 26.06.1951 р. нагороджений медаллю «За трудову відзнаку» [4, с. 470] *і за вислугу років на залізничному транспорті більш як 22 роки* 26.11.1954 р. подавався до нагородження орденом Трудового Червоного Прапора. Із характеристики на подання до нагороди: *«Політично грамотний, вимогливий до себе і до підлеглих. Проводить велику роботу по підсиленню трудової дисципліни в колективі. Уміло організує колектив на виконання всіх завдань, поставлених перед колективом. Користується заслуженим авторитетом серед працівників колективу»* [4, с. 146].

Після виходу на заслужений відпочинок. до кінця віддавав свої душевні сили, знання та життєвий досвід молодій зміні, активно брав участь у громадській роботі. Помер в 1972 р.

Таким чином можна зробити наступні висновки, дослідницька робота є актуальною і має практичне значення, так як зібраний матеріал дозволив автору створити статтю по залізничнику Мартиненку М. П., який маючи великий практичний досвід незважаючи на відсутність вищої освіти займав керівну посаду під час відбудовчого періоду залізничного транспорту 1946 – 1951 рр. і може слугувати як приклад трудового героїзму для нащадків. Це дослідження можна включити в біографічний довідник «Нагороди залізничників Південно-Західного округу залізничних доріг і Південно-Західної залізниці», створений автором в рукописному варіанті. Матеріали даної роботи можна застосовувати в навчальних закладах залізничного транспорту і під час проведення екскурсій на ретро паровозі.

Список використаних джерел

1.Архів Південно-Західної Залізниці Фонд Р-4924,Опис 18, Справа 615, аркуш.147; 2.Архів Південно-Західної Залізниці Фонд Р-4924,Опис 18, Справа 615, аркуш.148; 3.Архів Південно-Західної Залізниці Фонд Р-4924,Опис 18, Справа 615, аркуш.146; 4.Архів Південно-Західної Залізниці Фонд Р-4924,Опис 18, Справа 470, аркуш.67.

Г. І. Лисенко

МУЗЕЄЗНАВЧІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ АРХІТЕКТУРИ ТА БУДІВЕЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ ПРИДНІПРОВСЬКОГО РЕГІОНУ

У сучасному світі, наповненому викликами, проблемами та несчисленими спробами їх вирішити, особливе значення посідають музеї як соціокультурні інститути, де поєднується минуле і сучасне, де людина має змогу наочно усвідомити своє місце на історичній осі координат. Фахівці стверджують, що музейна

справа наразі переживає значну активність, що підтверджується стрімким відкриттям нових музеїв в усьому світі, а також з'являються альтернативні форми музейних установ. Це, зокрема, можна пояснити зростанням туристичної активності людства, яке намагається вийти за межі рутинності, збагатитися здобутками інших культур тощо. На думку фахівців, цілком закономірно, що музейна діяльність сьогодні ускладнюється, комп'ютеризується, інтенсифікується, музейна практика значно випереджає музейну теорію, тобто спостерігається «музейний бум» як невід'ємний факт сучасної світової культури [4].

Беручи до уваги, що музеєзнавство виступає як теорія і методика музейної роботи або як сума методичних і технічних прийомів музейної діяльності, метою даної роботи є визначення доцільності створення та особливостей організації Музею архітектури та будівельних традицій Придніпровського регіону.

Взагалі музей є вираженням соціокультурних інтересів людей і він служить певним суспільним цілям: накопичення та збереження соціальної інформації; пізнання й передача знань, традицій, уявлень і емоцій через музейні предмети; систематизація та класифікація пам'яток історичного минулого тощо. Музей функціонує як соціокультурний інститут, тому з метою налагодження його ефективної роботи необхідно залучати комплексні дані різних наукових галузей, причетних до тематики музею, тобто застосовувати міждисциплінарний підхід. Стосовно тематичного напряму вищезазначеного музею, у нагоді стануть дослідження таких наукових галузей, як культура та історія регіону, історія архітектури і промислового розвитку, джерелознавство та музеєзнавство.

Якщо музеєзнавство допомагає досліджувати процеси зберігання соціальної інформації, її пізнання та передачу за допомогою музейних предметів, то феномен музею полягає у тому, що він виступає «упредметненим сховищем часу», унікальним явищем історії і культури людства [4].

Наявність вагомої історіографічної бази, яка створювалась упродовж десятиліть вітчизняними істориками, архітекторами, культурологами дозволяє ґрунтовно підійти до організації заявленого музею [1; 3]. На допомогу діяльності Музею архітектури та будівельних традицій Придніпровського регіону також може стати колективна монографія, підготовлена викладачами кафедри українознавства Придніпровської державної академії будівництва та архітектури, де висвітлено архітектурно-історичні й промислові аспекти забудови Придніпровського регіону, починаючи від часів його активного заселення до сьогодення [2]. Висвітлення характерних особливостей архітектури, будівництва і промиловості на теренах регіону на різних етапах його розвитку дозволяє залучати цей матеріал до викладання краєзнавства, зокрема для студентів архітектурно-інженерних спеціальностей; а також до підготовки оглядових екскурсій, спрямованих на розкриття особливостей архітектури та будівельних традицій нашого міста та області. Так, у монографії матеріал представлений у дев'яти логічно викладених розділах: 1. Загальна характеристика Придніпровського регіону (автори - Євсєєва Г. П., Перетокін А. Г., Лисенко Г. І.); 2. Степовий кордон України у XV – XVIII століттях: особливості поселень (Євсєєва Г. П., Лисенко Г. І.); 3. Заснування міста Катеринослава як грандіозного проекту епохи Просвітництва (Лисенко Г. І., Омелян-Скирта Н. Г.); 4. Придніпров'я в період модернізації промисловості (1881 – 1916 роки) (Перетокін А. Г.); 5. Архітектурно-будівельний аспект у період модернізації (1881 – 1916 роки) (Перетокін А. Г., Бабенко В. А.); 6. Розбудова міста в міжвоєнний період (1920-30-ті роки) (Волкова С. П.); 7. Придніпровський регіон у 1940 – 1980-ті роки: від розрухи до архітектурних надбань (Дірявка Ю. П., Ткач О. В.); 8. Придніпровський регіон у добу незалежності України: архітектурні майстерні і будівельні компанії (Перетокін А. Г.); 9. Архітектурна школа ПДАБА (Лисенко Г. І., Бабенко В. А., Омелян-Скирта Н. Г.).

Цілком закономірно можна організувати експозиції Музею архітектури та будівельних традицій Придніпровського регіону у відповідності із вищезазначеними напрямами дослідження, в залежності від наявності музейних предметів. Музейне значення таких предметів визначається соціальною значущістю інформації, носіями якої вони є: науковою, історико-культурною, художньою, естетичною. Оскільки музейні предмети також чинять неабиякий емоційний вплив на відвідувачів, їх можна активно використовувати як ефективний засіб навчання і виховання молоді.

Таким чином, організація Музею архітектури та будівельних традицій Придніпровського регіону (на базі Придніпровської державної академії будівництва та архітектури) є наразі актуальною справою, зважаючи на відсутність подібного закладу на теренах міста і області. Зазначений музей може не тільки урізноманітнити культурно-туристичне життя нашого регіону, але й удосконалити професійну підготовку студентської молоді архітектурного та інженерно-будівельного напрямів засобами музейної експозиції. Сутнісною характеристикою новоутвореного музею має стати поєднання у його діяльності кількох напрямів: накопичення та зберігання експонатів; організація стаціонарної експозиції та тематичних виставок; організація конференцій і круглих столів з метою передачі досвіду відомих у регіоні архітекторів та інженерів-будівельників сучасному молодому поколінню; включення Музею в туристичні маршрути для гостей міста тощо.

Список використаних джерел

1. Днепропетровск. Архитекторы / Н. П. Андрущенко, М. Э. Кавун, Н. А. Лопатюк и др.; Под общ. ред. Н. Н. Кондель-Перминовой. – К.: Издат. дом А+С, 2006. – 296 с. 2. Історія Придніпровського регіону: архітектурно-історичний і промисловий екскурс. Колект. монографія. / В.І. Большаков, Г.П. Євсєєва, Г.І. Лисенко та ін.; за ред. В.І. Большакова. - Дніпро: Вид-во ПДАБА, 2018. – 331 с. 3. Кавун М.Е. Архітектурний ансамбль козацьких церков середини XVIII ст. в с. Китайгород на Пооріллі // Християнські старожитності Лівобережної України: Збірник наукових праць. – Полтава: Археологія, 1999. – С. 111-115. 4. Основи музеєзнавства: навчально-методичний посібник / О.О. Салата – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 164 с.

О. В. Мірошниченко

ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЯК КЛЮЧ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВІРИ (НА ПРИКЛАДІ СТАРООБРЯДНИЦЬКИХ ГРОМАД)

Виховання старообрядницької молоді протягом століть відбувалося у рамках традиційної культури, що зберігала традиції своїх предків. Починаючи із середин XVII ст. виховання здійснювалося особистим прикладом людей старшого віку, які мали високий авторитет у родині, на прикладі житій святих, через виконання обряду, шляхом дотримання чистоти у побуті та здорового способу життя.

Специфічне виховання старообрядців сформувало особливий тип стосунку людини до трудової діяльності, коли гроші накопичувалися не заради збагачення, а заради служіння спочатку громаді, а потім суспільству, його матеріальним і духовним запитам [2, с. 86]. Старообрядницькі громади мали більш дієві засоби виховання молоді, які дозволяли утримувати її в рамках. Перш ніж приступити до виконання будь-якої роботи, потрібно було отримати батьківське благословення. По-друге, виховання у старообрядців відбувалося особистим прикладом людей старшого віку, а оскільки їх авторитет у родині був високим, то він достатньо міцно впливав на виховання дітей. Третім важливим принципом було обрядове виховання, тісно пов’язане з віровченням [3, с.196].

Виховання та навчання дітей визначається пріоритетною метою саме чоловіків. Начитаність, високий рівень знання релігійної літератури, цитування,

наведення прикладів із життя святих є характерною рисою членів старообрядницької общини, навіть дитячого віку. З перших днів життя батьки виховують дитину «у вірі». Наприклад, дитина, яка тільки навчилася говорити, знає напам'ять декілька молитов. Починаючи будь-яку справу (молитву, вживання їжі, виконання домашнього завдання, тощо), дитина має звернутися до старших (батька, діда, матері) за благословенням. Традиційно діти зверталися так: «Благословіть меня на молитву». Перед початком вживання їжі дитина мала перехреститися і промовити молитву [1, с.110].

Протягом двох з половиною століть старообрядцям заборонялося відкрито навчати своїх дітей церковнослов'янській грамоті, тому дітей вчили вдома, у громадах і монастирях таємно. На рубежі XIX – на початку XX ст. т. зв. «класична» старообрядницька освіта увійшла у стадію кризи. Через заборони уряду завдання просвіти не реалізовувалися, а точні та природничі науки не вивчалися. Традиційне навчання старообрядців страждало відсутністю підготовлених учителів, незнанням методики викладання, відсутністю системі планів.

Масове відкриття старообрядницьких навчальних закладів відбулося після оприлюднення указу II про дарування свободи віросповідання в Росії в 1905 році та закону про розвиток освіти у 1908 р. Через свої з'їзди старообрядці намагалися отримати широку інформацію, яка стосувалася шляхів організації навчальних закладів на місцях та максимального використання у цій справі допомоги держави [2, с.86].

Релігійні погляди обумовлювали й певні правила поведінки та зовнішнього вигляду старообрядців. Вони практично не вживали спиртного (лише червоне вино під час релігійних свят): «Ми п'ємо, але не упиваємось!». Суворо заборонялося тютюнопаління. Людина, яка палить, за правилами не може навіть заходити до оселі старообрядця. Якщо до оселі зайшов курець, господар дому мав запросити наставника і освятити дім [1, с. 113].

Певні заборони стосувалися й зовнішнього вигляду старообрядців. Так, усі чоловіки мали носити бороди. Гоління бороди сприймалася як девіантна поведінка. Так само, як чоловіки не мали права голити бороди, а жінки – стригти волосся. З самого дитинства дівчинці не можна обрізати волосся, а необхідно його заплітати у косу. Заміжня жінка мала носити волосся, зібране у дві коси. Обов'язковим для жінки є носити хустку, приховуючи волосся від очей сторонніх. Жінки не носили штани, довжина спідниці має бути нижче колін. Не можна носити сукні або кофти з коротким рукавом. Чоловіки повинні носити сорочку, яка не заправляється у брюки, а підперезується паском. Нині ці правила виконують, зазвичай, лише особи похилого віку. Абсолютно неприпустимим є використання косметики, фарбування нігтів, носіння прикрас. Жінки і чоловіки можуть носити лише обручку та натільний хрестик. Дуже негативним є ставлення до татуювання, яке називають клеймом нечистої сили [1, с. 114].

Утрата традиційної культури у XXI ст. (особливо серед молоді) пояснюється високим рівнем обмежень та заборон, що дуже відрізняє повсякдення життя старообрядців від повсякдення представників інших релігій. Заборони щодо одягу, посуду, спілкування з іновірцями, відвідування театрів, кінотеатрів, суворі пости видаються дуже складними сучасним старообрядцям. Усі ті можливості та свободи, які мають іновірці, поступово ведуть до відмови в середовищі старообрядців від традиційного способу життя [1, с. 116].

У сучасних реаліях бути закритими та ізольованими від зовнішнього світу практично неможливо, адже все більше і більше технологій буквально щодня впроваджуються в життя. Навіть старообрядці, які століттями жили своїми закритими громадами, не можуть протистояти натиску мобільної ери. Хоча старше по-

коління старообрядців у більшості випадків не визнає проявів постіндустріального суспільства.

Люди 40 – 50-ти років цілком вживаються із ґаджетами, а старші 60-ти років дійсно заперечують всі прояви діджиталізації. Усі ці фактори і є великою проблемою виховання старообрядницької молоді. Адже із покоління в покоління вони жили окремо, аскетично, ізольовано – це була свого роду захисна реакція щодо збереження цілісності старообрядницьких громад.

Ніхто і зараз не ставить під сумнів високий авторитет в сім'ї батька, старших людей, але змінюються принципи виховання як у родинах, так і суспільстві загалом. Ці діти живуть в соціумі: відвідують школи, гуртки, користуються громадським транспортом, смартфонами. І не можуть не помічати відмінностей між їх сім'ями та родинами своїх друзів та знайомих. А що дається важче, до чого потрібно прикласти зусилля – і спричинює опір з боку підлітків. Можливо вони і є зараз у XXI ст. тільки завдяки своїй консервативності, замкнутості. Це була і є чи не єдина запорука їх виживання.

Таким чином, у сучасній Україні старообрядці переживають значну кризу, пов'язану з певною трансформацією релігійних поглядів членів общини, що може загрожувати поступовою втратою цієї унікальної культури в їхньому середовищі.

Список використаних джерел

1. Арзуманова Т. В. Трансформація релігійної самосвідомості в середовищі росіян – старообрядців в сучасній Україні (на прикладі харківської общини старовірів-безпоповців поморської згоди) // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Серія «ІСТОРІЯ» Вип.45. –Х. – 2012. – С. 108 – 116. 2. Таранець С. В. Благодійність купців-старообрядців у сфері освіти (друга половина XIX – початок XX ст.) // Український історичний журнал. – 2010. – № 2. – С. 86 – 95. 3. Таранець С. В. Домашня та шкільна освіта старообрядців у XVIII – на початку XX ст.: аспекти історії // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів Інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України. – К., 2008. – Т. 16. – С. 191–207.

Н. Г. Мосюкова

ПОЛЬСЬКО-РАДЯНСЬКІ ВІДНОСИНИ В ПУБЛІКАЦІЯХ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОЇ (ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ) ГАЗЕТИ «ЗВЄЗДА» (20-ті – ПЕРША ПОЛОВИНА 30-х РОКІВ XX ст.)

Тема історії міждержавних стосунків завжди є актуальною. Відносини між Радянським Союзом і Польщею (Другою Річчю Посполитою) протягом 20 – 30-их років XX сторіччя були складними, але певні періоди із своїми особливостями в них визначити можна.

Після підписання Ризького договору у 1921 році між РСФРР та УСРР з однієї сторони та Польщею з другої, відбувалося їх «дипломатичне зближення», про яке згадується в доповідній записці ДПУ УСРР [3, с. 115]. Про покращення взаємовідносин свідчать і публікації в газеті «Звєзда», статті також дають можливість побачити, яка саме з радянських республік визначала зовнішню політику. Так, в публікаціях за 1922 – 1925 роки повідомлялося, що «в польсько – російських стосунках відбулося послаблення напруження» [2, с. 2], вітали «мирний настрій польського уряду по відношенню до Росії» [10, с. 1], цитували слова польського міністра закордонних справ про те, що між Польщею та СРСР є «база для міцних нормальних стосунків» [5, с. 5], писали про налагодження торгівлі між країнами [11, с. 2], а також цитували газету «Кур'єр Польський», де йшлося про необхідність мирних відносин з Росією через спільність інтересів [8, с.1].

У травні 1926 року в Польщі відбувся державний переворот, до влади повернувся Ю. Пілсудський. Керівництво СРСР скористалося означеною подією, щоб «...викликати (в Польщі – Н. М.) дестабілізацію, а можливо й революцію… Це призвело до напруження у польсько – радянських відносинах» [4, с. 476]. Ю.Пілсудський, в свою чергу, восени 1928 року обговорював з Румунією «питання про спільний виступ Польщі й Румунії проти СРСР..., утворення Української Народної Республіки як буферної держави між ними й СРСР» [6, с. 202 - 203]. Безперечно, керівництво Радянського Союзу знало про ці переговори і публікації в пресі того часу носили явно антипольський характер. Наприклад, в газеті «Звєзда» було надруковано статтю, автор якої звинувачує Польщу в готовності здійснити інтервенцію проти СРСР [7, с. 1].

В другій половині 20-их років XX сторіччя Радянський Союз зміцнив своє становище на міжнародній арені, Польща намагалася вирішити важливі для неї зовнішньополітичні завдання, зокрема «шукала можливості забезпечити свої західні (і східні) кордони міжнародними гарантіями… 25 липня 1932 року у Москві було підписано польсько – радянський договір про ненапад строком на 3 роки… У 1934 році договір було продовжено ще на 10 років…У цьому ж році Польща підписала з Німеччиною «Декларацію про незастосування сили строком на 10 років» [4, с. 476, 479]. На це швидко відреагувала «Звєзда». В газеті критикували як внутрішню політику Другої Речі Посполитої [9,с.1], так і зовнішню, називали Польщу «найближчим союзником німецького фашизму в підготовці війни та нового розподілу світу, перш за все проти Радянського Союзу» [1, с. 3].

Одночасно з «гнівними» публікаціями на шпальтах газет у 1935 – 1936 роках на території України відбувалися депортації, а у 1937 році – цілеспрямовані репресії проти поляків.

Таким чином, відносини між Польщею та СРСР у 20-их – першій половині 30-их років XX сторіччя пройшли кілька етапів. Їх зміст чітко відбивався в статтях, які друкувала газета «Звєзда». Публікації, що мали антипольський характер, певною мірою готували суспільну думку в країні до схвального сприйняття репресій проти польської національної меншини.

Список використаних джерел

1. Борьба против войны // Звезда. 1935. 21 сентября. 2. Внешняя политика Польши // Звезда. 1922. 30 августа. 3. Доповідна записка ДПУ УСРР для ЦК КП(б)У про роботу серед римо-католицького духовенства і польського населення // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. 2003. №2. с. 108 – 116. 4. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2002. 752 с. 5. Заявление польского министра // Звезда. 1924. 26 января. 6. Овсій І. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року). Київ: Либідь, 1999. 240 с. 7. Официоз Пилсудского солидаризируется с Юзефским // Звезда. 1928. 18 сентября. 8. Польско – русские взаимоотношения // Звезда. 1922. 29 октября. 9. После кровавых событий в Кракове // Звезда. 1936. 26 марта. 10. Россия и Польша // Звезда. 1923. 16 июня. 11. Торговые взаимоотношения между СССР и Польшей // Звезда. 1925. 11 ноября.

Т. В. Орлова

ВАЖЛИВІСТЬ МОДИФІКОВАНИХ КУРСІВ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ

Головне питання, відповідь на яке визначає сучасність і майбутнє країни, інституції, особи – це відповідь на виклики модернізації. Зокрема, це стосується викладання історії у вищій школі України. Спостерігається тенденція до скорочення історичних курсів на нефахових факультетах при тому, що всесвітня історія і ра-

ніше не була серед пріоритетів. Отже, наявна криза може стати поштовхом до модернізації. У цій справі варто зосередитися на трьох позиціях: по-перше, розуміння потреб споживача освітніх послуг, тобто студента; по-друге, створення модифікованих курсів, які відповідають цим потребам; по-третє, промоція своїх пропозицій.

Сучасний споживач освітніх послуг є представником покоління Z. Це – складна людина у складному світі з доступом до колосального інформаційного ресурсу. Буквально: Інтернет «знає» більше, ніж будь-який професор університету. Але саме професор університету має сформувати здатність працювати з інформацією, що є необхідною рисою людини «К-суспільства» або «суспільства знань». Призначення педагогіки вищої школи полягає у розвиткові особистості студента і підготовці його до успішного функціонування за межами університету. Важливою метою є розширення розумового обрію людини, яка одержує вищу освіту.

Проте дуже часто у викладачів переважає потяг до фактології, домінує подійнісна історія. Тобто головними є питання «Що? Де? Коли?» В шкільних курсах це виправдано (особливо в плані підготовки до складання зовнішнього незалежного тестування). У вищій школі історичний матеріал треба подавати на більш високому рівні. Головними питаннями мусять бути: «Як? Чому? Які наслідки?» Не заучування дат, а розвиток інтелектуальних компетенцій, зокрема аналітичного мислення. Важливим є розуміння того, що процеси глобалізації сучасного світу роблять його окремі частини все більш взаємопов'язаними між собою. Також важливою є здатність розрізняти загальні тенденції світового розвитку та їх локальні варіанти прояву (глобалізація – глокалізація). Цьому покликані посприяти модифіковані курси всесвітньої історії. Досвід роботи у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка а також в Інституті всесвітньої історії НАН України показує можливість розробки і викладання різних історичних курсів на гуманітарних факультетах від звичайного курсу «Всесвітня історія» через модифікований «Історія цивілізацій» до «Історії сучасного світу». Доречно зазначити, що історичні курси є вельми популярними серед американських студентів. Чимало з них усвідомлюють обмеженість свого культурного ресурсу і розуміють, що для успішної кар'єри у глобальному світі знання про інші регіони – це додатковий бонус. Історія дає знання про світ, у тому числі і про інші суспільства.

Іншим варіантом творення модифікованих курсів є поєднання всесвітньої історії з історією України. Скорочене дублювання шкільного курсу призвело до того, що практично повсюдно його викладання було знято у вищій школі. Разом із тим відчувається брак орієнтації щодо становища України у світі. У КНУ імені Тараса Шевченка вже кілька років пропонуються нормативні курси «Україна в контексті світової історії», «Україна в контексті європейської історії», «Україна в європейському цивілізаційному вимірі». Студенти сприймають названі курси з великою зацікавленістю, дякують за те, що багато чого змогли зрозуміти про сучасний світ і своє місце в ньому.

Висновок: впровадження модифікованих курсів всесвітньої історії сприяє популяризації історії, кращій циркуляції знань, підготовці широко освічених фахівців третього тисячоліття.

М. Ю. Тарасюк

ІСТОРІЯ ПОВСЯКДЕННОСТІ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ТА АМЕРИКАНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ XXI СТОЛІТТЯ

Виникнення напряму історія повсякденності (далі – І.П.) у 1960-х роках відображало політичне та інтелектуальне розчарування науковців, як писали про це свого часу Б. Грегорі та Д. Белл [цит.за: 1, p. 91]. Нове спрямовання досліджень

виступало як противага традиційній історії, мов спроба пояснити вплив пересічних людей на глобальні зміни. Так, в свою чергу, у 1980-х рр. у міжнародних наукових колах відбулось найбільш активне обговорення та обґрунтування І.П. й, не зважаючи на певні контраргументи та обмеження, на початку 2000-х рр. історія повсякденності стала повноцінним та популярним самостійним напрямом історичних розвідок, як зазначав німецький дослідник А. Людтке [3, с. 278]. Станом на сьогодні вона залишається популярною у сучасній європейській та американській історіографії і, зокрема, активно інтегрується в українську історичну науку [11; 12], через що варто узагальнити останні здобутки одних із найбільш цитованих істориків XXI ст. з напряму І.П. (і власне, мікроісторії) для можливого їх активного використання у вітчизняній практиці.

У зв'язку з цим, метою роботи є, шляхом огляду сучасної європейської та американської історіографії (згідно робіт А. Людтке, Д. Брюера, Е.І. Порта, І. Сіджарто, С.Г. Магнуссона, М. Матеоніу й М. Георгіу та інших) з'ясувати останні тенденції у тлумаченні основних завдань напряму І.П., визначити можливості і ризики, якщо такі є. До дослідження було також залучено огляд літератури І.П., підготовлений молодими науковцями П.Стіджем, А.Стюарт, М.Хілі, Е.Світт [7].

Для Німеччини напрям І.П. більш знайомий під терміном «Alltagsgeschichte», для Італії та Франції – як мікроісторія загалом [4, p. 712], хоча у наукових працях також використовується термін «History from below» або дослівно «історія знизу». Усі поняття ставляться у синонімічний ряд у роботі Е.І. Порта для International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences [6, p. 108]. Все ж наявні і певні відмінності: у Італії, наприклад, дослідження такого напряму мають значно ширший хронологічний, регіональний та тематичний спектри, аніж це спостерігається у Німеччині [3, p. 278]. Здебільшого І.П. розглядається як форма мікроісторії [1; 4; 6-10], або ж як частина історичної антропології [5, p. 8], завдання котрої вивчати минуле пересічних людей, враховуючи їх боротьбу, повсякденні практики, вірування, цінності та менталітет, при цьому відмовляючись від історії політичної діяльності керівників держави та найвпливовіших осіб, тому що «історія стосується людини» [1, p. 104; 5, p. 8; 6, p. 108; 9, p. 5]. А, оскільки, світ минулого є визначеним цілим як у фізичному, так і духовному вимірах, при такому дослідженні завжди стоїть вимога використання міждисциплінарного підходу [2, p. 230], адже основна інформація вичитується «між рядків» джерела, яке ніколи відкрито не відповідає на головні питання історика [2, p. 226]. Все ж завдяки аналізу та інтерпретації свідчень у кінці дослідження постає можливість репрезентувати світ минулих тверджень у вигляді розповіді [7, p. 375].

Варто зауважити, що у західній історіографії остаточної дефініції І.П. не досягнуто. Тлумачення терміну у різних працях уже має подібний концепт, а перефразування не є вагомим недоліком. Загалом напрям І.П. можна визначити як розгляд всіх колективних явищ, що є результатом індивідуальної свободи для здійснення дій, а всі люди у ній - звичайні особи, що роблять внесок у рельєф повсякденного життя в якості членів свого колективного світу [7, p. 372; 10, p. 75].

Головною перевагою історії повсякденного життя є її пильний розгляд теми. Ґрунтуючись на малих фактах, витягнутих з джерел, твердження мікроісторичних досліджень є більш чіткими та наближеними до точної реальності минулого [7, p. 367], а це, в свою чергу, дає шанс на побудову нової історії макрорівня, або ж на створення «тотальної історії», про що зазначають угорський історик І. Сіджарто [8, p. 210-211] та ісландський учений С.Г. Магнуссон [4, p. 703].

По-друге, такі наукові розвідки здатні представити різноманітність контекстів в рамках обмеженого історичного розслідування, а, отже, теоретично можуть

виступити проти спрощеного чи поверхневого судження про історичні явища чи події [8, p. 209].

По-третє, подібні дослідження І.П. відображають реальний конкретний досвід людини минулого, що робить її зрозумілою усім та з іншого боку, унаочнює напрям мікроісторії єдиним з такою можливістю відображення [1, p. 104; 6, p. 361; 8, p. 209]. Аналіз цього досвіду, перенесення його на практику людиною означає для дослідника можливість розпізнати умови та стан досліджуваного як передумови до здійснення певних дій. Політичні реалії, соціальні норми певною мірою формували людину і її уявлення «нормальності» повсякдення [3, p. 280, 289].

Існують і певні дослідницькі труднощі у дослідженнях напряму І.П.. Зокрема, Е.І. Порт зауважує, що використання сучасних категорій для опису та пояснення людського досвіду та накладання чутливості на минуле, як зазначає Д. Брюер [1, p. 103], є потенційним спотворенням результатів дослідження [6, p. 110-111]. Хоча, на думку І. Сіджарто, питання інтерпретації вирішується шляхом контекстуальної обізнаності науковця у конкретному періоді та просторі, що дозволяє відкинути неможливі варіанти або правильно їх інтерпретувати [10, p. 65]. Такої ж думки дотримується А. Людтке.

Друга складність полягає у її перевазі, яку ми наводили під номером три. Історик повсякдення працює з «анонімними» персонажами, що дає йому шанс на похибку під час пояснення їх способу мовлення, мислення. Межа «привласнення реальності» часто невідома самим акторам тієї історичної реальності, яку науковець намагається виокремити у чужі дії та дії конкретної людини [3, p. 291]. Тому для уникнення спотворення відображення дійсності, варто уникати психологізації та довідкових пояснень, що може перетворити наукове дослідження в літературну роботу. До того ж, дослідження людини минулого без попереднього упередження чи нав’язування йому певної соціальної поведінки може розкрити науковцю ненавмисні наслідки власних соціальних дій або поведінки інших. А завдяки відсутності «конкретної» людини у центрі дослідження, основним предметом розвідки постають саме практики, які в кінченому варіанті вдається відтворити, а вказану складність подолати.

Існують і інші ризики спотворення результатів історичного дослідження, через що у історіографії часто піднімається питання методології. Серед порад: більше звертатись до глибинного вивчення причинно-наслідкових зв'язків та здійснення історичного аналізу, визначати обмежений простір та час розгляду [1; p. 88; 7, p. 112], уникати при цьому лінійність історії, визнаючи її багатовимірність [3, p. 282]; намагатись робити аналітичні висловлювання щодо цінності таких досліджень для загальної історії, здійснювати контекстуалізацію розвідок [7, p. 373; 4, p. 703]. А головне, слідувати плану, подібному «ефекту відлуння» Джоана В. Скота, де варто вдаватися до експериментальних форм: наприклад, сформувати картину матеріалів та джерел, приділити увагу дрібним деталям як матеріального, так і духовного вимірів, після чого уже намагатися реконструювати картину минулого [3, p. 294].

З’ясовано, що не зважаючи на ризик хибної інтерпретації життєвої практики «анонімної людини» та складності співставлення категорій сучасності та минулого, європейська та американська історіографія має певні напрацювання по уникненню подібних труднощів, завдяки чому І.П., як форма мікроісторії, має можливість більш чітко відобразити історію, уникнути спрощеного пояснення явищ та подій, з’ясувати умови та обставини людської діяльності в конкретний час. Основним завданням напрямку є дослідження минулого пересічних людей, бо істо-

рія повинна бути людинознавчою. Отже, І.П. (інакше «Alltagsgeschichte», «мікроісторія», або «історія знизу») покликана відслідковувати рух повсякденних дій, змін речей, до певних наслідків, тому що вчинки переходять у звички, звички формують політику, події, досвід. Адже саме локальна поведінка, буденні ритуали формують колективний вимір життя, який ми бачимо лише як результат історії, а повинні розуміти [7, p. 372]. Вважаємо, що тема потребує подальшого розгляду через порівняння напрацювань іноземної історіографії з працями українських істориків задля збагачення методологічних принципів вітчизняної науки.

Список використаних джерел

1.Brewer J. Microhistory and the histories of everyday life. Cultural and Social History. Munich, 2010. Vol. 7. PP. 87-109. DOI 10.2752/147800410X477359. 2.Classen A. Everyday Life and Culture in the Late Middle Ages: The Evidence of the «Tacuinum Sanitatis»: Historical-Medical and Social-Cultural Aspects. Mediaevistik. 2017. Volume 30, 1. PP. 225-240. DOI 10.3726/med.20187.01.08. 3.Lüdtke A. Alltagsgeschichte – ein Bericht von unterwegs. Historische Anthropologie, 2003. Vol. 11. PP. 278–295. DOI 10.7788/ha.2003.11.2.278. 4.Magnusson G. The Singularization of history: social history and microhistory within the postmodern state of knowledge. Journal of Social History, 2003. Vol. 36 (3). PP. 701-735. 5.Mateoniu, M. & Gheorghiu M. Theories and methods of studying everyday life. Everyday life during communism. Everyday life during communism. History, memory, oblivion. Martorm, 2012. Vol. 17. PP. 7-18. 6.Port A. I. History from below, the history of everyday life, and microhistory. In J. Wright (Ed.). International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. London: Elsevier, 2015. Vol. 2 (11). PP. 108-113. DOI 10.1016/B978-0-08-097086-8.62156-6 . 7.Steege P., Stuart A., Healy M., Swett E. The history of everyday life: A second Chapter. The Journal of Modern History, 2008. Vol. 80. PP. 358-378. DOI 10.1086/588855. 8.Szijarto I. Four Arguments for Microhistory. Rethinking History, 2002. Vol 6:2. PP. 209-215. DOI 10.1080/13642520210145644. 9.Szijarto I. Introduction: Against simple truths. In G. Magnússon & I. M. Szijarto (Eds.). What is Microhistory? Theory and Practice, 2013. PP. 1-13. 10.Szijarto I. The periphery and the new millennium: Answers and new questions. In G. Magnússon & I. M. Szijarto (Eds.). What is Microhistory? Theory and Practice, 2013. PP. 62-77. 11.Коляструк О. Історія повсякденності в сучасній українській історіографії. Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика, 2012. Вип. 17. С. 5-9. 12.Удод. О. Історія повсякденності: питання історіографії. Розділ колективної монографії. Повоєнна Україна: нариси соц. історії (др. пол. 1940-х – середина 1950-х рр.), 2010. С.17–39.

А. М. Терновський

ВИНИЩУВАЛЬНИЙ БАТАЛЬЙОН КРИНИЧАНСЬКОГО РАЙОНУ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ПРОТЯГОМ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ 1941–1945 РОКІВ

За наказом Дніпропетровського обкому партії і обласного управління УНКВС молодшому лейтенанту міліції Олександру Яковичу Тарасенку 1902 року народження, члену КП(б)У, начальнику Криничанського районного відділення міліції було доручено сформувати винищувальний батальйон. Народився О.Я.Тарасенко у сільській родині, здобув початкову освіту, одружений. З 1928 р. почав працював у системі НКВС. Спеціальної військової підготовки не мав [5, арк. 46–48, 51]. Батальйон сформували до 13 липня 1941 р. у кількості 108 осіб, а потім особовий склад зріс до 215 бійців. Дислокувався у населених пунктах – Кринички, Верховцево, Одар'ївка, Благовіщенка, Карнаухівка.

Під час створення винищувального батальйону допущено деякі помилки: батальйон формувався наспіх, належної підготовки перед організацією загону не проводилося, озброєння та боєприпаси майже були відсутні, продовольчої бази неорганізовано. З часом ситуація дещо змінилася, на допомогу батальйону створено 63 групи сприяння, які нараховували 500 осіб. На озброєнні загону перебувало 102 одиниць різної зброї, дві автомашини, 20 коней з 10 підводами, 50

велосипедів [5, арк. 13–14].

Станом на 12 серпня 1941 р. особовий склад вже нараховував 232 бійця. На озброєні перебувало три кулемети, 190 гвинтівок з 97 200 набоями, 300 пляшок з запалювальною сумішшю [5 арк. 34–36]. Бійці несли службу з відривом від виробництва і перебували на казармовому положенню. До складу батальйону входило 32 члена КП(б)У та 11 кандидатів до компартії (17 %), комсомольців 30 осіб (12 %), решта – безпартійні (71 %). Кістяк загону, у соціальному відношенні, складав: 64% – службовці, решта – колгоспники (33 %) та робітники (3%) [4, арк. 66–67]. Батальйону допомагали нести службу 63 групи сприяння загальною чисельністю 500 осіб [6, арк. 13].

Пізніше командира винищувачів викликали до УНКВС Дніпропетровської області, де йому були поставлені конкретні завдання, у випадку окупації району організувати партизанський загін. У цей час отримано озброєння і боєприпаси. Напередодні зі складу батальйону 190 бійців трансформовано в партизани, а також сформовано 10 винищувальних груп, 3 диверсійні групи по 16 осіб [6, арк. 13]. На практиці виявилося, що значна кількість членів батальйону професійно нездатна для ведення партизанської боротьби.

Відповідно до отриманих указівок О.Я.Тарасенко із особового складу винищувального батальйону організував і озброїв партизанський загін чисельністю 48 осіб, що складало 22 % від загальної кількості бійців батальйону.

Уночі з 16 на 17 серпня 1941 р. із наближенням лінії фронту евакуювались районні партійні, комсомольські, державні органи. Винищувальний батальйон трансформований у партизанський загін на чолі з Олександром Тарасенком залишився у райцентрі – с. Кринички.

17 серпня 1941 р. із появою німецької розвідки в райцентрі командир О. Я. Тарасенко втратив зв’язок зі своїм загоном, де більша частина особового складу приєдналася до лав Червоної армії, а іншу частину (15 осіб) командир зустрів у с. Карнаухівці (сучасні околиці м. Кам’янське). Там отримав від керівництва УНКВС наказ переправитися через р. Дніпро із загоном і рухатися в напрямку Петриківського району для виконання поставлених завдань.

У Петриківському районі були отримані нові вказівки і 24 серпня 1941 р. загін був передислокований на острів р. Дніпро в районі Кабакова хутора (Кишинківський р-н, Полтавська обл.).

Близько 11–12 вересня 1941 р. загін О.Я.Тарасенка прийняв бій з німецько-італійськими частинами, які намагалися перейти р. Дніпро і зайняти острів. Після шестиденного перебування на острові Олександр Тарасенко отримав вказівки від начальника УНКВС залишити острів, разом із бійцями переправитися до м. Павлоград.

Потім криничанський партизанський загін був передислокований у Знам’яновські ліси у районі с. Кочережки, де приєднався до інших партизанських з’єднань. Усі загони діяли під командуванням П.К.Кабака командира винищувального батальйону (згодом реорганізованого в павлоградське партизанське з’єднання).

Звідний партизанський загін протягом перебування криничанського загону ліквідував батальйон німецьких солдат та офіцерів, знищив 10 машин противника у тому числі одну штабну, підірвав 7 мостів [2, арк. 13].

Самостійно загін О.Я.Тарасенка під час перебування в об’єднаному загоні в Знам’янівських лісах знищив 100 солдат і офіцерів, штабну машину, 4 мости: 1) міст, який йде через р. Самару в ліс; 2) по дорозі із с.Голубовки на м. Павлоград за с. Кочережки [2, арк.22]; 3) на профіліровочній дорозі Новомосковськ–

Павлоград розташований за с.Драбинівка [2, арк.13]. Криничанський партизанський загін перебував у павлоградських лісах близько 3-х місяців.

У перших числах грудня 1941 р. у тилу для загону погіршилися умови: відсутність продовольчої бази, боєприпасів, почастішали масові облави. У зв'язку із ситуації яка склалася, з дозволу командира звідного загону П. К. Кабака, Олександр Тарасенко свій загін розпустив, при чому організував невеликі групи по 2-3 бійців і направив їх до Криничанського району. З цього часу зв'язок між командиром та іншими членами загону втрачено.

Після звільнення Криничанського району від нацистської окупації радянське керівництво знову сформувало винищувальний батальйон із числа комуністів, комсомольців, партизанів, учасників Другої світової війни і як зазначалося в документах – «Із кращої частини молоді 1927 року народження» [3, арк. 31, 32, 38]. Упродовж діяльності, після вигнання нацистів з району, батальйон затримав – диверсантів, бандитів, поплічників ворога – 58 осіб, дезертирів РСЧА – 116 осіб.

Очолював батальйон начальник РВ НКВС – тов. Охрименко. Загін складався із двох взводів, які дислокувалися по різних населених пунктах Криничанщини. З особовим складом проводилися заняття згідно програми обласного штабу винищувальних батальйонів.

Особовий склад винищувального батальйонів станом на 1 січня 1945р. складав 57 бійців із 75 за штатом. Батальйон існував з перебоями в організації аж до Перемоги над нацизмом [1, арк. 37– 39].

Протягом нацистсько-радянської війни через систему Криничанського винищувального батальйону, а також груп сприяння батальйону та партизанського загону, пройшли близько однієї тисячі осіб. Зусиллями батальйону та створеному на його базі партизанському загону було ліквідовано та затримано близько 300 осіб, серед яких диверсанти, шпигуни, солдати та офіцери супротивника, бандити, та дезертири.

Список використаних джерел

1. Держархів Дніпропетровської обл. (далі – ДАДО) ф. 19, оп. 4, спр. 197. 2. ДАДО, ф. 45, оп. 1, спр. 21. 3. ДАДО, ф.45, оп. 1, спр.46. 4. ЦДАГО України, ф.62, оп. 8, спр. 31. 5. ЦДАГО України, ф.62, оп. 8, спр. 34. 6. ЦДАГО України, ф.62, оп. 8, спр. 35.

Л. І. Шаповал

ВЕСІЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ НАСЕЛЕННЯ СЕРЕДНЬОЇ НАДДНІПРЯНЩИНИ У РАДЯНСЬКУ ДОБУ (1920-1980 рр.)

За схемою історико-етнографічного районування України до Середньої Наддніпрянщини відносять південні райони Київщини, Чернігівщини, південно-західні райони Полтавщини, північні райони Кіровоградщини, Черкащина, північно-західні райони Дніпропетровщини. Населення Середньої Наддніпрянщини зберігало традиційний український весільний обрядовий комплекс до 1930-х рр. З часом, весільні обряди почали виходити із звичаєво-обрядової культури українців, що актуалізує тему розвідки. Авторка статті ставить за мету, дослідити трансформацію традиційної весільної обрядовості українців у радянський весільний обряд.

В 1920-40 рр. на долю українців випали важкі випробування: наслідки Першої світової війни, Української революції 1917-1921 рр., голод 1921-1923 рр., Голодомор 1932-1933 рр., Друга світова війна (1939-1945 рр.), голод 1946-1947 рр. Насильницькі заходи радянської влади спричинили відмирання окремих елементів весільної обрядовості. Керівники радянської держави прагнули розчинити українські звичаї, традиції у багатонаціональному СРСР, використовуючи методи:

політичні репресії, розкуркулення, колективізацію, поширення атеїстичних ідей.

В українському суспільстві на усіх рівнях широко пропагувалася відмова від народних традицій. Вважалося, що це пережитки минулого, які не можуть існувати у радянському суспільстві. У пресі 1950-70 рр. рекламувалися переваги вільних стосунків між молоддю, влаштовування «червоних весіль» для передовиків заводів і колгоспів. Досить часто над тими, хто намагався зберегти традиції українського народу та відіграти весілля дотримуючись усіх традиційних весільних обрядів українців, чекали насмішки. Весілля без вінчання, комсомольсько-молодіжний весільний поїзд під червоним прапором, присяга молодих на вірність, громадське ствердження шлюбу – усе це сприяло формуванню нових поглядів на сім'ю та взаємовідносин в ній [1, с. 40]. Голодомор 1932-1933 рр. вніс значні корективи у традиційну весільну обрядовість українців. Весілля відзначав колгоспний актив, а інша частина населення не мала змогу влаштувати навіть скромну родинну вечерю. З'явилася нова форма одруження – «сходини», коли весільна пара (наречений і наречена) розпочинала жити разом у житлі чоловіка та вести спільне господарство. Не йшла мова про проведення традиційного українського обряду весілля чи вінчання. Оформлення шлюбу молодят здійснювалося через розпис (реєстрацію) у сільській раді, відділах Реєстрації Актів Цивільного Стану.

Для утвердження радянської ідеології у сфері сімейно-шлюбних відносин, яка була спрямована на уніфікацію всіх національних меншин та знищення унікальної народної культури, сімейні обряди отримали нові назви. Наприклад, «червоні хрестини», «червоні звіздини», «червоні весілля» [4, с. 95]. Слід відзначити, що для впровадження «червоної обрядовості» для радянських весіль писали нові пісні у яких закликали уникати традиційну українську весільну обрядовість. Це почало викликати опір в українському суспільстві. Населення активно відмовлялося від народної сімейної обрядовості. Офіційно шлюб реєстрували не всі, оскільки відбувалася деформація моральних цінностей. Усе це призвело до різкого зростання кількості цивільних шлюбів в Україні. Основним недоліком таких шлюбів була відсутність відповідальності між подружжям, тому нерідко жінки залишалися самотніми з дітьми на руках, у гірших випадках діти ставали безпритульними. Радянська влада була вимушена піти на узаконення цивільних шлюбів без громадянської реєстрації і без виконання традиційного весільного обряду [4, с. 96]. По завершенню Другої світової війни в 1945 р. йде активна трансформація традиційної української весільної обрядовості. Чоловіки з війни поверталися до села з новими обраницями. У таких випадках весілля майже не гуляли. Вплинули на відхід від традиційної весільної обрядовості економічні та демографічні чинники. Черговий голод 1946-1947 рр. змушував відмовитися від пишних бенкетів у родинах. З'являється нова форма святкування весілля – вечірка, яка була популярною впродовж першого воєнного десятиліття як в місті, так і на селі з локальною соціальною відмінністю. Якщо у місті відмовлялися від весільних атрибутів та обмежувалися скромними гостинами, то в селі намагалися відтворити традиційні весільні обряди не в повному обсязі, але з основними весільними ритуалами. Важливим у селі залишався весільний обряд «бгання» (випікання) короваю. Перебуваючи у повній скруті, українські родини намагалися знайти борошно на коровай, обмінювали речі на інгредієнти для обрядового весільного печива. В 1950-60-х рр. відновилося традиційне весілля в селі, збережено весільну народну пісню.

Поряд із лояльним ставленням у перші післявоєнні роки до кінця 1950-х рр. зверталися до практики знищення української традиційної культури. Наприкінці 1950-х рр. в УРСР активно пропагували «комсомольські весілля» як форму гро-

мадських урочистостей, що мала усталений сценарій. Він передбачав участь представників громадських організацій та трудових колективів, їхні накази, клятви молодих на вірність, обдарування. Крім таких новацій, молодіжне радянське весілля містило ряд українських обрядів у трансформованому вигляді: «рушничок щастя», поздоровлення молодих хлібом-сіллю, обсипання зерном, відзначення весільних чинів атрибутами й символами, обрання почесних батьків, рядження [8, с.178]. «Комсомольські весілля» влаштовували передовики виробництва. Досить часто на таких радянських весіллях наречені в подарунок отримували ковдру, радіолу, телевізор або посуд.

Швидкі темпи урбанізації у 60-70-х рр. XX ст. та вплив політики радянської вдали призвели до ще більшої зміни весільної обрядовості українців. Для того аби прописати сценарій проведення уніфікованої церемонії укладання шлюбу в 1969 р. було створено спеціальну урядову Комісію з вивчення та впровадження радянських свят та обрядів при Раді Міністрів УРСР. Комісія створила стандартний сценарій для оформлення громадянського шлюбу. У своїй діяльності вона опиралася на попередні досягнення у цій сфері. До розробки таких рекомендацій було залучено понад 600 спеціалістів з різних галузей – науковців, композиторів, поетів, художників, архітекторів, працівників сфери культури, побуту, комунального господарства [7, с.95]**.** У 1969 р. модифікацій зазнали міські відділи Реєстрації Актів Цивільного Стану (РАЦС), на зміну яким радянська влада сформувала так звані «палаци одружень» та «палаци щастя». У цих місцях відтворювалася святкова атмосфера, яка б сприяла утвердженню популярності громадянської реєстрації шлюбу та нівелювала б церковний ритуал (вінчання). Існував весільний звичай, публікувати оголошення про весілля в місцевій газеті, надсилати запрошення-листівку на святкування поштою для колег та профспілок, членами яких були наречені. У «палацах» молодята мали нагоду замовити весільну атрибутику: штучні квіти, каблучки, стрічки, факел з вогнем. Після проведення весільної церемонії у спеціально облаштованій кімнаті РАЦСу (сільради) відбувалося частування весільних гостей шоколадом, фруктами та шампанським, робили весільне фото [5, с. 227]. Саме на цей період припадає стрімка міграція українського населення з села до міст. З собою мешканці сільської місцевості приносили українські традиції. Відбувався процес взаємопроникнення звичаїв місцевих мешканців з вихідцями з села. Міські традиції активно намагалися впровадити у життя на селі. Так, обрядовий хліб коровай був витіснений весільним тортом у місті. Така мода швидко пройшла й українська весільна традиція частувати молодих короваєм повернулася, хоча для його виготовлення зверталися до пекарень, а не до жінок-коровайниць. Весілля 1960-70-х рр. Н. Здоровега характеризувала так: «комсомольське весілля і нова форма сучасного весілля, що охоплює урочисту громадську реєстрацію шлюбу з кращими рисами народної весільної обрядовості. Комсомольське весілля є найбільш почесною формою весілля. З часом така форма, ймовірно, стане домінуючою складовою в нашому суспільстві» [6, с.144-145]**.**

У селах України в 70-80-х рр. XX ст. співали весільні пісні до випікання короваю, жартівливі переспіви між боярами і дружками, для виряджання молодих з дому батьків. «На Київщині у 1980-х рр. було записано понад 65 весільних пісень лише до випікання короваю», – зазначає В. Борисенко [4, с. 99]**.** На території Середньої Наддніпрянщини побутував давній весільний обряд – поминання на весіллі померлих родичів. Зверталися до української традиції обсипання молодих зерном та грішми, перев'язували рушниками сватів. З встановленням економічної стабільності в УРСР відновився весільний обряд «обдаровування» – обміну подарунками між сватами, родинами наречених. З'явилися нові весільні обряди, які

були пов'язані з обдаровуванням молодятами (нареченими) на весіллі гостей хустками, відрізами тканини, рушниками.

На початок 1980-х рр. Комісія з вивчення та впровадження радянських свят та обрядів при Раді Міністрів УРСР для уніфікації весільних обрядів підготувала Рекомендації до сімейних обрядів «Одруження», «Народин». Для виконавців весільного радянського обряду було створено спеціальне весільне вбрання, виготовлено нагрудні знаки. Під час проведення сімейних обрядів обов'язково потрібно було використовувати певну радянську символіку. У вітальні (кімнаті) РАЦСу мала бути чаша-факел, яка запалювалася молодятами від Вічного вогню, мали стояти погруддя Леніна, інші радянські символи. У цей час з'являється традиція покладання квітів до пам'ятника полеглих воїнів чи Вічного вогню. За рекомендаціями Комісії для розпису наречених почали використовувати вишиті рушники, що додавало етнічного забарвлення весільної церемонії українців. Ці рушники були фабричного виготовлення бо домоткані вироби почали виходити із моди міського побуту. В українському селі в 1980-х рр. почали гуляти пишні весілля, намагалися зібрати якомога більше гостей, накривали бенкетні столи з великою кількістю страв (традиційні страви витіснялися більш сучасними, європейськими блюдами). Традиційно на святковий весільний стіл подавали такі страви: борщ, різні каші, голубці, тушковану капусту, холодець, пиріжки з різною начинкою, смажене та печене м'ясо, ковбаси, печене сало, юшка з риби, тушковану рибу [2, с. 155]. Серед напоїв подавали: квас, узвар, самогонку, настоянки і наливки. У 80-х рр. XX ст. з них на бенкетних столах лишилися: голубці, смажене та печене м'ясо, ковбаси, тушкована риба. Для того аби весільним гостям вистачало місця облаштовували намети: «шалаші», «курені» тощо. Досить популярною була українська народна пісня «Горіла сосна, палала» під час весільного обряду «покривання» – знімання фати з нареченої. У 1980-х рр. на зміну духовому оркестру, який супроводжував весільні обряди, приходять програвачі та естрадні оркестри. Також, у моду увійшли весільні традиції, що є популярними до сьогодні: біла весільна сукня, вінок та урочистий марш Мендельсона. Обов'язковим атрибутом святкування радянського весілля стали привітання піонерів наречених, які демонстрували зв'язок між поколіннями. Не лише церемонія але й застілля супроводжувалося музикою. На зміну народним пісням прийшли спеціально запрошені оркестри, які виконували марші, урочисті пісні [5, с.228]. У 1980 р. з'явилася пісня «Обручальное кольцо», яка швидко набула популярності та стала символом радянського весілля не однієї пари наречених.

В умовах поступового витіснення українських традиційних обрядів до весільної обрядовості радянської доби вводять нових осіб (весільних чинів). Прикладом може слугувати тамада, який перебирав на себе функції старости, свата на весіллі. Було розроблено стандартизовану весільну розважальну програму, до якої входили: «танець наречених», «танець тещі і зятя», «подорожі» за мотивами танців інших народів. Радянські обряди 70-80-х рр. XX ст. були орієнтовані на трудове виховання молодих людей. Тому, з'явилися конкурси у яких молоді люди мали продемонструвати свої трудові навики, але вони не прижилися у народному побуті. До розважальної весільної програми почав входити «танець тещі і зятя» у 1970-х рр., згодом він почав поєднуватися із новоствореним весільним обрядом «миття ніг тещі». Завершувався цей обряд взуванням матері нареченої (тещі) у чоботи, подаровані зятем. Такий весільний обряд іде в невідповідності українському звичаю шанувати старших людей молоддю, громадою. Незважаючи на такі зміни, весільний обряд викупу нареченої залишався популярним як у місті, так і в селі, хоча обростав шаблонними «конкурсами», які були спрямовані на те, щоб

зібрати зі сторони родичів нареченого якомога більше грошей. Як зазначає дослідниця О. Громова: «весілля періоду 70-80-х рр. ХХ ст. сучасники відзначають як часи «гучних весіль»[3, с.120]. З'явилася низка нових весільних обрядів, що відповідали ідеології радянської влади, але поряд з тим в українському селі намагалися зберегти хоча б основні елементи традиційної весільної української обрядовості. На території Середньої Наддніпрянщини до кінця 1980-х рр. зберігалися традиційні весільні обряди: сватання, запросини, виготовлення весільного гільця, випікання короваю, покриття голови молодої хусткою.

Наприкінці ХХ ст. в Україні повернулися до весільного обряду вінчання як форми церковного шлюбу, невід'ємного компоненту українського весілля. Вінчання передувало весільному обряду – посаду, який в радянську добу був призабутим. Перед тим як йти до церкви, молоді просили у батьків благословення на шлюб. Церковне вінчання збагачувало традиційне українське весілля ідеєю освячення шлюбу, закріплюючи цінності сімейного життя [8, с.176].

Отже, весільна традиційна обрядовість українців у радянську добу зазнала значної трансформації звичаєво-обрядової культури. З циклу радянських обрядів, почали «випадати» елементи єдиного весільного українського обряду: вивідування, оглядини, посад молодих, а післявесільний цикл у традиційному вигляді взагалі зник. Змістовим наповненням весільних обрядів населення Середньої Наддніпрянщини, були наступні: виключення обряду вінчання із циклу весільних обрядів, уніфікація весільного обряду українців з іншими народами Радянського Союзу, створення сценаріїв весільної церемонії з радянською символікою та атрибутикою. У 1970 -80-х рр. виникли нові весільні українські обряди, які дійшли до сьогодні як традиційні, хоча це далеко не так.

Список використаних джерел

1.Аль-Анні А., .Кузіна Н. Державна політика по впровадженню радянської обрядовості в Українській РСР. Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. Випуск 38. , К., 2012., С. 40-44. 2.Артюх Л. Ф. Українська народна кулінарія : Історико-етнографічне дослідження / Л. Ф. Артюх. , К.: Наукова думка, 1977, 155 с. 3.Борисенко В. К. Весільні звичаї та обряди на Україні, Київ, 1988,.165 с. 4.Борисенко В.К. Українське весілля: Традиції і сучасність., К.:ВД «Стилос», 2010, 136 с. 5.Весільна модель світоустрою та її функції / Валерій Борисович Матушенко / Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, 2009, Вип.4, С.48-52. 6.Здоровега Н.І. Нариси народної весільної обрядовості на Україні /Н.І.Здоровега. К.: Наукова думка, 1974.159 с. 7.Онуфрійчук Катерина. Історіографія вивчення міської весільної обрядовості в Україні (50-80-ті роки ХХ століття) //Народна творчість та етнологія. 2/15, С.93-103. 8.Українська минувшина:Ілюстрований етнографічний довідник / А.П.Пономарьова, Л.Ф.Артюх, Т.В, Косміна та ін. К.: Либідь, 1993, 256 с.

Н. А. Шкода, Ю. І. Шкода

РЕПРЕСІЇ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ ПРОТИ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ В ПОВОЄННУ ДОБУ

Дослідження репресій повоєнної доби проти населення України, в тому числі проти інтелігенції, дає змогу аргументовано викрити злочинну діяльність репресивно-каральної машини радянської влади. **Метою** публікації є аналіз повоєнних репресій проти інтелігенції в Україні.

В повоєнну добу сталінський режим відновлює масові репресії, в тому числі проти інтелігенції. Арешти, катування, розстріли стали знаряддям підтримування атмосфери жаху і невпевненості.

Динаміку арештів представників інтелігенції в повоєнний період можна прослідкувати в щорічних статистичних оглядах оперативно-слідчої роботи органів

МДБ УРСР. В середньому кількість заарештованих представників інтелігенції складає близько 14 – 16 % від загальної кількості. Найбільша кількість, відносно загальної чисельності, приходиться на 1945 р., 1949 – 1951 рр., найменша в 1952 р.

В досліджуваний період активно проводились репресивні заходи проти інтелігенції, представники якої підозрювались у співробітництві з німецькими окупантами. Переслідування тих, хто працював у німців під час окупації, продовжувались тривалий час [1, с.484].

Перший повоєнний рік характеризувався новим розмахом культурного, наукового й громадсько-політичного життя України, але з другої половини 1946 р. почався систематичний й плановий розгром в середовищі українських вчених, письменників, діячів мистецтва. Влітку 1946 р., відбувся перший повоєнний пленум ЦК ВКП(б), на якому намічено генеральну лінію партії на післявоєнний період і ухвалено ряд постанов, які в тому числі визначали і курс на ідеологічну чистку, доручену Й. Сталіним своєму близькому помічникові, членові політбюро ЦК ВКП(б) А. Жданову. Практична реалізація курсу партії у сфері культури ввійшла в історію під назвою «жданівщина».

Радянська влада усвідомлювала, що поштовх критичній думці найбільшою мірою давала інтелігенція, представники якої в творах розкривали патріотизм людей, їх право на краще життя, і відповідно почала придушувати все, що виходило за рамки сталінської ідеологічної доктрини. Вимушено дозволені владою в період війни «вольності», як заохочення не лише російського, а й неросійського патріотизму, більш-менш вільний розвиток національної культури, послаблення обмежень релігійної діяльності, дуже швидко зникли. Але найбільш сильно репресивна політика щодо інтелігенції відобразилась у серії постанов ЦК ВКП(б) і їх відповідників, прийнятих ЦК КП(б)У: «Про журнал «Вітчизна», «Про журнал сатири і гумору «Перець», «Про репертуар драматичних і оперних театрів УРСР і заходи щодо його поліпшення», «Про перекручення і помилки в висвітленні історії української літератури», «Про політичні помилки й незадовільну роботу Інституту історії України Академії наук УРСР» та ін. Наслідки цих постанов не були такі трагічні, як у передвоєнні роки [4, с. 482].

Перший удар був спрямований проти українських письменників О.Довженка, М.Рильського та інших відомих діячів [2, с. 75]. О.Довженка за кіноповість «Україна в огні» звинувачено в українському буржуазному націоналізмі, підриві устоїв партії та держави, звільнено від обов'язків художнього керівника Київської кіностудії [2, с. 75].

Факти відходу української творчої інтелігенції від класових позицій партійні структури намагалися віднайти не лише серед літераторів, а й серед істориків [3, с. 14].

Нормою стосунків влади з інтелігенцією стали прямі погрози, залякування. Критика в пресі з брутальними звинуваченнями ставала початком розгортання широкої кампанії політичного, адміністративного, ідеологічного, морально-психологічного тиску на митців. Однією з поширених форм репресій проти українських літераторів і художників стала їх ізоляція від звичайного для них національно-культурного середовища та переведення до Москви чи Ленінграда.

Під репресії попадали не тільки письменники, композитори та художники, але й їх твори. До категорії заборонених відносили твори за будь-яку провину їхніх авторів.

Особливо активно пошуки «націоналізму» стимулював Л. Каганович, який з березня по грудень 1947 р. очолював ЦК КП(б)У. Ідеологічні заходи негайно підкріплювались адміністративно-каральними.

Таким чином, репресивні заходи проти інтелігенції – це результат повоєнної ідеологічної чистки, що виявилась для України спустошливою. Репресії тоталітарної системи призвели до створення атмосфери страху, небезпеки висловлювання власної думки, відсутності ініціативи, знецінення людського життя, соціальної апатії.

Список використаних джерел

1.Білас І.Г. Репресивно-каральна система в Україні 1917 – 1953 рр.: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз / І.Г.Білас. К.: Либідь: Військо України, 1994. – У 2-х кн. – Кн. 2. – 686 с. 2.Замлинська О.В. Ідеологічний терор та репресії проти творчої інтелігенції у перші повоєнні роки (1945 – 1947 рр.) // Київська старовина. 1993. – № 2. – С.73 – 80. 3.Рубльов О.С. Інститут історії України НАН України: віхи історії (1936 – 2006 рр.) // Український історичний журнал. – 2006. – № 6. – С. 9 – 33. 4.Шитюк М.М.Останній сталінський удар: післявоєнні репресії на півдні України / Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. К.: Інститут історії України НАНУ, 2002. – Вип. 6. – 488 с.

А. І. Золотухін

ЗОЛОТОЇ СКІФСЬКОЇ ПЕКТОРАЛІ – 2420 РОКІВ!

У 2021 році за дивовижним збігом обставин ми маємо відмічати доволі багато ювілеїв, пов’язаних зі створенням та знахідкою золотої скіфської пекторалі: 85 р. тому, 4 лютого 1936 р., в с. Миколаївка, Веселинівського району, Миколаївської області, народився археолог і поет Б.М. Мозолевський, який 50 р. тому, 21 червня 1971 р., в кургані Товста Могила знайшов золоту скіфську пектораль. 3 вересня 2021 р. виповнюється 2420 р. з дня створення золотої скіфської пекторалі в Ольвії-2 (с. Порутине) в домі Гомера його нащадком, скіфським царем Трофімом Мідасом (8.10.470 -30. 10.369)! А 3 вересня 2021 р. виповниться 2450 років з дня народження Атея (03.09.429-8.10.339), сина Трофіма Мідаса, 30 р. якого батько присвятив створення пекторалі. [4c, 4d]

20 р. тому, в перших публікаціях, присвяченим скіфській пекторалі, в книгах «Гомер. Имманентная биография», 2001 р. [1], та «Экзампей», 2005 р.[2], виповнено ототожнення портрета Гомера на пекторалі з портретом на монеті невідомого автора (Зараз з’ясовано, що її виготовив Гефест до 63 р. Гомера [4f]). Портрет Атея був ототожнений М.В. Русяєвою в 1992 р. із зображенням на монеті Емінака. [4e] У 2018 р. в книжці «Україна – душа і серце Європи!» та в статті [3, 4a], був наданий ширший семантико-семіотичний аналіз змісту сюжету і зроблено два припущення. Перше про те, що Атей міг бути нащадком Гомера в 7-му коліні. Друге про те, що в центрі пекторалі розміщено золоте руно, 300 р. якого могла бути присвячена й пектораль 3 вересня 346 р. до н.е. Ця дата була винесена на обкладинку книжки. В науковому плані це промах, а не помилка, бо в розшифрованих на той час 1500 лапідарних написах, не було згадки ні про Трофіма Мідаса, ні про Атея. Зараз за 10 років начорно завершена розшифровка 2270 лапідарних написів на твердих носіях, знайдених не в Греції, а в Північному Причорномор’ї, в яких вже виявлено 88 автографів Трофіма Мідаса, 34 – його брата Секста Емпірика та 42 – Атея.

Встановлено родовід від Гомера до Атея (роки до н.е.): Гомер (14.09. 657-28.07.581) – Анахарсіс (8.09.620-11.09.513) – Никон (3.09.555-8.10.475) – Аполлонід Нікійський (8.09.511-28.07.411) – Трофім Мідас – Атей. Як бачимо, Атей був в 5-му коліні нащадком Гомера, а не в 7-му, як раніше мною передбачалося. Це сталося тому, що середній вік життя в цьому рядку імен керівників Ольвії-2 дорівнює 92 р. і для її кіммерійських царів з роду Таргітая спостерігається таке, майже

щасливе життя, до 600 р. існування Ольвії-2. Олігарх Арістей Проконнеській (11.02.734-25.08.640), на гроші якого будувалося нове місто, не дарма просив Клеопатру й Гомера зберегти для нового міста стару назву Ольвії-1 (Миколаїв), де народилися його батьки Таргітай і Сфено, він, Гомер та інші нащадки їх роду [3].

Треба зауважити, що у всіх Причорноморських містах Скіфії панувала демократія, містами керувала рада з 7-9 родовитих членів, обраних громадянами, та голова її. Зрозуміло, що в сім'ї не без виродка, коли до влади доривалися такі скіфи-вбивці, як Пан (4.04.674-13.05.611), чи Сав-лій (23.05.608-8. 10.551), в містах якими вони керували, тимчасово встановлювалася тиранія. Анахарсіс, наприклад, керував певний час Ольвією-2 і Херсонесом, який він заснував 4 жовтня 575 р. до н.е. Після його смерті керівництво в Херсонесі перейшло до його доньки Клеобуліни-2 (8.10.565- 8.10. 485), а після її вбивства в Херсонесі в 80 р., керівником було обрано Аполлоніда Нікійського, батька Трофіма Мідаса. Тут ніколи не було рабства, яке панувало в Греції. Ось, що писав Аполонід Нікійський 8 вересня 427 р. до н.е. в прихованих віршах наприкінці 9-ї книги «Історії» Геродота, яку він завершував в місті Нікії (о. Березань): «Краще бути вільним сіячем в Скіфії, ніж рабом в Афінах». Через те в кіммерійському роду Таргітая органічно народилося християнство як супровід розвитку античності.

Ось молитва з майбутнього, яка створена Аполлонідом Нікійським 8 вересня 426 р. до н.е. ще за 422 р. (!) до появи Ісуса Христа, який був нащадком Аполлоніда, Трофіма Мідаса й Атея. Камінь з написом цієї молитви, знайдений на березі моря в 1868 р. біля Гермонасси (Тамань):

«Господи, помилуй раба Твого Аполлоніда Нікійського зі супутницею його Кірою з 7-ома нашими дітьми! Спаси моїх і пом’яни усіх разом зі Святими в 55 день, в році 350-му (*8 вересня 426 р. до н.е.*), та у гніві не осуди! Будь Єдиним моїм супутником, прости гріхи рабу Твоєму Аполлонідові! Хвіст комети (*Галлея – А.З.*) окутав Землю в 85 д. 306 р. під час народження вихованця мого Трофіма зібралися в домі Гомера й Клеопатри хвилюємося вдвох з Мідасом тут в Ольвії-*2* з 3-х річним Атеєм нар. в 50 д. 347 р. Навіть, обидва він 3-х р. і я 85 р. є дітьми Виноградної ягідки нар. в 37 д. 2 р. (*Клеобуліни-1, дочки Зороастра й дружини Таргітая – А.З.)* з Аїду Агнців! Аполлонід Нікійський 85 р. в 55 д. 350 р.». [3, 4с]

Згадана тут дружина Аполлоніда і мати Трофіма Мідаса Кіра відома сучасним історикам як Динамія. Встановлено, що вона була донькою 2-х з 8-ми дітей Мітридата Евпатора (3.09.571-28.07. 472) і Клеобуліни-2: 3-ї доньки Валентини (28.10.525-28.10.425) та їх 5-го сина Аргота (14.09.521- 8.10.430). Слід зауважити, що Клеобуліна-2 народила всіх синів в 61 д. народження Гомера (14 вересня), а дочок – в 105 д. (28 жовтня) народження Клеопатри. В 4-й книзі «Історії» Геродота, яку писала Клеобуліна-2, вона детально розповіла як її молодший син Аргот вбив 2-го сина Скіла (14. 09.542 – 8.10.496). Аргот був 8-ою дитиною цього подружжя (ще живим!), через те мати назвала Аргота не своїм ім’ям, а відповідно – Октамосадом.

Поки відомо, що у Трофіма Мідаса та його дружини грекині Анни-1 було двоє дітей: старша Хреста (28.10.436-28.07. 411) і молодший Атей. Хреста була золотою красунею (рудою чи блондинкою), грудастою, жартівливою улюбленицею батьків і мешканців Ольвії-2. Трофім Мідас віддав її у дружини молодшому брату Сексту Емпірику (20.08. 466-30.10.369). В одному з написів Трофім Мідас згадав як 14 р. Хреста розсмішила керівника хору ольвійського Аполлоніда закритим ртом, як ліками проти співу. Ймовірно, з того часу вони полюбили друг друга і це помітила Кіра та вирішила помститися їм обом. В 13-й д., рівно через 170 р. після загибелі Гомера, можливо ця дата вибрана нею не випадково. Як пише про це

Трофім, вона взяла спеціально з собою Секста Емпірика і вони попливли на кораблі до храму Деметри (Миколаїв). З півдороги вона в ночі прискакала до Ольвії-2 застала їх у власному домі та вбила обох 28 липня 411 р. до н.е.

Доказом глибини переживань Трофімом Мідасом є те, що з 88-ми його автографів створених за довге 101 р. життя, 26 були створені за декілька місяців (!) після цієї трагедії, в якій він втратив улюблену 24 р. доньку Христу, майже 100 р. батька й морально – мати й це не може не вражати. Зі змісту цих написів видно, що він шукав відповіді на те звідки прийшла ця кара та що треба зробити, щоб захистити сина Атея?

Трофім Мідас народився рівно через 977 р. після загибелі Атлантиди й в той самий судний для їх роду 85 д. (8 жовтня) її загибелі та під знаком приходу комети Галлея. Треба зауважити, що античність і християнство народилися як спокута гріхів її нащадками, за які була наказана Атлантида. Гомер під псевдонімом Платона в «Діалогах» недарма писав, що Атлантида була покарана за порушення заповідей Божих, написаних Посейдоном в Атлантиді на аріхальковій дошці, зміст яких мало чим відрізнявся від тих 10-ти заповідей, даних Мойсею через 1200 р. [3, 4c] Тому 85-й день загибелі Атлантиди в кіммерійській хронології став для багатьох з кіммерійців-атлантів судним днем і підсвідомою програмою їх життя та смерті. [4g]

Про існування 4-х, 6 та 12 р. циклів в житті та про явлення комети (Галлея) через 75 р. Арістею, Гомеру, Клеопатрі й Анахарсісові вже було відомо і вони про це писали у лапідарних написах, як про кару Божу. Це могло наштовхнути Трофіма Мідаса на створення пекторалі у вигляді кругового витвору з зображенням циклічної історії їх кіммерійсько-атлантич-ного роду, який тут позначено золотим руном. Ідея створити цей символ роду прийшла до Арістея, коли батько Гомера, Лік, мав прийняти владу в трьох містах Аїду (Миколаїв), збудованих його батьком Таргітаєм одночасно із заснуванням Риму. Олігарх дав гроші та доручив зробити золоте руно своєму синові Гефесту, який виконав його 3 вересня 646 р. до н.е. Саме в цей день у Трофіма Мідаса через 217 р. народився Атей. Цей збіг обставин міг скласти ідею верхнього ярусу композиції, який зображає реальне життя. Нижній ярус з грифонами, описані Арістеєм у своїх творах, присвячений Атлантиді, що загинула 8 жовтня 1447 р. до н.е. А середній, рослинний ряд, присвячений Алібанту (археологічному пам'ятнику «Дикий Сад») який зображує 546 темних років його існування.

Виявлено, що на створення золотої скіфської пекторалі у Трофіма Мідаса витрачено майже 12 р. Причому він створив 2 однакових зразки, один з яких він подарував Атею 3 вересня 399 р. до н.е. А другий зразок виставив в Афінах на 52-х Панафінеях і був визнаний 26 липня 393 р. до н.е. Мудрецем Еллади під псевдонімом Емінака [4d, 4e]. Потім він виставив пектораль на батьківщині, в храмі Деметри біля Алібанту та Ольвії-1 (Миколаїв), де її передивилася вся Скіфія. Після цього вона експонувалася в Ольвії-2, куди постійно тисячами, як писав Анахарсіс у своїх автографах, приїздили скіфи звідусіль на різні ювілеї Арістея, Гомера, Клеопатри, Скіфа, пам'ятники яких були встановлені в театрі.

Тепер про головне, чим була для автора та чим є для нас пектораль? Напевно, для Трофіма Мідаса вона була Молитвою до Бога, на ім'я Христос (дата Його народження, кіммерійській хронології, 163 д. 773 р., читається в перших буквах по колу імен від Гомера до Атея!) за порятунок Скіфії та душ Христи, Аполлоніда та життя Атея, бо реально лише в точному адресному звернені пектораль могла бути оберегом! Не дарма ж автор її з дружиною прожив 101 р., а Атей загинув в бою в 90 р. і у 8 жовтня, в день народження батька, та через 1048 р. в день загибелі

Атлантиди.

Для нас пектораль є свідоцтвом розуміння нашими предками величі свого минулого, очікуванням явлення Христа, бо цим ім'ям вони називали себе в написах з часів Арістея, закликаючи Його до себе.[3] І зараз вже встановлено родовід від Таргітая до Ісуса Христа по чоловічій лінії, куди входять Гомер, Анахарсіс, Никон, Аполлонід, Трофім Мідас і Атей. Важливе й те, що золота скіфська пектораль є матеріальним підтвердженням існування висококультурної та самостійної держави Скіфії. Причому можна вважати, що пектораль була створена на піку державного розвитку Скіфії, могутність якої була вивірена перемогами у війні з Дарієм І в 512 р. до н.е. та пізніше, під час облоги Ольвії-2 Зопіріоном в 331 р. до н.е. Цікаво, що в цих війнах ворог так і не зрозумів з ким він насправді воює.

Відомо, що держава це міста, які в Скіфії були розташовані лише в Причорномор'ї та вважалися грецькими колоніями. Начебто греки (а насправді це був Мітрідат Евпатор, це читається в його написах) домовився з Дарієм І, що вони влаштують йому переправи через Босфор і Дунай при умові, що він не буде руйнувати їх міста в Скіфії. А потім Ідантирс, онук Гомера, водив персів по Скіфії, а Мітрідат лякав відводом переправи.

Зопіріон, навпаки, прийшов завойовувати скіфське місто Ольвію-2, а «скіфи» на фортечних мурах, щоб не заснути, співали пісні на вірші Гомера, Сапфо (Клеопатри), Анакреонта (Скіфа). Через пів року облоги Зопіріон почувши, що ольвіополіти відмічають 293-й день народження міста запросив до себе сина Атея, Ксанфа Лідійського (8.09.396-8.09.293), який керував містом, і запитує в нього: хто побудував цю фортецю? А той і каже греку: Арістей Проконнеський, Сапфо, Гомер, Ахілл і Скіф. Ксанф далі пише, що той, хто не відступав, запросив коня, сів на нього й поїхав. А молодший син Атея, Гіпсігон (15.09.390-8.10.355), наздогнав його зі скіфами та вбив. Напевно, скіфи на чолі з кіммерійцем Гіпсігоном, нащадком атлантів, в день і в ночі атакували Зопіріона, захищаючи місто Ольвію-2. З цих 2-х фактів випливає найстародавніше походження назви України-Русі – «Русь» на грецькій основі: ῥῦσί-πολις – «рятівники, або охоронці міст».

Ці приклади дають нагоду розтлумачити, що виключення Атлантиди в Криму [3], яка керувалася атлантами-кіммерійцями в союзі з греками та фінікійцями, з історії Європи не дала можливості розібратися в цьому ні Дарію І, ні Зопіріону, ні науковцям сьогодні. Між тим, Трофім Мідас зафіксував на пекторалі важливий момент переходу від союзу греків з кіммерійцями (ліва частина з Гомером), а в правої – союзу греків зі скіфами. Тут показаний важливий момент відходу союзу кіммерійців з греками зі шпальт історії та входження в неї союзу греків зі скіфами. Причому найважливішим моментом є те, що це відбулося не завдяки витисненню, а завдяки перейменуванню керівної частини кіммерійців в царських скіфів в рамках одного кіммерійсько-атлантичного роду Таргітая. Перехід демонструється поступовим звуженням тла пекторалі від Гомера (лівої, греко-кіммерійської частини) в центрі до застібки й від другої застібки праворуч розширенням тла пекторалі верхньої, греко-скіфської частини, до Атею.

Річ у тім, що Клеопатра за рік до загибелі, 28 жовтня 582 р. до н.е., перейменувала кіммерійську Гілею з Аїдом в Скіфію, свого і Гомера сина Гіла в Скіфа, а кіммерійське плем'я Таргітая – в царських скіфів. [3] Це вона зробила для укріплення Скіфії як держави, бо не може країною керувати один рід, якщо вони не тирани (!) багатьма племенами скіфів, сарматів, савроматів. Але ж пам'ятаймо, що перейменування не змінює генетичний код і тому слід вважати, що Античність та Християнство створили саме кіммерійці-атланти, нащадки Зороастра. Ідантирс тому переміг, що демократично радився з усіма племенами скіфів перед війною з

Дарієм I, а пізніше Ксанф Лідійський переміг Зопіріона не тому, що він, як пишуть сучасні історики, відпустив рабів на волю, а тому що в Ольвії-2 не було рабства як такого. Після видання «Одіссеї» в Афінах, афіняни докоряли Гомерові: як таке може бути, що цар Лаерт працює зі своїми слугами в саду та ще й разом з ними снідає за одним столом?!.

Гомер недарма писав в «Діалогах» Платона [3] і на Розетському камені [4c], що Аристократія є найкращим режимом правління державою і вважав Атлантиду ідеальною державою, яка від часів заснування керувалася справедливими родовитими нащадками Посейдона і Клейто. Так само Ольвія-2 та інші 13-ть міст Північного Причорномор'я, де на чолі керівників демократичних рад міст стояли філософи, тобто родовиті аристократи людського духу, нащадки з роду Таргітая і Зороастра, які дотримувалися моральних цінностей, можна вважати Аристократичним правлінням. Прямим доказом цього є створення золотої скіфської пекторалі царем Скіфії Трофімом Мідасом, який був Аристократом людського духу й філософом.

Список використаних джерел

1. Золотухин А.И. Гомер. Имманентная биография (Тезисы). Николаев: АТОЛЛ, 2001, 88 с. 2. Золотухин А.И. Экзампей. Николаев: «Возможности Киммерии», 2005, 272 с. 3. Золотухін А.І. «Україна – душа і серце Європи», Миколаїв, 2018, 444 с. 4. Золотухін А.І. на сайті «Гомер і Атлантида»: a). Пектораль Б.М. Мозолевського, як символ скіфської культури (Семіотико-семантичний аналіз); b). «Атлантида – перша корабельна держава Європи»; c). «Розетський камінь як автограф Гомера»; d). «Хто створив золоту скіфську пектораль?»; e). «Емінак – це псевдонім автора золотої скіфської пекторалі!»; f). «Монета з прижиттєвим портретом Гомера»; g). «Цикли духовного розвитку європейської цивілізації».

Л. А. Іванченко, О. О. Бабенко

УКРАЇНСЬКЕ СОКІЛЬСТВО В ДОКУМЕНТАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ЗАРУБІЖНОЇ УКРАЇНІКИ

Українське патріотичне тіловиховне та руханкове товариство «Сокіл» засноване в різний час у Галичині (Львів, 11 лютого 1894 р.) та Наддніпрянщині (офіційною владою Російської імперії визнані та затверджені у 1907 р.). Роль українського сокільства у формуванні національної свідомості є вагомою, але, на жаль, досі достатньо оціненою сучасниками. Між тим, без сокільського руху, що розвивався на українських теренах на межі XIX–XX століть і став певним засобом пробудження духу нації, Україна, можливо, не мала б і перших суто національних збройних формувань – Українських січових стрільців (УСС), слава та пам'ять про яких гартувала не одне покоління борців за незалежність України упродовж наступних десятиліть. Як слушно зазначалося в редакційній статті ч.4, квітень 1936, часопису «Український сокіл» (Прага), – «Сокільство є великим чинником національного виховання. Воно плекає й зберігає всі кращі прикмети нації. Сокіл без національної етики, без національної самоповаги, що запобігає ласки у сильніших чужинців, що не шанує своє національне ім'я, не є соколом, бо сокіл є символом народнього героя» [1].

Розвиток «Сокільства», вплив на виховання національної ідентичності, діяльність товариства як об'єднувального фактору, а також різноманітні (за видами сорту та напрямками роботи) його складові досліджували у своїх працях проф., член-кореспондентка Української Академії наук О. Вацеба [2]; доцент кафедри історії та теорії олімпійського спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України О. Лях-Породько [3], доцент кафедри історії України і методики викладання історії Прикарпатського національного

університету імені Василя Стефаника А. Королько [4], доцент кафедри олімпійської освіти Львівського державного університету фізичної культури А. Сова [5], доцент кафедри історії, музеєзнавства і культурної спадщини, Інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка» А. Нагірняк [6]. Проте в працях зазначених дослідників простежується певна неповнота відомостей про «Сокільство» як рух, очевидно, через відсутність можливості авторів скористатися джерелами з української діаспори. Серед таких джерел – комплекс документів Національного архівного фонду, що зберігаються в Центральному державному архіві зарубіжної україніки.

Зазначені документи стосуються історії руху, його провідних представників, діяльності низки товариств і гуртків, що діяли упродовж 1890-х–1930-х рр. на території сучасної України та за кордоном, і зосереджені в архівних (№№ 8, 10, 12, 13, 15 (оп. 1, 2), 18, 19, 30), та довідково-інформаційних (бібліотечних, № № 2, 3, 5) фондах архіву. Хронологічно ці документи належать до періоду 1914–1971 рр. За інформаційно-змістовим наповненням їх умовно можна розподілити за декількома тематичними блоками: «Основні засади сокільського руху в Україні», «Спортивно-гімнастичне товариство «Сокіл-Батько» у Львові», «Українські сокільські організації за кордоном», «Жіноцтво і розвиток українського сокільського руху», «Союз українського сокільства за кордоном».

Увагу потенційних дослідників, передусім, може привернти добірка чисел часопису «Український сокіл» за 1934–1938 рр., що виходив у Празі за сприяння Союзу українського сокільства за кордоном (СУСЗАК). Поруч із статтями з «Українського сокола», авторами яких були Іван Боберський, Василь Прохода, Софія Русова, Степан Смаль-Стоцький та ін., інформативними є публікації в часописі «Тризуб» (Франція, 1927–1928 рр.), газеті «Наш клич» (Аргентина, 1938 р.).

Комунікати і листування очільників СУСЗАК, листівки до Всесокільських злетів і запрошення на сокільські академії дають уявлення про офіційний бік організації сокільського руху.

Цікавим є фотографічні матеріали Леоніда Янушевича. На світлинах зображено учасників молодіжних спортивних заходів, що відбувалися у 1920-х рр. на площі «Сокола-Батька» у Львові.

Частина наявних документів містить відомості про основоположника сокільского руху в Чехії Мирослава Тиршема, одного із засновників українського сокільства Василя Нагірного та ідеологією українських соколів Серед джерел – «Десять заповідей українського «Сокола», стаття «Все вперед, всі враз!» («В. В. В. В.»), назва якої є, власне, сокільським гаслом, а також сокільський гімн Ярослава Ярославенка «Соколи, соколи», опублікований у «Співанику Українських січових стрільців» (Відень, 1918). Упорядником зазначеного видання був Іван Боберський, який вважаються одним з батьків українського сокільства. Він навіть в еміграції не припиняв розбудову української системи тіловиховання. Саме з ім'ям І. Боберського найчастіше пов'язують розвиток найпотужнішого сокільського осередку в Україні – спортивно-гімнастичного товариства «Сокіл-Батько» у Львові, про що розповідають наявні в архіві документи.

В документах архіву також висвітлюється діяльність українських сокільських осередків, що функціонували упродовж 1920-х–1930-х рр. у Чехії, Франції, в далекій Аргентині. Серед них, зокрема, товариства українських соколів у Празі, Пардубицях, Парижі, Буенос-Айресі та Кордобі.

Окрема група документів містять відомості про активну участь українського жіноцтва у підтримці сокільського руху як на теренах України, так і за її межами.

Також наявні документи про діяльність Союзу українського сокільства за кордоном. Заснований з ініціативи представників закордонних українських сокільських товариств та гуртків, Союз упродовж 1930-х рр. проводив активну діяльність, гідно презентуючи українське сокільство на міжнародних всесокільських злетах, ініціюючи українські сокільські з'їзди, академії, інші культурно-освітні та спортивні заходи, видавав часопис «Український сокіл» тощо.

Варто зауважити, що радянський час згадки про українське сокільство в наукових працях та періодиці не згадувалися з цензурних міркувань, а фізичні вправи сокольської системи були заборонені для використання у системі фізичної культури і спорту. Сокільські організації були визначені як «буржуазно-національні товариства» і ліквідовані в «під радянській» Україні. Однак рух продовжував жити серед емігрантів. Проте у післявоєнний час у СРСР методи сокольської системи взяли на озброєння спортсмени й тренери, використовуючи як для щоденних вправ та тренувань у процесі підготовки участі в олімпійських іграх, про що можна переконатись порівнюючи світлини виступів товариства до 1939 р. і показові змагання різних команд в радянські часи.

Досьогодні терміни, запозичені в сокільців, продовжують широко застосовуватися в легкій атлетиці й гімнастиці. Використовуються й спортивні снаряди, і самі форми й методи навчання, принципи судійської діяльності тощо.

Отже, товариство «Сокіл» зіграло значущу роль в розвитку українського спорту як організація, що зосередила увагу на фізичній підготовці молоді суспільства, закцентувавши, увагу на тому, що спорт гартує людину, а в сукупності з культурним та освітнім розвитком – об'єднує, створює міцну основу нації. Сокільці були неодмінною складовою в лавах Української Повстанської Армії, вміли підготувати інших, згуртувати до бою і відпочинку.

Таким чином, документи про сокльство, що зберігаються у фондах ЦДАЗУ, є тією джерельною базою, яка розширює уявлення дослідників про сам рух сокільства та унаочнює його значимість для сучасних спортивних практик та національно-патріотичного вихованні молоді.

Список використаних джерел

1.ЦДАЗУ, ф. 10, оп. 1, спр. 174, арк. 53. 2.Вацеба О. Нарис з історії спортивного руху в Західній Україні. Івано-Франківськ «Лілея -НВ», 1997. 232 с. 3.Лях-Породько О. Сокільський гімнастичний рух в Україні на межі XIX-XX століть. – К.: Науковий світ, 2011. – 134 с. 4.Королько А. Діяльність українського товариства «Сокіл» на Покутті й Галицькій гуцульщині: порівняльний аспект (кінець XIX – перша третина XX ст. // Карпати: людина, етнос, цивілізація. 2012. Вип. 4. С. 73–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/karlec_2012_4_9 (дата звернення: 28.20.2021). 5.Сова А. Участь українських соколів у VI Всесокільському злеті у Празі 1912 року / Новітня доба, 2015–2016, Вип. 3–4. – С. 5–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/novdob_2015-2016_3-4_3 (дата звернення: 28.20.2021). 6.Нагірняк А. Формування та початковий період діяльності українського товариства «Сокіл»(1894–1914) // Сторінки історії: зб. наук. праць. Вип. 23. К.: Вид-во «Політехніка», 2006. С. 97–103.

І. О. Аверіна

ОСОБИСТІСТЬ – ІДЕЯ – ІСТОРІЯ

На сторінках історії людства існує безліч особистостей. Одні з цих особистостей зробили вагомий внесок в історію, а інші менший. Одні запам'ятались нам як криваві диктатори другі як творці-новатори. Але, що це були за люди? Ким вони були насправді, якими вони були?

Нас вчать ще змалечку пам'ятати не особистість, не людину, а ідею яку ця особистість несла у світ. Адже людина слабка, її можуть спіймати, вбити та забути

назавжди. А от ідея, вона і через десятиліття чи навіть століття здатна змінити світ.

Ми з власного досвіду знаємо, що таке сила ідеї. Ми бачимо як заради неї люди йдуть на смерть. Але ж ми не можемо сказати якими вони є, ми лише знаємо чому та заради чого вони готові йти на жертву. Заради ідеї. Але проблема в тому, що ідеї кулі не страшні.

У наш час, ця проблема стала досить актуальною та популяризованою. Історики, політики, діячі мистецтва стали приділяти більше уваги саме особистості яка несе будь-яку ідею в маси. Культура стала орієнтована на висвітлення якостей людини, на розуміння якою ця людина є, її характер тощо. У процесі навчання все спрямовано на всебічний розвиток особистості, на індивідуалізацію кожного.

У наш час, на мою думку, ніщо так не показує та не розкриває особистість як культура, а саме культура мас суспільства, яка несе значний вплив на свідомість людей. Гарним прикладом є кінематограф, який останнім часом робить значний акцент саме на особистості своїх героїв. Таким чином, за останні роки у маси вийшла значна кількість кінофільмів, які розкривають особистість негативних персонажів, показують нам причини через які людина перетворюється в антагоніста. Йде осмислення причин та дій, які спонукали героїв до негативних вчинків.

Можна сказати, що сучасна культура наче намагається виправдати негативні вчинки людей, розкриваючи нам їх особистість та наділяючи їх якостями, які раніше були притаманні лише героям. Популяризована культура чітко вказує нам на те, що зараз людям вже не вистачає простої ідеї, що їм потрібна сильна особистість, яка буде стояти за цією ідеєю, така особистість, за якою маси готові будуть слідувати та творити історію.

Слід зазначити, що саме в особистостях, їхніх діях знаходить своє втілення роль народних мас, груп та інших соціальних спільнот в історії, адже народ, нація взагалі самі собою не діють. Ніяких дій, відносин, ніякої боротьби та протистояння не може бути поза конкретними діями, вчинками окремих особистостей та окремих індивідів. Але особистість як рушійна сила історії має і свій власний зміст, який не розчиняється ні в яких спільнотах, ні в яких суспільних діях. Саме від особистості, від її дій, конкретних вчинків залежить неповторний колорит суспільного життя, його унікальність. Тому історичний процес є процесом зростання ролі особистості в суспільстві, що у наш час як ніколи є актуальним та популяризованим.

Виникає питання, якою зараз має бути особистість лідера, який зміг би повести за собою маси та яку ідею він має нести? Однозначної відповіді на це питання немає, але гадаю можна значно звузити коло пошуку, розглянувши ідеї які віддзеркалює суспільство.

К. В. Акименко

ЖУРНАЛ «САМОСТІЙНА УКРАЇНА» ЯК ВИРАЗНИК НАЦІОНАЛІСТИЧНОЇ ДУМКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

Український націоналістичний рух в діаспорі зародився як природний та логічний наслідок українського національно-політичного відродження 1917-1921 рр. Політичні мігранти в західних країнах ініціювали створення об’єднань та організацій, що мали на меті здійснювати діяльність щодо підтримки визвольної боротьби українського народу, зміцнення української спільноти поза межами Батьківщини, убезпечення її від денаціоналізації та асиміляції. Саме з діяльністю Організації Державного Відродження України (ОДВУ) пов’язане постання українського націоналістичного часопису «Самостійна Україна», адже проблема власної преси була однією з пріоритетних для ефективної діяльності організації.

Журнал «Самостійна Україна» був заснований у 1948 р. у Чикаго (США) як спадкоємець попередніх видань ОДВУ, як-от «Вісник ОДВУ» (1932-1935), «Націоналіст» (1935-1937), «Україна» (1938-1941). [5; с. 6-7] Журнал виходив з періодичністю раз на місяць, із 1974 р. – раз на два місяці, а з 1981 р. – щоквартально. Головними редакторами «Самостійної України» були Б. Боцюрків (1948-1949), Т.Лапичак (1950-1955), З. Книш (1956-1958), С. Куропась (1959-1960), В. Шемердяк (1960-1962), М. Панасюк (1963-1972), Д. Квітковський (1973-1977), М. Панасюк (1978-1979), С. Куропась (1980-1983), В. Нагірняк (1984-1985), П.Стерчо (1986-1987). Із 1987 р. журнал редагував П. Дорожинський. Видавці часопису поставили за мету інформувати українську діаспору про події на Батьківщині, політику радянської влади та діяльність опозиційного руху, зокрема, у зверненні редакції зазначалося, що видання «даватиме американському читачеві картину тієї героїчної боротьби, яку веде український народ за право жити власним життям на власній землі». [1; с. 1] Таким чином намагалися створити відчуття цілісності українського народу на території України і за її межами, мобілізувати діаспору до активної діяльності для зміни ситуації в УРСР.

«Самостійна Україна» стала об'єднуючою інформаційною платформою для організацій з різних країн, що в 1964 р. увійшли в Світову Координаційну Раду Ідеологічно Споріднених Націоналістичних Організацій (СКР ІСНО). [4; с. 44-45] Також часопис виступав друкованим органом Організації Українських Націоналістів (мельниківці), тому вміщав статті ідеологічно-програмного характеру, що розробляли ідеологію українського націоналізму, стратегію українського визвольного руху, шляхи відновлення незалежності України. [3; с. 90] «Самостійна Україна» виступала платформою для дискусій щодо демократизації ідеологічної доктрини націоналістичних організацій та зміни тактики з урахуванням ситуації в СРСР. На сторінках видання широке висвітлення отримали організаційні матеріали: документи з'їздів та конференцій, постанови, комунікати, звернення. Значна увага приділялася проблемі консолідації українських політичних сил в діаспорі, особливо співпраці в рамках Світового Конгресу Вільних Українців та Державного Центру УНР в екзилі. Окремим постійним блоком розміщували статті про діяльність організацій підпорядкованих СКР ІСНО, Українського Золотого Хреста, Видавничої Спілки та ін. Найчастіше авторами в цьому секторі виступали С.Куропась, М. Квітковська, В. Різник, П. Надтисянський. [5; с. 11]

Видання охоплювало широкий тематичний спектр, оскільки існувала постійна необхідність ознайомлення нових поколінь діаспори з організаційними справами, актуальними завданнями націоналістичного руху, засадами національно-суспільної етики. Для дотримання високої якості змісту журналу як співробітники та автори були залучені провідні публіцисти, історики, діячі та ідеологи націоналістичного руху. Подаємо загальний огляд проблематики та авторів, що її розробляли: ідеологічно-філософські статті - Ю.Вассиян, Д.Андрієвський, О.Бойдуник, Ю. Артющенко, Ю. Пундик, Б. Боцюрків, Д. Квітковський; матеріали з історії української визвольної боротьби, в тому числі із військової мемуаристики – Ю. Артющенко, П. Стречо, А. Штефан; економічна політика та соціально-політичний устрій – П. Стречо, Я. Гайвас, Р. Шраменко; теми внутрішньої української політики, консолідації навколо ДЦ УНР, розколу та конфліктів в націоналістичному русі – О. Бойдуник, З. Городиський, М. Капустянський; публікації про українське суспільно-громадське життя в діаспорі – Т. Лапичак, Б. Гасюк, Д. Квітковський, М.Плав'юк; аналітика ситуації в радянській Україні – Д.Андрієвський, Ю.Бойко, Ф.Кордуба, Ю.Артющенко. На окрему увагу заслуговують спеціальні випуски «Самостійної України», які були присвячені річницям визначних подій в

історії націоналістичного руху, персоналіям (Є.Коновальцю, А.Мельнику, О.Ольжичу, О.Бойдунику та ін.), українським історичним подіям [5; с. 10-11].

Отже, журнал «Самостійна Україна» відіграв важливу роль у формуванні націоналістичного та державницького світогляду української діаспори. Часопис був виданням універсального спрямування та був доступний широкому колу читачів. Націоналістичні організації через нього популяризували свою ідеологію, політичну програму, визвольно-державницьку стратегію.

Список використаних джерел

1.Від редакції. // Самостійна Україна. – 1948. – №1-2. – С. 1–2. 2.Куропась С. Від цикльостилю до власної друкарні і дому. / С. Куропась // Самостійна Україна. - №15-17 (111-113). - С. 22-24. 3.Плав'юк М. З глибокою вірою в перемогу укранського народу намічаймо шляхи нашої дії в майбутньому етапі боротьби. Пресово-видавничі справи ОУН – УНР-уху. / М. Плав'юк // Самостійна Україна. - 1988. - №3 (428). - С. 89-92. 4.Світова координаційна рада Ідеологічно споріднених націоналістичних організацій (СКР ІСНО). Збірник документів / Державна архівна служба України, ЦДАЗУ. – К., 2017. – 92 с. 5.Стерчо П. «Самостійна Україна» тридцять років на службі нації. / П. Стречо // Самостійна Україна. - № 11-12 (352-353). - С. 6-11.

Ruslan Rahimli

STRATEGİES FACED BY AZERBAİJANİ IMMİGRANTS İN THE ADAPTATİON PROCESS

The study provides a new perspective on the problem of socio-cultural integration of Azerbaijani immigrants in Europe, the problem of adaptation of Azerbaijani immigrants to the European socio-cultural environment by studying the pros and cons of integration strategies. The study of interethnic and intercultural relations, socio-cultural integration, acculturation, separation, marginalization and the study of the level of transnationalism in the process of integration into the European socio-cultural space reflects the importance of the topic. It should be noted that Azerbaijani immigrants are interested in how to integrate in the host country, the problems they face in the integration process, the methods they choose in the process of socio-cultural adaptation to local society, their preference for separation or the use of elements of transnationalism.

Assimilation, integration, separation and marginalization strategies are taken into account when studying the integration problems of immigrants. The concept of positive conflicts and acculturation developed by Canadian scientist J. Berry in the field of cross-cultural psychology can be considered as a basis for determining the behavior of immigrants in a foreign socio-cultural environment. According to this concept, there are four types of strategies used by individuals when entering a different ethnocultural environment [1].

This or that type of strategy depends on how ethno-cultural migrant groups are ready to solve two problems: on the one hand, the landlord communicates with the community, on the other hand, to protect their culture.

The term assimilation is not used because it sounds sharper and does not provoke such a positive reaction from the international community.

Acculturation is the process of group and individual change in culture and behavior during intercultural contact. These changes occur constantly due to the displacement, meetings, and interactions of large masses of people from different cultures. The majority of Azerbaijani immigrants in Europe who are actively involved in the acculturation process are mainly educated people. Especially those working in the field of science, medicine, IT are more adaptable.

Mainly, Azerbaijani immigrants in Europe are more in contact with their

compatriots and Turks living in Europe, cultural exchanges and active contacts with the society, to where they have come, are weaker. Lack of language skills also has a big impact here. My observations among Azerbaijani immigrants in Berlin in December 2018, and my interviews with immigrants from various social groups, give grounds to say that first-generation (middle-aged and older) immigrants have almost no contact with German families, little contact with local community institutions, and a low level of language proficiency. Observations and interviews with immigrant families revealed that children in secondary school were more likely to be in contact with German children, and that only school provided them with opportunities for cultural exchange. In high school, immigrant children are more likely to master language skills and communicate with their peers. Older parents, on the other hand, are reluctant to do so, and prefer to contact or work with either Turks or Iranian Azerbaijanis or Eastern Europeans. Because it is more convenient for the middle and older generation to communicate with Turks in Turkish and with Eastern Europeans through Russian.

The strategy of separation is for immigrants to prefer their own culture, not to accept others other than their own, and to cut ties with the host society. Marginalization is, on the one hand, an individual's refusal to adhere to the values and norms of the host culture, and, on the other hand, a departure from the culture of origin. [2]

It should be noted that my observations in Belgium, France and Germany, as well as my interviews with Azerbaijani migrants, give grounds to say that there is a tendency for separatism among immigrants, and this is manifested. Even Azerbaijani migrants who came to European countries 5-8 years ago do not try to learn the language and laws of the country they come from and live in their own small micro-communities. In this case, they are unable to communicate with public institutions, government agencies, and in many cases are helpless in the event of any problems, which does not allow to ensure the rights of migrants.

That is, we can describe separation and marginalization as a failed adaptation. Here, the migrant is psychologically protected in a foreign cultural environment, and at the same time is isolated from the new socio-cultural environment.

It should be noted that the integration problems of Azerbaijani migrants should be studied from the perspective of transnationalism. Transnational migration is when migrants cross the borders of nation-states and settle in a new country, but both the source (sending society) and the host (receiving) society become the bearers of socio-cultural values, identify themselves with both societies and have intensive relations with the country of origin. is accepted as a migration model.

Transnationalism explains a new form of intercultural relations between a migrant and a host country, which is a new approach that transcends national, state, territorial, and political boundaries. In the system of political science and international relations, the terms «transnationalism» and «transnational actors» were first used in the 1970s by Joseph S. Nye and Robert O. Keohane. They suggested using it to refer to the international activities of large non-governmental organizations [4].

The most important contribution to this field was made by American anthropologists Nina Glick-Schiller, Linda Bash and Christina Szanton-Blanck, who deal with the problem of international migration. One of the founders of the theory, Nina Glick Schiller, defines transgender people as people whose lives are highly dependent on contact on both sides of the border. Glick Schiller and colleagues note that when migrants enter the economy and institutions of a new country, they still do not cut ties with their homeland. They establish new economic and personal ties between the two countries [3]. That is, migrants physically live in a new country, but at the same time their interest, information and participation in what is happening in the homeland is so

high that they remain members of the country of origin.

It can be said that the use of the strategy of transnationalism by Azerbaijani immigrants living in Europe is even more pronounced. The number of Azerbaijani immigrants living as dual immigrants continues to grow. Although European Azerbaijanis already live in European countries, they have extensive ties with Azerbaijan, and some even continue their working lives in both Europe and Azerbaijan. These migrants are engaged in both business and other fields in the country of origin, acquire property in the country of origin, open offices and lead an active socio-cultural life in almost both the sending and receiving countries, and for various reasons. These include: maintaining ethno-cultural ties and ties with relatives in the country of origin; desire to participate in the socio-cultural life of the country of origin; business development and diversification, making maximum use of the opportunities of both the host and the country of origin; linking the future of their children (mainly girls) with the country of origin (Usually, most families seek the future of their daughters in the country of origin because of their attachment to national customs, ie they prefer to marry in Azerbaijan). In recent years, the development of IT technologies and the availability of alternative transport routes to Europe have also increased the level of transmigration.

It should be noted that immigrants with a higher socio-economic status are more likely to act as transnational migrants.

References

1.Berry J.W. et al. (eds.) Cross-cultural psychology: Research and applications. Cambridge: Cambridge University Press, 1992. 2.Берри Дж. и др. Кросс-культурная психология: исследование и применение. Харьков: Гуманитарный центр, 2007. 3.Glick Schiller N., Basch L., Szanton Blanc C. From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration, Anthropological Quarterly, 1995, 68(1), pp. 48–63. 4.Keohane R.O., Nye J.S. (eds.). Transnational Relations and World Politics. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971.

Shahla Mammadova

TEXTILES IN THE PERIOD OF CAUCASIAN ALBANIA

Among the materials obtained during the archeological study of the ancient and early medieval monuments of Azerbaijan, to some extent, textiles are also included. It shows that weaving among the fields of art was an independent field of art during the period of Caucasian Albania [1; 3; 4].

Weaving has a special place in the development of the Albanian economy. However, silk fabrics imported from other countries were also used in Albania [3; 4]. Two types of imported silk fabrics were found in 1952 in the first Christian tomb No. 5 in the temple area of the settlement N 2 of Mingachevir. The first type of silk fabric is light brown taffeta, which is very thin. Noodles and cords are brown. The patterns consist of woven rhombuses. Another remnant of the silk cloth is a two-colored sarja found in the last Christian tomb No. 8 of the XII excavation site in Mingachevir. The color of the threads processed during weaving is dark blue and brown. Due to the small size of the fabric, it was not possible to determine the description of the pattern. The texture is very complex. The fabric is woven with dark blue and brown twine, which changes places during embroidery. The presence of two nodules in the tissue was determined. The other consists of a double strand that remains free during weaving. The type of tomb in which both fragments were found dates back to the early middle ages. The discovery of samples of Chinese silk in Mingachevir allows us to say that these materials were brought here by water way trade. Due to its geographical location, Iran played the role of a bridge in land trade relations with India and China. Foreign goods were subject to high customs

duties. This led foreign traders to choose cheaper and more convenient ways to transport their goods, which in turn allowed them to use waterways [5, 101-102].

Clay bulla was found in the second layer of the settlement No. 3 of Mingachevir. There are 12 different seals engraved on it. On the other side, which is smooth, there are traces of fabric residue. A hole was drilled in the middle of the bulla to hold the rope. It is likely that the bull was certified by those individuals with their own seals as an official document stating the outcome of the agreement reached between a certain group of people. It should be noted that a similar amount of Mingachevir bulla was obtained in large quantities from Gabala [5,103].

Archaeological research conducted on the monuments of different periods of Azerbaijan during the years of independence confirms that many areas of art continued not only until the late middle ages, but even to the present day. Most of the diverse material culture samples discovered during archaeological excavations are ceramic vessels and their numerous parts. However, stone, metal, glass, wood, etc. were found in the ostological remains made household and decorative items are no exception. The samples of material culture confirmed that many branches of handicrafts operate in parallel and are exported not only to local markets, but also to large central markets.

As a result of samples of material culture and written sources discovered during archaeological excavations, the history of development of various crafts was studied. During this period, crafts such as woodworking, pottery, metalwork, stonework, glass production, etc. areas are widespread. Among such widespread arts, weaving is also important.

Archaeological excavations in early medieval settlements have revealed a small number of weaving tools and their remains. With the exception of clay odor hoods, metal weaving tools are found to be either completely useless or in the form of certain parts [2, 84].

At the same time, depictions of weaving tools and looms used in carpet weaving are also found on the inscriptions. Carpets, jejim, palaz, khurcun, heyba, socks, prayer rugs, cloth, etc. states that the art of weaving is very diverse [2, 85].

As in other fields of weaving, the richness of raw materials, mountain meadows, colorful and different landscapes, different flora and fauna in the art of weaving allowed the creation of various dyes, and the preservation of fine woolen carpets created and developed the art of carpet weaving.

References

1.Allahverdiyeva S.K., 2010, Craftsmanship and trade in Ganjabasar in early middle ages (on the basis of archaeological materials), (referate of dissertation of PhD), Baku, 20 p. 2.Aslanov G.M., 1963, About description of weaving tools on Absheron epigraphics, News of Azerbaijan SSR SA, №3, p.83-89. 3.Khalilov M.J., 2009, Grave monuments of Albania (IV-X centuries), Baku, Nafta-Press, 180 p. 4.Khalilov M.J., 2010, Settlements of Albania (IV-X centuries), Baku, 284 p. 5.Guliyev N.M., 1980, About trade ties of Caucasian Albania in early middle ages, Material Culture of Azerbaijan, Baku, p. 101-111.

Taleh Aliyev

MEDIEVAL FORTIFIED SETTLEMENT TORPAGGALA (GAKH-AZERBAIJAN)

Early medieval and medieval settlements of North-Western Azerbaijan are situated basin of Alazan (Ganikh) river. One of them is Torpaggala fortified settlement. Torpaggala meanings «Earthern castle» in Azerbaijani language. The settlement is located on the left bank of Alazan (Ganikh) river on the same named hill, south-west of the present

Gakh region of Azerbaijan Republic. The longitudinal plan is 500-510 m in the north-east and south-west of the hill and 150-160 m in width. The total area is 1.5 hectares.

In Torpaggala, various remains of buildings, clay ovens and fireplaces, industrial buildings, farm cubes, pottery and glassware and bone residues were found by Rahim Vahidov in 1960's. The five rooms (all rooms were burned) discovered at the VII excavation site of Torpaggala, were made of bricks and wood material was used on the ceiling. A large number of mica were found in the hearth. Rashid Goyushov notes that it appears that mica was used to tan the pelt and to whitewash walls.

Studies have shown that there was a special craft neighborhood in Torpaggala. Here are two pieces of pottery and brick, as well as glass furnaces. Pottery furnaces are elliptic and have two halves. On both furnaces, ceramic plates were produced. The brick cooking area is the only building material found in the archaeological excavations in Transcaucasia. The most unique remnants in Torpaggala are rare glass furnaces. A large number of glass residues were found in this quadrangular formed object (Figure 1).

Different types of graves were found beneath the place of residence, and the Christian graves were discovered in the area near the territory called Saggizlig. This indicates that these graves belong to Caucasian Albanians.

Figure 1. Topographical plan of Torpaggala settlement (R.M.Vahidov)

There is a cultural layer of 2-4 meters thick, covering the III-XV centuries in Torpaggala. 1.5-2 meters high defence barrier, cultural layer, as well as household items, pottery and glass furnaces have allowed scientists to call this place a residence place. It is supposed that Torpaggala territory has some early medieval city belonging to ancestors of Azerbaijani people - Caucasian Albanians.

That area which situated Torpaggala was named Cambysena in antique and early medieval period. Cambysena was north-western province of Caucasian Albania. There were found other three antique and early medieval settlements like as Torpaggala near Alazan (Ganikh) and Ayrichay rivers. Qipchagtepe, Cambysena 1 and Cambysena 2 (Galasheher – Fortified city) settlements were studied by us in last decade.

I. P. Suima

DIALOGICAL ENTITIES IN THE ENGLISH LANGUAGE

The problem of dialogic speech segmentation in linguistics has not yet been solved. For most researchers, the concept of dialogical entity is distinguished as the «unity», consisting of two, three or more replicas, the so-called two-member, three-member and polynomial dialogical entities (DE). Dialogue is an exchange of statements that are naturally generated one after the other in the process of communication and are certainly supported in oral speech situationally, and in written speech by fragments of monologic speech. This interconnection of statements in the dialogue is always not only semantic, but also linguistic and, in certain cases, strictly formal. All statements on their role in organizing the dialogue are divided into initiating (stimulating) and reacting remarks. A replica is understood as a speech element, a chain of interconnected utterances – sentences belonging to one of the interlocutors, and lasting until it is interrupted either by the speaker himself or the speech of his interlocutor. The combination in the linear chain of dialogue of two borderline replicas of the dialogue according to certain rules of semantic, pragmatic and syntactic dependence forms a special superphrase text unity, a communicative dialogue unit called dialogical entity.

The definitions of dialogical entity usually emphasize that it acts as a combination of a number of replicas, interdependent in structurally-semantic plan, that between replicas of DE there is a semantic, anaphoric or structural connection, that they are in such a structural and semantic connection in which the previous replica acts as conditional, and each of the subsequent ones in three-part or more DE, with on the one hand, it is determined by the preceding one, and on the other hand, it determines the next following it, and only the last, final remark is only conditional. All dialogic unity is divided into different types according to semantic and formal structural criteria in the characterization of dialogue as an element of the structure of a work of art.

Sometimes a critical attitude is expressed towards the delimitation of artistic dialogue into dialogic entities, and the unit of dialogic speech is not dialogic entity, but a thematically related dialogical block, determined on the basis of semantic. connectedness of utterances-replicas. In a multi-replica dialogue, semantic blocks are usually distinguished, a microtome is put at the base of each such block, and the entire dialogue is considered as a system of topics united by a single topic. In this case, an attempt is made to isolate several microtomes in any dialogue. The disadvantages of such studies include, first of all, weak argumentation and validity of solving the question of dialogue units.

It seems more acceptable to us that the main unit of analysis of a dialogical text is dialogic unity, which is a coherent sequence of speech actions that form a kind of complex speech act – an interactive or dialogical action. Linguists usually appeal to the concept of «dialogic unity» when analyzing the constructive features of dialogue and the structural and compositional characteristics of dialogue replicas – the original and the response [1;2;3;4].

However, dialogical entity, regardless of whether it consists of two, three or more replicas, is a complex of statements interconnected not only structurally-compositionally, but also meaningfully and functionally. Between the replicas of the dialogical entity, the relations «stimulus-reaction» are established. This means that each

source replica generates a second, response, etc. and that the structure and semantics of the first, initiating replica to some extent determines the form and content of the second response replica, because between them there is, as a rule, an «implicative» connection. The analysis of dialogical entity based on the principles of communicative linguistics, associated with the orientation on the personality of participants in speech communication, speech design, the illocutionary force inherent in each replica of the dialogue, allows us to expand the concept of dialogical entity as an element of the text. One cannot disagree with the fact that dialogical entity «is not just a union of lexically and grammatically non-independent replicas, but an integral communicative unit, consisting of statements that have their own communicative orientation and united by a single theme». At the same time, it must be taken into account that each initiating replica stimulus of a two-part dialogical entity with a single topic (or multiple-part with corresponding micro-themes) is built as an independent speech act, the illocutionary force of which extends to the response replica that closes the micro topic or single topic as a whole.

The ways of expressing the original cue are largely determined by the communicative intention of the initiator of the dialogue and can be represented by sentences of various structural-communicative types. The ways of expressing the response replica are more diverse in their communicative functions, which is to one degree or another connected with the significant communicative load of the response replicas, which are endowed with the ability to «clash» opposite points of view belonging to the participants in the dialogue, and «facilitate» their combination of «and remove» contradiction [1].

Dialogue research is mainly related to the analysis and description of its varieties, the search for general patterns of formation and functioning of DE. A differentiated approach to each of them is characteristic of the study of this type of unities from the point of view of both functions in the texts of works and the interaction of speech-thinking tactics and communication strategies. Scientists are united in the fact that a productive analysis of dialogical speech is achievable only if the researcher studies it in close connection with the speech behavior of communicants. It is necessary to take into account factors and conditions associated with the individual qualities of the participants in communication, with their general knowledge, interactions and assumptions. In connection with the appeal of the science of language to the human factor, to a native speaker, the efforts of scientists began to be directed to the study of speech messages, taking into account their impact on the addressee. In the process of communication, it is important to take into account the correspondence factor of the dialogue form of communication of the speech situation and the principle of variability. Moreover, it is precisely the possibility of choosing the option of utterance that provides the functional-pragmatic flexibility of the dialogue. The choice of means of expression of dialogic speech allows the speaker to develop his own style of communication. The study of dialogue gives reason to talk about it as a multifaceted phenomenon. Replicas-stimuli and replicas-reactions, united by a single topic, have their structural and semantic features, as well as their communicative orientation. Given this specificity, certain types of DE are identified, genres of information transfer, while hidden meanings are not excluded. The basic unit of analysis of a dialogical text is a dialogical entity, as a whole communicative unit, which is a coherent sequence of speech actions that form a kind of complex speech act - an interactive or dialogue action.

References

1.Арутюнова Н. Д. Диалогическая модальность и явление цитации. Человеческий фактор в

языке. Коммуникация, модальность, дейксис. Москва, 1992. С. 8-15. 2.Астафурова Т.Н. Косвенные перформативы рациональной оценки. Ком-муникативные аспекты значения. Волгоград, 1990. С. 10-16. 3.Бузаров В.В. Изучение диалогической коммуникации – основная задача коммуникативной грамматики. Вестник московского университета. Серия 9. Филология. № 1. Москва, 2002. С. 19-25. 4.Васильев Л. М. Современная лингвистическая семантика. Москва, 1998. 341 с. 5.Виноградов В. В. О категории модальности и модальных словах в рус-ском языке Избранные труды. Исследования по русской грамматике. Москва, 1975. С. 20-36.

В. О. Пацан (Євлогій, архієпископ Новомосковський)

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ І ВТІЛЕННЯ НАСТАНОВИ НА ДОСТОВІРНЕ ІНШОМОВНЕ ВІДТВОРЕННЯ СВЯЩЕННОГО ПИСАННЯ В АНГЛІЙСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ БІБЛІЇ ЕПОХИ ЄЛИЗАВЕТИ І

Виявленням – на злеті Ренесансу в Англії, що прийшовся на «єлизаветинську еру» (1558 – 1603), – намірів «передати слово Боже людськими мовами» (Ю. Найда), які поновили трансісторичну інтенціональну домінанту інтерлінгвальної комунікації на виході за історико-культурні межі метанаративів традиціоналізму, означеному перетином гуманістичних векторів руху *ad fontes* та його ліній, прокладених Реформацією, ініціювалася літературно-перекладацька діяльність, втілена у двох перших повних англомовних текстах Священного Писання, перекладених з мов оригіналів Старого Завіту та Нового Завіту і відомих як Женевська Біблія (the Geneva Bible,1560) та Єпископська Біблія (the Bishops' Bible, 1568).

І співтовариство перекладачів-вигнанців, об'єднаних Уільямом Уіттінгемом у Женеві – місті їх притулку під час феодально-католицької реакції Марії Стюарт, і група перекладачів-єпископів Англіканської Церкви, створена й очолена архієпископом Кентерберійським Метью Паркером уже в період правління Єлизавети І, надихалися у власному прагненні забезпечити англійцям особистісний доступ до Божественного Одкровення закликом Еразма Роттердамського до того, щоб біблійні оповіді «були перекладені на всі мови, щоб їх могли читати і розуміти не лише шотландці та ірландці, але й турки та сарацини» [5].

Давши початок, на теренах Відродження, рефлексії співвіднесеності перекладацької інтенціональності із багатомовним висловленням Передвічно-істинного, і заклавши, у такий спосіб, підгрунтя для оформлення інтенцій реконструктивно-перекладацького відтворення спочатку новозавітних, а потім і старозавітних наративів народними мовами, ця Еразмова ініціатива сформувалася на траєкторії повернення ренесансного гуманізму «до джерел» при подовженні її до нововідкриття невіддільності самопізнання і богопізнання від живого богоспілкування, що в Середні віки виявилася прихованою у західній «гілці» християнства через розмежування «істини знання» й «істини віри», яке було покладене Фомою Аквінським в основу філософсько-теологічного обгрунтування доктрини католицизму і набуло ствердження у схоластиці. Ренесансно-гуманістичне новоусвідомлення граничного комунікативного досвіду як духовного осердя особистісного самовизначення людини відбулося в ході вивчення Богодухновенної Книги на «мовах пророків та апостолів», розпочатого на грунті Ренесансу із застосуванням філологічних методів, запроваджених *Studia humanitatis,* Лоренцо Валлою і розгорнутого Еразмом Роттердамським у «глибинне прочитання» Біблії і творінь Отців та Вчителів Церкви і вироблення концепції перекладання Священного Писання, заснованої на визнанні його принципом бого-людської синергії, виявленої як словесна співтворчість. Наснажившись порівняльним аналізом визнаного беззаперечно авторитетним – у складі *Biblia Sacra Vulgata* преподобного Ієроніма Стридонсь-

кого – латинського викладу Нового Завіту та його доступних грецьких рукописних текстів, що був здійснений у критичному коментарі Ієронімового перекладу, наданому католицьким священником і гуманістом, відомим і в рідній для нього Італії, і за її межами як знавець давніх мов і майстерний перекладач античної літератури, священнослужитель Римо-католицької Церкви, уславлений як найвидатніший з-поміж фундаторів північноєвропейської ренесансно-гуманістичної думки, відредагував цю латиномовну реконструкцію новозавітного наративу на основі власної реконструктивної роботи, яка спрямовувалася на поновлення, в руслі орієнтації на візантійські манускрипти XII ст., оригінальної – грекомовної – текстуальності Євангелія та апостольських послань шляхом виявлення і подолання похибок та спотворень «напівучених і напівсонних переписувачів» [4]. Утілена у двомовній – греко-латинській – текстовій конструкції, побудованій як порядкове співвіднесення, при детальному коментуванні, відкоректованого перекладеного тексту із поновленим текстом-джерелом, Еразмова редакція, у першому (1516) виданні названа *Novum Instrumentum omne* («Все Нове Вчення»), а у другому (1519) та всіх наступних – *Novum Testamentum omne* («Весь Новий Завіт»), була покликана засвідчити і повноту збереження грекомовного Нового Завіту в історії християнства, і точність латиномовного – визначального для його західної традиції – висловлення Новозавітного Одкровення та ініціювати – саме поверненням до тієї двомовності виголошення Благої Вісті, що сформувалась у древній, ще єдиній Церкві, – перекладання Богодухновенної Книги і на народні мови, яке – як саморозкриття особи перекладача, свідомого синергетичного характеру іншомовних відтворень її текстуальності, – націлювалося на забезпечення особистісного долучення ближніх до безумовної Правди Слова Божого. Еразм Роттердамський вважав, що таким розгортанням інтерлінгвальної комунікативно-діалогічної взаємодії до багатомовного означення граничності міжособистісного спілкування посиляться позиції католицизму: католицька доктрина розкриється для тих її адептів, хто не розуміє латини – мови богослужіння і богословського пояснення Богоодкровенної істини в Римо-католицькій Церкві, завдяки перекладацьким реконструкціям наративів – сповіщень Божественного Одкровення, які, як стверджує основоположник християнського гуманізму, звертаючись до майбутніх читачів народномовних викладів Священного Писання, «несуть вам живий образ Христового розуму і самого Христа..., формуючи враження, ніби ви бачите Його своїми очима» [5]. Однак новація «світоча північного Відродження» була сприйнята, насамперед, перекладачами – прихильниками Церковної реформи і задала орієнтири, критерії і методи реконструктивно-перекладацького відтворення біблійної текстуальності, визначальні для перших – здійснених, щоб ствердити принцип Solo Scriptum, – перекладів старозавітного і новозавітного текстів із «мов пророків та апостолів» на національні мови, – німецькомовної Біблії (1522 - 1534), що стала підсумком літературно-перекладацької творчості Мартіна Лютера, та англомовних Нового Завіту (часткове видання – 1525, перше повне видання – 1526) і частини Старого Завіту (П'ятикнижжя Моїсея (1530), Книга Іова (1531) та Історичні книги (від Книги Ісуса Навіна до Другої книги Параліпоменон) (1536)), якими ознаменувалося звитяжне, увінчане мучеництвом, творче життя Уіяльяма Тіндейла.

У своєму оновленні риторико-поетикального арсеналу традиціоналізму, спрямованому на те, щоб висловити Передвічно-істинне англійською мовою, перекладачі-єлизаветинці спиралися і на Еразмів перегляд обгрунтованих топологічною естетикою – вироблених у міжособистісній комунікації – маркерів достовірності, що відбувся в ході діалогічного співвіднесення традиційних – визначених

Горацієм і Ціцероном – способів перекладання: моделі «речення-за-реченням» («фігура-за-фігурою»), ствердженої преподобним Ієронімом, із відкинутою ним матрицею «слово-за-словом» [2; 3], і на Лютерів та Тіндейлів шляхи переосмислення метанаративних – узагальнених як надособові «теорією трьох стилів» – індикаторів правдивості, які були прокладені, щоб встановити «надієрархічний» вимір її вираження у перекладацькій практиці.

На тих теренах літературно-перекладацького самовизначення, де і ренесансно-гуманістична рефлексія, наснажившись, у ході руху «до витоків», прагненням забезпечити ближнім особистісний доступ до Слова Божого, і реформаторська думка, інспірувавшись цією настановою, наблизилися до розуміння богодухновенності оповідальної діяльності, покликаної передати Божественне Одкровення, стало очевидним: біблійний виклад топології особистісного буття, відкритої Творцем в її безумовній істинності – «Я є шлях, і істина, і життя» (Ін 14:6)), – правдивістю свідчення перевершує і діалектично-вірогідну логіку міжособистісного спілкування, означену риторикою через співвіднесення топосів як загальноприйнятних – у світлі ймовірностей життєвої дійсності – конструктів-виразників одиничного в мовленні, і логічність узагальнено-надособових граничних достовірностей, покладену поетикою в основу міметичної побудови художньої реальності. Тож, використовуючи риторичний і поетологічний інструментарій висловлювання, сформований традиціоналістською художньою свідомістю, ренесансні перекладачі Священного Писання відійшли і від тієї усталеної відповідності засобів словесного вираження топіці, що була стверджена як критерій «правдивого» в руслі теоретизування щодо стилю, і від сталої позиції оповідача, яка набула обґрунтованості як осереддя змалювання «правдоподібного» у руслі осмислення процесу жанротворення.

Стильовий вимір дистанціювання традиційних принципів і способів побудови наративу від «реальності фікції» при використанні їх у сфері інтерлінгвальної комунікації, націленої на багатомовне передавання Слова Божого, означився у перших – здійснених Мартіном Лютером та Уільямом Тіндейлом – перекладах біблійних текстів на національні мови з оригінальних мов.

При перекладанні на німецьку мову спочатку новозавітного, а потім і старозавітного текстів ініціатор та ідейний натхненник Реформації для того, щоб відтворити оповіді пророків та апостолів, керованих Духом Святим, використав гранично простий стиль, що не відповідав – при сприйнятті у світлі маркерів «правдивості», традиційних для мистецтва слова, – довершеності Богоодкровенної Істини, але був вироблений на грунті розуміння Абсолютної Вищості Триєдиного Бога, невиразимої сповна у людській багатомовності, і спрямовувався на відкриття доступу до Надприродного Одкровення «розуму і серцю німців» [7].

При втіленні власного наміру правдиво передати англійською мовою «зміст Священного Писання і значення Святого Духу» [6] від стильової ієрархії, визначальної для традиції художньої словесності, відсторонився і талановитий філолог і послідовний церковний реформатор, який поборов заборону перекладати «на народну мову» Богодухновенну Книгу під страхом смертної кари, що була запроваджена в Англії Томасом Арунделем, архієпископом Кентерберійським в «Оксфордських конституціях» 1408 р., щоб припинити розповсюдження першого повного англійського перекладу Біблії, здійсненого під керівництвом Джона Вікліффа з латиномовної *Vulgata* блаженного Ієроніма Стридонського. Спираючись на розуміння Священного Писання як невичерпного джерела Божественної благодаті, яке було обгрунтоване Святими Отцями і Вчителями Церкви, Уільям Тін-

дейл ствердив надієрархічні характеристики пророцького й апостольського викладів Богоодкровенної Істини, що сформувались у синергії людської діяльності і дії Святого Духу, – «усолодження і точність розкриття смислу»[8] і як перекладацькі дороговкази.

Розгортання, у руслі багатомовного висловлення Передвічно-істинного, того плану перегляду традиційних літературних критеріїв «правдивого» і «правдоподібного», де переосмислюються ознаки «відповідного стилю» у вимір цієї ревізії, орієнтований на жанрові індикатори «достовірного», чи не найбільш послідовно виявилося у безпрецедентній творчості єлизаветинців-перекладачів Богодухновенної Книги.

Й у Женевській Біблії, й у Єпископській Біблії у ході відтворення топології особистісного, означеної співвіднесенням концептів ὑπόστασις і προσωπον у грецькому тексті Нового Завіту, формально-еквівалентна модель перекладу діалогічно сполучається з його матрицею, націленою, насамперед, на змістову відповідність.

При реконструкції ключових топосів буття особистості такий «діалог» класичних перекладацьких підходів розгортається у передання Передвічної правди через сполучення, у відмежуванні від «вірогідних» конструкцій риторики і способів поетизації «достовірного», різних англомовних маркерів контекстуальних значень ὑπόστασις і προσωπον, що відображає розуміння естетичної категорії *decorum* – «доречність», сформоване в літературній теорії і художній практиці Ренесансу. Так виявляється спільність орієнтацій і групи перекладачів-вигнанців на чолі з Уільямом Уіттінгемом, яка знайшла притулок у Женеві, й об'єднання перекладачів-єпископів, очолюваного архієпископом Кентерберійським Метью Паркером, на співвідношення індивідуально-творчого висловлювання і «готового слова» (О.М.Веселовський) традиціоналізму, встановлене ренесансною поетикою стилю [1].

При відтворенні топологічної структури особистісності єлизаветинські переклади Священного Писання розходяться у шляхах перетворення його оригінально-мовної текстової організації, що наснажується прагненням виразити правдивість іншомовного – щодо текстів Старого Завіту і Нового Завіту, написаних «мовами пророків та апостолів», – висловлення Богоодкровенної істини, яке обертається зрушенням висхідних форм маніфестації «того, хто оповідає», а відтак, – і відстороненням від традиціоналістських імперативів правдоподібності оповіді. Перекладацькі інновації, втілені в Женевській Біблії, не вичерпуються запровадженням першого сучасного поділу біблійного тексту на вірші, але включають і коментарі у квадратних дужках, що формують його задане сприйняття. У Єпископській Біблії суміщуються дві протилежні позиції щодо структурування тексту: пріоритет настанови, який передбачає тенденційність інтерпретацій свідчень Богодухновенної Книги, і «розмаїття перекладів і прочитань», що демонструється сполученням різних варіантів перекладу псалмів і позначенням ініціалів перекладачів під перекладеними ними частинами Священного Писання. У виявленій розгалуженості відходу перекладачів-єлизаветинців від способів побудови наративу, реалізованих у давньоєврейському Старому Завіті і давньогрецькому Новому Завіті, проглядається віддзеркалення ключового принципу естетики Ренесансу – varieta («єдність у розмаїтті»), ствердженого як домінанта ренесансної поетики жанру [1].

Втіливши перекладацькі інтенції, покликані забезпечити особистісний доступ англійців до Слова Божого і ствердити тим самим теоцентричність міжособистісних взаємин, у контексті поетикальних новацій, «відповідальних» за зрушення світоглядно-естетичних підвалин рефлективно-традиціоналістської свідомості і набуття нею на підйомі Відродження антропоцентричної спрямованості,

всі ці вектори формування перекладених текстів – англомовних відтворень оригінальної біблійної текстуальності ініціювали прокладання ліній раціоналістично обмеженого сприйняття Божественного Одкровення, а відтак, – окреслили перспективу новочасного – основоположного для секуляризму - відсторонення раціональності від духовності.

Список використаних джерел

1.Власенко Н. І. Риторичні витоки діалогічності роману: особливості проблематизації в жанровому метадискурсі / Н. І. Власенко// Від бароко до постмодернізму: збірник наукових праць, 2017. – Вип. XXI.– С.19 -32. 2.Иосиф, иером. Труды блаженного Иеронима в деле перевода Священного Писания/ Иером. Иосиф// Православное обозрение. – М.: 1860. – № 2. – С. 293-307. 3.Стридонский Иероним. Апология против книг Руфина, посланная Паммахию и Марцелле/ Иероним Стридонский// Творения блаженного Иеронима Стридонского. – Киев: Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1879. – Часть.5 – 149 с. 4.Erasmus Desiderius. Collected Works of Erasmus/ Erasmus Desiderius. – Vol.2: Letters 142 to 445, 1501 – 1514 [tr. by R.A.B. Mynors and D.F.S. Thomson, annotated by James K. McConica]. – Toronto: University of Toronto Press, 1976. – 438 p. 5.Erasmus Desiderius. Novum Testamentum omne/ Erasmus Desiderius. – Basel, 1519. 6.Patsan V. O. (Archbishop Eulogius of Novomoskovsk) The Elizabethan Bible Versions at the Background of the Traditionalist Theory of Translation/ V. O. Patsan (Archbishop Eulogius of Novomoskovsk)// Від бароко до постмодернізму. – Дніпро: «Ліра», 2017. – Вип.XXI. – С. 25 – 37. 7.Schaff Ph. Luther's Translation of the Bible/ Ph. Schaff// History of the Christian Church. – Vol. 7.k – New York: CCEL, 2005. – P.XXX. 8.Tyndale William. Tyndale's New Testament (Young.152)/ William Tyndale. – Cambridge Digital Library. Retrieved 19 July 2016.

Н. І. Власенко

ОНОВЛЕННЯ ТРАДИЦІЙНИХ ШЛЯХІВ МАНІФЕСТАЦІЇ АВТОРА В ЕПОХУ ВІДРОДЖЕННЯ: ВІД ІНДИВІДУАЛІЗОВАНОГО СТИЛЮ ДО ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ЖАНРОВОЇ ПОБУДОВИ

На злеті Відродження митецькі настанови на самобутнє – «довершене у своєму роді» - художньо-словесне виявлення динаміки возз'єднання реального й ідеального в людському житті, що стали висхідними для вироблення індивідуально-авторського способу висловлювання при ранньоренесансному ствердженні стилю як основного індикатора авторства, усвідомлюються і як інтенції, які спрямовують на індивідуалізацію самої форми жанру, інспіруючи сприйняття його як визначального маркера авторського саморозкриття. Так ініціюється сполучення стилетворного і жанротворного вимірів самовираження автора шляхом розбудови моделі досягнення стильової «довершеності в самобутності» у матрицю «самобутньо-довершеної» жанрової організації.

Цьому ствердженню двовимірності авторської маніфестації, проблематизованої розбіжністю ранньоренесансних встановлень її домінанти (канонічний зразок жанру у Данте Аліг'єрі, індивідуальний стиль – у Ф. Петрарки, діапазон вигадування – у Дж. Боккаччо), передує раціоналізація художньо-словесної творчості в перших – датованих 1520 - 1540-х рр. – нормативних поетиках Відродження, що грунтуються на рецепції «Науки поезії» Горація і зрушують стильову ієрархію, стверджену риторико-поетологічним синтезом середньовіччя, через запровадження індивідуально досяжного імперативу довершеності способу словесного вираження. Найбільш повно і послідовно ця настанова формулюється в «Поетичному мистецтві» (1527) М. - Дж. Віди, яке, відкриваючи ряд поетологічних трактатів Ренесансу, створених у діалозі його *studia humanitatis* із гораціанством, доводить «зразкову» досконалість Вергілієвого стилю, представленого в «Енеїді» [7]. На теренах такої індивідуалізації формально-стильової впорядкованості

митецького висловлювання встановлюється її раціоналістичний характер, що визначається не тільки і не стільки через відтворення розробленої в добу античності – ціцероніанської – системи «виховання оратора», яка передбачає оволодіння прийомами риторичної аргументації, побудованими на фундаменті топології, обгрунтованої Аристотелем у «Риториці» як логіка одиничного [3], скільки через узагальнення її до принципу поетикального розкриття динамічної співвіднесеності реального й ідеального в житті людини.

Цим поворотом літературно-теоретичної думки «високого» Відродження до античного визначення модальності красномовства, основоположного для риторичного архітексту як змістова домінанта концепту «генезис», покликаного охопити «породження» тексту, задається те співвіднесення, в об'єктному плані мистецтва слова, одиничності проявлення людської природи – *humanitas* з її повнотою, що своєю граничністю «знімає» ієрархічне відношення «об'єктів зображення», яке було включене Стагиритом у число критеріальних ознак його типології поетичних жанрів, відтворилося – як критерій диференціації способів словесного вираження – в первинному – обґрунтованому пізньоантичною риторикою – варіанті «теорії трьох стилів», і збереглося в її універсалізованій середньовічній версії, де жанр був зведений до типу тематики. Відтак ренесансна літературна рефлексія переорієнтовується, на своїй щойно означеній нормативно-теоретичній магістралі, із обґрунтування довершеності індивідуально-авторського стилю як основної умови формування художньо-словесного образу істинного та нововизначення раціонально пізнаваного інструментарію стилетворення, що був систематизований риторичним метадискурсом на «зламі» античності, сприйнятий поетико-риторичною доктриною Середніх віків і охоплював жанрово закріплену топіку, на таке нововідкриття співвіднесеності поетичного відтворення істини із жанровою організацією, яке, інспіруючись діалогічним сполученням принципу «наслідування загального», покладеного Аристотелем в основу «пойесису», із його ж топологічною естетикою, розгортається у встановлення розумоосяжного жанротворного виміру авторства. У ньому літературно-творча настанова на те, щоб наслідувати *natura naturata* та *natura naturans,* пов'язується із співвіднесенням модальних, тематичних та стильових параметрів жанробудови, запроваджених Аристотелем при розрізненні – в контексті узагальнювального визначення об'єкта поезії як «людини в дії» [1] – предметів, способів і засобів мімесису. Однак процес творення художньої дійсності відволікається від «готових» жанрових моделей, що зафіксували ті типи погодження модальності, тематики і форм їх словесного вираження, які були визначені Стагиритом в руслі орієнтації на різні – виокремлені ним же – ступені відповідності життєвої реальності ідеалу. Сам авторський намір розкрити один із множини шляхів його досягнення в особистісному існуванні стверджується як основний чинник жанротворення, що обумовлює вироблення і втілення його численних матриць у ході довільного вибору і варіативного поєднання виділених складників літературних жанрів, які, відповідно, усвідомлюються в їх історичній змінності.

Первинно означуючись у діалозі Дж. Фракасторо «Наугерій, або Про поетику» (бл. 1540, вид. 1555) як митецька інтенція, висхідна для формування самого індивідуально-авторського стилю в його досконалості, ідея відтворення динаміки возз'єднання реального й ідеального, виявленої в людському житті, обгрунтовується як жанротворна домінанта авторського саморозкриття у викладах Аристотелевої концепції поетичного мистецтва, здійснених у середині і другій половині XVI ст. – від коментаря Ф. Робортелло (1548) до трактування Л. Кастельветро (1570). У них естетизоване сприйняття топології особистісного як відображення

його метаонтологічного виміру встановлює такий горизонт творчого самовизначення людини, де у ході розширення семантики риторичних концептів varieta та varizione, націлених на оформлення множинності аргументів, до співвіднесеності множинних – не обмежених сферою риторики – ліній уподібнення людської особи Абсолютно Особистісному Богу у її власній творчості формулюється естетичний принцип «єдності в розмаїтті». Він спростовує ієрархічність жанрово-стильової системи, що встановилася на теренах традиціоналізму, і спрямовує самоздійснення автора як наслідувача і «природи, яка творить», і «створеної природи» на індивідуалізоване поетикальне впорядковування жанрової реальності, відзначене сходженням векторів руху до ідеалу, прокладених в її суб' єктному та об' єктному планах і забезпечене діалогічним – маркованим таксономією «імітація/мімесис» [6] – поєднанням аристотелівського арсеналу і гораціанського інструментарію поетичного творення.

Зміна рефлективного осереддя авторського самоусвідомлення зі стилю на жанр, що відбувається на злеті Ренесансу, призводить до такого сполучення – в інтенціях, спрямованих на довершене художньо-словесне ствердження індивідуального авторства, – його жанротворного і стилетворного вимірів, при якому модель стильового оформлення самобутнього митецького висловлювання розбудовується у матрицю індивідуалізації жанрової форми.

Епіцентр такого оновлення літературно-творчої інтенціональності традиціоналізму утворюють лінії літературної практики епохи Відродження, прокладені в руслі становлення роману, і вектори теоретичної рефлексії романного жанру, інспірованої у власному започаткуванні ними. Саме у сферах романотворення та теоретизування щодо нього стверджується необмеженість жанрового потенціалу поетикальних трансформацій, що у контексті генезису роману визначається основоположним для цього жанру – «уможливленим домінуванням модального архітекстуального виміру в риторичному висловлюванні і встановленим при його перетворенні – діалогічним співвіднесенням модальності і тематики» [2, с.19]. Тож і при прокладанні ренесансної магістралі формування романного жанру на Європейському континенті (Л. Пульчі, М. Боярдо, Л. Аріосто, Я. Саннадзаро, Ч. Мотемайор, Ф. Рабле, М. Сервантес), де дискурсивна позиція ритора поновилась в її опосередкованій – інспірованій сприйняттям жанрово закріпленої топіки, заданим «пам'яттю жанру» (М. М. Бахтін), – романотворній реактуалізації, і при відгалуженні від «головного шляху» пізньотрадиціоналістського роману, визначальному для започаткування його в англійській літературі на злеті Ренесансу, коли в Англії оформився тип жанрової організації, відзначений безпосереднім відтворенням модальності, основоположної для риторики, в ході освоєння її дискурсивних форм (Дж. Лілі, Ф. Сідні, Р. Грін, Т. Лодж, Т. Делоні, Т. Неш), відбувається граничне художньо-естетичне розкриття діалогіки Ренесансу, при якому означується ресурс очуднення «готового слова» риторики, наділеного монологічною смисловою усталеністю при формалізації її топосів.

Знаменуючи рубікон художньо-естетичного розкриття ренесансної діалогіки, де зрушується співвіднесення вертикалі та горизонталі міжособистісних відносин, стверджене нею як основоположне для художньо-творчої самореалізації людини, виявлене сходження сфер жанротворення і стилетворення досягає кульмінації при становленні маньєризму, орієнтованого на доведення переваги «манери» над «природою».

У маньєристичному розгортанні довільно-індивідуальної комбінації «готових» поетикальних і риторичних мікроформ словесного вираження в індивідуа-

льно визначене поєднання усталених складників художньої дійсності наслідування **natura naturans** осмислюється як той літературно-творчий принцип, що у повноті його втілення, якою доводиться «справжність» авторської індивідуальності, відсторонюється від відтворення **natura naturata**, стверджуючи, натомість, причетність людської особистості в її культуротворчому саморозкритті до творення універсуму.

У дискурсивному полі творчого самовизначення людини, що задається мистецтвом манери, відхід автора, який усвідомлює себе наслідувачем самого Творця, від настанови наслідувати Його творіння інспірується пізньоренесансним, у континентально-європейському вимірі, нововідкриттям множинності способів співвіднесення ідеального та реального у людському житті, зведеної на початку Ренесансу і на підйомі цього культурного руху до різноманітності форм їх єднання. Прагнучи подолати новоусвідомлену антиномічність буття, маньєризм дистанціюється від розуміння раціональних засад художньо-словесної творчості, що сформувалося на обріях ренесансної діалогізації її Аристотелевої та Горацієвої теорій, і відкриває виднокіл раціоналізації поетичного творення, де сам розум поета проголошується деміургічним началом поезії.

Генетично пов'язане із ренесансно-неоплатонічним осмисленням розумності людини як її особистісного осердя, визначального для духовного зростання в індивідуальному набутті чесноти, маньєристичне піднесення раціональності, в її індивідуально-митецькому проявленні, до Першоджерела духовності, осягнутого і як первинний і доконечний Орієнтир літературно-творчої діяльності, надихається сприйняттям людської здатності творити як скерованої суб'єктивними першообразами створюваного, уподібненими складникам Божественного задуму. Тож при перегляді, на теренах маньєризму, ренесансного художньо-естетичного обгрунтування шляху досягнення людиною – образом Божим – богоподібності в основу наслідування Творця покладається створення самих архі-форм художньої реальності, подібних Його ейдосам. Тип поетичного мімесису, відсторонений від митецької імітації, стверджується як основоположний для самоздійснення справжнього митця в «Захисті поезії» (бл.1583, вид. 1595) Ф. Сідні, де поет постає здатним і покликаним наслідувати ті ідеї, «які створює, подібно Богу, своїм власним розумом» [5].

Самоусвідомлення автора як наслідувача-деміурга уможливлює перетворення – при формуванні ним індивідуальної «манери», що виходить за рамки стилетворення, – і канонічних жанрів, і довільно-індивідуалізованих – у ренесансних творчих експериментах – жанрових модифікацій. Так визначається форма маніфестації суб’єктивно-творчого волюнтаризму, наснаженої маньєристичним співвіднесенням дихотомії «імітація/мімесис» із деміургією. Ресурс відчуження «готового слова» (О. М. Веселовський) традиціоналізму в митецькому висловлюванні, який нарощується маньєризмом при виборі в якості зразків для наслідування авторських ідей-форм, створюваних у відстороненні від законів природи, передвіщає встановлення невизначеної множини зв’язків літератури зі смисловими структурами буття, перевершуючи потенціал її жанрово-стильових трансформацій, відкритий західноєвропейською літературною думкою XVI ст. у процесі погодження наслідувальних теорій художньої словесності. Відтак, означуючи грані оформлення пізньотрадиціоналістської літератури як «усвідомленої поетико-риторичної єдності» (С. С. Аверинцев), «мистецтво манери» виявляє і рубікон відволікання, при ствердженні антропоцентризму на теренах Відродження, того художньо-естетичного подолання меж знання, що відбувається в інтерсуб'єктній горизонталі комунікативно-діалогічної взаємодії, від духовно-морального

самовдосконалення людини, яке спрямовується на розкриття її особистості в раціональному осягненні граничного досвіду комунікації [4], набутого на її теоцентрично орієнтованій вертикалі.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Риторика. Поэтика/ Аристотель. – М.: Лабиринт, 2000. – 224 с. 2. Власенко Н. І. Риторичні витоки діалогічності роману: особливості проблематизації в жанровому метадискурсі / Н. І. Власенко// Від бароко до постмодернізму: збірник наукових праць, 2017. – Вип. XXI.– С.19 -32. 3. Лосев А. Ф. История античной эстетики. Итоги тысячелетнего развития / А. Ф. Лосев [Худож. офор. Б. Ф. Бублик]. – Харьков: Фолио; – М.: ООО «Издательство АСТ», 2000. – Кн. 1: 832 с. Кн. 2: 688 с. 4. Пацан В. О. (Євлогій, єпископ Новомосковський) Формування метаонтологічного виміру особистості у святоотецькій тріадології/ В. О. Пацан (Євлогій, єпископ Новомосковський)// Філософія і політологія в контексті сучасної культури: Науковий журнал:/ [ред. колегія: О. С. Токовенко (гол. редактор) та ін.]. – Дніпропетровськ - Ніжин: «Видавництво НДУімені Миколи Гоголя «, 2015. - Вип. 1(9). - С. 140 – 159. 5. Сидни Ф. Защита поэзии/ Ф. Сидни // Литературные манифесты западноевропейских классицистов /[под ред. Н. П. Козловой] – М.:Издательство МГУ, 1980. – С.37 – 72. 6. Davis W.R. Idea and Act in Elizabethan Fiction / W.R.Davis – Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1969. – 301 p. 7. Weinberg B. A History of Literary Criticism in the Italian Renaissance: In 2 vol./ B. Weinberg – Chicago: University of Chicago Press, 1961. – Vol. 2 – 1184 p.

Н. В. Векуа

ЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ АНТОНІМІЇ

У східнослов'янській і зарубіжній лінгвістиці значна увага вчених приділяється семантиці слів, тією чи іншою мірою протиставлюваних у мовній системі. Традиційно ця проблема розглядається як антонімічні відношення між словами. Теоретична база антонімії закладена в працях лінгвістів, які в різний час розробляли основи теорії антонімії (Ю.Д. Апресян, Н.Д. Арутюнова, Л.О. Введенська, А.П. Грищенко, Дж. Лайонз, Л.А. Лисиченко, М.Р. Львов, Л.Ю. Максимов, В.А. Михайлов, Є.М. Міллер, Л.М. Полюга, Л.О. Новиков, О.О. Тараненко, М.І. Фоміна, Д.М. Шмельов та інші). Представники логічного напряму (А.В. Ісаїв, О.В. Ісаченко, В.М. Коміссаров, Г.В. Кондаков, М.В. Нікітін та інші) прагнуть розкрити сутність антонімії за логічними критеріями, ґрунтуючись на класифікації несумісних понять, характеризують антоніми як слова, що виражають протилежні поняття. Дослідники стверджують, що сутність антонімії не може бути визначена без співвідношення логічного та мовного аспектів у семасіології, адже антонімія виступає насамперед категорією логіки, а не мови.

Антонімія безпосередньо пов'язана з логічною категорією несумісності понять. Несумісні, або взаємозаперечні, поняття поділяють на два типи: 1) протилежні та 2) суперечні [1, 54].

До протилежних належать такі поняття, що є крайніми членами певного логічного ряду, між якими можливі перехідні етапи, що репрезентують різні ступені вияву тієї самої протилежності. Так, параметричні ознаки на позначення сукупного розміру *великий – малий* можуть характеризуватися ступеневим зростанням розмірних параметрів. Ці антоніми не абсолютні параметричні ознаки, між ними існує точка відліку, що їх об'єднує. У точці відліку («середній») нейтралізуються протилежні якості, властивості, ознаки тощо. Від цієї точки градації значення рухаються в протилежних напрямках («більше норми», «менше норми»). За градаційною шкалою, яка є впорядкованим рядом відносних «більше» й «менше», можна з'ясувати значення протилежних понять відносно норми: *малий – дрібний – незначний – невеликий – середній – чималий – значний – крупний – дебелий –*

великий: *Маяли над нами метелики,* ***маленькі*** *і* ***великі****, Жовтогарячі, жовті, голубі, Червоні, сині...* (М. Рильський); ***Малим*** *острів вважався порівняно до материків, до островів* ***великих****, до архіпелагів,* ***малим*** *видавався для швидкохідних лайнерів, які пропливали повз нього на Берген, Лондон чи Антверпен...* (П. Загребельний).

Характерною ознакою суперечних понять є повне виключення одне одного при відсутності проміжних ланок: *живий – мертвий, вірусний – антивірусний, антиєвропейський – проєвропейський, антисемітський – проізраїльський*: *Людство – це не математична сукупність* ***мертвого*** *і* ***живого*** *люду. Людство – це культура, аура духовності творців, що пронизує віки, відблиск раю в людській душі* (І. Жиленко). Відношення між такими поняттями інтерпретують як відношення між А і не-А [1, 54], тобто «заперечення одного з антонімів є одночасно ствердженням другого» [5, 27].

У мові виразниками суперечних понять виступають однокореневі прикметникові антоніми з префіксом *анти-* (*конституційний – антиконституційний, вірусний – антивірусний*), що заперечує ознаку, виражену прикметником-мотиватором: *Вирвавши конституційний імперативний чинник «її», знехтувавши нормою «ґрунти», які справді є природним ресурсом, і замінивши їх на* ***конституційну*** *норму «земля», нам штучно нав'язали також* ***антиконституційні*** *терміни «земля та інші природні ресурси», «земельні ресурси» тощо* (Дзеркало тижня, 13.11.2020); *Крім того, потрібно переконатися, що на всіх комп'ютерних системах встановлене* ***антивірусне*** *програмне забезпечення функціонує незалежним чином та використовує актуальні бази* ***вірусних*** *сигнатур* (журнал «Український тиждень», 27.06.2017).

Прикметники з префіксом *анти-* на позначення соціально спрямованої оцінки протиставляються прикметникам з префіксом *про-*. Це виявляється в новотворах (однокореневих і різнокореневих), які передають прихильність, підтримку або ж несприйняття, заперечення певних суспільно-політичних поглядів, політичних партій чи окремих політиків: *ЄС рятує* ***антиєвропейську*** *Грецію, а не* ***проєвропейську*** *Україну* (Українська правда, 11.05.2015); *Путін намагається відвернути Лукашенка від його* ***антисемітських*** *кампаній, вдаючи* ***проізраїльську*** *позицію* (журнал «Український тиждень», 24.02.2021).

Мова художнього тексту, розмежовуючи фізіологічні стани суб'єкта *живий* («який виявляє життя, здатність рости, розмножуватись» [СУМ, II, 523]) і *мертвий* («у якому припинилось життя» [СУМ, IV, 679]), створює проміжні значеннєві ланки *напівживий* («близький до смерті, з ледь помітними ознаками життя» [СУМ, V, 146]) та *напівмертвий* («близький до смерті; який не виявляє майже ніяких ознак життя») [СУМ, V, 147]. Прикметник *живий* позначає сукупність певних фізіологічних ознак (серцебиття, дихання, певної температури тіла, реакції на оточення тощо), прикметник *мертвий* означає втрату згаданих ознак, прикметники *напівживий* і *напівмертвий* описують стан суб'єкта, що майже втратив фізіологічні ознаки. Слова *напівживий, напівмертвий* репрезентують значеннєво проміжну ланку між суперечними поняттями *живий – мертвий*, адже описують проміжний стан суб'єкта. *Живий* – вихідна позиція, *мертвий* – кінцевий стан, ознака певного стану *напівживий* або *напівмертвий* – це не повернення до стану «живий», але й не рух до стану «мертвий». За умови руху до вихідної позиції стан *напівживий* чи *напівмертвий* втрачає свої характеристики та ототожнюється зі станом «живий», за умови руху до кінцевої позиції – зі станом «мертвий».

Найчастіше в художніх текстах лексеми *напівживий* і *напівмертвий* вживано в переносному значенні, а саме: *напівживий* – «який утратив сили, дуже ослаб від

яких-небудь переживань, випробувань і т. ін.» [СУМ, V, 146] (*А час минув. Поблякли багряниці.... Я в славі був, і я уже розбитий, Достойно жив, тепер* ***напівживий***; *напівмертвий* – «який ослаб, утратив силу, енергію від яких-небудь переживань, перевтоми і т. ін.» [СУМ, V, 147] (*А хто від правди ступить на півметра, – душа у того сіра й* ***напівмертва*** (Л. Костенко).

Співвідношення логічного та лінгвістичного втілюються у взаємодії логічних несумісних понять та семантичних класів антонімів, а саме: контрарні антоніми співвідносяться з протилежними логічними поняттями, комплементарні антоніми співвідносяться з суперечними логічними поняттями. «Логічну основу антонімії становлять не суперечні, а протилежні поняття» [3, 31].

У мові реалізуються дві типології логічних опозицій: категорійно-логічна та предметно-логічна [2, 464 – 502]. Категорійно-логічна типологія має узагальнений характер, вона ґрунтується на загальних відмінностях протиставлюваних ознак, які розглядаються поза предметними сферами їх застосування. Друга типологія опозицій (предметно-логічна) ґрунтується на ознаках за належністю предметові, тобто виключно за аспектами навколишнього світу – опозиції параметрів, простору, руху, часу, форми, поверхні, складу, структури, кольору, емоцій тощо. Саме предметно-логічний тип опозицій дозволяє виявити різновиди протиставлень, виявити їх модифікації, дослідити й описати їхні моделі.

Отже, сутність антонімічних властивостей слова як логічного поняття постає, по-перше, як наслідок вивчення природи й сутності явища, по-друге, узагальнення, що пов’язано з повсякденною практикою й фіксується в лексичному значенні слова як його предметно-понятійне ядро.

Список використаних джерел

1.Комиссаров В.Н. Проблема определения антонима. О соотношении логического и языкового в семасиологии // Вопросы языкознания. 1957. № 2. С. 49 – 58. 2.Никитин М.В. Курс лингвистической семантики : Учебное пособие для студентов, аспирантов и преподавателей лингвистических дисциплин в школах, лицеях, колледжах и вузах. Санкт-Петербург : Научный центр проблем диалога, 1997. 760 с. 3.Новиков Л.А. Антонимия в русском языке (Семантический анализ противоположности в лексике). М. : Изд-во Московского ун-та, 1973. 290 с. 4.СУМ – Словник української мови : В 11 томах. Т. І – ХІ. К. : Наукова думка, 1970 – 1980. 5.Українська мова : Енциклопедія / Редкол. : Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), М.П. Зяблюк та ін. К. : Українська енциклопедія, 2000. 752 с.

С. В. Вятчаніна, Н. Г. Назаренко

ПИТАННЯ РОЗВИТКУ Й УНОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СПОРТИВНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ

Власне українська спортивна терміносистема фактично тільки зараз набуває розвитку як загальноукраїнське мовне явище. Труднощі цього процесу пов’язані, з одного боку, зі звичкою, поширеною в центральних і східних районах України, вживати запозичені з російської і через російську мову терміни, російським способом оформлення думки, з іншого боку – з намаганням запровадити як нормативні західноукраїнські спортивні терміни двадцятих – тридцятих років нашого століття [1].

Водночас популярність і масовість спорту серед населення, доступність великої кількості спортивних термінолексем широкому загалу вимагає зваженого підходу до вироблення власне української спортивної термінології.

У наш час маємо досить цікаве явище: наявність в Україні, якщо можна так висловитись, двох спортивних мов –терміносистеми, народженої до Другої світо-

вої війни на Заході (яку творили І.Боберський, П.Франко, Я.Рудницький, Е.Жарський засобами української мови, використовуючи здебільшого пуристичний підхід, як то є в польській та чеській мовах), і решти регіонів України, яка, за невеликими винятками, утворена і запозичена за допомогою російської мови [3, с.11-13].

Безумовно, західноукраїнська спортивна термінологія заслуговує на повноцінне функціювання. Однак, спортсмени, спортивні діячі та уболівальники не завжди належним чином сприймають західноукраїнські терміни (спортовець, змагун, сітківка). Так, в одному з видань, автори і редактори змушені були відмовитися від гарного українського терміна *перегони*, частота вживання якого у цьому збірнику була дуже висока (*лижні перегони, перегони на 10 км* тощо), і замінити його на *гонки*, бо деякі функціонери від спорту були категорично проти такої лексеми, пояснюючи, що *гонки* якось звичніше, тому що так в російській [2,4].

Натомість, західноукраїнські діячі й аматори спорту не мають бажання вилучати зі вжитку вироблені на їхній батьківщині термінолексеми, змінювати їх на інші, які прийшли зі сходу через російську, що є цілком зрозумілим і виправданим, бо хіба не вдалі і милозвучні, скажімо, *руханка, кошиківка, відбиванка.* Ось тут і постає проблема унормування наявних вже українських спортивних термінів. Можна було б пустити такі терміни на «виживання» через засоби масової інформації на всеукраїнський інформаційний простір, ввести їх, лише на початковому етапі, в термінологічні словники як синоніми, а в подальших виданнях і перевиданнях спеціальної, довідкової, термінознавчої літератури залишити лише один, той, що витримає іспит. Складнощі такого підходу полягають у тому, що термінологія не терпить синоніміки (термін – це слово або словосполучення, яке точно позначає певне поняття). Існує велика спокуса вдатися саме до такого варіанту, хоча він не дає гарантій, що названі два регіони відмовляться від звичних для них термінів з естетичних чи якихось інших міркувань. Думаємо, що тут існує кілька шляхів вирішення цього питання [5].

Гадаємо, що з метою розвитку власне української терміносистеми треба створити, залучивши до співпраці спортивних фахівців і філологів, загальноукраїнську спеціальну наукову комісію або структуру, яка б виробила систему та методологію термінотворення й кодифікації спортивних лексем. Основні засади розроблення термінолексем повинні полягати в орієнтації на загальнонаціональний характер спортивної терміносистеми, використавши для її утворення внутрішні мовні ресурси, надаючи перевагу народним лексемам для термінування нових понять. У разі відсутності української номінанти з відповідним значенням, треба творити нове слово-термін (новотвір) з кореневих мовних основ, оформлюючи його відповідними українськими суфіксами і префіксами, фактично застосовуючи штучне термінотворення, яке в українській термінологічній практиці має вже свою традицію. Перекладаючи запозичений термін українською мовою, треба орієнтуватись на мову-оригінал, на безпосереднє, а не подвійне (здебільшого через російську) калькування у творенні термінів шляхом поморфемної (почастинної передачі семантики) складного (чи складеного) терміна. Було б добре до іншомовних термінів підбирати відповідні українські, виходячи не тільки з їхнього змісту, а й відштовхуючись від етимології. Ми повинні пам’ятати, що наше завдання – створити загальнонаціональну спортивну терміносистему, яка б відповідала сучасним вимогам, була б за духом і за формою українською.

Список використаних джерел

1. Боровська О. В. Співвідношення національних та інтернаціональних термінів в українській термінології галузі фізичної культури і спорту: автореф. дис. ... канд. філ. наук: 24.00.02. Львів , 2003. – 20 с. 2. Боровська О. В. Короткий тлумачний словник термінології галузі фізичної культури та спорту. / Ольга Василівна Боровська – Львів, 2003. – 54 с. 3. Герцик М. С. Вступ

до спеціальностей галузі «Фізичне виховання і спорт» : підручник / М. С. Герцик, О. М. Вацеба. – Харків : ОВС., 2005. – С. 10-21. 4. Російсько-український словник з фізичної культури і спорту / За ред. В.Г.Осінчука, І.К.Попеску, Е.М.Рябенка та ін.–Львів: Світ, 1993,–312 с. 5. Янків І. Т. Українська спортивна термінологія (історико-методологічний аналіз) : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. – Луцьк, 2000. – 19 с.

Т. О. Гарасим, О. І. Довбуш

ПРАГМАТИКА ВЖИВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ПРОМОВАХ БАРАКА ОБАМИ

Основним питаннями прагматики використання фразеологічних одиниць (ФО) є причина вибору тих, чи інших фразеологізмів та мета їх вживання в певному контексті. Усі функції, які виконують ФО, формують прагматику використання фразеологізмів у мовленні.

Відповідно до своєї експресивної функції ФО в промовах Б. Обами привертають увагу аудиторії, надають забарвленню вислову і цілому тексту. Оскільки Б. Обама цілеспрямовано використовує фразеологізми у своїх виступах, щоб впливати на свідомість аудиторії, то на прикладі промов колишнього американського президента можна простежити реалізацію емотивно-оцінювальної функції ідіом. Вживаючи семантично позитивну, негативну або нейтральну ідіоматичну одиницю, політик демонструє своє емоційне ставлення та оцінку того, про що йдеться. Наприклад: *«But for the single mom who's already making less than her male counterpart – the mom who had to go without a paycheck for three months when her daughter was born…»* [5]. За допомогою вжитої ідіоми *«to go without a paycheck»* (залишитися без заробітньої плати), що означає екс-президент демонструє своє негативне ставлення.

Оскільки кожна промова має певний регламент і недоцільно для політика говорити довше, ніж працює увага та пам'ять аудиторії, то у текстах своїх виступів колишній американський президент використовує ФО, що виконують мнемотехнічну функцію (для покращення процесу запам'ятовування). Мовними засобами, які б сприяли кращому розумінню та запам'ятовуванню інформації у риториці Б. Обами, виступають фразеологізми. Наприклад: *«His ideas about how Kenya should progress often put him at odds with the politics of tribe and patronage, and because he spoke his mind, sometimes to a fault, he ended up being fired from his job…»* [4]. Для того, щоб не конкретизувати конфлікти людини з владою, Б. Обама вжив ФО *«to be at odds with»* (не погоджуватися), щоб у максимально короткий відрізок часу донести до слухачів потрібну інформацію.

Крім того, екс-президент використовував різноманітні фразеологізми у своїх виступах з евфемістичною метою, для того, щоб не приховати певну ситуацію або щоб її спростувати. Він також вживав фразеологізми, щоб зробити своє висловлювання витриманим, тактовним та дипломатичним. За допомогою евфемістичних фразеологізмів Б. Обама уникає прямих образ у бік своїх політичних опонентів, тому такі фразеологізми часто з'являються у виступах на політичних дебатах. До прикладу: *«Now's the time to call for innovation and sacrifice from those institutions that can make a difference: the auto industry, the oil industry, the federal government»* [1]. Зазвичай ФО *«to make a difference»* має значення «мати вплив на ситуацію», але в цьому контексті ця ідіома використовується для того, щоб сказати, що ті установи, про які йдеться не тільки зобов'язані, але й повинні вплинути на ситуацію.

У риториці Б. Обами фразеологізми вживаються у ролі носіїв конотативної

інформації, тобто вони виступають ідентифікаторами позиції автора та виконують ідентифікуючу функцію в мовленні політика. Для прикладу: *«It spends more money than just about any other lobby, including the pharmaceutical industry. They have dragged their feet, in terms of wanting to move this issue forward»* [2]. Ідіома *«to drag one's feet»* означає «волочитися», яка у даному контексті демонструє негативне ставлення політика до ситуації, що склалася, і виражає інше неприховане очікування з боку парламентарів.

Фразеологізми у текстах політичних промов використовуються з естетичних міркувань. Б. Обама часто використовує потрібні йому ідіоми для того, щоб надати мовленню естетичної цінності. Текст, який влучно доповнений ідіоматичними одиницями стає привабливішим для слухачів. Наприклад: *«I thank the Chair and I yield the floor»* [3]. «*To yield the floor»* (звільняти трибуну) часто вживається колишнім президентом США наприкінці промов.

Слід вказати, що на політичних дебатах та в інших жанрах політичного мовлення Б. Обама ніколи не використовує фразеологізми як засоби пейорації, що свідчить про дотримання президентом загальновизнаних норм дипломатичного мовного етикету і є показником його лінгвістичної ерудованості. За допомогою ідіоматичних виразів американський політик надає мовленню експресивності та емоційного забарвлення, демонструє своє позитивне, негативне або нейтральне ставлення до предмету обговорення.

Список використаних джерел

1.Obama B. A Real Solution for High Gas Prices Speech. URL: http://obamaspeeches.com/066-A-Real-Solution-for-High-Gas-Prices-Obama-Speech.htm (дата звернення: 14.03.2021). 2.Obama B. Energy Independence and the Safety of Our Planet Speech. URL: http://obamaspeeches.com/060-Energy-Independence-and-the-Safety-of-Our-Planet-Obama-Speech.htm (дата звернення: 14.03.2021). 3.Obama B. Floor Statement on Meals Amendment Speech. URL: http://obamaspeeches.com/056-Lobbying-Reform-Meals-Amendment-Obama-Speech.htm (дата звернення: 14.03.2021). 4.Obama B. Kenya, Nairobi Speech. URL: http://obamaspeeches.com/088-An-Honest-Government-A-Hopeful-Future-Obama-Speech.htm (дата звернення: 14.03.2021). 5.Obama B. National Women's Center Speech. URL: http://obamaspeeches.com/038-National-Womens-Law-Center-Obama-Speech.htm (дата звернення: 14.03.2021).

С. В. Глущик

ЛАТИНСЬКІ ІМЕНА У ГЕНЕРАЛЬНОМУ ОПИСІ ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ XVIII СТОЛІТТЯ

Офіційно-ділові документи становлять науковий інтерес не лише в аспекті відображених у них правових відносин, соціально-політичної ситуації тощо, а й як мовні пам'ятки, що фіксують лексичні, граматичні, синтаксичні аспекти мови відповідного історичного періоду [2].

Українська антропонімія XVIII століття поєднувала вимоги до вживання імен, визначені насамперед православною церквою, та їх фонетичні або словотвірні варіанти [3; с. 599–606].

Одним з таких документів, що надає можливість вивчення української антропонімії XVIII століття, є Генеральний опис Лівобережної України 1765 – 1769 років (зокрема Київська сотня Київського полку) /далі – Генеральний опис, Опис/ [1]. Номер книги з опису подається римською цифрою за такими відповідниками: I – кн. 149, II – кн. 413, III – 414, IV – 415, V – 419; канонічний варіант імені наводиться у формі родового відмінка, відповідно до традиції православного місяцеслова.

У матеріалах Київської сотні Київського полку Генерального опису зафіксовано систему імен в обсязі близько 200 одиниць – імена, прізвиська та прізвища з

основами слов‘янського, давньоєврейського, давньогрецького та латинського походження, а також утворені від них фонетичні та словотвірні варіанти.

Серед запозичених імен латинські імена становлять найменшу за кількістю імен групу, до якої входять 20 чоловічих і 10 жіночих імен.

Найбільш уживаними чоловічими іменами латинського походження у Генеральному описі є **Павла** (105 фіксацій), **Максима** (65), **Лукіяна** (50).

Практично єдиний варіант написання витримано стосовно імені **Максима** (65 фіксацій): ***Ма(кс)имъ*** *Илленко (IV, 214);* ***Ма(кс)имъ*** *Кондратовъ (III, 39); Григорей* ***Ма(кс)им-овичъ*** *(II, 38); Агафи(я)* ***Ма(кс)им-ова*** *(III, 123); Ко(н)дратей* ***Ма(кс)им-енко*** *(III, 220).*

Похідний варіант канонічного написання імені **Антонія**, не зафіксованого в Описі, вжито у різновидах з Ъ та без нього (загалом 37 фіксацій): ***Анто(н)*** *Семененко (III, 237);* ***Антон*** *(Ж)айворонковъ (V, 202);* ***Антонъ*** *Гоколо (III, 26);* ***Антонъ*** *Дмитра(к) (III, 24).*

Низьку частотність і мінімальну варіативність мають імена:

Северина (2 фіксації): ***Северинъ*** *(IV, 168); Яко(в)* ***Се(в)ерин-енко*** *(III, 167).*

Устимъ (фонетичний варіант канонічного **Іустіна**, 3 фіксації): ***(У)стимъ*** *(III, 206); Мари(я)* ***Устим-о(в)а*** *(IV, 190).*

Аверянъ (похідний варіант канонічного **Аверкія**, 1 фіксація): ***Аверянъ*** *(IV, 49).*

Канонічне написання імені **Павла** (в різновидах з Ъ і без нього) вжито у 50 випадках із загальної кількості 100: ***Па(в)елъ*** *Буйниченк(о) (IV, 57);* ***Павелъ*** *Колосо(в)скій (III, 131);* ***Павел*** *(III, 118); (III, 240).* Притаманна українській системі імен форма на –О зустрічається у 14 випадках: ***Па(в)ло*** *Марко(в)ъ синь (III, 65);* ***Па(в)ло*** *Моисеенко (III, 265);* ***Павло*** *Гончаръ (III, 154).* В Описі зафіксовано словотвірні варіанти цього імені: *(І)ванъ* ***Па(ш)ке(в)ичъ*** *(III, 146); (І)ванъ* ***Пащ-енко*** *(III, 23);* ***Пащ-енко*** *(III, 23).*

Найближчий до канонічного написання імені **Лукіяна** фонетичний варіант відображає адаптацію дифтонга ИЯ до слов’янської фонетики: *Е(в)фросиния* ***Лукъяно(в)а*** *(IV, 14).* В інших випадках (48 із 50) фіксується спрощене написання цього дифтонга: ***Лукянъ*** *Гороховскій (II, 14);* ***Лук(я)нъ*** *Каленикъ (IV, 12); Мелания* ***Л(у)кян-енко(в)а*** *(III, 186); Мария* ***Л(у)кян-о(в)а*** *(III, 178).*

Ім’я **Романа** (45 фіксацій) вживається у канонічному написанні (з Ъ і без нього): ***Романъ*** *Гасенко (IV, 12);* ***Рома(н)*** *Бабакъ (III, 215); Агафія* ***Роман-ова*** *(III, 239); Моисей* ***Роман-енко*** *(III, 226).* В одному з патронімів зафіксовано суфіксальний варіант цього імені: *Евдоки(я)* ***Романч-иха*** *(III, 135).*

Канонічне написання імені **Ігнатія** зустрічається у 2 випадках із 29: ***Игнатия*** *Стародина (III, 31); Емеліянь* ***Игнатіевичь*** *(I, 14).* Решту вживань складає усічений варіант цього імені: ***Игнать*** *Авксентие(в)ъ (III, 66);* ***Игна(т)*** *Корноухъ (III, 296);* ***(І)гнатъ*** *Кирило(в) (III, 149);* ***(І)гна(т)*** *Василенко (III, 221); Васса* ***Игнатова*** *(III, 237).*

Канонічного написання **Емеліана** в Описі не вжито. Найближчий до нього фонетичний варіант – Емелиянъ (у різновидах з Ъ і без нього) зафіксовано в 10 випадках із загальних 26: ***Емели(я)нъ*** *Софиенко (IV, 43);* ***Емеліянь*** *Игнагіевичь (I, 14);* ***Емелия(н)*** *Доде(в)ский (III, 272); Мария* ***Емелияно(в)а*** *(III, 73); Параске(в)і(я)* ***Емелі(я)но(в)а*** *(III, 95).* Становлять інтерес фонетичні та словотвірні варіанти, притаманні російській та українській мовам:

– фонетичні варіанти із чергуванням початкового Е//О//А (а також його втратою), різновиди змін групи –ЛИЯ//ЛЛЯ//ЛЯ: *Анна* ***Омелляновна*** *(III, 35); Гордей* ***(О)меляно(в)ичъ*** *(III, 128); Хима* ***Емеляно(в)а*** *(III, 34);* ***Амелянъ*** *(IV, 45); Пелаги(я)* ***Лемеяно(в)а*** *(IV, 12);*

– словотвірні похідні: ***Оме(л)ко*** *Кри(в)ошликъ (II, 52); Мария* ***Омелч-иха*** *(III, 227); Дем(я)нъ* ***Емч-енко*** *(III, 242).*

Замість канонічного написання імені **Корнілія** у 15 випадках вжито похідний варіант Корней (Корнhй): ***Корней*** *Пом(я)тенскій (III, 62);* ***Корнhй*** *Удовиченко (III, 124)*. Одиничний випадок фіксує чергування О//А: ***Карнhй*** *(III, 189).*

Ім'я **Лаврентія** (12 фіксацій) зустрічається у написанні, близькому до канонічного, в 4 випадках: ***Ла(в)рентий*** *(IV, 61);* ***Лаврентий*** *(IV, 137);* ***Ла(в)рентій*** *Бhланко (III, 211);* ***Лаврентій*** *Т(р)ет(я)къ (III, 115)*. Використано фонетичний варіант з чергуванням ИЙ//ЕЙ: ***Ла(в)ре(н)тей*** *(III, 61)*. Решту вживань становлять усічені похідні: *Тетияна* ***Ла(в)рент-е(в)а*** *(IV, 12);* ***Лавренъ*** *Бро(в)арникъ (III, 51);* ***Ла(в)ринъ*** *(IV, 27); Алена* ***Лаврин-ова*** *(Ш, 254); Сава* ***Лавриненко*** *(IV, 93);* ***Лаврhнъ*** *Зhличъ (III, 172).*

Канонічного написання імені **Климента** не вжито в жодному випадку з 11 фіксацій. Використано суфіксальний варіант з –ИЙ (***Климентий*** *(IV, 137)*) та усічений варіант (у різновидах з Ъ і без нього): ***Климъ*** *Бhляченко (III, 52);* ***Кли(м)*** *(IV, 194); Кондрать* ***Клим-енко*** *(III, 190).*

Ім'я **Константина** у канонічному написанні в Описі не вжито. Найближчий до нього фонетичний варіант фіксує втрату Н в середині слова: ***Костантин*** *(III, 205)*. Інші варіанти – це словотвірні похідні: ***Костантей*** *Андреенко (Ш, 259); (Я)цку* ***Кост-енку*** *(II, 35); И(в)анъ* ***Костенокъ*** *(IV, 199); Параске(в)а* ***Кост-е(в)а*** *(III, 261); Игнать* ***Костешко*** *(IV, 198).*

Канонічне написання імені **Сергия** та його фонетичний варіант з кінцевим –ЕЙ вжито по 3 рази: ***Сергий*** *(IV, 34);* ***Сергій*** *Дерк(у)нъ (V, 198);* ***Сергій*** *Деркунъ (V, 202);* ***Сергей*** *(III, 73; IV, 46; IV, 208)*. Єдиний випадок написання з h можна кваліфікувати як відповідник або Е, або І: ***Сергhй*** *Прокопенко (III, 76).*

Вживання імені **Луки** фіксує канонічне написання та похідний словотвірний варіант: ***Лука*** *(III, 88); (III, 137);* ***Лукаш*** *(III, 285); Ерий* ***Л(у)каш-енко*** *(III, 117).*

Канонічне написання імені **Терентія** вжито в 1 випадку з 4: ***Терентій*** *(IV, 13)*. Решту становлять фонетичні похідні з кінцевим –ЕЙ: ***Терентей*** *(IV, 71);* ***Терентей*** *Демченко (IV, 61);* ***Терентей*** *Степанъ/цовъ (IV, 115).*

Ім'я **Касіана** вжито у фонетичних варіантах: ***Каси(я)нъ*** *(IV, 46); Данило* ***Кас(я)н-енко*** *(IV, 45).*

Фонетичні зміни, що відбулися у варіантах канонічного **Сильвестра**, відображено у написанні: ***Сели(в)ерсть*** *(IV, 22); Анна* ***Сел(в)естро(в)а*** *(Ш, 165).*

Канонічне написання **Флора** зазнало фонетичних змін на початку та в середині слова: *е(в)о жена Ефросиния* ***Фрол-ова*** *(IV, 57); Марко* ***Хролъ*** *(III, 127).*

Серед 10 жіночих імен латинського походження найбільш уживаними є **Татияни** (101), **Іулиани** (94), **Матроны** (81).

Найнижчу частотність має ім'я **Мокрина** (фонетичний варіант канонічного **Макрины**): ***Мокрина*** *(Ш, 183); (IV, 140)* (3 фіксації).

У написанні, близькому до канонічного, вжито ім'я **Домнікіи** (21 фіксація): *е(в)о (ж)ена* ***Домникия*** *(IV, 139); вдова* ***Домникия*** *Тихончиха (Ш, 130); жена е(в)о* ***Домникия*** *(Ш, 292); вдо(в)а м(у)(ж)ича(я) жена* ***Домникія*** *Осипо(в)а (IV, 28).*

Ім'я **Татияни** у 31 випадку з загальної кількості 101 фіксації вжито у канонічному написанні: ***Тати(я)на*** *Михайлова (IV, 114);* ***Тати(я)на*** *Прокопова (IV, 65);* ***Таті(я)на*** *Ф)едоро(в)а (III, 262)*. В Описі зафіксовано також фонетичні варіанти цього імені (варіанти з подвоєнням приголосних можуть бути графічними): ***Тати(я)нна*** *(III, 222);* ***Тати(я)нна*** *(IV, 58);* ***Татяна*** *(IV, 70); (IV, 163);* ***Татяна*** *Василе(в)а (IV, 16);* ***Тети(я)на*** *Андреева (III, 162);* ***Теті(я)на*** *И(в)ано(в)а (III 103);* ***Те(т)яна*** *(IV, 122);* ***Тетиянна*** *(IV, 157);* ***Тит(я)на*** *(III, 265).*

Ім'я **Іулияни** вжито у канонічному написанні лише 2 рази із 94: ***Иули(я)на***

(III, 66); ***Иулияна*** *(III, 62)*. Решту фіксацій становлять фонетичні варіанти: ***(У)лияна*** *Василиева (III, 237);* ***(У)лияна*** *Дражиха (IV, 56);* ***(У)ляна*** *Петрова (IV, 177);* ***Ул(я)на*** *(III, 24); (III, 194);* ***Уляна*** *Василие(в)а (III, 59);* ***Улия*** *Данило(в)а (IV, 42).*

Ім'я **Матроны** у місяцесловах XVIII століття мало ще один варіант написання – **М[а]трен[ы]**. Ці два варіанти становлять переважну більшість фіксацій (69 з 81): ***Матрона*** *Бондариха (III, 133);* ***Матрона*** *Остаповна (III, 170);* ***Матрена*** *Василе(в)а (IV, 36);* ***Матрена*** *Л(у)кянова (IV, 28);* ***Матьрена*** *(IV, 20)*. Фонетичний варіант з першим голосним О, а також похідний від нього усічений різновид закріпилися в українській системі імен: ***Мотрона*** *Арсеніева (III, 33);* ***Мотрона*** *Ки(т)ниха (IV, 145);* ***Мотра*** *(III, 276);* ***Мотра*** *(Ф)едоро(в)а (III, 108).*

Написання імені **Маріны** у 67 випадках із 68 збігається з канонічним: ***Марина*** *Василева (III, 163);* ***Марина*** *Гаврилова (III, 235);* ***Марина*** *И(в)ано(в)а (III, 264)*. Похідний варіант фіксує зміну голосного в середині слова: ***Марена*** *Іванова (IV, 45).*

Ім'я **Агрипіны** (41 фіксація) у 35 випадках використано у канонічному написанні: ***Агрипина*** *Величиха (III, 123);* ***Агрипина*** *Гаврило(в)а (IV, 12)*. Похідні фонетичні варіанти являють собою своєрідну послідовність формування українського відповідника Горпина: ***Агарпина*** *дочь Василиева (III, 23);* ***Агарпина*** *Тимофѣе(в)а (III, 179);* ***Гарпина*** *(III, 195);* ***Гарпина*** *(IV, 212);* ***Горпина*** *(III, 98);* ***Горпина*** *Па(в)ло(в)а (III, 92).*

Ім'я **Наталіи** у 27 випадках з 28 вжито у канонічному написанні: ***Натали(я)*** *Пимонова (IV, 86);* ***Натали(я)*** *Ф)едоро(в)а (III, 257);* ***Наталія*** *Кондратова (III, 39).* Єдиний похідний варіант характерний для української системи імен: ***Наталка*** *(III, 281).*

Ім'я **Устини** (26 фіксацій) має 18 випадків написання, близького до канонічного: ***Устина*** *(III, 165);* ***Устина*** *Карпо(в)а (III, 46);* ***(У)стина*** *Кондрато(в)а (IV, 206)*. Два фонетичні варіанти можуть мати графічний характер: ***Устинна*** *(III, 219);* ***(У)ст(у)на*** *(III, 264)*. Ще у двох варіантах зафіксовано суфіксацію, яка наближала це ім'я до написання інших канонічних імен на –ИЯ: ***Устини(я)*** *(III, 220);* ***Устиния*** *Петрова (IV, 54);* ***(У)стими(я)*** *Петро(в)а (III, 251).*

Ім'я **Акілины** (21 фіксація) у 10 випадках вжито у канонічному написанні: ***Акилина*** *Кожуховска(я) (IV, 169);* ***Акілина*** *Василие(в)а дочь Шпаковна (IV, 32);* ***Акіліна*** *(III, 83)*. Подвоєння приголосних в середині імені можуть мати як фонетичний, так і графічний характер: ***Акиллина*** *(III, 289);* ***Акиллина*** *Григорие(в)а (III, 166);* ***Аккилина*** *(III, 215; III, 287).* Чергування голосного И//У формує російський варіант цього імені: ***Ак(у)лина*** *(III, 196); (III, 217).* Втрата початкового А в останньому, а також у канонічному варіантах зумовлює утворення відповідно російського та українського варіантів: ***К(у)лина*** *Афанасе(в)а (IV, 212);* ***Кулина*** *(III, 160); (III, 242); (ж)ени е(в)о сесъ/тра родна(я) де(в)ка Анна* ***Килин-ова*** *(III, 127);*

Отже, у Генеральному описі (Київської сотні Київського полку) вжито 20 чоловічих і 10 жіночих імен латинського походження. В абсолютному вимірі кількість фіксацій латинських імен найнижча:

Показник частотності чоловічих імен становить 21,5 = 431 фіксація: 20 імен, жіночих імен – 48,4 = 484 фіксації: 10 імен.

Варіативність латинських імен має такі показники:

– чоловічі імена: 2,5 = 51 варіант: 20 імен;

– жіночі імена: 3,9 = 39 варіантів: 10 імен.

Список використаних джерел

1. Генеральний Опис Лівобережної України 1765-1769 рр. – ЦДІА України, ф. 57, оп. 1, книги 149, 413, 414, 415, 419. У тексті статті посилання подаються за номером сторінки і номером

книги. Номер сторінки наводиться арабською цифрою. Номер книги подається римською цифрою за такими відповідниками: I – кн. 149, II – кн. 413, III – 414, IV – 415, V – 419. 2. Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.Г. Власні імена людей. Словник-довідник. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Наук. Думка, 1996. – 336 с. 3. Чучка П.П. Історія власних назв //Історія української мови. Лексика і фразеологія /В.О.Винник, В.Й.Горобець, В.Л.Карпова та ін.; Редкол.: В.М.Русанівський /відп. ред./ та ін. – К.: Наук. думка, 1983. – С. 599–606.

О. Б. Давиденко, Т. П. Задорожна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-РЕСУРСІВ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В наш час відбувається безліч безперервних змін у сфері вищої освіти. Впровадження новітніх онлайн-технологій в процес навчання у вищих навчальних закладах потребує створення та використання нових методик викладання матеріалу.

Онлайн-навчання створює нові труднощі у сфері викладання іноземних мов для студентів вищих навчальних закладів. Організація викладання іноземної мови потребує нових навичок та використання нових технологій і платформ.

Метою даної статті є висвітлення особливостей використання різних онлайн-ресурсів для викладання іноземних мов студентам закладів вищої освіти.

Перш за все, необхідно зазначити загальні переваги та основні недоліки дистанційного навчання з використанням онлайн-ресурсів:

Основні переваги:

1.Економія часу. Не потрібно витрачати час на дорогу до та з навчального закладу;

2.Мобільність. Таке навчання можливе за перебування студента та викладача майже у будь-якому куточку світу;

3.Отримання нових навичок. Для сучасного світу вміння користуватися різноманітними онлайн-технологіями значно підвищує пристосованість до умов праці та працевлаштування як для студентів, так і для викладачів.

Основні недоліки:

1.Зменшення рівню контролю. На дистанційному навчанні викладач не має можливості контролювати усіх студентів;

2.Великий ризик упущення студентом важливої інформації;

3.Ускладнення спілкування студента та викладача у зв’язку з тим, що немає можливості реальної розмови.

Нами було випробувано декілька ресурсів: Skype, Zoom, Google Classroom. Пропонуємо розглянути ці ресурси та розкрити особливості їх використання.

1. Онлайн-платформа Zoom

Онлайн-платформа Zoom – один із новітніх ресурсів онлайн-навчання. При використанні цього ресурсу було визначено такі особливості: 1) зв’язок на цій платформі значно кращий за інші аналоги; 2) Zoom уможливлює зв’язок із кожним учасником; 3) він має функцію «демонстрація екрану», що дозволяє показувати студентам власний екран та інформацію на ньому у текстовому або графічному вигляді; 4) кожне практичне заняття можна записувати; 5) є окремий чат, що дозволяє відправляти файли, малюнки та документи усім учасникам конференції.

Проведення практичних занять та пояснення матеріалу за допомогою Zoom є дуже ефективним та зручним.

2. Онлайн-платформа Skype

Skype пропонує такі можливості: 1) аудіо- та відеозв’язок між користувачами; 2) здатність надсилати миттєві повідомлення; 3) можливість демонстрації екрану; 4) змога надсилати файли різного формату.

Але головним недоліком використання цього ресурсу є те, що усі учасники розмови не розділяються на викладача та студентів.

3. Онлайн-платформа Google Classroom

Вона призначена для надсилання студентам завдань для самоопрацювання. Але ця платформа призначена лише для викладення та надсилання завдань та оцінювання студентів. Тому така платформа має використовуватися лише у комплексі з іншими.

Таким чином, аналіз джерел свідчить про існування великої кількості онлайн-платформ для дистанційного навчання. З двох проаналізованих онлайн ресурсів, Zoom та Skype, у використанні переважає Zoom. Ефективніше навчання буде забезпечене за комплексного використання платформи Google Classroom та відеоресурсу, Skype або Zoom.

Список використаних джерел

1. Батунова И.В. Поцесс обучения иностранному (английскому) языку в неязыковых вузах Міжнародний науково-дослідницький журнал. URL: https://research-journal.org/pedagogy/process-obucheniya-inostrannomu-anglijskomu-yazyku-v-neyazykovyx-vuzax/. 2. Борщева В.В. Особенности использования масовых открытых онлайн-курсов в обучении иностранному языку для специальных целей. Наукова електрона бібліотека. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-ispolzovaniya-massovyh-otkrytyh-onlayn-kursov-v-obuchenii-inostrannomu-yazyku-dlya-spetsialnyh-tseley/viewer. 3. Борщева В.В., Кашпарова В.С, Синцын В.Ю. Использование масовых открытых онлайн-курсов в обучении английскому языку студентов неленгвистических направлений подготовки. Наукова електрона бібліотека. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/ispolzovanie-massovyh-otkrytyh-onlayn-kursov-v-obuchenii-angliyskomu-yazyku-studentov-nelingvisticheskih-napravleniy-podgotovki/viewer.

В. І. Зевако

ПРО ДЕЯКІ КОМБІНАТОРНІ ЗМІНИ У СХІДНОПОЛІСЬКИХ ГОВІРКАХ

У нашому повідомленні розглянемо прояви асиміляції й дисиміляції у східнополіських говорах, територіально обмежившись північною частиною Новгород-Сівеського району на Чернігівщині.

Повна суміжна регресивна асиміляція за способом творення (через стадію оглушення) найчастіше спостерігається на морфемному шві між прийменником (префіксом) *від* (етимологічно **отъ*) та початковим приголосним кореня, наприклад, у групах [*дт*] > [*т*’:], [*дч*] > [*ч*’:]: *ат’:і|рат’* «прати», *ат:а|ват’* «відтавати», *пат’:агават’* / *пат’:агнут’* «підтягувати» / «підтягнути», *а|т:ул’* «звідти, звідтіля» і *а|т’:ул’* «звідси, звідсиля»; *ач:а|п’іт’* «відчепити», *ач:и^{і}|н’іт’* «відчинити», *а|ч':і^{и}сліт’* «відчислити» і под.

Неповну асиміляцію за способом творення фіксуємо серед звукосполучень [*жк*] >[*зц*]: *у |лозци* «у ложці», *у |кн’ізци* «у книжці», *на |нозци* « на ніжці», *ва|розци* «ворожці», *б’аз|нозци* «безніжці», *па|лажци* «Палажці» тощо; [*нк*] > [*нц*]: *|н’інци* «Нінці», *|л’енци* «Оленці», *а|л’онци* «Альонці, *гала|ганци* «Галаганці»; [*дк*] > [*дц*]: *у |будци* «у будці», *на |вудци* «на вудці», *на |дудци* «на дудці», *|л’удци* «Людці»; [*ўк*] >[*ўц*]: *на |лаўци* «на лавці», *д’еўци* «дівці», *ка|роўци* «корівці»; *ка|р’аўци* «корявці»; [*бк*] > [*бц*]: *у_ка|робци* «у коробці», *у_|банци* «у банці», *у_|скл’анци* «у склянці»; [*с’к*] > [*сц*]: *ма|рус’ци* «Марусьці», частіше – *ма|рус’к’і*, *|прос’ци* «Прісьці», часто *|прос’к’і*. Важлива відмінність наведених словоформ – відсутність палаталізації в асимілятивних групах через притаманну говірці твердість свистячої африкати [*ц*].

Асимілятивні уподібнення за місцем творення нечисленні: неповна суміжна у групі приголосних [*гд’*] > [*йд’*]: *н’ій|д’е* «ніде», неповна дистантна [*т*] > [*к*] у слові *ка|кл’ета* «котлета» і [*х*] > [*ш*] – *в’а|ршушка* « верхівка».

Неповна регресивна асиміляція за глухістю відбувається найчастіше між кореневими звукосполученнями [*дк*] > [*тк*]: ˈ*лотка* (буквально «лодка», «човен»), ˈ*жертка* «жердка»; *аткасˈнуц:а* буквально «відкоснутися» у значенні «відчепитися», *іспуˈжац:а/спуˈжац:а* «злякатися».

Неповну регресивну асиміляцію за дзвінкістю маємо у небагатьох словоформах, серед них: ˈ*здукать* «стукати»; міжскладову асиміляцію спостерігаємо у звукосполученнях [*пл*] > [*бл*]: ˈ*бломба* «пломба».

У говірці рясно представлені результати повної прогресивної асиміляції за м'якістю: ˈ*м'ал':а,* ˈ*плат':а, каˈчан':а , свˈ'іˈн':а, см'еˈт':а.* Суміжна неповна регресивна асиміляція за твердістю найчастіше відбувається в консонантних групах [*л*] + велярний приголосний [*н*], [*ц*] або [*ш*], подекуди [*н*] + [*ц*]: ˈ*волни* «вільний», ˈ*с'ілна* «сильно», *балˈни* «хворий»; [*л'ц*] > [*лц*]: ˈ*палци* «пальці», ˈ*мас'алца* «масельце», ˈ*м'ілца* «мильце»; [*л'ш*] > [*лш*]: балˈшун «старший»; [*л'з*] > [*лз*]: *палзаˈв'іти* «корисний»; [*л'с*] > [*лс*]: *с'ілсаˈв'ет* «сільрада».

Асиміляція між голосними найчастіше відбувається на відстані. Результати міжскладової повної регресивної асиміляції [*а*], ['*а*] > [*і*] маємо у словоформах *іп'іˈт'іт* «апетит»; *ікˈб'і* «якби»; подекуди фіксуємо [*а* < *е*] > [і]: *ч'иⁱˈтир'і* «чотири», *ўч'иⁱˈтир'ох* «вчотирьох»; неповну дистантну асиміляцію – у словоформах *р'іˈз'етка* «розетка», *тиˈк'і* «таки», ˈ*ічиˈш* «бачиш».

Розподібнення проявляється не так часто, як асимілятивні зміни, і може бути прогресивним і регресивним, контактним і дистантним.

В основі розподібнення найчастіше лежить спосіб творення приголосних. Так, контактну регресивну дисиміляцію спостерігаємо у словоформах *руˈшн'ік* «рушник», ˈ*смашни* «смачний», де [*шн*] < [*чн*]; внаслідок переходу [*кт*] > [*хт*] з'явилися діалектні форми ˈ*трахтар* «трактор», ˈ*д'ір'ехтар* «директор», ˈ*дохтар* «доктор»; у власній назві *зм'іˈтро* «Дмитро» відбулося розподібнення [*зм*] < [*дм*].

Приклади міжскладової регресивної дисиміляції за способом творення з набуттям шиплячого компонента демонструють зміни [*ш…ц*] < [*с…ц*] у дієслові *праˈшнуцца* «проснутися»; *ч'іᵘˈтрад'* «зошит», де [*ч…т*] < [*т…т*]. У формі *ун'іˈстожить* «знищити», навпаки, фіксуємо втрату шиплячості, внаслідок чого [*с…ж*] < [*ч…ж*] через стадію [*ш*], аналогічно *суˈпшина* «шипшина»: [*с…ш*] < [*ш…ш*].

Результати регресивного міжскладового розподібнення за способом творення маємо також у словах *с'акл'аˈтар* «секретар», *кал'іˈдор* «коридор», *ган'д'іˈроп* «гардероб», прогресивного – у словоформах ˈ*йармалка* «ярмарок», ˈ*бурбалк'і* «бульбашки», *каˈв'ілка* «ковінька».

Іноді фіксуємо випадки контактної (*слаˈбодни* «вільний», де [*сл*] < [*св*], *інˈбар* «амбар», *канˈбайін* «комбайн», де [*нб*] < [*мб*]*; канˈпот* «компот», *ланˈпа* «лампа», *канˈпан'ійа*, *кунˈпан'ійа* «компанія», де [*нп*] < [*мп*]) або міжскладової дисиміляції за місцем творення: *слуˈхм'ани* «слухнний» ([*м…н*] < [*н…н*]).

Наслідком прогресивної дистантної дисиміляції за глухістю вважаємо діалектну словоформу *б'іˈтон, б'іˈтонч'іᵘк* «бидон», де [*б…т*] < [*б…д*]; прогресивної дисиміляції за дзвінкістю – інфінітив *пайˈд'іт'* «піти».

Вокалічну міжскладову дисиміляцію фіксуємо у словоформі *сиˈбота* «субота», де лабіалізований [*у*] < [*и*].

Проаналізований матеріал свідчить, що регресивна (іноді прогресивна) асиміляція й дисиміляція належать до тих синхронічних комбінаторних процесів, які відображають специфіку фонетичної системи, збагачують лексичний склад новгород-сіверських говірок і включають їх до складу сучасного східнополіського мовного масиву.

Є. В. Костик

ПОРІВНЯЛЬНО-ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ ТВОРУ ОСКАРА УАЙЛДА «THE SELFISH GIANT»

Мова художнього твору є надзвичайно багатою і різноманітною національними особливостями, зокрема що стосується казок. Саме у них відображається спосіб життя народу, його праця і побут, природні умови, де читач може ознайомитися з культурним надбанням народу, його мовною колоритністю [2, с. 32].

Досягти головної мети перекладу, а саме створити певний образ для читача, є досить складним завданням. Тому художній переклад може мати деякі відхилення від стандартних правил, аби показати, які особливості хотів передати письменник читачеві. Дослівний переклад не може відобразити глибину і сенс літературного твору. Вся справа в тому, як перекладач це сприймає, адже читати фразу можна по-різному. Він переписує текст від початку до самого кінця. Досвідчений перекладач зможе передати майстерність і гумор, які в книзі хотів відобразити носій, зберегти стиль і атмосферу.

Щодо дослівного перекладу тексту, то такий спосіб порушує синтаксичні норми мови і тут потрібно фантазувати. Внаслідок цього значення вихідного і перекладеного текстів іноді відрізняються один від одного. Мова автора і його мета визначені, але спосіб вираження невідомий для вивчаємої мови. Перекладач повинен передати почуття і емоції автора і персонажів, використовуючи необхідні літературні прийоми. Тому у процесі редагування текстів художнього перекладу слід використовувати такі методи: епітети перекладаються з урахуванням описаного слова і його використання за структурою і семантичним особливостям; порівняння перекладені з урахуванням стилістичного розмаїття тексту; метафори перекладаються семантично з урахуванням взаємодії персонажів; неологізми перекладаються з використанням нових сучасних слів, зберігаючи первісний зміст; іронія перекладається шляхом порівняння слів і контрасту; топологія і розумні назви – назви місць і людей перекладаються зі збереженням сенсу, щоб справити враження на читачів.

У зв’язку з вище зазначеним, розуміємо, що художній переклад – комплексне завдання, яке постає перед перекладачем. Будь-яка перекладацька робота повинна вказувати на вміння та особливості перекладача. Тому основне завдання перекладача – спробувати створити бездоганний переклад твору, використовуючи всі навички і методи, що існують в мові.

Оскар Уайлд відомий як один із провідних представників естетизму – літературно-художньої течії, головною вимогою якої до мистецтва слова було не копіювати природу, а відтворювати її за законами краси, недоступної для повсякденного життя [3, с. 314].

Казка «The Selfish Giant» [1, с. 90-98) – є однією з невеличких творів О. Уайлда зі своєю філософсько-композиційною структурою. В цьому творі розповідається про Велетеня, який не любив дітей, і проявляючи грубість і безсердечність проганяв їх зі свого саду. Внаслідок чого в його саду не настала весна, а навпаки панувала вічна зима. Розкаяння Велетня-егоїста змусило знову повернути його в улюблений квітучий сад, де бажання дітвори гратися, в саду Велетня, вже стало можливим. Кінцівку твору автор переплітає з біблійним змістом: перед смертю Велетню з’явився хлопчик з кривавими ранами на обох руках і ступнях, який забрав його в свій небесний сад, що зветься Раєм.

Насиченість і неоднозначність художнього перекладу змісту та композиції

твору є цікавим для нашого дослідження. Тому спробуємо проаналізувати художній переклад твору Оскара Уайлда «The Selfish Giant».

Перше на що хочеться звернути увагу, так це на ставлення автора до живої природи: *the Frost, the North Wind, the Hail, The Snow, the Spring, the Summer, the Autumn, the Winter (Мороз, Північний вітер, Град, Сніг, Весна, Літо, Осінь, Зима); «He is too selfish», she (Autumn) said. – Надто вже він себелюбний, – сказала Осінь; «This is delightful spot», he (Wind) said, «we must ask the Hail on a visit». – Чудова місцинка, – ревів Вітер, – ану, запросимо сюди ще й Град!.* Подібні приклади персоніфікації служать для мети алегоричної подачі інформації і вираженню відношення автора до живої природи.

У повтореннях зустрічаємо архаїзми «*Who **hath** dared to wound **thee**?*», що створюють труднощі у перекладі тексту, адже *hath* це застаріла форма третьої особи однини дієслова *have*, а *thee* є архаїчною формою другої особи однини *you*. Тому маємо такий переклад *«Хто насмілився тебе поранити?».*

Слід зазначити, що запроваджені О. Уайлдом морфологічні ознаки архаїзації повністю збігаються з тими, які містяться в King James Bible (Wikipedia): архаїчна форма закінчення третьої особи однини в дієсловах теперішнього часу *–eth (cometh, careth, feedeth, beneath, tarrieth)*; архаїчна форма дієслова *are – art*; архаїчна форма модального дієслова *can – canst;* архаїчні форми дієслів *will – wilt* та *shall – shalt*; архаїчні форми займенників другої особи однини – *thou, thee, thine, thy*; архаїчні форми минулого часу дієслова (*drave* замість *drove*); архаїчна форма займенника *where – wherefore*. Тому, використання архаїчної лексики хоча й ускладнюється перекладом, але й відіграють важливу роль для створення урочистості, піднесеності в зображенні подій, надання вишуканості героям, їх мові та думкам та надання мові високого стилістико-поетичного тону.

Полісиндетони займають особливе місце у творах Оскара Уайлда, зокрема, сполучник «*and*» тут використовується для підсилення експресії і досягнення особливого емоційного впливу на реципієнта: *So it was always Winter there, **and** the North Wind, **and** the Hail, **and** the Frost, **and** the Snow danced about through the trees. – І тому тут завжди була Зима, **і** лише Північний вітер, Град, Мороз **і** Сніг кружляли у танку поміж дерев; **And** the Giant stole up behind him **and** took him gently in his hand, **and** put him up into the tree. – А Велетень ступив до нього, обрежно взяв його у свою велику долоню і посадив на дерево.* Перекладаючи речення з полісиндетонами втрачаємо зміст підсилення експресії в українському варіанті, проте уникнення сполучника «і» тут буде більш доцільним.

Порівняння є одним із засобів художньої образності, що полягає у зіставленні одного предмета або явища з іншим для того, щоб глибше розкрити, яскравіше змалювати його. У творі О. Уайлда порівняння виражає внутрішнє бачення світу автором: *...beautiful flowers like stars… – мов зорі, сяяли чудові квіти; ...his breath was like ice – його подих був холодний, як лід.* Переклад першого прикладу є інверсивним, адже більш яскравіше передає зміст зіставленого предмета, проте прямий переклад цієї фрази також можливий.

Епітет «*delicate blossoms of pink and pearl*» підкреслює характерну рису явища або предмета, зокрема опис персикових дерев, що навесні вкривалися «*перлинно-рожевим цвітом*». Переклад українського варіанту відрізняється від структурної побудови англомовної версії, де *delicate* означає *ніжний,* хоча при перекладі українською це слово опускається, при цьому саме словосполучення виражене означенням на відмінну від англомовного варіанту (додатком).

Контрастивність, виражена протилежністю, при перекладі також відіграє важливе значення: «*…any one can understand that, and I will allow nobody to play in it*

but myself». Але переклад відрізняється своїм семантико-граматичним значенням: «*Це мусить розуміти кожен, і лише я маю право тут розважатись*».

Мова художнього твору О. Уайлда насичена стилістично-забарвленою лексикою, як простими, так і складними, підрядними та сурядними реченнями, порівняльними зворотами, інверсією тощо, що урізноманітнюють художній стиль автора.

Казка «The Selfish Giant» містить виражальні елементи, які підвищують їх експресивність, за допомогою образних порівнянь, епітетів, архаїзмів і контрасту, а також демонструють образне мислення автора, що і є особливим у перекладі художнього твору. Однак, можна зробити висновок, що при міжмовній трансформації перекладу художнього твору неможливо досконало відтворити авторський стиль мовлення.

Список використаних джерел

1.Уайлд, О. (2015). Кентервільський привид = The Canterville Ghost [пер. з англ. Д. О. Радієнко]. Харків : Фоліо. 2.Костик, Є. В. (2017). Лінгвістичні особливості увиразнення художнього мовлення казки. В: Мізін, К. І. (гол. ред.): Поміж мов і культур: методологічний еклектизм і міждисциплінарність сучасного мовознавства. (с. 32-37). Переяслав-Хмельницький/Кременчук: ПП Щербатих О. В. 3.Ребрій, О. В. (2012). Сучасні концепції творчості у перекладі. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна. 4.Wikipedia = Encyclopedia «Wikipedia». Retrieved February 15, 2020 from http://en.wikipedia.org.

А. І. Золотухін

ОСТАННІЙ ВІРШ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК ОДКРОВЕННЯ ВЕЛИЧІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ!

* * *

Чи не покинуть нам, небого,
Моя сусідонько убога,
Вірші нікчемні віршувать,
Та заходиться риштувать
5. *Вози в далекую дорогу,*
На той світ, друже мій, до Бога,
Почимчикуєм спочивать.
Втомилися і підтоптались,
І розуму таки набрались,
10.*То й буде з нас! Ходімо спать,*
Ходімо в хату спочивать...
Весела хата, щоб ти знала!..
Ой не йдімо, не ходімо,
Рано, друже, рано –
15. *Походимо, посидимо –*
На сей світ поглянем...
Поглянемо, моя доле...
Бач, який широкий,
Та високий, та веселий,
20. *Ясний та глибокий...*
Походимо ж, моя зоре...
Зійдемо на гору,
Спочинемо, а тим часом
Твої сестри-зорі
25. *Безвічнії попід небом*
Попливуть, засяють.
Підождемо ж, моя сестро,
Дружино святая!
Та нескверними устами
30. *Помолимось Богу,*
Та й рушимо тихесенько
В далеку дорогу –
Над Летою бездонною
Та каламутною.
35. *Благослови мене, друже,*
Славою святою.
А поки те, та се, та оне...
Ходімо просто-навпростець
До Ескулапа на ралець –
40.*Чи не одурить він Харона*
І Парку-пряху?.. І тойді,
Поки б химерив мудрий дід,
Творили б, лежа, епопею,
Парили б скрізь понад землею,
45. *Та все б гекзаметри плели,*
Та на горище б однесли
Мишам на снідання. А потім
Співали б прозу, та по нотах,
А не як-небудь... Друже мій,
50. *О мій сопутниче святий!*
Поки огонь не захолонув,
Ходімо лучче до Харона –
Через Лету бездонную
Та каламутную
55. *Перепливем, перенесем*
І славу святую –
Молодую безвічную.
Або цур їй, друже,
І без неї обійдуся –

60. *Та як буду здужать,*
То над самим Флегетоном
Або над Стіксом, у раю,
Неначе над Дніпром широким,
В гаю – предвічному гаю,
65. *Поставлю хаточку, садочок*
Кругом хатини насажу,
Прилинеш ти у холодочок,
Тебе, мов кралю, посажу.
Дніпро, Україну згадаєм,
70. *Веселі селища в гаях,*
Могили-гори на степах –
І веселенько заспіваєм... [4].

Усі Пророки є обранцями Божими в тому сенсі, як про це писав О. Пушкін в трагедії «Моцарт і Сальєрі» (переклад Миколи Бажана):

«*Коли б усі так почували силу*
Гармонії! та ні: тоді б не міг
І світ стояти, бо ніхто б не дбав
Про справи життьові, низькі й буденні;
Всі віддались би вільному мистецтву.
***Нас мало обраних**, щасливців вільних,*
Які користь огидну відкидають,
Єдиного прекрасного жерці.»

Будь-який Геній живе і працює за програмою Божою, яку Поет називає долею (за римською міфологією це три сестри Парки, а в древній Греції – це Мойри), перед якою він веде роздум-сповідь, передчуваючи наближення смерті. Нова наука апокрифологія, яку розвиваю з 1980 р. [3 с], дозволяє стверджувати, що міфи є іншомовним віддзеркаленням реальної історії. Якщо убрати з міфів алегорію, то вони перетворюються в суху історію фактів. Пушкін розумів, що він був обраний Богом – дивиться цитату. Тут спробую довести з використанням апокрифології, що Шевченко був теж обраним і розумів це ще глибше.

За давньогрецькою міфологією у богині Ночі було три дочки Мойри, які плели пряжі долі людини та спостерігали: Клото – за неухильну й спокійну дію долі, Лахесіс – за її випадковостями та Антропа – за невідворотність рішень, тобто за смерть. У вірші Поет веде бесіду саме з Лахесіс («Долею»), він знає, що вони сестри й дочки Ночі (24 рядок вірша). Якщо будете читати Вікіпедію з цього питання у двох варіантах Гесіода й Платона, то знайте, що ці два імені належать Гомерові! Завдяки апокрифології з'ясовано, що всі кіммерійські творці античності й християнства мали десятки грецьких псевдонімів, що давало можливість «варварам» друкуватися й бути представленими в Грецькому світі.

Отже, з'ясуємо на яку гору (22) Поет кличе Лахесіс-Парку-пряху (41) та де та гора реально знаходилася? У Гомера, в «Іліаді», та «Одіссею», боги живуть на горі Олімп. Залежно від обставин він розміщав Олімп або в Греції на реальній горі Олімп, або на батьківщині, в Аїді (Миколаїв). Останню він вважав головною та найвищою в широтному, географічному, розумінні, бо вона була розташована далеко на півночі від Еллади. Згадка про Стікс (63), Лету (54) й Флегетон (62) не зоставляє сумніву в тому, що у вірші мова йде про Спаський курган в Аїді (Миколаїв), саме на якому, не інакше як за Божою волею (!), встановлено пам'ятник Т.Г. Шевченко в Миколаєві в 1958 р.

Доведено, що Гомер народився в Ольвії-1 біля Алібанту, це місто, де пів-тисячоліття жили кіммерійці-атланти, яких Бог врятував за 5 днів до загибелі Атлантиди (була розташована біля сучасної Євпаторії в Криму) під час вибуху вулкану Санторін в 1447 р. до н.е. [2, 3а] Місто Алібант розташоване на Табірному Полі Миколаєва, воно досліджене археологами й отримало назву як археологічний пам'ятник «Дикий Сад».[2] Кіммерійський цар і моряк Гастій (8.10. 810-8.10.776) від своїх предків добре знав де знаходилася їх батьківщина з містом атлантів і, мабуть, побував тут. Через те й вирішив з Каппадокії (Туреччина) з вагітною дружиною, єгипетською царицею Філаінією (25.8.800-8.10.715) та трьома дітьми повернутися на батьківщину, де 120 р. тому ще існувало місто-ат-

лантів. В перший день прибуття на батьківщину, 16 липня 776 р. до н.е., тут народився кіммерійський цар Таргітай (16.07.776-8.10.696), засновник Скіфської держави. Від цієї дати в кіммерійській хронології (розроблена Арістеєм Проконнеським, Клеопатрою та Гомером в 644 р. до н.е.) відраховувалися арифметично роки та дні. Гомер в кіммерійській хронології народився в 61 д. 119 р., а в сучасній – 14 вересня 657 р. до н.е.

Мертве місто атлантів Арістей Проконнеський назвав Аїдом, а Гомер – Алібантом («Філа померлих»), тобто теж Аїдом. Дарма багато хто з дослідників шукав батьківщину Гомера на острові Ітака, бо Ітака в алегоричному сенсі розшифровується як «Моє житло». В Греції він так називав міста Елай та Калліополь, де перебував у вигнанні (Рис.1). Для того, щоб не було сумливу де він народився, Гомер в «Одіссеї» (XXIV, 304) прямо записав: «Родом я з Алібанту».

Кіммерійський цар і засновник скіфської держави, моряк, Таргітай, у 20 р. поплив у Фінікію до царя Кадма, з яким він складав грецьку абетку на базі фінікійської, де жила дружина Зороастра, дочка Кадма, цариця Буса (згадайте в «Слові о полку Ігоревім», де «готськия красниє деви... поють врем'я Бусово» [1]). Від неї подався до Вавилону, де у передмісті Ісін жив пророк Зороастр (8.10.794-8.10.714), посватав доньку Буси й Зороастра, Клеобуліну (21.08.774- 8.10.694), та привіз її сюди до Алібанту. [2, 3b] Таким чином, усі творці Античності й Християнства стали нащадками атлантів та пророка Зороастра. Тут одночасно із заснуванням Риму, 7 серпня 753 р. до н.е., Таргітай збудував міста: Ольвію-1 біля Алібанту, Борей, на місці сучасного будинку Адміралтейства в Миколаєві на березі р. Інгул (Стіксу) і в Широкій Балці – Нісон. В Ольвії-1 та Бореї народилися майже всі засновники Античності й Християнства! [2]

Географічне визначення розміщення Аїду дає можливість визначити річки, що існували навколо нього, згадані в останньому вірші Тараса Шевченка: Коціт і Флегетон (62) це Південний Буг, а Стікс (63) і Лето (33) – це Інгул, через який Харон (40) перевозив до Аїда на лівий беріг Стіксу (Інгулу) з гаю (65) Персіфони, розташованому на правому березі Стіксу на півострові Стрілка в Миколаєві, де сьогодні розміщено парк Перемоги. За Гомером тут розміщалися Асфоделіви луки та гай Персіфони, по яких блукали тіні померлих, що не вчинили злочинів, фактично це були поля блаженних – Елізіум. Дивує те, як точно для свого часу Поет описав цю географічну ситуацію у вірші так, начебто він точно знав, де був розташований Аїд в Миколаєві, хоча точних свідчень тоді ще не було, як не має точних даних про перебування Т.Г. Шевченка в Миколаєві.

Починаючи від 35-го рядка вірша йде пропозиція Поета обдурити Харона й Антропу-Парку-пряху за допомогою Ескулапа (нижче буде доведено, що в реальності Ескулап був сином Антропи!), тобто Поет мав ще надію видужати й пожити тут в раю біля Стіксу (Інгулу). Зверніть увагу на 62 і 63 рядки вірша – це свідоцтво того, що Шевченко добре знав творчість Гомера, який в «Одіссеї» вважав Стікс (Інгул) підземним рукавом ріки Океану (Дніпра) в Аїді. В реальності Інгул, хоча й проходив близько до Дніпра, але прямого поверхневого з'єднання не мав. Ймовірно, додатком для цього припущення Гомера про «підземний Стікс» було те, що Інгул з П. Бугом, як інші гирла Дніпра, впадали в сучасний Дніпро-Бузький лиман. Місто Борей було назване так на честь північного царя Таргітая. З нагоди 100 р. загибелі під Троєю від лідійського царя Гіга Таргітая і його доньки Сфено, матері засновника Античності й Християнства Арістея Проконнеського, Клеопатра (Сапфо) перейменувала місто Борей в Борисфен 8 жовтня 596 р. до н.е., поєднавши в назві імена Таргітая (Борея) і Сфено. Так Інгул та Дніпро через міфічну ріку Океан отримали першу історичну назву Борисфен. [2]

Але найбільш парадоксальним у вірші Тараса Шевченка є тлумаченням рядка 39: «*До Ескулапа на ралець*», яке зазвичай подають як «Тобто з подарунком до лікаря». Слід зауважити, що для цього рядку не має варіантів в чорновому автографі на офорті автопортрета Шевченка 1860 р., тобто він написаний Поетом впевнено! [1] Кого ж тут бачив Ескулапом Шевченко, якого він називає «мудрим дідом» (62) і як може бути плуг подарунком на якій можна піти? Бо ралець – за «Етимологічним словником російської мови» М. Фасмера є «маленький плуг без коліс». Щоб утримуватися в рамках міфології, процитую Вікіпедію: «Асклéпій (від грец. Ασκληπιός, також Ескулап від лат. *Aescu-lapius*) –давньогрецький бог лікування, син Аполлона й Короніди, доньки владаря лапітів Флегія. Мистецтва лікування навчився від кентавра Хірона. Гесіод зображує Асклепія не як бога, а як героя». Ця заміна Гесіодом-Гомером Ескулапа наближує нас до того, що це була реальна людина.

Під Аполлоном в апокрифології традиційно йдеться про Гомера. Виявлено, що назву «Кентавр» придумала для Гомера його мати Клімена, яка була онукою геніального Арістея Проконнеського і знала не менше п'яти мов та ще багато чого. З Ліком, наприклад, вона навчала в Аїді гіпнозу своїх дітей Єлену, Гомера, Ахілла та Клеопатру, дочку свого чоловіка, Ліка, від іншої дружини Іди. За основу слова «Кентавр» вона взяла (пророче!) скіфського царя Пана, який народився в Пантикапеї (Тавриді), тобто «Кен» – це поганий (скіф), а «Тавр» – з Тавриди. Пророче тому, що Пан, захопив силою владу в Аїді у старшого брата Ліка та вигнав в 646 р. до н.е. рід Гомера на 35 р. з батьківщини. Хіроном назвала себе Клімена тому, що була «жорстким» вчителем.

Після вигнання Паном, родина Гомера перебралася під покров їх предка Арістея, що жив у власному місті Проконнесі (о. Мармора), який допоміг їм оселитися в місті Елаї (Седдюльбахір, Туреччина), що було збудоване Таргітаєм і за його життя мало назву Кіммеріда. Місто було розташоване на кінці довгого сучасного Галліополійського півострову і знаходилося через сучасну протоку Дарданелли в 13 км проти Трої (Рис. 1). Коли Гомер повернувся в 621 р. до н.е. з Єгипту та Фінікії, де він 8 років шукав свідчення про Атлантиду, то в Елаї він відразу одружився з Пенелопою. Ім'я Пенелопи (25.08.649-4.08.577) може алегорично трактуватися як «нитка та качок пряжі», тобто Парка. Можливо Поет саме її мав реальним прообразом Антропи («Непутньої»), бо вона такою й була в житті, а померла саме тут в Аїді. Пенелопа була донькою Ікара з Аїду, котрий теж з сім'єю втік від Пана до Елаю. В міфології це був цар лапітів Флегій «Орел», тобто Ікар. Реально в житті Ікар (23.09.685-31.08.619), як і в міфі був сміливим моряком, але загинув не в юності, а в 66 р. у корабельній аварії.

У вигнанні у Гомера й Пенелопи народився в Елаї Анахарсіс. Наведу крім Ескулапа ще декілька з 52-х його грецьких псевдонимів: Езоп, Арістотель, Геродот, Аристофан, Архімед, Софокл, Евріпід, Ератосфен, Павсаній, Страбон, тощо. Його в Елаї, як і своїх дітей, навчала й виховувала Клімена (Кентавр Хірон). Він у 25 р. на 2-х Панафінеях був визнаним Мудрецем Еллади, де змагався в красномовності з 11 жерцями Еллади. На портретах підписували його пораду, як Ескулапа: «Стримувати язика, шлунок та статеві органи», в його лапідарних написах знайдено такий афоризм: «Спорт – це ліки проти неробства». Анахарсіс (8.09.620-11.09.513) народився й помер у вигнанні в домі, збудованим Гомером в Елаї, прожив 107 р. і в день смерті записав на камені лише два слова: «Θῦς Ἀτώτεω», яке перекладається в апокрифології так «Жертвопринесення в 107 р. в 58 д. 263 р. мученика – народжений в 55 д. 156 р. в 58-й д. 263 р.». Камінь з цим автографом був знайдений на горі Мітрідат (Керч) в 1873 р.

Те, що скіфський цар Анахарсіс був визнаний Мудрецем Еллади Шевченко міг дізнатися з декількох творів, що існували в той час таких, як «Історія» Геродота та Діогена Лаертського «Про життя, вчення та висловлювання славетних філософів» та, навіть, з усної традиції, це потребує окремого дослідження. Дивно те, що Поет назвав Ескулапа «дідом», тоді як сучасна наука вважає його загиблим молодим, невдовзі після визнання його Мудрецем в Афінах, адже ж справжній його вік з'ясовано лише зараз завдяки апокрифології?!

Невипадково далі Поет згадує про творчість Ескулапа (43-47): «*Поки б химерив мудрий дід, Творили б, лежа, епопею, Парили б скрізь понад землею,* 45. *Та все б гекзаметри плели, Та на горище б однесли Мишам на снідання.*» Завдяки апокрифології [2, 3с] вдалося з'ясувати, що «Батрахіомахія» («Війна жаб з мишами») є твором Анахарсіса, написаного гекзаметрами та присвяченого вбивству (жаби) Скіфа, молодшим братом-степняком (мишею) Савлієм, обидва сини Гомера від Клеопатри. Виникає природне запитання: звідки та від кого Тарас Шевченко міг дізнатися про це, якщо воно з'ясувалося лише через 160 р. після створення цього пророчого вірша?! Подивиться на мапі (Рис. 1), як виглядає Галліополійський півострів, де жив в м. Елаї Ескулап-Анахарсіс – чим не ралець?!.

Рис. 1. Вид Галліополійського півострову та міста Елай (Седдюльбахір)

Але це не все, продовжуючи, Поет пише: «*... А потім Співали б прозу, та по нотах, А не як-небудь...*». А це пророцтво вже належить до часів Київської Русі. Пророк вказує, що ключ до цих таємниць, тобто для створення апокрифології, схований в «Слові о полку Ігоревім», яке є першою оперою у світі, що написана Кирилом Туровським і виконана в Києві в 1187 р., тобто за 400 р. до першої італійської опери! І це доведено в науковій монографії 2018 р. «Таємниці «Слова о полку Ігоревім» (2005 р.) в перекладі Тетяни Іванко.[1] З'ясовано, що весь Іпатіївський літопис, який охоплює «Повість временних літ», «Київській і Галицький літописи» ця (*проза*) може бути «*виконана по нотах. А не як-небудь*», тобто оспівана. На жаль, в ті часи не існувало досконалої нотної грамоти, а може ще не прийшов час знати про неї, раз Пророк пише про це?! Але можна використати сучасні наспіви відповідних частин служб, оскільки Типікон (Статут) тих часів діє й сьогодні в ПЦУ. В монографії [1] розроблено сценарій опери і якщо відтворити в Києві дерев'яний театр-церкву там, де він був, між Михайлівським і Софіївським соборами, то в ньому можна було б виспівати, «Слово» та поступово, уявіть собі, – весь Іпатіївський літопис!

І на останок звертаю увагу на 71-й рядок віршу, «*Могили-гори на степах*», як передбачення знахідки золотої скіфської пектоpалі в кургані Товста Могила 50 р. тому Борисом Мозолевським, якому в цьому році виповнилося 85 р.! Встановлено, що золота скіфська пектораль була виготовлена в Ольвії-2 кіммерійським

царем, Трофімом Мідасом (псевдонім Емінак), правнуком Анахарсіса, в домі Гомера й Клеопатри 3 вересня 399 р. до н.е. і була присвячена 30 р. сина Атея, тобто 3 вересня 2021 р. пекторалі виповнюється 2420 років! [3e]

Миколаївцям слід втілити мрію нашого Пророка та створити в Елізіумі (парку Перемоги) саме таку хатиночку, про яку мріяв Поет (60-72) – бо в цілому це є визнання Шевченком Миколаївської землі духовним центром Європи, де народилися засновники Античності та Християнства і де бував Христос.[2] Як бачимо, Тарас Шевченко передбачив появу апокрифології, яка має відновити заховану нашими предками велич історії України з часів Атлантиди, Античності, Християнства, Київської Русі та, навіть, за часів його життя, на прикладі цього неперевершеного за своєю історичною глибиною й точністю вірша!

Отже, вся сукупність доказів, наданих вище, свідчить про те, що в останньому вірші явно порушений причино-наслідковий зв'язок і це є доказом того, що Тарас Шевченко був-таки обраним Богом! Завдяки апокрифології зібрано вже багато доказів реальності існування Сина Божого, Ісуса Христа, як історичної особи. Встановлений його родовід по чоловічій лінії від Таргітая, знайдені автографи Його та батька, Гариїла-Луки, Його братів – Апостолів Андрія, Івана Богослова та сестри Марти. Встановлено дві планети (Еріда вже знайдена і треба знайти планету Х за визначеними характеристиками), які керують циклами духовного розвитку Європейської цивілізації. Вони в перигеї наближалися до Сонця під час життя Ісуса Христа. [2, 3d] Тому можна припустити, що на цих двох планетах, ймовірно, існують дві неорганічні позаземні низькотемпературні мікроквантові цивілізації, які через наявність дії надпровідності та надплинності можуть жити майже вічно. Є певна ймовірність, що Ісус Христос міг бути посланцем цих цивілізацій. Наступне зближення планет із Землею буде у 2258 р. для Страшного Суду: «Отець не судить нікого, але весь суд віддав Сину… і дав Йому владу чинити суд, тому що Він є Син людський». (Ів. 5:22 і 5:27) [2].

Список використаних джерел

1. Золотухін А.І. Таємниці «Слова о полку Ігоревім» (Монографічне досліджен-ня), Миколаїв, 2018, 560 с. 2. Золотухін А.І. «Україна – душа і серце Європи» (Апокрифологія історії України), Миколаїв, 2018, 444 с. 3. Золотухін А.І. на сайті «Гомер і Атлантида» (https://homerandatlantis.com/): a). «Атлантида – перша корабельна держава Європи»; b). «Розетський камінь як автограф Гомера»; c). «Коротко про нову науку апокрифологію»; d). «Цикли духовного розвитку європейської цивілізації». e). «Золотої скіфської пекторалі – 2420 років!». 4. Шевченко Т.Г. Зібрання творів у шести томах. Поезія 1847-1861. Том 2, сс. 372, 546, 760. Київ – Наукова Думка – 2003.

Р. І. Стефурак

ЕВФЕМІЗМИ ЯК ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО ЕТНОКОНТЕКСТУ

Стилетвірні особливості евфемізмів – предмет лінгвістичного аналізу багатьох учених: В. Ужченко, К. Кантур, О. Манютіна, І. Мілєва, Н. Хобзей, О. Хомік, К. Якушкіна, Л. Крисін, М. Ковшовата ін.

Названі мовознавці визначили роль евфемізації у фразеотворенні, її асоціативні координати та прагмалінгвістичні особливості тощо. Однак етноментальні параметри евфемізмів у художньому тексті належним чином досі не проаналізовано, що й зумовлює ***актуальність*** дослідження.

Евфемізм – «стилістична фігура; навмисна заміна ознаки певного поняття

описовим найменуванням або іншим знаком для усунення небажаних, надто різких, недостатньо ввічливих слів шляхом їхнього пом'якшення або шифрування через заборону на вживання деяких слів, наприклад, абсценної лексики» [2, с. 63].

Наприклад: *Тихо. Ще одна пелюстка опустилася прямо на долоню старенького –* ***туди, де лінія життя обривається*** [Печорна О., Грішниця, 263].

Урахування таких ознак евфемізмів, як образність, імпліцитність, асоціативність, експресивність при розгляді їх текстотвірної організації сприятиме вивченню ролі формування етноконтексту, окільки ці одиниці мають стійку семантику, віддзеркалюють ментальну фонову інформацію, породжену окремим народом.

Як свідчить матеріал дослідження багатьох учених, в українському художньому текстовому просторі багато евфемізмів локалізують семантику, пов'язану з поняттям смерті:

Ой на кого ж ти, соколе, нас покидаєш, у які краї вирушаєш? У краї темні, краї холодні, де дзвони не дзвонять, де люди не ходять… [Пагутяк Г. Захід сонця в Урожі, 110].

Порівняймо ще:

Невже так просто купується шанс побачити сонце завтра? [Печорна О., Грішниця, 193].

Їй ***уже недовгий світ****. Онкохвора, та й ще червоний вовчук – системне захворювання всі органи підточило* [Вайно М. Жінка з, 337].

Імпліцитні семи на позначення поняття «смерть» вербалізуються у словах *недовгий світ; краї темні, холодні*, зокрема внутрішня форма лексеми *світ*, («той, що світлий», тобто видимий) «дозволяє читачеві проникнути в глибини непізнаного, «ілюструє» ходи, якими може проростати зміст» [1, 57].

У вербальній картині світу українців лексема «світ» етноконотована, вона в контексті часто набуває значення «життя». Саме тому в узусі існує багато фразеологізмів типу «світ покинути», «піти на той світ» тощо, які «пом'якшують» пресупозицію смерті у свідомості української етнокультури.

Таким чином, аналіз текстотвірних особливостей евфемізмів дає підстави стверджувати, що ці мовні одиниці, реалізуючись у формі *питальних речень (риторичних запитань), односкладних вокативних та безособових речень, двоскладних речень, складнопідрядних речень займенниково-співвідносного типу, словосполучень* тощо, характеризуються комунікативно-прагматичною інтенційністю, здатністю формувати етноконтекст, ілюструючи в ньому ключові символи світосприйняття українського народу.

Список використаних джерел

1.Голянич М. І. Внутрішня форма слова і художній текст : монографія / М. І. Голянич. – Івано-Франківськ : Плай, 1997. – 178 с. 2.Мілєва І. В. Евфемізація і дисфемізація у фразеотворенні говірок сходу України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / І. В. Мілєва. – Луганськ, 2005. – 19 с.

І. С. Беркещук

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ТВОРЧОСТІ МАРІЇ МАТІОС

Трансформація фразеологізмів – це видозміна фразеологічних одиниць з певною стилістичною настановою. Вже довгий час науковці досліджують фразеологізми у творчості письменників. І багато з них робили висновки, що більшість митців слова трансформують фразеологізми у своїх творах. У результаті новаторства письменників виникають оригінальні словесні образи, в основі яких

«обіграні» стійкі вирази. Творча обробка фразеологізмів додає їм нове експресивне забарвлення, посилюючи їх виразність. Такі обіграні фразеологічні одиниці допомагають авторам донести ідеї до читачів чи слухачів, вплинути на їхні емоції.

Дослідженням трансформації фразеологізмів у художньому тексті займалися такі науковці: Г.В. Павловська, В.А. Чабаненко, А.П. Коваль, І.С. Гнатюк, В.Д.Ужченко, А.П. Грищенко, О.Д. Пономарів П.С. Дудик та ін.

У творах Марії Матіос присутня субституція одного з компонентів фразеологізму. Це випливає з прагнення письменниці до нової образної мотивованості, що викликає асоціативне сприйняття. Наприклад: *поворкотівши під ніс нечутними словами* [1, с.14] – пор. *бубоніти під ніс* [3, с.352]; *Душа згортається равликом від страху* [1, с.32] – пор. *Згортатися равликом* [3, с.405]; *Бога за бороду ще не тримав* [2, с.28]; – пор. *вхопити Бога за бороду* [3, с.85]. Субституція компонентів фразеологічних одиниць у тексті умотивовується контекстом і проводиться цілеспрямовано.

Притаманне також прозі письменниці розширення компонентного складу фразеологізмів за рахунок введення слів вільного вжитку, які проникають у структуру фразеологізму. Розширюються фразеологізми за рахунок 1) розширеного означення: *приносити у подолах нагуляних дітей* [1, с.60], *удостоюватися насмішкуватих кпинів* [1, с.43-44], *іти проти своєї волі* [1, с.167], *шморгати застуженим серед літа носом* [1, с.75]; 2) розширення додатком: *зайдеться тобі серце і плачем, і співом одночасно* [1, с.41], *чи має він бодай який дім-двір чи кіл біля двору* [1, с.39], *Іван дивився на неї – і ледве не плакав, нашіптуючи на вухо якийсь такий вінегрет зі слів, схлипів, зітхань і зойку* [1, с.65]; 3) розширення обставиною: *а хто зробить не по-моєму, сам буде у ставу жабів ловити* [1, с.12], *мозолити без потреби очі* [1, с.43], *виговорився на три роки наперед* [1, с.55] *та ін.*

У процесі аналізу фразеологізмів письменниці було помічено, що фразеологізмам також притаманна контамінація – об'єднання двох фразеологізмів, якщо у двох фразеологізмів є спільне слово чи частина. Також можливе вклинення одного фразеологізма в інший. Наприклад, *вони таки не мають смальцю в голові а Бога в череві* [1, с.11], *ніби велися до шлюбу або на налигачі* [1, с.16], *зайдеться тобі серце і плачем, і співом одночасно* [1, с.41], *на очах відпускає свою душу на небеса* [2, с.19], *на язик, а тим паче на очі їй не втрапляти* [2, с.27].

Отже, трансформовані фразеологічні одиниці у творах Марії Матіос посилюють емоційність, надають оповіді розмовності, образності та переконливості.

Список використаних джерел

1.Матіос М. Солодка Даруся. Київ. 2011. 188 с. 2.Матіос М. Майже ніколи не навпаки. Київ. 2011. 176 с. 3.Словник фразеологізмів української мови / НАН України, Ін-т укр. мови, Укр. мов.-інформ. фонд; [уклад.: В. М. Білоноженко та ін.; відп. ред. В.О. Винник]. Київ: Наук. думка, 2003. 786 с.

Л. О. Аніканова

ТАКТИКА АКТИВІЗАЦІЇ АДРЕСАТА ДО ДІЇ У ПРОМОВАХ БОРИСА ДЖОНСОНА

Зважаючи на антропоцентричну тенденцію у сучасній лінгвістиці, актуальним є дослідження особливостей використання мовцями лінгвістичних засобів, зокрема, аналіз характеристик мовної особистості.

Борис Джонсон, чинний прем’єр-міністр Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії, є одним з провідних учасників світового політичного дискурсу.

Для дослідження прагмалінгвістичного аспекту мовної особистості необхідно проаналізувати комунікативні стратегії й тактики, які мовець застосовує для досягнення певних прагматичних цілей. Однією з комунікативних стратегій є персуазивна стратегія, спрямована на переконання громадян [1, с. 105], що є однією з основних цілей політичних промов.

Однією з комунікативних тактик актуалізації стратегії переконання є тактика активізації адресата до дії, яка спрямована на залучення громадян країни до певних спільних заходів у межах всієї держави. Ця тактика часто використовувалась у період пандемії, зокрема під час звернення прем'єр-міністра до народу з метою переконання людей у необхідності введення карантинних обмежень.

Одним із основних мовних засобів об'єктивації цієї тактики є модальні дієслова: *And because we now **have to** do everything we possibly **can** to stop the spread of the disease, primary schools, secondary schools and colleges across England **must** move to remote provision from tomorrow, except for vulnerable children and the children of key workers [2].* Модальне дієслово *have to* виражає вимушеність через обставини. *Can* має значення можливості, здібності зробити те, що необхідно у певній ситуації.

Модальні дієслова припущення, можливості допомагають обережно висловити застереження: *Today the United Kingdom's Chief Medical Officers have advised that the country should move to alert level 5, meaning that if action is not taken NHS capacity **may be overwhelmed** within 21 days. Of course, there is one **huge** difference compared to last year. We are now rolling out **the biggest** vaccination programme in our history [2].* Крім зазначення необхідності та навіть обов'язку слідувати правилам, політик також надає докази того, що всі ці заходи не будуть марними, вони матимуть певний результат, адже в країні вже діє *найбільша* (*the biggest*) програма вакцинації.

Характерною ознакою цієї тактики є застережливе передбачення майбутніх складностей: *I **must** stress that even if we achieve this goal, there remains a time lag of two to three weeks from getting a jab to receiving immunity [2].*

Модальне дієслово поради також використовується у цьому контексті: *So we **should** remain cautious about the timetable ahead [2].* У поєднанні з займенником *we* модальне дієслово *should* експліцитно вказує на те, що ці обмеження однакові для всіх без винятку громадян.

Пряме звертання до всіх мешканців країни також застосовано декілька разів: *I want to say **to everyone right across the United Kingdom** that **I know how** tough this is, **I know how** frustrated you are, **I know that** you have had more than enough of government guidance about defeating this virus. But now more than ever, we **must pull together**. You **should** follow the new rules from now [2].* У наведеному прикладі, крім модального дієслова та особистих займенників, використано стилістичний прийом паралелізму (*I know how*), за допомогою якого мовець виражає розуміння та підтримку.

Неодноразово наголошується на меті залучення всіх громадян до карантинних заходів: *The weeks ahead will be the hardest yet but I really do believe that we are entering the last phase of the struggle. Because with every jab that goes into our arms, we are tilting the odds against Covid and **in favour of the British people** [2].*

Поняття *наука* (*the miracle of science*) у цій промові є гарантією результативності введених обмежень: *And, thanks to **the miracle of science**, not only is the end in sight and we know exactly how we will get there. But for now, I am afraid, you **must** once again stay at home, protect the NHS and save lives. **Thank you all very much** [2].* Промова завершується подякою всім жителям країни за розуміння та

відповідальне ставлення до прохань уряду, що підкреслює значимість внеску кожного громадянина у спільну перемогу.

Отже, у промові-зверненні Борис Джонсон використовував тактику активізації адресата до дії, яка була реалізована за допомогою таких мовних засобів як: модальні дієслова (*have to, must, may, can, should*), особисті займенники (*we*) та стилістичні прийоми (паралелізм). Перспективами подальших досліджень вважаємо аналіз інших комунікативних стратегій і тактик як характерних особливостей прагмалінгвістичного рівня мовної особистості Бориса Джонсона.

Список використаних джерел

1. Стецик Т. С. Стратегія персуазивності в політичному дискурсі Джона Маккейна (на матеріалі дебатів). Одеський лінгвістичний вісник № 6, том 1, 2015. С. 105 – 108. 2. Prime Minister's address to the nation: 4 January 2021 [Electronic resource] – Access mode: https://www.gov.uk/government/speeches/prime-ministers-address-to-the-nation-4-january-2021.

Д. П. Амичба

МЕНТАЛЬНЫЙ КОНСТРУКТ «КОНФЛИКТ» КАК УНИВЕРСАЛЬНАЯ КАТЕГОРИЯ: К ПРОБЛЕМЕ ЭТИМОЛОГИИ И ВНУТРЕННЕЙ ФОРМЫ СЛОВА

Символ так же, как и концепт-конструкт, – сложный структурированный амбивалентный знак, открытый, многогранный, многокомпонентный. Придерживаясь принятых характеристик символа, остановимся на том, что природа символа и концепта заложена в структурированных ментальных сущностях, или образах [1]. В этом их тождество и сходство. Концепт определяется в логико-философских словарях как содержание понятия, а содержание, как известно, имеет открытую структуру. И здесь следует признать, что концепт, будучи «словом-метафорой и словом-понятием» [5. 266, с. 278] вобрал в себя образ, в котором «зашифрована» [5. 266, с. 278] культурная символика.

Слово «конфликт» – это многокомпонентный глубинно-образный ментальный конструкт. Как амбивалентное глубинно структурированное слово употребляется оно в языке со знаками положительной и отрицательной коннотации. Ментальный конструкт «конфликт» квалифицируется как способ взаимодействия людей и может быть описан, изучен и проанализирован не только с позиции философской проблематики, но и с психологической, культурологической, лингвокогнитивной и т. д.

Лингвокогнитивный аспект проблемы вызывает интерес по ряду причин. Первое и весьма существенное – это то, что в основании конфликтной ситуации, лежит культуротворческий процесс, как известно развитие культуротворчества без языка, точнее, *Слова* не представляется возможным. Необходимо осознать и то, что «любая эпоха социальных и духовных трансформаций <…> отмечена стремлением к обновлению не только во всех сферах жизни общества, но и (обновлению внутреннего мира человека. – А. Д.) <…> [4. с. 5]. Второе – конфликт не возникает вне общества, а значит, конфликт не происходит без участия человека. В конфликт, как правило, вовлечены две и более противоборствующие стороны, поэтому конфликт вобрал в себя культуротворческие смыслы, репрезентирующие отрицательную коннотацию, – «*вражда, разобщенность, отсутствие согласия и сотрудничества, невозможность найти общий язык*». Третье – в состоянии *спора, столкновения, борьбы* могут находиться как отдельные личности, так и «социальные общности и гражданские институты, культуры и цивилизации,

исторические системы и тенденции общественного развития: конфликту доступны все сферы человеческой жизнедеятельности» [2].

Заимствованное из немецкого языка в середине XIX века слово «конфликт» приобретает глубинный структурированный смысл; данный факт позволил относить рассматриваемый ментальный конструкт к базовым моделям, в которых объективируются и вербализуются концептообразующие компоненты *«война», «вражда», «ненависть», «непонимание и нежелание слышать и услышать противоположную сторону».* Словообразовательный ряд словоформы «конфликт» состоит из производящей основы и его основообразующих и словообразующих дериватов: *конфликтующий, конфликтный, конфликтность*, *конфликтогенный* и т.д., восходящих своей внутренней формой к значениям «столкновение», «удар», «борьба», «сталкиваться». Этимология слова «конфликт» явствует из латинского conflictus, которое переводится как «столкновение, удар; борьба, бой», является производным из глагола. confligere «сталкиваться, бороться»; далее из con- «с, вместе» + fligere «сталкивать, ударять, сражаться, биться» [3]**.** Природу вражды и непонимания в человеческом обществе древнегреческий философ Гераклит охарактеризовал как «войну», которая есть «отец всего и царь всего» [2].

Конфликты возникают между отдельными «враждующими группировками в рамках одного коллектива и между различными коллективами, могут характеризовать взаимоотношения религиозных сект или партийных фракций, приобретать форму забастовок и революций, ожесточенных классовых битв и межнациональных столкновений, локальных и мировых войн <…> они могут иметь различный характер, границы, степень остроты и тому подобные качественные состояния» [2]. Столкновение противоположных интересов, взглядов, серьезное разногласие, острый спор [6 с. 258] возникают там, где нет *точек соприкосновения*, где конфликтующие и *противостоящие силы*, группировки, являясь *ярыми = заклятыми врагами,* не слышат друг друга и не могут прийти к единому мнению, к компромиссу. Представляет интерес ментальный конструкт «враг» и глубинные смыслы этого конструкта **«враждующие стороны», «непримиримые враги», «яростные = заклятые враги».**

Привлекает своей глубинной метафорой существительное «ярость» и производные *яростный, ярый* и т. д. Внутренняя форма слова и ментальные образы позволяют заключить, что рассматриваемое слово восходит к структурированному глубинному смыслу «непримиримые враги, готовые уничтожить один другого». Согласно этимологическим данным М. Фасмера, слово «ярый» вербализуется в индоевропейских языках такими значениями, как «ожесточиться», «горячиться = раздражаться, раззадориваться, кипятиться, приходить в задор, в бешенство, в исступление, в раж; входить в азарт, выходить из себя, забываться» [7]. Сложно не согласиться с М. Фасмером, который считал, что слово «ярый» имеет общую основу для многих языков: «Яр, я́ра, я́ро, я́рость ж., яри́ться, укр. я́рий, др.-русск. ıаръ, ст.- слав ıаръ αὐστηρός (Зогр., Мар., Ассем.), болг. я́рост «ярость», сербохорв. ја̏ра «жар от печи», ја́рити се «горячиться», словен. járən «яростный, энергичный, сильный», др.- чеш. jarobujný «горячий, ярый», слвц. jarý «свежий», польск. jarzyć «ожесточать», в.- луж. jara «очень», jěry «горький», н.- луж. jěry «терпкий, горький, вспыльчивый, грубый». Сюда же относится я́рый «яркий, сверкающий», я́ркий, укр. я́рий «яркий, пестрый», ярки́й «горячий», болг. ярá «блеск, зарево», польск. jarzyć się «сиять, сверкать», za-jarzyć «засиять», также имена Яросла́в, Яроме́р и др.» [7]. Очевидно, что проблема внутренней формы слова «ярый» всё ещё остаётся дискуссионной. Как писал цитируемый нами ав-

тор, праславянское *jarъ «родственно греческому ζωρός «огненный, сильный, несмешанный (о вине)», у Гесихия: ἐνεργής, ταχύς, атт. εὔζωρος «чистый (о вине)», ἐπιζαρέω «набрасываюсь, притесняю»«. И далее, полемизируя с немецкими, французскими, бельгийскими исследователями – И. Шмидтом, А. Вальде, А Мейе, А.Эрну и другими, утверждал следующее: «Недостоверна связь с лат. īra «гнев», др.- инд. irasyáti «гневается», вопреки И. Шмидту (Vok. 2, 358); см. Вальде–Гофм. I, 718; Мейе–Эрну 576; ср. Кречмер, KZ 31, 384; Бернекер I, 447 и сл.; Траутман, BSW 108; Сольмсен, KZ 29, 349; Буазак 312» [7]. Бесспорным для нас остаётся факт, позволяющий утверждать, что слово «ярость» и его производный «ярый» структурируется метафорой. Объективируется данная глубинная метафора образом «сильного, испепеляющего огня, жара». Как видно из анализа, внутренняя форма слов репродуцируется значениями «огонь, жар» и смыслом – «*ярая ненависть, способная вспыхнуть, как огонь, и иметь непредсказуемые последствия*». Из изложенного следует, что, анализируемый ментальный конструкт «конфликт» является многокомпонентным и может быть охарактеризован с точки зрения глубинной структурации. Внутренняя форма категоризируется метафорой, метальные образы которой вобрали в себя значения и смыслы, объективирующие глубинный символ огня; отсюда и вывод: конфликт так же, как и огонь, способен вызвать *ненависть*, и как следствие, *вспыхнуть* и *уничтожить* всё на своём пути.

Список использованных источников

1.Амичба Д. П. Лингвокультурологическое выражение смысла и значения «общечеловеческого» в ментальных образах абхазов, русских, украинцев (на материале фразеологии): [монография] / Д. П. Амичба. Днепропетровск : Изд-во ДНУ, 2012, 228 с. 2.Борцов Ю.С. Человек и общество. Культурология: словарь-справочник: учебное пособие / Ю.С.Борцов [и др.]. Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://terme.ru/slovari/chelovek-i-obschestvo-kulturologija-slovar-spravochnik.htm. 3.Конфликт [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://lexicography.online/etymology/shansky/%D0%BA/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D1%82. 4.Леонтьева В. Н. Культуротворческий процесс: основания и начала: [монография] / В. Н. Леонтьева. – Харьков : Консул, 2003. − 216 с. 5.Пронякин В. И. Западноевропейская метафизика: истоки, эволюционные трансформации, перспективы: [монография] / В. И. Пронякин. – Днепропетровск: Днепропетровский национальный университ, 2006. – 360 с. 6.Словарь иностранных слов / [ведущ. ред. Л. Н. Комарова].− 19-е изд. стереотип. Москва: Русский язык, 1990, 624 с. 7.Фасмер М. Я́рый. [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://classes.ru/all-russian/russian-dictionary-Vasmer-term-17254.htm.

Н. А. Баракатова

МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА

Інтернаціональний характером мистецтвознавчої галузі спричинений спільністю багатьох понять та явищ історичної дійсності, єдністю уявлень про основні загальнолюдські риси, а також способами передачі знань про навколишній світ. Тож перегуки глобального й локального, власного й запозиченого спричинили появу одиниць, що мають понятійну й семантичну єдність, але відрізняються способами пристосування до тієї чи тієї національно-культурної системи. Йдеться тут, зокрема, про термінолексику мистецтвознавства, яка у своїй основі містить чимало споріднених кореневих морфем грецького або латинського походження, зрідка - спільнослов'янських.

Загальновідомим і науково доведеним є той факт, що у своєму розвитку українська літературна мова відійшла від решти східнослов'янських, а польська, у

свою чергу, від західнослов'янських, водночас зблизившись між собою. Це, з одного боку, полегшує процес засвоєння і використання вузькогалузевих термінів, а з іншого боку, посилює небезпеку появи інтерферентних явищ, пов'язаних з лексико-граматичним рівнем обох мов. Щоб уникнути небажаних і шкідливих для взаємопорозуміння помилок, спричинених взаємовпливом української й польської лінгвосистем, слід пам'ятати про такі їх особливості, як, наприклад, відмінності у реалізації значень граматичних категорій роду, числа і відмінка субстантивів.

Найбільш вірогідними є випадки сплутування морфологічної семантики чоловічого й жіночого родів іменників. Певна кількість термінів реалізує родове значення в польській мові як чоловічого, а в українській – як жіночого роду, напр.: *anagram - анаграма, afisz - афіша, brąż – бронза, przerywnik - вставка, gotyk – готика, dramat - драма, epigramat (epigram) – епіграма, zawjązek - зав'язка, zbiór – збірка, kapitel - капітель, cynober – кіновар, łącznik - ліга, linoryt – ліногравюра, meczet - мечеть, monochromatyzm - монохромія, olej – олія, łuk – півдуга, półcień – півтінь, poemat - поема, porzekadło – приказка, retusz - ретуш, rym – рима, temat - тема, nurt, prąd – течія, cień - тінь, trel –трель, trójnóg – тринога, flet - флейта, formant – форманта, яр - gryszpan* та ін. Деяка частина терміноодиниць, навпаки, в україномовному словнику має семантику чоловічого роду, а в польському – жіночого, як-от: *альт - altówka, анекдот - anegdota, апофеоз - apoteoza, бордюр - bordiura, бурлеск - burleska, вертеп - jasełka, szopka, відбиток - odbitka, грим – szminka, charakteryzacja, гротеск - groteska, декаданс – dekadencja, екзерсис - wprawka, елипсис - elipsa, енгармонізм – engartonja, конферанс - konferansjerka, купол - kopuła, лобзик - laubzega, масштаб - skala, метод - metoda, модерн - moderna, нотоносець - pięciolinia, об'єм – objętość, оркестр - orkiestra, офорт – akwaforta, підмальовок - podmalówka, пластелін – plastelina, розтруб - tuba, силует - sylwetka, ультрамарин – ultramaryna, фасад - fasada, фарс - farsa, фіксатив - fiksatywa, хроматизм - chromatyka, часопростір - czasoprzestrzeń* тощо.

Рідше відповідниками до польських лексем середнього роду бувають українські терміноіменники з маскулінним значенням (*дизайн – wzórnictwo, журнал – czasopismo, pismo, кінотеатр – kino, музей – muzeum, ритурнель – ritornello, темп – tempo, шедевр – arcydzieło, штрих – pociągnięcie*) або фемінним: *ґрунтовка – gruntowanie, консерваторія – konserwatorium, ксилографія – drzeworytnictwo, майстерність – mistrzowstwo, містерія – misterium, настройка – strojenie, післямова – posłowie, прелюдія - preludium, розробка - opracowanie, розтушовка – cieniowanie, художність - artyzm* і под.

Менш помітною на тлі загального масиву аналізованих лексем є відповідність між українськими термінами середнього роду та їх аналогами в польській терміносистемі - або чоловічого (*багатоголосся – wielogłos, естетство – estetyzm, житіє – żywot, зубило – przecinak, кайло – kilof, лекало - krzywnik, wyornik, szablon, сопрано – sopran*), або жіночого роду (*аранжування – aranżacja, білило – biel, мистецтво – sztuka, музеєзнавство – muzeologia, музикознавство – muzykologia, награвання – przygrywka, одноголосся – jednogłosowość, різьблення – rzeźba, типізування - typizacja*). Лише поодинокі випадки засвідчують належність різних значеннєвих компонентів полісемічних мистецтвознавчих термінолексем до неоднакових за родовими ознаками груп, як-от: *декадентство – 1) dekadentyzm, 2) dekadencja*.

Такі розбіжності можуть супроводжуватися змінами в повноті реалізації відмінкової парадигми, коли в одній з мов лексема має повну парадигму словозміни, а в іншій – нульову. Так, невідмінюваними іменниками середнього роду в україн-

ській мові є деякі терміни, котрі водночас у польській лінгвосистемі характеризуються відмінюваністю, але іншою родовою ознакою: *бароко – barok* (ч.р.), *бра – kinkiet* (ч.р.), *есе – esej* (ч.р.), *кабаре – kabaret* (ч.р.), *контральто – kontralt* (ч.р.), *крокі – szkic* (ч.р.), *zarys* (ч.р.), *маестро – maestro* (ч.р.), *mistrz* (ч.р.), *маркетрі – markieteria* (ж.р.), *меццо-тинто – mezzotinta* (ж.р.), *моралітє – moralitet* (ч.р.), *ревю – rewia* (ж.р.), *сольфеджіо – solfeż* (ч.р.), *фортепіано – fortepian* (ч.р.). Лише деякі з мистецтвознавчих термінів відрізняються за ознакою повноти парадигми, зберігаючи при цьому спільність родової належності, напр.: *кантабіле – cantabile, легато – legato, лібрето – libreto, піаніно – pianino, радіо – radio, ретро – retro, рококо – rokoko, сграфіто – sgrafito, тремоло – tremolo, tremolando, тріо – trio.* Очевидність латинського походження вирізняє групу польських терміноіменників недостатньої словозмінної парадигми, які в українській мові є відмінюваними субстантивами: *ораторія – oratorium, подіум – podium, просценіум – proscenium, розмір (*вірша*) - metrum*.

Одним із проявів категоріальних значень числа є формально-кількісна неспіввіднесеність у системі термінології мистецтв обох мов: українським сингулятивам відповідають здебільшого польські плюративи (*аксесуар – aksesoria, гайда – gajdy, міракль – mirakle, мольберт – sztalugi, окреслення – zarysy, орган – organy*) і рідше - навпаки (*klawikord - клавікорди*).

Наведені вище лінгвістичні факти вимагають вдумливого й послідовного спостереження за власним мовленням, свідомого контролю за дотриманням норм як української, так і польської мов з боку насамперед фахівців-мистецтвознавців, а також інших мовців.

О. В. Куц

ОДНОРІВНЕВА ТРАНСПОЗИЦІЙНА ПАРАДИГМА СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

Комплексне вивчення парадигми речення на новітніх лінгвістичних засадах є новим поглядом на природу мовних одиниць, що забезпечує створення інтегральної типології синтаксичних одиниць. Транспозиційна парадигма як один з типів дериваційної парадигми охоплює системні трансформації між синтаксичними одиницями різних структурних типів при загальній спільності денотативної семантики. І.Р. Вихованець зазначає, що при транспозиції відбувається «перетворення вихідного речення на речення віддаленої від нього структурної схеми або на синтаксичну одиницю нереченнєвої природи, проте із збереженням у всіх випадках спільного семантичного змісту» [1, с. 166]. З огляду на природу синтаксичних одиниць у парадигмі речення виділяємо однорівневі й різнорівневі транспозиційні парадигми.

Однорівнева транспозиційна парадигма складного речення реалізована в мові регулярними перетвореннями в межах складнопідрядного, складносурядного й безсполучникового складного речень. Складнопідрядні речення є вихідними, оскільки підрядні сполучники належать до зв’язкових елементів першого рангу, які одночасно оформляють синтаксичний зв'язок між головною і підрядною частинами, виражають семантико-синтаксичні відношення і опосередковано представляють власне-семантичні відношення. Складносурядні речення, частини яких пов’язані тими самими, але двобічними семантико-синтаксичними відношеннями, є дериватами відповідних складнопідрядних речень, бо в ролі зв’язкового елемента сурядних частин використовуються єднальні сполучники, що вказують тільки на сурядний зв'язок і не виражають семантико-синтаксичних відношень

між ними, зокрема складносурядні речення з двобічними темпоральними відношеннями, причиново-наслідковими та умовно-наслідковими відношеннями, які виражає семантика предикативних частин. Безсполучникове складне речення є найбільш глибоким дериватом відповідного складнопідрядного, бо характеризується відсутністю формальних виразників синтаксичного зв'язку і семантико-синтаксичних відношень, при цьому останні в похідному реченні створює семантика його предикативних частин [2, с. 60 – 61]. Р.О. Христіанінова зазначає, що сполучники в складнопідрядному реченні виступають ще й виразниками реченнєвої актуалізації та комунікативної настанови [3, с. 83].

Виокремлюємо такі типи однорівневих транспозиційних парадигм складного речення:

1. Двотактова парадигма ***складнопідрядне речення → складносурядне речення → безсполучникове складне речення:*** *...він немов фізично відчув у себе на тім'і її дотик, аж під шкіру сипнуло приском…* (О. Забужко) → *...він немов фізично відчув у себе на тім'і її дотик, і під шкіру сипнуло приском → ...він немов фізично відчув у себе на тім'і її дотик – під шкіру сипнуло приском*; *І коли приходить оце відчуття повторюваності буття, то стає на душі спокійно й водночас байдуже…*(Є. Гуцало) → *Приходить оце відчуття повторюваності буття, і стає на душі спокійно й водночас байдуже → Приходить оце відчуття повторюваності буття, стає на душі спокійно й водночас байдуже.*

К.Г. Городенська зазначає, що двоступеневе дериваційне перетворення складнопідрядних речень можливе за умови наявності власне-семантичних відношень причиново-наслідкових, умовно-наслідкових, відповідності-наслідку та темпоральних. Семантична природа цих відношень уможливлює їх різне комунікативне розчленування, що спричиняє трансформації двобічних відношень в однобічні семантико-синтаксичні, реалізовані в складнопідрядному реченні. У складносурядному реченні зазначені двобічні власне-семантичні відношення трансформуються в двобічні семантико-синтаксичні відношення за умов комунікативного акцентування [2, с. 62 – 63]. Важливим для опису трансформацій є способи оформлення залежної предикації у вихідному реченні. Р.О. Христіанінова виділяє три таких способи: через типову підрядну частину, через катафоричну конструкцію, з використанням техніки підрядного приєднання [3, с. 87 – 97].

2. Однотактова парадигма ***складнопідрядне речення → безсполучникове складне речення:*** *Сусідки підтримували розмову, і виглядало все так, ніби незабаром мали ввімкнути музику й почати дискотеку* (С.Жадан) → *... і виглядало все так: незабаром мали ввімкнути музику й почати дискотеку; Сказали тільки, що самі вже підуть…* (С. Жадан) → *Сказали тільки: самі вже підуть.*

Така безпосередня трансформація в безсполучникове складне речення, на думку К.Г. Городенської, зумовлена природою семантичних відношень. Цільові, допустові й порівняльні відношення формуються на основі власне-семантичних на семантико-синтаксичному рівні речення, об'єктні відношення є формально-граматичними [2, с. 65].

3. Однотактова парадигма ***складносурядне речення → безсполучникове складне речення:*** *Давид мало не зойкнув, далекі роки вдарили його під саме серце, а перед очі вийшли ті вечори… (М.Стельмах) → Давид мало не зойкнув, далекі роки вдарили його під саме серце, перед очі вийшли ті вечори; Металеву браму з навареними на неї олімпійськими кільцями розчинили навстіж, гості з вулиці потрапляли на велике подвір'я… (С.Жадан) ← Металеву браму з навареними на неї олімпійськими кільцями розчинили навстіж, і гості з вулиці потрапляли на велике подвір'я.*

Перетворення, коли вихідним є складносурядне речення, а похідним безсполучникове складне речення, К.Г. Городенська вважає рідшими з огляду на природу протиставних та розділових власне-семантичних відношень, що в семантико-синтаксичній структурі реалізовані двобічними семантико-синтаксичними відношеннями, а також природою зіставних відношень, що ґрунтуються на темпоральних власне-семантичних відношеннях [2, с. 65].

Отже, однорівнева транспозиційна парадигма репрезентує регулярні трансформації між однотипними синтаксичними одиницями при загальній спільності денотативної семантики. Виокремлюємо двотактові й однотактові однорівневі транспозиційні парадигми складного речення. Парадигма з вихідним реченням складнопідрядним може бути двотактовою й однотактовою, з вихідним реченням складносурядним – тільки однотактова. Безсполучникове складне речення є похідним реченням у транспозиційній парадигмі з огляду на відсутність у структурі формальних маркерів семантико-синтаксичних відношень і мовну природу власне-семантичних відношень.

Список використаних джерел

1.Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис : Підручник. Київ, 1993. 368 с. 2.Городенська К.Г. Деривація синтаксичних одиниць. Київ, 1991. 192 с. 3.Христіанінова Р. Складнопідрядні речення в сучасній українській літературній мові. Київ, 2012. 368 с.

О. О. Литвин

ТВОРЧІСТЬ УЛЯНИ КРАВЧЕНКО В ОЦІНКАХ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ

Антропоцентричний підхід до вивчення лінгвальних явищ зумовлює актуальність аналізу мовного чинника в системі духовних цінностей особистості. Адже не лише людина впливає на мову, а й мова формує особистість. Чим глибше людина занурена в мовну стихію, тим багатограннішим є її духовний потенціал. Антропоцентричність наукових досліджень сприяла формуванню в межах лінгвістичного дискурсу функціонального підходу до вивчення художнього тексту, а отже, і поетичної мови як засобу його матеріалізації.

До проблем, що завжди актуалізовані при дослідженні мови творів, належать питання феномену поетичної мови, специфіки індивідуального стилю письменника, співвідношення світогляду митця та його художнього напрямку. У лінгвостилістичних дослідженнях другої половини XX – початку XXI ст. поетичну мову розглядають як у аспекті стилістики художнього тексту, так і в загальному контексті розвитку літературної мови. Мова художнього тексту закономірно відтворює процеси, характерні для певного періоду функціонування літературної мови. Саме тому опис окремих ідіостилів є необхідним складником загального дослідження історії національної художньої мови.

Проблема художнього тексту є однією з найдавніших в історії філології. З античних часів і до сучасності вчені здійснювали спроби теоретичного обґрунтувати це явище та виокремити його характерні ознаки. На розв’язання проблем художнього тексту впливає епоха, традиція, методологія, історична конфігурація самого предмета дослідження тощо. Ці чинники визначають кожну окрему концепцію й формують її диференційні ознаки. Водночас більшість учених визначає, що художній текст – це мистецький витвір, у якому реалізовано певні естетичні цінності та який створено з метою впливу засобами художнього слова на розум, почуття читачів, що повинно викликати в них певні переживання та роздуми

Актуальним і перспективним видається дослідження мови текстів письменників через текст як цілісну єдність, де переплітається картина світу народу, мовою якого пише письменник, та індивідуальна картина світу митця, його світобачення.

Кінець XIX – початок XX ст. відзначається багатством літературних течій, які об'єднані спільною назвою «модернізм». Найвидатнішими представниками українського модернізму були Михайло Коцюбинський, Леся Українка, Ольга Кобилянська, Василь Стефаник, Микола Вороний Олександр Олесь, Володимир Винниченко. Серед цієї плеяди варто відзначити Уляну Кравченко (справжнє ім'я – Юлія Шнайдер), першу західноукраїнську письменницю, творчість якої здобула широке визнання. На жаль, сьогодні художні тексти відомої авторки, культурно-громадської діячки видають рідко.

Уляна Кравченко видатна письменниця Франкової доби. І, за свідченням літературознавців, видатний критик і літературознавець відіграв вирішальну роль і у формуванні творчої особистості Уляни Кравченко. Так, Ю. Горблянський уважає, що класик вплинув і на формування провідного образу у творчості молодої поетеси, і всієї стилістики політичної та філософсько-медитаційної творчості. Починаючи від її другої збірки, це вчувається у всій її поезії [1]. Українська поетеса, прозаїк, публіцист, перекладач, педагог, сподвижниця І. Я. Франка – так характеризує Уляну Кравченко дослідник її творчості І. Скибак [4, с. 65]. У літературі відомі її поетичні збірки «Prima vera», «На новий шлях», «В дорогу», «Проліски», «Лебедина пісня», «Шелести нам, барвіночку», повість «Хризантеми». Варто зазначити, що Уляна Кравченко – складна й суперечлива особистість, зрозуміти яку можна з її поетичних текстів. Творчість письменниці – це усвідомлення власної ролі в поширенні національної культури, вираженні національних українських рис, без цього її поезія й проза не були б зрозумілими співвітчизникам, а отже, й читачам інших національностей, тому що шлях до загальнолюдських цінностей лежить через любов до свого народу.

Повість Уляни Кравченко – це спогади про перші сімнадцять років життя письменниці. «Хризантеми» послужили їй нагодою описати рідний дім, перші дитячі враження, створити портрети батьків, показати три покоління свого роду на широкому тлі політичних, суспільних і національних відносин Галичини середини дев'ятнадцятого століття. Повість відтворює добу, у якій авторка прожила юнацькі роки, дає відбиток її власної духовності, поривів і переживань, висловлених здебільшого у вигляді ліричних вставок. Нестерпне почуття самотності – один із домінантних мотивів творчості Уляни Кравченко. Порятунок від туги, від людських пересудів, від суспільних хиб авторка шукає у природі.

У «сердечній глибині» Уляни Кравченко крилися і любов, і біль, і захоплення, і розчарування, тому що шлях до пізнання істини був у неї і радісний, і сумний. Радісний тоді, коли відчувала прекрасне в людях, у квітах, в українській природі: «*Устіянович. Священик і поет! Мені здавалося, що поети – окрема каста. Поезія – таємний обряд. Творчість – об'явлення. Мій батько вірив у місію поета, в нашого Федьковича, а передусім його, мого земляка Устіяновича»* [3, с. 31].

У повісті «Хризантеми» відображена історія становлення молодої особистості та поетеси, її духу й самосвідомості. Письменниця вдається до саморефлексії, тому й передає історію свого становлення надзвичайно емоційною мовою. Слову вона надає особливого значення, розуміючи, що ніщо не володіє такою силою переконання як слово. Як засобу повідомлення думок і передачі почуттів, мові «Хризантеми» властива така визначеність і незаперечність, яка мало коли

доступна здоровому зображенню. Мова повісті філософічна, тому значення кожного слова настільки динамічне, що кожна наступна думка набуває у письменниці нового відтінку. Не випадково «Хризантеми» так багаті метафорами, порівняннями, уподібненнями, інверсіями та іншими засобами мовлення. «*Береза шумно шелестить, імлою срібною повита, в листках її роса тремтить... Імла, що довгі віти криє, – це наче мрія золота... Нещадний вітер – це судьба...* «[3, с. 293]; *«Самітні берези я бачила в горах над прірвою... Вони борються з вихрами, щоб не впасти, поживу беруть тільки з повітря, що на тій висоті сильне, як вино...»* [3, с. 294]; «*Усі плаї здіймаються угору. Весна несе приплив. Бліді галяви розцвітають і в'януть, а вітер несе клаптики дрібно записаного паперу, як пелюстки блідої рожі*» [3, с. 333]. Ці засоби мовлення народжують в свідомості читачів живі й духовно конкретні образи, яким співзвучні й зорові асоціації. Проте краса таких образів повісті не в тому, що вони наочні, а в тому, що вони вбирають у себе ті думки й почуття, що постають у нашій уяві як результат зображуваних письменницею подій. У таких образах закладена авторкою свого роду естетична філософія, метою якої є полегшити розуміння художнього образу.

Уляна Кравченко широко вживає також слова, які дещо відступають від звичайної норми слововживання. Наприклад, деякі лексико-синонімічні засоби, використані для більшого увиразнення слова. Цей прийом надає «Хризантемам» певної експресивності, стає своєрідним джерелом емоційності вираження думок і почуттів письменниці. Такі засоби забарвлення мови зустрічаємо в тих місцях, у яких подано описи природи або описи подій, що давно відійшли разом з її близькими в минуле: «*Шалений вихор – шум гуляє, женеться на роздоріжжі. Подав мені – цвіт білих хризантем. Ті цвіти спізнені, сумні, смерти символ-емблема*» [3, с. 163].

Модерне чуття слова було властиве Уляні Кравченко. Вона почали творити в середині 80-тих років XIX ст, у цей час у Європі формується модернізм, зокрема символізм, упливу якого зазнало багато українських письменників. Символістські мотиви властиві Уляні Кравченко в її перших поетичних збірках та прозі. Письменниця вдавалася до експериментів, шукаючи найкращих способів і засобів реалізувати творчі задуми. Водночас модернізм представив розмаїття течій, кожна з яких мала свою домінанту й обирала унікальні формальні та змістові принципи побудови тексту. Як представник символізму Уляна Кравченко вважала природу зразком досконалості, у творенні поетичної картини світу зверталася до лексико-семантичного фонду природної символіки. Оскільки символістське світовідчуття письменниці спиралось на ототожнювання душі з природою, то пейзаж у різноманітних проявах тлумачиться як відповідний стан душі.

Індивідуально-авторський стиль письменниці формувався під упливом взаємозумовлених лінґвальних і екстралінґвальних, мовно-поетичних і мистецьких, соціальних і політичних, світоглядних і філософських чинників, до яких належать, з одного боку, загальнокультурні, етнонаціональні й літературні традиції української та європейської словесності, з іншого – особистісні чинники, зумовлені індивідуальним світосприйняттям і світорозумінням авторки, її ідейними та естетичними засадами, на яких ґрунтується мовна картина світу письменниці.

Список використаних джерел

1.Горблянський Ю. «І хто кому натхненням був…» До 150-річчя від дня народження Уляни Кравченко // Каменяр (інформаційно-аналітичний часопис Львівського національного університету імені Івана Франка), №4, квітень 2010. 2.Завадович Р. Передмова // Кравченко У. Хризантеми. – Чікаго: Видавництво Миколи Денисюка, 1961. – С.7-12. 3.Кравченко У. Хризантеми.

– Чікаго: Видавництво Миколи Денисюка, 1961. – 413 с. 4.Скибак І. Уляна Кравченко – соратниця Каменяра / І. Скибак // Слово і час. – 2006. – № 8. – С. 65 - 67.

Н. І. Лєпухова

РЕАЛІЗАЦІЯ ГРИ СЛІВ У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ РЕКЛАМНОМУ СЛОГАНІ

Гра слів – це процес і результат свідомої лінгвокреативної діяльності індивіда, спрямованої на нестереотипне варіювання форми та змісту мовних одиниць на ігровому регістрі комунікації з метою впливу на емоційну та/або інтелектуальну сферу адресата [2, с. 6]. Чим більше мовне оформлення відхиляється від звичних стандартів у рекламному слогані, тим вище ймовірність того, що реципієнт зверне увагу на рекламу. Гра слів тут реалізується на фонетичному, лексико-стилістичному та словотвірному рівнях.

Лексико-стилістичний рівень. Серед лексичних прийомів мовної гри варто виокремити: лексичний повтор, полісемію, каламбур, епітет, оксиморон, порівняння, перифраз.

У рекламі пива «*Das darf ja wohl nicht Warstein*!» і «*Da kann ja Jever kommen*!» каламбури створюються шляхом лексичної заміни словосполучення wahr sein і невизначеного займенника jeder на співзвучні назви марок пива (Warstein і Jever). У рекламному слогані «*Alles wird becher*!» замість форми вищого ступеня прикметника gut (besser) використовується окказіональна лексема becher –: bechern - «гуляти, пиячити».

У рекламному слогані автомобільної компанії Auto Becker, що звучить «*Traditionell innovativ*», основою гри слів є явище оксиморону, стилістичний зворот, в якому поєднано контрастні слова в плані семантики («традиційно інноваційний»), що «створюють несподівану смислову єдність» [1, с. 36].

Фонетичний рівень. На фонетичному рівні у рекламних текстах найчастіше використовуються засоби звукових повторів, такі як: алітерація; асонанс; паронімія; анафора; епіфора; анадиплозис та ін.

Алітерація – «один із способів звукової організації мови, що відноситься до звукових повторів і полягає в симетричному повторенні однорідних приголосних звуків» [3, с. 27]. У рекламі взуттєвого крему фірми Lodix «*Lodix läßt Leder länger leben*» має місце повторення однакових приголосних [l] на початку слів, що сприяє підвищенню запам'ятовування рекламного слогану. У слогані фармацевтичної фірми Hartmann «*Hartmann hilft heilen*» повторення приголосного звуку [h] підвищує емоційний ефект. У слогані «*Fährt der alte Lord fort, fährt er mit dem Ford fort*» (реклама автомобіля марки Ford) мовна гра створюється за рахунок використання омофонів Lord / fort / Ford, тотожних або схожих за звучанням. У рекламі інтернет-провайдера ISH «Ish bin da» має місце каламбурне обігрування схожих за звучанням займенника ich і назви фірми ISH.

Асонанс – симетричне повторення однорідних голосних [3, с. 31]. У рекламі цигарок KansasCity «*Männer ... Kenner ... KansasCity*» спостерігаємо симетричне повторення акустично подібних голосних букв ä, e і a, що підвищує емоційний ефект. У слогані «*Der neue Riesen – probieren Sie diesen!*» повторення однакових голосних [i:] створює музичний ефект.

Звуконаслідування – «закономірна мимовільна фонетично мотивований зв'язок між фонемами слова» [3, с. 57; 36]. У рекламі шпинату з вершками «*Der*

mit dem Blub!» звуконаслідування Blub за звучанням нагадує «булькання» шпинату під час його приготування.

Рима – представляє співзвуччя двох складів, що стоять в кінці вірша, наприклад, однакові суфікси або флексії [3, с. 105]. У рекламі прального порошку Pril «*Willst du viel, spül 'mit Pril*» рима створюється за рахунок акустично подібних лексем viel і Pril, що підвищує запам'ятовуваність слогану і створює емоційний фон.

Словотвірний рівень. На словотвірному рівні гра слів реалізується контамінатами та оказіоналізмами. *Контамінація* – взаємодія мовних одиниць, які поєднуються або в асоціативному, або в синтагматичному ряді, що призводить до їх семантичних і формальних змін або до утворення нової (третьої) мовної одиниці [3, с. 98]. Наприклад, «*Lightenschaft*» (реклама морозива) – слово, співзвучне німецькому «*Leidenschaft*» («пристрасть»), але у структурі містить назву продукції, таким чином, утворюючи лексему, що символізує пристрасть до продукту. Контаміноване утворення Hap-petit з рекламного слогана «*Guten Happe-tit*!» (McDonalds) виникло в результаті концептуального злиття смислів схожих за звучанням лексем Happen («шматок їжі»; einen Happen essen – «перекусити») і Appetit.

Таким чином, незважаючи на те, що кожен рівень має свої мовні особливості, всі проаналізовані нами рекламні слогани спрямовані на один загальний ефект – привернення уваги за допомогою мовної гри, яка дозволяє досягти максимального впливу на споживача.

Список використаних джерел

1. Ильясова С. В., Амири Л. П. Языковая игра в коммуникативном пространстве СМИ и рекламы. Москва : Флинта, 2009. 296 с. 2. Сніховська І.Е. Механізми, засоби та прийоми мовної гри в сучасній англійській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04. Запоріжжя, 2005. 20 с. 3. Сучасний тлумачний словник української мови: 65 000 слів [за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. Дубічинського].

Л. П. Бойко

МОРФОЛОГІЧНІ АНОРМАТИВИ ЯК ЕКСПРЕСИВНО-СТИЛІСТИЧНИЙ ЗАСІБ ХУДОЖНЬОГО МОВЛЕННЯ ЛІНИ КОСТЕНКО

Будь-які зміни в межах традиційної частиномовної парадигми та парадигми категорій спричиняють певні зрушення, що на момент свого виникнення сприймаються як ненормативні, ситуативні, але з часом можуть піднятися до рівня узусу, прийнятися й закріпитися ним або відкинутися й залишитися на рівні випадкового морфологічного явища [1, с. 190]. Ці явища в контексті художніх творів розглядають як такі, що вживаються з певною стилістичною метою. Стилістичний потенціал морфологічних засобів в художньому тексті досліджували П. С. Дудик, А. П. Коваль, Л. І. Мацько, О. Д. Пономарів, П. Д. Тимошенко, В. А. Чабаненко та інші. Проте не всі дослідники одностайні в поглядах на природу таких морфологічних явищ. На думку Ж. В. Колоїз, «заміна способу вираження грамеми при збереженні морфологічною одиницею свого лексичного значення, утворення нових граматичних модифікацій демонструє вияв категорії оказіональності на морфологічному рівні» [1, с.192].

У творчості Ліни Костенко досить часто має місце порушення морфологічних норм числової парадигми, коли у формі множини вживаються ті іменники, яким властива лише форма однини. Серед них:

- іменники з абстрактним значенням (<…> *завтра жде своїх* ***натхнень*** [3,

с. 9], *різні* ***правди*** [4, с.20], *Де в битвах завойовані* ***свободи****?* [2, с.10], *І почалися інші вже* ***митарства*** [2, с.12], *Як довго йшла до тебе, як нехутко, / і скільки ще і* ***сумнівів****, і скільки ще* ***втом****!* [3, с. 300], *Красива жінка – істна відносна./ Найперша міс на конкурсі* ***оман*** [3, с.147], *Ох, вишепчи мені не старощі, не* ***болесті*** [2, с. 107] та ін.);

- власні назви (<…> *не вистачило* ***Трой*** [3, с. 431], <…> *на штурм* ***Бастілій*** [47, с.300], *Я виграв би ще тисячу* ***Пиляв****!* [2, с.105] тощо);

- іменники з матеріально-речовинним значенням (*І не було алей на променад. Ні вишуканих* ***вин****, ні пундиків, ні* ***печив*** [2, с.94], ***Асфальтами*** *залите вухо не знає імені: Народ* [3, с. 242] та ін.).

Порушення морфологічних норм у цих випадках спричиняє зміну семантики та експресивного забарвлення, оскільки такі морфологічні анормативи виконують «не пряму, не кількісну, а чисто експресивну, виражально-зображальну функцію» [5, с.185].

Анормативним явищем у мовотворчості Ліни Костенко є відмінювання незмінних власних назв іншомовного походження*: Ну, а якби нам матінка Оранта / підкинула Верґілія чи* ***Данта****?* [2, с.85].

Яскравими прикладами представлені анормативи, що з'явилися внаслідок порушення норм творення ступенів порівняння прикметників: *Такі свої* ***чужіші*** *чужини* [2, с. 82], *Якщо вже я дізнав таку зневагу, то як живуть* ***безправніші****, ніж я?!* [2, с.90], <…> *Чи мав при собі гроно* ***найвченіших*** *мужів, піїтів і музик?* [2, с. 73], *Такі орли, один* ***орліший*** *іншого* [3, с. 514]. Більше того, Ліна Костенко творить форму вищого ступеня порівняння від іменників (<…> *так суверделить мені у груди, щоб татари ж бачили, що він* ***татаріший****!* [2, с. 107]) та займенників (*Було всього, а буде ще* ***всьогіше****. / І що не день – все гірше, й гірше, й гірш*е [2, с.125]). В окремих випадках суфікс вищого ступеня порівняння приєднується до вже ступеньованої форми прикметника: *Були б і ви, і ми таким би чином дома./ Було б і вам, і нам* ***кращіше*** *так обом* [4, с.122]. Також у поезії Ліни Костенко трапляються випадки творення аналітичної форми надмірного ступеня інтенсивності ознаки від відносних прикметників*: Він бачив світ крізь* ***дуже грецькі*** *міфи* [3, с.420], *У нього* ***дуже творча*** *криза* [3, с.229]. Такі морфологічні оказіоналізми привертають увагу читача насамперед своєю незвичністю і несподіваністю.

У творах письменниці зафіксовані короткі форми відносних прикметників: *О, ти прекрасний і сильний, ти вельми* ***промовен*** [2, с.144], *Щоправда, я не так щоб і* ***тверез*** [2, с.50].

Зрідка трапляються випадки вживання іменника у невластивому для нього роді: <…> *мені у саме* ***центро*** *поціляв* [2, с.71], *Куди не поткнешся – один* ***ярем*** [2, с.13]. «Таке вживання, за спостереженнями В. А. Чабаненка, завжди супроводжується переводом словоформи в іншу стильову площину і породженням особливої мовленнєвої виразності [5, с. 186].

В окремих випадках неперехідні дієслова набувають значення перехідних і мають при собі додаток у формі знахідного відмінка без прийменника. Наприклад: *Він тихо* ***плаче правду,*** *що я когось далекого люблю* [3, с.44]. Такі анормативи виступають невід'ємними складниками художніх образів.

Отже, проаналізований фактичний матеріал дозволяє зробити висновок, що морфологічні анормативи не лише засвідчують потенційні можливості мовної системи, але є потужним експресивно-стилістичним засобом у творах Ліни Костенко.

Список використаних джерел

1.Колоїз Ж. Українська оказіональна деривація : монографія. Київ : Акцент, 2007. 310 с. 2.Кос-

тенко Л. Берестечко: історичний роман. Київ : Український письменник, 1999. 160 с. 3.Костенко Л. Вибране. Київ : Дніпро, 1989. 559 с. 4.Костенко Л. Маруся Чурай: історичний роман у віршах. Київ : Дніпро, 1982. 136 с. 5.Чабаненко В. А. Стилістика експресивних засобів української мови : навч. посібник. Запоріжжя : Вид-во Запорізького держ. у-ту, 1993.216 с.

Г. А. Коцюбовська

ПРИЄДНУВАЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ ЗІ СПОЛУЧНИКОМ *ТА* У ТВОРАХ О. Т. ГОНЧАРА

Розглядаючи приєднувальні конструкції як певну текстову єдність, дослідники звертають увагу на матеріально виражені показники зв'язку між частинами побудови. Учені пропонують вважати засобами приєднування сполучники, що виступають лише у функції приєднувальних, та приєднувальні слова, омонімічні сполучникам і сполучним словам сурядності чи підрядності [2, с. 128]. В. Л. Рінберг відзначає, що такі омонімічні сполучники не збігаються у вираженні логіко-семантичних відношень і в реалізації функцій із сполучниками сурядності й підрядності, хоча їх продовжують називати сурядними чи підрядними [3, с. 54].

В. А. Дмитренко теж звертає увагу на часткову втрату сурядним сполучником своїх граматичних властивостей у тексті. Актуалізуючись, сполучник у приєднувальній конструкції набуває таких функцій, як значення додаткової інформації, уточнення, протиставлення, гіпотези, висновку, що значно перевищують його вихідне загальномовне призначення [1, с. 24].

Засобом зв'язку при приєднуванні може виступати сполучник ***та***. Особливістю його вживання в художній спадщині О.Т.Гончара є те, що за інших обставин за своїм значенням і функціями він відповідає єднальному ***і*** або протиставному ***але***, а також є омонімом до модальної підсилювальної частки ***та***. Усе це відіграє певну роль, коли ***та*** поєднує частини приєднувальних конструкцій. Але, крім вираження цих ознак, ***та*** набуває нових функцій, увиразнює й поширює свою семантику.

Та в приєднувальних конструкціях має багато спільного зі сполучниками ***але***, ***і*** в цій ролі. Стосовно основного компонента приєднуваний реалізує додавання, продовження, поширення вже відомої інформації: *О, який-бо ти вже великий став! Та який гарненький!*; *Піди лишень вікна позатуляй. Та корові на ніч підкинь, та збігаєш потім до Семенихи олії позичиш*. Разом основна і приєднувана одиниця створюють перелік дій, явищ, ознак, об'єднаних спільністю семантики. Він також може приєднувати звичайну додаткову інформацію і мати значення простого приєднання, переходу в тексті до нової думки: *Думаєш, Іллєвський краще за мене живе? Та вони просто голодують, тільки Серьожка не признається*. Таке смислове наповнення сполучника наближає його до підсилювальної модальної частки.

Приєднані сполучником ***та*** компоненти часто виконують роль доповнення, поширення попередньої думки якимось новими відомостями, на які немає вказівки в попередньому тексті: *Ой, як вона говорила!.. Я так і не складу. Та все чудно якось…* Приєднувальні компоненти зі сполучником ***та*** виконують функцію надання розмовно-побутового відтінку висловленню.

Сполучник ***та*** може приєднує до основного повідомлення побіжне зауваження: *Програвся…Та тут рідко кому таланить…*, яке може мати як протиставний, так і єднальний характер. Іноді вони виступають з відтінком конкретизації, звуження. Уточнювальна функція найчастіше пов'язана з протиставним значенням сполучника ***та***: *Скрізь у вікнах світиться. Та найясніше світяться вікна у*

їхній хаті, яке часто посилюється заперечною часткою ***не***: *Взяла ж ото мене Власівна за руку і веде…Та не дорогою, а якимись джунглями*. Сполучник може бути з протиставним значенням лише тоді, коли додана одиниця вступає у відношення семантичного протиставлення з попердньою. Увиразненню й поширенню значення приєднуваного компонента сприяють різні вставні слова, що з'являються поряд зі сполучником: *Ми знаємо, що ти нічого не потоптала, нічого не зреклась. Та, зрештою, іншої поведінки ми від тебе й не чекали*; *Наче воно не однаково – огон, чи гаша. Та, мабуть, що ні*.

Функцію, подібну до вставних, виконують і частки ***чи, хіба***, які належать до питальних. Відповідно вони беруть участь у формуванні приєднувальних запитань риторичного характеру: *Звісно, їй неприємні і мої босоніжки, і мої заплетені коси, і мої білі руки. Та хіба я винна в цьому?*. Частки ***хіба, чи*** надають приєднуваній одиниці значення припущення, сумніву стосовно змісту повідомлення, висловленого в попередній частині тексту, а наявність спільних лексичних елементів в основній і приєднуваній частинах конструкції допомагає індивідуалізувати об'єкт сумніву чи припущення: *Кіннота втратила серце! Та хіба тільки кіннота втратила його?*; *Якби ж то могла всім дівчатам сказати про це, передати гірку, запізнілу свою науку! Та чи так уже й запізнілу, чи так уже безнадійну?*.

Таким чином, приєднування зі сполучником ***та*** мають досить широкий спектр значень. За своїм навантаженням він наближається до сполучників ***але, і*** та має яскраво виражений розмовний характер. Збагаченню його семантики сприяє наявність у приєднувальних конструкціях вставних слів, часток.

Список використаних джерел

1.Дмитренко В.А. К вопросу о метатекстовом присоединении// Взаимоотношения системы языка и речевой деятельности. Вісник ХДУ. – Харків, 1992. - № 372. – С. 22 - 26. 2.Жайворонок В.В. Складноприєднувальні конструкції в українському усному і писемному літературному мовленні: Дис. канд. філол. наук: 10.02.02.- К., 1969. – 234 с. 3.Ринберг В.Л., Усатенко Т.П. Текст і навчання зв'язного мовлення // Українська мова і література в школі.- 1980.- № 2. – С.51-57.

М. В. Бокова, С. С. Черкасов

УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОПИС 2019 – КРОК ДО ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У ГРОМАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Землі, що входять до складу сучасної території України, в різні історичні періоди були під культурним впливом багатьох держав. Ціннісні орієнтири українців поєднують в собі риси як західноєвропейських народів, так і східних культур. Значний відбиток на формування цінностей українського народу залишив СРСР. Проте, з моменту отримання Україною незалежності, пріоритетним напрямом зовнішньої політики була інтеграція до євроатлантичних структур, насамперед до ЄС і НАТО. Це прагнення підкреслила Революція гідності, що проходила в 2013-2014 рр. З того часу, відбулася і певна «ціннісна революція», що мала на меті українізацію культури паралельно з втіленням європейських цінностей у суспільстві. Одним із вагомих кроків для реалізації цієї мети став Український правопис 2019 року.

Схвалення 22 травня 2019 року нової редакції українського правопису Кабінетом Міністрів України викликало неоднозначну реакцію. Згідно з результатами опитування, що проводилося з 16 серпня по 7 вересня 2018 року, загалом 51 % проголосувало за проведення реформи, 47 % – проти. Було прийнято ряд вагомих змін, що торкнувся не тільки мови, а і ціннісного аспекту життя українців [2].

1. Впровадження фемінітивів. Це нововведення є одним з найважливіших кроків для подолання гендерної нерівності. Відомо, що протягом тривалого часу

в Україні, так само як і в країнах Європи, жінки мали значно меншу кількість прав, порівняно з чоловіками. Цей факт суперечить поняттю «демократичне суспільство», оскільки виключає рівність і свободи людей. Феміністський рух, що почався ще з XIX століття в країнах Європи, майже кардинально змінив ситуацію. Незважаючи на те, що в Україні досі зберігаються деякі аспекти дискримінації жінок, зокрема у професійній діяльності, саме впровадження фемінітивів для позначення професій є дуже доречним для подолання цієї нерівності, особливо на ментальному рівні [4].

2. Погоджено написання назв сайтів та інших інтернет-сервісів тільки українською мовою, з обов'язковим відмінюванням за правилами правопису. Це свідчить про рішучість та готовність українців відходити від консерватизму та рухатися назустріч модернізму; сприймати нововведення та впроваджувати їх безпосередньо в Україні [3].

3. Переклад білоруських і російських імен українською мовою. Відтепер білоруські та російські імена за традицією не транслітеруються, а передаються українськими відповідниками. Слід зазначити, що нововведення стосується лише російських і білоруських імен. Сюди ж входить і написання російських прізвищ на -ой з відповідним українським закінченням на –ий. Це свідчить про прагнення українців довести свою унікальність та відмінність від східнослов'янських народів, що є особливо актуальним на початку XXI століття. Таким чином, можна стверджувати, що Україна ще раз підкреслює намір звільнитися від впливу Російської Федерації та проросійських структур і розвиватися за західним зразком [1].

4. Варіантність написання слів, що походять із давньогрецької мови і мають стійку традицію передавання буквосполучення au шляхом транслітерації як ау (тепер можливо з ав); у словах, узвичаєних в українській мові з ф, допускається орфографічна варіантність з т. Тобто, це надає можливості використовувати український варіант, не пориваючи зв'язок з власне грецьким оригіналом, що означає певне дотримання європейських традицій [5].

Отже, зміни в українському правописі доводять прагнення України стати частиною Європи, не пориваючи з власними традиціями. Це означає збереження української культурної самобутності з активним втіленням європейських цінностей.

Список використаних джерел

1. Драчук С. 20 найбільших новацій Українського правопису 2019 року. 2019. – URL: https://www.radiosvoboda.org/a/30025623.html. 2. Мартинник Б. Пишемо та говоримо по-новому. Про переваги і недоліки нового українського правопису. 2019. – URL: https://expres.online/news/pishemo-ta-govorimo-po-novomu-pro-perevagi-i-nedoliki-novogo-ukrainskogo-pravopisu. 3. Новий правопис: що змінили в українській мові та чому це важливо. 2019. URL: https://orbita.dn.ua/novij-pravopis-shho-zminili-v-ukrayinskij-movi-ta-chomu-tse-vazhlivo.html. 4. Приймачок О. Український правопис – 2019: основні зміни та доповнення. 2019. – URL: https://eenu.edu.ua/uk/articles/ukrayinskiy-pravopis-2019-osnovni-zmini-ta-dopovnennya. 5. Українець О. Правопис: плюси, мінуси та важливі моменти. 2019. – URL:https://rus.lb.ua/society/2019/05/28/428054_pravopis_plyusi_minusi_vazhlivi.html.

Н. В. Бондар

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО ВИКЛАДАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Дистанційне навчання вже стало невід'ємним компонентом освітнього процесу в українських вишах. Світова пандемія Covid-19 перенесла спілкування викладачів та студентів майже повністю у віртуальний простір та змусила адаптуватись до нового навчального формату. Неоднозначними є міркування освітян щодо

переваг та недоліків дистанційного навчання, оскільки його проблемність зумовлюється різними чинниками. Серед них вагому роль відіграє специфіка як освітньої програми в цілому, так і її окремих навчальних компонентів.

Курс «Латинська мова та медична термінологія» належить до нормативних дисциплін освітніх програм медичного профілю. Основними завданнями курсу є вивчення основ латинської граматики, засвоєння латинського та давньогрецького медичного вокабуляру, формування в студентів умінь та навичок побудови медичних термінів та їх коректного застосування у майбутній професійній комунікації. Досвід дистанційного викладання латині в Івано-Франківському національному медичному університеті дозволяє виділити ряд проблемних моментів, що виникають при організації онлайн-навчання.

Перш за все, це вибір оптимальної навчальної технології. Дослідники феномену дистанційної освіти відзначають ефективність таких технологій як телевізійно-супутникові, мережеві та кейс-технології [3]. Дві останні сьогодні поєднуються в різних пропорціях при викладанні латинської мови у медичних вишах. Сучасні освітні онлайн-платформи, зокрема Microsoft Teams та Zoom, забезпечують можливість проведення віртуальних практичних занять у режимі реального часу. Для організації самостійної позааудиторної роботи студентів формуються спеціальні кейси електронних навчально-методичних матеріалів та контрольних завдань, встановлюються проміжні та кінцеві дедлайни для їхнього опрацювання.

Важливим моментом є також адаптація традиційних методів навчання, що передбачені навчальною програмою дисципліни, до практичних онлайн-занять. При викладанні латинської мови найбільш доречними виявилися метод програмованого комп'ютерного навчання (зокрема використання навчаючих онлайн-програм типу «тренажер» та «екзаменатор» для виконання лексико-граматичних тестів) і прямий метод, в основі якого – використання унаочнень та ілюстрацій (наприклад, демонстрація анатомічних об'єктів, медичних препаратів, лікарських рослин з відповідними латинськими термінологічними найменуваннями). Як зазначають науковці, візуальний ефект онлайнового інтерфейсу позитивно впливає на якість викладання та навчання [2, с. 275].

Натомість застосування окремих методів фронтального опитування («мікрофон», «мозковий штурм», метод незакінчених речень) та деяких інтерактивних методів (ділова гра, обмін знаннями, методи «інтерв'ю» та «круглий стіл») часто пов'язане з певними труднощами. Не завжди вдається забезпечити інтерактивність всіх учасників заняття у віртуальному просторі та зворотній зв'язок студентів з викладачем. Зазвичай, причинами цього є низька якість технічного обладнання, недостатня пропускна спроможність онлайн-мережі під час відеоконференції або навіть тимчасова відсутність доступу до інтернету. Тому ми поділяємо думку дослідників, які вважають, що дистанційна форма передачі знань є менш ефективною, а обмежене спілкування студентів між собою мінімізує обмін досвідом [1, с. 194].

Ще однин проблемний момент – це організація дистанційного поточного контролю, що включає перевірку теоретичної та практичної підготовки студента до кожного заняття. Найпростішим засобом контролю є онлайн-тестування вхідного та кінцевого рівня знань на практичному занятті. Однак для забезпечення об'єктивності оцінювання необхідний також контроль умінь та навичок перекладу анатомічних, клінічних та фармацевтичних термінів, виписування рецептів латинською мовою, формулювання клінічних діагнозів. Тому академічна успішність студентів регулярно перевіряється у формі письмових робіт. Це в свою чергу зумовлює по-

требу розробки та постійного оновлення електронної бази індивідуальних практичних завдань та ситуаційних задач різних рівнів складності для кожного студента.

Як показує досвід, дистанційне навчання змінює характер та зміст діяльності всіх учасників освітнього процесу. Основним заданням викладача стає організація самостійної пізнавальної активності студентів шляхом оптимального поєднання дієвих методів навчання.

Список використаних джерел

1. Самолюк Н., Швець М. Актуальність і проблемність дистанційного навчання. Нова педагогічна думка. Рівне, 2013. № 1.1. С. 193-197. 2. Сисоєва С.О., Осадча К. П. Стан, технології та перспективи дистанційного навчання у вищій освіті України. Інформаційні технології і засоби навчання. Київ, 2019. Том 70. № 2. С. 271-284. 3. Толочко В. М., Медведєва Ю. П., Зарічкова М. В., Панкратова Я. І. Проблемні аспекти дистанційної форми освіти та можливості її використання в Україні. Провізор. 2009. № 11. URL: http://www.provisor.com.ua/archive/2009/N11/padfo_119.php (дата звернення: 26.02.2021).

Т. В. Луньова

СЕМАНТИКА ДІЄСЛОВА *SEE* В ЕСЕ ДЖОНА БЕРДЖЕРА ПРО ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АНАЛІЗ

Дієслово *see*, яке «позначає одну з найбільш базових людських здатностей» [1, с. 1] і часто вживається в англійській мові в усному та писемному мовленні [Ibid.], регулярно зустрічається в есе Джона Берджера [2], присвячених творам живопису, графіки, скульптури, інсталяцій та фотографії. У цих текстах лексема *see* актуалізується в кількох зі своїх численних потенційних значень. Ці значення можна систематизувати з опорою на лінгвокогнітивний аналіз семантики лексеми *see*, здійснений С. Ф. Бейкером у своєму дисертаційному дослідженні [1, с. 45-48], а саме:

1) значення «здатність фізичного візуального сприйняття» – «the faculty of vision in general without any particular object» [1, с. 47], яке корелює з таким значенням у тлумачному словнику: «to have the power of sight» [5], у тексті есе це значення актуалізовано, наприклад, у такому контексті: *«Of course we couldn't have painting at all without light; without light we can't see»* [2, с. 44-45];

2) значення «візуально сприймати об'єкти фізичного світу» – «to perceive a physical object or motion with the eyes» [1, с. 46], яке корелює з такими значеннями в тлумачних словниках: «to be conscious of what is around you by using your eyes«[3], «to perceive by the eye» [5], «when you see something you notice it using your eyes» [4], наприклад: *«Across the valley I could see the already mown fields»* [2, с. 4]. При цьому суб'єкт, який візуально сприймає об'єкти фізичного світу, представлений у тексті есе як людина, наприклад: *«Before I could see them, I began to call»* [2, с. 3] або як інша жива істота (тварина), наприклад: *«They [the cows] recognise the voice without seeing me»* [Ibid.];

3) значення «візуально сприймати об'єкти фізичного світу й інтерпретувати їх» – «to recognize a fact, understand a situation» [1, с. 46], яке корелює з такими значеннями в тлумачних словниках: «to understand, to know, to realize» [3], «to perceive the meaning or importance of» [5], «If you see what someone means or see why something happened, you understand what they mean or understand why it happened» [4], наприклад: *«When I look around at my friends – and particularly those who were (or still are) politically conscious – I see how the long-term direction of their lives was altered or deflected at that moment just as it might have been by a private event: the*

onset of an illness, an unexpected recovery, a bankruptcy. I imagine that if they looked at me, they would see something similar» [2, с. 50]. У наведеному вище прикладі суб'єкт, який візуально сприймає об'єкти фізичного світу й інтерпретує їх, представлений автором есе – особою, яка коментує твори образотворчого мистецтва. Також у тексті есе суб'єкт, котрий здійснює візуальне сприйняття та інтерпретацію, може бути представлений як митець, наприклад: *«Bruegel ad Brecht, despite the four centuries between them, want the same thing understood: Bruegel instinctively, Brecht because he could see more clearly how people take refuge in their helplessness»* [2, с. 43]. В останньому випадку сприйманий об'єкт може розглядатися як певна мистецька тема, наприклад: *«The subject stays the same. But the artist's attitude to it, the way he sees it, undergoes a revolutionary change»* [2, с. 44];

4) значення «дивитися телебачення (новини)» – «to witness the occurrence of an event (including performances)» [1, с. 48], яке корелює з такими значеннями в тлумачних словниках: «to watch a film, television, programme» [3], «watch» [5], «If you see an entertainment such as a play, film, concert, or sports game, you watch it» [4], наприклад: *«Compare this space to what one sees in the average publicity slot, or in a typical CNN news bulletin, or any ass media news commentary»* [2, с. 36];

5) значення «бачити візію» – «to envision a counterfactual situation, often the future or past» [1, с. 47], яке корелює з такими значеннями в тлумачних словниках: «to consider or think about, especially to think about someone or something in a particular way, or to imagine someone doing a particular activity«[3], «to form a mental picture of» [5], наприклад: *«I rested my arm on her neck, and suddenly I saw the evening as from a thousand years away: […] suddenly everything there was indivisible, was one»* [2, с. 4]. Суб'єктом, який бачить візію, у наведеному вище контексті є автор есе; окрім цього, суб'єктом, який бачить візію, може бути художник, наприклад: *«Was his way of depicting, of creating again what he [Albrecht Dürer] saw before him or in his dreams, in some way analogous to the process by which God was said to have created the world and all that was in it?»* [2, с. 60].

Дієслово *see* за природою своєї семантики передбачає, що в контексті йтиметься про суб'єкта сприйняття («experiencer» [1, с. 41]) і про стимул («stimulus» [Ibid.]) або зміст досвіду («a content of the experience» [Ibid.]). В аналізованих есе Джона Берджера лексема *see* найчастіше актуалізується в контекстах, у яких йдеться про сприйняття творів образотворчого мистецтва, відповідно суб'єкт сприйняття конкретизується як суб'єкт сприйняття творів образотворчого мистецтва, стимул – як твори образотворчого мистецтва, а зміст досвіду – як смисл/ значення цих творів.

Суб'єкт сприйняття творів образотворчого мистецтва може бути представлений в есе імпліцитно, наприклад: *«Because the animals run and are seen in profile (which is essentially the view of a poorly armed hunter seeking a target) they sometimes give the impression that they're going to meet»* [2, с. 5] та експліцитно, наприклад: «*Yes, there is something very mineral in Mantegna's paintings, but I don't see figures being cast, molten, from some giant cauldron; rather, I see a stone or a metal surface, worn, dented, scratched, resistant, a surface reflecting all the different aspects of human experience subject to the flow of time»* [2, с. 29].

Коли суб'єкт сприйняття творів образотворчого мистецтва представлений експліцитно, він може бути певною конкретною особою, зокрема, автором есе, наприклад, *«The first time I saw the Grünewald I was anxious to place it historically»* [2, с. 55], а також автором есе та його супутником, наприклад: *«We saw her original statue in Mantegna exhibition at the Louvre, Saint Euphemia …»* [2, с. 30], певною

групою людей, наприклад: *«When these were shut, those before the altar saw the Crucifixion, flanked by St Anthony and St Sebastian. When the panels were opened, they saw a Concert of Angles and a Madonna and Child, flanked by an Annunciation and Resurrection*» [2, с. 50], узагальненим суб'єктом, наприклад: *«So: on the left of the painting, one sees this man's head, long-haired and bloody»* [2, с. 31], колективним суб'єктом, до якого залучається читач есе, наприклад: *«In the first picture you can see the straight line that the right-hand side of the child makes …»* [2, с. 46]; *«Have you ever seen wrinkles, lines on faces better rendered? Have you ever seen painted wrinkles which are so alive – or, rather, which have been so lived?»* [2, с. 27-28]. Такий спектр актуалізованих суб'єктів сприйняття творів образотворчого мистецтва в аналізованих есе є засобом урізноманітнення викладу, що зближує есе з художною літературою на відміну від схематизованого наукового аналізу.

Оскільки в аналізованих есе стимулом візуального сприйняття є твори образотворчого мистецтва, а змістом досвіду сприйняття – смисл/ значення цих творів, цілком закономірно, що в аналізованих есе в контекстах, де йдеться про візуальне сприйняття картин, рисунків, скульптур, інсталяцій та фотографій, дієслово *see* актуалізується одночасно в двох своїх значеннях: «візуально сприймати об'єкти фізичного світу» і «візуально сприймати об'єкти фізичного світу й інтерпретувати їх», наприклад: *«In traditional Egyptian painting nobody was seen in full-face, because the frontal view opens the possibility to its opposite: the back view of somebody who has turned and is leaving»* [2, с. 9]. С. Ф. Бейкер окремо виділив такі випадки актуалізації дієслова *see*, коли одночасно йдеться про фізичне сприйняття та умовисновок, заснований на цьому сприйнятті, як такі, що становлять особливі труднощі для аналізу, віднісши їх до групи «recalcitrant data» [1, с. 109]. В аналізованих есе такий тип актуалізації дієслова *see* є регулярним, наприклад: *«With other painters, it usually only occurs when the subject, the theme of the image, is 'old age', whereas in Mantegna's painted faces, he makes us see the work of time whatever the age of the sitter»* [2, с. 28]. У наведеному фрагменті словосполучення *in Mantegna's painted faces* сприяє актуалізації значення «візуально сприймати об'єкти фізичного світу», а речення *he makes us see the work of time* підтримує актуалізацію значення «візуально сприймати об'єкти фізичного світу й інтерпретувати їх».

Суб'єктом сприйняття творів образотворчого мистецтва в контекстах одночасної актуалізації значень «візуально сприймати об'єкти фізичного світу» і «візуально сприймати об'єкти фізичного світу й інтерпретувати їх» є: автор есе, наприклад: *«With my lens of hope, I had no need of the painted panels of hope. I saw Christ in the Resurrection 'as pallid with the pallor of death.'; I saw the Virgin in the Annunciation responding to the Angel as if 'to the news of an incurable disease' …»* [2, с. 51], фахівці в царині мистецтвознавства, наприклад: *«When experts pretend that they can see here 'the beginnings of perspective', they are falling into a deep, anachronistic trap»* [2, с. 5], споглядачі мистецького твору, наприклад: *« 'You must surely see, velvet, you must see, velvet is my favourite material and I can't resist its touch'»* [2, с. 70].

Коли дієслово *see* актуалізується у своєму значенні «візуально сприймати об'єкти фізичного світу», воно вводить в есе екфрастичні контексти, які є контекстами опису «опису твору мистецтва» [7, с. 5], наприклад: *«When the panels were opened once again, they saw the apostles and some church dignitaries flanked by paintings about the life of St Anthony»* [2, с. 50-51]. У решті своїх значень дієслово *see* вводить в есе метаекфрастичні контексти, котрі спільно з проф. О. П. Воробйовою ми розглядаємо як контексти, що перебувають в тісному смисловому зв'язку з екфразисом, хоча власне екфразисом не являються [6, с. 336, 341-343]. Наприклад,

у наступному контексті актуалізовано значення «візуально сприймати твір образотворчого мистецтва й інтерпретувати його» дієслова *see*: *«Other writers have compare it with the late works of Rembrandt or Beethoven, but I can't follow them. What I see is pure terror and the terror is intimately connected with the ceiling above»* [2, с. 64].

Окрім розглянутих вище контекстів, дієслово *see* актуалізується в аналізованих есе в рефлексивних контекстах, які вербалізують роздуми над закономірностями візуального сприйняття, наприклад: *«Before most works of art, as with trees, we can see and address only a section of the whole: the roots are invisible»* [2, с. 12] або роздуми над закономірностями візуального сприйняття та інтерпретації цього сприйняття, наприклад: *«Each place where there is brilliant light prompts one to imagine oneself there. It is as though the seeing eye sees echoes of itself whenever the light is concentrated. This multiplicity is a kind of joy»* [2, с. 54]. Ці рефлексивні контексти зближують аналізовані есе з власне науковими працями. Також дієслово *see* актуалізується у металінгвістичних контекстах, що відображають пошук точних вербальних засобів вираження досвіду візуального сприйняття та інтерпретації, наприклад: *«… the more I look at the way he painted himself, the more I see a frightened man. I don't mean a coward»* [2, с. 68].

Отже, актуалізоване в есе Джона Берджера про образотворче мистецтво дієслово *see* слугує як для введення вербальної репрезентації творів живопису, графіки, скульптури, інсталяцій і фотографії, так і для надання інтерпретації цих творів. Одночасна актуалізація двох значень «візуально сприймати об'єкти фізичного світу» і «візуально сприймати об'єкти фізичного світу й інтерпретувати їх» є характерною лінгвокогнітивною особливістю дієслово *see* в есе Джона Берджера, яка обумовлюється природою сприйманих об'єктів – творів образотворчого мистецтва, що мають фізично сприйману матеріальну форму і певний смисл, а також спрямованістю есе не лише на вербальний опис творів образотворчого мистецтва, а й на їхню інтерпретацію в контексті історії мистецтва й у ширшому контексті актуальних для людини проблем.

Список використаних джерел

1. Baker C. F. Seeing clearly: Frame Semantics, Psycholinguistic, and Cross-linguistic Approaches to the Semantics of the English Verb See. A dissertation submitted in partial satisfaction of the requirements for the degree of doctor of Philosophy in Linguistics. University of California. Berkeley, 1999. 279 p. 2. Berger J. Portraits: John Berger on artists / Ed. Tom Overton. London, New York: Verso, 2015. 3. See. Cambridge English Dictionary. URL: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/see. 4. See. Collins COBUILD Dictionary. URL: https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/see. 5. See. Merriam-Webster Dictionary. URL: https://www.merriam-webster.com/dictionary/see. 6. Vorobyova O., Lunyova T. Verbal and non-verbal facets of metaekphrastic writing: A cognitive study of John Berger's essays on visual art. Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava. Trnava: University of SS Cyril and Methodius in Trnava, 2020. Volume V. Issue 2. December 2020. P. 335–381. 7. Webb R. Ekphrasis, Imagination and Persuasion in Ancient Rhetorical Theory and Practice. London and New York: Routledge, 2009/ 2016. 238 p.

Г. Д. Малінська

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНО-ПРАВОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ

На сучасному етапі наукового розвитку нерідко спостерігаємо поєднання між собою наук, скажімо економіки і юриспруденції.

Проблему становлення економічно-правової термінології досліджували І.Кочан, А.Токарська, Г.Пастернак, М.Паночко, О.Сербенська, А.Москаленко,

В.Туркін, Д.Гринчишин, М.Шевченко. Для систематизації української економічно-правової термінології потрібно мати об'єктивну картину розвитку термінолексики у різні періоди нашої держави.

Розглянемо шляхи формування економічно-правової термінології кінця XIX – початку XX ст. Джерелом економічно-правової термінології, на думку М.А.Жовтобрюха, на той час була фахова періодика [1,с.205]. Праці українських дослідників І.Франка, С.Дністрянського, М.Бодруга, М.Грушевського, К.Левицького та ін. друкувалися в тогочасній пресі. Практично ні одна природна мова, як зазначає Л.О.Симоненко, при творенні термінів не може обійтися своїми власними ресурсами, тому термінологія багатьох галузей знань різних мов послуговується лексичними та словотворчими засобами високорозвинутих літературних мов, що робить її склад надто строкатим, поєднуючи в собі національні та міжнародні елементи [5,с.5]. І якщо в попередній період для друкованих видань була характерна деяка строкатість і неунормованість економічно-правової термінології, то з 90-х років XIX ст. починає переважати орієнтація на українську народну мову, термінологія поступово стабілізується, конкретизується. Одним із перших осередків національно свідомих правників став заснований 1881 р. у Львівському університеті «Кружок правничий». Відомий адвокат, політичний діяч, редактор «Правничої Часописі» Кость Левицький 1893 р. видає «Німецько-руський словар висловів правничих і адміністраційних». Велику допомогу в укладанні словника надали видатні галицькі правники і громадські діячі Олександр Огоновський, Юліан Сельський, Титко Ревакович, Володимир Лучаковський, Стефан Ковалів, Омелян Огоновський.

Важливо, що словник містив не лише типові західноукраїнські слова, а й велику кількість термінів, що вживалися у східних областях України, наприклад: *безправність, власність, голосування, господарство, народ, опіка, позичка, право, рада, самовластіє.* [3,с.154].

1906 р. у Києві В.Доманицький видає «Словарик» (Пояснення чужих та не дуже зрозумілих слів), де зафіксовано 76 економічних термінів: *актив, акція, біржа, дивіденд, капітал, комерсант, облігація, ресурси, субсидія.*

Проблеми національної термінології досліджував Агатангел Кримський. Помітним явищем у галузі україністики кінця XIX – початку XX ст. стала його праця «Українська граматика» у двох томах (1907 -1908), основана на історичних джерелах. Від 1909 р. дослідження з економіки і права були зосереджені при Науковому товаристві імені Тараса Шевченка, навколо якого гуртувалися провідні термінологи того часу, до його ухвал прислухалися автори наукових праць.

Потрібно зазначити, що економічно-правова термінології кінця XIX – початку XX ст. почала орієнтуватися у термінотворенні на засоби рідної мови: *власність, видатки, господарство, доходи, земля, скарб.* Серед запозичених слів окремо виділяються терміни, запозичені з грецької та латинської мови: *акція, дивіденд, дотація, економія, економіка, квота, латифундія, люстрація, монополія, облігація, оренда, пролонгація.* Паралельно вживаються іншомовні слова та власне українські: *економіка – народне господарство, експропріація – вивласнення, фруктикація – одержання капіталу* [4,с.141].

Отож, можна стверджувати, що українська економічно-правова термінологія кінця XIX – початку XX ст. постала як відносно сформована терміносистема, яка, звичайно, потребувала подальшого удосконалення.

Список використаних джерел

1.Жовтобрюх М.А. Мова української преси (кінець XIX – поч. XX ст.). Київ. 1970. 304 с. 2.Левицький Кость. Німецько-руський словар висловів правничих і адміністраційних. Львів. 1893.

3.Паночко М. Витоки української правничої термінології в Галичині: «Німецько-руський словар висловів правничих і адміністраційних»(1893) Костя Левицького. Вісник Нац.ун-ту «Львів.політ». Серія «Проблеми української термінології». 2004. №503 с.153-156. 4.Пастернак Г. З історії становлення української економічно-правової термінології// Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. Київ : КНЕУ, 2001. С. 137 - 144. 5.Симоненко Л.О. Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку// Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. Київ : КНЕУ, 2001. С. 3 – 7.

M. S. Osinska, Y. O. Nesterenko

COMMUNITY INTERPRETING AS A TYPE OF TRANSLATION

In recent years, a special type of translation, which in English-language literature is referred to as Community Interpreting, has been attracting more and more research attention. In Ukrainian research, the correspondences of this definition are Community Interpreting (CI), Community Translation, Social Translation (a term created by analogy with the phrases «social assistance», «social protection») [3, p. 138].

The purpose of CI is to make it possible for individual citizens or social groups who do not speak the official or regional language to access services provided by local and national authorities and to communicate with the providers of these services. CI is a type of interpreting activity [2, p. 46]. Its peculiarity lies in the fact that CI serves mainly social spheres of life. Situations where public interpreters are needed usually include medical, educational, community, social and juridical . It is always initiated by a public institution (hospitals, police, customs, etc.), has a clearly expressed regulatory and institutional nature and aims to ensure the rights of socially vulnerable groups (emigrants, members of national minorities) [3, p. 137].

In CI, the interpreter should be able to work in a particular mode and have appropriate interpreting strategies. For instance, use short consecutive interpreting or dialogue interpreting when applying for housing, police questioning or medical examinations; also consecutive interpreting using interpreter shorthand when translating a refugee statement; simultaneous interpretation, mostly whispering , for one client or small group of clients; or even use portable simultaneous interpretation equipment or an interpretation booth when working with a large audience. Often the interpreter has to translate all kinds of personal and official documents from a sheet of paper for the needs of the community. The ratio of interpreting telephone conversations and video conferences is also steadily increasing [1, p. 49].

The major challenge in the CI research in Ukraine is the lack of material available for the study. Among such delicate settings as child adoption procedures or medical examination, which demand maintaining absolute confidentiality, the open court hearing seems to be the most accessible setting for collecting material. However, unless the interpreters attend the hearings themselves, the access to their records is very limited, thus making the lack of accessible materials for the research another obstacle in community interpreting development in Ukraine. Those scholars, who practice interpreting themselves and who could have potential access to the community interpreting records, prefer to stay away from the CI due to the low-status of this specialisation and its low levels of remuneration.

Thus, we can conclude that it is not the mode of implementation or the strategies of the community interpreter that distinguish the interpreter, but rather the institutional field of translation, which requires careful handling, sensitivity and confidentiality, and can sometimes even provoke pain and hostility, and the way of working: translation takes place in both directions for the service provider and client; furthermore, the proxemics, the parties involved, the level of formality and the set of registers are completely

different; and therefore, overall, it is a distinct profession with a special social character, specialization and remuneration.

References

1.Hertog E. Community Interpreting / Erik Hertog // Handbook of Translation Studies: Volume 1 / Gambier, Yves and van Doorslaer (eds.). – Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 2010. – P. 49-54. 2.Osinska M. Community Interpreting in Ukraine: Perspectives and Challenges / Mariya Osinska // Actual Problems of Translation Studies and Translation Teaching Methodology. Theses of reports of VIII scientific conference with international participation on 23-24 April 2015 – Kharkiv, 2015. – P. 46-47. 3. Povoroznyuk R. Cross-cultural Dimension of Community Interpreting / Roksolana Povoroznyuk // Scientific Bulletin of the International Humanitarian University : Series Philology, 2018. – P.137-140.

І. Л. Параскун

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У МОВІ ПРЕСИ

На сьогоднішній день засоби масової інформації займають унікальне місце у глобальному інформаційному просторі. Тематика медійних повідомлень охоплює сфери внутрішніх та зовнішніх проблем, що стосуються України відносно економічних соціальних, політичних аспектах. Медійні повідомлення найчастіше представлені українською, російською та англійською мовами, з метою популяризації необхідної інформації. Це гарантує успішну активну взаємодію слів і словосполучень, виникненню та впровадженню нових фразеологізмів. На сторінках преси застосовуються різноманітні виразно-зображальні засоби, серед яких провідна позиція відведена фразеологічним одиницям. Фразеологічний фонд сучасної мови відрізняється багатством і різноманіттям, і кожен аспект його дослідження заслуговує на особливу увагу [2].

У мові преси традиційні фразеологізми і квазіфразеологізми з метою активізації виразності та емоційного впливу можуть видозмінитися. Медійна практика сформувала ряд прийомів трансформації стійких поєднань. При цьому завдання журналіста полягає у підборі точного, яскравого слова чи словосполучення; і це могло б розглядатися досить просто, якщо прийоми доцільно було б застосовувати механічно.

Заголовки медійних повідомлень у пресі є одним з визначальних її компонентів. Від їх представлення та масштабу доцільності залежить рівень популярності конкретного засобу масової комунікації. Заголовки допомагають встановити акценти в медійному повідомленні, випуску, швидко сформувати образ змістовного наповнення матеріалів, виявити першочергове та неповторне, надати уявлення про окреслену тему. Ефективність мови преси багато в чому обумовлена його заголовком, оскільки дослідження психологів підтверджують, що близько 80% читачів акцентують увагу виключно на заголовках [1].

У фразеологізмі автор медійного повідомлення може внести корегування шляхом зміни одного слова або створення словосполучення, додавання чужої чи власної назви (*Довга рука Пекіна; Дарвін і скелети в шафі), чи загальної (Сировина як зброя в новій холодній війні*). Акцентують увагу заголовки, у яких журналісти, застосовуючи поєднання двох фразеологізмів чи крилатих висловів, створюють новий унікальний образ: *Синдром Кроноса і троянський кінь*. Такі заголовки мають особливий емоційний фон, оскільки поєднують в новому образі кілька повчальних історій або кількох відомих персонажів, що несуть на собі слід

певного історичного, міфологічного, літературного або іншого факту, зафіксованого у культурній спадщині або в повсякденному мовленні. Це своєрідні стилістичні фігури – алюзії, які підштовхують читача до взаємодії, пришвидшують його здатність до аналізування та через встановлення асоціативних зв'язків активізують процес мислення.

Підсилюють експресивне забарвлення трансформовані фразеологізми, розширені за рахунок загальновживаних слів з метою їх уточнення. Зазначений спосіб лексичної зміни надає можливість оптимізації орієнтації в змісті медійного повідомлення: *Розімкнути коло; Нові обличчя повітряної війни; Сенсація сповільненої дії*.

Застосування фразеологізмів в заголовках медійних повідомлень виступає важливим інструментом мовної експресії, що не лише акцентує увагу, але й збільшує ефективність безпосередньо тексту. Найчастіше фразеологізми в українських медійних повідомленнях вербалізують актуальні проблемні ситуації, можуть застосовуватися безпосередньо у самих текстах, в заголовках (або підзаголовкових частинах – в друкованій пресі; в ехо-фразах – в рекламі; в промороликах – на радіо та телебаченні). В усіх випадках використання фразеологічних одиниць у структурі медійних повідомлень здійснює позитивний вплив на розвиток медійного дискурсу в цілому, оскільки власне фразеологія сприяє забезпеченню багатогранності медійної мові, а фразеологічна трансформація – образності та символізму.

Висновок. Отже, за результатами дослідження змістовного наповнення сучасних українських медійних текстів можна ствердно заявити, що використання фразеологічних одиниць у мові преси має велику практику. Це обумовлено доцільністю надання текстам унікальний лінгвістичний колорит, проявляючи наявну здатність фразеологізмів актуалізувати увагу в текстовому повідомленні та здійснювати вплив на пересічного споживача. Фразеологічні одиниці спрямовані на забезпечення маніпулювання та забезпеченню штучного впливу для створення необхідного емоційно насиченого медійного образу.

Список використаних джерел

1.Горбенко І. Ф. Трансформація фразеологізмів у мові регіональних друкованих ЗМІ. Наукові записки Інституту журналістики. 2011. Т. 42. С. 103–106. 2.Лакомська І. В. Контамінація фразеологічних одиниць у газетних заголовках: впливовий аспект. Записки з українського мовознавства: Одеса, «ПолиПринт», 2019. С. 295–302.

Е. М. Писаренко

К ВОПРОСУ ОБ ИНТЕРТЕКСТУАЛЬНОМ АСПЕКТЕ АНАЛИЗА ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА

При филологическом анализе художественного текста актуальным остается вопрос об интерпретации интертекстуальной информации, для обозначения которой может использоваться термин «вертикальный контекст». Суть этого термина, как известно, в том, что для раскрытия содержания или сути / идеи определенной информации, включенной автором в основной (собственный) текст, необходимо «движение по временной вертикали от настоящего к прошлому. Смысл языковых знаков в вертикальном контексте можно рассматривать как добавочную информативность, основывающуюся на знании того, что данное слово или выражение уже использовалось другим автором (или несколькими авторами)» [10, с.62].

Выявление «чужих» текстов (их форм повествования, словесного наполнения – слов, высказываний и т.д.) требует филологической подготовки, начитанности,

иными словами, литературного и художественного кругозора, поскольку визуально «заимствованные» вкрапления могут не выделяться из основного текста. Интертекстуальные же элементы в составе художественного произведения разнообразны как по месту расположения (начало произведения; упоминание в тексте; сквозные, пронизывающие весь текст повторы; завершающие строки; отдельные главы / части произведения и т.д.), так и по стилистическим функциям, возложенными автором на речевые «заимствования» (создание комических эффектов; порождение образных ассоциаций; пародирование; орнаментальная, или функция «украшения» текста; характерологическая цель; обобщения изображаемых ситуаций/ высказанных или невысказанных мыслей; выражение авторской оценки или оценки персонажа [6, с.227; 10, с.64].

Интертекстуальные элементы, которые образуют разные стилистические приёмы, основанные на цитировании, иногда заключают в себе главную мысль, вокруг которой развертывается дальнейшее повествование и развитие сюжета, «жизнь» художественных образов, а иногда это та «говорящая» деталь, без которой соданный образ будет схематичным [8,с.134-144]. Ученые-исследователи речи художественных произведений предлагают следующую классификацию интертекстуальных элементов: «1) заглавие, отсылающее к другому произведению, 2) цитаты (с атрибуцией и без атрибуции в составе текста; 3) аллюзии; 4) реминисценции; 5) эпиграфы; 6) пересказ чужого текста, включенный в новое произведение; 7) пародирование другого текста; 8) ритмико-синтаксические параллели; 9) «точечные цитаты» – имена литературных персонажей других произведений или мифологических героев, включенных в текст; 10) «обнажение» жанровой связи рассматриваемого произведения (с текстом-предшественником и др.)» [6, с. 226].

Следует заметить также, что интертекстуальные связи могут дополняться интермедиальными – связями литературного произведения с прозведениями других видов искусств: например, в романе И. Шамякина «Злая зорка» есть глава «Грачы не прыляцелі». Это название делегирует читателя к сопоставительному анализу с названием картины, а значит, с образами самой картины А. Саврасова «Грачи прилетели». Параллель, проведенная писателем, читателем, в том числе и филологом, помогает более полно ахарактеризовать образы именно литературного произведения, а сравнительный анализ образа неба, созданного Саврасовым, и неба, созданного Шамякиным, вызывает контрастные чувтва и усиливает эстетический эффект при восприятии литературного текста, а также дает возможность более внимательно отнестись к творчеству даже известных художников, возможно, переосмыслить восприятие иных образов, в данном случае, изобразительного искусства.

На сопоставление образов разных видов искусств обращают внимание многие ученые: так, например, Ш. Балли утверждает, что «…писатель использует язык в эстетических целях; он стремится создать прекрасное, пользуясь словами, как живописец пользуется красками, а композитор – звуками. И это стремление, почти всегда присущее художнику, лишь в минимальной степени свойственно человеку, непосредственно выражающему свои мысли на родном языке [1, с.37.].

В свою очередь, Р.Якобсон акцентирует внимание на существующей проблеме «изменений во взаимоотношениях между искусствами и другими тесно соотнесенными с ними культурными областями», уточняя при этом, что «возникают также вопросы, касающиеся изменений во взаимоотношениях между отдельными икусствами; здесь особенно плодотворным является внимательное исследование промежуточных сфер между живописью и поэзией, таких, как иллюстрация; или анализ пограничных областей между музыкой и поэзией, романса, например» [13,

с.123]. И далее ученый обращает внимание на то, что «если изобразительное искусство есть формовка самоценного материала наглядных представлений, если музыка есть формовка самоценного звукового материала, а хореография самоценного материала – жеста, то поэзия есть оформление самоценного, «самовитого» … слова» [12,с.275]. О необходимости интерпретации образов разных видов искусств также пишет В. Жирмунский, выделяя еще одну проблему, связанную с осмыслением художественных текстов и их образов: «…искусство требует законченности и точности и поэтому не должно быть представлено произволу воображения читателя; не читатель, а поэт создает произведение искусства. С живописью или музыкой образы поэзии в этих отношениях соперничать в наглядности не могут: в музыке и живописи чувственный образ закреплен эстетически, в поэзии он является субъективным добавлением воспринимающего к смыслу воспринимаемых слов» [2, с.25]

В свою очередь, известный швейцарский художник, теоретик И. Иттен обращает внимание на то, что «слово и звук, форма и ее цвет – это носители трансцедентальной сущности, только еще смутно нами прозреваемой. Так же как звук придает сказанному слову сияние, так и цвет придает форме особую одухотворенность. Первоначальная сущность цвета представляет собой сказочное звучание, музыку, рожденную светом» [3, с.10].

Писатели и художники словно присматриваются к творчесту друг друга, оставляя каждому его поле деятельности и признавая взаимодействие, параллельное существование образов, обьединенных одной темой. Ю.Лотман утверждает, например, что даже из определения «язык как материал литературы» следует, что по отношению к литературе язык выступает как материальная субстанция. Подобно краске в живописи, камню в скульптуре, звуку в музыке» [4, с.31].

Этот же ученый справедливо утверждает о том, что «формулы не отменяют индивидуального научного творчества, приводят к его экономии, освобождая от необходимости «изобретать велосипед», направляя мысль в область еще не решенного» [4, с.20]. Все суждения ученых, приведенные выше, а также соответствующий литературный материал, позволяют нам говорить об усложнении, расширении понятия интертекстуальности понятием интермедиальность, а в качестве объектов сопоставления брать / подбирать образы разных видов искусств, объединенных одной темой: наример, «Синий туман» в поэзии А. Рязанова и «Синий туман» в живописи Э. Эрла, [9, с.187-191], сравнить образ легендарного деда Талаша в живописи, литературе, кинематографе, скульптуре [7, с.345-349]. Поскольку название, собственно, как и одна тема, могут стать отправным пунктом сопоставления образов разных авторов художественных текстов (например, образы дороги, зимы, дождя в поэзии [8, 11]), так и предметом сопоставительного осмысления могут стать образы разных видов искусств. Причем, это могут быть как образы кино, живописи, музыки, театра, хореографии, источником создания которых стали образы литературные, так и параллельно существующие, «незнакомые» образы разных авторов разных видов искусств.

В. Маслова (исследователь поэтических и прозаических текстов) также видит возможным такое рассмотрение образов. Она связывает это с тем, «что любое настоящее произведение искусства зарождается, а потом живет в тесной связи с ему подобными, вступает в контакт с многообразными проявлениями культуры. Эта связь опосредована человеком – автором и читателем. Поэтому всякий художественный текст живет в своей культурно-эстетичечкой среде и неизбежно будит в сознании автора будущего текста и его читателя, отголоски знаний о

разных школах, традициях, трактовках этой же темы в смежных видах искусства. Например, читая «Осень» А. С. Пушкина, культурный человек неизбежно возрождает в своей памяти и воображения «Времена года» П. И. Чайковского, картины И. Л. Левитана и т.д.» [5, с.20].

На расширение фоновых границ нелитературного характера указывает также трансдисциплинарное направление в развитии науки, которое определено временем и разными возможностями культуры и искусства, в частности изобразительного и музыкального. Сопоставление образов разных видов искусств, одинаковых или схожих, всегда усиливает их эстетическую функцию, подтверждает восприятие автора или исследователя, пополняет знания и одновременно не претендует на полное взаимопроникновение обьектов сопоставления, а только отражает их взаимодействие. Такое взаимодействие возможно в самом художественном тексте (то есть в сознании автора/персонажа) или в сознании филолога-исследователя / читателя. Польский парадоксалист С.Е.Лец справедливо заметил: «Обо всем уже сказано. К счастью, не обо всем подумано», хотя идея «диалога» между текстами в первоначальном варианте принадлежит М. Бахтину [14].

Таким образом, интертекстуальное пространство художественного текста может расширяться, усложняться за счет образов литературных и нелитературных произведений (интермедиальность), прямо или косвенно связанных между собой. Отправной точкой их интерпретации может стать филологический анализ текста, его способы и приёмы, применяемые исследователем с целью выявления сути литературного произведения (образа) и произведения (образа), которое поможет в результате сравнения выделить общие/ схожие черты или, наоборот, подчеркнет непохожесть (контрастное взаимодействие). В любом случае, такое сопоставление имеет своей целью познавательность, расширение художественного кругозора, усиление эстетического эффекта, что будет способствовать развитию образного мышления.

Список использованных источников

1.Балли, Шарль. Французская стилистика. 2-е изд., стереотипное. – М.: Эдиоториал УРСС, 2001. – с. 392. 2.Жирмунский, В. Вопросы теории литературы. – Л.: «Academia», 1928. – 356 с. 3.Иттен, Иоханнес Искусство цвета. – М.: Д. Аронов. – 2001. –95 с. 4.Лотман, М. Ю. О поэтах и поэзии. – С. – Петербург: «Искусство–СПБ», 1996. – 848 с. 5.Маслова, В. А. Филологический анализ художественного текста: учеб. пособие – Мн.: Універсітэцкае, 2000. – 173 с. 6.Николина, Н. А. Филологический анализ текста: учебник для студ. учреждений высш. образования. – 4-е изд., испр. – М.: Изд.центр «Академия». 2014. – 272 . 7.Пісарэнка, А. М. Вобраз легендарнага дзеда Талаша і ўслаўленне яго подзвігу ў розных відах мастацтва / А. М. Пісарэнка // Культура. Навука. Творчасць. Х. Міжнародная навукова-практ. канферэнцыя. Мінск, 12 мая. 2016 г., / Мін-ва культуры Рэсп. Беларусь, Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў; рэдкал.: В. М. Чэрнік (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск: БДУКМ, 2016. – 345-349 с. 8.Пісарэнка, А. М. Стылістыка беларускага мастацкага маўлення: манаграфія. – Мінск: БДУКМ, 2020. – 263 с. 9.Пісарэнка, А. М. Філалагічнае эсэ пра «Сіні туман» у паэзіі і ў жывапісе: супастаўляльны аналіз вобразаў Алеся Разанава і Эйвінда Эрла / А. М. Пісарэнка // Аксиологический диапазон художественной литературы: сборник научных статей / Витеб. гос. ун-т ; под науч. ред. В. Ю. Боровко, Е. В. Крикливец. – Витебск: ВГУ имени П. М. Машерова, 2020. – С. 187 – 191. 10.Ревуцкий, И. Филологический анализ художественного текста: учеб. пособие. – Мн.: РИВШ, 2006. – 320 с. 11.Сырица, Г.Ф. Филологический анализ художественного текста: учеб. пособие. – 3-е изд., стер. – М.: ФЛИНТА: Наука, 2015. – 344 с. 12.Якобсон, Р. Работы по поэтике: Переводы/ Сост. и общ. ред. М. Л. Гаспарова. – М. : Прогресс, 1987. – 464 с. 13.Якобсон, Р. Язык и бессознательное / Пер. с англ., фр., К. Голубович, Д. Епифанова, Д. Кротовой, К. Чухрукидзе, В. Шеворошкина; составл. вст. слово К. Голубович, К. Чухрукидзе; ред. пер. – Ф. Успенский. – М.: Гнозис, 1996. – 248 с. 14.Электронный ресурс удаленного доступа: http://www.intermediality.info/2013/05/blog-post_10.html. Дата доступа 21.02.2021.

В. М. Пітель, Ю. Я. Ковальчук

СЕМАНТИЧНІ МІКРОГРУПИ ІНШОМОВНИХ ІМЕННИКІВ У РОМАНІ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА «ПЕРВЕРЗІЯ»

Інтенсифікація міжнародних зв'язків, стрімкий розвиток суспільства у всіх сферах зумовлюють збільшення обсягу міжнародної інформації, а отже, зростання численності іншомовних слів у національних мовах. Тому не випадково ця група лексики стає об'єктом різноаспектних лінгвістичних досліджень [2; 3; 4].

Запозичення відображають різноманітні суспільні події, які часто фіксуються в художній літературі.

Мета нашої статті – виокремити семантичні мікрогрупи іншомовних іменників у романі Ю. Андруховича «Перверзія».

Проведене дослідження засвідчує, що в романі «Перверзія» автор вживає іншомовні слова різних семантичних мікрогруп:

1. **Назви людей**. Серед слів на позначення людей трапляються як оніми (*Ада Цитрина, Кончіта, П'єр Менар тощо*), так і апелятиви, представлені назвами осіб: а) за родом діяльності, професією, захопленням: *доктор, професор, архітектор, секретар, турист, цілитель, канцлер* та ін.; б) за етнічною належністю й місцем проживанням: *німкеня, італієць, курд, гаїтянин, таїтянин, крітянин, кіпріот, турок* тощо; в) за титулом: *сер, барон, князь* та ін. Наприклад: *Особистий* ***цілитель*** *Майкла Джексона і федерального* ***канцлера*** *Капусти, князь* [1,с.203].

2. **Географічні назви** представлені зазвичай онімами: *Венеція, Мюнхен, Сардинія, Стамбул, Сан-Марко, Рим, Аквілея, Італія* тощо. Наприклад: *Святий Марко, проповідуючи вчення Христове, повертався якось із* ***Аквілеї*** *до* ***Риму****…* [1,с.239]. Трапляються й загальні назви: *Я зупинився не в готелі, а в знайомого короля Сардинії, котрий має не злу кватиру на* ***острові*** *Лідо* [1,с.226].

3. **Номени на позначення музичних інструментів**: *віолончель, флейта, бубен, гобой* та ін. (*Музиканти були з* ***гобоями, флейтами*** *і* ***бубнами*** *в руках* [1,с.236]).

4. **Назви предметів побуту**: *карниз, тапчан, килим* (*…однак у кожній кімнаті сиділо на* ***килимах, тапчанах*** *і просто на підлозі повно перебиранців…* [1,с.187]).

5. **Назви споруд, закладів**: *готель, вілла, бордель, музей, казино, університет, бібліотека* (*Респондент проспав непробудним сном на* ***віллі*** *«Мелюзина» в околицях Поссенгофена…* [1,с.205]).

6. **Номени на позначення частин будівель**: *мансарда, тамбур, балкон, портал, трюмо* тощо (*..вогкі* ***мансарди****, кульбаби столочені, незасипані рови, повапновані стовбури...* [1,с.188]).

7. **Назви рослин:** *герань, гарденія, гортензія, алое, мирт, аїр, кава, цитрина, цикута* (*…це запах кави звідусіль, це* ***алое, мирт*** *і* ***аїр****, це простий перелік, що його можна розташувати на письмі у два стовпчики…* [1,с.195]).

8. **Назви марок машин**: *Дівчинка з кошиком, розбійницький замок, готель з геранями (гарденіями? гортензіями?), сироварня, розбитий* ***«опель-кадет»*** *без пасажирів, жінка в чорному, Божа Матір…*[1,с.192].

9. **Номени на позначення пісень, музичних творів**: *псалом, гімн, опера, арія, екзерсис* (*Здається,* ***арія*** *принцеси Еволі з* ***опери*** *Дж. Верді «Дон Карлос»* [1,с.198]).

10. **Назви співочих, музичних колективів**: *оркестр, хор* (*Саме тоді, як відшумлять останні, дощем у п'янкі гуляння, відлунають* ***оркестри*** *і* ***хори****, злетять кольорові повісма з балконів і церковних брам, згинуть леґіони світових волоцюг і заїжджих клерків…* [1,с.201]).

11. **Назви форм проведення навчальних занять**: *лекція, семінар, колоквіум*

(*Однак для початку слід було розлучитись, і позаяк обидвоє були зв'язані церковним шлюбом, то відразу по закінченні* ***семінару*** *планувалось їхати в Рим…* [1,с.242]).

12. **Назви свят**: *карнавал, Феста дель реденторе* (*Я бачив десять тисяч* ***карнавалів****!...* [1,с.230]).

13. **Назви страв, продуктів харчування**: *анчоус, філе, консоме, гамбургер, устриці, крекерси, чорба* тощо (*Страви дня:* ***філе з анчоуса****,* ***консоме*** *з бобів* [1,с.202]).

14. **Назви напоїв**: *к'янті, кава, кола, лікер, цуйка, віскі, граппа, ром* та ін. (*…у внутрішніх двориках, наперсток смолянистої пекельної* ***кави****...* [1,с.218]).

15. **Слова на позначення суден**: *корабель, ґондола* (*У Балтійському морі мусів запакувати його на* ***корабель*** [1,с.224]).

Отже, у творі Ю. Андруховича «Перверзія» іншомовна лексика представлена багатьма семантичними мікрогрупами. Перспектива подальших досліджень полягає в поглибленому вивченні лексико-граматичних параметрів аналізованих слів.

Список використаних джерел

1.Андрухович Ю. Два романи. Івано-Франківськ : «Лілея-НВ», 2014. – 480 с. 2.Есенова Е. Й. Головні критерії класифікації іншомовних лексичних одиниць. Сучасні дослідження з іноземної філології : зб. наук. праць. Ужгород, 2016. Вип.14. С. 64-69. 3.Кочан І. Дослідження іншомовних запозичень в українській мові (історія, проблеми, здобутки). Вісник Львівського ун-ту. Серія філологічна. Львів: Льв. нац. унів. ім. І. Франка, 2006. Вип.38. Ч.ІІ. С. 97-103. 4.Сімонок В. П. Іншомовна лексика в українській мовній картині світу. Вісник Прикарпатського університету. Філологія (Мовознавство). Івано-Франківськ, 2009. С. 62-65.

Г. Я. Поглод

ОНЛАЙН-ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ: НАВЧИТИСЯ ХВИЛЮВАТИСЯ, ЩОБ ЗАХОПЛЮВАТИСЯ НАВЧАННЯМ

XXI століття характеризується часом безперервних змін (або змін епохи), які впливають на освітній контекст, і, крім того, вчителям дуже важко визнати, що ці зміни перевищили їхню здатність контролювати їх [1], ігноруючи власне незнання [2], яке веде до професійного застаріння, що має негативний - або не такий позитивний - вплив на навчання студентів. Таке навчання є описове і споглядальне, і тому студентам нудно з огляду на їх пасивну роль. Слід заохочувати експериментальне навчання, в якому студент бере активну участь. Потрібно звернути увагу на емоційне навчання, коли студент досягає мети через задоволення, інтерес, корисність, новизну, співпрацю, сюрприз, персоналізацію, практичні програми та позитивний досвід [3]. Позитивні емоції відкривають наш розум сприяючи творчості. Через емоції активізується увага, полегшується навчання і пам'ять. Позитивні емоції також породжують внутрішні мотивації.

Коли ми хочемо мотивувати себе або іншу людину, ми повинні активізувати такі основні бажання, як особисте благополуччя, стосунки або ж прийняття групою, розширюючи можливості дій, щоб відчути себе компетентними чи ефективними. Таким чином, студенти з внутрішньою мотивацією розглядають помилки як можливість вчитися, вчитель для них є орієнтиром, і вони віддають перевагу складним завданням, свої успіхи приписують зусиллям. Студенти із зовнішньою мотивацією, навпаки, віддають перевагу легким завданням, для них помилки - це невдачі і вони розглядають вчителя як санкціонера. Важливо також знати, які очікування в студента по відношенню до викладача та предмета, який він викладає, чи він є орієнтиром їх інтересів, мотивує до навчання. Крім того, викладач повинен створювати ситуації когнітивного дисонансу, а саме - надання можливості помилятися, осмислюючи невдачу як джерело навчання, оскільки студент

очікує конкретний результат, а викладач своїми запитаннями порушує нові та несподівані ситуації, які сприяють тому, що студент повинен перебудувати своє розуміння через критичне та рефлексивне мислення, яке веде до інновацій та творчості. Все це досягається позитивним ставленням, прийняттям один одного.

Велику роль відіграє навчальний клімат, так званий конструктивний гумор, як спосіб наближення та зменшення напруженості, завдяки гумору встановлюються позитивні стосунки між викладачами та студентами, що сприяє спілкуванню та навчальним результатам [4]. Викладач повинен уникати вживання негативних термінів, що викликають занепокоєння, переживання. Щодо онлайн навчання, студент бере активну участь як у підготовці занять та заходів (перегляд відеофільмів, читання статей, пошук інформації та ресурсів тощо), так і у самих заняттях. Таким чином, кооперативне навчання сприяє позитивному опрацюванню навчального матеріалу, соціальним навичкам та консолідує навчання [5]. За допомогою перевернутої методології в класі вчитель є керівником, що організовує матеріал, над яким студент повинен працювати вдома, а синхронні заняття стають простором для дебатів, дискусій, роздумів, вирішення сумнівів тощо. [6]. Також за допомогою навчальних завдань, заснованих на проєктах, пропонуються завдання із переходом у повсякденне життя, які залучають студента до навчання через веселе та приємне [7].

Зрештою, пропонована освітньо-методична інновація поважає інтереси, потреби та мотивацію кожного зі студентів: одні мають інструментальну мету отримати знання, а інші - автотелетичну мету, орієнтовану на навчання. Проте викладач повинен надати всі інструменти, ресурси та можливості для досягнення студентами базових професійних та навчальних навичок під час навчання, яке вони вивчають, стимулювання та виховання таланту всіх студентів.

Список використаних джерел

1. Gerver, R. El cambio. Barcelona, Conecta, 2013. 2. Publishing. Kahneman,. Pensar rápido, pensar despacio. Barcelona: 2013 De bolsillo. 3. López, C. y Valls, C. Coaching educativo. Las emociones al servicio del aprendizaje. Madrid, 2013 Ediciones SM. 4. García, B. Claves para aprender en un ambiente positivo y divertido. Madrid, Pirámide, 2010. 5. Kagan, S. y Kagan, M. Kagan cooperative learning. San Clemente, CA: Kagan, 2009. 6. Bergmann, J. y Sams, A. Dale la vuelta a tu clase:lleva tu clase a tu estudiante, en cualquier momento y cualquier lugar. Madrid, 2014. 7. Vergara, J.J. Aprendo porque quiero: el aprendizaje basado en proyectos (ABP), paso a paso. Madrid,Ediciones SM, 2015.

К. Д. Радивончик

ПРЕИМУЩЕСТВА И ПРОБЛЕМЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МАШИННОГО ПЕРЕВОДА

Машинный перевод играет огромную роль в жизни любого человека. Людям становится легче использовать технологии в современном мире, они могут легко понять смысл текста или же отдельной фразы при помощи систем машинного перевода. Человек может быть задействован в данном процессе, например в *HAMT (Human-Aided-Machine Translation)* или же в *MAHT (Machine-Aided Human Translation),* в последнем случае человек прибегает к использованию различных лингвистических и программных инструментов, которые помогают ему справиться с осуществлением перевода. Машинный перевод может помочь пользователю справиться с лёгкими задачами, но в то же время нужно пересмотреть многие аспекты и постоянно совершенствовать его, чтобы добиться лучших результатов. Если понадобится перевести текст с профессиональной лексикой, то будет сложно при помощи обычного машинного переводчика осуществить данный процесс. Могут допускаться грамматические ошибки и несоответствия. В данном случае без опытного человека, который занимается переводами в данной сфере,

будет сложно. Прогресс не стоит на месте, и всё может измениться в любую минуту: профессия переводчика может стать не такой востребованной в связи с улучшением качества машинного перевода. Можем выделить плюсы и минусы в использовании данного средства. Из плюсов:

1. Скорость: можно меньше, чем за минуту успеть перевести текст с одного языка на другой.

2. Помощь для многих начинающих переводчиков, которые могут с лёгкостью узнать перевод интересующих слов без использования печатных словарей.

3. Доступность использования машинного перевода. Практически у любого человека есть телефон или компьютер, через который можно войти в Интернет и воспользоваться самым известным Google Переводчиком.

4. Можно общаться с людьми из разных стран даже без знания их языка. В данном случае вы не потеряетесь в другой стране, ведь, скорее всего, у вас будет возможность воспользоваться машинным переводом и спросить у людей дорогу или задать любой другой вопрос.

5. Лёгкость в использовании машинного перевода.

6. Использовать машинный перевод дешевле, чем нанимать человека, который занимается переводами (кроме того, это быстрее). В машинном переводе происходит накопление вокабуляра на базе уже готовых примеров переводов.

Стоит обратить внимание и на минусы:

1. Как уже писалось ранее, перевод может быть выполнен некорректно из-за нехватки знаний в профессиональных сферах. В данном случае, без профессионального переводчика не обойтись.

2. Если машинный перевод достигнет человеческого мышления и его перевод будет выполнен качественно и логично, то профессия переводчика станет менее востребованной.

3. В отношении многих языков, таких как китайский, японский и другие, машинный перевод является менее точным, чем, например, для английского языка. Программами часто используются неправильные грамматические структуры. Сложностью является отсутствие во многих языках категории рода, числа, артикля, падежа и прочих.

Как отмечает Н.А.Панасенков, во многих случаях адекватный перевод специализированного текста невозможен только силами машинного перевода и усилиями человека-постредактора; необходимо дополнительно обращаться к электронным словарям и справочникам [1, с. 59]. Успешным примером внедрения машинного перевода является немецкая программа *Meteo*, которая переводит метеопрогнозы с английского на французский и наоборот [2, с. 236].

На самом деле, несмотря на все вышеперечисленные минусы, плюсы машинного перевода представляются нам более убедительными. Без машинного перевода сложно представить себе современное общество, ведь именно он облегчает труд работникам всех сфер деятельности. Даже сейчас машинный перевод является не конкурентом, а помощником переводчиков в их повседневной работе.

Список использованных источников

1.Панасенков Н.А. Опыт обучения студентов-лингвистов постредактированию машинного перевода (на материале англо-русского перевода с помощью систем «Google Translate», «Яндекс Переводчик» и «PROMT» / Н.А. Панасенков // Педагогическое образование в России. – 2019. – № 1. – С. 55-60. 2. Янковець А.В. Особливості використання машинного перекладу в умовах професійної підготовки майбутніх перекладачів / А.В. Янковець // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». – 2012. – Вип. 25. – С. 233-236.

Научный руководитель: кандидат политических наук, доцент Р.М.Ключник

В. В. Савіна

СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

В наш час відбувається оновлення всіх сфер освітньої діяльності, що викликано реформами, які відбуваються в системі освіти. Одне із завдань системи освіти в Україні – посилити практичну підготовленість майбутнього фахівця до професійної діяльності. Зміни вимагають від вищої школи перегляду цілей, змісту, форм, методів професійної підготовки майбутніх фахівців. У зв'язку з цим, з метою підвищення ефективності освіти, поліпшення якості підготовки фахівців, особлива увага приділяється використанню інноваційних технологій під час освітнього процесу, впровадження різноманітних форм і методів навчання.

Основне завдання навчання іноземної мови, зокрема української як іноземної, це – вивчення мови як реального та повноцінного засобу спілкування. Освіта повинна озброїти майбутніх фахівців компетенціями, які допоможуть їм успішно реалізувати себе в багатокультурному суспільстві, навчать взаємодії з людьми інших культур та мов. Викладач повинен враховувати, що визначальним підходом у навчанні української мови як іноземної є комунікативно-діяльнісний, який орієнтує заняття з мови на навчання спілкуванню, використання мови з метою обміну думками.

В якості допоміжних матеріалів під час навчання української мови як іноземної використовуються підручники, навчальні посібники, словники, довідники. У сучасному занятті важливе місце займають аудіовізуальні матеріали, різноманітні засоби наочності, технічна апаратура. Таблиці, малюнки, фільми, комп'ютерні презентації повинні органічно вливатися в структуру уроку, допомагати введенню нового матеріалу, його закріпленню і контролю засвоєння. Важливу роль відіграють і сучасні методи навчання. Використання ігрового методу навчання – цікавий і, на думку багатьох вчених, ефективний метод в організації навчальної діяльності студентів, він є перспективним нововведенням останніх років. Вивченням питання про використання ігрового методу на заняттях з іноземної мови займалися і продовжують займатися вчені-лінгвісти, методисти, викладачі.

Ряд вчених, які займаються методикою навчання іноземним мовам, звертають увагу на ефективність використання ігрового методу. Проблемі застосування ігор у навчанні іноземній мові присвячено значну кількість наукових педагогічних, психологічних і методичних робіт. І це не випадково, так як гра дорослих – це особливий вид пізнавальної діяльності, який може служити засобом навчання спілкуванню іноземною мовою, а також відпочинком під час заняття. Багато сучасних підручників широко використовують ігрову методику в навчанні іноземним мовам. Гра сприяє виконанню таких завдань, як забезпечення психологічної підготовки до спілкування іноземною мовою, баготоразове повторення мовного матеріалу. Будучи складним і водночас захоплюючим заняттям, гра вимагає величезної концентрації уваги, тренує пам'ять, розвиває мову.

Як відомо, на занятті викладач повинен прагнути досягти три основні мети навчання: навчальну, розвиваючу і виховну. Саме гра є одним з видів навчальної діяльності, яка дозволяє реалізувати всі зазначені цілі. Незважаючи на велику кількість робіт, присвячених проблемі ігрового навчання, детальна розробка впровадження в навчальний процес ігрових прийомів, дослідження ефективності їх застосування в різних навчальних курсах все ще залишається серйозним завданням сучасної методики. Так, практично не досліджена проблема використання ігор

для формування комунікативних вмінь учнів різних профілів навчання, недостатньо розроблена технологія ігор, які формують комунікативні навички іноземних студентів в навчально-професійній сфері спілкування. З урахуванням різноманіття різних ігор в даній роботі особлива увага приділяється ролі дидактичних ігор як активного методу навчання. Характерними ознаками дидактичної гри є її спрямованість, планування, наявність навчальної мети і передбачуваного результату. На занятті української мови як іноземної гра застосовується для вирішення різноманітних завдань, які можна об'єднати в чотири групи в залежності від мети використання гри: 1) для отримання нових знань (оволодіння мовною компетенцією); 2) для закріплення навичок (оволодіння мовно-мовленнєвою компетенцією); 3) для розвитку вмінь у різновидах мовленнєвої діяльності (оволодіння комунікативною компетенцією); 4) для знайомства студентів з країною, мову якої вони вивчають, її культурою, особливостями поведінки носіїв мови (оволодіння соціокультурною компетенцією).

Професійно орієнтоване вивчення іноземної мови з використанням активних методів навчання сприяє інтеграції української мови до обраної спеціалізації, що дозволяє істотно підвищити якість і обсяг професійних знань студентів.

Список використаних джерел

1.Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с. 2.Інтерактивні технології навчання / авт.-упор. І. І. Дівакова. – Тернопіль : Мандрівець, 2009. – 180 с.

І. К. Самоволік

ВПЛИВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА КУЛЬТУРИ НА РОЗВИТОК ІНШИХ МОВ

Тотальна глобалізація сучасного суспільства зумовлює інтенсивні процеси контактування та взаємовплив мов і культур. Крім активного запозичення іншомовної лексики, переважно з американського варіанту англійської мови, сучасна мовна ситуація в Європі характеризується поступовим витісненням національних мов з цілого ряду сфер людської діяльності та заміною їх англійською мовою. Втрата національними мовами своїх позицій може мати для людської спільноти наслідки, що виходять за межі суто лінгвістичної проблематики.

Таким чином, англійська мова перетворюється у мову міжнаціонального спілкування. Англійська мова – це мова міжнародної торгівлі, науки, реклами, економіки, політики, туризму та ЗМІ. Окрім Великобританії і США, англійська мова є офіційною мовою багатьох країн світу: Нової Зеландії, Індії, Таїланду, ПАР, Філіппін, Ірландії та багатьох країн Тропічної Африки.

У деяких країнах англійська змішалася з мовами корінних народів, через свій минулий колоніальний вплив та поп-культуру.

Майже вся реклама в Індії написана англійською мовою, високооплачувана робота пов'язана зі знанням англійської, навіть вищу освіту студенти індійських університетів отримують англійською. Люди у повсякденному житті часто використовують англійські слова та вислови, але вимовляють їх з індійським акцентом та в контексті індійського речення. Найпопулярнішими сферами використання «англіцизмів» є: кінематограф, реклама, освіта, наука та банери у громадських місцях.

Наприклад: «Love aaj kal» = «Love today and tomorrow» (назва індійського фільму «Любов сьогодні і завтра»). «Jab we met» = «When we met» (назва фільму «Коли ми зустрілись»). «Balaji guest house» = «Mr. Balaji's Guesthouse» (вивіска у готелі). «Hungry kya? Chiken tikkaa khaanaa!» = «Are you hungry? So, eat slices of

tikka chicken» (реклама KFC).

Цей феномен отримав назву Хінгліш, як наслідок об'єднання англійської мови та хінді (English+Hindi = Hinglish).

Після Другої світової війни німецька мова запозичила багато нових слів з англійської. В останні роки велика кількість англіцизмів з'явилася у сучасній німецькій мові. Англійська збагатила німецьку новими синонімами та поняттями. Зараз це навіть популярно вставляти запозичені слова у німецьку повсякденну мову. Відбиток англійської видно майже на кожній вулиці у вигляді вивісок: Mc Clean, Moonlight, Check in, Image – Center, City – Shopping. Німці активно використовують такі англіцизми як: jogging, live, basketball, airbag, mountain bike, love, smile, store, sport, math, computer. Це явище має назву Денглиш, тобто об'єднання двох мов (Deutsch+English = Denglisch).

Ситуація у Східній Азії не менш драматична. Зараз у Китаї проживає більше людей, що обрали англійську другою мовою, ніж у будь-якій іншій країні світу. Деякі вчителі англійської стали знаменитостями, даючи масові уроки на стадіонах з тисячами людей. Між іншим, у Південній Кореї, зі слів соціолінгвіста Джозефа Сун-Юл Парка, англійська мова – «національна релігія». Корейські роботодавці вимагають знання англійської навіть на тих позиціях, де вона не надає вагомої переваги. Квест з вивчення англійської мови у Кореї часто називають yeongeo, yeolpung, тобто «анлійським божевіллям». Незважаючи на те, що загалом це манія навчання та занурення, інколи це «божевілля» перетікає у медичне втручання. Зі слів Сун-Юл Парка: «З кожним роком батьки частіше у Південній Кореї відправляють своїх дітей на хірургічну операцію з видалення тонкої смужки тканини під язиком… Більшість людей оплачують цю операцію, бо вважають, що це дозволить їхнім дітям говорити англійською; операція, імовірно, дозволяє дитині легше вимовляти англійський рефлекторний приголосний звук, який серед корейців вважається особливо складним у вимові.

Представник із Фінляндії відзначає: «У Фінляндії емоції рідко виражають відкрито. Тому легше сказати своїм дітям, що я їх люблю англійською мовою». Деякі японці вважають, що лють простіше виразити англійською, тим паче за допомогою лайки. Проте деякі версії цієї ідеї продовжують знаходити своїх прихильників, особливо серед письменників, знайомих с переходами між мовами. Наприклад, ось що говорить мемуарист Єва Хоффман про свій досвід вивчення англійської у Ванкувері, коли вони була відрізана від звичного середовища у Кракові: «Це радикальне відділення слів від сутності – це справжня алхімія, яка позбавляє слово не тільки від його значення, а й від кольорів, штрихів, нюансів – самого існування. Це втрата живого єднання». Китайська письменниця Сяолу Го описала в своїх нещодавніх працях щось подібне, зокрема, через те, що англійська змушувала мовця використовувати першу особу однини заміть множини, як у китайській. «Зрештою, як міг хтось, хто виріс у колективному суспільстві звикнути вживати однину?.. Але тут, в іншій країні, я була вимушена будувати світ від першої особи однини – терміново».

Літературний критик Джонатан Арак, критикуючи те, що він називає «англоглобалізмом», ще більш прямолінійно стверджує: «Англійська в культурі, як долар в економіці, слугує засобом, завдяки якому знання перекладають з локального рівня на глобальний».

Існує багато думок щодо ролі цієї мови у розвитку чи знищенні інших культур, але те, що англійська відкриває нові можливості, – безперечно. Кожний має право на власну думку, тому питання залишається відкритим.

Список використаних джерел

1.Капуш А.В. Вплив глобальної мови і культури на національні мови (на прикладі німецької мови)

/ А.В. Капуш. – URL: https://core.ac.uk/download/pdf/197262851.pdf. 2.Гигант, агрессор, вор: как английский язык захватывает планету /Easy Language. – URL: https://easy-language.net/2018/10/07/gigant-agressor-vor-kak-anglijskij-yazyk-zahvatyvaet-planetu/. 3.Вплив іноземних мов на українську / URL: https://www.bbc.co.uk/academy/uk/articles/art20160929113236091.

Науковий керівник: кандидат політичних наук, доцент Р.М. Ключник

Л. Я. Сапожнікова

МЕТАФОРА В НОМІНАЦІЙНИХ МОДЕЛЯХ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВИРОБІВ З БОРОШНА В СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВАХ

Дослідження рідної мови через призму іншої, спорідненої чи нерідної, дозволяє виявити специфіку мови, встановити риси подібності, типологічності, притаманних мовам. Лексичний склад різних споріднених мов нерідко демонструє схожість в номінаційних моделях за умови позначення однакових денотатів. Таким чином, ми маємо на меті продемонструвати спільність номінаційних моделей у слов'янських мовах (українській і чеській) на прикладі борошняних виробів, оскільки споконвіку хліб був у великій пошані, а страви з борошна – головними на столі.

Окрему увагу при цьому зосереджуємо на співвідношенні метафори з номінаційними моделями на позначення борошняних виробів, в яких вона виявляє себе як образний засіб мови, відображення культурних традицій засобів осмислення дійсності.

Метафорі присвячено чимало праць мовознавців, літературознавців, філософів, психологів, антропологів; проблема метафоризації залишається однією з найскладніших у сучасній лінгвістиці, оскільки «йдеться про процеси мислення, в яких породжуються знання про світ» [3, с. 24]. У зв'язку з цим одним із ключових у когнітивній науці є поняття концептуальної метафори, що розглядається як результат репрезентації знань про одну концептуальну сферу в термінах іншої. Теоретичні положення концептуальної метафори Дж. Лакоффа й М. Джонсона стали базовими в подальших дослідженнях в різних функціональних стилях. Вивчення метафори в когнітивному аспекті дає можливість краще зрозуміти взаємозв'язок між мовою і мисленням, визначити засоби концептуалізації світу, розкрити універсальне в мисленні особистості й національне в мовних картинах світу.

Метою статті є вивчення метафори в системі номінаційних моделей для представлення її функціонування та особливостей вербалізації.

Дослідження науковцями метафори пов'язане з необхідністю її відмежування від інших образних засобів мови, таких як порівняння, метонімія, символ тощо. У контексті теорії еліптичного порівняння А. Вежбицької метафора є імпліцитним, стиснутим чи згорнутим порівнянням, тому в певному розумінні всі метафори еліптичні [1, с. 149]. Зокрема, Д. Девідсон найбільш суттєве семантичне розмежування метафори й порівняння вбачає в тому, що всі порівняння істинні, а більшість метафор – неправдиві [2, с. 185]. Метафора передає сталу подібність, розкриває сутність предмета, що стає його постійною ознакою. В основі метафори лежать неназвані порівняння одного предмета з іншим на підставі спільної для обох ознаки. В метафорі «слово фігурує тільки в своєму переносному значенні, а його пряме значення усвідомлюється невиразно», як зазначає Н. Д. Арутюнова. Отже, метафора скорочує мовлення, порівняння ж його розширює.

Образний характер відображення дійсності являє собою один з видів мислення. За спостереженнями Н.А.Уфімцевої, А.Є.Вежбицької та ін., мовна картина світу є формою структурування зовнішнього й внутрішнього світу особистості,

відображає його в дзеркалі мови, кодує за допомогою мовних знаків. Будь-яке найменування репрезентує результат пізнавальної діяльності людини через виділення певної ознаки та спирається на її асоціативну природу. Досліджуваний матеріал свідчить, що номінаційні моделі на позначення борошняних виробів в українській та чеській мовних культурах здебільшого спираються на метафоричність мотивем. Форма випікання є поширеною мотивемою для найменування виробів з борошна в зазначених споріднених мовах. Таким чином, ми спостерігаємо в українській мові номени *рогалик, роги* (розм.), *ріжок,* оскільки виникає асоціативний зв'язок з виробами, які метафоризують ріг худоби. З борошна випікають *підківки,* що формою нагадують підкови для кінського копита. Приклад демонструє, що ознака вигнутості стала домінуючою в формуванні своєрідної назви. В чеській культурі споживання також зустрічаємо номінаційні моделі популярних хлібців зазначеної форми. Досить поширеними є лексеми rohlíky – булочки у вигляді рогу; найменування roháč – від жук-олень – булка з начинкою, загорнута двома рогами. Як обрядове печиво на день святого Мартіна використовують *rohy svato-martinské*, а також *podkovy sv. Martina*. В Україні в день Сорока святих готували виріб з тіста, що символізував жайворонка – провісника весни; випікали сорок кренделиків у вигляді голубів, куликів на честь приходу нової пори року. Віповідна назва обрядового печива існує в Чехії та Моравії – škrovanky (від *škrivan* «жайворонок»), випікають його під час Великого посту.

Куляста форма послужила мотивуючою ознакою для назви «булка» – «хлібець із пшеничного борошна круглої або овальної форми». Слово вважається запозиченням, на користь чого є його пізня поява у чеській та українській мовах. Походить з *французької* boule «куля», «хлібець кулястої форми», також відповідник з *голландської* bolle «куля», «булка». Досить часто назви борошняних виробів асоціюються в різних народів з предметами, що мають круглу, пишну, опуклу форму, а також є м'якими на дотик. Назва *шишка* (в українській культурній традиції – це «весільний обрядовий хліб, спеціально випечений та прикрашений», як зазначає В. Жайворонок у словнику «Знаки української етнокультури») як і чеське *šiška* («вид масляного печива», «маленькі булочки, смажені в маслі на сковороді»), відображають метафоричність мислення народів, що підкреслює схожість за формою з шишкою – *плодом хвойних дерев округлої або овальної форми*.

За нашими спостереженнями, чехи й українці мають схожу традицію називання продуктів *печива* за назвами *птахів і тварин*. У зв'язку з цим можна згадати найменування булки в чеській мові *houska* від *husa* «гусак, гуска» (в білоруській мові весільний пиріг теж називають *гуска*). Назва походить від традиції випікання пирога, який нагадує *гусака*. У хлібовипіканні Чеської Республіки ця мотивема є поширеною. На території Моравії, наприклад, відомі такі види печива, як *vrány* (від vrána «ворона») – великі варені пироги, які готувалися на Святвечір. У чеських говірках популярні назви випічки: *karásek* «довга булка, посипана маком і сіллю» (отримала назву від імені риби *karas* «карась», порівняємо з українською назвою дрібного печива у вигляді *рибок*, що є продукцією Харківської бісквітної фабрики); pesíky (від *pes* «собака»). Відомі й інші види виробів, які печуть на день святого Миколи в Чехії у вигляді пташок, тварин, змійок: *ptáčky* (від ptáček «пташка»), *hádky, hádečky* (від had «змія»), *zvířátka* (від zvířátko «звір»), *kohoutky* (від kohout «півень»). Подібна метафорична мотивема покладена в основу видів українського зоологічного печива: *заєць, овечка, котик, тигр* тощо (випускає Харківська бісквітна фабрика). Видовжена форма також слугує метафористичною ознакою найменувань борошняних виробів (*vrkoč* – коса, заплетене волосся – одна з різновидів булки в Чехії); аналогічний виріб маємо в Україні з назвою *плетінка.*

Отже, аналіз найменувань борошняних виробів виявив схожість в характері номінаційних моделей лексем української та чеської мов. Метафори в складі номінаційних моделей є ключем до розуміння основ мислення, пізнання та створення образу світу.

Список використаних джерел

1. Вежбицкая А. Теория метафоры: сборник. Сравнение – градация – метафора. Пер. с англ. Н. Д. Арутюновой, М. А. Журинской. Москва : Прогресс, 1990. С. 133–153. 2. Дэвидсон Д. Теория метафоры: сборник. Что означают метафоры. Пер. с англ. Н. Д. Арутюновой, М. А. Журинской. Москва : Прогресс, 1990. С. 173–193. 3. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. Пер. с англ. и с предисл. А. Н. Баранова. Москва : Едиториал УРСС, 2004. 256 с.

К. Н. Семикова

А. С. ПУШКИН В ВОСПРИЯТИИ ЛУИДЖИ ДЕЛАТРА

Одной из центральных фигур пушкинистики в Италии середины XIX столетия был итальянский славист Луиджи Делатр. В 1856 году он создал первый прозаический перевод «Евгения Онегина» и дал примечания к нему. До этого момента роман в стихах русского поэта был малоинтересен для итальянской читательской аудитории. Так, писатель и переводчик произведений А. С. Пушкина Чезаре Боччелла не придавал значения роману «Евгений Онегин», считая его слишком «местным» [3, с. 9] и, соответственно, малоинтересным и непонятным для итальянского читателя.

Переводы лирических произведений прозой были нередким явлением в Европе. Прозаический вариант для Делатра представлялся более доступным способом вхождения в художественный мир романа «Евгений Онегин» и понимания этого мира. Первые попытки перевода романа в лице Луиджи Делатра, безусловно, умаляют глубину и особенность «Евгения Онегина», но, тем не менее, подготавливают почву для создания новых переводов.

Произведения Пушкина к середине XIX века в Италии еще не имели широкой аудитории читателей, хотя бы из-за того, что к тому моменту существовало незначительное количество переводов пушкинского творчества на итальянский язык. Интерес к русскому поэту чаще проявляли те итальянские литературоведы, которые каким-либо образом были связаны с русской средой. Луиджи Делатр знакомится с А. С. Пушкиным благодаря П.А.Вяземскому еще в 1842 году. В 1856 году свет увидела книга Луиджи Делатра «Racconti poetici di Alessandro Puschkin poeta russo» [4], в которую вошли произведения А.С.Пушкина «Граф Нулин», «Кавказский пленник», «Цыганы», «Бахчисарайский фонтан», «Полтава» и «Евгений Онегин».

Исследователи рецепции А.С.Пушкина в Италии считают, что предисловие, написанное Делатром, является «первым подробным очерком жизни и творчества Пушкина» [1, с. 142] в Италии. Луиджи Делатр осветил многие детали личности и жизни Пушкина: африканские корни поэта, внешность, отличное знание французского, детство, юношество, лицей, ссылку, свадьбу; упомянул о няне писателя Арине Родионовне. Подробности смерти А. С. Пушкина интересовали и волновали многих, при этом европейских читателей и литературоведов, с присущими им антропоцентрическими идеями, этот вопрос заботил больше, чем в самой России. Делатр, повествуя о биографии русского писателя, осторожно затрагивает тему смерти. Итальянский писатель предупреждает читателей, что многие «скрывают причину смерти Пушкина» [4, с. 22]. В связи с этим Делатр описывает только те

подробности, которые уже точно известны, не дополняя своими домыслами. О дуэли А. С. Пушкина Луиджи Делатр писал, что поэт «бросил вызов тому, кто похитил его честь и на этой дуэли получил неизлечимую рану» [4, с. 22]. В качестве ключевой информации описания подробностей последних дней жизни русского поэта Делатр приводит заметки В.А.Жуковского, близкого друга и свидетеля последних мгновений жизни А.С.Пушкина.

Луиджи Делатр размышлял и о пророчестве А. С. Пушкина, вспоминая убитого на дуэли Ленского в «Евгении Онегине». Рассуждая о значении ушедшего из жизни русского поэта, Делатр ставит А.С.Пушкина в один ряд с самыми могущественными поэтическими гениями «Шиллером, Гете, Байроном, Муром, Мандзони, Ламартином и Гюго» [4, с. 26]. Особый интерес и множество спорных вопросов у писателей, критиков и литературоведов Италии вызывала связь двух имен, «тесно связанных друг с другом» [2, с. 64]: Пушкин и Байрон. Некоторые исследователи ставят Делатра в ряд лиц, поддерживающих «стереотип о байронизме Пушкина» [1, с. 143]. Правильнее будет сказать, что Делатр упоминает о схожести Пушкина и Байрона, но он не озабочен вопросом байронизма Пушкина как историко-литературной проблемой. Итальянский писатель находит параллели в возрасте, в котором умерли поэты, отмечает «похожесть Пушкина на английского барда в беспокойстве души, блуждающей жизни и ранней смерти» [4, с. 26].

Традиция изучения Пушкина в Италии XIX века складывалась под влиянием европейских авторов. Большая заслуга Делатра заключается в его осторожности и избирательности по отношению к предшественникам. Итальянский писатель был одним из немногих в Италии XIX века по достоинству оценившим роман «Евгений Онегин». На предисловие и переводы Делатра впоследствии опирались итальянские слависты, доверяя его чуткости к слову Пушкина и развивая разработанные им принципы перевода и интерпретации иноязычного текста. Но и полемика с подходами Делатра, не оправданными временем, оказалась полезной для развития итальянской пушкинистики.

Список использованных источников

1.Голубцова, А. В. А. С. Пушкин в итальянской драматургии XIX в. / А. В. Голубцова // Studia Litterarum. – 2017. – Т. 2, № 3. – С. 138–149. 2.Пушкин в мировой литературе / Научн.-исследоват. Инст-т Сравнительного изучения литератур и языков Запада и Востока при Ленингр. Госуд. Ун-те. – Л. : Госуд. Изд-во, Госуд. Тип. Им. Ивана Федорова, 1926. – 408 с. 3.Boccela, C. I Quattro poemi maggiori di Alessandro Pouschkine tradotti da Cesare Boccella / C. Boccella // Co 'caratteri di Didot : Pisa, 1841. – 167 p. 4.Delatre, L. Racconti poetici di Alessandro Puschkin poeta russo / L. Delatre // Firenze : Felice le monnier, 1856 – 112 p.

Ю. А. Синишина

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ДІАЛЕКТИЗМІВ У ТВОРАХ СУЧАСНИХ БРИТАНСЬКИХ АВТОРІВ

Одним із способів вивчення чужої культури є художня література. Автор художнього твору, як правило, вдається до діалектизмів з метою описати реальне життя у певному місці у якийсь конкретний час. Він може також вводити розмовні слова у пряму мову своїх персонажів, для того, щоб дати їм не лише просторову та часову характеристики, а й визначити їх у соціальному плані.

Існує безліч англійських авторів, які написали і продовжують писати шедеври, використовуючи в своїх творах діалектизми. І тут для перекладача стоїть особливе завдання – проаналізувати проблематику перекладу художніх творів, та визначити способи грамотного та стилістично-правильного художнього перекладу.

Таким чином, художня література – це тексти, спеціалізовані на передачі естетичної інформації. Засоби її оформлення різноманітні. Когнітивна інформація в художньому тексті існує на задньому плані, вона підлегла естетичній інформації [3, с. 73]. Отже, при перекладі художніх творів, насичених діалектизмами, ми зіштовхуємося з трьома основними проблемами: 1) передача тимчасової дистанції тексту; 2) передача рис літературного напрямку; 3) передача індивідуального стилю автора.

1. Передача тимчасової дистанції. Для стилізації мови певного століття треба обирати слова, які більш за все підходять мові того часу, наприклад, «lass» ми перкладемо як «легінь», а не як «парубок» [3, с. 269].

2. Передача рис літературного напрямку. Для минулих часів характерна приналежність автора до визначеного літературного напрямку: сентименталізму, романтизму, натуралізму, реалізму, імпресіонізму, експресіонізму – що мають свої особливі відмінні властивості. Наприклад, для періоду романтизму характерно широке використання метафор, що персоніфікують, кольорова символіка, ритм прози, змішання засобів високого стилю з архаїчним просторіччям фольклору.

3. Передача індивідуального стилю – це найскладніше завдання. Тут необхідний повний стилістичний аналіз оригіналу, що включає не тільки визначення значущих рис стилю, але і характеристику їх частотності.

Також перекладачеві необхідно звертати велику увагу на проблему збереження національного забарвлення при перекладі діалектизмів, які яскраво це демонструють. Вирішення проблеми національного забарвлення можливе тільки при понятті органічної єдності, яка утворюється змістом і формою літературного твору, враховуючи національну обумовленість, життя народу, мову народу, тобто тих даних, що склалися у читачів про фонові знання [1, с.118].

При перекладі художнього твору, насиченого діалектизмами, треба брати до уваги, що:

1) перекладати вжиті на позначення реалій діалектизми чи розмовні слова треба нейтральними відповідниками мови перекладу, оскільки важливим є відтворення семантичної та естетичної інформації всього тексту, а не конкретного слова;

2) переклад діалектизмів, вжитих персонажем, діалектизмами мови перекладу вважають абсурдним, таким, що створює комічний ефект. У цьому випадку пропонується відтворювати розмовний стиль висловлювання, щоб створити відчуття ненормативного з погляду мови оригіналу мовлення персонажу;

3) особливої уваги слід приділити функціонуванню вжитих автором діалектизмів чи розмовних слів у тексті мовою оригіналу.

Такі способи перекладу справді допомагають перекладачеві відтворити особливості першоджерела, але у загальному плані.

4) Часто вживання автором говіркових слів у першоджерелі пояснюють його бажанням створити місцевий колорит. Відповідно при перекладі шукають семантичний відповідник.

Підсумовуючи сказане, варто зазначити, що у питанні перекладу діалектної англійської художньої мови українською найважливішими є проблеми еквівалентності, адекватності перекладу, збереження в перекладі національної своєрідності оригіналу. З огляду на ці проблеми питання можливості і доцільності перекладу діалектизмів у англомовній художній літературі зберігає актуальність і потребує подальшого вивчення.

Список використаних джерел

1.Бубенников О. А. Актуальные проблемы исторической морфологии диалектов англ. языка /

О. А. Бубенников. – М.: МАЛП, 1996. – 206 с. 2.Ярцева В. Н. Исторический синтаксис английского языка / В. Н. Ярцева. – М.: Просвещение, 1961. – 125 с. 3.Jacobs, A. Calico Road / A. Jacobs. – London : Hodder Headline, 2005. – 504 p. 4.Paraschuk, V. Accents of English: Phonological Aspects of Varities Differentiation // Наукові записки Кіровоградського держ. пед. університету. Серія філологічні науки. – Випуск 22. – 2000. – P. 162-177.

М. К. Смуглякова, Т. В. Кисельова, В. Г. Фатєєва

ДІАГНОСТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Перевірка і оцінювання отриманих під час вивчення іноземної мови знань, навичок і умінь є важливою складовою навчального процесу і багато в чому визначає його успішність і результативність. Уміле застосування різноманітних видів, методів і технік оцінювання з метою збору даних що до рівня володіння іноземною мовою та сформованості навичок студентів дозволяє викладачеві диференціювати навчання, враховуючи потреби та можливості кожного студента, а студентам, в свою чергу, контролювати власне навчання і формувати максимум компетенцій, необхідних їм як в процесі вивчення іноземної мови, так і для застосування отриманих знань і навичок у подальшому професійному житті.

Результати діагностичного тесту дозволяють викладачеві проявляти гнучкість і диференційований підхід при введенні певних тем (найчастіше, це стосується лексичного і граматичного матеріалу), викладання яких спочатку планувалося в рамках курсу, але, згідно з попереднім аналізом результатів діагностичного оцінювання, виявляється вже освоєно студентами і може бути вивчено в більш швидкому темпі з акцентом на інші мовні області, які викликають труднощі.

І, навпаки, результати діагностичного тесту студента можуть показати, чи відповідає курс рівню іноземної мови студента і допомогти викладачеві оцінити можливості і очікувані результати студента у вивченні пропонованого курсу.

На відміну від діагностичних тестів минулих років, які обмежуються тільки лексико-граматичними питаннями, сучасні тести містять у собі всі основні мовні навички такі як читання, письмо, аудіювання та говоріння. Незважаючи на той факт, що наявність тестових завдань на перевірку рівня таких навичок як усне мовлення та письмо явно додає рівень суб'єктивності, вони дійсно дуже важливі для більш точного і реалістичного оцінювання рівня студента.

Це обумовлено існуванням великих відмінностей між методологією, змістом і типами питань, які використовуються в діагностичних тестах, і методологією, яка застосовується на занятті в процесі вивчення іноземної мови. Багато діагностичних тестів засновані переважно на питаннях з кількома варіантами відповідей і зосереджені на граматичній точності. У той час саме навчання базується на спілкуванні, де точність використовуваної мови часто грає другорядну роль.

Часто з метою економії часу при проведенні і перевірці діагностичного оцінювання студентів пропоновані тести не містять компонентів аудіювання або говоріння. Як результат, студент потрапляє в групу навчання на підставі його здатності відповідати на завдання з граматики, читання та письма, але при цьому може не володіти навичками мовлення та аудіювання на належному рівні, що дає неправильне уявлення про його загальні мовні здібності і може створювати труднощі в процесі вивчення іноземної мови в подальшому.

Таким чином, діагностичне тестування є важливим засобом перевірки базових знань іноземної мови, результати якого можуть являти собою цінний ресурс для викладача при підборі матеріалів і плануванні занять, що відповідають меті навчання курсу і потребам студентів.

М. М. Солюк

ВИКОРИСТАННЯ АРТИКЛІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АНТРОПОНІМІВ У ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Переклад відіграє важливу роль в житті та історії людства. Як зазначають українські науковці Т. Кияк, О. Огуй і А. Науменко, переклад – це своєрідний діалог двох культур, який передбачає вміння перекладача відрізняти своє від чужого [4, с. 22]. Тим більше, коли мова йде про відтворення ономастичних реалій. Адже, власні назви належать до мовних універсалій – вони існують в усіх мовах світу. Але в кожній мові власні назви мають свої специфічні ознаки [5, с. 20].

У нашому дослідженні звернемо увагу на відтворення категорії означеності / неозначеності при перекладі антропонімів з української мови на німецьку. Ця категорія характерна для германських, романських, болгарської, македонської та інших мов і виражається за допомогою артиклів. Категорія означеності / неозначеності у німецькій мові є граматичною категорією. Вона є відкритою і ми можемо регулярно виражати її за допомогою вибору означеного або неозначеного артикля. Наявність артикля можна вважати як свідчення того, що уявлення про означеність є важливим елементом для носіїв даної мови [7, с. 443, 444].

В українській мові немає спеціальних морфологічних форм вираження вищевказаної категорії. Проте відкинути існування даної категорії ми не можемо. Контекст допомагає нам визначити, чи відносить автор тексту певний предмет до певного класу предметів чи навпаки виділяє його з класу однорідних йому предметів. А отже, говорити про означенісь / неозначеність.

Артикль як засіб вираження категорії означеності / неозначеності в німецькій / англійській мові досліджували Б. В. Кашкін, Д. А. Штелінг, С. Г. Ахметова, Л. І. Гуренко, І. К. Крамський, Л. Б. Служинська та ін.

Проаналізований нами практичний матеріал дослідження наповнений великою кількістю антропонімів, які перекладачі відтворюють різними способами. Серед проаналізованих нами лексичних одиниць такого типу виділяємо відтворення власних назв за допомогою означеного, неозначеного або нульового артиклів.

Такі антропоніми, як імена і прізвища відомих українських особистостей, історичних осіб та державних діячів перекладачі відтворюють не використовуючи артикль. Наприкдад: Тарас Прохасько – Taras Prochasko, Богдан-Ігор Антонич – Bohdan Ihor Antonytsch, Василь Стефаник – Wasyl Stefanyk. Велес, Нестор, Мономах – Veles und Nestor, Monomach, король Данило Галицький – König Danylo von Halytsch. Таке відтворення відповідає граматичним правилам німецької мови.

Зустрічаємо випадки, коли антропоніми відтворюються означеним артиклем. До прикладу: …на єдиному подихові прочитав тоді «всього Калинця»… [1,с.160] – …habe ich «den ganzen Kalynez» in einem Atemzug gelesen… [9, с. 93]. Під «всім Калинцем» автор має на увазі твори львівського поета і прозаїка Ігоря Калинця, тобто конкретного автора, що вказує на означеність. Тому відтворення за допомогою означеного артикля вважаємо повністю доцільним.

Неозначеним артиклем перекладач послуговується при відтворенні наступного антропоніма: Вертера з мене не вийшло… [1, с. 181] – Ein Werther wurde nicht aus mir… [9, с. 158]. З контексту розуміємо, що автор, розповідаючи читачеві про своє нещасливе кохання, застосовує алюзію на головного героя славнозвісного роману Ґете «Страждання молодого Вертера». Отже, Андрухович порівнює себе з конкретним персонажем, що дає нам вказівку на означеність. Переклад за допомогою неозначеного артикля ein трактуємо як неозначеність, тобто реципієнт може зрозуміти це як: якогось там Вертера з мене не вийшло. В такому випадку сказане

автором не було передано в мові-реципієнті, означеність не була відтворена.

Отже, в українській мові категорія означеності / неозначеності не є граматичною і ключовим ідентифікатором даної категорії є контекст. Перекладач може стикнутись з певними труднощами при відтворенні цієї категорії, оскільки для німецького реципієнта дана категорія є досить важливою. У німецькій мові головну роль відіграє протиставлення означеного й неозначеного статусу, який виражається за допомогою означеного чи неозначеного артикля. Тому адекватне відтворення даної категорії, а тим паче при перекладі власних назв, є надзвичайно нелегким, проте важливим завданням, з яким перекладачам есеїв С.Штьор та А.Вольдану вдалося впоратись.

Список використаних джерел

1. Андрухович Ю. Диявол ховається сирі. Вибрані спроби 1999-2005 років. Видання друге, виправлене. Київ: Видавництво «Часопис «Критика»«, 2007. 320 с. 2. Андрухович Ю. Моя остання територія. Вибрані твори: Проза, поезія, есеїстка. Львів: ЛА «Піраміда», 2009. 308 с. 3. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (Общие и лексические вопросы). М.: ИОСО РАО, 2001. 224 с. 4. Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2006. 592 с. 5. Мурзаев Э. М. Очерки топонимики. М.: Мысль, 1974. 382 с. 7. Служинська Л. Б. Засоби вираження категорії означеності / неозначеності в німецькій мові за допомогою артикля. Studia linguistica: збірник наукових праць / Київський національний університет ім. Т. Шевченка; відп. ред. О.І. Голубовська. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго. 2014. *Вип.* 8. *С. 443 – 446. 8. Andruchowytsch Juri. Das letzte Territorium. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 2003. 192 s. 9. Andruchowytsch Juri. Engel und Dämonen der Peripherie. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 2007. 224 s.*

Ю. Г. Стежко

УКРАЇНСЬКА МОВА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Запровадження нового правопису наразі постає перед викладачем української мови завданням не лише самому досконало знатися на новаціях правопису, але й формувати особистість на засадах автентичності мови, нової культури мовлення – засобу національного самовираження.

Останні події, які розгорнулися навколо нового правопису, з усією очевидністю засвідчили те значення, яке має мова як визначальний чинник національної ідентичності. У передмові українського правопису, схваленого постановою кабінету міністрів № 437 від 22 травня 2019 р., зазначається: «Мова – запорука тривкої ідентичності нації, основа її етнокультурної цілісності». За усіх спроб досягнення мовної автентичності тривкої ідентичності досягти вдалося лише на третьому десятилітті незалежності - новий правопис набув свого державного схвалення. Можна було б нарешті визнати, що збулася мрія І. Огієнка: «Для одного народу – одна мова й один правопис». Проте безхмарним буття нового правопису важко визнати.

Дискусії, які наразі точаться навколо правомірності/неправомірності запровадження нового правопису в усіх сферах суспільного буття, засвідчили не лише лінгвістичну, а й політичну складову мовного питання. Найбільш дискурсивним виявилося питання фемінітивізації української мови. Але розбіжності в оцінках новацій в українській мові є передбачуваними, позаяк є закономірним явищем, - яке лише підтверджує відомі слова Е. Сепіра, що «язык есть то, как думают» [1, с.193].

Чи можна наразі визнати українство однодумцями? Мабуть що ні. Однак практика свідчить, що думкою переважна більшість населення в мовному питанні спрямована на національне самовираження. І це прагнення підтверджується

історією, неодноразовими спробами «українізувати» українську мову. Лише докорінна зміна суспільного буття, культури дала свої впевнені результати в мовному питанні, тож є передбачуваною «в том смысле, что язык в своей лексике более или менее точно отражает культуру, которую он обслуживает, совершенно справедливо и то, что история языка и история культуры развиваются параллельно». [1, с.194]. Отже, лексико-семантичні новації варто розглядати в контесті культурних трансформацій.

Скажімо, культура міжстатевих стосунків у новій українській демократії відбилася на українській мові запровадженням фемінітивів. Фемінітивізація української мови є показовим чинником контексту гендерної рівності, національної самодостатності. Здобутком культурного контексту стало семантичне розмежування чоловічих та жіночих позначень як зречення спадку русизмів у формі панування маскулінітивів - позначення жіночої статі чоловічими найменуваннями, що суперечило морфолого-синтаксичним нормам української мови. За здобуток маємо й те, що столиця України зрештою отримала своє міжнародне ім'я «Kyiv» замість русифікованого «Kiev».

Назагал, рівень мовно-культурних флуктуацій досягнув свого апогею у запровадженні нового правопису. В актив українських лінгвістів варто записати - українська мова позбулася русизмів.

Проте з прикрістю маємо констатувати, що, упоравшись з однією ознакою некоректності, позбувшись русизмів, нація з безоглядно кинулася у іншу крайність - запозичення англіцизмів. Звісно, розширюючи міжнародні зв'язки, уникнути явища неологізації мови, лексичних запозичень неможливо. Проте темпи насичення української мови невластивими їй лексемами, як на нас, є невиправдано прискореними.. І не лише на рівні розмовному, у просторіччі, а, що особливо непокоїть, на рівні офіційного ужитку. І з часом темпи іншомовних запозичень лише зростають, і є загроза, що зрештою вони набудуть свого унормування в українській мові, як це уже було неодноразово в історії розвитку мови.

Важко виправдати застосування низки англіцизмів, які замість перекладу, лише транслітеруються на кшталт гаджет, драйв, тренд, інсайт, фактчекінг, хайп, скрішнот, біг-борд, локаут і т.і. Прикро усвідомлювати, що доречний й недоречний ужиток англіцизмів у певних колах вважається показником освіченості.

Загроза засмічення криється у тому, що шляхом іншомовних запозичень українська мова втратить свою унікальність, свій колорит, емпатичний потенціал. Унікальність української мови є загальновизнаною і передусім у колі перекладачів художніх творів. Іншомовні ж слова розчиняють насиченість української мови тільки їй притаманним колоритом.

Якщо комусь видається, що англомовні запозичення наближають нас до європейських цінностей, то це є хибною думкою – кожна нація дбає про власну мову, і українці мають стати взірцем захисту мови незалежно від політичного вектору. Захищаючи мову, ми торуємо шлях до єднання нації.

Таким чином, перед освітянами постало завдання прискореного оновлення навчально-методичної літератури, забезпечення електронного ресурсу з української мови, які б згодилися для набуття практичних навичок правильного слововживання в режимах навчання як offline, так і online. Майстерно підібраний навчальний матеріал, переконливі аргументи на користь нового правопису забезпечать мотиваційну основу вивчення української мови.

Список використаних джерел

1. Сепир Э. Язык. Введение в изучение речи. Избранные труды по языкознанию и культурологии. М.: «Прогресс», «Универс». 1993. 656с. URL: http://tlf.msk.ru/school/sapir_school.htm

І. В. Страшко

КОРПУС ТЕКСТІВ – МЕТА ЧИ ЗАСІБ?

Корпус, як правило, трактується як зібрання лінгвістичних даних для вивчення мовних явищ. Проте це поняття дещо ускладнилося за останні десятиліття в залежності від різноманітності практик та цілей створення і використання корпусів [3]. У франкомовній традиції в широкому сенсі корпус текстів визначається як сукупність мовних творів (текстів, уривків текстів) [4]. Розвиток комп'ютеризованих баз даних, обов'язковий формалізм їх структури, стандартизація форматів, можливості обміну даними, безсумнівно, відкрили шлях до більш глибокого усвідомлення цього явища [3]. Ж.-Ф. Дальбера, розмірковуючи про дистинктивні характеристики корпусів, підіймає питання про те, чи є корпус даним чи побудованим? Корпусні дані є лише демонстрацією фактів мови чи слугують базою для перевірки наукової гіпотези? [1]. Відповідь здається очевидною: побудова будь-якого корпусу ґрунтується на попередньому уявленні про його застосування. На цій основі визначається вибір текстів, спосіб їх розмітки, нарешті, саме структурування корпусу. Як влучно зазначає С. Меле, якщо корпус не відповідає інтелектуальній чи науковій потребі, або дослідницьким інтересам, термін його дії закінчується і він застаріває. Водночас, акцентує вона, важко підтримувати повне дотримання обмежень, пов'язаних із завершеністю і повнотою корпусу, зокрема для літературних творів, оскільки розвиток самого дослідження, його внутрішні потреби, часто призводять до поступового вбудовування в початковий корпус глос досліджуваного автора, коментарів, оглядів і навіть інших літературних творів для порівняння [3]. І якщо закриття корпусу не завжди зумовлюється бажанням розробників, його репрезентативність, від якої залежить достовірність наукового аналізу, є виключно їх відповідальністю. Звідси висновок: корпус – побудований об'єкт і його конституювання, зауважує Ж.-Ф. Дальбера, є невід'ємною частиною теоретичної призми, крізь яку мовознавець має намір сприймати реальне. Дослідник наголошує, що аналіз корпусних даних може проводитися тільки на вибірці. Однак для того, щоб цей аналіз стверджував якусь достовірність і був обґрунтованим, вибірка має бути репрезентативною. Але чого стосується ця репрезентативність? Реальності, яка одночасно існує до аналізу, передує йому, і яку він допомагає ідентифікувати і встановити? Проте корпус, стверджує Ж.-Ф. Дальбера, не є простою підмножиною даних реальності, це теж певна вибірка, яка вже була опрацьована. Отже аналіз вартий лише того, чого вартий корпус [1].

Як зауважує Ф.Растьє, доступ до корпусів веде до зміни взаємин між теорією і практикою, як на початковому етапі дослідницького процесу, при формулюванні гіпотез, так і на наступному, під час пошуку прикладів або варіацій. Робота з корпусними ресурсами, констатує він, є також засобом виходу з теоретичних апорій, викликаних філософією мови. Як приклад дослідник вказує на те, що аналіз лінгвальних даних в межах корпусу залишається єдиним перевіреним засобом релятивізації багатозначності і контролю неоднозначності [5]. З точки зору С.Меле, корпус став посередником між дослідником і лінгвістичним фактом. Тому його конституювання засноване на чітких процедурах, які є невід'ємною частиною застосовуваної герменевтики [3].

Як набір вже реалізованих текстів, корпус є основною умовою і будівельним матеріалом для створення нових субкорпусів. Численність використання тих самих текстів в межах різних субкорпусів свідчить про наявність модусу можливості, суть якого у виявленні умов, що визначають ймовірність кількох альтернативних розумінь. В епістемологічному плані організація субкорпусу передбачає, що

кожне прочитання його структурної одиниці – тексту – припускає розшарування сукупності проявів його семантичних рівнів і почергове їх вивчення. У результаті з усього можливого знання про об'єкт виокремлюється тільки певна частина. Тобто «вихідний корпус піддається розширенню до пов'язаного або контекстного корпусу, величина якого залежить від розмаху погляду» [3]. У цьому зв'язку значимою є думка Ф. Растьє про те, що семантика корпусних текстів підкреслює дві загальні взаємодоповнюваності: рівнів мови або площин опису (пунктуація, морфологія, синтаксис, семантика) та рівнів організації та складності: слово, речення, текст, інтертекст. На основі чого, дослідник робить припущення, що рівні мови та рівні організації відповідають об'єктивним варіаціям складності [5].

Ш.Даніно, дискутуючи з приводу статусу корпусу, який, на її думку, залишається невизначеним, задається питанням чи є корпус інструментом чи об'єктом? Вихідною чи кінцевою точкою досліджень? І хоч відповідь на ці запитання різниться в залежності від галузі знань і дослідницьких підходів, корпус , підкреслює дослідниця, є «зібранням автентичної мовної продукції». Саме в цьому його суть, а «все інше здається адаптованим» [2].

Список використаних джерел

1. Dalbera, J. P. (2002). Le corpus entre données, analyse et théorie. Corpus, (1). 2. Danino Ch. (2018). Introduction. Corpus [En ligne], (18). consulté le 9 janvier 2021. URL: http://journals.openedition.org/corpus/3099. DOI: https://doi.org/10.4000/corpus.3099. 3. Mellet, S. (2002). Corpus et recherches linguistiques. Introduction. Corpus, (1). 4. Poudat, C., & Landragin, F. (2017). Explorer un corpus textuel: Méthodes-pratiques-outils. De Boeck Superieur. 5. Rastier, F. (2005). Enjeux épistémologiques de la linguistique de corpus. La linguistique de corpus, (31-45).

В. Ю. Торак

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ БОГДАНА ТОМЕНЧУКА «ПЕРЕСТУПНИЙ ДЕНЬ»)

Вступ. Кожна мова багата на висловлення, в основі яких лежить зіставлення, порівняння, передовсім образне або логічне. До того ж, як стверджують науковці, саме перший різновид сприяє модифікації формально-граматичної структури, розширенню часових та просторових аспектів. Воно є найістотнішим і найдавнішим засобом образної та художньої характеристики [5].

Дослідивши мовотворчість окремого письменника, можемо окреслити особливості його ідіостилю, простежити тенденцію побудови й використання компаративних конструкцій.

В арсеналі мовних засобів Богдана Томенчука помітне місце займають саме порівняння, адже за допомогою таких конструкцій письменник майстерно подає влучну й образну оцінку предмета, явища чи дії, розкриває сутність абстрактних і конкретних понять через призму власного світобачення, інформаційно й емоційно наснажує відповідні тексти. Окрім того, порівняння, якими послуговується митець, не є однотипними ні у формально-граматичному, ні в семантико-синтаксичному, ні у функціонально-стилістичному плані, тому **метою** дослідження є аналіз функціонально-семантичних параметрів порівняльних конструкцій на матеріалі збірки Богдана Томенчука «Переступний день». Актуальність й новизна нашої розвідки зумовлена тим, що вперше досліджено семантику порівнянь на матеріалі вказаного поетичного твору. Об'єктом дослідження є кон-

тинуум порівняльних конструкцій, ужитих у художньому творі Богдана Томенчука «Переступний день». Матеріалом аналізу послужила суцільна виписка конструкцій із порівняннями з названої збірки. Загальний обсяг виписок налічує близько 200 прикладів.

Функціонально-семантичні параметри порівнянь. Порівняльні конструкції української мови час від часу виступають об'єктами різноаспектних лінгвістичних досліджень. Відповідно до класифікації таких учених, як О. Барменкова, І. Іскандерова, В. Огольцев, Л. Прокопчук, М. Черемисіна, М. Шапіро, І. Шенько та Н. Широкова, порівняння з урахуванням функціонально-семантичних параметрів поділяються на логічні та образні. Також лінгвісти зазначають, що порівняльна конструкція складається з трьох компонентів: суб'єкт порівняння, об'єкт порівняння й основа порівняння, які сукупно становлять єдине структурно-семантичне ціле [3].

Дослідивши художній текст збірки віршів Б. Томенчука «Переступний день», виявили значну кількість порівняльних конструкцій; проаналізували їх у функціонально-семантичному аспекті, з'ясували особливості семантичного наповнення їхніх компонентів. Однак напочатку коротко розглянемо зміст і обсяг терміна «порівняння», який має кілька значень. По-перше, він означає акт думки, спрямований на встановлення тотожності, схожості і відмінності, по-друге, під цим терміном розуміють мовну конструкцію, що реалізує відповідний пізнавальний акт. У такій конструкції виділяють два основні і необхідні компоненти: перший – предмет чи явище, ознаки якого пізнаємо, розкриваємо за допомогою іншого, – пізнаваний компонент або *суб'єкт порівняння* [6]. Другий – предмет чи явище, що має яскраво виражені й відомі нам ознаки, які для нього є характерними в певних умовах, або взагалі, внаслідок цього, використовується для характеристики пізнаваного – *об'єкт порівняння*. Серед об'єктів порівнянь можна виділити найменування тварин, птахів, рослин, явищ природи, людей, побутових речей, абстрактних понять тощо [6].

Досить часто трапляються в поезіях Богдана Томенчука компаративні конструкції, де об'єктом є назви тварин, причому суб'єктами в таких синтагмах виступають лексеми, що називають осіб, явища природи, окремі абстрактні поняття, наприклад: «*І буде дощ,* ***як твій гривастий кінь»*** [8]; *«Ніч – ворона, // Осінь –* ***як лисиця*** *вибігла із байки»* [8].

В іншому прикладі маємо вдале порівняння самотнього Місяця в безмірі неба, який зіставляється з телям, яке безжалісно забрали від матері: «*І Місяць в небі,* ***як теля****, // Що відлучили від корови»* [8]. Трапляються порівняння, об'єктом яких є птахи: «*Світлини чорнобілі,* ***як лелеки****, // Злетілись до світлиці у гніздо...»* [8]. Автор майстерно грає кольорами, образно порівнюючи чорно-білі фотокартки з лелеками такого ж відтінку, різнобарвну золоту осінь із лисицею, а володарку темряви – ніч – з вороною.

У порівняннях, де об'єктами є рослини, спостерігаємо, що суб'єктами виступають люди, предмети, явища природи, в основі – зазвичай предикативна ознака. Наприклад, порівняльна конструкція – «*І рушників давнезна білокрилість, // Долівка пахне травами,* ***як луг»*** [8] – у нашій уяві змальовує підлогу, яка нагадує луг, устелений травами: Маємо приклади порівнянь, де об'єктом виступає побутова річ, зокрема хустка: «*Такий був край,* ***як шалянова хустка»*** [8]. Чималою кількістю представлені конструкції, де об'єктами є люди, зокрема *я, друг, поет, генерал, Гамлет,* наприклад: *«І Бог такий,* ***як уселенська милість,*** // *Але доступний****, ніби старший друг»*** [8]. Найбільше в поезіях Богдана Томенчука виявляємо порівнянь, де як об'єкт названі абстрактні поняття, які автор використовує для

створення образного ефекту: *«Вона – **як час**, що не живе на прив'язі // При навіть золотому ланцюжку»* [8].

В уяві Богдана Томенчука різні реалії життя асоціюються із явищами природи, рідше – з поняттями, пов'язаними з міфологією. Суб'єктами порівняння виступають такі реалії довкілля: зорі – *«А зорі – **неначе дощі золоті»*** [8], людина – *«Ти всесильна така… А насправді така безборонна, // **Як ріка,** що опівніч у долю мою запливла…»* [8], коса – *«Лиш коса, **як дощі** на прозорім малюнку // Запливає кудись ув іще непокинутий рай»* [8].

Отже, у віршах Б.Томенчука виявлено різноманітні приклади образних і логічних порівняльних конструкцій, водночас зауважено, що образних компаративів значно більше, ніж логічних. Суб'єктами порівнянь у проаналізованій збірці найчастіше виступають люди, абстрактні поняття, явища природи, а об'єктами – тварини, птахи, рослини, люди. Різні зразки порівнянь загалом і порівняльних конструкцій зокрема функціонують у поетичному тексті Богдана Томенчука задля реалізації образності, адже основними причинами, які спонукають письменника до використання порівняльних конструкцій, є стилістичний та художньо-естетичний характер відповідних зіставлень.

Список використаних джерел

1. Дудик П. С. Стилістика української мови. Київ. 2004. 367 с. 2. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови : монографія. Донецьк, 2001. 662 с. 3. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови: навч. посібн. Київ : Либідь, 1995. 312 с. 4. Кочерган М. П. Мовознавство на сучасному етапі. Дивослово. 2003. № 5. С. 24-29. 5. Кучеренко І. К. Порівняльні конструкції мови в світлі граматики. Київ, 1959. 108 с. 6. Мацько Л. І. Порівняння. Українська мова. Енциклопедія. Київ, 2000. 507 с. 7. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови. Київ : Либідь, 1993. 248 с. 8. Богдан Томенчук. Переступний день: електрон. версія збірки. 2020. URL: https://www.facebook.com/profile.php?id=100004695795964 (дата звернення: 06.12.2020).

N. V. Sheverun, H. M. Lejzjus

FUNCTIONAL AND TYPOLOGICAL FEATURES OF TITLES

The title is one of the main elements of the work. The title can express any element of the semantic structure of the text. The whole volume of the text is divided into separate, smaller segments: parts, chapters, paragraphs. The title can be related to these units, can tell the reader how the text is divided, how many parts it will consist of, and what these parts will be. Such titles perform a compositional function. Titles can show how the text is divided or, conversely, combine different materials, common to the subject. If the publication does not have its own titles inside the text, then the title as if predicts the division of the text, the reader independently selects several parts in the table of contents. The title, with the help of which a single complex text is created, can also be interesting.

The title can express any element of the structure of the work: the main idea, guiding theses, analytical assessment of the situation, the background to the purpose of the message, illustrations. The name of the text signals its content, how the informative function of the title of the publication is realized. There are many classifications of titles depending on their relevance to the content, links to the text.

Titles can be typed depending on how much one or more elements of the text they express. On this basis, we can distinguish unidirectional and complex titles. Unidirectional titles correspond to one element of the semantic structure of the text. These include thematic titles (the title tells the reader about the topic of the publication) [1, p. 58]. Complex titles – correlate with several elements of the structural scheme of the text

simultaneously, convey complex information. The degree of their informativeness is higher, because the connection of such titles with the content is more diverse, which leads to increased expressiveness of the text. In such a title, the topic, analytical assessment of the situation, any thesis, illustration are actualized at the same time.

Otherwise, titles can be classified based on the completeness of the display of text elements. Depending on this, the titles can be full-informative and incompletely informative, dotted. Full-informative include those titles that reflect the theme of the whole text, its main idea or any thesis that develops the main idea. Within this classification, the scientist E. Pyrikov distinguishes between nominative and predicative titles [2, p. 39]. Nominatives simply name the subject of the entire publication, they have the function of a sign similar to proper names, which serve as the names of geographical objects, living beings, factories and so on. Predicative is a detailed thesis that contains the subject of speech and its predicate. Such titles are the most informative, give the most complete forecast of the content. In general, this group of titles is a neutral part of the title system of the text, but on the other hand, against the background of such titles, others are more clearly perceived.

Incomplete informative, dotted titles only approximately indicate the content of the text, give a sign by which this or that semantic context is restored. Dotted titles are less informative, but they provide more opportunities to attract readers' attention. Sometimes incompletely informative titles can be complex, involving a few words, the use of which will be clear from reading. Deliberate use of illustrative signals gives a similar phrase, which again adds more expressiveness to the title.

Thus, informativeness becomes the criterion by which the titles are classified and the ratio of the title to the content components is shown.

References

1.Ванников Ю. В. Основные терминологические аспекты переводческой деятельности. М. : Междунар. отнош., 1994. 130 с. 2.Пириков Е. Г. Коммуникативные аспекты перевода и терминология. М. : Междунар. отнош., 1992. 98 с.

D. S. Shchypachova

ENGLISH-LANGUAGE COMMUNICATIONS IN THE CONTEXT OF INTERCULTURAL AND SOCIAL INTERACTION

At the beginning of the third millennium, it became obvious that humanity develops along with the interconnection and interdependence of various peoples, countries and cultures.

Modern society is characterized by constant multiplication, acceleration, densification and globalization of communications. The growth of communications opens up new opportunities that free people from previous restrictions, systems of social control and constraint, and create new foundations for personal development.

The most characteristic features of intercultural communication are the belonging of the participants in the communicative act to different cultures and the awareness of the communicants of each other's cultural differences, because in fact, intercultural communication is primarily interpersonal communication in a special context.

One of the main conditions for successful socio-cultural communication is the linguistic community of communicants, that is, the presence of a common language for both. Today, for representatives of various countries, the most «unifying» language is English, which in recent years has received the status of an official language of intercultural communication.

This explains the increased attention to a foreign language at all levels of the world

educational system. It is in the language that both the mentality and the behavior of the society of the speaker are reflected. Culture is transmitted and developed through communication, through which the formation of society and the provision of mutual understanding between its members are carried out.

The study of language as a reflection of the system of cultural values that determined the models of behavior adopted in a particular society indicates the growing attention of domestic and foreign scientists to issues related to the influence of culture-oriented factors on intercultural communication. The construction of a typology of cultures based on the systematization of factors that predetermine a nationally-specific style of communication is recognized as one of the insufficiently studied, but very relevant and promising areas of modern research.

The study of social communication was based on various directions, scientific schools, theories, which can be conditionally combined into three groups of communication, formed on a social, linguistic and communicative basis.

Successful intercultural and social interaction is a manifestation of adequate communicative behavior in the process of mutual knowledge, understanding, establishing relationships and, therefore, presupposes, along with a sufficiently high level of proficiency in a foreign language, the ability to adequately interpret and accept the socio-cultural diversity of communication partners.

The practice of communicating with foreigners shows that even a brilliant proficiency of a foreign language does not exclude misunderstanding and conflicts with its speakers. It is quite obvious that successful and effective contacts with representatives of other cultures are impossible without practical skills of socio-cultural communication.

Increasing the effectiveness of communications aimed at achieving mutual understanding is possible through: a) typification of life situations; b) everyday rationalization of life situations through routinization, idealization and stereotyping; c) identification; d) empathy; e) reflection; f) decentration.

For the practical development of strategies for English-language communication, it is most effective to build work within the framework of a series of target modules. The formal side of the module is associated with various modeling possibilities when presenting educational material.

Thus, it is clear that the field of intercultural relations has many questions for research. So, for example, an acute problem is the adherence to established ethnic stereotypes in the processes of intercultural relations, many of which have lost their relevance in modern conditions. This aspect requires immediate revision in the framework of practical research. Studies show that a significant obstacle to conducting intercultural exchanges is the lack of a tolerant attitude of the parties to each other, which is especially clearly manifested by the Ukrainian respondents. Intolerance, categorical judgments, and even a certain degree of aggressiveness are naturally an important communicative obstacle that needs to be overcome.

In our opinion, these problems find their solution in the formation of a certain «cultural» consciousness that is able to understand and take into account the socio-cultural component of communication, as well as in the expansion and deepening of its role in the development and formation of communication skills, a thorough study of the world of native speakers, their way of life, national character, mentality.

References

1.Горелов И.Н. Паралингвистика: прикладной и концептуальный аспекты// Национально-культурная специфика речевого поведения/ под ред. Леонтьева А.А., Сорокина Ю.А., Тарасова

Е.Ф. М.: Наука, 1977. - с.96-113. 2.Маслова В.А. Лингвокультурология: Учеб пособие для студентов высших учебных заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2001. - 208 с.

Г. М. Шевців

ЄВРОПЕЙСЬКА АВТОБІОГРАФІЧНА ТРАДИЦІЯ У СПОГАДОВОМУ ПИСЬМІ АКУТАГАВИ РЮНОСКЕ

Метою нашої короткої розвідки є дослідження рецепції творчості Ґете, зокрема його «Поезії і правди», в культурі країн Східної Азії. Особливої актуальності це питання набирає у зв'язку із зростаючим процесом взаємопроникнення культур Сходу та Заходу.

Акутагава Рюноске (1892-1927) – відомий японський прозаїк ХХ-го століття. У цього письменника не було душевної рівноваги, заслужені літературні лаври не захоплювали його. У важкому душевному стані в Акутагави Рюноске виникло бажання оглянутися на своє життя і (пере)оцінити його. Твори Акутагави Рюноске, за його ж словами, є сповіддю в пережитому. «Життя ідіота» (таку назву має автобіографія) є вершиною його творчості. Цей твір Акутагава Рюноске залишив своєму другові разом із невеликим супровідним листом, у якому відкинув всяке самовиправдання.

Російська дослідниця О. Суровцева підкреслює, що творчість цього класика японської літератури є органічним сплавом трьох культурних традицій – японської, європейської, російської [3, 311-312]. Ми простежимо вплив європейської автобіографічної традиції на автобіографію Акутагави Рюноске та рецепцію творчості Ґете в азіатських літературах.

Ця коротка, написана від третьої особи автобіографія не містить точних дат, у ній помітні порушення традиції автобіографічної розповіді. Перший, описаний в автобіографії епізод, стосується аж двадцятого року життя автора.

Незважаючи на невеликий обсяг, автобіографія Акутагави Рюноске встигає сказати нам багато про її автора. Вона є свідченням того, що класики європейської культури Руссо та Ґете відомі та зрозумілі в далекій Японії, серед народу з іншою культурою, традиціями, цінностями, з іншою ментальністю. Цей факт доводить спільність думок і почуттів людини, незалежно від культурного кола. Робимо висновок, що Акутагава Рюноске був знайомий із творчістю Ґете, найбільше захоплення в нього викликав «Західно-східний диван». Можливо, саме східні мотиви, які так яскраво виражені в цій збірці, виявилися близькими для Акутагави Рюноске. «Західно-східний диван» Ґете свідчив про формування у світовій культурі явища західно-східного духовного синтезу. «Диван» ще раз наснажив його душу. То був ґетевський «Західно-східний Диван». Поглядаючи на Ґете, що стояв на межі добра й зла, він до відчаю заздрив йому. В його очах Ґете-поет був величніший за Христа. Якби він годен був вступити у слід Ґете» [1, 242].

В останні місяці життя Акутагава Рюноске вивчав Біблію, шукав у ній втіхи для своєї зболеної душі. Він захопився католицизмом і прагнув осмислити образ Христа як людини сучасного йому світу. Акутагава Рюноске захоплювався Ґете: «Вражає захоплене, майже закохано-дитяче ставлення до Ґете, який зумів прожити життя навдивовижу повне, розлоге – біль Акутагави ячить так промовисто й разюче, аж наче позбавляється словесної шкаралущі і виступає у всій безборонній, безсловесній наготі» [2, 12].

Драматичний твір Акутагави Рюноске «Діалог у пітьмі», який є своєрідною самосповіддю, демонструє блискучі знання автором життя Ґете. Головними учасниками бесіди є сам автор, Совість, Мистецтво та Натхнення. У діалозі з Совістю

читаємо:

Я. Разумеется, я один из тех, кто полон сил. Но не самый сильный. Будь я самым сильным, вероятно, спокойно превратился бы в истукана, как человек по имени Гете.

Голос. Любовь Гете была чиста.

Я. Это – ложь. Ложь историков литературы. Гете в возрасте тридцати пяти лет внезапно бежал в Италию. Да, это было не что иное, как бегство. Эту тайну, за исключением самого Гете, знала только мадам Штейн [3, 569].

Акутагава Рюноске добре знав і «Сповідь» Руссо. Згадку про неї включено в розділ під назвою «Омана». Автор не захоплюється «Сповідю» Руссо, не коментує її. Своє ставлення до цієї книги Акутагава Рюноске висловлює тим, що включає згадку про неї в розділ «Омана», а можливо, назва «Омана» викликала в його уяві саме цю книгу. Письменник вважав, що ніхто не здатний висповідатися у всьому до кінця. Але в той же час без сповіді самовираження людини немислиме. На думку Акутагави Рюноске, Руссо просто любив сповідатися. Однак у його «Сповіді» неможливо знайти повну відвертість. В розділі «Штучні крила» Акутагава Рюноске порівняє себе з Руссо: «Від Анатоля Франса він перейшов до філософів вісімнадцятого століття. Та до Руссо не дійшов. Мабуть, тому, що наполовину, − своєю запальністю, − він скидався на нього» [1, 232]. А далі в автобіографії Акутагава Рюноске напише: «Та навіть «Сповідь» Руссо була повна-повнісінька героїчної облуди» [1, 243].

У розділі «Лебедине опудало» Акутагава Рюноске пояснює читачам, чому він вирішив написати автобіографію. Тут знову зустрічаємо ім’я Ґете і навіть згадку про його «Поезію і правду»: «Безсилий, він узявся писати автобіографію. Серед різноманітних автобіографій йому часто пригадувалась «Поезія і правда». Він ясно збагнув, що художній твір не кожного може зворушити. А тому він вирішив негайно написати свою «Поезію і правду» [1, 244].

Поширенню знань про творчість Ґете сприяє діяльність японського товариства германістів. Багато років Ґете є письменником, твори якого найбільше перекладають в Японії: «Страждання молодого Вертера», «Фауст», «Германн і Доротея», численні поезії. Японською мовою можна прочитати також «Поезію і правду» Ґете. В одному з томів щорічного видання, присвяченого творчості Ґете, була опублікована копія однієї власноруч написаної Ґете сторінки біографічної схеми «Поезії і правди». Відомий японський германіст Сео-Ганг-Сеог писав, що впорядковані хронологічно вірші Ґете є не що інше як його автобіографія. Ґете вмів майстерно виразити свої переживання і перетворити їх на прекрасний літературний твір [4, 166].

Класикою мемуарного жанру в Японії вважають написану в 1894 році автобіографію Ейіті Сібусава під назвою «Розмови дощовими вечорами». У 1949 році Юкіо Місіма написав автобіографічний роман «Сповідь маски», який є своєрідним поєднанням роману-сповіді та роману про виховання. Ми вже звикли говорити про Руссо, що немає у світовій літературі письменника, який би наважився говорити про себе так відверто. А Юкіо Місіма зумів не просто говорити про себе відверто, але й залишатися при цьому закритим.

Взаємодія культур і літератур є важливим принципом духовного розвитку людства та його руху до багатших і досконаліших форм. Багата азіатська культура не тільки вбирала в себе досягнення інших культур, але й сама впливала на інші культури. Ґете та багато інших письменників початку XIX -го століття читали всі перекладені на той час твори давньоіндійської літератури. Ґете був добре обізнаний із вченням індійських філософів. Він дуже захоплювався легендами, казками,

міфами Індії. Індійські мотиви проявляються у двох великих поетичних творах Ґете «Бог і Баядера» (1797) і «Парія» (1823). До речі, «Бог і Баядера» має ще й підназву «Індійська легенда».

Завершити цю невелику розвідку нам видається доцільним словами корейського германіста Кіма Чон-Де Сеоула, які ми наводимо в авторській редакції, щоб підкреслити його блискуче чуття німецької мови: «Wenn man in Korea fragte: «Spieglein, Spieglein, wer ist der schönste und am meisten bekannte Dichter der Welt?, so würde das wahrscheinlich antworten: Goethe» («Якщо б в Кореї запитати: Чудодзеркальце, скажи, хто найкращий і найвідоміший поет світу?, воно б ймовірно відповіло: Ґете») [5].

Список використаних джерел

1. Акутагава Рюноске. Життя ідіота. Расьомон та інші новели. Переклад з япон. Дзюб І., Турков Г. Київ : Дніпро, 1971. 246 с. 2. Драч І. Акутагава Рюноске – майстер новели. Акутагава Рюноске. Расьомон та інші новели. Переклад з япон. Дзюб І., Турков Г. Київ : Дніпро, 1971. С. 5-13. 3. Акутагава Р. Новеллы ; Эссе ; Миниатюры : Пер. с яп. Вступ. статья А. Стругацкого. М. : Художественная литература, 1985. 607 с. 4. Суровцева Е. В. Творчество Акутагавы Рюноскэ и русская классическая проза. Сборник тезисов Международной научной конференции студентов, аспирантов и молодых ученых «Ломоносов-2004» 12-15 апреля 2004. Том II. Иностранные языки. Искусствоведение. Филология. Философия. Москва : Издательство Московского университета, 2004. С. 311-312. 5. Kim Hak-Dong. Die Aufnahme der Goetheschen Literatur und ihr Einfluß. Koreanisch-Deutsche Literaturbeziehung. Hrsg. von Joo-Jung Lee. Seoul, 1976. S. 166.

О. В. Шульга

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ ЕКСПРЕСИВНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ З ЗАТРИМКОЮ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ

Останнім часом в Україні стрімко зростає кількість дітей, які мають затримку мовленнєвого розвитку з різних причин. Темпова затримка стосується формування всіх компонентів мовлення: звуків раннього онтогенезу, лексики, граматики, фразового та зв'язного мовлення [3, с. 109]. Логопеди, дефектологи, психологи і неврологи, такі як О. Ушакова, А. Корнєв, В. Акименко, А. Арушанова, М. Шеремет висловлюють заклопотаність збільшенням числа дітей з недорозвиненням мовлення, звертаючи увагу на те, що обмеженість мовного спілкування негативно впливає на формування особистості дитини, її емоційно-вольової сфери, сприяє розвитку сором'язливості, нерішучості, замкнутості, негативізму, почуттю неповноцінності. [2, с. 17]. Тенденція до збільшення числа дітей із затримкою мовленнєвого розвитку визначає актуальність вивчення питання формування експресивного мовлення у дітей раннього віку зазначеної категорії з метою корекції його порушень.

Найбільш активно відбувається розвиток мовлення на другому та третьому роках життя дитини: удосконалюється функція розуміння мовлення, формується звуковимова, збагачується активний словниковий запас, засвоюється граматична будова мовлення [1, с. 56]. Розвиток мовленнєвої функції у цьому віці відбувається нерівномірно, і темпи оволодіння мовленням залежатимуть від умов виховання дітей у перші роки життя та стану їх нервової системи.

Особливості проведення логопедичного обстеження дітей раннього віку з описом схем та мовленнєвих карт представлені в різній методичній літературі. Метою нашого констатуючого експерименту було вивчення рівня сформованості експресивного мовлення дітей раннього віку, за основу якого була взята методика Ю.Герасименко. Критерії оцінки і мовленнєвий матеріал були зіставлені з да-

ними, представленими в посібниках Г.Мішиної, К.Печори, Ю.Разенкової, О.Стребелєвой.

У експериментальному дослідженні взяли участь 20 дітей раннього віку, які сформовано у 2 групи по 10 дітей у кожній, одну з них ми визначили як експериментальну, а іншу – як контрольну. В першу групу були включені діти, які не мають затримки мовленнєвого розвитку. Другу групу склали діти, які мали затримку мовленнєвого розвитку і не використовували вербальні засоби спілкування, або їх активна мова перебувала на рівні «словника нянь». Зміст методики констатуючого експерименту склав блок діагностичних завдань для дослідження стану експресивного мовлення: 1. Дослідження предметного словника, словника дій і ознак; 2. Дослідження відтворення звуковимови і відтворення звуко-складової структури слів (дво- або трискладові слова з відкритим складом); 3. Дослідження рівня володіння фразовим мовленням.

Результати дослідження засвідчили, що у дітей з нормативним розвитком мовлення сформованість експресивного мовлення перебувала на високому рівні (60%), рівні вище середнього (20%) і середньому (20%), а у дітей з ЗМР був виявлений тільки низький рівень (30%), рівень нижче середнього (60%), середній рівень (10%). У них виявлено обмежений пасивний словник, труднощі розуміння простих та складних інструкцій, спрямованого мовлення дорослого. Експресивне мовлення характеризувалося бідністю словникового запасу, незасвоєнням граматичних категорій іменників та дієслів, порушенням звуко-складової структури слів, не сформованістю фразового мовлення та низькою мовленнєвою активністю в цілому.

Представимо більш докладно специфічні особливості експресивного мовлення у двох груп респондентів.

Велика частина дітей з нормативним мовленнєвим розвитком актуалізувала предметний словник, словник дій і ознак у відповідність з онтогенезом, спостерігалося змішування окремих іменників за семантичною ознакою («сорочка - футболка»). При цьому у деяких дітей поряд з правильним промовлянням іменників мали місце поодинокі випадки звуконаслідування (замість лялька - «ля-ля», машинка - «бі-бі», собачка - «ав-ав»). У дітей з ЗМР лексичний словник не актуалізований, відсутнє активне мовлення, або їх словник складається тільки зі звуконаслідування та звуконаслідувальних «слів-уламків», слів загальновживаної лексики (собака - «бабака», машинка - «бібіка», кішка - «киця»); складова структура слів даної категорії дітей значно спрощена, виявлялися тільки звуки раннього онтогенезу, мало місце уподібнення окремих звуків та їх асиміляція. Більше половини дітей з нормативним мовленнєвим розвитком актуалізують форми однини і множини іменників, володіють закінченнями знахідного, родового і давального відмінків без прийменника і з прийменниками, але в більшості випадків користуються простими прийменниками. На противагу їм діти з ЗМР в 100% випадків перебували на дограматичній стадії мовленнєвого розвитку. Діти даної групи не могли актуалізувати прості дії, виражені дієсловом 3 особи однини, під час обстеження їх мовлення спостерігалася лише наявність усічених аморфних слів-коренів (грає - «і-га», малює - «ма-юю», маленький - «ма»).

У частини дітей з нормативним мовленнєвим розвитком звуковимова повністю відповідала нормам онтогенезу, у частини дітей спостерігалися окремі випадки порушення звуковимови, відсутність звуків середнього онтогенезу, заміна дзвінкості-глухістю (Собака - «фабака» або «пабака», газета - «казета») і твердості-м’якістю (спина - «пиня», тітка -»тьотя»); у частини респондентів спостерігалося використання загальновживаної лексики при наявності замін (замість кубик

- «тубік», кіт - «тот»), заміщень (собака - «сабат» або «сабача», кубик - «кубич», павук - «паюк») і спотворень (коза - «каша», Маша - «Маха», машина - «махина», шапка - «хапка» - носовий сигматизм), характерне використання звуків раннього і пізнього онтогенезу, а також скорочення звуко-складової структури слова (чоботи - «чоти», малювати –»лювать»).

В свою чергу у дітей з ЗМР виявлялася лише наявність вокалізацій, лепетних слів (ба-ба, па-па, ма-ма, дє-да), звуконаслідування та аморфних слів-коренів зі значним спрощенням звуко-складової структури слова до двох складів з відкритими складами.

Таким чином, отримані результати свідчать про необхідність і доцільність раннього логопедичного втручання, спрямованого на корекцію мовного недорозвинення на початкових етапах становлення дитячої мови з метою попередження подальших мовних і когнітивних відхилень в розвитку дитини. Корекційно-педагогічна робота повинна проводитися комплексно працівниками дошкільних навчальних закладів, логопедами, батьками, лікарями, психологами.

Список використаних джерел

1. Бенера В. Є. Теорія та методика розвитку рідної мови дітей: навчально-методичний посібник за кредитно-модульною системою організації навчального процесу для студентів напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта» / В. Є. Бенера, Н. В. Маліновська. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376 с. 2. Манько Н. В. Діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку. – К. : КНТ, 2008. – 136 с. 3. Тищенко В. В. Класифікації порушень мовленнєвого розвитку : сучасний стан, протиріччя та шляхи їх усунення / В. В. Тищенко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія : збірник наукових праць / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. - К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. − Випуск 30. – С. 109-116.

M. R. Babayeva

PSYCHOFOLKLORISTICS

Psycho-folkloristics is a special and very promising direction in integrative folklore. She will successfully solve her problem subject to a clear definition of a set of own problems and a competent combination of folkloristic methods with psychological ones. Unfortunately, firstin the foreign, where the following approaches were outlined, not alien to Azerbaijan science: 1) psychology of art; 2) psychopoetics; 3) Freudianism; 4) neo-Freudianism; 5) psychoanalytic criticism and others.

The following triad was formulated and reflexed: 1) psychology of creative personality; 2) psychology of the inner life of the character; 3) psychology of reader perception.

In general, the circle of presumed psychofolkloristic the problem that follows the study, looks like this: 1. Psychology of folklore. 2. Ethnopsychotype of the folk «author». 3. Psychologism in folklore. 4. Psychology of perception of folklore.

Did not appear with the opening K. G. Yung uses the term «archetype», but the psychoanalytic concept of the archetype as a unit of the collective unconscious belongs to this scientist. Yes, and the term «animism» (Latin anima - «soul») does not belong at all E.B.Tayloru, author of the book «Primitive Culture», and Dr. G. E.Stack,wh o under animism understood the belief that the source of life as suchthere is an intangible soul. Don't be G. E .. Stahl and E.B. Taylor, anthropologists did not develop in the early twentieth century. the theory of preanimism. His main, in the opinion of scholars, there were representations of natural and supernatural,consecrated and daily, forbidden and allowed.

William Thoms combined two words folk (people) and lore (wisdom,

knowledge,predanie): it is so - folklore - began to be called the material of study, excellent from literature.

The most powerful factor in the expansion of the terminological base aretrends in the development of science in the tu or inuyu epoch, vectors of new approaches.

Modern trend - interdisciplinary research. Integrationscience adopts a squeaky character, but this is not a denial of fashion, and the result more in-depth representation of the object of research, taken in different ways angles. On the basis of preliminary scientific developments, the need arises in a general term, and thus receives legalization direction, already declared about himself. So it happened to us with the term «psychofolkloristics». Inspirational example - the work of linguists united under the flag psycholinguistics, serving as a model for the title of psychofolkloristics. From the very beginning it was clear that in fact the speech should go about ethnopsychofolkloristics, but we considered this term cumbersome and exaggerated.

In folklore studies, the concept of the psychology of folklore creativity has not yet been developed. The problem of a national character has not been ignored, but the parameters of the connection of folklore creativity need to be understood with ethnopsychology. It is believed that it is the background of the traditional artistic activity and manifests itself through value-marked images and constants, on the basis of which folklore picture of the world.

The method is based on associative psychology. Psychological analysis, according to the scientist, should take into account not only words and thoughts, but also to understand the motives of verbal thinking in order to penetrate into his most secret plan.

A look at folklore as a creation of the folk spirit, learned from the German romantics and the first mythologists, for example, J. Grimm, later has been criticized many times. With the current state of science in such an approach, the ideas of the phenomenology of folklore, ethnopsychology, psychoanalysis with its collective unconscious, which allows us to a new level to return to the problem of the folklore «author» and his ethnopsychological specifics.

In the mainstream of general folklore studies, the folklore «author» is a theoretical construct, category of the concept of «folklore». The features of thisspecific creativity have long been identified and described: among them - orality, collectivity, tradition, variability, nationality. Anonymity is absolutely groundlessly included here. The result creativity is folklore, no matter in what sense -broad or narrow - we understand this term (for a folkloristaphylologist, this is verbal creativity, first of all) [1].

1. The ethnopsychotype of the folklore «author» should be considered in ties with national character, which the there is an integral part national (ethnic) psychology, which is part of national consciousness.

2. The ethnopsychotype of the folklore «author» is not identical with either the national character or ethnopsychotype, although it is associated with them.

Our experience in describing the psychotype of a folklore «author» is based on the following: 1) folklore «author» is recognized as the defining moment of the artistic system of folklore; 2) it is permissible to talk about the integrity of the psychotype of the folklore «author»in relation to classical folklore - national in form and in content; 3) psychotypes of nationally marked folklore authors have certain differences, sometimes dramatic, which affects the genre folklore system; 4) the psychotype of the folklore «author» is determined by analyzing the genre system of national folklore, for the scientific credibility of the approach - in comparison with the genre system of closely related folkloreor unrelated.

The psychopoetics of folklore is, firstly, an objective property of the genre style as a whole. Secondly, the totality of psychologically effective artistic qualities of the work,

transmitted using a system of appropriate sound, verbal, figurative techniques. Psychopoetics is also the science of the study of the psychological. In theory, she combines a series of approaches and methodologies to delineate the historical the dynamics of the psychological image in folklore, thereby in contact with historical poetics. The milestone in this case is the classic work by A. N. Veselovsky «Psychological parallelism and its forms in reflections of the poetic style «. It was made public in 1898, but still has not yet lost its scientific potential, which is easy to see by reading this study [2].

Psychopoetics aims at a holistic analysis of the psychological in the system «author» - work - listener. In other words, the creative act →creation → perception are vectors of psychopoetic research. Let's try to decipher the scheme:

Creative act → creation.

This is a look at a folklore work (a group of texts, a cycle, a genre and others) through the prism of analyzing the creative act of the «author». Here for research-the body will be interested in concepts developed in the mainstream of psychological schools and psychoanalytic criticism.

Creation. The same is in folklore, where forms of psychological depiction are subject to study. Usually folklorists pay attention to two - the portrayal of characters from the inside and from the outside. They are sometimes called psychological analysis (using internal speech, images of memory and imagination) and dynamic psychologism (image of external signs of a psychological state). In a real work, they can exist unite independently or compositionally, up to merging, as in a song, where the line between the narration and the monologue of the character can be designate only conditionally.

The spontaneous transition of the narrative from the third to the first person has been noticed for a long time. N.P. Kolpakova noted the naturalness of such speech for the Russian folklore tradition. This form may be typical for other traditions may or may not exist. For its designation, the theorist of literature S.N.Broitman in 1988 proposed the term subjective syncretism.

In his opinion, here we are dealing with the experience of archaic authorship and its traditions in the subsequent folklore creativity, which becomes more structured.

Perception → creation

In literary studies in the second half of the 60s. XX century. Emerged scientific direction known as «receptive aesthetics» and»Impact aesthetics». It aimed at studying the «literary experience» of the reader and was understood as the aesthetics of dialogue between the text and the reader: work ↔ reader.

The psychological school has declared itself in European literary criticismat the end of the nineteenth century.

«It is sufficiently known that the primary significance in the activity of thought belongs to its so-called unconscious sphere.

The overwhelming majority of mental acts are performed here, during the threshold of consciousness. And the life of thought can best be defined as a constant communication between consciousness and the realm of the unconscious. Preservation mental acquisitions in the unconscious sphere is memory, without which neither mental work nor progress of thought would be possible. But the unconscious sphere is not like a warehouse, a store of images, concepts, ideas: she is the arena of mental activity. Delving into the nature of our mental acts, we are easily convinced that very many of them proceed unconsciously and that often only the last result is reflected in consciousness complex operations performed in the unconscious sphere automatically. This means that all this work cost us nothing, and here we must see huge savings in mental strength.

Among the automatic works performed in the unconscious sphere, belongs to the utilization of language, speech. Language is not only a medium thoughts. First of all, he

is an instrument of thinking. It is a complex process of apperception of representations, concepts and other mental acts by grammatical categories. These categories (parts of speech and parts of a sentence) are learned us in early childhood and become for us real forms of thought a priori in the Kantian sense. When the language is mastered and has become a familiar and necessary instrument of thought, then grammatical apperception is concentratedin the unconscious, while maintaining a living connection with consciousness and constant communication, so that the results of her activities easily pass into consciousness. If a artificially transfer there not only these results, but also the very activity of the language, then it will not be slow to reveal all the vastness, all the complexity and the subtlety of this activity, as well as how much space it would take and how much attention and mental effort would be required if the whole flowed in consciousness.

We all know this well from the bitter experience of school years when, for the purpose of teaching grammar, we underwent the inevitable operation violent movement of nouns, adjectives, verbs, subjects, predicates, etc. from the unconscious sphere where they act automatically, into consciousness, where their work ceases to be gratuitous and where, in terms of the amount of mental energy and attention required by her, you can easily make up an idea of its great importance and value.

Everything from language, unconscious, automatic thought processes (and their name is legion) are rightfully regarded as processes that save, accumulating mental strength, which in this way is released for a new one, further, higher activity.

On this is the very possibility of the progress of thought, and behind it and the whole psyche.

References

1.Vygotsky, L. S. Psychology of art / L. S. Vygotsky. M., 1968. 2.Shpet, G.G. Introduction to ethnic psychology / G.G.Shpet. M., 1996.

Р. М. Оруджова

АЛЛИТЕРАЦИОННЫЕ ОСОБЕННОСТИ ВСПОМОГАТЕЛЬНЫХ ЧАСТЕЙ РЕЧИ В ФОЛЬКЛОРНЫХ ТЕКСТАХ

Создатели фольклора всегда уделяли пристальное внимание звуковой структуре языковых единиц, которые они используют в устных примерах, и никогда не оставались равнодушными к фонетическим особенностям вспомогательных частей речи, которые они используют в текстах. Вспомогательные части речи в фольклорных текстах также привлекают внимание благодаря разнообразию и богатству их фонетических особенностей и выступают в качестве языковых единиц, которые придают высокий импульс искусству текстов и тесно помогают в передаче информации. Отмечая, что одной из особенностей текста, обеспечивающих высокий уровень художественности, является фонетичность, русский лингвист В.А.Зарецкий отмечает, что «... мелодии задействованы в обеих внутренних формах слова. [1,с.14]. Аллитерация вспомогательных частей речи также играет важную роль в структуре, семантике фольклорных текстов, в гармоничном сборе звуков, в структуре звуковых комплексов, создающих музыку. Эти единицы речи, развитые в различных позициях, оказывают сильное влияние на семантику, форму и содержание текстов и в то же время становятся носителями эмоций, которые проистекают из художественных особенностей фольклорного текста. В статье разъясняются эти особенности на богатых примерах, выявляются аллитерационные качества вспомогательных частей речи в фольклорных текстах.

Актуальность. Ритмичность, гармония, мелодия - очень важные формы красоты в фольклорных текстах, а аллитерация и ассонанс, которые являются поэтическими категориями, также играют важную роль в создании красоты этой формы. Поэтичность, создаваемая гласными и согласными, входящими в состав вспомогательных частей речи в фольклорных текстах, демонстрируя прекрасную гармонию, музыкальность и ритмичность, проявляется в очень привлекательных формах. «Ритмическая композиция текста - фактор, раскрывающий содержание стихотворения» [2,с.396], что вспомогательные части речи также взаимодействуют с другими единицами речи, преувеличивая ритм и гармонию в фольклорных текстах и делая их более привлекательными. Неизбежно на языке фольклорных примеров (чаще всего в баятах, пословицах и притчах, заблуждениях, былинах).

Количество используемых в отрывках вспомогательных частей речи, т. е. повторной речи, вызывает ассонанс и аллитерацию (в связи с другими единицами речи - Р.О.) и имеет поэтическое значение. Все эти особенности делают необходимым и актуальным изучение аллитерационных качеств вспомогательных частей речи в словаре фольклорных текстов.

Метод: В статье применен метод описания.

Вспомогательные части речи стимулируют эмоциональность фольклорных текстов путем присоединения к другим единицам речи, и с помощью этих вспомогательных единиц можно формировать качество аллитеративных фигур. Цветные звуковые ситуации удовлетворяют важные аспекты фольклорных текстов, и в этой плате вспомогательные части речи также занимают исключительные позиции. У него есть потенциал. Вспомогательные части речи в проявлении аллитерации - ассонанс и аллитерация, занимающие особое место среди поэтических категорий в фольклорных текстах, также основываются на нормативности поэтических качеств. Естественно, что и ассонанс, и аллитерация более активны в единицах рифмования, включая вспомогательные части речи. Наши наблюдения показывают, что вспомогательные части речи, добавленные к словам, употребляемым в рифмованной позиции в фольклорных текстах, создают более подходящие, более ритмично-мелодичные тона. Например: если вам это не нравится, я должен сказать, что это сложно, я должен сказать, что это сложно, вместо любви, я должен сказать, что это слепо, Алиф Каддин поворачивается и вырастает [3,с.212]; Твоя голова бела, как снег на вершине горы, Твоя чернота суха, как змея, Она подобна двойному гранату, когда она сломана, Она увеличила свою славу и свою жертву тебе. [3,с.240] и так далее.

В тексте первого фольклора присутствует общая эмоциональность в привычке повторять эпифорическую позицию трижды, и она сыграла важную роль в формировании мелодических волн, а также придания необходимого тона выражениям, которым она принадлежит, а также рифмуются выражения. Добавление фольклорного примера во втором примере, как и в языке, было переработано трижды в сочетании со словами в эпифорической позиции, создавая сравнительные тона, а также усиливая гармонию звука.

В тексте первого фольклора есть общая эмоциональность в привычке повторять эпифорическую позицию трижды, и она сыграла важную роль в формировании мелодических волн, а также придания необходимого тона выражениям, которым она принадлежит, а также рифмуются выражения. Добавление фольклорного примера во втором примере, как и в языке, было переработано трижды в сочетании со словами в эпифорической позиции, создавая сравнительные тона, а также усиливая гармонию звука.

Гармония и музыкальность ассонанса и аллитерации в фольклорных текстах привлекают внимание не только как знак формы, но и как проявление поэтиче-

ского замысла мысли фольклориста, а повторение одних и тех же гласных и согласных звуков вызывает образную поэтическую мысль.

Например: Утка нежная, В руке какая-то музыка, Ему сорок стройно, Он счастлив, Скоро завтра [3,с.255]; Я подошел к твоей двери с молитвой, Простите меня большую часть времени, Ты с ликом Корана, я с сазом, я прошу тебя об условном пророке [3,с.282] и так далее.

Как видно из этих примеров, вспомогательные части речи (inan и ile) не только создавали важную гармонию в формировании ассонанса и аллитерации, но и обусловливали динамику поэтических идей, выраженных в текстах. М.Гусейнов также справедливо пишет, что ритмическая система аллитерации и ассонанса является важным фактором чудесности поэтического языка. Ритмичное звуковое обаяние - один из основных источников красоты формы и содержания, а также придание эстетической красоты структурной структуре текста стихотворения [4,с.20]. Эти представления о языке поэзии применимы и к фольклорным текстам. Таким образом, ассонанс в текстах отражает оба важных аспекта выпуклости. Например, в диалектных областях перед весной используется народная пословица: нужен март, нужен апрель. Эта притча о кормлении скота. Так, в некоторых регионах страны излишки травы и соломы, съеденные скотом зимой, не выбрасывают, а собирают друг на друга, то есть хранят в виде шара, который используют при трава выбегает. Как видно, в глубоком содержании короткой народной сказки обычай необходимости использован с точки зрения повышения эмоционального внимания и усиления оттенков необходимости. Это содержание притчи. Если мы обратим внимание на форму, то увидим, что слова, использованные в притче, содержат только 9 гласных, 5 из которых являются тонкими гласными. Таким образом, повторение гласной а 5 раз в слове и тот факт, что она переплетается с другими гласными, усиливают как поэтический смысл, так и поэзию в притче. Или: «Какой узор, какой цвет. У меня есть трон. Я мельник, у меня есть мука» [с.66]. В этой загадке, ответом на которую является слово «запах», был разработан союз, который трижды отрицает, и в том же количестве союзов появляется окончание n. Поэтическое звучание загадки всесторонне обеспечивалось тем, что вершина N повторялась 3 раза как во вспомогательной части речи, т. е. в связке, так и 4 раза в других словах.

Вообще, основная причина того, почему фольклорные тексты издревле читаются с любовью, сохраняют свою свежесть и легко впитываются в память, заключается в том, что наряду с их глубоким смыслом и содержанием, высоким уровнем поэтико-ритмической гармонии роль вспомогательных единиц в текстах неоспоримо.

Выводы. Хотя они не имеют лексического значения, вспомогательные части речи - союзы, обычаи также играют важную роль в формировании красочных звуковых ситуаций в фольклорных текстах, служат для передачи выраженной мысли слушателю, более точные гармоничные, поэтические, ритмические формы. Может быть средством выразительности, имеет способность окрашивать тексты со структурной, смысловой, стилистической точки зрения.

Список использованных источников

1. Зарецкий В.А. Семантика и структура художественного образа литературы, Тарту, 1966. 210 с. 2. Вандрис Дж. Язык. Москва, ЭКРИЗ, 1937. 410 с. 3. Фольклор Южного Азербайджана. Том II, Баку, 2014, 401 с. 4. Гусейнов М. Поэзия голоса. Баку, 2010, 240 с. 5. Примеры Тебризского фольклора. Книга I, Баку, 2013, 405 с. 6. Nağıqızı. M. Баятылар. Баку, Апастрофф, 2015, 216 с. 7. Антология литературы Южного Азербайджана. Том II, Баку, «Наука», 1983, 580 с. 8. Адилов М. Проблемы трансфонемерации турецкого текста. Баку, Нурлан, 2003 г.,120 с. 9. Азербайджанские любовные истории. Баку, «Вяз», 1979, 501 с. 10. Худиев Н. История азербай-

джанского литературного языка. Баку, Маариф, 1995, 496 с. 11. Стилистика азербайджанского литературного языка. Баку, 1970, 357 с. 12. Ариф М. «Язык и стиль». Литературный - сборник критических статей. Баку, Азернешр, 1958, С.223-237. 13. Агаева Ф. Интонация азербайджанского языка. Баку, публикация АГПУ.

А. Д. Г. Гейбатова

ПРОТИВОПОСТАВЛЕНИЕ АССОЦИАТИВНОЙ МЫСЛИ КАК СУЩНОСТЬ ОПРЕДЕЛЕННОСТИ

В литературе автор использует контраст, чтобы описать разницу между двумя и более существами. Контраст - это антоним аналогии, сочетание противоположностей, событий и мыслей. Это противоречие можно выразить без слов. В современной литературной критике проявляется большой интерес к различным литературно-эмоциональным языковым средствам.

Согласно теории великого русского философа П. А. Флоренского, «движение разума по своей сути антиномично, и все творение осуществляется только силой противоположных и взаимоисключающих начал» [7,с.13].

Но, к сожалению, сегодня есть небольшой пробел в рассмотрении особенностей и динамики развития системы образно-эстетического творчества многих писателей. Цель данной статьи - реализовать один из возможных аспектов рассмотрения уникального авторского стиля на примере анализа художественного контраста в поэзии Паши Гальбинура.

Произведения Паши Гальбинура, представителя современной азербайджанской литературы, занимают достойное место в художественной культуре нашей страны, а секрет понимания глубины его мастерства привлекает внимание исследователей. Поэтический мир Паши сложен и разнообразен. Объясняется это не только богатством событий, отраженных в поэзии его творческого пути, но и богатством его внутреннего, духовного потенциала. П.Галбинур, осознавший и творчески переосмысливший многие достижения азербайджанской классической, современной и мировой литературы, смог стать глубоко самобытным поэтом. Его поэзия органично объединяет разные эмоциональные, мировоззренческие и стилистические пласты. Одно из проявлений многогранности поэзии П. Гальбинура - его противоречивое мировосприятие. Для поэта это контрастный взгляд на мир, источник диалектических и противоречивых описаний действительности в его произведениях. Поэзия П.Галбинура гармонично соединила национальный ландшафт мира с миром концепций, связанных с общекультурным и литературным пространством Азербайджана. Рассматривая эту тему в различных комбинациях, мы можем различать символы на основе противоречивых знаков. В стихах П.Гальбинура широко распространены цветовые и абстрактные сравнения: Желто-зеленый прорастает в зеленом / Весенний ветерок весной зимой / Мои руки бодрствуют, даже когда я сплю / Шея огня и снега / Одна из наших рук на стопа Бога; один из нас ... в дыму дьявола / цвете зимы мира, снежинке, мы золотисто-желтые осенью / и далеко, и близко / темные в конце этой любви, свет в начале этой любви / черно-белые, день и ночь, жизнь и смерть, сравнение заката и рассвета, добра и зла характерны для поэтического языка П. Гальбинура.

Символические сравнения и антитезы, используемые поэтом, почти никогда не повторяются во втором поэтическом тексте. Например, вы вкладываете средства в осушение моря [3,с.63] Верите, что небо на вкус как мед [3,с.134] Есть люди, которые не положили мир в карманы или в руки сирот.

Используемые контрасты не дублируют друг друга и полностью ориги-

нальны. Противоречивые знаки не только составляют основу отдельных символических образов, но и создают символику всего стихотворения.

По словам П.Гальбинура, часто возникает контраст между светлым и темным, черным и белым. Автору ясно, что это не одно и то же, потому что для поэта черный цвет символизирует горе, смерть; белый же наоборот - радость, перемена к лучшему. Более того, темнота иногда используется автором для пояснения. Один из самых употребляемых антонимов поэта - свет и тьма. Эти противоречия, вероятно, широко распространены в лингвистике первой профессии поэта. Для офтальмолога превращение тьмы в свет может считаться жизненно важной священной обязанностью. Поэтому в поэтическом языке поэта как символ добра и зла антонимы тьмы и света участвуют в создании контрастов, выражая два противоположных полюса. Стихотворение «Рядом плачет ребенок» является противоположностью следующих концепций:

В десять лет тьмы судьбы
Я вижу дрожащий, дрожащий свет [3,с.220].

Или же:

Для видящих глаз - тьма.
Те, кто не видит - видят мир серым [3,с.359].

Эти два стиха основаны на полном контрасте. Идея о том, что тьма - это для тех, кто ее видит, звучит очень оригинально.

Поэт часто выступает символом тьмы - контрастом со светом. Однако использование тьмы и безвестности не смертельно, ведь стихи Паши Гальбинура оптимистичны и ярки, болезненные события всегда сменяются радостью в его понимании. Эти стихи в стихотворении «Опять ...» показательны.

Мир освещен, мир освещен,
Мир превращается из тьмы в свет! [3,с.579].

Или же:

В конце этой любви тьма,
В начале этой любви есть свет [3,с.651].

Поэзия Паши состоит из художественных средств различных выразительно-эмоциональных оттенков, богата и очень красочна. Его устная палитра позволяет ему использовать странное сочетание разных цветов в стихотворении с необычайной простотой средств речи. Использование цветовых особенностей при описании внешности лирического главного героя очень интересно с точки зрения визуального восприятия подобия цветового символа, усиливая восприятие образа:

Я другой мир ...
Вы девятое чудо света.
- Песня, свет, вулкан, водопад!
Единственный оттенок черного -
Ароматные тюльпаны. [3,с.612]

Говоря о контрасте в творчестве Паши, хочется выделить стихотворение «Если бы на Луне была змея». Это стихотворение почти полностью основано на контрастах.

Поэт часто выступает символом тьмы - контрастом со светом. Однако использование тьмы и безвестности не смертельно, ведь стихи Паши Гальбинура оптимистичны и ярки, болезненные события всегда сменяются радостью в его понимании. Эти стихи в стихотворении «Опять ...» показательны.

Когда мы смотрим на контрастную систему в стихах П. Гальбинура, обнаруживается, что природные явления играют очень важную роль в этой тематической группе. Природа, по словам автора, очень красочная. Для стихов Паши характерна индивидуализация натуры, подход к ситуации различных ее членов через призму поэта. Такие стихи, как «Тюльпан на дне розового куста», «Пятнистая рыба»,

«Роза», «Фиалка», «Белый лебедь, черный лебедь», «Воробей в паутине», «Морковь», «Гранат» являются яркими примерами этого. В большинстве этих стихотворений используется диагноз.

Контрасты, создаваемые в поэтическом языке Паши Гальбинура, не состоят только из антонимов, основные контрасты создаются лексическими антонимами. То есть в творческих примерах поэта достаточно количества контрастов, созданных с точки зрения смысла, но и одной из главных черт, показывающих неповторимость поэта.

Как известно, более широкое описание внутреннего мира человека - одна из главных черт литературы с 60-х годов XX века. Совершенствование навыков описания - одно из условий, необходимых для различения общих и индивидуальных особенностей жизненных процессов и прохождения фильтра художественного анализа. Антонимы и антитезы широко и интенсивно использовались в лексике творческих людей при построении героев психологического типа. Если мы посмотрим на произведения поэтов этого периода, то увидим, что эти поэты также передали с помощью антонимов сложность, глубину и противоречивые черты человеческого сердца. Поэтому следует подчеркнуть взаимодействие традиций поэзии 60-х годов, попытавшись выявить очевидные причины новаторского стиля мышления Паши Гальбинура в общем потоке азербайджанской поэзии на протяжении всей его творческой деятельности.

Частое использование антонимов - важный фактор при рассмотрении контрастной системы Паши Гальбинура. Следует отметить, что антонимы используются автором как основной лингвистический инструмент для контрастного воплощения оригинального, особенного, идейно-тематического содержания. Однако возможно, что антонимы тематически похожи на слова других поэтов и используются аналогичным образом. Кроме того, антонимы в поэзии Паши Гальбинура реализованы с помощью различных художественных средств, таких как метафора и сравнение. В творчестве поэта нередко используются исторические и литературные традиции. В то же время релевантные слова, обогащающие отдельные авторские антонимы, служат для создания различных контрастов. Его поэзия также богата литературно-фольклорными символами.

Таким образом, антонимы, соединяющие стихи Паши Гальбинура на всех этапах его творчества, вместе с другими элементами художественной среды в целом создают своеобразие и своеобразие национальной поэзии.

Список использованных источников

1. Алиев, Р. Теория литературы / Р. Алиев, под ред. Н.Гахраманлы - Баку: Переводчик, 2008. - 360 с. 2. Гаджиев, А. Основы литературоведения / А. Гаджиев - Баку: Заман, -1999- 420 с. 3. Гальбинур П. То, что мне пришло в голову, произошло. Избранные стихотворения / П.Галбинур, ред., З.Шахсеванлы - Баку: Озан, - 2003. - 638 с. 4. Щербина, В. Концепция человека в современной литературе / В. Щербина - М .: Изд-во СССР, 1963. - 230 с. 5. Валиев, И. (Омероглу) В вихрях (сборник статей) / И.Валиев - Баку: Гюнеш, -1997. - 378 с. 6. Валиев, И. Мужчина: в жизни и в искусстве. - Баку: Гюнеш, 1998. 7. Философская энциклопедия: В 5 т. - М .: Советская энциклопедия. Под редакцией Ф. В. Константинова. 1960-1970 гг.

M. O. Zaitseva

CULTURAL SHIFT IN DISCURSOLOGY

More and more scholars are now talking about cultural expansion. According to Peter Burke: «Outside the academic domain, it is linked to a shift in perception expressed in increasingly common phrases such as ‘the culture of poverty’, ‘culture of fear’, ‘gun culture’, ‘teen culture’ or ‘corporate culture’ [3, p.32] as well as in the so-

called ‘culture wars’ in the USA and the debate over ‘multiculturalism’ in many countries. Many people today speak of ‘culture’ on everyday occasions on which twenty or thirty years ago they would have spoken of ‘society’. As the popularity of phrases like these suggest, it is increasingly difficult to say what does not count as ‘culture’» [1,p.2].

Drawing parallels between culture and language, scholars draw attention to their proximity: «…cultures, like languages, are fundamentally ideational or mental – or conceptual – insofar as in communicating people seem (at least at first) to be giving evidence of knowledge, feeling, and belief, even creating, sharpening, and transforming knowledge, feeling, and belief in themselves and others» [11, p.622], and discourse, according to the researcher, is «…cultural knowledge lives and dies in textual occasions» [11,p.634]. Francesca Bargiela-Chiappini, for example, supports this view of the relationship between the study of language as a cultural phenomenon: «the study of language from an anthropological perspective has involved treating language as a component of culture» [1, p.5].

As the representatives of linguistic anthropology E. Keating and A. Duranty, who devoted their research to culture and discourse, rightly pointed out in their book «Discourse and Culture»: «Discourse… is what makes human cultures possible and unique» [6, p.331]. They view the phenomenon of culture from several perspectives. Thus, the cognitive point of view describes culture as a knowledge-based system (knowledge-based view of culture); the semiotic one equates culture with communication, presenting it as a representative system that exists in myths and rituals (as a representation system existing through myths, rituals) [6, p.333].

Following the views of linguistic anthropologists, culture can be described as a mediating system or as a way in which people learn to use tools and mechanisms, including language. Interestingly, they emphasise the role of language in discourse, or as discourse mediates between past and present, potential and existing, given in reality and imagined [6, p.333-334]. The concept of co-operative action by C.Goodwin can be discussed in more detail in this context. According to the author's observations, co-operative actions are at the heart of culture as a whole, as such actions involve «using resources left behind by anonymous predecessors – material artefacts (not only specialised tools such as Mansell's colour atlas or a sophisticated oceanographic instrument, but also the most familiar things like kitchen utensils), language signs, categories of professional discourse. In this way, Goodwin sought to show that all human activity, every cultural form, can be described in terms of cooperative action» [7,p.233-234]. With regard to language, C. Goodwin emphasised the need for an integral approach, the use of which involves analysing speech activity, discourse, from both a linguistic perspective and a social action perspective, «since both are carried out simultaneously by speakers» [7, p.235].

In «The Discursive Construction of National Identity» by R. Wodak, R. de Cillia, M.Reisigl, K. Liebhart the following definition of culture is given: «we understand ‘culture’ as a system of rules and principles for ‘proper’ behaviour, analogous to the grammar of a language, which sets the standards for ‘proper’ speaking. In this sense, culture is not primarily defined by cultural products or artefacts, it is ‘not the behaviour itself,’ rather it ‘contains the standards for behaviour’… or, in the words of Clifford Geertz: ‘The first … is that culture is best not seen as complexes of concrete behaviour patterns … but as a set of control mechanisms – plans, recipes, rules, instructions (what computer engineers call «programs») for the governing of behaviour’» [12, p.20-21]. In this definition, the idea of a «controlling», overbearing function of culture, on the one hand, and of discourse, on the other, is clearly evident. In this context, reference should be made to the concept of the cultural theorist Michel Foucault. For him, discourse appears as knowledge and the forces that discourse entails, i.e. these are all interrelated concepts

through which culture not only exists, but also evolves. According to M. Foucault, the evolution of culture is a succession of epistemes (Greek for 'knowledge' or 'to know') or paradigms of knowledge. In the age of information technology, the episteme of control manifests itself through access to information that is, power gives access to information and the ability to manipulate it, and through it to manipulate people. Information is transmitted through speech practice, discourse [5]. In Michel Foucault's theory, culture is the space of discourse, and one of the main problems of culture becomes the management of discourse, in other words, what is said, when and by whom. If discourse is not managed, then, on the one hand, discourses form chaos, and, on the other hand, such discourse will be impossible to manage [5]. Obviously, M. Foucault sees culture from this perspective, exploring procedures for controlling discourse as a speech practice [5].

Finally, we note Shi Xu's cultural approach as an alternative method of discourse analysis, which he considers fundamentally obsolete and outdated, and which has marginalised culture and made discourse analysis the hegemon: «As the result of the marginalization of culture and hence owing to the grand master discourse of all discourses, a hegemonic order of the discipline is established» [10, p.43]. In addition, the unilateralism towards the Western world of discourse analysis is emphasised, which has necessitated, in the scholar's view, a new approach, which in his terminology is called «Cultural Discourse Studies», and discourse does not act as a hegemon, but as an intermediary between cultures: «I propose that we theorize discourse *from in between cultures*» [10, p.43].

According to Shi Xu's concept, which he calls cultural pluralist theory, different culturally differentiated discourses exist in different spheres of social life and for different purposes. They are characterised by certain rules and conditions, consist of appropriate actors, ideology, power, means and channels of communication, etc. Thus, the systems of politics, economy, diplomacy, defence, law, science and technology operate in contemporary Chinese discourse. It follows that social life is made up of discourses. Social practice takes place precisely in the form of discourse. In all spheres of human activity - politics, economics, diplomacy, defence, education, science and technology, art, law, religion – discourse is present; moreover, discourse takes a leading place in them. Discourse is everywhere in life – in the communication of friends, in the sale of goods, in the reporting of work done, in commercial negotiations, in judicial decisions, in international cooperation, in the fight against terrorism, in the promotion of globalisation or anti-globalisation, etc. Social life is inseparable from discourses in principle. «Human reality is cultural reality», as he says [10, p.53]. Shi Xu sees culture as the basis of Cultural Discourse Studies: as a complex system of laws, rules, concepts, values, perceptions, symbols, ways of thinking, strategies, personalities, statuses, means of social practice of certain communities. In this understanding, «culture» is neither objective nor subjective; it is both material and spiritual at the same time. The cultural system of a certain community in a certain historical period differs from the cultural systems of other communities and other periods, and there may be hierarchical relations between these systems. A culture does not exist in isolation, but interacts with other cultures: «Our world, especially in the age of globalization, information technology and network society, is experiencing accelerated border-crossing and border-remaking: human migration, hypermedia, Europeanization, tourist travel, international business and global conflicts. Consequently, dynamic and diversity exist not merely between cultures, but also within cultures and subcultures» [10, p.48]. Various intercultural and, consequently, interdiscursive contacts manifest the very «dialogue of cultures» mentioned by M.M. Bakhtin, which has been analysed earlier in this paper. Culture lives in discourse,

so the study of discourse is the study of culture, as Shi Xiu argues. In Shi Xiu's conception discourses are divided into two classes, which are in an antagonistic relationship, competing with each other: «For some, discourses about the world market, leisure, tourism, individuality, fashion, art, health care, higher education, and the media are part of their lives on the one side. For others, it is the discourses of hunger, homelessness, unemployment, poverty, AIDS, and illiteracy that are constituents of daily existence on the other side. That is, certain discourses are restricted to particular communities but unknown or denied to others» [10, p.7].

In the second chapter of this study, «Discourse and Cultural Transformation», R. Maier elaborates on Shi Xu's concept and argues that discourse is involved in all forms of power. Even when it comes to the use of military force or social status («…and status power is prepared by discourse…»), the use of threats and promises, which the author calls «evidently discursive moves» [10, p.23-24], is also a sphere of discourse. When using promises, the sender of the speech uses reasoning, and when threatening, sanctions or physical force: «The various forms of sanction, whether political, juridical, economic, or emotional, are embedded in discourses, such as speeches, judgments, contracts, or racist stories» [10, p.23]. Here it is possible to specify and note suggestive or even coercive linguistic means. According to R. Maier's observations, power seeks to expand its power: «… preservation of power will necessarily lead to attempts to increase power… Therefore, power necessarily involves conflict and instability» [10, p.24]. The problem of conflict, as we have already mentioned, is becoming a leading issue in contemporary society.

It is safe to say that, for modern society, confrontation has become not only leading, but inherent and dominant, as there is constant confrontation in the information space: speeches and debates by politicians, public figures and lawyers. Even at the everyday level, any event, from a dress style to a violent crime, causes fierce disputes, although from the point of view of common sense or, as the English say, from that of a «reasonably prudent person», the positions of the communicants should coincide.

Confrontation and confrontation lead to cognitive dissonance and cognitive distortions, which, in turn, are reflected in the behaviour of communicants when, for example, attack tactics, emotionally marked or even pejorative vocabulary is used, etc. Currently, these issues related to the culture of conflict, conflict discourse, are considered within the framework of cognitive linguistics, pragma- and sociolinguistics, speech act theory, discourse analysis, cultural studies, sociocultural studies, psycholinguistics, which demonstrates the complexity of the phenomenon under study and the need for an interdisciplinary approach. It is the synergetic approach that allows overcoming the disunity of views on the nature of the conflict between different scientific fields.

Defining the conflict discourse as a formation that includes everything that was before and will be after, independent of the specific communicative interaction, we can talk about the so-called «practice» of conflict (social, political, interpersonal, communicative, cultural), determined by the linguo-cultural features of communication and reflecting the changes in the worldview, ideology of a particular society, and also about what strategies and tactics used are relevant or, on the contrary, archaic in the modern context. On this basis, discourse of any topic and orientation can be considered as potentially conflictual.

The presence of members of society in constant conflict leads to unstable value orientations, a low level of trust in government and social institutions, which results in anomie. The term «anomie» is not new; it was coined by E. Durkheim in the late nineteenth century. According to Durkheim, anomie is a state of society in which culture cannot

regulate people's behaviour and people cannot rely on culture and compare their life experiences with it [4]. The result of anomie is the devaluation of traditional values, the emergence of a sense of insecurity and even fear, the levelling of generally accepted norms and rules of behaviour, and a lack of dialogue between communicants. A vicious circle emerges, when relations in society deteriorate, leading to further deepening of the conflictual relations between people, between the individual and the authorities. Power is interested in new forms of control, and the «intellectual and emotional refusal to «follow along» is presented as evidence of neurosis and powerlessness» [9, p.4]. New forms of control contribute to the formation of the so-called universe of administration, in which conflicts are stabilised, as Marcuse put it, and which is supported by alternative techniques of manipulation and control through political discourse, media discourse and everyday discourse. And «the existing universe of discourse everywhere retains the marks of specific forms of domination, organization and manipulation to which members of society are subjected. People's lives depend on bosses, politicians, jobs, neighbours to make them say and mean everything as they do; they are forced by social necessity to identify the 'thing' (including themselves, their consciousness, feelings) with its function. How do we know? We watch TV, listen to the radio, read newspapers and magazines, talk to people» [9, p.36]. Conflict discourse is therefore «a set of process and outcome, with both linguistic and extra-linguistic agendas» [8,p.200], a «Language now not only reflects ... forms of control, but becomes an instrument of control itself, even where it communicates not orders but information, where it demands not obedience but choice, not obedience but freedom» (Marcuse 1994, 20). As the philosopher rightly points out, «... linguistic analysis... carries an extra-linguistic load (commitment)» [9, p.37].

Consequently, the analysis of conflict discourse, along with the analysis of its linguistic content, implies extra-linguistic factors: establishing the causes of the conflict, characterising the behaviour pattern of the immediate participants, their socio-personal characteristics, socio-ideological conditions, since the link between the text itself and the socio-historical conditions of its creation, the cultural scheme explaining its construction, is not secondary, but is woven into the fabric of the text itself.

Based on the above, conflict discourse should be characterised from the perspective of sociolinguistic and pragmalinguistic research as well as from the perspective of cognitive linguistics.

The sociolinguistic aspect implies the study of real speech activities in a social context: «…the study of real language practices in a social context is part of sociolinguistics in the broad sense…» [2, p.19]. Any communicative act from the perspective of sociolinguistics is characterized by self-presentation of its participants, embedded in the situation of communication and socio-cultural conditioning of the choice of communication modes, and the participant of communication in sociolinguistics is primarily understood as a subject of a particular society represented by various social institutions as well as beliefs and moral values: «speakers are first and above all social actors, that is, members of particular communities, each organized in a variety of social institutions and through a network of intersecting sets of expectations, beliefs and moral values about the world.

The pragmalinguistic approach to the study of conflict discourse is based on the fact that it is impossible to adequately characterise language means without taking into account the speaker's intention, speech situation, speaker's competence, level of linguistic and intellectual readiness of the listener to perceive the speaker's speech.

The cognitive-communicative approach analyses the relationship between language, speech behaviour and man as a thinking social object, revealing the relationship between the thought processes and language phenomena taking place in the mind of a

human participant in communication, which are inseparable from thinking. Thus, conflictual speech (discursive) behaviour is included in the interactive picture of language, thinking and human behaviour.

To summarise, conflict discourse is not synonymous with confrontational discourse, as the latter is a broader concept, in our view, as it includes persuasive and suggestive discourses alongside conflict discourse.

References

1.Bargiela-Chiappini F. Interculturality, 'culture-in-use', and Intercultural Business Discourse/F. Bargiela-Chiappini Nottingham Trent University (U.K.), 2006. – P. 1– 6. 2.Boutet, J. & Maingueneau, D. Sociolinguistics and Discourse Analysis: Ways of Saying, Ways of Doing. / J. Boutet, D. aingueneau, D. Langage et société, no 114(4), 2005. – 15– 47. 3.Burke P. What is Cultural History? / Peter Burke. – Cambridge: Polity Press, 2004. – 216 c. 4.Dyurkgeym E. O razdelenii obschestvennogo truda [Tekst] / Emil Dyurkgeym; [perevod s frantsuzskogo A. B. Gofmana]. – Moskva: Kanon, 1996. – 430 s. 5.Fuko M. Volya k istine: po tu storonu znaniya, vlasti i seksualnosti. Rabotyi raznyih let. / M. Fuko. Per. s frants. – M., Kastal, 1996. – 448 s. 6.Keating E. Discourse and Culture [Електронний ресурс] / E. Keating, A. Duranti // Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/290330148_Discourse_and_culture. 7.Kolyadov D. M. Retsenziya na knigu: Charles Goodwin. Co-operative action. N. Y.: Cambridge University Press, 2018. 521 p // Antropologicheskiy forum. 2019. #42. – S. 231- 241. 8.Krasnyih V. V. Osnovyi psiholingvistiki i teorii kommunikatsii: Kurs lektsiy. – M.: Gnozis, 2001. – 270 s. 9.Markuze, G. Odnomernyiy chelovek. Izdatelstvo: M.: 'REFL - Vook', 1994. – 368 s. 10.Shi-Xu (2005) A Cultural Approach to Discourse Palgrave Macmillan – 233 p. 11.Silverstein, Michael (2004). «Cultural» concepts and the language culture nexus. Current Anthropology, V. 45. #5, 621– 652. 12.Wodak, R., de Cillia, R., Reisigl M., Liebhart K. (2009) The Discursive Construction of National Identity. Edinburgh University Press. – 287 p.

Aynur Mukhtar Budagova

THE MECHANİSM OF JOİNT WORK OF THE BRAİN AND LANGUAGE İN THE TRANSLATİON PHASE

The main tasks of translation theory are to reveal the general linguistic bases of translation, to define translation as an object of linguistic research; to prepare a basis for the classification of types of translation activities; to reveal the essence of translation equivalence as the basis of communicative equivalence of original and translated texts; to develop general principles and features of building special translation theories for the combination of different languages; to develop general principles for the scientific description of the translation process, such as the actions taken by the translator to translate the original text into the translated text; to identify the impact of pragmatic and sociolinguistic factors on the translation process; to define the concept of «translation rate» and to develop principles for assessing the quality of translation. [6, p.90]

In addition to theoretical sections, translation linguistics includes methods of teaching translation, compilation and use of various reference books and dictionaries, methodology of translation evaluation and editing, as well as the development of a number of applied aspects related to various practical issues. Translation, in any case, is a creative thinking activity that requires the translator to have the knowledge and skills, the ability to make the right choice, taking into account all the linguistic and extralinguistic factors. These factors are taken into account intuitively, mainly as a result of a creative action, and individual translators have the ability to successfully carry out the translation process to varying degrees. The highest level of this skill is called the art of translation.

It is known that the original text remains unchanged, but on its basis a new text is created in a second language, that is, the fact of translation occurs. In other words, the term transformation can only be used in this sense when applied to the simultaneous

description of two languages, in which case we encounter certain connections between the two languages, one of which is called the source language and the other the target language. The first is the original language and the second is the language of translation. Together, these two languages are called working languages, and the source language is called passive, and the translation language is called active language. Respectively, the terms source text, translation text, and target text are formed. [2,p.7-8] There are two types of translation: written and interpreted. Written translation is the written translation of content. Interpreting is the translation of speeches made during webinar sessions. Interpreting is divided into 2 parts: sequential and simultaneous. Consecutive translation is the translation of a paragraph or divided parts of speech; Simultaneous translation is the simultaneous work of the speaker and the translator. Simultaneous translation is the most difficult type of interpretation.

Translation is an art, and in order to master it, in addition to language, the subject of the source text and information about the world, it is necessary to have a translator's talent, good written and oral skills, creative thinking. However, psychologically, the load of the translator's brain is activated by a number of psychological mechanisms during translation: 1) perception of information 2) comprehension 3) memory 4) the emergence of new speech 5) the construction of speech 6) the transmission of information. Each text is a product of speech activity, and the translator must consider three points. 1. The subject of the text (communication), ie what the text is about (subject matter); 2.The situation in which the communication took place (context, situation); 3. Participants in the communication process (sender and receiver of the message) [2, p.10] When learning a language, both hemispheres of the brain interact. Numerous studies have been conducted on the cerebral hemispheres. Scientists such as Robert Ornstien and Jeff Anderson played a role in this research. As a result of research, it can be concluded that the left hemisphere of the brain includes mathematical logic, grammatical analysis and writing. On the right side is the perception of musical creativity, color perception and imagination [8].

The brain is our central organ and controls our actions and emotions. This system continues to work throughout our lives. Our brain becomes more active when we are engaged in physical and mental work. If we are engaged in translation, then it becomes twice as active. During translation, neurons begin to become active. In 2000, during the simultaneous translation by Rin and his colleagues, the neurons of the left hemisphere were activated first, and then the right hemisphere began to function. Studies show that both hemispheres functioned during translation. During translation, the translator must be able to quickly grasp what is being said, prepare the speech and convey the information quickly. During translation, the right and left hemispheres interact. As a result of this activity and tension, the brain becomes tired. From this point of view, translation is a very difficult art. Here the brain function is strengthened. However, after several hours of continuous translation, brain function begins to weaken. This makes the translator tired. Therefore, dilmanc is required to collect ideas for at least half an hour. Given this physical capacity of the dilmanc, the dilmancs can be replaced every 20-30 minutes in the simultaneous translation booth. On the advice of some translators, the dilmanc may ask the speaker to stop when the memory is sufficiently loaded. With this in mind, we are once again witnessing how hard, intense and responsible the art of translation is.

References

1.Abdullayeva F. Basics of professional translation Baku, 2010. 2.Bayramov Q.H. The art of translation Baku, 2008. 3.The art of translation Collection of articles Baku, Science, 1990. 4.Johnston David Stages of Translation L., 1996. 5.Oxford Advanced Learner's Dictionary, Oxford University Press, 2007. 6.Garbovsky N.K. Translation theory. M .: Published. Moscow State University, 2007. 7.az.wikipedia / org / wiki / Functions of the cerebral hemispheres. 8.http // education / left-right brain hemisphere brain learning foreign language.

Leyla Zeynalova

GRADUAL ANTONYMY IN THE PHRASEOLOGICAL SYSTEM

The gradual antonymy in the phraseological system is one of the most interesting field of English grammar. The composition of phraseological units that make up the phraseological system of language is formed by words or lexical means. The components of phraseology combine with each other to form a new meaning. So, the systematic relations form among lexical units. Systematic relationships among the lexemes are also based on their semantic relationships. There is no doubt that there is a quality and a state that is the opposite of the quality and state expressed by a lexicon. From this point of view, a certain part of the words in the language are grouped in pairs and expresses events that contradict each other in meaning. In language, such a semantic relationship is called an antonym. Oppositions of lexical units, their comparison in the semantic plan also reveals the features of the development of these units in the immediate vicinity. In the system of paradigmatic relations, the opposite is widespread. «Since the base of formation of lexical antonyms is larger than the base of formation of phraseological antonyms, lexical antonyms are less» [1, p.97].

Phraseological antonymy is a less noticeable linguistic phenomenon than lexical antonymy. While the meaning of a lexical unit is often associated with the recollection of its synonyms and antonyms, as well as homonyms, the meaning of phraseological units hardly creates such an association. The definition of phraseological antonym pairs is a linguistic problem that is much more difficult than the definition of lexical antonyms. From this point of view, the history of the study of antonyms in phraseology is new and has been studied for a long time. Researchers try to reveal the essence of phraseological antonyms, to define phraseological antonyms, to classify phraseological antonyms. However, no significant progress has been made in this area. The question of whether there is an antonym of this or that phraseology or any other phraseology is not answered. So far, the main approach to this issue has been to prove that it is wrong to claim that any phraseological unit is an antonym.

If it is noted that various controversial issues related to lexical antonyms are still unresolved, it is doubtful that it is too early to talk about a thorough study of phraseological antonyms. Phraseological antonyms are a new type of semantic relations in language, as a manifestation of polar relations between phraseological units. It is not justified to refer to the methods of determining lexical antonyms when determining phraseological antonym pairs. In the lexicon, two words form a pair of antonyms.

In some cases, the formation of an antonym of a synonym of one of the pairs and the repetition of one of the parties in the antonym pairs are also investigated. In phraseology, antonymy is based on the comparison of phraseological units in reverse. The phraseological unit consists of two or more components. Therefore, it is possible that there are many phraseological units in a lexical unit. The use of this condition in the compilation of phraseological dictionaries is widespread. For example, in the English-Russian phraseological dictionary compiled by A.V. Kunin, phraseologies are grouped alphabetically according to the lexical unit. At the end of this dictionary is a list of phraseologies that contain certain lexical units. Compiling the dictionary in this way allows the phraseological unit to be found on the basis of supporting words [2].

There are three main types of lexical antonyms: 1) graded and related antonyms. For example, deep - shallow, near - far, sweet - bitter, good - bad, etc. In such an antonym, the semantic meaning of the words allows them to be contrasted. 2) antonyms that complete the conversion contradiction. For example, single-married, aggressive-peace-loving, etc.; 3) antonyms arising from the dichotomous division of the concept.

Such antonyms are derived from the same root adjectives. For example, legal-illegal, tasty-tasteless, etc. [3, p.146]. In each language, gradual antonyms consist the main part of antonyms according to the form of the contradiction. O.N.Likhacheva showed that gradual antonyms expressing contrasts in Russian and English are more comparable to other antonyms [4, p.18].

In gradual antonyms, it is possible to place words close to their meanings between two words located at opposite poles. For example, bitter - a little bitter - a little bitter - bitter - tasteless - sweet - slightly sweet - a little sweet - sweet. When gradation is performed in this way, the intensity increases to right side.

Antonyms are divided into absolute and relative antonyms according to the degree of opposite. Absolute antonyms are words that contradict each other in content: black-white; day-night; valley-mountain. In relative antonyms, the contradiction is not the opposite: mountain-plain, valley-plain. Antonyms refer to the same quality, action, state, direction, and so on. differentiating according to, at the same time, shows both the finite limit of the inverse and the relation. For example, hot and cold temperatures apply. Cold is the negative, hot is the positive. Antonyms of syntactic constructions are derivative and are formed due to lexical units in the composition. Vector antonymy should also manifest itself in antonyms with syntactic construction. In order to check the presence of gradality in phraseological antonym pairs, it is necessary to add units between them indicating the increase or decrease of the sign. From China to Pery-everywhere; At the back of Good-speed-away, in an unknown place. There is no other phraseological antonym that can be used in this intermediate position.

The phraseology *«A jewel in someone's crown»* is used to mean *«someone's best possession or achievement».* The antonym of this unit is *«to run into the ground».* The second means that a job, an activity, fails. Again, it is not possible to find intermediate phraseological units for a pair of phraseological antonyms. In the Azerbaijani language, the antonym «to open the heart - to constrict» is a phraseological pair. If we add the phrase «a little» after the first word to the composition of the first of these two phraseological pairs, although the meaning of the phraseological unit itself has changed, the phenomenon of phraseologization remains the same and both combinations cannot be considered as phraseological units. Phraseologisms are fixed word combinations and it is not correct to change their component structure. The use of a phraseological unit in the form of an abbreviated and expanded variant is an event that depends on the speech situation. In such an event, it is not a change in phraseology, but a phenomenon of variable usage.

Thus, it is clear that the phenomenon of graduality, which is characteristic of lexical antonyms, and gradual antonymy is not an acceptable linguistic phenomenon for phraseological units. Phraseological antonyms are not specific to graduality, and there is no type of gradual phraseological antonym.

References

1.Соколова Н.Л. К проблеме определения и классификации антонимов и их стилистического использования//Научные доклады высшей школы филологической науки. Москва, 1977, №6, с.47-58 (Sokolova N.L. On the problem of definition and classification of antonyms and their stylistic use // Scientific reports of the higher school of philological science. Moscow, 1977, NO. 6, pp.47-58). 2.Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь. Москва, Русский язык, 1984, 944 с. (Kunin A.V. English-Russian phraseological dictionary. Moscow, Russian language, 1984, 944 p.). 3.Новиков Л.А. Антонимия в русском языке. СПБ, 1993, 290 с. (Novikov L.A. Antonymy in Russian. SPB, 1993, 290 p.). 4.Лихачева О.Н. Особенности градуальных антонимов в русском и английском языках// Научные труды КубГТУ, №9, 2015 // http://ntk.kubstu.ru/file/505 (Likhacheva O.N. Features of gradual antonyms in Russian and English // Scientific works of KubGTU, NO. 9, 2015 // http://ntk.kubstu.ru/file/505).

Ruhangiz Aliyeva

THE ENLIGHTENER VIEWS OF MAMMAD SAID ORDUBADI

The rich pedagogical thoughts were created relating to education of young generation throughout many centenary histories of Azerbaijan people having poetic thinking, high ethical qualities and sensitive moral characters. The studying of this moral ethical-pedagogical resources, to use them as a pedagogical thinking filter and to use it in the upbringing of modern youth and bringing to school experience is one of the serious problems that researchers thinking. Because a new pedagogical idea can arise from the synthesis of original ideas with the progressive heritage of the past. Therefore, in our country researchers who are trying to identify the new concept of training, upbringing and development tendency have paid special attention advanced idea and experiments, studying and researching of thoughts related individual persons in Azerbaijan pedagogical heritage.

Mammad Said Ordubadi's pedagogical ideas either, had not mentioned or incidentally the pseudonym of the great enlightener penholder was in the same order as the names of other educated intellectuals. However, it is impossible to imagine the life and art way of Mammad Said Ordubadi apart from the Azerbaijani enlightenment movement, which has become a moral passport of our people. The great leader Heydar Aliyev described the sociopolitical views of Mammad Said Ordubadi: «Mammad Said Ordubadi rendered invaluable service in the development of Azerbaijani literature and culture in the XX century. Mammad Said Ordubadi is one of the great personalities who raise culture, literature and science of the people of Azerbaijan. The works created by Mammad Said Ordubadi are the national wealth of the Azerbaijani people. They are a textbook for today, for future generations. The creative work, the entire activity of Mammad Said Ordubadi consisted of raising the culture of the Azerbaijani people to the highest level, making our people free and independent. All his creativity called for the national liberation and independence of the Azerbaijani people. He has always been a human being who loves his people and a person who has served extreme of his nation» However, valuable research has done on the literaryartistic, social-political activity of prominent Azerbaijani writer and educator Mammad Said Ordubadi but until now his rich pedagogical heritage, thoughts about education, school, training, woman education, mother tongue and so on has not been systematically involved in research. Although, today pedagogical heritage and enlightenment ideas of the writer play an important role in the upbringing of the growing generation.

M.S.Ordubadi has a special place and position in pedagogical thought history of Azerbaijan. That is why we aimed at revealing, comparative analysis and systematization of pedagogical ideas in the creativity of Mammad Said Ordubadi. First of all the urgency of the topic proves the following thoughts of our national leader Heydar Aliyev. The great leader Heydar Aliyev said about research and study of M.S.Ordubadi's creativity: «Scholars can analyse works of Mammad Said Ordubadi. No doubt, how much they analyse, they will go deeper. Maybe they can not cover it all, just like a big stream. But, our debt all of us, especially teachers, schools, educators consist to convey the works of Mammad Said Ordubadi to all, especially to our young generation». Studying and researching of pedagogical ideas of Mammad Said Ordubadi is important because of that:

1. Mammad Said Ordubadi, who was engaged in literary creativity by the end of his life at the beginning of the twentieth century, besides being one of the main images of the socialpedagogical movement, he worked hard against other democratic educators and struggled to solve important educational problems of the time on a democratic basis.

2. The studying of the educational-pedagogical heritage of Mammad Said Ordubadi is not only from the point of view of history, but also important for today. Because his

thoughts about education and upbringing are particular importance for our modern schools, for upbringing the younger generation in the spirit of noble moral qualities.

3. A highly educated, patriotic, humanist, deep-minded writer and educator, prominent public and cultural figure Mammad Said Ordubadi's life way is an example for young people.

Narmina Khalid Yunusova

ON THE İMPACT OF İNFORMATİON REVOLUTİONS ON GLOBALİZATİON

Historical information revolutions affect the process of globalization. Information is one of the three basic fundamental elements of social development, along with matter and energy. In the process of social development, the nature of information exchange has undergone significant qualitative changes. More radical changes are usually referred to as the «information revolution». Despite it, two different contents are given for the concept of «information revolution» in theoretical-scientific researches. Some researchers (e.g. A.I.Rakitov) call the rapid development of computer technology as an information revolution as a result of the scientific and technological revolution of the twentieth century. The Russian researcher A.N.Chumakov who basically takes the same position, calls the start of serial production of personal computers in 1990 as an information revolution that took place as part of scientific and technological progress. The second definition of the information revolution is not related to the technical means of information exchange and processing, but to radical changes in the process in general [177, 33].

The information revolution is a radical change in the collection, storage, processing and transmission of information in the process of historical development. Based on these principles, the five information revolutions that have taken place in the historical development of mankind are noted: 1) the emergence of language; 2) the formation of writing; 3) book printing; 4) the invention of the telegraph, radio and television; 5) the emergence of ECM. Although each information revolution reflected in this classification has its own role in the realization of globalization, which is an objective-historical process, only the last two revolutions are of special importance. The acceleration of the process of globalization by the invention of the means of communication (telegraph, radio, television) is based on historical empirical facts.

The emergence of the Internet is of particular importance in the information revolutions that have taken place that acting as a globalizing factor. The emergence of a global information infrastructure dates back to the third quarter of the 20th century. Global information structures include satellite communications, network information technologies that create the Internet. The emergence of the «World Wide Web» in 1991 created qualitatively new opportunities for the acquisition and dissemination of information by uniting the entire planet in a single information place. The information revolution has an irreplaceable role in the globalization of economic, scientific, technical, environmental, socio-cultural etc. spheres of society, strengthening of integration tendencies, formation and harmonious development of a single world community. The rapid dissemination of information about scientific and technical achievements, innovations in cultural life leads to the elimination of national borders and the facilitation of the process of international communication between people. Information technology promotes the convergence of cultures with deep historical, moral, religious, philosophical and worldview roots within a certain framework.

There is also a view that globalization should help ensure the sustainable development, integrity and stability of governments, eliminate discrimination in

economic relations, and improve the welfare of peoples. It is clear that this is possible when the principles and norms of international law are observed, taking into account the specific national characteristics of each country. However, the pace of development of globalization does not allow us to protect the interests of all peoples, nations and languages, to expect equal development. Globalization requires maintaining the principle of unity in a certain direction. Otherwise, globalization can not manifest itself.

There are different approaches to globalization. Those who are negative about it believe that it destroys national culture, denies independence, and forcibly applies standards that are alien to society. However, there are those who see globalization as a clash of civilizations, a war. Globalization affects the world's political processes, international relations and even ethics and morality, and it is still unclear what it is going to give to nations. Today, globalization is really changing the minds and behavior of people, especially the elite. Opponents of globalization see globalization as a deliberate mechanism designed to dominate the world. There is a reason to say so. Because the global economy increases the opportunities of several developed countries.

Globalization, which is a key aspect of modern human development in the 21st century, has a significant impact on the formation of the internal political environment. Westernization brought about by global trends is changing the direction of norms and stereotypes of behavior, erasing the notion of the sovereignty of the nation-state. In modern times, globalization is a concept that manifests itself in all spheres of life.

Globalization mainly manifests itself in three areas: political power, cultural relations, and economic development. The political power of globalization is manifested through international political, economic and other forms of unity. International organizations such as the United Nations, Amnesty International, Transparency International, European Court of Human Rights, the Human Rights Watch, the European Union and NAFTA are extremely active in the processes taking place in the modern world. However, double standards are evident in the activities of these institutions. Authorities in the economic, political, social and cultural etc. spheres are sometimes delegated to the relevant bodies.

References

1.Черва Ю.Е. Проблемы контркультуры в западной цивилизации: Автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. культур. - СПб.: Бобада, 2002. - 21 с. 2.Чумаков А.Н. Глобализация и космополитизм в контексте современности// Вопросы философии, 2009, No1,с. 32-39. 3.Herman E., McChesney R. The Global media in the late 1990s. - P. 188. 4.Kelly P., Olds K. Questions in a crisis: The contested meanings of globalization. 5.Levitt, T. The Globalization of Markets / T. Levitt // Harvard Business Review. – vol. 61. – N 3 (May-June 1983). 6.Robertson, R. Interpreting Globality / R. Robertson // World Realities and International Studies Today. – Glenside, PA: Pennsylvania Council on International Education, 1983. – 276 pp.

Shole Aliyeva

OME CHARACTERISTIC FEATURES OF CHILDREN'S GAMES

Children's games have a particular popularity in children's folklore. This is primarily due to the age characteristics and sphere of interest of children. The wide range of games also provides opportunities for the development of physical and mental capacities of children of all ages. Taking into account this width, director Azad Nabiyev divides children's games into three groups, such as agility and movement games, games related to rituals and beliefs, and hide and seek.

It is emphasized repeatedly in various studies that children's games, rooted in human emotions, have been popular since ancient times. İt is mentioned early beliefs and

strong faith, and the survival of archaic elements.

We read in the golden book of turk, «Dīwān Lughāt al-Turk» by Mahmud Kashgari: «Munguz-munguz»- It's kind of a children's game and it's a saying in that game. The children sit on their knees on the banks of the river, pouring flowing wet sand between their legs, and then hitting the sand with their hands.

One of them (it) says it is müngüz-müngüz, horn-horn and the children respond to what müngüz-müngüz is, whose horn it is. The child (it) who asks the question begins to count the horned animals one by one, and the children repeat it. it, meanwhile, says the name of a hornless animal, such as a camel and a donkey. If one of the children says the name of an animal or another animal, he is thrown into the river. It is also mentioned in the proverb: God does not give horns to a butted ox. This proverb is used to describe the person who wants to do something that will bring evil to the people but can't. This proverb proves that children's games originate from the same idea as other genres of folklore. «Dīwān Lughāt al-Turk» also discusses children's games «Otush» [4, p. 383] and «Yalıngu» [4, p. 654]. It is interesting that it is also shown that «Yalıngu» is a game for girls. This means that the «audience» of the games has been certain since ancient times.

Research shows that the works of Kasrevi, Saalabi, Ali Biruni in the 9th-10th centuries and Nizami Ganjavi in 12th century were also informed about pre-Islamic rituals and games [5, p-40].

Studies have focused on the characteristic features of children's games belonging to different Turkic peoples, and comparative analysis has been carried out.

Talking about typology of children's games, folklorist Maleyka Mammadova categorizes them as games related to tradition, daily entertainment, games of archaic content, games that are a product of socio-political history, games created under the influence of religion, games played for the purpose of speech and physical education of children [6, p.32-38]. From this point of view, we can see wide-ranging research perspectives on numerous and colorful examples of children's games in Nakhchivan, which show special sensitivity to children's folklore. Studies have shown that, as each game has its own individual characteristics, these games have a lot in common [5, p-53].

It should also be noted that according to the text of the children's games in Nakhchivan can be divided into two parts: verbal and non-verbal. Since the basis of some games are words, «play on words» is active, while there is no need for the activation of rituals. In one of the games, grandmother collects her grandchildren into her circle. Raise one hand and show your fingers:

The thumb said: Let's go for theft

The forefinger said: So the stairs?

The middle finger said: Are there taller stairs than me?

The little finger said: No

The little finger is punished for saying «No» [1, p.413]. Apparently, the game affects the mind and thinking of children and plays an important role in the formation of moral habits, accuracy and correctness.

In the game «Yeddi aghac» («Seven Trees») physical strength, agility, and flexibility are the basis. In the game there are almost no molded words. In this game, children make seven trees and put them on a stone. Then they cast lots and identify the player who will stand next to the tree. He closes his eyes, the others hide away. Then the player standing next to the tree opens his eyes, looking for his friends. If one of the players hides and mixes the trees, the game starts again. When a player defending the trees finds the hiding, then for the first time he finds his friend replaces him [2, p.341].

Another game is similar to «Yeddi aghac» for going. The difference is that this game starts with a nursery rhyme, where seven trees are not used. Children go round,

and one person shows them one by one and say:

Aqili, duqili
Sarı himə, həpdi qoca
Mibibi qoca, dani şirin
Qiqili

If the hand of the counting man stops at any child, (that is, if the nursery rhyme is over) that child is pulled aside. Thus, the game continues until the end. A straggler closes his eyes, and the rest hide. The continuation of the game is similar to «Yeddi aghac».

The Characteristics of the structure also attract attention in children's games. They can be divided into three parts: nursery rhyme part, ritual part and word part.

Some games also include these three parts. And some have nursery rhymes and rituals. Sometimes the game is made up of rituals and words. Of course, all this applies to verbal games. Nursery rhymes bring harmony, fun and excitement to children's games and create enthusiasm. The hemistichs often do not relate to each other in meaning, words that are not very clear are also used in hemistichs. The nursery rhyme at the beginning of the game has a wide range of possibilities to influence the course of events. Everyone's position in the game is determined by them. It is said in a nursery rhyme by Kabla Sattar Ibrahim oghlu from the city of Ordubad:

Husru kosa, hop hop,
Who is he throws clod
In the middle of the clod
And the Murad's swallowing.

Murad's five brothers
Took the stone into his hands.
Bring brand, set fire
Bring water and stir
Lick and get out of here

As you can see from the text, this nursery rhyme is used to get someone out of the game.

It is known that «Jacks», «Gillidanda», «Hil-top», «Leapfrog», «Hopping-hopping», «Khan-Vizier», «Shagai», «Hide-and-seek» and other children's games have different characteristics. These games are classified according to the age and gender of the children, as well as their pragmatic functions.

If the nursery rhyme becomes the main in the children's game «Molla, molla, how is this «, then the situation in the game» Sugra-mugra «changes. In «Geese-Ducks» the game is based on molded words of both sides.

Four to five children become ducks and geese, and one child is the mother. Someone standing on the side is also supposedly a wolf.

Mom says: Geese, ducks
Geese-ducks: Yes-yes.
Mom: Come home
Geese-ducks: What's in the House?
Mom: There's a wolf outside.
Geese-ducks: What will the wolf do to us?
Mom: He will eat you.
Geese-ducks: Then we are coming.

Then they run towards their mother. The wolf also wants to catch one of them [3,p.454].

Apparently, there are traces of children's fairy tales in this game. Wolves have a similar function, the mother in the game reminds goat in the fairy tale. ducks and geese are in Shangulum, Shungulum.

All this shows once again that the process of formation of many children's games takes a long time.

References

1.Anthology of Azerbaijani folklore. Nakhchivan folklore. In 3 volumes. Volume I , Nakhchivan, Ajami, 2010, 512 p. 2.Anthology of Azerbaijani folklore. Nakhchivan folklore. In 3 volumes. Volume II , Nakhchivan, Ajami, 2011, 496 p. 3.Anthology of Azerbaijani folklore. Nakhchivan folklore. In 3 volumes. Volume III , Nakhchivan, Ajami, 2012, 560 p. 4.M. Kashgari. «Dīwān Lughāt al-Turk». Volume IV .

Ankara. Turkish Historical Society Press, 1986, 886 p. 5.Garabagh folklore: materials of the Republican scientific conference about «problems, perspectives». Baku. «Science and education», 2012, 324 p. 6.M. Mammadova. Games and performances in Azerbaijani and Anatolian folklore. Baku. «Science and education», 2014, 202 p. 7.A. Nabiyev. Azerbaijan folk literature (textbook). Part I . Baku. Turan Publishing House, 2002, 680 p.

Ayna Alikhanova

«LOVE FOR TWO NATIVE LANDS» IN CREATIVE ACTIVITY OF MOUNTAIN JEWS LIVING IN AZERBAIJAN

Azerbaijan having got its independence in the XX century has given a great importance and prevalence to the inter-cultural and inter-religious dialogue and provided various grounds for joint living of various religious and ethnic communities as brother. As the president of the country Mr. Ilham Aliyev noted Islam is a religion of peace. Our cultural and religious values require such a peaceful approach to the settlement of all issues.

By establishing the State Committee for Work with Religious Organizations and the Baku International Center for Multiculturalism in Azerbaijan, the President also served to preserve national and religious tolerance and multiculturalism in Azerbaijan.

Although Azerbaijan is mainly a Muslim country, it is a common homeland where people of other cultures and religions live and work in peace. It is no coincidence that in the literature anthology book «We are the colors of a carpet» of the peoples living in Azerbaijan, Talysh, Lezgi, Avar, Tat, Udin, Kurdish, mountain Jews, each of the Sahur literary representatives, including mountain Jew Simakh Sheyda, wrote in the section «Second Motherland-Azerbaijan» «We, the mountain Jews living in Azerbaijan, have benefited from the culture and literature of this country, we breathed the air of the country the bread and water of which we had and considered it as our second motherland» [1, p. 295].

It is interesting that how the Jews, who lived in Iran for 1,100 years, forgot their native Hebrew and began to speak Persian, but how did they preserve their language during the 1,500 years they lived in Azerbaijan? «[2 p.51,52] As can be seen from the quote, the mountain Jews living in Azerbaijan have been able to preserve their native language for more than half a century. Moreover, as historical sources show, among the former Soviet republics, only in Azerbaijan, the Jewish community continues its normal life today. Of course, «this is due to the fact that Azerbaijan is a tolerant country and creates equal conditions for the representatives of all nations. It is no coincidence that the so-called Krasnaya Slobada area in Guba is the only place in Europe where mountain Jews live compactly [3 s. 53].

The views of Simakh Sheyda, a member of the Writers' Union of Azerbaijan and Israel, poet, playwright, one of the well-known figures of Azerbaijan child literature, laureate of the «Veteran of Labor» medal of the former USSR, on the welfare and cultural and social position of mountain Jews in Azerbaijan are also interesting:

«We, the mountain Jews living in Azerbaijan, have benefited from the culture and literature of this country. Our native language books were «Mother Tongue» and «Alphabet». Our mothers read our cradle songs in Azeri and Hebrew. Poems of genius Khagani, Nizami, Nasimi, Sabir, Samad Vurgun, Mikail Mushfig, Rasul Rza touched our souls and gave us a feeling of love. Our children grew up reading the poems of A.Shaig, A.Sahhat, A.Sabir, M.Dilbazi, M.Seyidzade. In short, the poems of Azerbaijani poets have played the role of a school for all of us, calling us to look to the future with confidence, to treat people with love and to feel the beauty of the world [4].

For centuries, though the mountain Jews living mainly in the Guba region of Azerbaijan, partly in Goychay, Sheki, Oguz, Gabala, as well as in the village of Balakhani in Baku and Tolstoy Street in the capital, have mastered the language and national culture of their country, they have preserved the shared language coming from ancient Hebrew, their traditions based on their religions for generations and did not let them to be forgotten. This is evident in the literature of the mountain Jews of the early twentieth century. Mountain Jews, regardless of where they live, consider this country as their true homeland, despite the inviolability of the position of «Great Motherland and Citizen» in their hearts. Therefore, during our research, we were obliged to proudly speak about the contributions of the writers of the mountain Jews, as well as the representatives of this nation as a whole, to the science, culture and art of Azerbaijan.

The main source of artistic creativity of the mountain Jews living in Azerbaijan was the ancient and modern Azerbaijani literature. The mountain Jews who lived and created in this land have always glorified the love of the native land and homesickness in their works and poems on two levels; The longing of that distant Israel, the love of Azerbaijan, which they often did not see, is described in the example of the real native land, which they carried in their hearts as an unforgettable, irreplaceable place - anywhere in the world during the years of independence.

For example, in the literary anthology «the Stars of mountain Jews» published in 2009 in Israel, Emil Yagubov (1921 – 1944) represented only one poem «Native land» has deeply and thoroughly expressed literary philosophy, humanistic ideas of «Khamsa» of Sheikh Nizami in his eleven verse poem [5, p.397,398].

There is limitless belief that we will absolutely return, along with the regret and pain for the lands being under occupation for 30 years and glorification of charming corners of Azerbaijan in the creative activity of Ushvah Ifraim the author of «Jadval Shindler» the decent part of literature of the mountain Jews considered to be a branch of Azerbaijan poetry.

So, during the period close to three centuries within which they tied their fate to the fate of Azerbaijan people with poetic spirit, the mountain Jews in Azerbaijan deeply reflecting the love for humanity, native land being the excellent key of our poetry integrating the noblest features belonging to our people and bringing to their literature, reflected the love for two native lands in one soul in their literary creativity as they immortalized it.

References

1.«We are the colors of one carpet»... literature anthology of nations living in Azerbaijan. «Avropa» press. Baku: 2007, p. 295. 2.Bona Mente» CBS Press (p. 51,52) № 3. April 2009. 3.Bona Mente» CBS Press (p. 53) № 3. April 2009. 4.www.http.s.//report.az «Second Native Land - Azerbaijan» Shimakh Sheyda. 5.77. «The Stars of the mountain Jews» (Anthology) Israel: 2009, (p. 397,398).

Ilkin Asgarov

USAGE PROPERTIES OF -DAŞ MORPHEME IN THE DERIVATOLOGICAL SYSTEM OF OGHUZ GROUP TURKIC LANGUAGES (ON AZERBAIJAN AND TURKISH LANGUAGES)

One of the suffixes that make a noun from noun in the Oghuz group turkic languages is the suffix -daş. This suffix is of special importance in the process of morphological word formation in the derivatological structure of Turkic languages. A comparative linguistic study of the historical grammar of the Oghuz group of turkic languages, especially Azerbaijani and Turkish, shows that although the history of emergence of turkic origin morpheme -daş is ancient, the ability to form words has

historically been weak. However, due to the development of the language, this suffix has now become one of the most productive lexical suffixes that forms noun in the Azerbaijani and Turkish languages. It can be said that the morpheme -daş has a very important role in the formation of the okkozional lexicon of Turkic languages and individual neologisms. Z.Korkmaz writes on this occasion: «It is a appendix that has been in vowel and consonant harmony since ancient Turkish. The appendix has become more functional in Turkish translation studies» [13,46]. B.Chobanzade evaluated this suffix as a morpheme that appears in all Turkic-Tatar dialects [2].

In Turkological linguistics there are different opinions about the origin of the suffix. Thus, the subordinate morpheme -daş has been studied as a suffix of Persian, Mongolian or Turkish origin. S.Jafarov was of the opinion that this morpheme was formed on the basis of the noun part of the structured verb «tuş olmaq» (come across). There are even those who present this suffix in the model of -la,-lə+ş [3]. Linguists such as A.Von Gabain, M.Ergin, Z.Korkmaz, T.Tekin, B.Chobanzade, A.Demirchizade, H.Mirzazade, A.Rajabli, A.Tanriverdi, G.Kazimov expressed valuable opinions about the functional features of the suffix. It is known that the suffix -daş was formed on the basis of the combination of the suffix -da,-də which are etymologically morphological feature of the locative case and the word eş. It seems to us that the primary explanation of the morpheme which historically written in two ways -daş,-dəş, was given by M.Kashgari in «Dīwān Lughāt al-Turk», one of the two great books of Turkology. He gave the suffix -daş,-dəş as a particle of intimacy and peership, and explained the words formed with it such as ***tüdəş, karındaş, əmikdəş, yerdəş, kadaş, könqüldəş***. The suffix -daş which is written in one way, in modern Azerbaijani literary language is an all-Turkic suffix and and in various phonetic variants, to be precise, -daş,-dəş,-deş,-taş,-təş,-teş actively participates in the word-formation of most Turkic languages. The suffix is found in all important texts, starting from the Orkhon-Yenisei monuments. As example, kadaş (Kutbil, 317, 502, 524), qarındaş//karındaş (BDK, 43, 58, 59, 60, 66; Div, 24, 107,), yoldaş (BDK, 46, 58, 61, 66, 76; Diw, 107; Oghuz, 59, 76, 85,175; DAH, 68; Kor, 50), koldaş (Kutbil, 1697, 2276, 3171, 2548, 2559, 2575), erdeş (Kutbil, 3173, 3174), haldaş (Oghuz, 175; DAH, 68), sirdaş (Kor, 211), yerdəş (DİW1, 405) etc. words can be shown. The suffix was used in the Orkhon-Yenisei monuments with the noun «ka» which means «family», «relative», «brother» [11,82].

The subordinate morpheme -aş is also a phonovariant of the morpheme -daş. The suffix -aş is found in the word adaş-addaş (namesake) (Kutbil, 317, 502, 524; Oghuz, 156; Diw, 48, 75), which is used both historically and today. Linguistic research of literary texts shows that historically, the frequency of usage of the words yoldaş (companion) and qarındaş (sibling) was higher among the words with the suffix -daş,-dəş. In the modern Azerbaijani literary language, this suffix is very productive, it contributes to the formation of dozens of words. For example: yoldaş, sirdaş, qələmdaş, soydaş, cığırdaş, əməkdaş, sinifdaş, məsləkdaş etc. In the Azerbaijani language, the -dəş form of the suffix is found in the word səsdəş. This word is new in our language and is related to the term sesdeş in Turkish (same sound, homonymous). T.Bangoglu interpreted the suffix –daş,-deş as a reward of morphemes such as hem- in Persian, co- (con- com- col-), syn- (sym-), homo- in French and mu- in Arabic in the term creation of the Turkish language. For example: «compatriote = hemşehri = yerdeş yurttaş, synchrone = hemzaman = zamandaş, sympathisant = hemdil = duygudaş, coincident = müterafık = olumdaş, homogène = mütecanis = cinsdeş, homochrome = hemreng = renkdeş, homomorphe = hemşekil = şekildeş»[14,138].

The subordinate morpheme -daş also forms nouns denoting equality, partnership, belonging and connection in the Gagauz language, [7,103]. In Garakhanli Turkish,

harmony is used in the form of -daş,-deş in accordance with the law [8,13]. In Turkic languages, including Crimean Tatar, in addition to words of Turkic origin, it can be used with suffixes of Arabic, Persian and Russian-European origin [9,183-184]. One of the functional features of the suffix is that to the initial form of the word formed by the suffix -daş it is possible to form a verb by adding one of the morphemes –laş; -mə; -lıq,-lik,-luq,-lük. This situation is more manifests itself in modern Turkish. As an example, Z. Korkmaz points out the Turkish words such as ***biçimdeşlik, çağdaşlaşmak, çağdaşlaştır-, çağdaşlık, işteş çatı, işteşlik eki, özdeşleşme, özdeşlik, sesteşlik, soydaşlık, yoldaşlık [13,46].*** It should be noted that in the Azerbaijani language, words with the suffix -daş, are mainly developed with the morpheme -lıq, -lik, -luq, -lük from the mentioned suffixes and form nouns with abstract content. Only the word qardaş (brother) can accept the suffix -laş and process. However, the suffix in the word «qardaş» is petrified and fused, and it is impossible to separate it into the root and the suffix in the modern Azerbaijani literary language.

Note that the Khakas language also has the -daç subordinate morpheme, which has the same function as the -daş suffix. -daç, on the other hand, forms concrete nouns denoting more so-called objects and tools. For example, yağdaç (lamp), eldeç (a stick or bludgeon to beat the grain and corn) [17]. In addition, there is a common word çıxdaş (spoilage) in the Azerbaijani language today, which differs from other words with the -daş suffix mentioned above [4]. First, while the noun forming suffix -daş is added to nouns in all instances in which it is found, it is added to the end of the verb in the word çıxdaş. Second, the morpheme -daş in words such as soydaş, cığırdaş, əməkdaş is not the same as the morpheme -daş in the word çıxdaş, only an outward resemblance to each other. Third, while the suffix -daş, which forms the noun, is productive, the suffix -daş in the word çıxdaş is not added to a second verb to form a new word. In our modern language, this word is more often used as a noun part of the verbs to be out, being spoilage, etc. and very rarely as an adjective. It is also clear from the semantics created by this morpheme that the so-called productive -daş morpheme can not give the shades of instrument, means, closeness, togetherness, identity. It seems to us that the subordinate morpheme -daş in the word çıxdaş, equally being national, at the same time was formed on the basis of the word daş//taş//dış (dışra, taşra, dışaru) which was historically active and is now archaic, gradually lost its independence, narrowed its lexical meaning and, as a result, stabilized as a suffix. The usage of the words daş//taş//dış, dışra, taşra, dışaru in the sources such as Orkhon – Yenisei monuments, «Oghuznama», «Book of Dede Korkut», «Dīwān Lughāt al-Turk», «Dastani-Ahmad Harami», «Divani-hikmat», «Kutadgu Bilig», «Dahnama» is a characteric case for Turkic langugaes. Therefore, it is possible to think that the word çıxdaş is formed based on the word dış, daş, taş. Most likely, etymologically, the verb «daşımaq» (to carry) is rooted in the words daş//taş//dış. In our modern language, there are sağdış and soldış words that are undergoing a process of gradual archaization. It is probable that the -dış morpheme in those words is connected with the word daş//taş//dış and etymologically in the same line with the form -daş in the word çıxdaş. The language of the «Book of Dede Korkut» epos , «Dīwān Lughāt al-Turk» work, «Oghuznama», «Dastani-Ahmad Harami» poems shows that these suffixes have been historically used with a certain phonetic difference. To be precise, this word, which we use today in the form of sağdış, are used in the sources we have mentioned in the sense of friend, companion, in both forms of sağdıc (Diw3, 325; Oghuz, 117; DAH, 96; BDK, 153), and sağdıç. The word sağdış has always been a more active word than the word soldış. These words are used in the colloquial language morely in the form of soldiş and sağdiş, respectively. It should be noted that the suffixes -daş, -dış in our literary language, are used in the form of -

taş,-diş,-dıci,-duci in the language of Meskhetian turks [16].

References

1.A.Von Gabain. Grammar of old Turkic.–Ankara:–1988. 2.Chobanzade Bekir. Selected works. Volume V. Sharq-Qarb, 2007, 264 p. 3.Jafarov, S. Modern Azerbaijan language (lexicon). II part. – Baku: Sharq-Qarb, –2007, –192 p. 4.Asgar Ilkin. Non-productive suffixes that create productivity in the Azerbaijani language. –Baku: Elm & tahsil, –2015, –148 p. 5.Huseynzade, M. Modern Azerbaijan language. III part. Morphology. –Baku: Sharq-Qarb, –2007,–280 p. 6.Muharrem Ergin. Turkic language information. –Sofya: Narodna prosveta, –1967, –388 p. 7.Nevjat Ozkan. The grammar of Gagavuz Turkic. –Ankara: –1996, –371 p. 8.Necmettin Hacieminoglu. The grammar of Karahanli turkic. –Ankara: –1996, –215 p. 9.Nesrin Gulludag. The grammar of Kırımchak turkic. –Elazig: – 2005. – 717 p. 10.Kazimov, G. Modern Azerbaijan language. Morphology. –Baku: Elm & tahsil, – 2014. – 448 p. 11.Talat Tekin. The grammar of Orkhon turkic. –Istanbul, 2003,–272 p. 12.Hayati Develi. The grammar of Ottoman turkic. –Eskishehir: Anadolu University,–2010, –293 p. 13.Zeynep Korkmaz. The grammar of Turkey turkic (Form information). –Ankara: Turkish Language Association Publications,2009. – 1224 p. 14.Tahsin Banguoglu. The grammar of Turkish. –Ankara: –1986, –272 p. 15.Zeynalov, F.R. Comparative grammar of Turkic languages. I part (Phonetics, lexicon, morphology). –Baku: MBM publishing, –2008, –354 p. 16.Ismayıl Kazimov, Morphology, noun, (electronic resource) http://www.axiska.narod.ru/4.2.1..htm. 17.https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/641125.

List of abbreviations

BDK– «Book of Dede Korkut» epic stories, Baku, Ondar, 2004, 376 p.
DİW1–Kashgari M. Dīwān Lughāt al-Turk. (translating and preparing for publication R. Asgar). In 4 volumes, I v., Baku: Ozan, 2006, 512 p.
DİW2– Kashgari M. Dīwān Lughāt al-Turk. (translating and preparing for publication R. Asgar). In 4 volumes, II v., Baku: Ozan, 2006, 400p.
DİW3–Kashgari M. Dīwān Lughāt al-Turk. (translating and preparing for publication R. Asgar). In 4 volumes, III v., Baku: Ozan, 2006, 400 p.
Kutbil–Yusif has Hajib. Kutadgu bilig. I text, 6. Print. Ankara , Turkish Language Association Publications, 2007, 656 p.
DH–Ahmad Yasavi. Divani-hikmat. Baku: Chashioglu, 2004, 128 p.
Oghuz–Oghuznama. Baku: Sharq-Qarb, 216 p.
DAH–Dastani-Ahmad Harami.Sharq-Qarb, 2004, 120 p.
Kor– «Koroghlu» epic, Sharq-Qarb, 2005, 224 p.

Saba Azad Namazova

LANGUAGE ISSUES İN ALİ BEY HUSEYNZADEH'S PUBLİCİSM

One of the most important directions of the multifaceted activity of the great thinker Ali bey Huseynzadeh was the creation of the all-Turkic literary language, the active implementation of this idea. Along with Ahmad bey Agayev, Mohammad Amin Rasulzade, Jalil Mammadguluzade, Omar Faig Nemanzade and other such publicists, the direct role of Ali bey Huseynzade in the theoretical enrichment and formation of the ideology of Azerbaijanism, which appeared at the beginning of the last century, is undeniable.

In this regard, it should be noted that the language factor has always been very important for Ali Bey; «Ali Bey considered the issue of unity and integrity, especially in language, as a basis for the realization of moral integrity in all other areas» [2,442].

Ali bey Huseynzadeh is one of the great personalities whose name and memory are always remembered for his invaluable, literary services, which have a special and unique place in the national cultural thought of Azerbaijan. He took an important place in the history of both Azerbaijani and Turkish culture with his multifaceted activity as a unique figure of the Turkic-Islamic world in the late 19th and early 20th centuries. Ali bey Huseynzadeh, who spent 33 years of his life in Azerbaijan and 43 years in Turkey, rendered unparalleled services in the process of national self-awareness and the rise of

Turkism in his homeland, was the founder of the idea of «Turkification, Islamization, Modernization» and «Fuyuzat» literary school. Ali Bey, the great ideologue of Turkism, the founder of the ideas of Turkism in the Turkic world in general, faithfully served these ideas throughout his life and promoted them at the highest level. The slogan «Turkism means the rise of the Turkish nation» also raises questions about the high level of attachment of Ali Bey to the Turkic world, who worked tirelessly to raise the sense of Turkism.

During his journalistic and publicist activities, and especially with his writings in the magazine «Füyuzat», Ali Bey worked hard for the emergence and development of ideas of Turkism in Azerbaijan and the spread of these ideas throughout the Turkic world, thus defending the rights of his people. He always noted that the future of the Turkic peoples depended to a large extent on their literary language, showed the rules of language and ways to solve their problems, and based his views on concrete facts. It is no coincidence that it was Ali Bey who proved the possibility of an all-Turkic language in the language of such media outlets as Hayat and Füyuzat, of which he was the editor at the time. By the way, Ali bey Huseynzadeh not only substantiated the importance of the issue of language unity, but also foresaw the bitter consequences of the assimilation of the Turkic peoples and the aggression against their languages.

«Ali Bey Huseynzadeh wanted the language of the Turkish press to be easier, for the Turks to understand each other, and for the press to pay serious attention to science. In short, «in the eyes of Ali Bey, the press was the most important means of strengthening the process of awakening the national consciousness and revealing all the possibilities of language» [1, 71]. His monumental work on the study of Turkic languages, published in the Hayat newspaper, «Who are the Turks and who are they composed of ?».

References

1.Hasanova S. Linguistic meetings of Ali bey Huseynzade. Baku, 2006, 100 pages. 2.Garayev Y. Azerbaijani literature of the XIX and XX centuries. Baku: Elm, 2002. 740 p.

Aynur Guliyeva

LEXICAL IMPACT OF ARABIAN LANGUAGE ON SPANISH

Spanish is considered as one of the most widely spoken languages in the world. Just think, today more than 559 million people speak on the language, that the great Spanish writer Miguel Cervantes spoke and created his glorious «The Ingenious Gentleman»! Due to its melodic and colorful nature, it is one of the most popular languages to learn. The Spanish language has a fairly long history of formation and a serious influence on this process was exerted by the eight-century rule of Muslims in the Iberian. From the conquest in the early eighth century until the fall of the Emirate of Granada in 1492, Muslims were actively involved in all aspects of Spanish political and social life, and it is reasonable to assume that this left an indelible imprint on the cultural and linguistic history of modern Spain. An equally interesting aspect of the era of Arab rule in the Iberian Peninsula is that, although the Moors adhered exclusively to orthodox forms of Islam, they did not hinder, and even on the contrary encouraged, all kinds of sciences and philosophy among the great thinkers. Thus, while the rest of Europe entered the dark Middle Ages, the Iberian Peninsula acted as a center of culture and education, learning new sciences and translating the scientific works of antiquity. Muslim rule in Spain also received the name of Arab, since the Arab nobility had a significant role in the administration of Spain during this period. On the other hand, from eighth century

to the high Middle Ages, Arabic was primary source language, meaning it was the language of prestige from which many borrowings originated.

Academicians quite frequently discuss whether Arabic influenced whole Iberian Peninsula in the same amount. It is noteworthy that during the Muslim rule even at its most powerful moment, the Muslims did not try to displace the Spanish language, on the contrary, the two linguistic communities (Romance and Arabic) coexisted and the degree of bilingualism could change with respect to time and place during this period. Muslims did not oppress the linguistic legacy of Roman Empire in Spain. Thus, linguistic legacy on Iberian Peninsula was a Romance dialect continuum. Spanish was widely used alongside Arabic, and in many regions, especially in the south, various Arabized dialects of Spanish appeared. Gradually, these dialects gained sufficient popularity due to their simplicity, and to this day, some of these dialects have not lost their relevance. Corriente describes results of this contact as a «bundle of dialects brought along to Spain in the eight century by some thousands of Arabs».

In the numerous expressions of spoken Spanish, there is often a strong resemblance to Arabic expressions. Along with this, the Spanish language has adopted some words and expressions specific to the Islamic religion, for example, the expression «¡Ojala!» which actually goes back to the expression «God grant», «with the permission of Allah». In addition, today, according to researchers, about 10 % of the Spanish language (approximately more than 4,000 words) are words of Arabic origin.

In addition, the enormous influence that Muslims have had on architecture, the economy, and agriculture are themselves all-encompassing topics. Nevertheless, we will focus on the vocabulary that has emerged in Spanish as a result of this influence. If we compare the Renaissance in Europe and the period of Arab occupation in Spain, it can be said confidently that the role of Arab culture in the history of Spain is partly similar to the role of the Renaissance in the history of Europe. Literary prose in the Castilian language, in the usual sense, can be spoken since the first half of the XIII century, when the Castilian language is widely and regularly used in writing. Just like Arabic and Castilian, respectively, the prose in the above-mentioned languages complemented and enriched each other, resulting in new forms of prose and means of oral expression formed under this mutual influence. Thus, Spanish and Arabic history are intertwined with each other-customs, artistic heritage, music, dance, etc. They have numerous elements of Arab and Castilian origin that have enriched them throughout their common history. Moreover, the proximity to North Africa has led to the fact that relations between the Islamic world and Spain have never been completely reduced to zero. Multilateral relations with North Africa have continued today, and North Africa and Spain share numerous political, economic, and cultural ties.

References

1.Moorish Culture In Spain, Titus Burckhardt. 2.The Spanish-Speaking World, Clare Mar-Molinero. 3.Castro A. España en su historia. Cristianos, moros y judios. Madrid, 1989, 30 p. 4.Sanchez-Albornos C. De la Andalucia islamica a la de hoy. Madrid, 1983.

Rashad Zulfugarov

ABOUT THE ETHNOLINGUISTIC ANALYSIS OF A NUMBER OF LEXICAL UNITS USED IN NAKHCHIVAN DIALECTS AND ACCENTS

As we know, dialects and accents are a vocabulary that embodies the national identity, historical past, national and spiritual values of our people, the rich language vocabulary of the people and the ancient history of our language, passed down from century to century, from generation to generation. The words preserved and living here

have survived the test of centuries and survived in the vernacular and memory to this day. Their study at the level of today's requirements is one of the most pressing issues facing our modern linguistics, including the science of dialectology. From this point of view, modern Nakhchivan dialects and dialects are considered to be one of the richest dialects and accents of the Azerbaijani language due to the comprehensiveness and diversity of dialect lexicon. The words used in the dialects and accents are different in terms of their reflection of our national and spiritual values, their area of distribution, and the field to which they belong. In this article, we will discuss the comparative linguistic analysis of lexical units used in the dialects and accents we have studied with other dialects and accents, of our language, related languages, their dialects and accents, as well as a number of ancient written monuments and dictionaries. The ethnolinguistic analysis of the word *meratagh*, used in the modern Nakhchivan dialect and mean «unproductive land», is also interesting. The word is used in the same sense in the Julfa dialects in the form of meratash. It is known that the separation of planted areas is called mora. In our opinion, the word meratash is a complex lexical unit used in agriculture, which is a combination of the words «mora» and «atesh» (fire, flame) and means «dry, dry mora». It is no coincidence that the dialects and accents used today refer to a person who drinks a lot of tea or water as «He drinks so greedy as if he comes from a meratash», which parallels the more commonly used combination of «as if he came from demi».

Ethnolinguistic analysis of the word *miski*, which means ambush in the modern Ordubad dialect and Julfa accents, allows us to reveal some interesting facts. Interestingly, nowdays we meet the word mismak, which means hiding in various dialects and dialects of our language. It is also clear from this that the noun musqi is a corrective noun formed with the participation of the lexical suffix -qi (suspension, ambush, etc.), which forms the noun from the root of the verb copper and verbs. At the same time, people who do not share their secrets with anyone (keep secret, conceal), who are intercessor and greedy are sometimes called «poor people».

The word *nurse*, used in the Julfa dialect to mean «a man sitting on a yoke,» is also interesting. It is known that in most dialects and dialects of our language, a kotana is a person who controls two or three pairs of bulls, especially a person who rides on the yoke of the second pair of oxen and regulates the pulling of a pair of bulls in front and on the branch. The word is found in the form of hodakh [1, p.287] in Daralayaz dialects, hodakhchi in western dialects and accents [3, p.247], hodakh // hodakhchi [1, p.226] in Barda, Gadabay, Goranboy, Tovuz dialects. It should be noted that the word something is typical for this region. The ethnolinguistic analysis of the name *«humay horse»* given to «swollen belly, fast horses» in modern Julfa dialects has revealed a number of very interesting facts. It is worth noting that some informants said that the name given to the father was related to the hummingbird found in our fairy tales, while others attributed the name to the fact that the horse's abdomen was relatively swollen. The ethno-linguistic analysis of the first component of the word humay at, in which the first type of noun is used in the form of a combination, and the study of research in this field have made it possible to clarify both facts. It is known that in a number of ancient written sources and monuments, tales and legends, the hummingbird is characterized as a goddess who is the guardian of infants and pregnant women [5, p.17]. Prominent researchers M.H. Tahmasib, Radlov [6, p.618], Melyoranski and others. In their research, they noted that Bilga Khagan's resemblance of his mother to umay in the Orkhon-Yenisei monuments was also connected with the name of the goddess mentioned above. In M. Kashgari's «Divani-lugat-it-turk» he mentions that the word umay [4, p.693] was an object that was with the child when a woman gave birth to a child and was called a child's companion in modern times. The word um [4, p.693], used in «Divani-lugat-it-turk» and expressing the meanings of «swelling of the abdomen,

abdominal disorders», is a lexical unit that is at the root of the word umay and characterizes swelling in the abdomen during pregnancy. Prominent researcher M.H.Tahmasib touched upon this fact in his articles [5, p.19]. Based on all the facts we have mentioned above, we can say that both etymologies related to the combination of the Humay horse have a scientific basis. Thus, in fact, the word humay is a phonetic variant of the word umay observed with the vowel «h». Because in our modern dialects and accents, we are faced with the fact that words such as khashar instead of key and hasant instead of easy are used. All these facts prove that our opinions are not baseless.

Summarizing all the above ideas, it should be noted that the lexical units that exist in modern Nakhchivan dialects and accents and are closely related to various spheres of life of the region's population attracts attention with its richness. Majority of such words, which exist in the dialects and accents and are studied in the article, are of national origin and form one of the important layers of the rich all-Turkic lexicon. In our opinion, conducting such research is one of the most important problems for our linguistics.

References

1. Dialectological dictionary of the Azerbaijani language. In 2 volumes, volume I. A-L, Ankara: Turkish Language Institution Publications, 1999, 374 p. 2. Dialectological dictionary of the Azerbaijani language. In 2 volumes, volume II. Ankara: Turkish Language Institution Publications, 2003, 278 p. 3. Western group dialects and dialects of the Azerbaijani language. In 2 volumes, volume I. Baku: Azerbaijan. SSR EA Publishing House, 1967, 283 p. 4. Kashgarli M. «Divani-lugat-it-turk». In four volumes, volume IV. Ankara: Turkish Language Institution, 2006, 885 p. 5. Mohammad Hussein T. Articles. Baku: Science, 2005, 218 p. 6. Radlov V.V. Experience dictionaries of Turkic dialects. Volume I. Moscow, Izd-vo «Vost. lit.», 1963, 968 p.

Nargis Ismayilova

ILGAR FAHMİ AND POSTMODERNİSM

It is necessary especially to emphasize the creativity of Ilgar Fahmi in the field of postmodernism prose, which emerged during the independence. In particular, the author's «The first assassination» (The fox of Chanlibel - the first book, 2005), «Crow's nest» (The fox of Chanlibel - the second book, 2006), «Scorpion in the shadow» (The fox of Chanlibel- the third book 3, 2007) novels are extremely important in this context. In this context, Ilgar Fahmi's novels, which reflects many features of postmodernism, reflect the emphased problem.

The novel «The first assassination» (The fox of Chanlibel - the first book) begins with a commentary on the thoughts of Kechel Hamza, Chanlibel, Koroglu, madmen and the process. Although the reader who begins the novel thinks that these thoughts first belong to Koroglu or some kind of madman, the author goes in the opposite direction and brings Kechel Hamza to the stage. And in the new model, it introduces the reader, clearing it of all negative features. Here, the author informs how Kechel Hamza actually came to Chanlibel and gives signals of the subject to be interpreted in a different direction from the saga. It is stated that Koroglu invited Kechel Hamza to him in order to find out about the tricks of Khotkar and the pashas and to give him permanent shelter and keep him with him. After marrying Dona khanum, Kechel Hamza, who preferred to work with unworthy pashas to be humiliated next to a brave man like Koroglu, took refuge in Koroglu. It is clear from the course of the novel that no water leaked between Koroglu and Kechel Hamza, and the commander of Chanlibel did not take a step without consulting him. At the request of Hamza, who has recently been bored with a quiet life, he rejoices at the arrival of a letter from Chanlibel stating that he is a spy, and then the situation becomes more complicated. Hamza tells Koroglu that he is a spy among the

madmen and that he is preparing to kill Koroglu. Koroglu is shaken by this news.

Subsequent trials prove the loyalty of the former lunatics, it is clear that Koroglu was not mad, he wanted to poison and kill Demircioglu's wife Telli khanum's twin Inanj khanum and her plaintiff. The fact that Koroglu did not punish Mrs. Inanj shows her justice. After Kechel Hamza, the image presented in the work with deconstructive changes is Ashug Junun, even the thoughts of the madmen about him in Chanblibel. The ashug is presented as a magician, a gopchu, an exaggerator: «But when the ashug spoke, he put five on top of each other and exaggerated Koroglu so much that people who knew Chanlibel were puzzled that he was talking about Koroglu or Malik Mammad.» Unlike the author, who wrote that Koroglu brought the ashig with many requests and gratitude, we read in the saga: «- Koroglu, now that this has happened, I will tell the truth. This was my ashig. His name is Ashig Junun. He was such a light-footed, blessed man that since he came to me, my wealth has gone too far. Koroglu thought. On the one hand, he wanted to keep Ashig Junun with him, on the other hand, he did not want to take him by force from the hands of the head of the bazaar. When he raised his head again, he saw Ashig Junun kneeling in front of him.

- Ashig Junun said: - Hero Koroglu, your are too close to my eyes and heart. I will serve you for the rest of my life. Ashik Junun stayed with Koroglu from that day. He became his ashig until the last day of his life. (http://enene.musigi-dunya.az/dastan/koroglu.pdf).

In the novel, the author makes extensive use of pastries. The novel develops an intertextual connection with the epos «Koroglu».

The poem sang by Ashig Junun in the work: «Sweet tongues that make Tutini fall in love, Her lovely fingertips, thinner hands,»- from «Koroglu's Epic / Koroglu's Erzurum (Part I)» trip. There, the poem is recited by Ashig Junun to Telli khanum. As can be seen, in the novel, along with deconstruction, collage is widely used. Collage is to insert an external object into the text.

The second book, which is a continuation of chain, is named «Crow's nest» (The fox of Chanlibel - the second book). Since the first day of its publication, the novel «Crow's Nest» has a special place in the work of Ilgar Fahmi, as it has received more attention than the first book. Although the world differs from intellectual postmodernism, there are traces of intellectualism in the work of Ilgar Fahmi. However, the author tries to preserve the features of the saga and storytelling from beginning to end. As for the stylistic and linguistic features of the work, we must emphasize that in this aspect, as in the saga, the author preferred simplicity, fluidity, conciseness. The work does not require a special reader. Anyone who reads or does not read the epos «Kitabi-Dada Gorgud» can accept and read the work as a continuation of the epos. In the context of the skepticism demanded by postmodernism, the author takes the initiative to present another version of the processes taking place in the «Kitabi-Dada Gorgud», with in the classical text. In addition, through the eyes of Kechel Hamza, the author also sees Koroglu as a great being. Through the eyes of the Kechel Hamza, Koroglu is compared to Imam Hussein and but Qara Mahmud is looked like to Yazid for his righteous deeds. Here, too, sacred texts and hadiths are referred to. As in the first book, the image of Kechel Hamza in «Crow's Nest» is the center of events. Kechel Hamza is the main character in both works. He is smart, skillful and demonstrates a high level of intelligence and policy in solving the most difficult problems. But the conflicts in the work and their solutions are simple. In this regard, too, the author chooses to maintain the position of the epos.

Factors such as reader centralization, tool within the tool, sharing the text with the reader, forcing the reader to think, intertextual ridicule, parody, pastish, game principle, magical realism are in the forefront.

СЕКЦІЯ IX
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ТА ПРАВОВИХ НАУК. ПРОБЛЕМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Т. М. Пілявоз, В. Ю. Куйбіда

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Соціально-економічні реалії XXI століття продемонстрували зростання інтересу суспільства до питань корпоративної соціальної відповідальності.

Україна приєдналася до Декларації ОЕСР, що впроваджує соціально-економічну політику відповідального бізнесу. Розпорядженням КМУ від 24 січня 2020 року схвалено «Концепцію реалізації державної політики сприйняття соціальної відповідальності бізнесу». В результаті постала необхідність наукового дослідження теоретичних та практичних засад взаємодії бізнесу і суспільства в цілому та у контексті соціального капіталу бізнесу, зокрема.

Соціальний капітал бізнес напрацьовує шляхом диверсифікації фінансових активів компанії у соціально-економічні блага суспільства. Механізм диверсифікації – це впровадження та управління довгостроковими та поточними соціальними програмами у панорамі соціальної відповідальності бізнесу перед суспільством, інтерпретованої нефінансовими показниками інтеракції бізнесу та стейхолдерів.

В сучасних соціально-економічних умовах нефінансові показники також можуть впливати на формування акціонерної вартості, а конкурентні переваги організацій, інтерпретуються організаційною культурою.

Парадигму корпоративної культури сучасного менеджменту доцільно розглядати у контексті людського чинника, тобто соціального капіталу.

Стає очевидним, що концепція «людина економічна» - наукові погляди Адама Сміта (The Theory of Moral Sentiments 1759), Макса Вебера (Die Verhältnisse der Landarbeiter im ostelbischen Deutschland 1892), Фредеріка Уінслоу Тейлора (The Principles of Scientific Management 1911) та концепція «людина соціальна» - наукові погляди Елтона Мейо (Elton Mayo 1933 The human problems of an industrial civilization), Джеймса Семюеля Коулмана («The Asymmetrical Society» 1982) трансформувалася в концепцію соціального капіталу, який став стратегічним ресурсом сучасного менеджменту й маркетингу та інтерпретується нефінансовими показниками компанії.

Управління соціальним проектом у контексті соціальної відповідальності бізнесу – це соціально-економічне міждисциплінарне дослідження на базі методології інституціоналізму інтерпретоване науковою сферою економіки, соціальної психології та культурології.

Впровадження соціальних проектів акторами фінансово-економічної діяльності – це запорука ефективного розвитку суспільства в цілому та підприємства, зокрема.

Теорія соціального капіталу - сфера наукових інтересів Герберта Спенсера (Essays: Scientific, Political, and Speculative, 3 vol., 1891), Фердинанда Тенніса Ferdinand Tönnies: (Gemeinschaft und Gesellschaft. 1880), Еміля Дюркгейма (Durkheim, Émile. The Rules of Sociological Method 1895), Пітріма Сорокіна (Sorokin P.A. Contemporary sociological theories 1928) та ін.

Економічні аспекти соціального капіталу у контексті довіри, сфера наукових інтересів Валерія Гейця (Трансформаційні процеси та економічне зростання в Україні 2003), Анатолія Колота (Корпоративна соціальна відповідальність: сучасна філософія, проблеми осягнення 2013), Тетяни Кричевської (Логіко-історичний аналіз довіри в контексті соціально-економічних відносин 2009).

Корпоративна соціальна відповідальність відіграє важливу роль в забезпеченні конкурентоспроможності компанії. Зміни ступеня конкурентоспроможності визначаються джерелами конкурентних переваг, а саме, процесами і явищами зовнішнього середовища, внутрішніми процесами в організації. Найбільш часто виділяють такі ключові фактори забезпечення конкурентних переваг організації: інновації, продуктивність праці, людські ресурси та корпоративна соціальна відповідальність

Соціальний проект – матеріальна підтримка освіти, науки, культури, а також розвиток інфраструктури, тобто диверсифікація фінансових активів суб'єкта підприємницької діяльності у соціальний капітал.

Американський соціолог Джеймс Семюель Коулман, в контексті формальних інститутів та неформальної поведінки довів, що соціальний капітал – це потенціал довіри та взаємодопомоги, що формується в процесі комунікації акторів економічної діяльності та суспільства.

Натомість економічна діяльність – це важлива частина соціального життя, що поєднує формальні економічні інститути та неформальні правила.

Розгляд інтеграції капіталу та економічного розвитку різних держав світу породжує питання: чому в державах третього світу відбувається злиденне існування суспільства, за наявності багатих природних ресурсів.

На думку Ернандо де Сото, автора книги «Загадка капіталу», причина детермінована тим, що в державах третього світу не тільки недостатньо інституалізована система впливу стейкхолдерів а й набув неабиякого розвитку негативний соціальний капітал, заснований на корупційній складовій обмеженої раціональності [2].

Згідно з методологією Джона Роджерса Коммонса (Institutional Economics, 1934) основоположника інституціональної економіки, збитки створення певного економічного інституту забезпечення його функціонування будуть визначені як витрати на забезпечення колективної діяльності у процесі створення додаткової вартості.

Французький філософ Жан Поль Сартр наголосив: «Особливості характеру індивіда залежить від обставин (базисних неформальних правил інститутів), тому й неможливо обставини відділити від індивіда, натомість, обставини формують можливості, світогляд і культуру індивіда [3].

Концепція збитків трансакцій так чи інакше показує особливості всієї економіки в певному ментальному середовищі та надає можливість системного осягнення потенціалу організаційної культури у процесі комунікації та функціонування системи інститутів зазначеного середовища. Така концепція дозволяє певною мірою інтегровано показати, не тільки роль макроекономічних та мікроекономічних аспектів інституційної динаміки, а й динаміку соціального капіталу.

Професор Людмила Василівна Швець наголошує, соціальний капітал важлива складова корпоративної культури, що впливає на ефективність [4].

Поняття соціального капіталу визначив Джеймс Семюель Коулман («The Asymmetrical Society» 1982), він вважає, що потенціал довіри і взаємодопомоги, який цілеспрямовано формується в процесі особистої комунікації індивідів – це соціальний капітал. П'єр Бурдьє характеризує соціальний капітал як сукупність

потенційних ресурсів, інституціоналізованих неформальною горизонтальною та вертикальною комунікацією [1].

Позитивний соціальний капітал, тобто високоморальні неформальні правила, формують корпоративну культуру, і як наслідок, репутацію акторів фінансово-економічної діяльності.

На твердження вчених, саме репутація, одна із впливових психологічних складових ефективного розвитку бізнес – процесів. Сучасні актори фінансово-економічної діяльності інтерпретують інститут корпоративної культури в панорамі соціального капіталу, як стратегічного ресурсу підприємства.

Тобто, соціальний капітал – це суспільне благо, що створюється раціональним актором для зменшення збитків трансакцій. Цей процес передбачає соціальний контракт, набір соціальних норм, соціальних обмінів та рівень довіри.

Соціальний проект – це важливий фактор ефективного розвитку суспільства та потужний індикатор соціальної відповідальності бізнесу, інтерпретований ініціативами розвитку науки, медицини, екології та інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Бурдье П. Формы капитала. «Экономическая социология» Т. 3, № 5, 2002, с. 60 –75. 2.Кирдина С. Может ли ученый изменить мир? (Эрнандо де Сото. Загадка капитала…). Отечественные записки, № 6, 2004 URL: http://www.strana-oz.ru. 3. Сартр Ж.-П. Только правда. Искусство, М., 1956. 124 с. 4. Швець Л. В. Соціальний капітал як чинник підвищення конкурентоспроможності підприємства. Вісник НТУ, Вип, 19, 2009 С. 254 – 262.

Л. Є. Братченко, О. О. Комарова

СПОЖИВЧИЙ КОШИК В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ВІДПОВІДНІСТЬ РЕАЛІЯМ

В основі піраміди потреб по А.Маслоу лежать найбільш першочергові потреби (їжа, вода, житло), тобто фізіологічні потреби. Більшість людей, що працюють і одержують зарплату, вважається цілком спроможні задовольнити свої фізіологічні потреби. Проте, реальне життя говорить про інше, що маючи дохід, у вигляді заробітної плати, не означає задоволення своїх первинних потреб в повному обсязі. І українці це відчувають на собі.

Щоб задовольнити первинні потреби громадян в Україні щорічно визначається сума прожиткового мінімуму, яка формується на підставі споживчого кошика.

Споживчий кошик -це поняття, яке існує у багатьох країнах світу та являє собою вартість основних матеріальних і нематеріальних благ, необхідних для нормальних умов існування людини певної країни в конкретний історичний період часу [1]. Він є свого роду маркером того, яку допомогу слід надавати бідним верствам населення. Споживчий кошик України включає перелік та норми продуктів харчування, предметів першої необхідності, санітарії, ліки, житлово-комунальні послуги, мінімальний набір гардероба для чоловіків, жінок і дітей, текстильної білизни, товарів побутового і господарського призначення, послуг закладів культури, інформації та зв'язку, побутових і транспортних послуг. Цей перелік в Україні налічує 297 найменувань продуктів (було 260 до 2016р.), тоді як споживчий кошик американця нараховує 350 продуктів і послуг, француза − 507, англійця − 350, німця – 475.

Розрахунок переліку та норм товарів, робіт, послуг формує споживчий кошик, а відтак і щорічний прожитковий мінімум українця, сума якого залежить від багатьох факторів, основними з яких є індекс інфляції (ІСЦ - індекс споживчих

цін) та зростання рівня мінімальної заробітної плати.

Проаналізуємо рівень прожиткового мінімуму, рівень мінімальної заробітної плати, ІСЦ за три роки (2018-2020 рр.) та спрогнозуємо, наскільки прожитковий мінімум 2021 року буде відповідати реаліям.

Таблиці 1. Рівень прожиткового мінімуму, рівень мінімальної заробітної плати, індекс інфляції (ІСЦ) в 2018-2020 рр, січень 2021 р.

Фактори / Роки	Прожитковий мінімум (загальний показник), грн	Динаміка зміни у %	Мінімальна зарплата, грн	Динаміка зміни у %	Індекс інфляції (ІСЦ) (%)	Динаміка зміни у %
2018	1700 (01.01.18)	0	3723 (01.01.18)	+16,3	109,8	-3,43
	1777 (01.07.18)	+4,5				
	1853 (01.12.18)	+4,3				
2019	1853 (01.01.19)	0	4173 (01.01.19)	+12,1	104,1	-5,19
	1936 (01.07.19)	+4,5				
	2027 (01.12.19)	+4,7				
2020	2027 (01.01.20)	0	4723 (01.01.20) 5000 (01.09.20)	+13,2 +5,9	105,0	+0,86
	2118 (01.07.20)	+4,5				
	2189 (01.12.20)	+3,4				
2021	2189 (01.06.21)	0	6000 (01.01.21) 6500 (01.12.21)	+20 +8,3	Січень 101, Прогноз 107,3	+1,098 +2,3
	2294 (01.07.21)	+4,8				
	2393 (01.12.21)	+4,3				

Аналіз таблиці 1 показує, що в Україні протягом 3-х років відбулись наступні зміни: прожитковий мінімум зріс з 1700грн. до 2189грн. (на 01.01.21р.), тобто на 489грн.(28,76%). В цей же період мінімальна заробітна плата зросла на 2277 грн., що становить 61,16%. Індекс інфляції (ІСЦ) в період з 2018 по 2020 рр. зменшився на 4,8%.

Отже, статистичні данні свідчить про те, що протягом 2018-2020рр. зростання мінімальної заробітної плати перевищило більше ніж в 2 рази прожитковий мінімум, а рівень інфляції (ІСЦ), у порівнянні з мінімальною заробітною платою, знизився в 0,96 рази. Порівнюючи прожитковий мінімум та ІСЦ за період 2018-2020рр. можна говорити про позитивну тенденцію: зростання прожиткового мінімуму в 3,95 рази більше, ніж зростання ІСЦ.

Однак, якщо порівнювати прожитковий мінімум в Україні для працездатних осіб, який на 01.01.21р. становить 2189 грн (63 євро) (за курсом НБУ на

01.01.21р.:1євро=34,7396 грн), з прожитковим мінімумом у Німеччині – 646 євро (22441,78грн), Великій Британії – 1223 євро (2486,53грн), Франції – 1080 євро (37518,77грн), то ми спостерігаємо велику різницю.

В Україні терміново треба переглянути та доповнити набір споживчого кошика, вивести на однаковий рівень прожитковий мінімум та мінімальну заробітку плату, що, на нашу думку, буде відповідати реальним потребам і витратам українців.

Список використаних джерел

1.Основи економічних знань: підручник для студентів педагогічних закладів вищої освіти/за ред. професора, доктора соціологічних наук А.С. Лобанової. Київ: Вид-во «Каравела», 2020, 392 с.

З. Ю. Філєр

ЗЕМНІ ПРОЦЕСИ ЗАЛЕЖАТЬ ВІД КОСМОСУ

Вступ. 1914 р. Олександр Чижевський розповів К.Е.Ціолковському про залежність *історії* людства від активності Сонця. У 1918 р. він захистив докторську дисертацію з цієї проблеми. Але у ХХ1 стор. люди користуються наслідками космічних досліджень, а у *підручниках* астрономії про вплив сонячної активності (СА) на *соціально-економічні* події – нічого. Як і в підручниках історії…

Мета. Звернути увагу істориків і економістів на ідеї О.Л.Чижевського та У.С.Джевонса про вплив СА на історичні процеси та розвиток економіки.

Матеріали і гіпотези. На сайті НАСА [1] є рис. 1. На ньому видно його історію

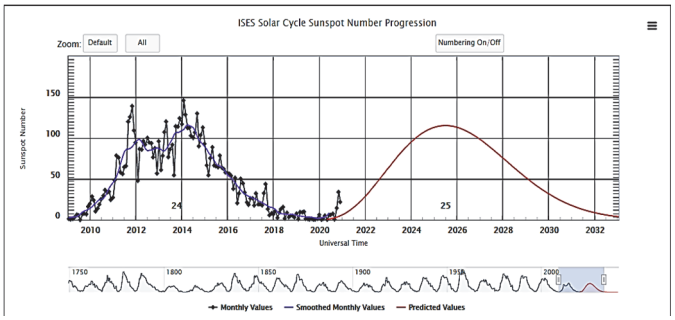

Рис. 1. Графік чисел Вольфа і прогноз

Рис. 2. Тижневі значення ЧВ

знизу, майже періодичність змін СА. 1908р. Хейл Д.Е. встановив магнітну природу плям на Сонці та закон змін полярності. Це свідчить про 22-літній період СА. Її міряють *числами Вольфа* (ЧВ)W=k(10g+f). Але середньомісячні ЧВ скривають наявність коротких «місячних» коливань з періодом 28 діб, 4 тижня (рис. 2). Таких в році 13 циклів. 2020 рік – рік мінімуму СА; тільки в кінці його СА була достатньо значною. 208 діб ЧВ=0 (57%) були без плям. ЧВ мають найменше не нульове значення 11 (1 група з 1 плямою), у 2019 таких днів 281 (77%), 2018 (61%). Вони утворили 3-річчя *мінімуму* СА, після яких буде 2 р. *підйому*, а потім 3 *максимуму*, за якими 3 роки *спаду*. Вони утворюють 11-річний цикл. СА.

Фізичні фактори історичного процесу. Під такою назвою в 1924 р. видав брошуру [5] О.Л. Чижевський. На межі 30-х років Й.В. Сталін заборонив його публікації на цю тему. Наступна його монографія [6] вийшла у Франції в 1938 р. В СРСР вона вийшла в 1973 р. З нею автор познайомився з вченням генія 1979 р. 10 років були марними спроби публікацій про ідеї генія, про їх розвиток. Лише 1989 р. вдалося опублікувати статтю про це [4]. Після цього були численні публікації в Москві, Кіровограді, Києві, в Донецьку. В 1992 р. почалася розробка прогнозів погоди та урожаїв для Кіровоградщини – центру України. В 1993 р. автор писав Л.М. Кравчуку, на який була відповідь з Адміністрації президента. Матеріали були направлені в Інститут соціології НАНУ та Мінсільгосп. Заст. директора

Інст. соціології д.ф.н. В. Оссовський, пише: Ваша теорія впливу сонячної активності на соціально-політичну активність людей, безсумнівно, цікава і корисна… і керівництву України належно було б мати перед очима графік-рекомендацію на кожний місяць вперед… не тільки «попередження загрози, але й рекомендації по можливості нейтралізації того чи іншого сплеску сонячної активності». Мінсільгосп пропонував провести нараду з приводу прогнозів врожайності; вона в лютому 1995 р. в інституті «Агроресурси».

В 1994 р. газета «Київські відомості» надрукувала статтю [3] про наші пошуки. Рис. 3 побудовано по даних Чижевського.

Економічні кризи. Вперше заявив про залежність економіки від ЧВ учений-енциклопедист В.С.Джевонс в [2].

Рис.3. СА та соціальна активність.
Екстремуми СА та «революцій» наступають одночасно

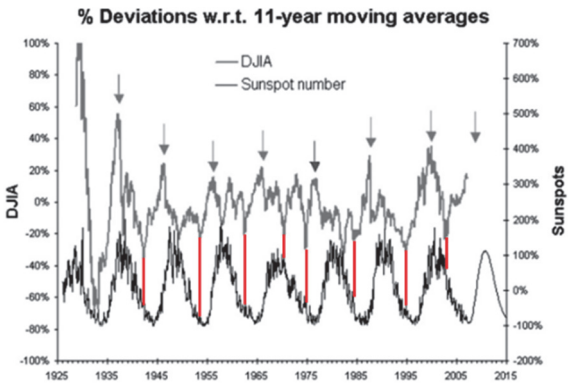

Рис.4. Вплив СА на економіку.
Стрілки – зростання СА, червоні лінії – дно криз (добавлені нами)

Твердження Джевонса такі: сонце впливає на рисовий врожай в Індії. Індійські доходи впливають на англійський експорт, що впливає на цикли економіки. Це викликало глузування. Навіть Д.М. Кейнс висловив критику. **Т. Модис** показав статистично появу криз [7]. Він показав зсув індексу Доу-Джонса проти СА, зазнав глузливої критики і припинив ці дослідження. Ми прогнозували кризу 2008 р. Нами показано розподілення криз по роках цикла (рис. 5). 1-а криза починається

Рис. 5. Роки зміни економіки

Рис. 6. Виділені дні Великої кризи

на етапі підйому, друга – на етапі спаду СА; «дно» першої – на 1-му році максимуму, другої – в кінці спаду СА. В зв'язку з цим гасло «сталий розв'язок» треба замінити на **«циклічно сталий».** За цим природа сонячної системи. Початок криз залежить від зміни СА *по днях (рис.6)*. По днях можна попереджати про можливість аварій. Ми писали про це з приводу Чорнобильської катастрофи та кривавого польоту у Скнилові (Львів) в МНС.

Список використаних джерел

1. https://spaceweather.com/-сайт НАСА. 2. Джевонс В.С.Комерційні кризи і сонячні

плями//Nature,1878,№ 19.–С.33-37. 3. Куроленко Н. Президент України підтвердив передбачення Кіровоградського математика. Щоправда, сам того не знаючи// Київські відомості, 9.05.1994. - С. 8. 4. Филер З.Е. Солнечный удар…по Истории рода человеческого// Комсомольская правда, 16.09.1989. – С. 4. 5. Чижевский А.Л. Физические факторы исторического процесса. – Калуга: Гублит. – 1924. – 72 с. 6. Чижевский А.Л. Земное эхо солнечных бурь.2-е и.–М.: Наука, 1976. -367с. 7. Theodore Modis. Sunspots, GDP and the stock market/ Theodore Modis // Technological Forecasting and Social Change 74 (2007). P. 1508-1514.

Є. П. Костик

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА СУТНІСТЬ КОНКУРЕНЦІЇ В СИСТЕМІ ПІДПРИЄМНИЦТВА

У традиційному розумінні конкуренція належить до базових понять ринкової організації суспільства. Розвиток Західної цивілізації з ХУ-ХІХ ст. відбувається саме на основі ринкових відносин та конкуренції. В той час найбільш виражено конкуренція виявлялася в торгівлі, зокрема міжнародній, що і відбивалося в поглядах дослідників [3].

У контексті вивчення даної проблематики більшість науковців переконані, що існує тісний взаємозв'язок підприємницької діяльності з конкуренцією, адже конкуренція стимулює технічний прогрес, сприяє розвитку ринкової структури та економіки загалом, а відтак, сприяє просуванню вітчизняних товарів на світовий ринок [1, с. 13].

У другій половині ХХ ст. докорінно змінився стан ринку. Дослідники ринку майже одноголосно вважають, що зараз від досконалої конкуренції майже нічого не залишилося. Завдяки змінам на ринку появилися нові, суперечливі тенденції, притаманні сучасному розвитку конкуренції та монополії [2, с. 26].

Перша тенденція – посилення монополізації ринку. Інформаційно-технологічна революція (ІТР) викликала перехід до значно вищого рівня господарств, сприяла об'єднанню підприємств у великі господарські комплекси, як наслідок утворилися потужні природні монополії.

Друга тенденція – загострення конкуренції. ІТР прискорила удосконалення технічної бази виробництва, що різко посилило суперництво, особливо у галузі впровадження новітніх досягнень техніки і технології. Така конкуренція стала глобальною, охопивши усі країни з відкритою економікою [2, с. 26].

Отже, на ринку водночас посилили свої позиції прямо протилежні види взаємодії суб'єктів господарювання. До яких же наслідків приводить зіткнення двох вказаних тенденцій?

По-перше, докорінно змінюється роль багатьох монополій. На рубежі ХІХ-ХХ ст. традиційним було прагнення монополій гальмувати застосування науково-технічних новинок, аби не допустити зниження ринкових цін. Однак тепер великі господарські об'єднання стають легальними монополіями, використовуючи протягом певного терміну патентне право для оновлення технології.

По-друге, впровадження досягнень ІТР вимагає великих витрат, як правило, такі витрати не здатні здійснити дрібні підприємства, що є типовим для вільної конкуренції. На відміну від них, саме великі корпорації, прагнуть до першості у науково-технічному прогресі. Цим вони зміцнюють своє переважне становище на ринку.

По-третє, важливого значення набула участь великих господарських об'єднань у глобальній конкуренції, спрямованої на завоювання світового ринкового простору. У багатьох країнах держава надає національним монополіям допомогу

в освоєнні новітніх науково-технічних досягнень, у підготовці наукових та інженерних кадрів та ін. [2, с. 26].

Слід зауважити, що теорія ринкової конкуренції базується в основному на поведінковому та функціональному трактуваннях конкуренції, а відтак, діяльність підприємств-виробників, маючи на меті максимізацію прибутку, розширення господарської діяльності, збільшення частки ринку, веде до взаємної боротьби підприємств за найбільш вигідні умови виробництва і збуту своєї продукції, вони виступають по відношенню один до одного як суперники, конкуренти. Обмеженість попиту змушує підприємства змагатися один з одним на певних сегментах ринку [1, с. 13].

У підприємницькій практиці суперництво розгорається між виробниками за ринок збуту товарів, завоювання певного сегмента ринку. Ідеальне становище на ринку – це коли продавці рекламують і продають свої товари так, щоб споживач мав змогу об'єктивно їх оцінити. На жаль, це не завжди так. Іноді продавці надають споживачам необ'єктивну інформацію про свої товари або товари своїх конкурентів. Часто вони намагаються видати свої товари за ті, що виробляються іншими відомими торговими марками та мають кращу репутацію. Економічна конкуренція, як регулятор пропорцій суспільного виробництва, що стимулює його ефективність, є фактором утворення середньої норми прибутку, формування ринкової вартості товару, диференціації товару чи послуги [4, с. 84].

Отже, пропозиція товару чи послуги формується кожною конкретною організацією під впливом попиту споживачів і конкурентного тиску інших суб'єктів господарювання в умовах нестабільного середовища.

Список використаних джерел

1. Данилейчук Р.Б. Теоретичні основи оцінки впливу конкуренції на розвиток підприємництва. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2014. Вип. 7(1). С. 12-14.URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_7(1)__4. (дата звернення: 15.02.2021 р.). 2. Конкурентоспроможність національної економіки. За ред. д-ра екон. наук Б.Є.Кваснюка (Ін-т економіки та прогнозування НАН України). Київ: Фенікс, 2005. 582 с. 3. Кудрявський І.В. Поняття «конкуренція» та «конкурентоздатність»: політологічний аспект. Політологічний вісник. 2013. Вип. 70. С. 243-252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pv_2013_70_25. (дата звернення: 16.02.2021 р.). 4. Сватюк О.Р. Конкурентоздатність підприємства: поняття, взаємозв'язок, конкурентні переваги. Інноваційна економіка. 2014. № 5. С. 82-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2014_5_17. (дата звернення: 16.02.2021 р.).

В. І. Шестопалов, П. В. Кривуля

ПОЗИТИВНА РОЛЬОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ АКТОРАМИ ФВА ОКРЕМИХ ХАРАКТЕРИСТИК ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ ОБ'ЄКТІВ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ВАРТІСНОГО АНАЛІЗУ

Функціонально-вартісний аналіз з моменту свого створення (1947 року) активно застосовують та вдосконалюють, підлаштовуючи даний аналіз до окремого випадка або ж ситуації. Але, не дивлячись на те, що метод виник доволі давно, багато залишається того, на що й досі не звертають увагу. Ці моменти мають важливу значущість в проведенні аналізу, і упущення будь-якого з них може викликати певні втрати. Саме тому метою даної роботи є удосконалення та підвищення точності проведення функціонально-вартісного аналізу.

По-перше, функціонально-вартісний аналіз – це метод системного дослідження функцій об'єкта (виробу, процесу, структури), спрямований на мініміза-

цію витрат у сферах проектування, виробництва та експлуатації об'єкта при збереженні (підвищення) його якості і корисності [1]. Щоб застосовувати ФВА для будь-якого продукту треба володіти не тільки достатньою інформацією про ринок, на якому збираються реалізовувати продукцію, але й добре проаналізувати функціональність створюваного (або ж модифікованого) продукту, поділяючи її на важливі, мало важливі та неважливі функції для покупця. За кожну функцію продукту відповідають окремі фахівці (актори), які намагаються найякісніше реалізувати інтересуючи їх функції у товарі. Взаємозв'язок функціонально-вартісного аналізу з акторами наведено у роботах [2, 3]. За отриманими результатами було запропоновано виділяти серед окремих складових характеристик функціональності та вартості позитивні та негативні з погляду окремих категорій акторів. Приклад складу акторів, що вважають такі складові функціональності позитивними наведено у табл. 1.

Таблиця 1. Зіставлення складу позитивно інтерпретованих характеристик функціональності об'єктів та ролей акторів ФВА

Окремі характеристики функціональності	**Актори, яким відповідає позитивний характер інтерпретації шкал наданих характеристик**
Продуктивність	Маркетолог проектів, продавець
Економічність	Економіст, фінансист, бухгалтер
Компактність	Розробник проектів, маркетолог, виробник, менеджер проектів, замовник, конструктор
Ергономічність	Технолог, дизайнер, маркетолог проектів, конструктор, користувач
Довговічність	Технолог проектів, інженер проектів, покупець, продавець
Сучасність	Маркетолог проектів
Ремонтопридатність	Ремонтник, технолог, наладчик, організатор
Якість упаковки	Інженер проектів, технолог проектів
Якість обслуговування	Продавець, менеджер проектів
Якість компонентів	Фахівці відділу збуту, менеджер проектів, продавець, маркетолог проектів
Доступність і застосовність супровідних матеріалів	Відділ збуту, маркетолог проектів

Надамо пояснення до окремих характеристик з табл. 1.

Продуктивність експлуатації полягає у задоволенні вимог покупця щодо необхідної для нього ефективності процесу використання продукту. Наприклад, будь-який музичний інструмент для дітей, які тільки навчаються грати на інструменті, може бути недорогим з незначними можливостями для виконавця, однак, для професіонала потрібен інструмент, який вимагає відповідної якості за ознаками того звучання, яке може «продукувати» інструмент. Можна і дитині купити дорогий інструмент, проте використаня його функціоналу не буде повним.

Ремонтопридатність залежить від складності ремонту, тобто, настройка або поломка залежать від функціональності товару. Наприклад, фортепіано та гітара дуже різняться процесом налаштування: настройка гітари потрібує кілька хвилин, а фортепіано – близько одного дня.

Таким чином, наведені характеристики функціональності товару відносяться до позитивних характеристик для тих акторів, яких було зазначено, але вони можуть мати інші інтерпретації у інших сполученнях характеристика-актор. Ство-

рення такої таблиці може допомогти підприємству системно визначати функціональність продукту з погляду різних акторів, які відповідають за впровадження кожної функції. Завдяки цьому може бути зменшено ризик помилки у проведенні ФВА.

Список використаних джерел

1. Моисеева Н. К., Карпунин М. Г. Основы теории и практики функционально-стоимостного анализа. М.: Высшая школа, 1988. 192 с. 2. Шестопалов В. І., Кривуля П. В. Групи економічних акторів-користувачів функціональновартісного аналізу за ознакою сполучення інтерпретацій окремих складових характеристик функціональності та вартості. Соціально-компетентне управління корпораціями в умовах поведінкової економіки : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Луцьк: СНУ ім. Л. Українки, 2020. С. 361-364. 3. Шестопалов В. І., Кривуля П. В. Позитивність та негативність інтерпретацій оцінок функціональності та вартості за ситуаціями, за способами розрахунку та за ролями акторів. Формування новітньої парадигми управління публічними та приватними фінансами в Україні: матеріали І Всеукр. наук.-практ. конф. Херсон: ХНТУ, 2020. С. 399-401.

М. М. Бедрій

ДЕЯКІ РОЗДУМИ ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙ

Правові системи сучасних держав, як правило, базуються на основних законах – конституціях. Велике значення цих документів пояснюється верховенством їхньої юридичної сили та фундаментальним характером. Попри те, що Конституція кожної держави вважається її основним законом і програмно-установчим документом суспільного життя, з огляду на певні причини та передумови їхнього прийняття, усі вони мають свої особливості змісту, форми, структури тощо. Різноманітність конституцій серед держав світу спонукає до класифікації цих документів за певними критеріями, якими є зовнішня форма Конституції, термін її дії, спосіб прийняття, порядок внесення змін, рівень деталізації конституційних положень, форма державного правління, форма державного устрою, форма державного режиму та відповідність фактичному стану правовідносин.

За зовнішньою формою конституції поділяються на: такі, що складаються з одного документа; такі, що складаються з кількох документів (конституційних актів). Абсолютна більшість сучасних конституцій (у тому числі Конституція України) мають форму єдиного документа. Існування Конституції у формі кількох документів є доволі рідкісним явищем. До прикладу, Основні закони Ізраїля вважаються документами перехідного типу, на зміну яким згодом повинна бути прийнята єдина Конституція. Історичним прикладом такої форми Конституції може послужити австрійська конституція 1867 р., яка складалася з п’яти конституційних законів [1].

За зовнішньою формою конституції також часто поділяють на писані та неписані, однак Конституція, будучи за правовою природою законом, тобто нормативно-правовим актом, навряд чи може бути неписаною апріорі. Як зауважив Т. Пейн, «Конституції немає, якщо її не можна покласти у кишеню». Проте навіть у сьогоденні не кожна держава світу має писану Конституцію. Так, замість класичної Конституції у Великій Британії діють конституційні акти (Велика хартія вольностей 1215 р., Петиція про права 1628 р., Білль про права 1689 р., Акт про престолонаслідування 1701 р. та ін.), конституційні звичаї та прецеденти [2, с.58].

За терміном дії конституції класифікуються на постійні та тимчасові. Постійними є більшість конституцій світу. Класичним прикладом постійної конституції є Конституція США, що діє по сьогодні з 1787 р. Водночас факт встановлення необмеженого терміну їх дії аж ніяк не гарантує вічності документу,

а лише вказує на наміри законодавця в момент прийняття. Існують держави, особливо в Латинській Америці, в яких зміна конституцій ще донедавна була доволі частою. Так, до середини 60-х років XX ст. історія Болівії налічувала 20 конституцій, Колумбії – 11, Домініканської Республіки – 15, Гаїті – 23, Венесуели – 22 конституції [3, с.117]. Безперечно, такі часті зміни основного закону є негативним явищем і унеможливлюють сталий розвиток держави. Тимчасові конституції притаманні перехідному періоду в історії держав, і найчастіше приймаються на етапі їхнього становлення. Так, 13 листопада 1918 р. Українська Національна Рада прийняла Тимчасовий основний закон Західно-Української Народної Республіки [4, с.333].

За способом прийняття розрізняють конституції народні (прийняті представницьким органом або на референдумі), октройовані (подаровані чи нав'язані монархом або метрополією) та договірні (укладені шляхом угоди між кількома суб'єктами). Більшість сучасних конституцій є народними. Октройованими вважаються конституції, що не були прийняті народом на референдумі чи його представницьким органом, а були надані монархом (Конституція Саудівської Аравії 1992 р.) або метрополією своїй колонії (Конституція Нігерії 1960 р.). Доволі рідкісними є договірні конституції, що мають форму нормативно-правового договору, а не нормативно-правового акта, тому для їхнього укладення потрібна згода кількох суб'єктів конституційного процесу (наприклад, Конституція Союзу РСР 1924 р.) [5, с.36-37].

За порядком внесення змін конституції поділяються на жорсткі (з ускладненим порядком внесення змін) і гнучкі (порядок внесення змін у Конституцію аналогічний звичайним законам). Більшість сучасних конституцій є жорсткими, а гнучкі конституції стали рідкістю. Відтак, жорсткі конституції класифікують на два підвиди: дуже жорсткі та менш жорсткі. У дуже жорстких конституціях усі статті захищені ускладненим порядком внесення змін (наприклад, Конституція України 1996 р.), а в менш жорстких тільки деякі статті мають ускладнений порядок внесення змін (наприклад, Конституція Іспанії 1978 р.) [2, с. 59].

За рівнем деталізації конституційних положень можна виділити прості (лише перераховують певні явища, права, повноваження) і розгорнуті (які подають детальну характеристику статусу конституційних органів, прав, свобод, явищ тощо) конституції [6, с. 150].

За формою державного правління (способом організації вищої державної влади) розрізняють монархічні та республіканські конституції. Монархічні конституції передбачають здійснення вищої державної влади однією особою (монархом), що зазвичай успадковує її за династичним принципом [7, с.74]. Водночас у таких конституціях влада монарха обмежується органом народного представництва (наприклад, Конституція Японії 1947 р.). Республіканські конституції покладають здійснення вищої державної влади на представницький орган (парламент) і виборного главу держави (президента). Усі вони обираються на певний строк. Більшість сучасних конституцій є республіканськими.

За формою державного устрою (способом поділу території на складові частини та розподілу влади між ними) конституції поділяються на федеративні й унітарні. Унітарні конституції не наділяють складові частини території держави окремою суверенністю, а федеративні конституції (наприклад, Конституція ФРН 1949 р.) наділяють складові частини державної території, тобто суб'єктів федерації, певною суверенністю. Відтак у федеративних державах, як правило, діють не тільки загальнодержавні (федеральні) конституції, але й конституції суб'єктів федерації

(наприклад, Конституція США та конституції штатів) [2, с. 59-60].

За формою державного режиму (способом здійснення державної влади певними методами) конституції бувають демократичні, авторитарні та тоталітарні. Демократичні конституції гарантують широке коло прав і свобод, допускають вільне утворення і діяльність політичних партій, передбачають виборність органів влади тощо. Авторитарні конституції обмежують права і свободи громадян, забороняють діяльність окремих політичних партій або дозволяють існування лише однієї, скорочують повноваження представницьких органів, надмірно розширюючи компетенцію глави держави. Тоталітарні конституції подібні за своїм змістом з авторитарними конституціями, однак обмежують права людини ще більше та встановлюють ідеологічну монополію (наприклад, комуністичну) [8, с. 60].

За відповідністю фактичному стану правовідносин конституції поділяються на реальні (реально діють у суспільстві) та фіктивні (їх норми є мертвими, і вони реально не діють). Як правило, фіктивними є конституції недемократичних держав, які декларують правові засади, однак на практиці їх не дотримуються. Інколи також виділяють юридичні (як конституційний документ) та фактичні (як реальний стан конституційного ладу) конституції [6, с.150-151], проте в класичному розумінні Конституція повинна бути насамперед юридичною, тобто мати відповідну форму документу.

Таким чином, можна наголосити на різноманітності юридичних явищ, що означені терміном «конституції», у правових системах світу. Наявність у них спільних ознак розкриває сутність і зміст правової природи Конституції загалом. Водночас класифікація конституцій дозволяє зрозуміти багатогранність феномену основного закону, його здатність набувати різного вияву залежно від історичної традиції, поточних потреб і особливостей правової культури відповідного суспільства.

Список використаних джерел

1.Гриб Н. Прийняття, структура та основні положення австрійської конституції 1867 р. Вісник Львівського університету. Серія юридична. Вип. 43. Львів, 2006. С. 50–55. 2.Кравченко В. В. Конституційне право України. Київ: Атіка, 2009. 608 с. 3.Конституционное (государственное) право зарубежных стран: в 4 т. / Отв. ред. Б. А. Страшун. Т. 1-2. Москва: Бек, 2000. 784 с. 4.Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. Історія держави і права України. Київ: Ін Юре, 2008. 624 с. 5.Орленко В. І., Орленко В. В. Конституційне право України. Київ: Паливода А. В., 2011. 156 с. 6.Стецюк П. Основи теорії конституції та конституціоналізму. Частина перша. Львів: Астролябія, 2003. 232 с. 7.Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. Львів : Край, 2008. 224 с. 8.Совгиря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 544 с.

В. О. Савченко

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ПРАВА ЗАСУДЖЕНОГО: ОДНА ПЛОЩИНА, РІЗНІ РІВНІ НАЛЕЖНИХ ПРАВ, ПРОБЛЕМАТИКА ПОРУШЕНЬ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Права людини та порушення цих прав існують з тих саме пір, коли ці права з’явилися. Права засуджених беруть свій початок ще з давніх часів. Вони змінювались рік за роком і набували своєї правової чинності, але на жаль, деякі, а іноді й майже всі з цих прав систематично порушуються, і це є однією з великих прогалин у нашому законодавстві.

На сьогодні актуальність даної теми полягає у детальному аналізі українського та міжнародного законодавства щодо вивчення усіх проблемних питань, які зустрічаються у порушенні прав засуджених.

Засудженою особа вважається, коли вона визнана у судовому порядку винною у скоєнні злочину (як правило з призначенням відповідного покарання).

В більш узагальненому вигляді під правами засудженого розуміється вид і міра його поведінки під час відбування кримінального покарання, можливість користуватись певними соціальними благами для задоволення особистих потреб, які закріпленні в нормах Конституції та в інших законодавчих актах.

В статті 8 КВК України в сконцентрованому виді сформульовані основні права засуджених, які в першу чергу відображають загальну спрямованість цієї галузі законодавства. Данною галуззю передбачено, що засуджені мають право: на отримання інформації про свої права і обов'язки, порядок і умови виконання та відбування призначеного судом покарання; на гуманне ставлення до себе і на повагу гідності, властивої людській особистості; звертатися відповідно до законодавства з пропозиціями, заявами і скаргами до адміністрації органів і установ виконання покарань, їх вищих органів, а також до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, суду, органів прокуратури, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об’єднань громадян; давати пояснення і вести листування, а також звертатися з пропозиціями, заявами і скаргами рідною мовою.[4,с.188]

Виходячи з положень ч.2 ст.7 Кримінально-виконавчого кодексу України, засуджені користуються всіма правами людини та громадянина, передбаченими Конституцією України, за винятком обмежень, визначених зазначеним кодексом, законами України і встановлених вироком суду, а відповідно й правом на медичну допомогу. Охорона здоров'я забезпечується системою медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних заходів, а також поєднанням безоплатних і платних форм медичної допомоги [5, с.28].

Засуджені, які мають розлади психіки та поведінки внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи інших одурманюючих засобів, можуть за їх письмовою згодою пройти курс лікування від вказаних захворювань; на соціальне забезпечення, у тому числі й на отримання пенсій, відповідно до законів України [3,с.129].

Перераховані вище права засуджених названі основними саме тому, що вони нормативно закріплюють найбільш важливі для людини і громадянина суб’єктивні права, які містяться в Конституції України та в інших законах нашої держави, які не відносяться до системи кримінально-виконавчого законодавства. Доцільно відзначити і той факт, що права засуджених у КВК поставлені перед обов’язками цієї категорії громадян (навпаки існує у більшості країн членів СНД, де обов’язки стоять на першому місті, зокрема скажімо в Білорусії, Казахстані та Росії), що підкреслює демократичну та гуманну спрямованість правового регулювання в Україні [2, с.507].

Проте з реформуванням пенітенціарної системи України постає нагальна потреба в подальшої гуманізації системи виконання покарань, а також існує нагальна потреба в удосконаленні порядку надання медичної допомоги засудженим, забезпечення належного санітарного та протиепідемічного забезпечення у відповідності до загальноприйнятих міжнародно-правових актів. На жаль, наразі інколи порушуються права людини з наданням якісної безоплатної медичної допомоги, тому що говорити про те, що в більшості випадків права засуджених порушуються в цій площині. Наприклад, в Європейських пенітенціарних правилах

розділ III присвячений регламентації питань охорони здоров'я. Різні міжнародні інституції за результатами багатьох моніторингових візитів виявляли безліч недоліків медичної системи в пенітенціарній сфері та надавали рекомендації щодо їх усунення.

Ми розкрили лише малу низку прав якими керуються засуджені але ці права є одними із найважливіших у наше сьогодення. Нажаль усі ці права неодноразово порушувались працівниками як правоохоронних органів, так і інших державних установ, які в свою чергу обов'язкові гарантувати права засудженим, а не навпаки [2, с.507].

Недоцільність застосування державою зайвих обмежень помічалася вже давно. Приміром, філософ-мораліст, правовід Джеремі Бентам задавався питаннями позбавлень, яким повинні були піддаватись особи під час перебування в тюрмі. Він розглядав їх через призму необхідності для досягнення цілей покарання, таких, наприклад, як ціль виправлення. Особлива увага приділялась позбавленню «задоволень» та завданню «позбавлень» чи «болей» під час виконання покарання. Побиття ув'язненого, наприклад, має вважатись таким, що завдавало зайвих «болей», які заважають особі приділяти увагу, необхідну для осмислення зв'язку цього покарання зі своїм злочином. Крім того, наслідок цього міг бути прямо протилежним бажаній цілі покарання. Дж. Бентам вказував, що покарання повинні мати таку властивість, як «помірність», що вимагає обмежити непотрібне страждання, тобто «не робити його більшим, ніж потрібно» [6,с. 69].

У колишньому Радянському Союзі мав місце значний контраст між жахливою практикою дотримання прав в'язнів та витонченою теорією щодо таких прав. Однак і за таких умов теорія обмежень прав в'язнів не досліджувалася окремо. Спеціалісти звертали увагу тільки на деякі аспекти цих обмежень. Популярною була ідея про продовження користування в'язнями усіма правами за винятком тих, які не можуть бути здійснені в ізоляції, або ж обмежень, які випливають із режиму ув'язнення. Визнавалось, що ув'язнення надає специфічних особливостей здійсненню прав та обов'язків [7,с. 109].

Є ще одна велика прогалина, яку також потрібно усувати: на фоні недостатнього фінансування та фармакологічного забезпечення, перед медичною службою УВП постійно стоять і проблеми не лише медичного, але й соціального характеру, пов'язані з відбуванням покарань у місцях позбавлення волі ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД (станом на 01.10.2020 на диспансерному обліку у підрозділах ЦОЗ ДКВС України перебувають 4002 осіб з ВІЛ) [8], туберкульоз (938 осіб) [8], гепатити (у 1537 осіб, які трималися в УВП та СІЗО підтверджено діагноз: Хронічний вірусний гепатіт С) [8], інвалідами, засудженими до довічного позбавлення волі, неповнолітніми та жінками. Наявна проблематика нагально потребує свого розроблення на науковому рівні та вироблення рекомендацій для вдосконалення певної вертикалі системотворчих суб'єктів санітарно-медичного забезпечення засуджених та порядку їх взаємодії. Також проведений аналіз в цілому показників діяльності медичних закладів установ виконання покарань та багатопрофільних лікарень за останні 18-20 років свідчить про те, що наразі існує нагальна потреба в удосконаленні системи медико-санітарного забезпечення засуджених.

Взагалі, теорія обмеження прав засуджених є однією з нових для нашої держави. Напрацювання радянських теоретиків у цій сфері, які використовуються й сьогодні, є далекими від прогресивних ідей стандарту пропорційності. Не дивно, що вітчизняне законодавство є далеким від того, щоб може свідомо регулювати підстави та процес обмежень прав, а українські фахівці в свою чергу практично

не займаються цією тематикою. Закономірним є й те, що обмеження прав засуджених, які закріплені в українському законодавстві, часто є автоматичними, бо підхід «усіх під одну гребінку» був звичним для радянської системи колективного відбування покарань [9, с.16–17].

Таким чином, виходячи із даних суджень, ми можемо зробити наступний висновок, що перш за все забезпечення збереження та відновлення здоров'я засуджених є головною передумовою їхньої ресоціалізації та їхнього повернення знов у соціум, вже як повноправними членоми суспільства, які спроможні за станом свого здоров'я та психічним станом брати участь у будь-якій трудовій, соціальній діяльності. Лікування саме тих засуджених та надання їм якісної медичної допомоги, які мають наркотичні залежності, а також психічні розлади й захворювання, які становлять небезпеку для здоров'я інших осіб, в майбутньому надає цим засудженим можливість вести самостійне, загальноприйнятне, соціально-нормативне, повноцінне життя в суспільстві.

На жаль, наразі права засуджених недопустимо порушуються працівниками державних органів, які в свою чергу не дотримуються певних норм щодо засуджених осіб. На це вказує і багаторічна правова практика, в якій заздалегідь чинниками виступають працівники правоохоронних органів ,що у свою чергу не признають своїх помилок – це відбувається із-за необдуманості виконання конкретних дій або ж і взагалі із-за випадкової необережності.

Для вирішення проблематики даного питання, перш за все нам потрібно створити конкретні відповідні контролюючі групи, обов'язком яких повинно становити контролювання й забезпечення відповідного нагляду за організацією роботи правоохоронних органів щодо дотримання усіх прав засуджених. Також, для нейтралізації цього грубого недоліку, який створює певні прогалини в системі українського законодавства – наша правова система зобов'язана створити спеціальні медичні відділи, які будуть відповідати за належний контроль ліків ,що направляються у колонії, адже на жаль у даний момент від непрофесійного та не правильного призначення лікарських засобів, потерпає значна частина засуджених, яка не заслуговує на таке пригнічення особистості у своїх первинних правах на лікування. Отже, щоб й надалі засуджені особи не терпіли таких грубих порушень щодо їх законних прав в першу чергу нам потрібно створювати усі належні умови для більш належного контролю в'язниць та інших установ, де знаходяться засуджені особи.

Список використаних джерел

1. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.] – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. – Т. 2 : Д – Й. – 744 с. 2. Теорія держави і права / Під. ред. В.М.Корельского і В.Д.Перевалова. - М.: Инфра - Норма, 1997.- С.507. 3. Кучинський В.А. Особистість, свобода, право. - М. Юрид. лит. - 1978. с.129. 4. Вітрук Н.В. Основи теорії правового становища особистості в соціалістичному суспільстві. - М .: Наука, 1979.- с.188. 5. Загальна теорія прав людини / Під. ред. Е.А. Лукашевої. М., - Норма. - 1996. - С.28. 6. Easton S. Prisoners' Rights: Principles and Practice. – New York: Routledge, 2011. – P. 6; Бентам І. Вступ до підстави моральності та законодавства. - М .: Російська політична енциклопедія, 1998. - С. 231-241 .: Цит. за: Тепляшин П. В. Витоки і розвиток англійського в'язницьоведення: Монографія. - Красноярськ: Сибірський юридичний інститут МВС Росії, 2005. - С. 69. 7. Радянське виправно-трудове право: підручник. - М .: Госюриздат, 1960. - С. 109. 8. ЦОЗ ДКВС України\\Звіти. URL: https://coz.kvs.gov.ua/page_id=160. 9. Проміжний альтернативний звіт Української Гельсінської спілки з прав людини щодо виконання рекомендацій, наданих Комітетом ООН проти катувань за результатами розгляду шостої періодичної доповіді України (CAT/C/UKR/6) / А. Б. Блага, О. А. Мартиненко, І. О. Теличкін, В. О. Човган; за заг. ред. А. П. Бущенка: Науково-практичне видання / Українська Гельсінська спілка з прав людини. – Київ: КИТ, 2015. – С. 16–17.

О. П. Тімченко

МЕТОДОЛОГІЧНА РЕДУКЦІЯ ЯК ПРИНЦИП ІНТЕРСУБ'ЄКТИВНОГО НАПРЯМУ У ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

Усвідомлення необхідності реформування правової системи в Україні вже асоціюється з проблемою втрати державного суверенітету. В цьому аспекті актуалізується питання висхідних принципів філософії права, на основі яких розбудовуються правові норми, відбувається їх оцінка.

Політичне втручання в інститути права протягом останнього десятиліття зумовило необхідність розширення та поглиблення автономії правової системи України. Внаслідок цього відбулася абсолютизація повноважень правової системи (зокрема Конституційного суду). Спрацював «принцип маятника», кінетична енергія якого на сьогодні досягла максимуму і в своєму зворотному напрямку може знищити основи демократії в Україні. Виникла нагальна проблема застосування принципу «золотої середини» (Конфуцій) – урівноваження політичної та правової систем, які б взаємно обмежували свою свободу, що унеможливлює будь-які прояви релятивізму, волюнтаризму чи догматизму у прийнятті як політичних, так і правових рішень.

Застосування напряму інтерсуб'єктивності допомагає подолати протиставлення позицій об'єктивізму (в юриспруденції це проявляється в суттєвому відставанні правових норм від динаміки зміни соціальних відносин) та суб'єктивізму (абсолютизації свободи та проявах волюнтаризму).

Широкий діапазон принципу інтерсуб'єктивності уможливлює ефективне застосування специфіки принципу методологічної редукції, який започатковано у філософії Е. Гуссерля та П. Амселека у їхніх вчення про правові ейдоси (у значенні загальних висхідних ідей).

Правові ейдоси є поліструктурним поняттям, що вимагає враховувати різновекторність права, його зв'язок з іншими сферами людської діяльності – економічною, політичною, міжнародною, сімейною тощо. Вони проникають у ці сфери, функціонують там незалежно від пізнавальних інтересів суб'єкта. Основна вимога до суб'єкта – не ігнорувати їх наявність, а максимально враховувати їх загальні висхідні сутності.

Правові ейдоси, на думку Е. Гуссерля, розкриваються в апріорних поняттях, які суб'єкт права утримує у своїй свідомості і керується ними в практичній життєдіяльності. З позиції практичної філософії та матеріальної феноменології [1, с. 212], які, як справедливо зазначають сучасні дослідники в царині філософії права, є ефективними інструментами пізнання, це проявляється в найвищих морально-правових ідеалах, таких як честь, гідність, справедливість, порядність.

Методологічна редукція, спираючись на специфіку функціонування правових ейдосів, ніби повертає суб'єкта правових відносин до витоків права, утримуючи їх від будь-яких зловживань. Об'єктивна чистота витоків права (за П. Амселеком) визначається самодостатністю. Витоки права не потребують раціонально-логічного обґрунтування, для них не є достатньою підставою аргументи сили (фізичної чи політичного тиску), авторитету (в позитивних чи негативних його проявах), багатства (фінансового впливу), психологічних пристрастей (заздрість, жадібність).

В онтогенезі правові витоки не суперечать моральним нормам та вищим моральним ідеалам. Вони гармонійно пов'язані з моральними чеснотами та взаємно доповнюють одне одного.

Квінтесенцією методологічної редукції є проблема співвідношення загального, особливого та одиничного у функціонуванні правових ейдосів. У загальних ейдотичних структурах право корелюється з суспільними інтересами У особливих – правові та етичні норми співпадають і є обов'язковими, тобто виконують функцію наказу. Одиничні – це конкретні ейдотичні складові, завдяки яким правові норми безпосередньо функціонують у суспільстві та регулюють поведінку людей.

На різних стадіях історичного розвитку складові вищевказаного співвідношення можуть розвиватися різними темпами. Виникає проблема відставання окремих структурних компонентів правової системи. Не виникає жодних сумнівів, що домінуючою складовою є загальні інтереси. Однак практика історичного розвитку правовідносин демонструє, що досить часто спостерігається маніпуляція суспільними інтересами, коли, прикриваючись ними, відстоюють корпоративні чи власні інтереси.

Отже, принцип інтерсуб'єктивності у поєднанні з методологічною редукцією дає можливість швидко і системно реагувати на прояви політичного і правового об'єктивізму та суб'єктивізму, застосовувати дієві заходи, спрямовані на обмеження останніх, ефективно гармонізувати загальнодержавні, корпоративні та особисті інтереси.

Список використаних джерел

1. Пацурківський П., Гаврилюк Р. Людське право на медіацію // Право України. – 2020. – №7. – С. 212-229.

Парвиз Абдуллабейли

НЕКОТОРЫЕ ЗАМЕТКИ О НАЗНАЧЕНИИ ПРОИЗВОДСТВА ПО ВНОВЬ ОТКРЫВШИМСЯ ОБСТОЯТЕЛЬСТВАМ

Производство по вновь открывшимся обстоятельствам, как самостоятельная стадия уголовного процесса, повторно проверяет обоснованность приговора и иного вступившего в законную силу окончательного решения вышестоящей судебной инстанции. Правовая природа этого этапа определяется его основным назначением. С теоретической точки зрения - проверка производства по вновь открывшимся обстоятельствам, как особая форма пересмотра судебных решений, позволила бы более эффективно применять её с практической точки зрения и создала бы условия для её не смешивания с другими формами производства. Хотя широкое применение этой формы правосудия и объясняется тем, что это исключительное производство, с другой стороны оно объясняется трудностью отличия её на практике от других форм производства. Пусть такая форма судопроизводства и является дополнительной гарантией справедливости, но другой правовой институт, который мог бы выполнять её функции и назначения отсутствует. Хотя правосудие не в курсе об ошибках, как о деятельности проводимых со стороны человека, попытка до возможной степени устранить эти же ошибки, можно рассматривать как одну из основных задач государства. Наличие института по вновь открывшимся обстоятельствам в правосудии, соответствует таким ценностям природы судебного правосудия, как справедливость и гуманизм. Всё это позволяет подтверждать, что назначение производства по вновь открывшимся обстоятельствам в уголовном судопроизводстве, имеет важную роль с теоретической и практической точки зрения.

В научной литературе и профессиональном юридическом размышлении, основное назначение производства по вновь открывшимся обстоятельствам - устранение судебных ошибок, обоснованность судебных решений, а также применялись ли правильно судом материально-правовые нормы или расследовались ли нарушения процессуального законодательства, приводит к широким спорам.

В юридической литературе существуют разные подходы к правовой природе по вновь открывшихся обстоятельствам и их назначении. Некоторые авторы считают, что это производство является формой рассмотрения в надзорном порядке, вступивших в законную силу судебных приговоров, как исключительная стадия уголовного процесса. Отдельная группа авторов считает производство по вновь открывшимся обстоятельствам независимым и исключительным производством. Третья группа авторов считает правильным оценивать эту стадию как особую форму контроля. Также можно встретить подход, который представляет собой действия по вновь открывшимся обстоятельствам как отдельную форму уголовно-процессуальной проверки [5,834]. Можно свидетельствовать о наличии двух разных мнений среди авторов о назначении производства по вновь открывшимся обстоятельствам. Согласно подходу, одной группы авторов, производство по вновь открывшимся обстоятельствам определяется характером судебных ошибок и направлено на их устранение. В этом производстве невозможно наблюдать особенности, которые делают его исключительным, чрезвычайным и экстраординарным. Это связано с тем, что данный институт применяется не тогда, когда все другие возможности для пересмотра судебных актов исчерпаны, а когда после рассмотрения со стороны суда уголовного дела в полностью независимом виде, не известные до этого факты стали известными или существовали в период просмотра обстоятельства уголовного дела, но не были известны суду. Внимание уделяется не каждому из этих дел, а только тем, кто не позволяет считать окончательное решение по уголовному делу законным, обоснованным и справедливым [6,78]. По мнению другой группы авторов, необходимость пересмотра вступивших в силу судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам, связана с тем, что соответствующее дело, имеющее важное значение для дела, неизвестно и не может быть известно, когда суд принимает соответствующий акт. Хотя сутью этой стадии и является пересмотр вступивших в законную силу судебных решений, это не является средством устранения судебных ошибок, а является обстоятельство, что ранее неизвестное или которое не могло быть известным обстоятельство, стало известно участникам уголовного процесса, но уже после вступления решения суда в законную силу. В рамках этого производства речь идёт не о пересмотре решения суда со стороны вышестоящей судебной инстанции, а о возобновлении производства по уголовному делу. Его логика направлена именно на это [4,1255-1256].

Правовая позиция Конституционного Суда Азербайджанской Республики о назначении производства по вновь открывшимся обстоятельствам делает выбор между этими двумя подходами. По существу вновь открывшихся обстоятельств в ГПК АР, по заявлению А.Яхьязаде, Суд в Решении от 16 июля 2013 года указывает то, что пересмотр вступивших в силу судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам является особым гражданским судопроизводством и это производство коренным образом отличается от пересмотра дела в апелляционном и кассационном порядке. Таким образом, в основе этого производства по данному делу лежат не судебные ошибки, необоснованные судебные решения, а также были ли правильно применены судом материально-правовые нормы или расследовались

ли нарушения процессуального законодательства, а наличие обстоятельств, которые имеют особое значение для дела и коренным образом повлияют на итог дела при принятии решения. Следует иметь в виду, что неизвестное или невозможное быть известным заявителю вновь открывшееся обстоятельство, имеет важное отношение к делу только в том случае, если его наличие по существу служит обеспечению более справедливого судебного разбирательства. Целью пересмотра дела по вновь открывшимся обстоятельствам является **не устранение судебных ошибок** (жирным шрифтом к нам не относиться - ред.), а пересмотр дела по ставшим известным обстоятельствам после принятия решения [2]. Можно наблюдать, что Конституционный Суд Азербайджанской Республики в своих последующих решениях по существу гражданского судопроизводства по вновь открывшимся обстоятельствам, не указывал устранение судебных ошибок в качестве основной цели этого производства. Таким образом, Постановление Конституционного Суда от 14 октября 2016 года о проверке соответствия Постановления Верховного Суда Азербайджанской Республики от 4 ноября 2015 года Конституции и законам Азербайджанской Республики по жалобе С.Аббасовой показывает то, что пересмотр вступивших в законную силу судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам считается особым видом гражданского судопроизводства и это производство отличается от просмотра дела в апелляционном и кассационном порядке. **Судебные ошибки**, **необоснованность** судебных решений, **неправильные применения судом материального-правовых норм или нарушение норм процессуального законодательства**, а также другие вопросы проверки **не исследуются** на стадии пересмотра дел по вновь открывшимся обстоятельствам (жирным шрифтом принадлежит нам - ред.). В принимаемых решениях в процессе этого производства, исследуются обстоятельства, которые существенно повлияют на исход дела или существенно имеет особое значение для дела. Неизвестное или которое не могло быть известным вновь открывшееся обстоятельство считается важным для дела в том случае, если по существу, его наличие служит для справедливого вынесения решения в результате судебного разбирательства.

С учетом целей и задач уголовного судопроизводства и совокупности требуемых для выполнения необходимых процессуальных средств, необходимых для их приобретения и исполнения, в производстве по вновь открывшимся обстоятельствам, **судебные ошибки**, **необоснованность судебных решений**, **неправильное применение судом норм материального права или изучения нарушений процессуальных норм законодательства**, невозможно однозначно применить к производству по вновь открывшимся обстоятельствам в уголовном процессе. Как известно, между целями гражданского и уголовного судопроизводства существуют существенные различия. Об этом также свидетельствуют правовые позиции Конституционного Суда Азербайджанской Республики.

В решении Конституционного Суда Азербайджанской Республики от 18 марта 2019 года о толковании части VII статьи 125 Конституции Азербайджанской Республики с точки зрения гражданского процессуального законодательства Азербайджанской Республики говорится, что вступившим в силу ГПК АР бóльшая важность даётся принципу состязательности. В новом ГПК формально не изменились только 14, 49 и другие статьи предыдущего Кодекса, а изменился подход и рассмотрение законодателя к установлению истины. В ГПК особое место отводится принципу разрешения споров и не указанный прямо в Кодексе, но предусмотренный принцип диспозитивности.

Положение о том, что суд устанавливает истину, является конституционной нормой и несёт общий характер. Статьи 9.1 и 9.3 ГПК, основанные на статье 127

Конституции гласят, что правосудие осуществляется на основе состязательности, равенства сторон и фактов. Судья во всех случаях обязан обеспечить принцип состязательности процесса. Он обязан мотивировать своё решение только теми уликами, объяснениями сторон и документами, которые были обсуждены ими на основе принципа состязательности сторон. Суд не может обосновывать своё решение юридическими доводами, выдвинутыми им исходя из служебного положения, без приглашения сторон. Статья 14.1 настоящего Кодекса, с целью установления истины для всестороннего, полного и объективного исследования дела требует от суда создания необходимых условий. С этой целью суд: разъясняет участвующим в деле, лицам их процессуальные права и обязанности, предупреждает их о последствиях действий, которые будут или не будут совершаться, содействует осуществлению их процессуальных прав.

Становиться очевидным, что несмотря на развитие принципа состязательности в гражданском судопроизводстве, суд не освобожден от обеспечения всестороннего, полного и объективного определения всех обстоятельств дела для достижения истинности по делу в состязательном процессе. Здесь идёт речь о достижении истины в правовой плоскости и соответственно суть этой истины закон.

Таким образом, в ходе процесса определяются не все обстоятельства действительно существующие, а только те, которые несут юридическую значимость, то есть обстоятельства относящиеся к предмету доказывания. Именно по этой причине обстоятельства имеющие юридическое значение, должны определяться не какими-либо способами (логическими, научными), а доказательной информацией, то есть доказывающими средствами, которые должны предоставляться в суд разрешённым законом способом. Такую истину условно можно назвать «правовой истиной». Принцип правовой истины приводит к определенному разделению труда между сторонами и судом в гражданском процессе: стороны представляют фактические обстоятельства дела, а суд оценивает доказательства и в конце применяет закон. Во время судопроизводства в гражданских делах, суды должны проводить правосудие соблюдая принципы равенства и состязательности на основании предоставленных сторонами доказательств и фактов, основывать свои решения лишь полученными доводами, данными сторонами объяснениями и предоставленными в соответствии с ГПК доказательствами и определять вытекающую из изучения этих доказательств истину.» Как и в указанном Постановлении, цель и процедура установления истины отличается в зависимости от типа судопроизводства. Действительно, в зависимости от того, является ли судебное дело гражданским, административным или уголовным меняется и характер истины. Вопрос установления истины в уголовном судопроизводстве должен объясняться с другой точки зрения. Поэтому, Конституционный Суд Азербайджанской Республики в своем Постановлении от 12 мая 2009 года «О толковании статей 397.1 и 397.2 Уголовно-Процессуального кодекса Азербайджанской Республики» указывает, что даже если уполномоченные участники уголовного процесса и потребуют изменения решения суда первой инстанции или вынесения нового решения, процессуальный закон накладывает обязательства на апелляционный суд проверять соблюдение требований уголовного и уголовно-процессуального законодательства судом первой инстанции в ходе апелляционного производства, независимо от доводов апелляции (397.2 статья УПК).

Эта обязанность связана не только с апелляционным производством, но и с **природой правосудия** в целом (жирным шрифтом относится к нам ред.). Установление истины является обязательным условием правосудия и общество всегда будет требовать от суда справедливости отражающей истину. Для выполнения

этой обязанности, каждый судья должен сначала обеспечить обязательное соблюдение процессуальных требований, поскольку это важное условие для установления истины по уголовному делу и правильного вынесения судебного решения, а процессуальные гарантии создают необходимые условия для достижения истины. Аналогичным образом, если являющиеся предметом изучения существенные обстоятельства происшествия по уголовному делу, не были установлены и (или) положения уголовного закона не были должным образом применены по отношению к этим обстоятельствам, то это решение не может рассматриваться как акт правосудия. Независимо от того были ли действия судьи незаконными, были ли судебные ошибки или другие обстоятельства, повлиявшие на законность и обоснованность или других обстоятельств, вызвавших несправедливость акт должен быть исправлен.

После рассмотрения дела суд должен: сделать выводы на основании достоверных и изученных в судебном заседании доказательств; дать оценку совокупности таких доказательств, что исключает принятие иного решения; глубоко проанализировать состав и описательные признаки преступления; в случае признания лица виновным назначать наказание с учётом характера преступления и обстоятельств, смягчающих и отягчающих в связи с общественной опасностью, личностью и ответственностью; оправдать, если лицо было признано невиновным [3]. Поскольку объективная истина в гражданском судопроизводстве не является его обязанностью и целью, процедурных средств для определения объективной истины недостаточно. Учитывая цель установления объективной истины в уголовном судопроизводстве с учетом необходимых процессуальных средств и правовых механизмов для его достижения, в том числе, то что суд обладает достаточной правоспособностью для этого, можно считать, что одной из основных целей уголовного судопроизводства по вновь открывшимся обстоятельствам, является то, что бы были оценены проанализированные судебные ошибки, необоснованные судебные решения, неправильное применение материально-правовых норм или нарушенные нормы процессуального законодательства (установление истины). Одним из важных доказательств, подтверждающих это, является первые два основания, оговорённые в УПК АР по производству в связи вновь открывшимся обстоятельствам о наличие ошибок открытой форме или неправильного судебного акта (461.0.1 и 461.0.2 статьи Уголовно-процессуального Кодекса Азербайджанской Республики) и оговорённые в 419.10 и 467 статье об их устранении. Согласно статье 461.0.1 УПК АР, первые два основания для вновь открывшихся обстоятельствам состоят из определения приговора или постановления суда «Повлекшее **для вынесения неправильного (ошибочного) приговора или постановления суда**…».

Кроме этого, даже если в соответствии с основной функцией кассационного суда, Пленум Верховного Суда АР не уполномочен разбираться в фактических обстоятельствах дела, в тоже время он способен исправлять допущенные ошибки нижестоящих судебных инстанций, связанных с фактами и правами в приговоре или ином постановлении суда, вступившего в законную силу основанного на изученных доказательствах и материалах дела суда нижестоящей инстанции. Это можно видеть более отчётливо в регулировке уголовно-процессуального законодательства по производству в связи с вновь открывшимися обстоятельствами. Согласно статье 467 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики, рассмотрение приговора или постановления суда по вновь открывшимся об-

стоятельствам на заседании Пленума Верховного Суда Азербайджанской Республики осуществляется по правилам, предусмотренными статьёй 427 настоящего Кодекса. Но согласно статье 427.4 УПК Пленум Верховного Суда Азербайджанской Республики в случаях, указанных в 421.1.1 статье может вынести решение об отмене определённого решения и вынесении нового. Изучение оснований для принятия таких новых решений позволяет нам подтвердить, что такие нарушения могут быть как юридическими, так и фактическими. В частности, об этом отражается в статье 419.10.5 УПК, о том, что во время производства по вновь открывшимся обстоятельствам возможна отмена судебного постановления по производству в порядке исполнения приговора или другого итогового решения суда и вынесения нового постановления на основании обстоятельств и доказательств. Кроме того, статья 92.9.21 УПК даёт один из основных аргументов поддерживающих изучение материалов дела в производстве по вновь открывшимся обстоятельствам. Согласно закону, защитник имеет право принимать участие в рассмотрении уголовного дела по его жалобе, касающейся законных интересов подзащитного, в порядке кассации, дополнительной кассации, новым обстоятельствам, связанным **с нарушением прав и свобод, и по вновь открывшимся обстоятельствам и в исследовании материалов дела** (жирным шрифтом относится к нам – ред.). В Постановлениях Пленума Верховного Суда Азербайджанской Республики по вновь открывшимся обстоятельствам видно, что основное назначение этого института расследовать такие вопросы, как судебные ошибки, необоснованность судебных решений и в соответствии с этим принятие решений.

От имени Азербайджанской Республики Постановлением Пленума Верховного Суда Азербайджанской Республики №12(102)-1/2017 от 7 июля 2017 года было установлено, что личности А и В вместе с С, личность которого следствию неизвестна, сформировав организованную группу с целью присвоения чужого имущества, путём разбоя под непосредственной организацией А, в ночь с 15 декабря 2011 года на 16 декабря 2011 года примерно в 04-05 часов, открыв имеющимся у них дубликатом ключа входную дверь офиса фирмы «ООО», незаконно проникла в офис, пригрозив работающему в офисе охраннику применить силу угрожающую его здоровью и жизни, а также умышленно ударив его кулаком по лицу и повалив на пол, нанеся не причиняющее вред здоровью повреждение подобное кровоподтёку в области шеи, связав его руки и ноги липкой лентой, а также закрыв его ротовую полостью салфеткой для того что бы он не мог кричать, не законно присвоили из сейфа офиса денежные средства общей суммой в 17.600 манатов и суммой в 2.400 манатов из выдвижного ящика стола на 2 этаже офиса, в последствии скрывшись с места происшествия, тем самым нанеся владельцу «ООО» ущерб в крупном объёме на сумму 20.000 манатов, совершила разбой. При этом потерпевший N на предварительном следствии и в суде, в своих показаниях указал, что в ходе происшествия фирме был нанесён ущерб в размере 20.000 манатов, а именно из офиса были похищены деньги. Им было указано, что большая часть денег, то есть 17.600 манатов, находилась в сейфе, а 2.400 манатов в ящике стола. В ходе отдельного производства в отношении неизвестного следствию лица С, во время расследования уголовного дела, потерпевший N во время допроса дал показания, что в результате происшествия, ему был нанесён ущерб в размере 10.000 манатов. Из офиса были украдены именно деньги. Напавшие на офис лица А, В и С унесли лишь деньги. Сумма этих же денег составляла 10.000 манатов. Он узнал об этом намного позже, поскольку в показаниях А и Б указывали, что сумма денег, которую они забрали с собой, составляла 10.000 манатов и

эти деньги были обнаружены и изъяты у А через день после произошедшего преступления. После этого он ещё раз провёл проверку в офисе и увидел, что на самом деле сумма унесённых денег составляет 10.000 манатов. В результате этого происшествия ему был нанесён материальный вред, так как он в это время являлся руководителем офиса и отвечал за каждую вещь. Если украденные 10.000 мантов не нашлись бы, он должен был бы эти деньги оплатить из своего кармана. Поэтому он просит принять сумму материального ущерба, причиненного разбоем, как 10.000 манатов. Пленум Верховного Суда в описательной-мотивирующей части своего Постановления констатирует: «Из материалов уголовного дела видно, что предъявленное обвинение по статье 181.3.2 Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики А и Б, было основано на основании их показаний о похищении 20.000 манатов из офиса «ООО» потерпевшего N. Суды рассмотрели уголовное дело, признали указанных лиц виновными по данной статье и вынося обвинительный приговор, приняли в качестве доказательств показания потерпевшего N.

Однако из показаний потерпевшего N по расследуемому уголовному делу становится очевидным, что по отношению А и В в ходе уголовного судопроизводства, следственным органам, а после и суду была предоставлена не верная информация. Таким образом, показания о хищении из офиса «ООО» 20.000 манатов не соответствует действительности. Позже это было установлено и в ходе проверки в офисе. В действительности из сейфа офиса было похищено 10.000 манатов». Пленум Верховного Суда совместно оценив имеющиеся доказательства, как вновь открывшееся обстоятельство, в своём окончательном постановлении исправив допущенные судом ошибки, в это время, на основании возникших новых доказательств, разобравшись о результате необоснованного решения предыдущего суда и в описании деяния обвинительного приговора А и Б изменили меру наказания и тип исправительного учреждения. В целом, устраненные в рамках института по вновь открывшимся обстоятельствам судебные ошибки, целесообразно следует сгруппировать следующим образом: 1) необоснованное осуждение невиновных лиц; 2) необоснованное оправдание виновного; 3) необоснованное применение принудительных мер медицинского характера; 4) прекращение уголовного преследования по реабилитирующим основаниям; 5) прекращение уголовного преследования по не реабилитирующим основаниям; 6) необоснованное рассмотрение более тяжкой статьёй уголовного закона; 7) необоснованное рассмотрение более лёгкой статьёй уголовного закона; 8) неверное определение типа исправительного учреждения; 9) ненадлежащее разрешение гражданского иска; 10) неверное решение судьбы вещественных доказательств и др.

Следует указать, что принятие производства по вновь открывшимся обстоятельствам в качестве метода исключительного и дополнительного пересмотра вступивших в силу судебных решений вместе с его процессуальной защитой, можно считать, как дополнительное средство производства, используемое в случае, когда все остальные методы исчерпаны.

Изучение сути практического и теоретического применения этого института позволяет подтверждать его оригинальность в обеспечении законности и справедливости судопроизводства.

Из вышеизложенного можно прийти к такому выводу, что производство по вновь открывшимся обстоятельствам, проанализировав оценивает судебные ошибки, необоснованность судебных решений, не правильное применение материально правовых норм со стороны суда и нарушение норм процессуального законодательства (установление истины) и выполняет это назначение.

Список использованных источников

1. Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsi. 14 iyul 2000-ci il http://e-qanun.az/print.php?internal=view&target=1&docid=14&doctype=1. 2. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə aktlarına yeni açılmış hallar üzrə yenidən baxılmasına dair məhkəmə tərkibinin 17 oktyabr 2012-ci il tarixli qərarının Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun Qərarı. 16 iyul 2013-cü il. http://www.constcourt.gov.az/decision/262. 3. Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 397.1 və 397.2-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun Qərarı. 12 may 2009-cu il. http://www.constcourt.gov.az/decision/174. 4. Курс уголовного процесса. Под ред. проф. Л.В.Головко. М.:Статут, 2016, 1278 с. 5. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. отв. ред. Ю.К.Якимович. СПб. : Юрид. центр Пресс, 2007. 896 с. 6. Шаталов А.С. Достоинства и недостатки правовой регламентации возобновления производства по уголовному делу ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств // Уголовная юстиция. № 1 (5). 2015. С. 71-79.

Л. А. Алексеева

СОВРЕМЕННЫЕ ПРАКТИКИ ГРАЖДАНСКОГО УЧАСТИЯ КАК ПРОЯВЛЕНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ И ПОЛИТИЧЕСКОЙ СУБЪЕКТНОСТИ

Новые практики гражданского участия выступают способом гражданского самопредъявления как отдельных граждан, а также их формализованных и неформализованных объединений в разных сферах жизни общества – в социальной сфере, в политике, экономике, культуре.

Существование в поле политики включает в себя не только поведенческие и функциональные составляющие, но и ценностные и личностные аспекты, такие как политическая и гражданская самоидентификация и субъектность.

Среди параметров развития социальной и гражданской субъектности молодежи, в том числе и студенческой, можно назвать способность к адекватному восприятию социально-политической ситуации, способность к обнаружению и к оценке параметров изменяющейся социально-политической реальности и ее прогнозированию, способность к социальной идентификации и самоопределению. Термины «субъектность» и «бессубъектность» [1, с.16] носят инструментальный характер, указывающий направления и уровни развития качеств социальной и гражданской зрелости социальных субъектов.

Исследуя формы гражданского участия в современной России, исследователями отмечается расширение «окна возможностей» для многообразных форм и практик гражданского участия, отмечая некоторые важные тенденции, характеризующие политическое поле Российского общества. Их существование порождает необходимость смещения исследовательских акцентов с количественного на качественные параметры гражданского участия граждан.

Необходимо принимать во внимание процессы трансформации субъектного состава граждан участвующих в политике, на появление новых слоев участников, для которых характерно снижение пассивных, патерналистских установок, и повышение установок гражданского участия, *как способа самопредъявления* граждан и их объединений в различных общественных сферах. Процесс конвергенции политического и социального участия как форм гражданского участия, сопровождается расширением репертуаров гражданского участия и порождает его новые формы и практики.

Согласно массовому исследованию Федерального научно-исследователь-

ского социологического центра РАНЗ, результаты которого приведены в цитируемой статье, сегодня многие слои и группы утверждают отсутствие потребности в государственном патронаже или просто не верят в его эффективность, доля россиян, заявляющих о своей способности самостоятельно обеспечить себя и свои семьи без поддержки со стороны государства, к 2019 г. приблизилась к 50% от числа всех опрошенных, среди россиян с хорошим материальным обеспечением и молодежи в возрасте 31–40 лет эта доля составляет 78 и 56% соответственно. Однако такие результаты могут быть связаны не столько с политической, или гражданской позицией, сколько с жизненной стратегией респондентов. Так, 60% респондентов из группы активных жизненных стратегий, декларируют готовность бороться за свои права и интересы, тогда как представители группы с пассивной стратегией, склоняется к пассивным и неконфликтным способам адаптации 57%. [2, с.5]. Исследование жизненных предпочтений и стратегий акцентирует внимание на индивидуально-личностных факторах, влияющих на установки политического поведения, позиции и ожидания.

Следует подчеркнуть, во-первых, важность осознания возможностей осуществления влияния на власть со стороны представителей гражданского общества, что может рассматриваться как показатель политической грамотности и гражданской культуры в целом. Во-вторых, отметить важность информированности граждан о новых цифровых практиках расширяющих возможности как гражданского и политического участия.

С. Коулман утверждает, что с помощью цифровизации удастся получить «интерактивное управление» и развить делиберативные проекты гражданского обсуждения политических проблем [3, с.64].

С.Н.Федорченко приводит целый ряд рекомендаций, касающихся развития делиберативной демократии и ее цифровых форм: желательно создать в российских регионах «ситуационные центры» по наиболее острым проблемам граждан, например, на площадках региональных университетов, где три стороны, а) представители внепартийных гражданских активистов, общественных организаций и партий, б) эксперты (политологи, экономисты, социологи и др.), в) представители государственных и муниципальных органов власти, смогли бы обменяться мнениями и сформулировать рабочие предложения для правительства, которые власти обязаны были бы рассмотреть и учесть в своей работе [3, с.73].

Выводы. Степень осознанности действий в различных сферах политики, их соответствие мировоззренческим, ценностным и поведенческим компонентам политической культуры субъекта политических действий, степень гражданской ответственности, характеризующие личностно-психологический уровень гражданского участия, могут быть объединены в группу личностно-субъектных критериев гражданского участия.

Следует подчеркнуть, во-первых, важность осознания возможностей осуществления влияния на власть со стороны представителей гражданского общества, что может рассматриваться как показатель политической грамотности и гражданской культуры в целом. во-вторых, отметить важность информированности граждан о новых цифровых практиках расширяющих возможности как гражданского и политического участия. Новые практики гражданского участия выступают способом гражданского самопредъявления, как одной из форм реализации социальной субъектности.

Список использованных источников

1.Лепский В. Е. Субъектно-ориентированный подход к инновационному развитию. М.: Изд-во

«Когито-Центр», 2009. 208 с. 2.Петухов В.В. Гражданское участие в современной России: взаимодействие политических и социальных практик // Социологические исследования. 2019. № 12. С. 3-14. 3.Федорченко С.Н. Новые технологии работы с эдекторатом: цифровизция демократии и проблемы политической легитимации //Гражданин. Выборы. Власть. № 3(17)/2020. С 62-74.

А. І. Васильєва

ІНСТИТУТ ЕЛЕКТРОННОГО ГОЛОСУВАННЯ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Станом на сьогодні, розвиток демократичних країн відбувається завдяки активному впровадженню електронної демократії в систему державного управління. В Україні вже впроваджені та функціонують такі інструменти е-демократії, як: е-петиції, е-консультації, е-звернення, бюджети участі. Однак, не впроваджено один із головних і складних інструментів електронної демократії – електронне голосування.

Метою впровадження інституту е-голосування є збільшення кількості голосуючих шляхом спрощення процедури голосування. На відмінну від традиційного голосування, система електронного голосування збільшує швидкість підрахунку голосів, знижує рівень фальсифікації та корупції, потребує меншої кількості людей, залучених до підготовки, організації та проведення виборів.

Водночас, через карантинні обмеження, пов'язані із пандемією COVID-19 у світі, активізувалися обговорення щодо запровадження електронної форми голосування. За даними Міжнародного інституту демократії та сприяння виборам, понад 50 держав світу відтермінували проведення виборів та референдумів у зв'язку із пандемією COVID-19. Перенесення виборів порушило основні права громадян на участь у державних процесах, а саме, право обирати та бути обраними [1].

Питання запровадження системи електронного голосування та підходи до його організації досліджували такі вітчизняні науковці, як: С.О. Топалова, О.Ф.Петровець, О.В. Токар-Остапенко, Н.В.Грицяк.

Вперше в Європі систему електронного голосування було впроваджено у жовтні 2005 року на місцевих виборах Естонії. Але, тоді кількість онлайн виборців була низькою та становила менше 14%. Вже на парламентських виборах Естонії 2019 року цей показник зріс до 50 %. Головними факторами, які вплинули на впровадження та успіх е-голосування Естонії є: розроблена спеціальна нормативно-правова база, діє зручна для використання система е-голосування «i-Voting», функціонує Комітет з електронного голосування для управління онлайн-системою голосування та забезпечено широке Інтернет-покриття по всій країні [3,8].

На сьогоднішній день Естонія – єдина країна в світі, що проводить е-голосування на загальнодержавному рівні. Такі держави, як Канада та Швейцарія використовували інструменти е-голосування лише на окремих територіях або для певних категорій виборців. Уряд Канади застосовував електронне голосування з 2000 року на муніципальному рівні в деяких провінціях, оскільки муніципалітетам надано право самостійно обирати метод голосування. У Швейцарії проводилося експериментальне е-голосування на місцевому рівні з 2003 року, в окремих кантонах за якими закріплюється право мати власну конституцію. Згодом, е-голосування у Швейцарії використовувалось у більшості кантонів та стало доступним для громадян, що перебували за кордоном. Однак, у 2017 році Канада, а в 2020 році Швейцарія, відмовилися від інституту е-голосування у зв'язку з низькою безпекою захисту даних та занадто дорогим його проведенням [10].

Такі країни світу, як США, Австралія, Бразилія, практикують найрізноманітніші інструменти електронного голосування. Але, досвід цих держав показав, що система е-голосування має наступні ризики та недоліки: по-перше – можливість технічних збоїв та кібератак; по-друге – недовіра громадян до технологій онлайн-голосування; по-третє – велика вартість цієї технології на етапі впровадження [10].

Вищезазначені проблеми впровадження та функціонування інституту е-голосування є актуальними для України. Також в нашій державі відсутня необхідна технологічна інфраструктура для проведення електронного голосування, наявне слабке покриття мережею Інтернет сільської місцевості та спостерігається низький рівень цифрової грамотності певних категорій населення [7].

Станом на сьогодні, в Україні відсутнє спеціальне законодавство щодо впровадження та функціонування системи е-голосування. Перший законопроект «Про концепцію запровадження системи електронного голосування» № 8656, було подано до Верховної Ради України у червні 2011 року, але в кінці листопаду того ж року його було відкликано [6]. Другий законопроект про запровадження системи е-голосування «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення виборчих прав громадян України шляхом запровадження на виборах голосування поштою та інтернет-голосування» № 10129 було подано до Верховної Ради України у березні 2019 року. Однак, вказаний законопроект також було відкликано у серпні 2019 року [4].

Водночас, у червні 2019-го Кабінет Міністрів України затвердив «План заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронної демократії в Україні на 2019-2020 роки», в якому, зокрема, вказано термін створення нормативно-правової бази для е-голосування – III квартал 2020 року. Але він не був реалізований, тому, робота щодо розробки нормативно-правової бази продовжується [5]. За ініціативою Президента України Володимира Зеленського та Міністерства цифрової трансформації України з 2019 року розробляється пілотний проєкт е-голосування – The Vote, який планується реалізувати на президентських виборах 2024 року [9]. Однак, на сайті Міністерства та Комітету цифрової трансформації України відсутня інформація про стан розробки цього проєкту.

При цьому, в Україні вже впроваджені деякі елементи е-голосування: 1) електронні методи ідентифікації особи (ID-картка, електронний цифровий підпис, Mobile ID, Bank ID), які в майбутньому можуть бути використанні під час проведення е-виборів; 2) електронний реєстр виборців, що надає змогу перевірити свою присутність у виборчих списках; 3) електронний кабінет виборця який дозволяє змінити місце голосування. Другий і третій елементи е-голосування стали доступними, під час проведення місцевих виборів в Україні 2020 року. Але це не сприяло збільшенню явки виборців [10].

Отже, система електронного голосування – це інститут електронної демократії, який завдяки електронним засобам та технологіям спрощує процедуру голосування, що забезпечує збільшення кількості виборців. Впровадження е-голосування необхідно для оперативного підрахунку голосів та запобігання фальсифікації і корупції під час виборчого процесу.

Вже протягом 16 років Естонія є світовим лідером у впровадженні та реалізації е-голосування на загальнодержавному рівні. Політика цієї країни спрямована на постійне вдосконалення нормативно-правової бази та технологічного забезпечення електронного голосування.

На даний час в Україні не можлива реалізація системи е-голосування. Але, на державному рівні ведеться підготовка Основними проблемами впровадження цієї

системи залишається відсутність спеціального законодавства, необхідних технологій, недостатнє покриття мережею Інтернет території України та низький рівень цифрової грамотності та довіри певних категорій громадян.

Список використаних джерел

1. Global overview of Covid-19 impact on elections. International Institute For Demokracy and Electoral Assistance (IDEA), 2020. URL: https://www.idea.int/news-media/multimedia-reports/global-overview-covid-19-impact-elections. 2. Мінцифра активно працює над запровадженням електронних виборів в Україні 20.03.2020 URL: https://thedigital.gov.ua/news/mintsifra-aktivno-pratsyue-nad-zaprovadzhennyam-elektronnikh-viboriv-v-ukraini. 3. Порахувати голоси всього за 2 години замість 2 тижнів: як в Естонії організовані електронні вибори 06.11.2020 URL: https://rubryka.com/article/e-elections-estonia/. 4. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення виборчих прав громадян України шляхом запровадження на виборах голосування поштою та інтернет-голосування : Проект Закону України від 06.03.2019 р. № 10129. Верховна Рада України. URL: https://ips.ligazakon.net/document/JH7TD00I?an=3. 5. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронної демократії в Україні на 2019-2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 405-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405-2019-%D1%80#Text. 6. Про концепцію «Запровадження системи електронного голосування в Україні» : Проект Закону України від 10.06.2011 № 8656. Верховна Рада України. URL: https://ips.ligazakon.net/document/JF6OG00A?an=69. 7. Токар-Остапенко О. В. Електронне голосування: перспективи впровадження в Україні. Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень. Київ, 2021 р. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/vnutrishnya-politika/elektronne-golosuvannya-perspektivi-vprovadzhennya-v-ukraini. 8. Топалова С. О. «Запуск електронного голосування: корисний досвід Естонії» 03.06.2020. URL: https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/zapusk-elektronnogo-golosuvannya-korysnyj-dosvid-estoniyi/. 9. У Зеленського готують проект онлайн-голосування на виборах 05.08.2019 URL: https://www.pravda.com.ua/news/2019/08/5/7222804/. 10. Цифрові технології у виборах: питання, висновки та перспективи. Дослідження Ради Європи, 2020 р. URL: https://rm.coe.int/publication-digital-technologies-regulations-ukr/16809e8040.

О. Є. Висоцька

ПРОПАГАНДИСТСЬКІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Пропагандистські технології формування громадської думки за допомогою ЗМІ передбачають реалізацію жорстких способів інформаційного контролю свідомості людей. Г. Лассуел визначав пропаганду як односпрямоване повідомлення, що надається масовій аудиторії з метою впливу та зміни поведінки у бажаному напрямку [3, с. 132]. Пропаганда завжди містить відібрану та інтерпретовану інформацію, що подається як факт. Пропаганда задіює такі механізми як спрощення повідомлення, його постійне повторення, обмеження та фільтрацію доступу до фактів, емоційне навіювання у процесі комунікації.

Існує кілька типів пропаганди: «біла пропаганда», коли чітко вказуються джерела інформації; «сіра пропаганда», коли інформація не є повністю точною, а джерело невідоме; «чорна пропаганда», коли використовується брехлива чи сфабрикована інформація, а джерела фальсифікуються.

Пропаганда намагається подолати основні свідомі обмеження об'єкта впливу, перетворюючись у маніпулятивний процес. Серед найбільш відомих технологій пропаганди слід виділити: дезінформацію (використання неправдивих відомостей, заміна справжніх відомостей неправдивими, використання вигаданої інформації), дифамацію (приниження честі, гідності та ділової репутації), технологій «білого шуму» (перенасичення інформаційного поля), технологія спін-доктора

(зміна смислових акцентів інформації) та інші.

Наприклад, технологія дифамації використовується для поширення компрометуючих чи дискредитуючих відомостей у політичній пропагандистській боротьбі (можна згадати намагання опонентів Д. Трампа створити ситуацію імпічменту, зголосивши про його розмову із Президентом України В. Зеленським, або ж звинувачення Дж. Байдена у прикритті участі його сина у справі Burisma). Різновидом цієї технології є інформування про політичних лідерів чи інститути інших держав у негативному контексті шляхом використання відповідних метафор, алюзій, термінів, протиставлення цінностей, іронічних оціночних суджень, навішування ярликів, створення образу ворога [6, p. 143] (у соціальних мережах цю мету виконують, зокрема «фотожаби» на політичних діячів).

У свою чергу, призначенням технології «білого шуму» є відволікання громадян або певного політичного суб'єкта від власних стратегічних ініціатив, перенесення уваги на неважливі події, зміна акцентів, за допомогою яких влада просуватиме основні рішення.

Дезінформація також виступає частиною пропагандистських технологій, особливо у випадку здійснення інформаційних війн конкуруючими державами. Їх різновидами можуть бути фальшиві новини (фейки), тролінг, «теорії змови». Дезінформація відноситься до «чорної» технології комунікативного впливу, але вона й досі широко використовується країнами. Особливе поширення зараз має цифрова дезінформація. Використання фейкових аккаунтів, «ботів» у коментарях, анонімних телеграм-каналів також служить просуванню дезінформації. Особливістю дезінформації є те, що в силу простоти, яскравості та емоційності повідомлення, вона поширюється набагато швидше і досягає більшої кількості споживачів, тиражуючись у соціальних мережах, ніж засновані на фактах повідомлення [4].

Тому, з одного боку, дезінформація допомагає в інформаційних війнах із ворожою країною, але всередині власної країни може суттєво зруйнувати державні інституції, делегітимізувати державну владу. Державні установи із слабкими комунікаціями у першу чергу страждають від вкидів дезінформації, бо не встигають або не мають необхідних можливостей для швидкого реагування на «чорні» комунікативні технології. Враховуючи це, одним із ключових елементів стратегії комунікативної політики держави має бути створення підрозділів, які б відслідковували «чорні» комунікативні технології, нейтралізуючи їх на самому початку, або ж проводили превентивні заходи зі стримування їх розповсюдження.

Пропаганда активно використовує такі технології комунікативного впливу як контекстуалізація, номіналізація або рефреймінг [1]. Зокрема, рефреймінг передбачає зміну смислових рамок і перекодування повідомлення, що призводить до формування нового змісту. При цьому рефреймінг може використовуватися як для драматизації, нагнітання ситуації (мессидж «все пропало», «все погано і буде ще гірше»), так і для її вирівнювання («ситуація краще, ніж могли передбачити»). Постійне навіювання певного емоційно-психологічного налаштування до якоїсь події, державного органу чи політичної сили може деформувати їх реальне бачення та оцінку у громадян.

Технологія номіналізації також може стати значущім інструментом впливу. Номіналізація є присвоєнням якомусь поняттю єдиного значення (наприклад застосування опозицією образу «бандитська влада» до представників режимів Л. Кучми та В. Януковича сприяла їхній делітимації у масовій свідомості, а зараз подібну технологію використовують до президенства В. Зеленського, формуючи образ «слабкий президент», «непрофесійна влада»).

Технологія контекстуалізації передбачає зміну контексту розгляду певної суспільно-політичної ситуації, особливо з точки зору прирощення впливу державної влади, зокрема шляхом вселяння впевненості у майбутньому за допомогою оприлюднення оптимістичних планів та програм розвитку країни або демонстрації нечуваних успіхів прийнятих рішень чи здійснюваних заходів. Подібна технологія широко використовується тоталітарними режимами, що постійно транслюють в офіційних джерелах образи щастя, впевненості, перемоги. Також її застосовують й у демократичних країнах, зосереджуючи увагу в офіційних повідомленнях, виступах, інформації у ЗМІ на досягненнях, а не на невдачах здійснюваної політики.

Способом протидії «чорній» і «сірій» пропаганді має стати більша відкритість влади суспільству, а також розширення інструментів комунікації. Це може бути: проведення публічних слухань, широких консультацій із представниками різних соціальних, національних, релігійних груп щодо важливих суспільних проблем та знаходження способів їх оптимального розв'язання; організація «гарячих ліній», «телефонів довіри» між державними органами та населенням; створення інтерактивних програм на телебаченні, Інтернет-сайтів, сторінок у соціальних мережах з елементами зворотного зв'язку, що дозволяють владі оперативно реагувати на питання та запити населення; створення та підтримка громадських організацій, які допомагають реалізовувати питання полегшення діалогу громадян та влади.

Якщо раніше пропаганда вважалася нормальним елементом ведення державної політики, то зараз вона не визнається легітимним інструментом державної політики і перестала бути суспільно прийнятною для багатьох політичних суб'єктів. Замість поняття «пропаганда» частіше використовують термін «політичні комунікації» або «стратегічні комунікації», під якими розуміються «координовані дії, меседжі, зображення та інші форми сигналів або участі, що призначені інформувати, впливати чи переконувати цільові аудиторії у підтримці національних цілей» [5, p. 3]. На відміну від пропаганди, технології стратегічних комунікацій мають більш «пом'якшений» характер здійснення комунікативного впливу, спираючись «на реальність та «комунікування діями»«[2, с. 14]. Стратегічні комунікації є альтернативою пропаганді з точки зору механізмів здійснення, бо спрямовані переконувати не маніпуляціями чи дезінформацією, а чіткими діями з артикульованими меседжами. Технології стратегічних комунікацій також можна ототожнити із «білою» пропагандою, що дозволяє здійснювати вплив із застосуванням легітимних інструментів (використання провіреної і відомої інформації зі зрозумілих джерел).

Завдяки технології комунікативних стратегій має вибудовуватися стратегія комунікативної політики держави та послідовно реалізовуватися. Для просування певних повідомлень при реалізації комунікативної політики держави має бути сформована комунікативна ціль, під якою ми розуміємо стратегічний результат, що включає реалізацію ідеї або призначення комунікативного акту (наприклад, проведення якоїсь реформи, референдуму, політичної події). Отримання запланованого ефекту від комунікативного акту (або навіть перебільшення його ефективності) є ознакою правильної реалізації комунікативної стратегії, під якою ми розуміємо комплекс вербальних і невербальних засобів та технологій, що використовуються для досягнення комунікативної цілі. При формуванні комунікативної стратегії важливо проводити комплексний аналіз аудиторії, способів подання повідомлення, контекстів, які можуть бути отримані, форми інтерпретації повідомлення тощо.

На жаль, механізми комунікативного впливу за допомогою технологій страте-

гічних комунікацій в контексті комунікативної політики держави в Україні задіюються фрагментарно і не на постійній основі, як правило, у передвиборчий період. Стратегії розвитку того чи іншого регіону, галузі чи органу виконавчої влади приймаються без широкого громадського обговорення, і більшість громадян не ознайомлені з їх змістом. Така ж ситуація із загальною державною політикою, яка часто залежить від політичної кон'юнктури, а не загальної візії майбутнього країни.

Отже, пропагандистські технології як технології односпрямованого впливу на громадську свідомість в умовах розбудови демократичного суспільства мають бути суттєво трансформовані. Використання технологій стратегічних комунікацій при здійсненні комунікативної політики держави дозволяє створювати довгострокові стратегії розвитку України, що сприятимуть інтенсифікації взаємовідносин між державою та суспільством, просуванню демократичних інструментів народовладдя.

Список використаних джерел

1. Бендлер Р., Гриндер Дж. Рефрейминг: ориентация личности с помощью речевых стратегий. Воронеж: НПО «МОДЭК», 1995. 256 с. 2. Дубов Д. В. Стратегічні комунікації: проблеми концептуалізації та практичної реалізації. / Стратегічні комунікації. 2016. № 4 (41). С. 9-23. 3. Лассвелл Г. Структура и функции коммуникации в обществе; пер. с англ. М.М. Назарова. / Назаров М.М. Массовая коммуникация в современном мире: методология анализа и практика исследований. М.: УРСС, 2002. 2-е изд., испр. С. 131-139. 4. Horwitz J., Seetharaman D. Facebook Executives Shut Down Efforts to Make the Site Less Divisive; The social-media giant internally studied how it polarizes users, then largely shelved the research. URL: https://www.wsj.com/articles/facebook-knows-it-encourages-division-top-executives-nixed-solutions-11590507499 5. Paul Christopher. Strategic Communication: origins, concept, and current debates. PRAEGER, 2011. 240 p. 6. Vysotskyi O.Y., Vysotska_O.E. Technologies of Public Diplomacy: Methodological Principles and Practical Potential. / Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences, 2020, 3 (1). P. 139-147.

С. В. Кострюков

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ

Вирішення проблеми енергозбереження вимагає розробки і реалізації сукупності заходів за різними напрямами, які об'єднані в межах енергозберігаючої політики.

Згідно ч. 2 преамбули Закону України «Про енергозбереження» (далі у тексті – Закон), енергозберігаюча політика – це адміністративно-правове і фінансово-економічне регулювання процесів видобування, переробки, транспортування, зберігання, виробництва, розподілу та використання паливно-енергетичних ресурсів (далі у тексті – ПЕР) з метою їх раціонального використання та витрачання [1].

Основні принципи державної політики у сфері енергозбереженн**я** (їх 13) визначені у ст. 3 Закону. Спробуємо проаналізувати їх:

а) створення державою економічних і правових умов заінтересованості в енергозбереженні юридичних та фізичних осіб

Цим Законом створено основи регулювання відносин між господарськими суб'єктами, а також між державою і юридичними та фізичними особами у сфері енергозбереження, забезпечення заінтересованості підприємств, організацій та громадян в енергозбереженні, впровадженні енергозберігаючих технологій. Передбачено створення економічного механізму стимулювання енергозбереження та закріплення відповідальності юридичних і фізичних осіб у цій сфері. Проте, цей

Закон потребував створення відповідних підзаконних нормативних актів, які переважно не були прийняті і не знайшли належного відображення в інших законодавчих актах (бюджетному та податковому законодавствах) тому, здебільшого, не використовуються;

б) здійснення державного регулювання діяльності у сфері енергозбереження на основі застосування економічних, нормативно-технічних заходів управління

Досвід розвинутих країн і власний досвід України вказує на необхідність державного регулювання процесами енергозбереження та проведення цілеспрямованої державної політики. Тільки держава шляхом виваженої законодавчої, гнучкої цінової, тарифної та податкової політики може забезпечити дієздатність фінансового механізму енергозбереження;

в) пріоритетність вимог енергозбереження при здійсненні господарської, управлінської або іншої діяльності, пов'язаної з видобуванням, переробкою, транспортуванням, зберіганням, виробленням та використанням ПЕР

Ефективність використання енергії повинно стати одним із головних критеріїв при оцінюванні інвестиційних проектів, обґрунтуванні господарських рішень;

г) наукове обґрунтування нормування використання ПЕР, необхідність дотримання нормативів при використанні палива та енергії

Для підвищення енергетичної ефективності у тих сферах, де ринкові механізми є недостатніми, необхідно розробляти і запроваджувати комплекс регуляторних механізмів і заходів: приймати державні енергетичні стандарти; запроваджувати на товарах маркування щодо їх енергоефективності; проводити експертизи з енергозбереження, запроваджувати укладання добровільних угод між державним, приватним і громадським секторами щодо дотримання політики енергозбереження;

д) створення енергозберігаючої структури матеріального виробництва на основі комплексного вирішення питань економії та енергозбереження з урахуванням екологічних вимог, широкого впровадження новітніх енергозберігаючих технологій

Зменшення енергоємності ВВП в Україні можливе шляхом активної реалізації потенціалу енергозбереження на всіх рівнях: від загальнодержавного до рівня конкретного споживача. Потенціал енергозбереження – це можливе зниження обсягів енергоспоживання при випуску однакового обсягу продукції при забезпеченні незмінних умов життя населення;

е) обов'язковість державної експертизи з енергозбереження

В Україні уже діє Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України [2], яке проводе державну експертизу з енергозбереження [3] і слід завершити формування замкненої структури контролю, обстеження, надання рекомендацій щодо ефективності використання енергоресурсів та формування механізму фінансування енергозберігаючих заходів на законодавчому рівні;

є) популяризація економічних, екологічних та соціальних переваг енергозбереження, підвищення громадського освітнього рівня у цій сфері

Побутові споживачі та промисловість часто мають свої специфічні цілі та завдання, які не пов'язані з проблемою економного витрачання енергоресурсів, а споживачі ще іноді не мають достатньої інформації стосовно товарів, що їм пропонуються. Необхідно подолати непоінформованість споживачів енергоресурсів стосовно енергозберігаючої політики держави, переваг ощадливого використання енергоресурсів, наявності механізмів зацікавленості споживачів енергоресурсів у енергозбереженні та переваг енергозберігаючої поведінки. Дослідження показують, що третина споживачів віддає перевагу тій чи іншій моделі обладнання саме через поінформованість стосовно її енергоефективності;

и) вирішення проблем енергозбереження у поєднанні з реалізацією енергетичної програми України, а також на основі широкого міжнародного співробітництва

Для активізації міжнародного співробітництва вважаємо за необхідне вжиття наступних заходів, щодо створення: 1) розвиненої системи організаційно-правового забезпечення ефективної реалізації високих технологій вітчизняними виробниками за участю іноземних інвесторів; 2) спільних підприємств, міжнародних технологічних бізнес-інкубаторів, венчурних фондів, центрів комерціалізації технологій; 3) обміну досвідом шляхом доступу працівників науки до світових інформаційних ресурсів, міжвузівського співробітництва, участі у міжнародних дослідницьких проектах і програмах.

Практична реалізація принципів енергозбереження, що визначені в Законі часто не здійснюється через об'єктивні та суб'єктивні причини. Для активізації впровадження принципів у практику енергозбереження необхідно підходити комплексно до вирішення проблем енергозбереження та енергоефективності. Принципи енергозберігаючої політики носять скоріше декларативний характер.

Список використаних джерел

1.Закон України «Про енергозбереження» від 01.07.1994 р. 2.Постанова КМУ. Про затвердження Положення про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України» № 676 від 26.11.2014 р. 3.Постанова КМУ. Про державну експертизу з енергозбереження № 1094 від 15.07.1998 р. 4.Розпорядження Кабінету Міністрів України. Про енергетичну стратегію України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» № 605-р від 18.08.2017 р.

В. І. Кабанов

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ДИСТАНЦІЙНИМ НАВЧАННЯМ В СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Запропонований матеріал має на меті висвітлити проблему ефективної організації функціонування закладів середньої освіти в Україні в умовах унікальної пандемічної ситуації 2020 – 2021 рр.

Хоча в Україні дистанційна форма освітипередбачена ще з 2002 р., однак до виникнення надзвичайної світової ситуації з пандемією т. зв. короновірусу, вона існувала лише як допоміжна форма навчання.Ситуація почала радикально змінюватись з кінця 2019 р. На сьогодні порядок організації та запровадження дистанційного навчання визначено Положенням про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженим МОН України від 8 вересня 2020 р. №1115 [1]. У 2019-2020 н.р. працювало 182 школи, в яких, зокрема, були учні на дистанційній формі навчання. За інформацією органіву сфері освіти таких шкіл вже 233. Серед них 185 закладів загальної середньої освіти комунальної форми власності та 49 приватної (з них 19 шкіл проводять навчання тільки за дистанційною формою) [2].

Під час карантину, 6 квітня 2020 р. на YouTube– каналі МОН і ще на 15 каналах і медіа-ресурсах розпочалася трансляція уроків з 11 предметів для учнів 5-11 класів в рамках проекту «Всеукраїнська школа онлайн». Проект став можливим завдяки спільними зусиллями Офісу Президента України, Міністерства освіти і науки України, Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, громадської спілки «Освіторія», а також 40 педагогів, які дали згоду стати вчителями для всієї країни [3]. В рамках проєкту»Всеукраїнська школа онлайн» збільшено кількість шкіл, які мають підключення до мережі Інтернет (із 420 шкіл,

які не мали доступу до Інтернету, на кінець року було підключено 377). [4]

Трансляція уроків для учнів під час карантину тривала впродовж 10 тижнів до 12 червня на українських телеканалах та YouTube МОН, де зібрала понад 16, 2 млн переглядів. Всього було проведено 1316 уроків, а до того ж в межах проекту було підготовлено 4 спецуроки з історії України та спецурок для 9-11 класів «Як обрати майбутню професію». Треба відзначити, що мета проекту – створити для кожного українського учня, незалежно від місця проживання ресурсів та можливості підтримати зв'язок зі своїми вчителями, доступ до знань – в основному була виконана [5].

В складних умовах поширення пандемії COVID-19 та його ще більш небезпечних штамів постало завдання забезпечення захисту здоров'я та життя всіх учасників освітнього процесу. 11 грудня 2020 р. Міністерство освіти та науки України спільно з Українським інститутом розвитку освіти та Міністерством цифрової трансформації України з метою забезпечення рівного доступу до якісної шкільної освіти учнів 5-11 класів запустили платформу для дистанційного та змішаного навчання «Всеукраїнська школа онлайн». Необхідність такого кроку була зумовлена не тільки поширенням хвороби, а й завданням забезпечення навчального процесу та рівного доступу до знань незалежно від їх місця проживання та ресурсів.

Платформа була створена за підтримки Швейцарії в межах швейцарсько-українського проекту DECIDE - «Децентралізація для розвитку демократичної освіти», який впроваджується Консорціумом ГО DOCCU та Цюрихського педагогічного університету [6].

За підсумками першого місяця онлайн-платформи її відвідали понад 2 млн користувачів, які взаємодіяли з платформою майже 5 млн разів. Станом на 11 січня 2021 р. було зареєстровано 60 317 постійних користувачів – 40 340 школярів, 16509 вчителів, 3384 слухачів [7]. Було збільшено кількість шкіл, які мають підключення до мережі інтернет (із 420 шкіл, які не мали доступу до інтернету, на кінець 2020 р. було підключено 377) [4].

Важливо, що онлайн-платформа надає доступ до навчального матеріалу українською мовою для дітей та вчителів на тимчасово окупованих територіях Криму та Донбасу, а також для дітей, які перебувають за кордоном та хочуть навчатися за українською державною програмою.

За період роботи «Всеукраїнської школи онлайн» із платформою було зафіксовано майже 8 млн взаємодій користувачів з різних країн світу (Нідерланди, США, Німеччина, Польща, Великобританія, Туреччина, Канада). Кількість зареєстрованих користувачів станом на 13 грудня 2020 р. нараховувала понад 86 тис. «Платформа – зауважив Міністр освіти і науки, - допомагає організувати якісне дистанційне навчання, та гарантує рівний доступ до навчальних матеріалів учням всієї країни, а також за її межами» [8].

Розміщений на платформі контент був якісним, відвідав державним освітнім стандартам, забезпечував учнів відеопоясненнями, конспектом, тестами, можливістю перевіряти свої знання, а вчителів – методичними рекомендаціями та сучасними освітніми технологіями.

Команда МОН проводить політику приєднання до проєктів цифрової трансформації, яких в країні налічується більше 90. Ці проєкти передбачають впровадження цифрових сервісів в освіту і науку, автоматизацію освітніх і управлінських процесів. Серед проєктів презентованих МОН відзначимо: е – Школа (цифровізація дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти); е-Університет та е-Наука. Крім онлайн-ресурсу «Всеукраїнська школа онлайн» для змішаного та дистанційного навчання учнів 5-11 класів планується створення кабінету вчителя,

де можна бачити навчальний процес, розробляти, модифікувати та урізноманітнювати уроки [9].

Якою є ситуація на теперішній момент, коли карантинні обмеження у навчанні тривають уже понад рік? На сайті МОН розміщено онлайн-ресурс Координаційного комітету з підтримки вчителів сучасних іноземних мов в умовах реформи «Нова Українська школа». До комітету входять представники Британської Ради, Французького Інституту в Україні, Goethe-Instututв Україні під головуванням МОН. Для підтримки навчання та викладання сучасних іноземних мов у межах реформи НУШ і подолання викликів сьогодення в умовах карантину, комітет надав вчителям свої онлайн-ресурси, серед яких 20 для вивчення англійської мови, 6 – французької, 20-німецької та онлайн – інструменти для навчання, матеріали для вчителів, учнів і батьків. До того ж комітет координує дії у межах освітніх проєктів – вебінарів, семінарів, курсів для вчителів, викладачів, методистів; співпрацював з інститутами післядипломної освіти над розробкою стандартів підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов; він сприяв підвищенню кваліфікації 10000 вчителів у онлайн-форматі; надав можливість налагоджувати мережеві зв'язки, доступ до онлайн платформ з безкоштовними навчальними та дистанційними матеріалами та до тренінгів, які постійно оновлюються міжнародними експертами [10].

«Найважливішим досягненням у 2020 році було те,– зазначив новий Міністр освіти і науки України Сергій Шкарлет, – що ми змогли достойно напрацювати алгоритм роботи на період дистанційного навчання. Спільними зусиллями батьків, вчителів, здобувачів освіти та громад ми впоралися з викликами, спричиненими COVID-19. Це дало поштовх на шляху до діджиталізації освіти в Україні. Спільно з партнерами продовжуємо роботу, навчаємо вчителів і створюємо нові уроки, платформи, забезпечуємо покриття інтернетом і знаходимо кошти на технічні можливості» [4].

Таким чином, функціонування національної платформи «Всеукраїнська школа онлайн» з її сучасним онлайн-ресурсом відкриває можливість дистанційно долати обмеження та перестороги під час пандемії коронавірусу, а також є обов'язковою частиною освітнього простору, що істотно, доступно та безкоштовно допомагає учасникам освітнього процесу якісно засвоїти навчальний матеріал, передбачений державною програмою.

Список використаних джерел

1.Деякі питання організації дистанційного навчання. Наказ МОН від 08.09.2020 № 1115. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text/. 2.Дистанційне навчання. URL.: https://uk.wikipedia.org/wiki/Дистанційне навчання. 3. О 10:00 стартує Всеукраїнська школа онлайн: розклад і теми уроків на тиждень, посилання на youtube мон, де транслюватимуться уроки для всіх класів. URL.: https://mon.gov.ua/ua/news/o-1000-startuye-vseukrayinska-shkola-onlajn-rozklad-i-temi-urokiv-na-tizhden-posilannya-na-youtube-mon-de-translyuvatimutsya-uroki-dlya-vsih-klasiv. 4. Підсумки року роботи уряду: основні досягнення Міністерства освіти і науки України. URL.: https://mon.gov.ua/ua/news/pidsumki-roku-roboti-uryadu-osnovni-dosyagnennya-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini. 5. Завершилось навчання у всеукраїнській школі онлайн: 10 тижнів, 1316 уроків, 16,2 млн переглядів та вдячність педагогам за роботу. URL.: https://mon.gov.ua/ua/news/zavershilos-navchannya-u-vseukrayinskij-shkoli-onlajn-10-tizhniv-1316-urokiv-162-mln-pereglyadiv-ta-vdyachnist-pedagogam-za-robotu. 6. МОН та Мінцифри запустили платформу «Всеукраїнська школа онлайн». URL.: https://mon.gov.ua/ua/news/mon-ta-mincifri-zapustili-platformu-vseukrayinska-shkola-onlajn. 7. За перший місяць роботи платформою «Всеукраїнська школа онлайн» скористалися майже 5 млн разів. URL.: https://mon.gov.ua/ua/news/za-pershij-misyac-roboti-platformoyu-vseukrayinska-shkola-onlajn-skoristalisya-majzhe-5-mln-raziv. 8. Всеукраїнська школа онлайн: майже 8 млн взаємодій з платформою з різних країн світу. URL.: https://mon.gov.ua/ua/news/vseukrainska-shkola-onlain-maizhe-8-mln-vzayemodii-z-platformoyu-z-riznih-krain-svitu. 9. МОН активно долучається до проєктів цифрової трансформації. URL.: https://mon.gov.ua/ua/news/mon-aktivno-

doluchayetsya-do-proyektiv-cifrovoyi-transformaciyi. 10. На сайті МОН розміщено перелік онлайн-ресурсів для вчителів іноземних мов. URL.: https://mon.gov.ua/ua/news/na-sajti-mon-rozmisheno-perelik-onlajn-resursiv-dlya-vchiteliv-inozemnih-mov

О. Б. Шурко

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА В КОНТЕКСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ

Державна служба в Україні визнається одним із важливих інститутів у справі формування і розвитку державності, від якого залежить функціонування всієї суспільно-політичної системи, вирішення різноманітних завдань та функцій сучасної держави. Державна служба є центральним механізмом сучасного апарату державного управління і саме завдяки державній службі функціонують органи державної влади з метою задоволення потреб суспільства, забезпечення захисту основних прав і свобод людини та громадянина, послідовного і сталого розвитку країни та поступового входження її до європейської спільноти [1]. Перетворення, які мають на меті покращення функціонування державного апарату в Україні, здійснюються в рамках адміністративної реформи. Цілями такої реформи є реальне покращення стану організації державного апарату та державної служби, з метою формування їх як одних із важливих чинників прискорення економічних, політичних, соціальних, державно-правових перетворень. Адміністративна реформа стосується не лише управлінських проблем, а також торкається безлічі суспільно-політичних, державно-правових, соціально-економічних питань та перед нею ставляться завдання переосмислення організаційних і правових засад державного управління, науково-методологічної бази його реалізації.

Реформування державної служби потребує постійного впровадження організаційно-правових основ перетворення засадничих елементів системи державного управління, ускладнення трансформаційних процесів, упровадження новітніх інститутів, організаційних структур та методів державного управління, а також дії метою яких є законодавче, кадрове, наукове та інформаційне забезпечення трансформування, реформування, зміцнення та оновлення фінансово-економічних принципів державного управління, а з ним і державної служби мають проводитися постійно. Правовою основою цих процесів, як і їх напрямком, є Основний Закон України в якому загалом визначено фундаментальні засади функціонування державної служби, встановила пріоритетність законодавчої регламентації функцій, повноважень та порядку діяльності державного апарату.

Активний запит населення на реформи, очікування якісних змін у системі державної служби є головною передумовою у цьому процесі. Значним та фундаментальним в цьому контексті є процес конституційної реформи, реформи місцевого самоврядування та реформи статусу працівників судової гілки влади та представницьких осіб. Проведення адміністративної реформи не може обходитись лише правовими заходами, важливими є заходи організаційно-правового, соціально-економічного, методологічного, інформаційного та іміджевого спрямування. В Україні відомі безліч започаткованих концепцій реформ, метою яких було переформатування державного управління та які так і не були доведені до завершення. Основою таких невдач є, перш за все, відсутність політичної волі щодо їх реального здійснення. Саме система реорганізації державного управління є запорукою ефективної організації державної служби.

Актуальною сьогодні є проблема освоєння, адаптації та використання зарубіжного досвіду державної служби та на її основі формування особливих національних ознак державної служби. Немає потреби у прямому копіюванні моделей державної служби, а радше у аналізі зарубіжного досвіду з організації процесу

децентралізації, взаємодії центральних, регіональних та місцевих органів управління, забезпечення всіх напрямків діяльності державної служби професійними кадрами тощо. Спираючись на досвід розвинутих демократій важливо створити та підтримувати авторитет державної служби, який визначається особистими якостями державних службовців такими як людяність, доброзичливість, невимушеність, природність, безпосередність, довіра до інших, симпатія, привітність, інтерес, увага, приємна зовнішність, впевненість, ввічливість, тактовність, толерантність, дисциплінованість тощо.

Найважливішим аспектом реформування державної служби можна вважати кадрову політику, оскільки забезпечення державних органів усіх рівнів якісними кадрами, здатними професійно вирішувати складні виклики сьогодення, є необхідною умовою ефективного державного управління на сучасному етапі розвитку України. Сьогодні в Україні, як зазначають фахівці, склалися несприятливі умови щодо збереження і відтворення людських ресурсів, людського потенціалу, який є природним джерелом формування якісного складу працівників усіх сфер державного розвитку [2]. Водночас державна служба вкрай повільно набуває нових якостей, відповідних сучасним завданням і вимогам, деякі перетворення носять поверхневий характер і зведені до невиправдано частих реорганізацій державного апарату, до кадрових змін, що у свою чергу знижує ефективність роботи та авторитет державної влади [3].

Список використаних джерел

1.Венедиктов В.С. Організаційно-правові засади управління державною службою в Україні [Текст] : наук.практ. посіб. / В. С. Венедиктов, М.І.Іншин, О.М.Клюєв [та ін.]. – Х.: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр.справ, 2006. – С.8. 2. Державна кадрова політика в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку: наук. доп./ авт. кол. : Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін – К. : НАДУ, 2012. – 72 с. 3. Мустафаєва У. Реформування державної служби України: аналіз кадрової складової – 2014 – С. 234-241.

СЕКЦІЯ X
БЕЗПЕКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ

І. П. Гамеляк, М. М. Дмитрієв, А. М. Дмитриченко, І. І. Попелиш, І. М. Вакарчук, І. А. Сутуга

ФІЛОСОФІЯ БЕЗПЕКИ НА ТРАНСПОРТІ

Актуальність дослідження обумовлено тим, що питання безпеки набуває особливого значення для кожної з галузей економіки нашої країни, адже безпека асоціюється із можливим захистом і збереженням життя та ототожнюється з цінністю і критерієм розвитку. Захід 201 [1] продемонстрував сфери, в яких доцільне державно-приватне партнерство для зменшення масштабів економічних та соціальних наслідків. Велике перезавантаження [2] претендує на системний аналіз глобальної кризи та єдину стратегію створення більш інклюзивного та стійкого світу майбутнього. Дослідження внутрішнього взаємозв'язку філософії і природознавства [7], як найважливішого фактору плідного розвитку гуманітарного і природничо-наукового знання, розкриває філософський зміст і основні філософські проблеми фізичної, космологічної, хімічної і біологічної картин світу. Відображення філософського дискурсу з проблеми ціннісної регуляції безпеки і стійкого людського розвитку та проведений аналіз відповідної ціннісної системи і соціокультурного механізму у [4] пропонує шляхи оптимізації його функціонування в українському суспільстві. Останнім часом простежується тенденція втілення накопичених знань та практик різноманітних безпек у навчальні процеси закладів вищої освіти на базі безлічі наукових і філософських досліджень щодо осмислення різного роду загроз і небезпек у XXI столітті. Одночасно, залишається поза увагою віками накопичений вітчизняний досвід забезпечення безпеки [5], що вимагає більш ретельного розгляду набутого тезаурусу для предметної галузі та використання основних принципів при створенні сучасних концепцій безпеки взагалі, та безпеки на транспорті, зокрема.

Аналіз нормативно-правових актів, що регулюють роботу транспорту в Україні [3], з’ясував ступінь їх безпосереднього впливу на надійність транспортних систем та виявив, що з 2016 року уповільнено процес правового регулювання щодо забезпечення надійності перевезень, що в подальшому можна було б взяти за основу розробки методів забезпечення й оцінки надійності транспортних систем і транспортних послуг. Враховуючи вимоги ЄС [6, стор. 192-194] визначені загальні вимоги до дорожньо-транспортної інфраструктури комплексної мережі країни, що стосуються забезпечення високої якості доріг, безпеки на дорогах, підтримки скоординованого і послідовного розгортання і використання інтелектуальних транспортних систем, а також, базової мережі, що вимагають наявність та використання інноваційних технологій, телематичних застосунків, управлінських та регулюючих заходів з управління інфраструктурою для забезпечення ефективного використання ресурсів транспортної інфраструктури для пасажирських та вантажних перевезень.

Використовуючи багаторічний досвід наукових розробок та їх впровадження, автори вперше використали поєднання системи знань та практик суміжних автотранспортної та дорожньої галузей для створення на кафедрі аеропортів Національного транспортного університету експериментального курсу щодо філософських підходів до проблем визначення поняття «безпека», як соціального явища

та окремих методологічних аспектів забезпечення безпеки на транспорті. Розробці вмісту та змісту навчальної програми експериментального курсу передував всебічний аналіз законодавчих та нормативно-правових актів суміжних автотранспортної та дорожньої галузей, вимоги та положення яких безпосередньо впливають на транспортну безпеку. Проведений аналіз дозволив визначити основні задачі, що забезпечують безпеку на транспорті: нормативне та правове регулювання; класифікація об'єктів транспортної інфраструктури та транспортних засобів; виявлення загроз здійснення актів незаконного втручання на транспорті; оцінка уразливості об'єктів транспортної інфраструктури та транспортних засобів; розробка та реалізація вимог щодо забезпечення безпеки на транспорті; розробка та впровадження заходів щодо забезпечення безпеки на транспорті; підготовка необхідних фахівців, що забезпечують безпеку на транспорті та підвищення їх кваліфікації; застосування та здійснення державного контролю щодо забезпечення безпеки на транспорті; матеріально-технічне, інформаційно-аналітичне та науково-технічне забезпечення безпеки на транспорті. Подальші дослідження дозволили визначити в цілому структуру системи управління безпекою автодорожнього комплексу відповідно до вимог європейського рівня та обрати об'єктом дослідження дорожньо-транспортну інфраструктуру. Розроблено блок-схему системи управління транспортом для посилення контролю перевезень, в основу якої покладений комплекс взаємозв'язаних автоматизованих систем для управління дорожнім рухом, моніторингу і управління роботою всіх видів інформування громадян і підприємств про організацію транспортного обслуговування.

Враховуючи вищезазначене та перспективи розвитку, проєктування, будівництва та модернізації об'єктів дорожньо-транспортної інфраструктури, розроблено методику щодо оптимізації транспортної мережі, розташування об'єктів транспортної інфраструктури та структури дорожнього одягу автодоріг міста або окремо взятого регіону. В умовах системи трансферу енерго- та ресурсозберігаючих технологій розвитку дорожньо-транспортного комплексу України, на кафедрі аеропортів, як Лабораторії системних знань та раціональних інфраструктурних рішень, ведуться дослідження щодо розробки проєктів наступних систем: 1) «Синергія Витривалості Україна/Synergy of Endurance Ukraine» проєктування цементобетонних дорожніх одягів для застосування в несних конструкціях з різними режимами роботи та умов експлуатації; 2) «Кавунний Шлях Україна/Watermelon Way Ukraine» проєктування інтелектуальних зупинок «Херсоночка» для облаштування міських, приміських та міжміських маршрутів пасажирського транспорту загального користування; 3) «Рятівний Вектор Україна/Vector Rescue Ukraine» проєктування схем розосередження пасажиро- та транспортних потоків за умов протизаконного втручання у функціонування об'єктів транспортної інфраструктури. Запропоновані проєкти дозволяють отримати правовий, соціальний, екологічний та економічний ефекти для учасників транспортного процесу: місцевих бюджетів та адміністрацій, як замовників транспортних послуг; перевізників, як виконавців та пасажирів, як споживачів даних послуг.

В межах Лабораторії передбачено залучення творчої спільноти студентів напрямів «Аеропорти, аеродромні конструкції та споруди» та «Системний аналіз в транспортній інфраструктурі» до простих точкових проєктів локального простору, як-от, зупинка або автопавільйон транспорту загального користування, ділянка велодоріжки, пішохідної зони, автомобільної дороги, будівлі та споруди аеропортів до поступового зростання рівня складності повномасштабних проєктів Великого будівництва, модернізації та розвитку інфраструктури аеропортів в межах країни.

Метою Лабораторії є збереження і розвиток талановитих студентів, пробудження в них духу заповзятливості та взаємодії із соціальною та віртуальною спільнотами, просування інклюзивного і стійкого середовища, наповненого змістом громадського простору. Для інтегрованого бачення довготривалого просторового, соціального і економічного розвитку території та тестування різних стратегій досягнення довгострокових цілей через короткострокові дії, передбачено спільну роботу студентів, фахівців науково-дослідних і конструкторських установ, спеціалізованих лабораторій, малого і середнього бізнесу креативної індустрії і місцевих виробників малих архітектурних форм для міського середовища і матеріалів для благоустрою.

Синтез освітньо-професійних програм для студентів різних напрямів навчання факультету транспортного будівництва дозволить просування ідеї подвійного диплому/ступеня, що надаються після успішного завершення здобувачем спільної освітньої програми вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Event – 201 (2019) // The Johns Hopkins Center for Health Security in partnership with the World Economic Forum. URL: https://www.centerforhealthsecurity.org/event201/. 2. Klaus Schwab, Thierry Malleret. COVID-19: The Great Reset (2020) // ISBN Agentur Schweiz (July 9, 2020). – 280 p. URL: https://www.amazon.com/gp/product/B08CRZ9VZB?ref=knfdg_R_pape_pew. 3. Аулін В. Нормативно-правове забезпечення надійності функціонування транспортних систем в Україні / В. Аулін, Д. Голуб // Вісник ЖДТУ. 2016. № 2 (77). URL: http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/5171. 4. Горлинський В. Філософія безпеки і сталого людського розвитку: ціннісний вимір // Парапан: 2011. URL: http://arhe.com.ua/product/flosofja-bezpeki-stalogo-ljudskogo-rozvitku-cnnsnij-vimr/. 5. Лазуренко В. Чумацтво в історії України // RSS: 2015. URL: https://novadoba.com.ua/17689-chumactvo-v-istoriyi-ukrayiny-istoriya-poyavy-socialnyy-sklad-chumacki-slobody.html. 6. Розвиток транспорту з метою відновлення і зростання української економіки : наукова доповідь / за ред. д-ра екон. наук О. Никифорук // НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». – К., 2018. – 200 с. 7. Шуталева А. Философские проблемы естествознания: учебное пособие, 2019. URL: https://books.google.com.ua/books?id=6p2LDwAAQBAJ&pg=PA2&lpg=PA2&dq=Анна+Шуталева+Философские+проблемы+естествознания&source.

А. А. Пашковська

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОЛІТИКИ САНКЦІЙ ООН В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Санкції, які введені Радою Безпеки ООН, впливають на велику кількість людей, підприємств та урядів по всьому світу. Вони знаходяться у центрі зусиль ООН, які пов’язані з підтримкою міжнародного миру, справедливості та безпеки. Але занепокоєння щодо справедливих процесів, через які фізичні та юридичні особи виступають цілями санкцій, а згодом опиняються вилученими з цього списку, загрожує процесам ефективної реалізації загального впровадження режимів санкцій ООН, особливо в контексті боротьби з тероризмом. Як засіб врегулювання конфліктів, безлічі проблем національної безпеки та порушення норм міжнародного права, санкції посідають дедалі помітніше місце в арсеналі інструментів ООН на світовій арені [2,с.18].

Спираючись на думку дослідників сфери міжнародних відносин, ефективність міжнародно-правових санкцій є тим балансом між наслідками, які постають у ході реалізації примусових заходів, та між тими бажаннями, які планувалось отримати у разі їх реалізації. Наприклад, В.А. Василенко вважає, що «загальним критерієм визначення ефективності міжнародно-правових санкцій є співвідношення між дійсним результатом та тією метою, для досягнення якої вжито відповідних примусових заходів» [1, с.187].

Варто зазначити, що санкції мають успіх, коли вони є складовою частиною певного роду політики, тобто коли зовнішня або міжнародна політика за допомогою різних інструментів реалізує свої дії, які, в сукупності, слугують певній меті. Коли санкції є режимом, що підтримується достатньо довго, то вони де-факто стають лінією політики, яка не є досить ефективною. Крім того, сама структура санкцій повинна бути чіткою та заслуговувати на довіру. Разом з тим, об'єкти санкцій повинні розуміти той факт, що якщо вони змінять свої дії та поведінку, з них буде «знятий» примусовий тиск та у майбутньому будуть надані обіцяні переваги. Санкції є лише частиною механізмів, які є необхідними у зміні правопорушниками неналежної поведінки. Обіцянка майбутніх переваг є необхідним доповненням, але вона не завжди є можливою, особливо у випадках, які пов'язані з нерозповсюдженням зброї [3].

Висновки. Таким чином, у контексті вищезазначеного, можна прийти до висновку, що, розглядаючи проблему ефективності санкцій ООН, варто пам'ятати, що санкції, звичайно, несуть характер більш «повільного» впливу на ситуації та проблеми, що виникають на міжнародній арені. Це особливо помітно, якщо порівнювати їх з воєнною силою, яка діє моментально. Проте санкції є компонентами впливу та тиску, не зважаючи на те, що вони не несуть воєнної загрози. Санкції сьогодні є ефективним інструментом або врегулювання конфліктів, або «пом'якшуючим» чинником, деяким «спрямовуючим інструментом», що може вплинути на хід подій.

Список використаних джерел

1. Василенко В. А. Международно-правовые санкции / Василенко В. А. – К. Вища школа, 1982. 2. Резолюция Совета Безопасности ООН S/RES/1970 (2011) от 26 февраля 2011 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://daccess-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/245/60/PDF/N1124560.pdf?OpenElement. 3. GEORGE A. LOPEZ GEORGE A. LOPEZ Effective Sanctions Incentives and UN-US Dynamics [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/attachments/130828_Effective%20Sanctions.pdf.

Науковий керівник: д.політ.н., проф. кафедри міжнародних відносин ДНУ імені Олеся Гончара О.Ю.Висоцький

В. В. Андреєва

ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

В сучасному світі відбуваються масштабні зміни. Розвиток сучасного світу зокрема глобалізація, спричинена технологічними змінами. З одного боку, взаємозалежність країн і регіонів, а з іншого – посилюється розрив між різним розвитком держав, загострюються соціально-економічні, соціально-політичні, етнокультурні суперечності усередині країн. Тому підтримання міжнародної безпеки потребує нових підходів, нового рівня міждержавної взаємодії

Найчастіше безпеку визначають як стан відсутності загроз існуванню певної одиниці та реалізації її інтересів, а за наявності таких загроз діє ефективний захист від них. Дослідники виділяють три основні рівні безпеки: особиста, національна, міжнародна (ґлобальна).

Міжнародна безпека – стан міжнародних відносин, який виключає порушення миру та виникнення реальної загрози розвитку людства, за якого народи можуть суверенно, без втручання і тиску ззовні, визначити шляхи і форми свого суспільно-політичного розвитку [3, с. 200].

Міжнародна безпека розглядається як стан політичних, економічних і інших відносин між державами, що виключає загрозу агресії однієї держави (чи групи держав) проти іншої держави (чи групи держав) і забезпечує їх мирне співіснування на принципах рівноправності, невтручання у внутрішні справи одна одної, поваги до національної незалежності і самовизначення народів, а також вільного розвитку. Іншими словами міжнародна безпека виступає сприятливим зовнішнім середовищем для розвитку держав.

Основним методом забезпечення безпеки є попередження конфліктних відносин за допомогою введення міжнародних обмежень (бар'єрів) на певні види діяльності [4].

В епоху глобалізації на зміну загрози ядерного знищення держав і націй прийшли нові небезпеки, такі як: тероризм і сепаратизм, національний, релігійний та інші форми екстремізму, регіональні конфлікти і загроза розповсюдження зброї масового знищення, фінансово - економічні кризи, екологічні катастрофи та епідемії [2].

Всі ці проблеми існували і раніше, але зараз, коли світ став більш взаємозалежним, вони стали швидко набувати універсальний характер, реально загрожуючи регіональній та міжнародній безпеці.

Щоб уникнути несприятливі наслідки, світове співтовариство і саме кожна держава має вжити сукупність певних дій для забезпечення надійної системи міжнародної безпеки, її захисту від нових загроз і їх усунення. Щоб досягти бажаного держави повинні посилити співпрацю в таких сферах як безпека і економіка. Потрібно розуміти, що глобалізація веде до великих змін пріоритетів їхнього курсу на світовій арені, сприяє швидким змінам як у зовнішній, так і у внутрішній політиці кожної з держав [1].

Отже, перехід до вирішення нових завдань у галузі безпеки необов'язково вимагає руйнування існуючих структур міжнародної безпеки. Можливо, з урахуванням нових реалій, потрібно всього лише перетворення і доповнення механізмів і процедур , які можуть мати місце при чіткому дотриманні міжнародно - правових принципів і норм. Тільки єдині підходи і стандарти, а також взаємне врахування інтересів у відносинах держав можуть сприяти нормальному функціонуванню та забезпеченню колективної безпеки.

Список використаних джерел

1.Нурієва Е.Г. Деякі актуальні проблеми міжнародної безпеки / Нурієва Е.Г. //Право: Теорія і Практика: журнал. – М.: 2013, № 03. 2.Подберезкин А. Глобальні процеси та міжнародні відносини // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nasled.ru/. 3.Політологічний енциклопедичний словник : Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. – К. : Генеза, 1997.– 400 с. 4.Путилин Б. Г. Национальная и международная безопасность / Б. Г. Путилин // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. On-line библиотека. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www. xserver.ru/user/nazmb/.

Науковий керівник: кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара П.Г.Петров

В. Б. Гого, О. І. Подкопаєв С. В. Підгаєцька, Б. Б. Кобилянський

АНТРОПОЦЕНТРИЧНА ЕРГАТИЧНА СИСТЕМА БЕЗПЕКИ ПРАЦІ

Актуальність проблеми. Прогресивний соціально-економічний розвиток України здійснюється у важкий час демократичних змін в державі, але він не можливий без незалежного національного промислового та енергетичного ринку, основою якого має бути власна вугільна галузь, оскільки держава має значні запаси

енергетичного палива у Північному та Північно-західному Донбасі. Але для видобутку вугілля з глибоких шахт з розробками пластів понад 1кілометр, треба підняти рівень безпеки праці гірників у складних умовах їх роботи.

Нажаль, до теперішнього часу недостатньо наукових досліджень стосовно заходів щодо належного забезпечення охорони праці шахтарів з інтенсивними потужними гірничо-механізованими комплексами в умовах динамічного та негативного середовища, несприятливого за показниками якості рудникового повітря, загазованості, тиску гірських порід тощо.

З цих причин актуальним у науковому плані є обґрунтування функціональних закономірностей, а також функціональних чинників та факторів для побудови інноваційної системи безпеки праці, на прикладі гірників вугільних шахт, що має створювати умови безпечних взаємних дій у системі «людина – машина – навколишнє середовище» [1].

Мета статті - викласти сутність антропоцентричної ергатичної системи безпеки праці шахтарів вугільних шахт і визначити її основні чинники, компоненти та характеристики для підвищення ефективності заходів з охорони праці, особливо в умовах глибоких шахтах Донбасу.

Методи дослідження ґрунтуються на загальнонаукових методах пізнання – емпіричних (спостереження реальних виробничих процесів, чинників і факторів в умовах вугільних шахт) та системному аналізі.

Результати свого дослідження ми викладаємо у визначені та характеристиці основних внутрішніх і зовнішніх чинників/факторів як важливих складових у структурі антропоцентричної ергатичної системи безпеки праці шахтарів вугільних шахт (рис. 1), на основі якої обґрунтовуються технічні та організаційні заходи підвищення ефективності охорони праці шахтарів у сучасних умовах розвитку нашої держави та особливо Донбасу.

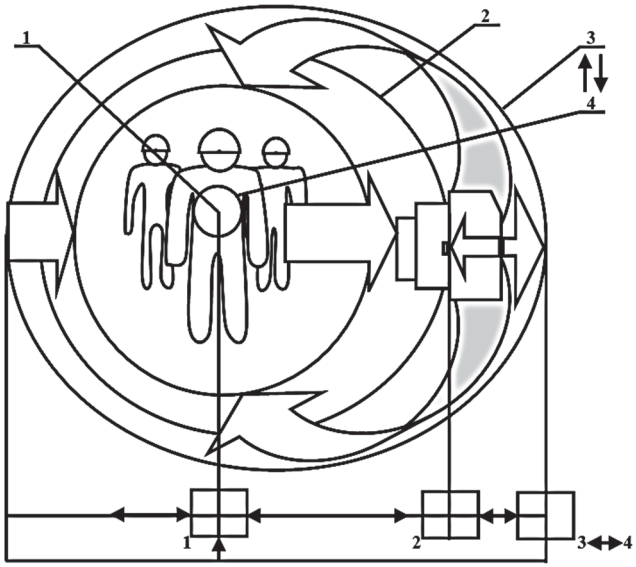

Рисунок 1. Схема антропоцентичної ергатичної системи безпеки праці шахтарів та виробничих дій у системі «шахтар/і – машини/механізми – навколишнє середовище»: 1 – людина; 2 – сфера машин; 3 – сфера середовища; 4 – сфера «людського фактору»

Важливою відмінністю запропонованої антропоцентичної ергатичної системи безпеки праці шахтарів, від відомої лінійної системи «людина – машина – середовище» є те, що внутрішні та зовнішні чинники, які впливають на працездатність шахтаря, а також зовнішні фактори, що діють на людину, спричиняють сферично – просторовий негативний вплив, який підвищує ризики небезпеки праці, особливо

в терміни роботи гірників 5-7 років в умовах глибоких вугільних шахт.

Наукова новизна та практична значимість отриманих результатів полягає у визначенні закономірностей і функціональних зв'язків внутрішніх та зовнішніх чинників і факторів антропоцентричної ергатичної системи безпеки праці шахтарів вугільних шахт та обгрунтуванні параметричних співвідношень для підвищення ефективності заходів з безпеки праці і подальших перспектив автоматизації виробничих процесів у сучасних соціально-економічних умовах розвитку України.

Висновки *та напрями подальших досліджень.* Проведені нами дослідження стосовно формування антропоцентричної ергатичної системи безпеки праці шахтарів вугільних шахт України з впливом внутрішніх та зовнішніх чинників і факторів, свідчать, що означені профілактичні заходи відповідають сучасним концепціям на 29,7% у моніторингу важливих для працездатності систем організму шахтаря, що при адекватній та вчасній профілактиці професійних захворювань гірників сприяє зниженню ймовірності небезпечних виробничих явищ майже у 2 рази.

В подальших дослідженнях планується, вивчення етапів розвитку сучасної вугільної галузі України із застосуванням розробленої антропоцентичної системи безпеки праці шахтарів, що має підвищити інформаційний рівень і мотивацію із зниження та контролю професійних ризиків гірників. Ці заходи в означеній системі мають бути спільними зусиллями шахтарів, керівництв шахт і галузі, засобів інформації тощо.

Список використаних джерел

1.Ергатична система. Джерело: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ергатична_система.

О. С. Двуреченська

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ХІМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Формування ефективної національної системи хімічної безпеки в Україні обумовлюється наявністю на території держави значної кількості небезпечних хімічних об'єктів, використання на промислових підприємствах та в побутовій діяльності громадян хімічних речовин, які можуть становити загрозу для навколишнього середовища та людей. В Україні відсутня хімічна зброя, але існують хімічні речовини, які можуть стати основою для її створення. Також через територію України відбувається транспортування хімічних речовин прямого та подвійного призначення. Важливо, що хімічні речовини становлять загрозу не лише для національної, але й для регіональної безпеки. Побудова національної системи хімічної безпеки належить до провідних завдань держави.

Головна мета системи національної хімічної безпеки (СНХБ) полягає в забезпеченні реалізації національних інтересів України в сфері хімічної безпеки. До основних завдань системи забезпечення хімічної безпеки належать: захист національних інтересів в сфері хімічної безпеки; створення документальної бази системи (правові документи, програми, рекомендації тощо); виявлення загроз та небезпек, пов'язаних з хімічною сферою; протидія загрозам та небезпекам та нейтралізація їх наслідків; моніторинг в сфері хімічної безпеки; підтримка на належному рівні, здатність використати сили і ресурси для попередження й протидії хімічним загрозам; контроль щодо забезпечення хімічної безпеки; здійснення міжнародного співробітництва в сфері хімічної безпеки.

Провідною проблемою у розбудові СНХБ в Україні є відсутність якісної законодавчої бази, яка б регламентувала сферу хімічної безпеки. Базовим документом СНХБ є Концепція підвищення рівня хімічної безпеки, але Концепція була ухвалена ще у 2008 р. і до 2020 р. отримала лише дві незначні зміни [2]. У провідному документі національної системи безпеки – Стратегії національної безпеки України 2020 р. – відсутнє безпосереднє згадування про хімічні загрози, вони опосередковано розкриваються через загрози техногенного характеру та загрози погіршення середовища життєдіяльності людей [3]. У той же час Україна є учасницею провідних міжнародних договорів у сфері хімічної безпеки. Імплементація міжнародних правових норм в національне законодавство та їх реальне виконання відбувається на недостатньому рівні. Окремі міжнародні документи так і не були ратифіковані Україною, наприклад, Мінаматська конвенція. Отже, відсутній актуальний базовий правовий документ, який визначав би національні інтереси, цілі та принципи державної політики в Україні в сфері хімічної безпеки.

Суб'єктами СНХБ є державні органи влади, органи місцевого самоврядування, недержавні установи та окремі громадяни. Повноваження суб'єктів національної безпеки частково визначається Конституцією, Законом України «Про національну безпеку» та відповідними законами, які регламентують повноваження конкретних установ, проте в Україні відсутній комплексний документ з чітко визначеними повноваженнями суб'єктів національної безпеки в саме хімічній сфері. Така ситуація може завадити ефективній протидії хімічним загрозам.

Об'єктами національної хімічної безпеки є люди, суспільство та держава. СНХБ базується на конкретних інтересах об'єктів безпеки. Чітко визначені національні інтереси в сфері хімічної безпеки дозволяють сформувати якісну систему забезпечення безпеки, розробити стратегію хімічної безпеки та заходи попередження, протидії та нейтралізації наслідків хімічних загроз. Згадані інтереси також потребують оновлення.

Важливим елементом СНХБ є формування переліку потенційних загроз в хімічній сфері, зокрема, своєчасне оновлення списків небезпечних хімічних речовин та речовин подвійного призначення, об'єктів підвищеної небезпеки, фізичних та юридичних осіб, які можуть становити небезпеку. Від якості виявлених загроз в сфері хімічної безпеки залежить ефективність використання інструментів влади для протидії їм.

Одним з провідних факторів формування СНХБ є участь України у міжнародній системі безпеки. Участь України у міжнародних організаціях, міжнародних режимах експортного контролю, які пов'язані із протидією розробки, виробництва, поширення та використання отруйних речовин, програмах та зустрічах, пов'язаних з хімічною безпекою, дозволяє набувати необхідний досвід для розбудови СНХБ. У той же час перспективи такого співробітництва залежать від результатів розбудови СНХБ в України.

Таким чином, система хімічної безпеки є важливим елементом національної системи безпеки. Значення СНХБ постійно зростає через збільшення використання хімічних речовин у повсякденному житті громадян та на промислових підприємствах. СНХБ потребує суттєвого реформування, зокрема, утворення актуальної законодавчої бази з чітко визначеними повноваженнями суб'єктів, пріоритетними національними інтересами та стратегією їх реалізації, визначення сучасних загроз, оновлення інструментів влади щодо забезпечення хімічної безпеки, розширення міжнародної співпраці України в структурах міжнародної хімічної безпеки.

Список використаних джерел

1.Закон України «Про національну безпеку України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text (дата звернення: 10.02.2021). 2.Концепція підвищення рівня хімічної безпеки. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/180289663 (дата звернення: 10.02.2021). 3.Стратегія національної безпеки України. URL: https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037 (дата доступу: 10.02.2021).

О. Г. Жукова, Т. Ф. Щербина

УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ РЕГІОНІВ

У кожній країні існує певна структура управління, соціально-економічне положення та свої актуальні екологічні проблеми. Неможливість економічного вирішення екологічних задач на локальному та регіональному рівнях призводить до загострення глобальних екологічних проблем.

Збереження структури та сталості екосистем і природних ресурсів певних територій підтримує загальну рівновагу всього регіону. Але екологічна галузь потребує фінансування чим знижує загальні темпи зростання економіки.

Водночас необхідність відтворення економічної системи вимагає вкладення все більших коштів у розвиток екологічної сфери. Ріст економіки має бути направлено на економічне зростання поряд зі збереженням якості навколишнього природного середовища та його різноманіття.

Підтримка сталого піднесення довкілля при використанні природних ресурсів для життєдіяльності суспільства вимагає певного управління процесами збалансованого розвитку суспільства та довкілля. Основу такого управління можуть скласти організаційні, правові, економічні та технологічні методи. Тобто, система екологічної безпеки вимагає адекватної системи управління екологічним станом навколишнього середовища.

Екологічна безпека – це стан навколишнього середовища, за якого гарантується запобігання погіршенню екологічної ситуації та виникненню небезпеки для здоров'я людини.

Це ступінь відповідності фактичних кількісних і якісних параметрів стану навколишнього природного середовища його оптимальним (або допустимим) параметрами з точки зору збереження здоров'я людей і забезпечення протягом тривалого періоду сталого розвитку людської цивілізації й усієї біосфери в цілому. Чим більший ступінь відповідності, тим сприятливіша екологічна ситуація і менша ймовірність виникнення загроз, отже вищий рівень екологічної безпеки.

Сама система екологічної безпеки являє собою сукупність законодавчих, медичних та біологічних заходів спрямований на підтримку сталості та рівноваги між природним середовищем і антропогенним навантаженням. Завдяки цим заходам забезпечується мінімальний рівень негативних впливів господарської діяльності людини на стан навколишнього середовища, життєдіяльність та здоров’я населення при збереженні високих темпів розвитку промисловості, сільського господарства та інших галузей діяльності.

Механізми екологічної безпеки містять такі складові: 1. Комплексну екологічну оцінку територій (визначення факторів екологічної небезпеки, районування територій, ведення кадастрового обліку та ін.). 2. Екологічний моніторинг (нормування впливів на складові біосфери, контроль основних джерел забруднення навколишнього середовища, контроль параметрів навколишнього середовища та ін.). 3. Управління організаційними рішеннями (формування ефективної управлінської політики, попередження та мінімізація негативного впливу антропогенних факторів на навколишнє середовище, розробка та вдосконалення існуючих методів зменшення впливу на навколишнє середовище).

До числа основних глобальних факторів порушення природної рівноваги навколишнього середовища відносять: збільшення використання природних ресурсів і скорочення їх запасів; зростання чисельності населення; деградація складових біосфери; глобальне потепління; збільшення антропогенного впливу внаслідок господарської діяльності людини; недостатність методів і заходів для переходу до раціонального та стійкого розвитку територій.

Якість навколишнього середовища забезпечується ефективним рівнем реалізації екологічної безпеки, скерованим на мінімізацію екологічних ризиків і зниження техногенного впливу на природу. Це досягається екологічно й економічно раціональним управлінням природоохоронними і ресурсозберігаючими напрямами діяльності організацій, що дозволяє усвідомлено та цілеспрямовано проводити роботу щодо забезпечення екологічної безпеки практичної діяльності організацій. Вирішуючи основні завдання управління екологічними, природоохоронними, ресурсозберігаючими сторонами діяльності, організації впливають на навколишнє середовище. Основні цілі системи управління екологічною безпекою в організаціях: мінімізація негативного впливу виробничої та господарської діяльності; досягнення високого рівня екологічної безпеки при здійсненні експлуатаційної діяльності. Реалізація цих завдань повинна бути узгоджена зі здійсненням основних виробничих цілей. Система управління охороною навколишнього середовища в якості невід'ємної частини загальної системи управління організації має постійний характер.

Список використаних джерел

1.Данилов-Данильн В.И. Перед главным вызовом цивилизации. Взгяд ыз России / В.И. Данилов-Данильян, К.С. Лосев, И.Е. Рейф. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 224 с. 2.Земля тревоги нашей. По материалам доклада о состоянии окружающей природной среды в Донецкой области в 2006 году / [под ред. С. В. Третякова]. - Донецк: «ЦЭПИ «Эпицентр ЛТД», 2006. – 108 с. 3.Батлук В.А. Основы экологии / В.А. Батлук. – К.: Знання,2007. – 519с. 4.Сухарєв С.М. Основи екології та охорони довкілля /С.М.Сухарєв, С.Ю. Чундак, О.Ю.Сухарєва.-К.: Центр навчальної літератури. – 2006. – 394 с. 5.Удод В.М. Регионально-экологический поход к оценке возможных последствий загрязнения водного басейна р. Кальмиус / В.М. Удод, Е.Г. Жукова // Химия и технология воды. – 2015. – Вып. 1, том 37. – с. 93-99.

Я. О. Бариш, В. О. Пермінов

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ

Настання епохи «цифрової інформації» породжує новітні способи здійснення терористичної діяльності – інформаційного тероризму. В даний час для терористів легко уразливі практично всі комп’ютерні засоби створення, обробки, передачі та зберігання інформації [3].

Прийоми інформаційного тероризму застосовуються для вирішення широкого кола завдань як локального, так і стратегічного характеру. Особливу небезпеку в сучасних умовах становить використання значного рівня інформаційного розвитку держави в цілях, спрямованих не на загальне благо. Інформаційний тероризм являє собою загрозу безпеці людства, порівнянну з ядерною, бактеріологічною та хімічною зброєю, причому ступінь цієї загрози в силу своєї новизни не має достатньо точної характеристики. У загальному розумінні поняття «інформаційний тероризм» визначається як злиття фізичного насильства з активним використанням інформаційних систем, а також умисне зловживання цифровими інформаційними системами, мережами або їх компонентами з метою сприяння здійсненню терористи-

чних операцій або акцій [4]. Інформаційний тероризм застосовується у різних сферах, що охоплюють політичні, філософські, правові, релігійні, естетичні та інші погляди та ідеї, тобто в духовній сфері, де присутня боротьба ідей.

Суб'єктами інформаційного тероризму можуть бути: 1) спецслужби та інституції; 2) вітчизняні та міжнародні ЗМІ; 3) певні екстремістські угрупування.

У свою чергу, інформаційний тероризм розподіляється на: 1) інформаційно-психологічний тероризм (контроль над ЗМІ з метою поширення дезінформації, чуток, демонстрації могутності терористичних організацій); 2) інформаційно-технічний тероризм (завдання збитків окремим елементам і всьому інформаційному середовищу супротивника в цілому: руйнування елементної бази, активне придушення ліній зв'язку, штучне перезавантаження вузлів комунікації) [1].

У світі існують приклади досить ефективних систем протидії інформаційному тероризму. Сьогодні провідні міжнародні актори, такі як США та ЄС, беруть участь у розробці засобів боротьби с цим явищем. Національна політика США в галузі захисту інформації формується Агентством національної безпеки, а найважливіші стратегічні питання інформаційної безпеки розглядаються Радою національної безпеки з виданням директив Президента США [2]. Просунувся у сфері боротьби з інформаційним тероризмом також Європейський союз. Знання та досвід, накопичені країнами Європейського союзу, можуть відіграти важливу роль у досягненні глобальної міжнародної безпеки.

Діяльність з протидії інформаційного тероризму здійснюють не тільки окремі держави, а й їх блоки, зокрема НАТО. Так, важливість даної проблеми знаходить відображення у всіх керівних документах блоку, прийнятих в останні роки. У стратегічну концепцію НАТО вперше включено положення про інформаційний простір як нову сферу військової діяльності альянсу.

Діяльність ООН із запобігання інформаційному тероризму спрямована на розробку міжнародно–правової бази для протидії протиправному використанню науково–технологічного прогресу терористичними угрупованнями та організованою злочинністю. Проблема інформаційного тероризму в контексті формування глобального інформаційного суспільства стала актуальною для діяльності спеціалізованих установ ООН, зокрема, ЮНЕСКО та МСЕ, враховуючи гуманітарні та технічні програми та проекти організацій.

Отже, можна зазначити, що інформаційний тероризм – це феномен, який активно розвивається та поширюється у світовому масштабі. Інформаційний тероризм як сучасне явище становить серйозну загрозу безпеці та життєво важливим інтересам як окремих особистостей, так і цілих держав. Очевидно, що застосування терористами новітніх досягнень науки і техніки сильно розширює їх руйнівні можливості, дозволяє залучати до себе загальну увагу і тримати людей в постійному страху. Протистояти таким викликам можливо лише скоординованими зусиллями міжнародного співтовариства.

Список використаних джерел

1. Бойченко О. В. Медіа-тероризм: особливості сучасних ознак інформаційній безпеці / О. В. Бойченко // Інтегровані інтелектуальні робото технічні комплекси (ПРТК-2009): Друга міжнародна наук.-практ. конф. (25–28 травня 2009 р.). – К.: НАУ, 2009. – С. 230–232. 2. Бусол О. Інформаційнабезпека США: законодавчерегулювання та перспективиспівпраці для України. Інтернет-сайт Центру дослідженьсоціальнихкомунікацій НБУВ URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2988:informatsijna-bezpeka-ssha-zakonodavche-regulyuvannya-ta-perspektivi-spivpratsi-dlya-ukrajini&catid=8&Itemid=350. 3.Газизов Р.Р. Информационныйтерроризм // Материалы Международной научно-практической конференции 16–17 октября 2003 г. Часть I. – Уфа: РИО БашГУ, 2003. – 280 с. 4. Jerrold M. From Car Bombs to Logic Bombs: The Growing Threat from Information Terrorism / M. Jerrold // NATO Library at:TERRORISM_AND_POLITICAL_VIOLENCE, vol. 12, no. 2, Summer 2000, P. 97–122.

А. О. Борисенко

КІБЕРБЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Сьогодні інформаційна сфера сприймається як «system-building» фактор для сучасного суспільства, що динамічно розвивається. Інформація суттєво впливає на політичні, економічні, культурні, ідеологічні сфери держави та елементи безпеки життєдіяльності націй та людей. Все вищезазначене підкреслює важливість інформаційної безпеки в системі національної безпеки.

Інформаційна безпека - це стан національної спільноти, де гарантується всебічний захист людини, суспільства та держави від різного роду інформаційних ризиків та загроз. Отже, інформаційна безпека - це складний процес для поступового подолання будь-якого інформаційного ризику. Виклики та загрози, з якими стикається інформаційна безпека, визначають конкретний зміст практичних кроків та заходів, що забезпечують національний рівень безпеки.

Питання забезпечення безпеки громади є життєво важливим для реалізації національних інтересів та розвитку національної політики, спрямованої на збереження та відтворення соціальної системи.

Інформаційна безпека є новим елементом національної безпеки, результатом процедури інформатизації. За останні роки розвиток інформаційної сфери набув виняткового значення в складних і суперечливих процесах глобалізації. В даний час багато найважливіших інтересів людини, суспільства та держави істотно визначаються кількісними та якісними характеристиками інформації, яка їх оточує. Це пояснюється тим, що інформаційна безпека є найважливішим елементом національної безпеки, який проник у всі інші види безпеки. Пріоритет того чи іншого виду безпеки визначається через потребу у функціонуванні та розвитку громадян; широкий спектр небезпек та загроз для суспільства, держави та міжнародної громади, яким можна протистояти та протидіяти за допомогою певної системи безпеки та опору.

У ст. 17. Конституції України зазначено: «Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу». Інформаційну безпеку слід розуміти як сукупність засобів забезпечення інформаційного суверенітету України, захист інформаційної сфери від зовнішніх і внутрішніх інформаційних загроз. Ця безпека має включати ефективну протидію сукупності інформаційних загроз. Головна інформаційна загроза національній безпеці – це загроза впливу іншої сторони на інформаційну інфраструктуру країни, інформаційні ресурси, на суспільство, свідомість, підсвідомість особистості, з метою нав'язати державі бажану (для іншої сторони) систему цінностей, поглядів, інтересів і рішень у життєво важливих сферах суспільної та державної діяльності, керувати суспільно-політичною поведінкою та розвитком у бажаному для іншої сторони напрямку.

Важливо звернути увагу на те, що інформаційна безпека передбачає не тільки ефективний захист від інформаційних загроз та викликів, але також нормальний розвиток інформаційної реальності, коли ця реальність буде захищена від нових інформаційних загроз.

У сучасному світі, через надшвидку зміну навколишнього середовища, на перший план інформаційної безпеки виходить кібербезпека. Хоча кіберпростір не має фізичного кордону, країни часто формулюють кіберстратегії безпеки залежно від власних ідей та власної безпеки.

При аналізі стратегій кібербезпеки європейських країн, ми можемо бачити,

що в багатьох країнах, у ранні часи, розвиток їх національної кіберстратегії починався з погляду на інформаційне суспільство та його безпеку, тоді як інші країни мали різні підходи: критичний, інформаційний, інфраструктурний та питання їх безпеки. Сьогодні багато країн мають другу, а то й третю, розроблену та оновлену стратегію національної кібербезпеки, але всі стратегії дуже різні.

Коли країна розвиває свою кіберстратегію безпеки на національному рівні, дуже важко визначити, які питання охоплюються конкретною стратегією, як та в якій формі стратегія покликана відповісти на кібервиклики.

Стратегія кібербезпеки - це інструмент досягнення цілей національної інфомаційної безпеки, проте це не є панацеєю від усіх загроз. Саме тому національна кіберстратегія безпеки повинна бути узгоджена з іншими стратегіями, які покликані підтримати безпеку країни.

Список використаних джерел

1.European Network and Information Security Agency (ENISA). (2016). https://www.enisa.europa.eu/publications/ncss-good-practice-guide/at_download/fullReport. 2.National Information Policy, http://merega.org.ua/law/projects/derzhpolityka. 3.Suprun, V. M. (2009), Information sovereignty as part of information security: theoretical and legal aspects, http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vkhnu/Pravo/2009. 4.The Law of Ukraine (1992), «On information,» http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2657-12.

Л. А. Бєлоус

БЕЗПЕКА ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Питання забезпечення безпечного існування людини набрало великої актуальності у XXI столітті. Це пов'язано з глобалізацією світу та появою нових викликів, небезпек та загроз, що набувають глобального характеру. Окрім традиційних небезпек таких як війни, політична нестабільність, природні катаклізми, епідемії – з'явилися нові загрози та небезпеки. Стрімко почали поширюватися міжнародний тероризм та злочинність, значно погіршився екологічний стан навколишнього середовища, де перебуває людина, відбувається різка зміна клімату планети, вичерпуються природні ресурси, відбуваються масштабні техногенні аварії та катастрофи, змінюється спрямованість демографічних процесів, всеосяжно розповсюджується наркоманія та алкоголізм серед населення багатьох країн світу.

Безпека у свідомості людини в більшій мірі ототожнюється з її психологічним станом : почуттям перебування в безпеці, відсутністю тривоги та переживання, стабільністю. Тож поняття «безпека особистості» можна визначити як стан захищеності життєво важливих інтересів людини. що є суб'єктом соціальних відносин, та виступає необхідною умовою її існування та розвитку [2]. Процес глобалізації створив ланку нових глобальних загроз для життєво важливих інтересів особистості і суспільства загалом. Світове співтовариство намагається знайти рішення задля усунення таких загроз. Поставлена проблема вимагає широкого аналізу, наукового осмислення, використання нових стратегій та підходів, пов'язаних із забезпеченням безпеки в широкому розумінні.

Сучасні підходи до усунення небезпеки вже меншою мірою орієнтовані на військово-політичні процеси у світі. Увага акцентується на проблемах пов'язаних із глобалізацією політики і економіки, поставками енергоресурсів, регіональною, політичною нестабільністю, злочинністю, тероризмом, корупцією, бюрократією, незаконним наркотрафіком, деградацією середовища перебування людини, поширенням хвороб і епідемій . Наглядним прикладом останньої небезпеки стала поява

Covid-19. Світове співтовариство вчиться ліквідувати подібні загрози шляхом прийняття спільних рішень та демонстрації новітніх підходів до вирішення проблем сучасного століття [3].

Процеси глобалізації багато в чому визначають характерні способи забезпечення безпеки. У ході демократизації, модернізації, відкритості, що підсилюється, суспільства і держави, становлення інформаційного суспільства існує велика ймовірність наростання різноспрямованої поведінки людей, прояву конструктивної та деструктивної поведінки різних політичних чинників. Це є однією з основних проблем, що може негативно позначитися на захищеності життєво важливих інтересів особистості. Вивчення глобальних загроз, їх впливу на безпеку особистості дасть змогу відкрити велике різноманіття зв'язків, які у своїй сукупності дозволять визначити не тільки нинішній стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, а й побачити його явну невідповідність умовам і вимогам.

Інформаційний прорив в технологічному прогресі є ще однією немало важливою проблемою і означає необхідність захисту людини від загрози інформаційного характеру. Всеосяжне використання інтернету і збільшення залежності від нього населення розвинених країн робить їх, таким чином, уразливими для багатьох видів атак, спрямованих на комп'ютерні мережі інформації, що зберігається в них.

Для вивчення системи забезпечення безпеки особистості варто використовувати різноманітні методи одержання, обробки, аналізу і узагальнення емпіричних даних при вивченні соціальних систем. Наприклад, порівняльний і комплексний методи або метод спостереження. Варто також звернути увагу на використання соціологічних методів: опитування, анкетування, інтерв'ю, що дозволить виявити думки не тільки фахівців, але й різних груп людей [1].

Висновки: з початком глобалізації сучасний світ став значно вразливішим. Збільшився спектр глобальних загроз системі безпеки, що одержав інтернаціональний характер. Забезпечення безпеки особистості в умовах глобальних динамічних змін варто будувати на основі системно мережевого підходу, відповідно до якого держава, суспільство, родину особистість повинні розглядатися як взаємозалежні елементи суспільної системи, що розвивається, переходячи від культури реагування до культури запобігання.

Список використаних джерел

1.Ларцев В. С. Феномен особистості як предмет вивчення суспільних наук голов. ред. В. Лях та ін. - К. 2002. 2.Рощин С. К. Психологическая безопасность: новый подход к безопасности человека, общества и государства / С. К. Рощин, В. А. Соснин. М. : Рос. монитор, 1995. 3.Циба В. Т. Соціологія особистості: системний підхід / В. Т. Циба. - К. : МАУП, 2000.-152 с. зб. наук. пр.

Науковий керівник: кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара П.Г.Петров

Є. О. Какатєєва

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОЛІТИКИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ НАТО

Система інформаційної політики НАТО є похідною від реалізації демократичного принципу громадянського контролю над військово-політичною сферою в умовах участі загальності в міжнародному військово політичному процесі. З підвищенням суспільного інтересу до діяльності Альянсу на початку 90-х років основна роль у виробництві інформаційної діяльності відводиться власним інститутам НАТО.

Основним органом проведення інформаційної політики Альянсу є Атлантичний Звіт, який публікує свої рішення і заяви для преси і широкої загальності. Крім Атлантичного Звіту, інформуванням громадськості займаються установи країн-членів НАТО [1].

Одну з провідних ролей в реалізації інформаційної політики Альянсу грає Бюро інформації та преси. Воно входить в число структур відділу Генерального секретаря. В ході реалізації різних особистих програм і заходів Бюро інформації та преси сприяє уряди країн НАТО і країн-партнерів у роз'ясненні політики і діяльності НАТО. Бюро підтримує тісні зв'язки з національними інформаційними органами і здійснює заходи, спрямовані на роз'яснення громадськості цілей, завдань і досягнень НАТО [1].

Основи політики НАТО з забезпечення безпеки так званим класифікованої інформації викладені в документі CV (2002) 49 «Безпека в організації Північно атлантичного договору (НАТО)». Класифікована інформація термін, використовуваний в законодавстві країн-членів НАТО щодо частини «вразливою» (sensitive) інформації, тобто інформації, яка вразлива до загроз, що виникають у зв'язку з несанкціонованим доступом до неї, і по цьому має потребу в захисті або хоча б обмеження доступу до неї. НАТО виділяє п'ять рівнів захисту інформації з обмеженим доступом: Cosmic TOP Secret (CTS); NATO Secret (NS); NATO Confidential (NC); NATO Restricted (NR); Unclassified but Sensitive [3].

Документ CV (2002) 49 встановлює основні вимоги до системи забезпечення фізичної, процедурної та технічної безпеки, в тому числі безпеки інформації.

Дотримуючись спільним зобов’язаннями, кожна країна-член НАТО надає інформації з обмеженим доступом власну оцінку, і, в залежності від того, як інші члени НАТО виконують прийняті на себе зобов'язання, визначає, яку саме інформацію зробити доступною для Альянсу. Тому будь-який відступ з боку одного або кількох членів від виконання їх зобов'язань може привести до скорочення обсягу і якості переданої їм інформації.

Основним принципом безпеки інформації в системі НАТО при цьому є те, що інформація повинна зберігати свою ступінь захисту протягом усього циклу її звернення, починаючи з джерела, а контроль за розподіленням і поширенням інформації повинен забезпечити відсутність її витоку [3; 4].

Важливим завданням НАТО є недопущення актів агресії в кіберпросторі, адже кібератаки частішають і стають все більш організованими і збитковими для державних установ, підприємств, об'єктів критичної інфраструктури, а також можуть досягти критичного рівня, який загрожує національному та Євроатлантичному процвітанню, безпеки і стабільності всієї світової спільноти. Джерелом таких атак можуть бути іноземні військові і розвідувальні служби, організовані переступні угруповання, терористичні групи [2].

Також, одним з органів управління кібернетичної безпеки (ОУКБ) відповідає виключно за узгодження діяльності області кіберзахисту в межах організації. ОУКБ НАТО керується Комісією з управління діяльністю в галузі кіберзахисту, до складу якої входять керівники політичних, оперативних і технічних органів НАТО, які відповідають за питання кіберзахисту. Вона є основним дорадчим органом Північноатлантичної ради з питань кіберзахисту і дає поради країнам-членам організації з усіх аспектів кіберзахисту [5].

Отже, в рамках забезпечення своєї інформаційної безпеки в НАТО розроблено грунтовну нормативно-правову базу. Розгалужена система нормативних документів та інститутів, що створенні для забезпечення інформаційної безпеки членів альянсу та, в цілому, організації, дозволяє ефективно реагувати на виклики,

що продукуються специфікою сучасних міжнародних відносин, саме в інформаційній сфері.

Список використаних джерел

1.Background information on the Alliance, its policies, activities and structures. Electronic resource. – Access mode: http://www.nato.int/cps/en'natohq/topics.html. 2.NATO Bucharest Summit. Declaration, 3 April 2008. Electronic resource. – Access mode: http://www.nato.int/docu/pr/2008/p08-049e.html. 3.NATO. Document 3-V (2002) 49: Security within tne North Organization (NATO) Electronic resource. – Access mode: http://statewatch.orgnews/2006/sep / nato-sec-classifications.pdf. 4.NATO. Lisbon Summit Declaration, 20 Nowember 2010. Electronic resource. – Access mode:http://www.nato.int/docu/pr/2010/p10- 049e.html. 5.Norh Atlantic Treaty Organization. Defending against cyber attacks. Electronic resource. – Access mode: http://www.nato.int/cps/en/natolive/ topics_49193.html.

Науковий керівник кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара П.Г.Петров

Д. О. Ковальова

ТРАНСФОРМАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ЄС: ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ КОРОНАВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ COVID-19

На сьогодні туризм є одним із видів економічної діяльності будь-якої країни, що стимулює розвиток елементів інфраструктури і зумовлює збільшення доходної частини бюджету за рахунок податків, а також має широкі можливості для залучення додаткових інвестиційних надходжень та сприяє зайнятості серед населення. Саме тому для України важливим є розгляд досвіду країн ЄС у відновленні туристичної галузі.

Єврокомісія підтримує європейський туристичний сектор такими заходами: забезпечення ліквідності туристичних підприємств шляхом державної допомоги; збереження робочих місць із фінансуванням до 100 мільярдів євро за програмою SURE; підключення громадян до місцевої туристичної пропозиції, просування місцевих пам'яток та туризму Європи як безпечного туристичного напряму [3; 4].

У даний час країни по всьому світу почали послаблювати обмеження, в тому числі Іспанія та Італія, що спонукало авіакомпанії почати планувати можливі авіаперевезення.

У той час як країни формують власні рішення щодо поїздок всередині країни, правила ЄС дозволяють вільне переміщення людей між кордонами, які залежать від темпів зростання випадків захворювань на COVID-19 у всьому світі. Поступове відкриття кордонів в Європі було запропоновано виконавчою владою ЄС з метою запустити туристичну індустрію. Деякі країни ЄС починають знову відкривати свої кордони, однак Австрія і Німеччина останніми погодилися зняти обмеження на поїздки.

З 15-го травня 2020 року на прикордонних пунктах проводять вибіркові перевірки, але вільне пересування відновилося з 15-го червня. Європейська комісія наголосила на тому, що передбачає спільну роботу країн з поступового усунення заборон на поїздки, при цьому контролюючи зростання випадків захворювань на COVID-19. Відкриття внутрішніх кордонів ЄС буде відбуватися поетапно з місцями призначення, в яких передбачено вжиття таких заходів: тестування та відстеження випадків захворювань на COVID-19, а також жорсткий контроль за транспортом, проживанням та дозвіллям.

20 травня 2020 року Агентство з авіаційної безпеки Європейського союзу (EASA) та Європейський центр з профілактики та контролю захворювань (ECDC)

офіційно опублікували документ, в якому визначено заходи щодо забезпечення безпеки здоров'я авіапасажирів і авіаційного персоналу за умови відновлення авіаперевезень [2].

Так, зокрема, Іспанія для відновлення туристичної діяльності, реалізувала ряд нормативно-правових кроків, що базуються на основі трьох принципів: епідеміологічні дані повинні підтримувати зменшення обмежень мобільності як у межах країни, так і на кордонах ЄС, а також, залежно від ситуації для третіх країн; заходи щодо відкриття країни будуть узгоджені з державами-членами ЄС з точки зору стандартизованих протоколів охорони здоров'я як з питань охорони здоров'я, так і по всьому туристичному ланцюжку; усі дії будуть вживатися в передбачуваних рамках безпеки. Посібники та рекомендації, затверджені Європейською Комісією стосовно цього будуть важливим орієнтиром.

Іспанське агентство повітряної безпеки (іспанське абревіатура: AESA) та Європейський центр запобігання та контролю захворювань (Aena) опублікували свої рекомендації щодо відновлення сектору, які хочуть зробити обов'язковими. Заходи застосовуватимуться як до Aena, так і до приватних керівників цивільного руху, а також до авіакомпаній та операторів повітряних суден та пасажирів на національній території. AESA буде наглядовим органом, який відповідатиме за виконання цих заходів всіма операторами [1].

З цією метою Aena вже представила План оперативного відновлення авіасполучення, який буде застосовуватися у два етапи:

Перший етап, поки пандемія триває будуть застосовані заходи для гарантування безпечних умов за допомогою очищення та дезінфекції, вивісок, встановлення інформаційних панелей, повідомлень через систему публічної адреси та інформації на веб-сторінці та через соціальні медіа. Доступ для людей, які супроводжують пасажирів, буде обмежений у терміналах, заохочується онлайн-реєстрація та змінюється контроль безпеки.

Другий етап передбачає здійснення низку інвестицій, як у технологічний розвиток, так і в інфраструктуру, що дозволить застосувати постійні заходи соціальної дистанції.

Туризм, один з найбільш динамічних і трудомістких секторів нашого часу, виявився в числі найбільш постраждалих внаслідок нинішньої кризи. Даний сектор найбільшою мірою відчув удар пандемії, різко впав попит на подорожі та доходи.. Керівництво країн ЄС вважають, що саме туризму повинен бути відданий пріоритет у планах відновлення економіки ЄС та необхідно виробляти спільні рішення для виведення туристичної галузі з кризи і плани протидії подібним ризикам в майбутньому.

Головними діями що вживаються урядом Іспанії для відновлення туристичної галузі було відкриття внутрішніх кордонів у Європі та реалізація пілотних проектів щодо безпечних коридорів до зняття обмежень на кордонах для громадян з Шенгенської зони.

Дії вжиті Європейською комісією щодо відновлення туристичного сектора не тільки відновлюють вже діючу систему туризму а й покращують її. Лише колективними зусиллями і за допомогою міжнародного співробітництва можливо перетворити туризм, збільшити його внесок в реалізацію Порядку денного на період до 2030 року та зробити його інклюзивним та нейтральним сектором, який буде активно використовувати інновації, брати до уваги цінності і враховувати потреби й інтереси.

Список використаних джерел

1.El BOE publica las medidas de flexibilizaciónen la fase 3 del Plan para la transiciónhacia una nueva

normalidad. https://www.boe.es/boe/ dias/2020/05/30/pdfs/BOE-A-2020-5469.pdf (дата звернення: 01.03.2021). 2.EASA ECDC COVID-19 Aviation Health Safety Protocol. https:// www.easa.europa.eu/document-library/general-publications/covid-19-aviation-health-safety-protocol (дата звернення: 01.03.2021). 3.COVID-19: Guidelines on the progressive restoration of transport services and connectivity. https://ec.europa.eu/info/files/covid-19-guidelines-progressive-restoration-transport-services-and-connectivity_en(дата звернення: 01.03.2021). 4.Tourism and transport: Commission's guidance on how to safely resume travel and reboot Europe's tourism in 2020 and beyond. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_854 (дата звернення: 01. 03.2021).

Науковий керівник: канд. політ. наук, доц. каф. міжнародних відносин ДНУ ім.Олеся Гончара П.Г.Петров

М. Ю. Пліс, В. М. Щербак

БЕЗПЕКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Результатом складної трансформації поняття «безпека» у сучасному світі стало поповнення дискурсу концепцією «людська безпека» (human security), що знаменує собою переніс фокусу у міжнародних відносинах від держави до окремих індивідуумів та спільнот.

Твердження, що безпека кожного окремого індивідуума автоматично походить від безпеки держави, більше не розцінюється як аксіома.

Відбувається зміна (а вірніше, доповнення) державоцентричного поняття «національна безпека» більш гуманістичним, мікроорієнтованим поняттям «людська безпека». Той факт, що цей концепт успішно інкорпорується в зовнішньополітичні стратегії багатьох країн та стає звичним терміном у безпековому наративі ООН та її агенцій, ЄС, інших міжнародних організацій та держав, є важливим показником її цінності та своєчасності.

Людська безпека як захист індивідуума від критичних загроз його існуванню та добробуту є актуальною у глобальному масштабі. Загрози людській безпеці численні: 1) від міжнародного тероризму до асиметричних конфліктів зі значними жертвами серед цивільного населення; 2) від стихійних явищ до проблем економічної та екологічної деградації.

Враховуючи взаємопов’язаний характер усіх цих загроз, людська безпека об’єднує їх в єдину систему, пропонуючи вирішувати їх комплексно, координуючи діяльність всіх тих агенцій, які займаються цими питаннями.

«Людська безпека» – міждисциплінарне поняття, яке походить з дисциплін міжнародні відносини, безпекові студії, дослідження конфліктів та миру, глобалізації та розвитку. Хоча використання терміна «безпека» може асоціюватись з воєнними аспектами (наприклад, безпека під час воєнних конфліктів), насправді ця парадигма пов’язана із цілою низкою чинників, зокрема невоєнного характеру. У такому розумінні поняття «людська безпека» було вперше концептуалізовано в Доповіді Програми розвитку ООН (ПРООН) від 1994 р., яка виділила сім основних елементів людської безпеки: 1) економічна безпека, 2) продовольча безпека, 3) медична безпека, 4) екологічна безпека, 5) безпека людини, 6) безпека спільнот, 7) політична безпека.

Людську безпеку можна визначити як захист «життєвого ядра всіх людських взаємодій шляхом, який забезпечує свободи людини та людську самореалізацію», «захист інтенсивних та масштабних загроз та ситуацій».

Тобто важливим критерієм для розуміння, що є людською безпекою, є поняття «життєвого ядра» – як набір основних потреб людини, котрі мають бути забезпечені.

Скористаймося наступною класифікацією загроз безпеки для відтворення

ідей необхідності звуження/розширення понятійного поля людської безпеки. Можна виділити кілька категорій загроз, із використанням диференціації між прямим насиллям (пряма загроза фізичному існуванню) та структурним (непрямі, опосередковані загрози існуванню та добробуту індивідуума).

З-поміж загроз безпеці можна виділити: 1. Пряме насилля; 2. Структурне насилля держави щодо її громадян (умисні загрози без використання насилля); 3. Структурне насилля однієї соціальної групи над іншою; 4. структУрне насилля, викликане атрибутами світового порядку (імперіалізм, відносини «центр-периферія»); 5. Загрози природного характеру, що не мають людського агента (тобто виникають незалежно від волі людей)

Якщо адвокати для вузького тлумачення людської безпеки пропонують звести її поняття до першої категорії, тобто лише до прямого насилля над особою, то прихильники широкої версії розширюють її у різних варіаціях, зокрема, і до включення всіх тих загроз, що мають визначальний негативний ефект на життя та розвиток людини.

Таким чином, концепція людської безпеки змінює наголос та зміст військових операцій, наголошує на «гуманізації безпеки». Вона має нормативну, дискурсивну та практичну цінність, оскільки інструктує стосовно того, чого потрібно досягати в сфері безпеки та як це робити. З методологічної точки зору концепція людської безпеки не є монолітною теорією, скоріш, це філософська нормативна платформа для всіх тих, хто вважає, що людина та її інтереси мають бути «точкою відліку» у процесі вироблення зовнішньої політики, як і всіх міжнародно-політичних процесів.

Концепція людської безпеки є надзвичайно корисним аналітичним інструментом, що підкреслює новий, значною мірою транснаціональний характер міжнародних відносин та виводить людину у центр системи глобального управління як основного референта та агента.

Список використаних джерел

1. Мягченко О.П. Безпека життєдіяльності людини та суспільства. Навч. пос. / О.П. Мягченко. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 384 с. 2. Козяр М.М. Основи охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту населення. Навч. пос. / М.М. Козяр, Я.І. Бедрій, О.В. Станіславчук. – К.: Кондор, 2014. – 458 с. 3. Яким Р.С. Безпека життєдіяльності людини. Навч. пос. / Р.С. Яким. – Львів: Видавництво «Бескид Біт», 2005. – 304 с. 4. Скобло Ю.С. Безпека життєдіяльності. Навч. пос. / Ю.С. Скобло, Т.Б. Соколовська, Д.І. Мазоренко, Л.М. Тіщенко, М.М. Троянов. – К.: Кондор, 2003. – 424 с.

Л. М. Поліщук

БІОРІЗНОМАНІТТЯ ТА ЕКОЛОГІЯ

У роботі розглядається та аналізується стан екології і біорізноманіття на території України.

Метою роботи є аналіз даних про збереження біологічного біорізноманіття, як основи самої сутності біосфери, що забезпечує біологічну основу життя, як сховища генетичного матеріалу тваринного і рослинного світу.

Гостра необхідність у розгляді даної теми викликана тим, що у сучасному техногенному середовищі, недбайливе відношення до екології, приводить до депопуляції біосфери планети Земля. В свою чергу здорові екосистеми та багате біорізноманіття є основою життя на нашій планеті, воно описує різноманіття життя, що знаходиться в навколишньому середовищі, від генів до екосистем. Важливо зазначити, що біорізноманіття підтримує саме життя, екосистеми можна

збирати з економічною вигодою, як їжа та сировина, воно може забезпечити непрямі економічні вигоди, такі як боротьба з повенем чи відходами, водні системи. Біорізноманіття – це тканина життя, складовою частиною якої є ми і від якої ми повністю залежимо.

Беспосередньо біорізноманіття має економічне та соціальне значення для відпочинку, естетичну та духовну цінність. Для її збереження на нашій планеті була відкрита Конвенція для підписання на Саміті Землі у Ріо-де-Жанейро у 1992 році та набула чинності у грудні 1993 року. Україна підписала Конвенцію у 1992 році, ратифікувала у 1994. 192 країни та Європейський Союз є сторонами Конвенції. Конвенція про біорізноманіття – міжнародна угода щодо збереження біологічного різноманіття, сталого використання його компонентів та рівного розподілу вигоди від використання генетичних ресурсів. Конвенція розроблена та прийнята для відповіді на всі загрози біорізноманіттю та екосистемним послугам, включаючи загрози від зміни клімату, шляхом наукових досліджень, розробленням інструментів, стимулів та процесів передачі технологій, практик та повного залучення відповідних зацікавлених сторін, включаючи місцеві спільноти, молодь, та бізнес [2].

Займаючи менше 6% площі Європи, Україна володіє не менше 35% її біорізноманіттям і за цим показником випереджає майже всі європейські країни. Україна має значний потенціал біорізноманіття і може розглядатися як один з потужних резерватів для відновлення біорізноманіття усієї Європи. Географічне положення України, її фізико-географічні умови сприяли формуванню багатого рослинного і тваринного світу, що налічує більше 70 тис. видів (за оцінками експертів, ще не описано одну третину видів, здебільшого грибів і комах) [1].

На жаль, видове багатство як тваринних істот, так і рослин швидко зменшується в наслідку антропогенного навантаження на навколишнє середовище. Приблизно 8,3% рослин, 31,1% ссавців, 19,7% птахів, 38% рептилій, 26,3% амфібій перебувають під загрозою зникнення. До першого видання Червоної книги України (1980) було занесено 151 вид вищих рослин і 85 видів ссавців. До другого, чинного, видання Червоної книги України (тваринний світ - 1994 рр, рослинний світ - 1996 рр.) включено вже 541 вид рослин і грибів та 382 види тварин. Істотне збільшення (у 4,5 рази) кількості рідкісних рослин і тварин, таких видів, які перебувають під загрозою зникнення, зумовлене збільшенням антропогенного тиску на природні екосистеми і свідчить про збереження тенденцій до втрати живої природи.

Біорізноманіття швидко скорочується у зв’язку з такими чинниками як: зміни у землекористуванні, зміни клімату, інвазійні види, надмірна експлуатація та забруднення довкілля. Такі природні, або частіше викликані людиною чинники, що називаються каталізаторами, здебільшого, взаємодіють і підсилюють один одного [1].

На сьогодні стан природи в Україні – критичний, а в деяких її регіонах деградація має незворотний характер. Через те, що структура господарства України, яка розвивалася десятиліттями, в багатьох регіонах не відповідала їх інтегральному потенціалу. При цьому не враховувались єфективні потреби й інтереси людей, які тут проживали, та екологічні можливості конкретної території. Провідними галузями господарства є енергетика, гірничо- та вугледобувна, хімічна промисловість, машинобудування. Фізично й морально застаріле устаткування в цих галузях обумовило інтенсивне використання енергії, води, землі та інколи не контрольовані викиди забруднюючих речовин у всі компоненти природи. Щорічно в процес виробництва залучається біля 1,5 млрд. т. первинної сировини, а обсяг відходів цих галузей промисловості становить біля 15 млрд.

В результаті міркування я прийшла до висновку про те, що через антропогенний фактор страждає екологія і біорізноманіття. Це зумовленно безпосередньо тим, що у сучасному, техногенному світі людство зосереджується більше на матеріальних здобутках, ніж на навколишньому середовищі. Велика кількість заводів, транспрорту, винищення рослин, тварин і забруднення водойм призводить іноді до незворотніх результатів, а так як людина також є частиною природи, то все це впливає на її здоров'я.

Список використаних джерел

1.Біорізноманіття. Національний екологічний центр України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=Біорізноманіття. 2.Конвенція про біорізноманіття. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://menr.gov.ua/content/konvenciya-pro-bioriznomanittya.html.

О. В. Путято, Д. А. Величко

ЭКСПОРТНЫЙ КОНТРОЛЬ – ЭЛЕМЕНТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ МИРОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Сближение стран в последнее десятилетие обусловило неминуемое образование интеграционных объединений. Такие объединения стран стали важны с развитием экономической сферы, это и привело к такому процессу как глобализация. Изменения в мире в 21 веке обусловили обострение таких мировых проблем как международный терроризм и распространение оружия массового назначения. Это стало результатом многих социально-экономических и политических явлений: развитием сферы вооружения, эскалацией военных конфликтов. Достижения различных отраслей науки стали применяться в целях, которые могут нанести вред мировому сообществу.

Одним из способов урегулировать возникшую проблему является экспортный контроль, который подразумевает комплекс мер по обеспечению установленного государством порядка осуществления внешнеэкономической деятельности в отношении определенной группы контролируемых товаров и технологий, которые могут быть использованы при создании оружия массового поражения, средств его доставки, иных видов вооружения и военной техники либо при подготовке и совершении террористических актов.

О необходимости применения экспортного контроля свидетельствуют статистические данные. В Беларуси в соответствии с законодательством товары двойного назначения учитываются в общий объем экспортируемых товаров. Объемы перемещения таких товаров по некоторым товарным позициям можно отследить в соответствии с Постановлением Государственного военно-промышленного комитета Республики Беларусь и Государственного Таможенного комитета Республики Беларусь 28 декабря 2007 г. № 15/137 (таблица 1) [3].

Таблица 1. Данные об экспорте товаров двойного назначения в Республике Беларусь за период 2019-2020 гг.

Код ТН ВЭД ЕАЭС	Количество	Стоимость (тыс. дол.)
8421 99	3 316 (тонн)	13 078
9027 80	95 584 (штук)	7 131
2928 00	950 (кг)	3,5
3212 90	44 382 (кг)	490
6401 92	30 232 (пар)	247

Примечание – Источник: собственная разработка на основе данных [4].

Исходя из данных таблицы, видно, что Республика Беларусь активно экспортирует товары двойного назначения, что может свидетельствовать об эффективности применения системы экспортного контроля.

В настоящее время система экспортного контроля внедрена в каждом государстве, ее соблюдение обеспечивается посредством как национального, так и международного законодательства, то есть государства вступают в комитеты, становятся участниками режимов и договоренностей. Данная система носит ограничительно-запретительный характер, то есть, основана на выдаче лицензий, что позволяет более эффективно осуществлять контроль за перемещением товаров, являющихся объектами экспортного контроля [1]. Однако для более эффективной работы системы государствам необходимо решить ряд проблем, возникающих при ее применении. Зачастую участие в различных договорах, комитетах препятствует созданию унифицированного правового регулирования для многих объединений стран. Например, государства–члены ЕАЭС участвуют в разных договорах. Еще одна не маловажная проблема – это непосредственное определение является ли товар объектом экспортного контроля, это следствие предыдущей проблемы: каждое государство само устанавливает перечень товаров двойного назначения и регулирует порядок отнесения товаров к такой категории. В качестве возможного пути преодоления может выступить возможность создания общего органа, который будет реализовывать систему экспортного контроля.

Не только государственный элемент системы экспортного контроля важен в функционировании системы. Значимым является наличие квалифицированных специалистов внутри производственной сферы, которые обеспечат соблюдение законодательства в данной области. Например, в Беларуси обучение проводится два раза в год на базе Государственного учреждения образования «Институт повышения квалификации и переподготовки руководителей и специалистов промышленности – Кадры индустрии» [2].

Таким образом, система экспортного контроля является важным элементом пресечения нелегального распространения товаров двойного назначения, а, следовательно, пресечения распространения товаров опасных для мирового сообщества. Это позволяет сохранить активность экономик стран в сфере торговли специфическими товарами, одновременно сохраняя мировую стабильность и спокойствие.

Список использованных источников

1.Государственный военно-промышленный комитет Республики Беларусь [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://vpk.gov.by – Дата доступа: 08.03.2021. 2.Государственное учреждение образования «Институт повышения квалификации и переподготовки руководителей и специалистов промышленности «Кадры индустрии» [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://ki.by: – Дата доступа: 05.03.2021. 3.Государственный таможенный комитет Республики Беларусь [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www.gtk.gov.by– Дата доступа: 02.03.2021. 4.Национальный статистический комитет Республики Беларусь [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www.belstat.gov.by: – Дата доступа: 04.03.2021.

Г. М. Хмель-Дунай

КОРЕКТИВИ У ПРАЦІ, ЩО ВНЕСЕНІ ДИСТАНЦІЙНОЮ РОБОТОЮ

Ми живемо в карантині вже тривалий час: обмежуємо соціальні контакти, змушені носити маски в громадських місцях, тримаємо безпечну дистанцію і, загалом, ми регулюємось умовами. Водночас у працівників змінилося ставлення до нових умов, обставин роботи.

Зміни в житті змусили відкрити інші, часто віддалені форми праці. В більшості випадків працівники та й роботодавці усвідомили, що катастрофічно не вистачає комп'ютерів з повною комплектацією елементів для виконання праці у дистанційному режимі, часто перевантажені інтернет-мережі.

Зараз, коли карантинні умови пом'якшуються, громадськість починає готуватися до нового іспиту - повернення до роботи. Але чи можна відтворити сценарій, який ми мали до цього часу, і повернутися до роботи, яку залишили 13 березня 2020 року?

Ситуація здається нам сьогодні критичною, ми не звикли до іншої рутини. Навпаки, у всіх сферах життя ми дали можливість основним людським свободам і привілеям працювати на нас. Ми звикли вголос заявляти про свої цінності, свої права, свої побажання.

Ми вільні у виборі не лише вдома, а й на роботі. Точніше, ми звикли до нової форми професійної діяльності, бо наша реальність змінилася за останній рік.

Тепер ми можемо практикувати свої цінності та свободи між собою і через нескінченні робочі зустрічі на різних онлайн-платформах. Така фундаментальна зміна шокувала багатьох з нас. Слід визнати, що пандемія змінила як робітників, так і роботодавців.

І хоча зараз ми з нетерпінням чекаємо повернення до попередніх умов роботи на робочому місці, у свідомості кожного з нас виникає одне і те ж питання: як все буде? Які пріоритети будуть важливими для наших співробітників? І які ризики готують нас, роботодавців? Ось кілька прогнозів.

Страх - одна з найважливіших речей, яка останнім часом впливає на людей. Ми стежимо за новинами про пандемію в ЗМІ вже рік. Нас турбує не лише статистика хворих і, на жаль, померлих - не менше занепокоєння формується у моделі, чи буде робота в нових умовах цілковито безпечною? Чи не потрапляє наша робота географічно в ризикований район, чи ми матимемо багато контактів з людьми, чи ми взаємодіємо з членами групи ризику? Страх перед власним і близьких здоров'ям, вплив карантинних умов на економіку, страх перед робочим місцем - це постійний стрес, з яким ми стикаємося зараз. За словами професора Еріка Гордона (США), який розглядав питання повернення на роботу, як процес, що проходитиме хвилями - безсумнівно, що плутанина серед робітників буде супроводжуватися зневірою та дилемою роботодавців щодо задоволення потреби працівників у нових психологічно модифікованих обставинах. Тож ясно одне, страх після карантину не зникне - до нього потрібно готуватися вже зараз.

Змінилося ставлення до роботи. Незважаючи на труднощі на початку, із запровадженням карантину, робота на дистанції виявилася нездоланним викликом, про що свідчать послуги багатьох професій - від лікарів до священиків. Однак одні зрозуміли, що люблять свою роботу, а інші, навпаки, не хотіли б туди повертатися. Є третя група, яка сподівається, що вони матимуть різні умови праці на робочому місці - безпечніші та гнучкіші. Наприклад, відтепер розпорядок буде вільнішим, завдання виконуватимуться вибірково, ви хочете з дому, хочете з офісу, а якщо ви вже в ньому, відтепер усе знаходиться лише на безпечній відстані. Для нас вже не існує старої реальності – працівники чекають змін бо вони змінилися самі. Не дарма термін «новий працівник» останнім часом став поширеним у спілкуванні, заявляючи, що те, що було раніше, вже не діє.

Перспективи майбутнього: очікування та тривога. Стільки внутрішніх та зовнішніх змін за короткий проміжок часу закономірно змушують нас задуматись про перспективи майбутнього. Експерти попереджають, що після проведення карантинного тесту в нашій країні компаніям з низько кваліфікованими рутинними

працівниками буде в них потреба все менше, а людські контакти заміняться технологічними рішеннями, які зараз переживають справжній ренесанс. Крім того, припускають, які професії взагалі знадобляться, а які залишаться за бортом. Очевидно, що цей час принесе суттєві зміни на ринку праці - роботодавці повинні не лише приймати їх самі, а й належним чином доносити їх до своїх працівників.

Підвищена лояльність до роботодавця. Якщо минулого року дані опитувань в Україні оголосили, що працівники набагато частіше, ніж раніше, приймали рішення перейти на інше робоче місце і розглядали можливість зробити це швидко, то період карантинних обмежень та нових умов роботи дав можливість переосмислити цінності.

Невизначеність щодо економічної ситуації заохочує інстинкти виживання і, природно, змушує нас наслідувати тих, хто піклується про нас. Працівники, які зберегли роботу, будуть вдячні за зусилля роботодавця, але в такій ситуації відповідь роботодавця не менш важлива.

Оцінивши всі ці зміни, важливо своєчасно поставити запитання: що важливо для нас - наших співробітників, зараз? Відповіді можуть бути дуже несподіваними. Зрештою, ми все ще не розуміємо емоційного впливу, який ця пандемія справила на людство, але якщо ми не запитаємо, ми, мабуть, ніколи не дізнаємось про це.

Е. І. Шелудько

ПІДТРИМКА ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ВИРОБНИЦТВА ЗАДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

ООН називає глобальні зміни клімату найбільшою загрозою природі й людству у XXI столітті. Значного згубного впливу завдають наслідки від забруднення довкілля промисловістю, і, насамперед, від викидів парникових газів. Загальновідомо, що при виробництві лише п'яти видів промислової продукції – сталі, алюмінію, цементу, пластмаси та паперу – формується 55% усіх промислових викидів парникових газів. Забезпечення екологічної безпеки та зменшення промислового забруднення стають предметом посиленої уваги як громадськості, так і урядів різних країн світу.

У світі вже напрацьовано низку підходів до боротьби з глобальними змінами клімату через запровадження більш чистого виробництва, що тісно пов'язане із впровадженням нових ефективних технологій, екологізацією виробничих процесів, ощадністю виробництва. Основи для прогресу у цьому напрямі створюють «зелені» зміни щодо запровадження нової моделі економічного розвитку Європи та в світі загалом. Серед останніх міжнародних документів, що започаткували ці зміни, слід зазначити: **Паризьку угоду**, якою передбачені зобов’язання щодо зменшення викидів парникових газів для усіх держав світу незалежно від рівня економічного розвитку; Глобальні цілі сталого розвитку людства щодо розкриття можливостей впровадження раціональних моделей споживання та виробництва, раціонального використання природних ресурсів та здійснення невідкладних заходів в зв’язку зі змінами у задоволенні потреб сучасного та майбутнього покоління людей; Європейську програму захисту клімату («Зелена угода (Green Deal) для Європи»), що покликана трансформувати розвиток Європи шляхом сталого зеленого переходу; Саміт ООН щодо заходів в області зміни клімату 2019 року, на якому було прийнято «кліматичний виклик» та заяв-

лено про необхідність призупинення негативних наслідків зміни клімату; Всесвітній економічний форум – 2020 у Давосі з висновками щодо спільної відповідальності держави, суспільства і бізнесу задля життя на безпечній планеті.

Не залишається осторонь глобальних процесів і Україна, яка, у світлі виконання основних положень світового порядку денного, має на меті підвищувати свою стійкість до сучасних і майбутніх викликів, і насамперед, в питаннях реформування кліматичної політики та захисту довкілля, що пов'язані із розвитком більш чистого виробництва. На основі дослідження особливостей сучасного етапу в розвитку вітчизняної промисловості щодо застосування технологій більш чистого виробництва визначено пріоритетні напрями удосконалення управління екологічною діяльністю на промислових підприємствах, що передбачають, виконання ними нових природоохоронних вимог щодо впровадження інтегрованого дозволу для регулювання промислового забруднення; вимог щодо використання достовірних та точних даних стосовно якості атмосферного повітря; вимог щодо здійснення моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів; використання промислових відходів у якості вторинних ресурсів; проходження підприємствами процедур ОВД та СЕО.

Окремої уваги, на наш погляд, заслуговує і проблема випуску екологічно безпечної продукції, яка зумовлює необхідність підвищення ефективності використання матеріалів, що випускаються вітчизняною промисловістю. Забезпечити цю ефективність мають, передусім, підприємці, що використовують матеріали у своєму виробництві, а також кінцеві споживачі продукції. Специфіка нової філософії використання матеріалів полягає, по-перше, у витрачанні мінімуму ресурсів при виробництві продукції, а, по-друге, у загальному скороченні обсягів виробництва матеріалів завдяки більш тривалому терміну їхньої експлуатації, можливості вторинного використання та переробки. Водночас, при нарощуванні ефективності виробництва та використання матеріалів, незмінними залишаються такі вимоги: 1) вимоги до безпечності матеріалів мають бути цільовими, що стане запобіжником для необґрунтованого використання надлишкових їх обсягів; 2) нормативи зі стимулювання ефективного використання матеріалів мають базуватися не на економії, а на потребі у зниженні шкідливих викидів; 3) відповідальність бізнесу, держави та споживачів щодо забезпечення переходу до використання екологічно стійких матеріалів.

Необхідність екологічно стійкого підходу до використання матеріалів залежить від продуманої державної політики, що в майбутньому слугуватиме орієнтиром для формування нормативних вимог до виробництва, обробки та переробки промислових матеріалів. Це потребуватиме застосування нових інструментів екологічної політики держави, зокрема, в оподаткуванні, субсидуванні та інвестуванні, для стимулювання інноваційних підходів до розроблення екологічно стійких матеріалів, а також створення й впровадження нових стандартів для промислової продукції – «стандартів мінімального терміну служби та екодизайну».

З метою підтримки екологічно-орієнтованого підходу до використання матеріалів у промисловому виробництві можна виділити основні компоненти щодо запровадження «розумного використання матеріалів» [1] в державну політику з охорони довкілля:

1) передбачення надійних стимулів (зокрема, через оподаткування) задля спонукання підприємств до ефективного виробництва та використання промислових матеріалів;

2) проведення державного/відомчого аудиту за використанням підприємст-

вами паливно-енергетичних ресурсів та матеріальних потоків у виробничому процесі дозволить на основі більш точної інформації сформувати стандарти соціальної корпоративної відповідальності в сфері виробництва щодо використання промислових матеріалів, зменшення обсягів викидів;

3) ключовим інструментом мотивування виробників промислової продукції до переходу на екологічно стійкі матеріали можуть стати державні закупівлі;

4) запровадження інформаційних компаній та програм з роз'яснення переваг ефективного використання матеріалів (як для підприємств, так і для кінцевих споживачів продукції);

5) державний контроль за виконанням норм, що встановлюють граничні рівні промислових викидів парникових газів;

6) спільна відповідальність виробників та споживачів й підтримка ними «розумного використання матеріалів» дозволить, зокрема, споживачам – формувати ринковий попит на продукцію, яка вироблена з екологічно стійких матеріалів, а виробникам – розробляти й впроваджувати інноваційні підходи, змінювати виробничі процеси, подовжувати терміни служби продукції, закладати в неї можливість переробки і вторинного використання.

Список використаних джерел

1.Дж. Оллвуд, Дж. Куллен. Экологически устойчивые материалы. UIT Cambridge. 2015.

***А. М. Біленко, К. В. Ребедайло, Д. Є. Шелар, Н. Г.* Смотрова**

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФІЛАКТИКИ ТУБЕРКУЛЬОЗУ

На сьогодні, за даними ВООЗ, майже третина населення земної кулі інфікована мікобактеріями туберкульозу. Вважається, що один хворий може інфікувати 10–15 здорових осіб. За оцінками, в усьому світі в 2019 році на туберкульоз захворіло 10 мільйонів чоловік, включаючи 5,6 мільйона чоловіків, 3,2 мільйона жінок і 1,2 мільйона дітей. Найбільше число нових випадків захворювання на туберкульоз відбулося в Регіоні Південно-Східної Азії (44% нових випадків захворювання), за яким слідували Африканський регіон (25%) і Регіон Західної частині Тихого океану (18%) [1,6].

Щорічно в світі на туберкульоз захворюють 7–10 млн чоловік. Загальна кількість хворих у світі досягає 50–60 млн чоловік. Зважаючи на ці цифри. Всесвітня Організація Охорони Здоров'я в 1993 році проголосила туберкульоз глобальною небезпекою. Особливої гостроти проблема захворюваності на туберкульоз набула в Центральній і Східній Європі та країнах, що входили до складу колишнього СРСР. В тому ж числі і Україна.

В Україні епідемія туберкульозу зареєстрована з 1995 року. І вона невпинно прогресує, стає невгамовною і загрозливою медико-соціальною проблемою. На сьогодні зареєстровано 680671 хворих на туберкульоз, що дорівнює 1,4% від усієї чисельності населення країни (на 0,2% більше, ніж у 1998 році), із них хворі активними формами туберкульозу складають 144041 (21,2%). [1]

Мета нашої роботи – донести до слухачів, що таке туберкульоз, методи боротьби з ним та профілактики, а також історію винаходу вакцини БЦЖ.

Туберкульоз (ТБ) – це інфекційне бактеріальне захворювання, яке спричиняють збудники: *Mycobacterium tuberculosis або паличка Коха(* яка найчастіше вражає легені*), M. bovis, M. africanum, M. canetti та M. Microti, M. avium* та *M. kansasii*. ТБ передається краплинним шляхом від людини з активною респіраторною формою до людини [8].

В світі існує лише одна відома вакцина проти туберкульозу - БЦЖ. Звернемося до історії її відкриття.

У 1882 р Р.Кох виділив бактерію, що викликає туберкульоз - мікобактерію, і створив речовину для діагностики туберкульозу - туберкулін. Про можливість запобігати туберкульоз і зменшувати ризик виникнення важких форм заговорили, коли на початку XX століття французькі вчені Альбер Кальметт і Каміль Герен створили першу людську вакцину на основі штаму ослабленої живої коров'ячої туберкульозної бацили - вакцину БЦЖ (BCG - Bacille Calmette-Guerin). Їх робота охоплювала отримання культур туберкульозної палички і дослідження різних поживних середовищ. При цьому вони з'ясували, що на живильному середовищі на основі гліцерину, жовчі і картоплі виростають туберкульозні палички найменшою вірулентності і за допомогою повторюваного культивування виростили ослаблений штам для виробництва вакцини. За ці дослідження вони отримали Нобелівську премію [2,5].

В 20-і роки минулого століття почалася повсюдна вакцинація проти туберкульозу на основі Mycobacterium bovis розроблений у СРСР [4].

В Україні та багатьох інших країнах, де поширений туберкульоз, щеплення вакциною БЦЖ є обов'язковим. Вакцинація проти туберкульозу проводиться на 3-5 добу після народження.

У вакцини БЦЖ є багато обмежень, тому дослідження з винаходу нової вакцини від туберкульозу продовжуються. Кілька потенційних вакцин на цей момент знаходяться на стадії першої та другої фази клінічних випробувань.

Туберкульозна інфекція розвивається у відкриту форму туберкульозу, коли бацили долають захист імунної системи та починають розмножуватись. У початковій формі туберкульозу (у 1-5 % випадків) вона розвивається невдовзі після первинного інфікування. Однак у більшості випадків латентна інфекція не має очевидних проявів. Бацили, які перебувають у «сплячому» стані, викликають активний туберкульоз у 5–10 % випадках латентного туберкульозу, часто це відбувається через декілька років після зараження [7].

Показання до вакцинації БЦЖ по позиції ВООЗ 2008 року: 1) всім дітям грудного віку, які проживають в високоендемічних по туберкульозу районах за винятком протипоказань; 2) дітям особливого ризику виникнення туберкульозної інфекції, які проживають в низкоендемічних по туберкульозу районах; 3) особи, які піддаються впливу M.tuberculosis з множинною лікарською резистентністю; 4) активна специфічна профілактика туберкульозу [2].

Протипоказання до застосування:

Для вакцинації: недоношені діти (маса тіла при народженні менше 2500 г); гострі захворювання; загострення хронічних захворювань; імунодефіцитний стан; злоякісні новоутворення; генералізована інфекція БЦЖ, виявлена в інших дітей у сім'ї; ВІЛ-інфекція у матері.

Для ревакцинації: гострі інфекційні і неінфекційні захворювання; загострення хронічних захворювань; імунодефіцитні стани; злоякісні захворювання крові і новоутворення; хворі на туберкульоз, особи, які перенесли туберкульоз та інфіковані мікобактеріями; позитивна і сумнівна реакція Манту; ускладнені реакції на попереднє введення вакцини БЦЖ (келоїдний рубець, лімфаденіт) [3].

Підводячи підсумок : з винаходом даної вакцини та її масовим застосуванням дуже сильно зменшилася захворюваність всього населення світу на туберкульоз. Але хвороба не відступила і люди, продовжують хворіти. Тому ми вважаємо за необхідне інформування населення про особливості туберкульозу та його профілактики, адже незнання найбільший помічник хвороби. Бажаємо усім здоров’я!

Список використаних джерел

1.Актуальні проблеми туберкульозу в Україні за 10 років Москаленко В.Ф. [http://www.ifp.kiev.ua/doc/staff/tubukr10years]. 2.БЦЖ [https://ru.m.wikipedia.org/wiki/БЦЖ]. 3.Вакцина туберкулезная БЦЖ [https://www.vidal.ru/drugs/bcg_vaccine__3717]. 4. Вакцинация против туберкулеза . БЦЖ. [http://minzdrav.gov.by/ru/dlya-belorusskikh-grazhdan/vaktsinatsiya/vaktsinatsiya-protiv-tuberkuleza-btszh-.php]. 5. Инфекционные болезни – прошлое, настоящее, будущее. [http://minzdrav.gov.by/ru/dlya-belorusskikh-grazhdan/vaktsinatsiya/vekhi-istorii-vaktsinologii.php]. 6. Туберкульоз [https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/tuberculosis]. 7.Туберкульоз [https://uk.wikipedia.org/ wiki/Туберкульоз]. 8.Що варто знати про туберкульоз [https://phc.org.ua/news/scho-varto-znati-pro-tuberkuloz].

А. Я. Савченко, І. Ю. Стеценко

СУЧАСНІ МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ КОРОНОВІРУСУ

З початку 19 століття, ми завжди дивились кінофільми та серіали, які попереджали людство про небезпеку виникнення смертельної пандемії, викликаної невідомим вірусом. Але ці пророцтва– збулися в 2019-2020 рр., коли світом поширилася пандемія нової, ще небаченої вірусної інфекції COVID-19, збудником якої став коронавірус SARS-CoV-2, резервуаром якого стали колонії кажанів у Китаї. Пандемія охопила понад 180 країн світу, коли захворіло біля 30 мільйонів людей, помер майже 1 млн. хворих. Зрозуміло, що для ефективної боротьби з пандемією необхідно не лише проведення масових лабораторних досліджень зараженості населення, кваліфікована робота епідеміологів, а й проведення найактуальніших методів діагностики. Існує два види тестів: експрес-тести і тести методом полімеразної ланцюгової реакції (ПЛР).

1. Експрес-діагностика з використанням швидких тестів.

Дозволяє визначати два класи антитіл IgM і IgG, які з'являються в організмі людини у відповідь на потрапляння вірусу і є важливим захисним фактором організму проти збудників.

IgM починають вироблятись з першого дня зараження і поступово накопичуються в організмі пацієнта, досягають максимуму на 8-9 день і тримаються до 30-го дня зараження. Експрес-аналіз дозволяє визначати антитіла IgM при первинному зараженні на 3-4 день після зараження.

IgG починають вироблятися на 6-7 день після первинного зараження, досягаючи максимуму до 25-28 дня і поступово знижуються. Вони можуть далі виявлятися при повному одужанні, захищаючи організм від повторного зараження.

Експрес-діагностика проводиться: 1) після контакту з людиною, що має підтверджений діагноз коронавірусу (на 3-й день після контакту); 2) при появі перших симптомів захворювання.

Плюси експрес-тестування: 1) швидкість; 2) можливість побачити, чи перехворіла вже людина на коронавіру і не тільки на COVID-19, але й інші сезонні коронавіруси; 3) доступніший за ПЛР-тест за ціною;

Мінуси експрес-тестування: 1) високий відсоток похибки (якщо зробити до того, як організм розпочне виробляти антитіла); 2) не показує захворювання в перші дні зараження.

За участю антитіл взагалі роблять 3 види тестів:

1. Імунохроматографічний експрес-аналіз. Мета: дозволяє швидко з’ясувати, чи хворів пацієнт (або, може, хворіє прямо зараз). Для експрес-тесту потрібна кров – з пальця або з вени;

2. Імуноферментний аналіз крові (ІФА), він же – імунохемілюмінесцентний аналіз (ІХЛА). Який не тільки покаже, що є антитіла IgM і IgG, але і скільки їх (їх титр). Мета: з'ясувати, знаходиться пацієнт в стадії хвороби, або у нього вже сформований імунітет. Для аналізу візьмуть кров з вени;

3. Імунохроматографічний експрес-аналіз на вірусні антигени (білки в РНК коронавіруса, на які реагує імунна система). Мета: з'ясувати, чи заражена людина в момент взяття мазка (його беруть з носа).

Важливо пам'ятати, що експрес-тест визначає наявність антитіл до віруса в крові, а не власне присутність віруса. Його можна зробити в будь-якому медзакладі. Але результати обов'язково потрібно підтвердити з допомогою ПЛР. Як мінімум тому, що тестування може припасти на період, коли організм хворого ще не встиг виробити антитіла. Уханські медики навіть жартували: мовляв, новий коронавірус перехитрив усіх нас. А все через те, що навіть у випадку зараження хворого, експрес-тест міг кілька разів не показувати позитивний результат.

2. Діагностика в умовах спеціалізованої лабораторії методом ПЛР.

ПЛР-тест показує наявність/відсутність в організмі людини ДНК або РНК вірусу. Метод використовується як підтверджувальний після проведення експрес-діагностики. Для аналізу використовується забір зразків із верхніх дихальних шляхів (носоглотки). Дослідження відбувається протягом 4-6 годин. Даний метод дозволяє виявити вірус на 3-й день після зараження.Позитивний результат аналізу вказує практично з 100%-ною вірогідністю на наявність вірусу SARS-CoV-2 в організмі.

Плюси ПЛР-тестування: 1-можна виявити захворювання у перші дні зараження (ще до появи симптомів); 2-100% точність результатів.

Мінуси ПЛР-тестування:1- не може показати, чи людина перехворіла на коронавірус; 2-дороговартісний.

Отже, лікарі у будь-якому разі радять комбінувати обидва метода діагностики, для достовірності стану Вашого здоров'я.

Список використаних джерел

1.Медбіоальянс. Інформація про Covid.Режим доступу: https://medbioshop.com.ua/news 231; 2.Медицинская микробиология, вирусология и иммунология, под редакцией В.П.Широбокова. 3.Міністерство охорони здоров'я України. Режим доступу: https://moz.gov.ua/article/news/koli-povinni-provoditi-test-na-covid-19; 4. Мультимедійна платформа іномовлення України. Режим доступу: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2901410-testi-na-koronavirus-cim-voni-vidriznautsa.html.

Н. Г. Смотрова, В. С. Несміян, М. О. Громов

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ БАКТЕРІОФАГІВ У БОРОТЬБІ З ІНФЕКЦІЙНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ

Дедалі більше поширення бактеріальних патогенів, що володіють множинною стійкістю до антибіотиків, вимагає розробки нових підходів для боротьби з ними. Одним з таких, на який покладаються великі надії, є фаготерапія. В останні роки наукові організації і ряд фармацевтичних компаній активізували дослідження, спрямовані на створення терапевтичних препаратів на основі бактеріофагів. Це один із найбільш перспективних способів боротьби з інфекційними захворюваннями.

Бактеріофаги (вд грец. *bacteria* бактерія і *fagos*- пожирач) особливі представники царства Vira, що здатні розмножуватися в клітинах бактерій, актиноміцетів, синьо-зелених водоростей. Їх характерна літична дія на бактерії була відкрита на

початку XX століття. Вони мешкають там, де є чутливі до цих бактеріофагів бактерії, у тому числі зовнішньому середовищі, а також у відкритих порожнинах тіла людини і тварин. Нуклеїнова кислота у фагів може бути представлена ДНК або РНК, одно- або двоспіральною молекулою. Нуклеїнова кислота міцно упакована в головці бактеріофага, яка має кубічний тип симетрії. Сучасна класифікація бактеріофагів включає 13 родин, 22 роди і близько 5000 видів [1].

Бактеріофаг завдяки продукції проникаючих ферментів, таких як ендолізини, має можливість долати захисні «бар'єри», тим самим викликаючи лізис бактеріальних клітин. Лізини - муреінові гідролази, вироблені бактериофагом, які діють на клітинну стінку бактерії-господаря, щоб звільнити потомство фагів .

Фаги не володіють спорідненістю до еукаріотичних клітин, і не мають ніякої метаболічної дії, яка б впливала на організм . Вони специфічні і діють на певні роди і види бактерій, що дозволяє вибірково діяти на патогенні бактерії.

Висока специфічність бактеріофагів робить їх набагато безпечнішими, ніж класичні антибіотики: якщо останні знищують як патогенні бактерії, так і нормальну мікрофлору організму, то фаги вибирають ціллю конкретний штам бактерії, ігноруючи інші. За рахунок самореплікації вони діють до моменту повного зникнення інфекції, а за відсутністю специфічних бактерій фаги стают неактивними та видаляються з організму. Крім того, фаги не посилюють токсичі ефекти інших медикаментів та не пов’язуються з тканинами, що робить їх сумісними з різноманітними лікарськими курсами, за яких приймання антибіотиків стає небезпечним. Фаготерапія безпечна для вагітних жінок та дітей - навіть для немовлят, бо за рахунок вищезазначеної специфічності фаги не можуть стати причиною подальшого розвитку алергії чи імунної недостатньості [2].

Окремою перевагою бактеріофагів над антибіотиками є ефективність перших проти штамів бактерій, стійких до багатьох антибіотиків (мультирезистентних (МР), або супербактерій). Через поширене використання антибіотиків (часто - невиправдане, як то при респіраторних вірусних інфекціях) резистентність бактерій до них росте з кожним роком. Останні прогнози невтішні: до 2050 року кількість смертей від МР-бактерій може досягти 10 мільонів за рік, повідомляє Всесвітня організація охорони здоров’я. Бактеріофаги без зусиль вбивають резистентні штами, що успішно використовується вже зараз при лікуванні пацієнтів з подібними інфекціями. Крім того, так як й самі віруси-фаги мутують і змінюються, бактеріальні форми не зможуть пристосуватися до фаготерапії [4]. Якщо саме такий підхід стане основним у медицині, супербактерії припинять свій постійний розвиток, більшість інфекцій зможе бути вилікована бактеріофагами, а ті рідкі штами, проти яких за якоїсь причини фаги будуть неефективні, будуть знищуватися класичними антибіотиками.

До того ж, в ході ряду досліджень бактеріофаги продемонстрували високу ефективність при лікуванні інфекції, що знаходиться в складі біоплівок, боротьба з якими є на даний момент одним з пріоритетних напрямків клінічної медицини та мікробіології [3].

Фаготерапія являється ефективним методом боротьби з бактеріями, як наслідок стає зручним інструментом в руках медицини. Вона не здатна повністю замінити антибіотикотерапію, втім може скласти їй конкуренцію, а в деяких виадках, коли остання безсильна, стає єдиним можливим варіантом лікування. Саме тому вивчення бактеріофагів є таким важливим, і якщо приділити йому ще більше уваги, то вже в найближчі десять років, ми станемо свідками революції в області інфекційної медицини.

Список використаних джерел:

1. Медична мікробіологія, вірусологія та імунологія: підручник для студ. вищ. мед. навч. заклад/За редакцією В.П. Широбокова/Видання 2-е. Винниця:Нова книга, 2011. - 952 с. 2. Wright C.H. Hawkins et al. A controlled clinical trial of a therapeutic bacteriophage preparation in chronic otitis due to antibiotic-resistant Pseudomonas aeruginosa; a preliminary report of efficacy // Clinical Otolaryngology. 2009. Vol. 34, Issue 4, pp. 349-357. 3. Verma V., Harjai K., Chhibber S. Structural changes induced by a lytic bacteriophage make ciprofloxacin effective against older biofilm of Klebsiella pneumonia // Biofouling. 2010. 26(6), pp.729-37. 4. Temperate and lytic bacteriophages programmed to sensitize and kill antibiotic-resistant bacteria // Ido Yosef, Miriam Manor, Ruth Kiro, and Udi Qimron, edited by Jennifer A. Doudna, University of California, Berkeley, CA, and approved April 28, 2015.

К. О. Сорокіна, І. Ю. Стеценко

ІСТОРІЯ ВІДКРИТТЯ ПЕРШОГО ВІРУСУ

Вірусні захворювання як явище були відомі людству ще з давніх-давен. За винятком того, що їхня причина залишалася невідомою. На стародавніх фресках можна знайти зображення хворих на поліомієліт, на картинах голландських художників нерідко зустрічаються зображення квітів, забарвлення яких набувало мозаїчного характеру. Лише багато років потому було доведено, що це викликано вірусним захворюванням.

Історія вірусології почалася наприкінці XIX століття. Цей період вважався золотим часом бактеріології. Після відкриттів Пастера і Коха прийнято було вважати, що для розвитку хвороби необхідна причина - збудник. Але при обстеженні деяких хвороб збудник знайти не вдавалося. Приклад - мозаїчна хвороба тютюну. Довгий час шкідник тютюнових плантацій не попадався в руки вченим, проте він поклав початок цілій науці.

Вірус тютюнової мозаїки довго був звичайним вірусом з одноланцюговою РНК, яка згорнулася досередини, наче пружинка. Він проживав свій короткий вік, бурхливо розмножуючись всередині рослинних клітин на тисячі частинок, які знову мляво завмирали до зустрічі з новою жертвою, змушуючи бліднути окуповані клітини, немов вивішуючи на них табличку «зайнято».

Так тривало мільйони років. Вірус змінювався, еволюціонував. У нього була всього один ланцюг спадкової інформації довжиною в 6400 нуклеотидів, загорнутих в білкову оболонку – капсид.

Вірус вражав культурні рослини, хоча почав він це робити явно раніше, ніж ті стали такими. Але тут у його жертв з'явився новий захисник - людина. За тисячоліття людина намагалася боротися з ним, але зупинилася в подиві, не знаючи того, хто цей слід залишає. Це й недивно, бо вірус мав лише 300 нанометрів в довжину.

Навіть не маючи змоги побачити вірус, людина намагалася зловити заразну частку. Першим, хто довів інфекційну природу захворювання тютюнової мозаїки у пасльонових, був німецький агроном Адольф Майєр. Він шукав паразита або грибок, дивився на коріння рослин, перевіряв світло, температуру та інші фактори, а потім, в кращих традиціях Роберта Коха, раптово зробив відкриття, що сік заражених рослин, отриманий, якщо їх потовкти в ступці, був, без сумніву, інфікуючою субстанцією для здорових рослин.

Майєр пропускав сік через фільтрувальний папір, капав їм на чашки, щоб виділити і виростити патогенні бактерії, але все було марно. Частинки були настільки малі, що утримати легко вислизаючого крізь пори паперу винуватця було практично неможливо - хіба що білок міг мати такі розміри. Розчарований, він

вирішив, що білок не може розмножуватися сам, і не зміг знайти справжнього пояснення.

Наприкінці XIX століття пошуками зайнявся вчений Дмитро Івановський. Він вирішив дізнатися, чи не викликає тютюнову мозаїку якась бактерія. Він переглянув під оптичним мікроскопом (електронних тоді ще не було) безліч хворого листя, але марно - жодних ознак бактерій виявити не вдалося. Тоді у нього зародилася думка, що можливо збудник занадто малий для того, щоб його побачити [1]. З такими проблемами стикалися й інші вчені. Зокрема, Луї Пастер з тієї ж причини не зміг виявити агент, що викликає сказ. У 1884 році французький мікробіолог Шарль Шамберлана винайшов фільтр (зараз відомий як фільтр Шамберлана або фільтр Шамберлана-Пастера), пори якого менше за бактерій. За допомогою цього фільтра можна було повністю видалити бактерії з розчину. Їм і скористався свого часу Дмитро Івановський.

Дрібно розтертий лист хворого тютюну Івановський поміщав у рідину, яку потім фільтрував. У результаті він побачив, що збудник проходить крізь пори, тому що фільтрат продовжував викликати захворювання листя тютюну. Його культивування на штучних поживних середовищах виявилося неможливим. Д.Й.Івановський дійшов висновку, що збудник має незвичну природу. Новий тип збудника він назвав «фільтрівними бактеріями» [3]. Завершив дослідження Д.Івановський захистом дисертації «Мозаїчна хвороба тютюну» [4] у 1902 році у Києві.

Після відкриття вірусу тютюнової мозаїки схожі за властивостями мікроби були ізольовані з організму хворих на ящур тварин (Ф. Леффлер і П. Форш, 1898), із хворої на поліомієліт дитини (К. Ландштейнер і А. Поппер, 1908), з тканин саркоми, що уражує птахів (Ф. Роус, 1911)[2].

Перша половина XX століття воістину виявилася ерою великих вірусологічних відкриттів.

Список використаних джерел

1. https://sites.google.com/site/virusologiavsem. 2. Широбоков В. П. Медична мікробіологія, вірусологія та імунологія Нова Книга 2011. - 46 с.3. Вирусология под ред. члена-корреспондента РАМН А.Г. Букринской, 2011.- 9 с. 4. Ивановский Д. И. О двух болезнях табака: табачная пепелица. Мозаичная болезнь - СПб.: тип. В. Демакова; 1892. - 19 с.

О. В. Цифрак

ПОЛІОМІЄЛІТ: СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ ТА ПРОФІЛАКТИКИ ЗАХВОРЮВАННЯ У ДІТЕЙ

Актуальність теми. Поліомієліт – гостре інфекційне захворювання, що спричинюється поліовірусом (РНК-вірусом підгрупи ентеровірусів) і характеризується ураженням сірої речовини спинного мозку (передніх рогів спинного мозку) з розвитком в'ялих паралічів і швидким розвитком м'язових атрофійВона полягає в тому, що вакцинні віруси з реверсією вірулентних властивостей, при пасажі через кишківник людини можуть тривало циркулювати у популяціях з недостатньо високим охопленням вакцинацією. При цьому вірус набуває нейротропні 7 властивості і може викликати захворювання.

Мета. Вивчення методів поширення та діагностики поліомієліту. Вивчення механізму передачі та етіологічних факторів даного захворювання. Дослідження та удосконалення методів лікування та профілактики захворювання.

Матеріали та методи доповіді. Перелік ускладнень, які можуть виникнути при лікуванні даної групи захворювань.

Перелік можливих ускладнень, що виникають при проведенні профілактичних щеплень.

Перелік профілактичних заходів, які спрямовані на забезпечення належних умов та заходів проти зараження вірусами даних захворювань

Розроблені лікувально-діагностичні заходи для виявлення збудників даних захворювань з подальшою боротьбою проти цих захворювань: вірусоскопічний - в досліджуваному матеріалі за допомогою електронної мікроскопії виявляються віріони, а за допомогою світлооптичної - внутрішньоклітинні включення (недолік світлооптичної мікроскопії - неспецифічність).

Результати проведеного дослідження. Ретельно зібрані клініко-епідеміологічні дані та результати лабораторно-інструментальних досліджень стають основою для своєчасної діагностики хвороби, дозволяють визначити межі вогнища та розробити план протиепідемічних заходів.

Висновки. Отже, поліомієліт – захворювання, яке лише дуже рідко призводить до серйозних клінічних проявів (у 0,1-1% інфікованих). Епідемічних масштабів поліомієліт набув тільки наприкінці XIX ст. – імовірно, внаслідок збільшення кількості провокуючих факторів, першим серед яких є щеплення. Зниження захворюваності на поліомієліт, що приписується щепленням, було досягнуто за рахунок зміни діагностичних критеріїв. Крім того, наприкінці 1950-х рр. з’ясувалося, що велику кількість гострих млявих паралічів викликано іншими кишковими вірусами (вірусами Коксакі та ЕСНО-вірусами).

Список використаних джерел

1. Інфекційні хвороби у дітей / А.М. Михайлов, Л.О. Трішкова, С.О. Крамарєв, О.М. Кочеткова. – К. : Здоров'я, 1998. – 418 с. 2. Медицина дитинства / за ред. П.С. Мощича. – К. : Здоров'я, 1999. 3. Профілактична та протиепідемічна робота в практиці сімейного лікаря / В.М. Ждан, В.П. Лисак, Г.М. Дубинская та ін. – Полтава : АСМІ, 2004. – 166 с.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Абдуллабейли Парвиз Фатулла оглы, диссертант Центра Судебной Экспертизы Министерства Юстиции Азербайджанской Республики.

Аверіна Ірина Олексіївна, бакалавр, ЦДЮТ «Гармонія».

Акименко Катерина Василівна, аспірантка кафедри історії Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» ім. Ігоря Сікорського.

Александрова Дар'я Олександрівна, студентка Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара.

Алексєєв Сергій Васильович, к. і. н., доц., доцент кафедри філософії та соціально-політичних наук Донбаської державної машинобудівної академії (м.Краматорськ).

Алексеева Лолита Абдулвохидовна, аспирант Уральского института управления (филиал РАНХиГС), г. Екатеринбург; преподаватель ГАПОУ СО «Екатеринбургский экономико-технологический колледж».

Аллахвердян Евеліна Давидівна, студентка спеціальності «Туризм» Університету імені Альфреда Нобеля.

Алмашій Альона Олександрівна, аспірантка кафедри політології та державного управління ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Амічба Дімона Петрівна, к. філол. н., доц., доцент кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Андреєва Владислава Вікторівна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Аніканова Любов Олександрівна, аспірант кафедри англійської філології факультету іноземної філології Запорізького національного університету.

Аратовська Карина Романівна, студент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара.

Артішевський Артур Едуардович, магістр державного управління, юрист.

Бабаева Малахат Рамиз гызы, к. филол. н., доц., литературный факультет, АГПУ, г. Баку, Азербайджан.

Бабенко Олег Олександрович, провідний архівіст Центрального державного архіву зарубіжної україніки, м. Київ.

Байдак Дарина Вікторівна, студентка Дніпровського Національного Університету імені Олеся Гончара.

Баракатова Неонілла Анатоліївна, к. філол. н., доц., доцент кафедри української та іноземних мов Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Бариш Яна Олександрівна, студентка Дніпровського Національного Університету імені Олеся Гончара.

Бедрій Мар’ян Миронович, к. ю. н., доцент кафедри основ права України Львівського національного університету імені Івана Франка.

Бекдамирова Лідія Заурівна, аспірантка кафедри загальноправових та політичних наук Національного університету «Запорізька політехніка».

Березовська Кристина Олександрівна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Беркещук Інна Степанівна, к. філол. н., доц., доцент кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Бєлоус Луїза Андріївна, студентка Дніпровського Національного Університету імені Олеся Гончара.

Бідун Юрій Володимирович, аспірант кафедри історії України Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Біленко Аліна Михайлівна, студентка Державного закладу «Дніпропетровська медична академія Міністерства охорони здоров'я України».

Бойда Андрій Васильович, студент Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Бойко Лариса Петрівна, к. філол. н., доц., доцент кафедри української мови Запорізького національного університету.

Бокова Марія Вікторівна, студентка історичного факультету Запорізького національного університету.

Бондар Наталія Василівна, старша викладачка кафедри мовознавства Івано-Франківського національного медичного університету.

Борисенко Анастасія Олександрівна, студентка Дніпровського Національного Університету імені Олеся Гончара.

Борисова Ольга Василівна, д. і. н., проф., професор кафедри загальноосвітньої підготовки Луганського національного аграрного університету (м. Харків).

Братченко Людмила Євгеніївна, старший викладач кафедри туризму та економіки Криворізького державного педагогічного університету.

Була Світлана Петрівна, к. політ. н., доц., доцент кафедри політології Львівського національного університету імені Івана Франка.

Вакарчук Ігор Миколайович, к. т. н. (PhD), доц., доцент кафедри аеропортів Національного транспортного університету.

Васильєва Анна Іванівна, аспірантка кафедри соціальної філософії та управління Запорізького національного університету.

Векуа Наталія Володимирівна, к. філол. н., доцент кафедри української мови Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, м. Київ.

Величко Дарья Александровна, студентка специальности «Таможенное дело» УО «Белорусский государственный университет транспорта».

Висоцька Ольга Євгенівна, д. філос. н., доц., завідувач кафедри філософії КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР».

Висоцький Олександр Юрійович, д. політ. н., проф., професор кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Власенко Наталія Іванівна, к. філол. н., доц., доцент кафедри зарубіжної літератури Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Вятчаніна Світлана Володимирівна, старший викладач кафедри української та іноземних мов Національного університету фізичного виховання і спорту України, м. Київ.

Галочкіна Анастасія Олександрівна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Гамеляк Ігор Павлович, д. т. н., проф., завідувач кафедри аеропортів Національного транспортного університету.

Гапоненко Світлана Олександрівна, асистент кафедри туристичного бізнесу та гостинності Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Гарасим Тетяна Олегівна, к. філол. н., викладач кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Гейбатова Айтен Джафар Гулу гызы, докторант кафедры литературы АГПУ, г. Баку, Азербайджан.

Герман Владислав Олександрович, студент гр. Ю-210м, другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 052 «Політологія» Національного університету «Запорізька політехніка».

Гетьманчук Микола Петрович, д. і. н., проф., професор кафедри політології та міжнародних відносин Національного університету «Львівська політехніка».

Гілізідінова Валерія Валеріївна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Глущик Сергій Васильович, к. філол. н., доц., доцент кафедри культури української мови Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова.

Головко Іван Костянтинович, к. політ. н., доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Гого Владимир Бейлович, д. т. н., проф., професор кафедр «Електромеханіки і машинобудування» та «Охорона праці» ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ.

Горб Альона Сергіївна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Горбачова Анна Олександрівна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Грачевська Таміла Олександрівна, к. і. н., доц., доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського **національного університету імені Олеся Гончара.**

Громов Максим Олександрович, студент Державного закладу «Дніпропетровська медична академія Міністерства охорони здоров'я України».

Грон Вікторія Віталіївна, к. і. н., викладач історії та англійської мови Навчального державного закладу «Черкаський професійний ліцей».

Гусениця Анна Валеріївна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Давиденко Олена Борисівна, старший викладач кафедри сучасних мов Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (м. Миколаїв).

Дадіані Ліана Зурабівна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Двуреченська Олександра Сергіївна, к.і.н., доц., доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Довбуш Ольга Іллівна, к. філол. н., доцент кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Дмитриченко Андрій Миколайович, к. т. н., доц., доцент кафедри транспортного права та логістики Національного транспортного університету.

Дмитрієв Микола Миколайович, д. т. н., професор кафедри аеропортів Національного транспортного університету.

Доценко Анастасія Олександрівна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Дудник Валентина Михайлівна, к.і.н., доц., незалежний дослідник, м.Вишневе.

Жигир Владислав Геннадійович, студент Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Жукова Олена Григорівна, к. т. н., доцент Київського національного університету будівництва і архітектури.

Жулканич Неля Михайлівна, д. і. н., проф., професор кафедри модерної історії України та зарубіжних країн Ужгородського національного університету.

Загребельна Ніна Іванівна, к. і. н., доцент кафедри методики навчання суспільних дисциплін і гендерної Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Задорожна Тетяна Павлівна, старший викладач кафедри сучасних мов Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (м. Миколаїв).

Зайцева Маргарита Олексіївна, к. філол. н., доц., доцент кафедри іноземних мов №2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (Харків).

Зевако Валентина Іванівна, к. філол. н., доц., доцент кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського.

Золотухін Анатолій Іванович, науковий дослідник, м. Миколаїв.

Іваник Микола Михайлович, к. і. н., доцент кафедри історії України, економічної теорії та права Національного лісотехнічного університету України, м. Львів.

Іванченко Леся Антонівна, к. і. н., провідний архівіст Центрального державного архіву зарубіжної україніки.

Кабанов Віктор Іванович, к. і. н., доц., доцент кафедри східноєвропейської історії Дніпровського національного університету.

Какатєєва Єлизавета Олексіївна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Каковкіна Ольга Миколаївна, к. і. н., доцент кафедри всесвітньої історії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Кілагуй Перес Рохер Давід, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Каретніков Ігор Геннадійович, к. і. н., головний спеціаліст Українського інституту національної пам’яті, м. Київ.

Кисельова Тетяна Володимирівна, старший викладач Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв.

Кицела Анастасія Олександрівна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Ключник Руслан Максимович, к. політ. н., доцент кафедри глобальної економіки Університету імені Альфреда Нобеля.

Князєва Анастасія Дмитрівна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Кобилянський Борис Борисович, к. т. н., доц., доцент кафедри охорони праці та екологічної безпеки ДВНЗ «Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут Української інженерно-педагогічної академії», м. Бахмут.

Ковальова Дар'я Олександрівна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Ковальчук Юлія Ярославівна, магістрант за спеціальністю «Філологія, українська мова та література» ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Ковпак Олена Сергіївна, к. пед. н., старший викладач кафедри соціальної роботи ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Кожухар Олександр Іванович, к. і. н., доц., доцент кафедри історії Криворізького державного педагогічного університету.

Комарова Олена Олексіївна, старший викладач кафедри соціології та масових комунікацій Криворізького державного педагогічного університету.

Комліченко Альбіна Андріївна, аспірантка спеціальності «Політологія» Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Коптєв Олександр Сергійович, аспірант кафедри міжнародніх відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Коряк Катерина Андріївна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Костик Євгеній Петрович, к. і. н., доцент доцент кафедри економіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди».

Костик Євгенія Володимирівна, к. пед. н., доц., доцент, Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Кострюков Сергій Володимирович, д. філос.н., доц., доцент кафедри цивільного, господарського та екологічного права Національного технічного університету «Дніпровська політехніка».

Коцюбовська Галина Анатоліївна, к. філол. н., доц., доцент кафедри філософії та політології Національної металургійної академії України.

Кривуля Павло Вікторович, к. е. н., доц., доцент кафедри економіки і підприємництва СНУ ім. В. Даля.

Крук Анастасія Валентинівна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Куйбіда Вадим Юрійович, студент Вінницького національного технічного університету.

Кутьков Владислав Олегович, студент Криворізького державного педагогічного університету.

Куц Олена Володимирівна, к. філол. н., доц., доцент кафедри української мови Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Лавренко Валерія Сергіївна, к. і. н., доцент кафедри всесвітньої історії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Лазаренко Володимир Григорович, майстер виробничого навчання - викладач предмету «Історія залізничного транспорту України та світу», Київська дитяча залізниця.

Лейцюсь Галина Михайлівна, к. філол. н., доц., доцент кафедри іноземної філології та перекладу Національного транспортного університету.

Лєпухова Наталія Іванівна, к. філол. н., доцент кафедри німецької мови Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Лимар Анастасія Олексіївна, студентка ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Лисенко Галина Іванівна, к. і. н., доцент кафедри українознавства, документознавства та інформаційної діяльності Придніпровської державної академії будівництва та архітектури.

Литвин Олена Олександрівна, к. філол. н., доцент кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця, м. Харків.

Літавщук Лариса Віталіївна, студентка спеціальності «Філологія: прикладна лінгвістика» Університету імені Альфреда Нобеля.

Луньова Тетяна Володимирівна, к. філол. н., докторант кафедри англійської філології, перекладу і філософії мови імені професора О.М. Мороховського Київського національного лінгвістичного університету.

Лутицький Олег Олексійович, студент Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Магдіч Аліса Сергіївна, к. е. н., доц., професор кафедри глобальної економіки Університету імені Альфреда Нобеля.

Мазьняк Роман Олегович, аспірант Львівського національного університету імені Івана Франка.

Малінська Ганна Дмитрівна, доцент кафедри теорії та історії держави і права Національного транспортного університету (м. Київ).

Мірошниченко Оксана Володимирівна, аспірантка кафедри філософії та українознавства Дніпровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна.

Міхейченко Марія Анатоліївна, к. політ. н., доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Микитчук Наталія Миколаївна, к. і. н., доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Мосюкова Наталія Геннадіївна, к. і. н., доцент кафедри філософії та політології Національної металургійної академії.

Назаренко Наталія Гаврилівна, старший викладач кафедри української та іноземних мов Національного університету фізичного виховання і спорту України, м. Київ.

Невесела Катерина Олексіївна, студентка Університету ім. Альфреда Нобеля.

Нєгіна Влада Русланівна, аспірантка кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Несміян Владислав Сергійович, студент Державного закладу «Дніпропетровська медична академія Міністерства охорони здоров'я України».

Нестеренко Яна Олександрівна, студентка Навчально-наукового інституту економіки та менеджменту Харківського національного університету міського господарства ім. О.М. Бекетова.

Нікогосян Олександр Сергійович, викладач Фахового коледжу Одеського національного університету імені І.І.Мечникова.

Нікогосян Ольга Олександрівна, к. політ. н., доцент кафедри соціальних теорій, директор Фахового коледжу Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Ніколенко Юрій Олександрович, магістр політології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Орлова Тетяна Володимирівна, д. і. н., проф., професор історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Оруджова Рамила Мехрам кызы, докторант АГПУ, г. Баку, Азербайджан.

Осінська Марія Сергіївна, к. філол. н., доцент кафедри іноземних мов Харківського національного університету міського господарства ім. О.М. Бекетова.

Пак Вячеслав Тимофійович, студент Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Параскун Ірина Леонідівна, викладач української філології Комунального закладу фахової передвищої освіти «Новобузький фаховий педагогічний коледж» Миколаївської обласної ради.

Пашковська Анна Андріївна, студентка Дніпровського національного університету.

Пацан Василь Олексійович (Євлогій, архієпископ Новомосковський), к.богослов'я, к. філософських наук, доц., доцент кафедри філософії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Пермінов Володимир Олександрович, к. політ. н., доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського Національного Університету імені Олеся Гончара.

Петров Павло Григорович, к. політ. н., доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Пивовар Діана Олександрівна, студентка магістратури спеціальності 052 «Політологія» Національного університету «Запорізька політехніка».

Підгаєцька Ольга Іванівна, начальник групи конструкторського бюро «Південне», м. Дніпро, Україна**.**

Підгорнов Даніїл Денисович, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Пілявоз Тетяна Миколаївна к. е. н., доцент Вінницького національного технічного університету.

Писаренко Елена Михайловна, к. филол. н., доц., заведующий кафедрой белорусской и зарубежной филологии Белорусского государственного университета культуры и искусств, г. Минск.

Пітель Віра Мирославівна, к. філол. н., доц., доцент кафедри української мови ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Піх Олег Михайлович, к. і. н., старший науковий співробітник відділу «Центр дослідження українсько-польських відносин» Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.

Піщанський Богдан Віталійович, студент Університету митної справи та фінансів.

Пліс Марія Юріївна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Побочий Іван Андрійович, д. політ.н., проф., завідувач кафедри філософії та політології Національної металургійної академії України.

Поглод Ганна Якимівна, асистент кафедри іноземних мов і перекладу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Подкопаєв Сергій Вікторович, д. т. н., проф., проректор з наукової роботи ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ.

Подорожко Поліна Павлівна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Поліщук Любов Миронівна, старший викладач Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова.

Попелиш Іван Іванович, к. т. н., доц., доцент кафедри аеропортів Національного транспортного університету.

Путято Ольга Васильевна, старший преподаватель кафедры «Таможенное дело», УО «Белорусский государственный университет транспорта».

Рагімли Руслан Хілал Оглу, доктор філософії, доцент, співробітник Центру антропології Інституту археології та етнографії Національної Академії Наук Азербайджану (Center for Anthropology of the Institute of Archeology and Ethnography of ANAS), м.Баку, Азербайджан

Радівончик Карина Дмитрівна, студентка спеціальності «Філологія: прикладна лінгвістика» Університету імені Альфреда Нобеля.

Ратушна Дар'я Андріївна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Реброва Юлія Олександрівна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Ребедайло Катерина Віталіївна, студентка Державного закладу «Дніпропетровська медична академія Міністерства охорони здоров'я України».

Савіна Вікторія Вікторівна, викладач Національного фармацевтичного університету, м. Харків.

Савченко Альона Ярославівна, викладач кафедри мікробіології, вірусології, імунології та епідеміології Державного закладу «Дніпропетровська медична академія Міністерства охорони здоров'я України».

Савченко Валерія Олександрівна, викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Сазонова Ганна Олександрівна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Самоволік Іван Костянтинович, студент Університету ім. Альфреда Нобеля.

Сапожнікова Лариса Яківна, доцент кафедри іноземних мов Харківського державний університету харчування та торгівлі.

Семикова Ксения Николаевна, аспирант кафедры белорусской и зарубежной литературы Белорусского государственного педагогического университета имени Максима Танка.

Сергієнко Тетяна Іванівна, к. політ. н., доц., доцент кафедри загальноправових та політичних наук Національного університету «Запорізька політехніка».

Синишина Юлія Анатоліївна, викладач Ужгородського національного університету.

Скоркіна Анастасія Олександрівна, студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 052 «Політологія» Національного університету «Запорізька політехніка».

Смотрова Наталія Григорівна, викладач Державного закладу «Дніпропетровська медична академія Міністерства охорони здоров'я України».

Смуглякова Марина Костянтинівна, старший викладач Національного унівеситету кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв.

Соколовський Олександр Богданович, аспірант, асистент кафедри політології та міжнародних відносин Національного університету «Львівська політехніка».

Солюк Мар'яна Миколаївна, асистент кафедри іноземних мов і перекладу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Сорокіна Катерина Олександрівна, студентка Державного закладу «Дніпропетровська медична академія Міністерства охорони здоров'я України».

Стежко Юрій Григорович, к. пед. н., доцент кафедри іноземних мов за фахом Національного авіаційного університету.

Стеценко Ірина Юріївна, викладач кафедри мікробіології, вірусології, імунології та епідеміології Державного закладу «Дніпропетровська медична академія Міністерства охорони здоров'я України».

Стефурак Роксолана Іванівна, к. філол. н., доцент кафедри української мови ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Сторчак Анна Юріївна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Страшко Ірина Володимирівна, к. філос. н., докторантка кафедри прикладної лінгвістики, порівняльного мовознавства та перекладу Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Стригун Ірина Василівна, студентка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Суїма Ірина Павлівна, к.філол.н., доцент кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара.

Сутуга Ігор Анатолійович, студент Національного транспортного університету.

Тарасюк Марина Юріївна, аспірантка кафедри історії факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Терновський Андрій Миколайович, к. і. н., викладач Машинобудівного фахового коледжу ДНУ імені Олеся Гончара.

Тертичний Олександр Васильович, координатор Дослідницької групи «Спільний Проект».

Тімченко Олександр Павлович, д. філос. н., проф., професор кафедри історії і філософії Львівського торговельно-економічного університету.

Торак Вікторія Юріївна, студентка Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ.

Умецька Анастасія Дмитрівна, студентка спеціальності «Політологія» Університету імені Альфреда Нобеля.

Фатєєва Вікторія Георгіївна, старший викладач Національного унівеситету кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв.

Філєр Залмен Юхимович, д. т. н., к. фіз.-мат. н., професор – пенсіонер Центральноукраїнського державного педагогічного університету.

Хмель-Дунай Галина Миколаївна, к. біол. н., доц., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ Дніпровський гуманітарний університет.

Цифрак Олександр Васильович, студент Державного закладу «Дніпропетровська медична академія Міністерства охорони здоров'я України».

Черкасов Станіслав Сергійович, к. і. н., доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Запорізького національного університету.

Шаповал Лариса Іванівна, к. і. н., доц., доцент кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Шеверун Надія Володимирівна, к. пед. н., доц., доцент кафедри іноземної філології та перекладу Національного транспортного університету.

Шевців Галина Михайлівна, к. філол. н., старший викладач кафедри практики німецької мови Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка.

Шелар Дар'я Євгенівна, студентка Державного закладу «Дніпропетровська медична академія Міністерства охорони здоров'я України».

Шелудько Елла Ігорівна, к. е. н., с. н. с., старший науковий співробітник відділу промислової політики ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАНУ».

Шестопалов Владислав Ігорович, студент СНУ ім. В. Даля.

Шкода Наталя Анатоліївна, к.і.н., доцент кафедри історії та археології Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Богдана Хмельницького.

Шкода Юлія Ігорівна, студентка магістратури Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Шульга Олена Вікторівна, Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 51.

Шуляк Сергій Вікторович, к. політ. н., доц., доцент кафедри міжнародних економічних відносин, регіональних студій та туризму Університету митної справи та фінансів.

Шурко Оксана Богданівна, к. політ. н., доц., доцент кафедри політології Львівського національного університету імені Івана Франка.

Щербак Віктор Михайлович, к. політ. н., доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Щербина Тетяна Федорівна, асистент Київського національного університету будівництва і архітектури.

Щипачова Дар'я Сергіївна, викладач, КАМТС№1, Факультет лінгвістики, НТУУ «КПІ»

Яретик Микола Миколайович, студент Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Alikhanova Ayna, National Azerbaijan Literature Museum named after Nizami Ganjavi of ANAS, Republic of Azerbaijan.

Aliyev Taleh, Institute of Ph.D., Associate prof, Archeology and Ethnography of ANAS, Republic of Azerbaijan.

Aliyeva Ruhangiz, Teacher, Nakhchevan Teaches Institute, Republic of Azerbaijan.

Aliyeva Shole, scientific researcher, Azerbaijan National Academy of Sciences Nakhchivan Branch.

Asgarov Ilkin, PhD Student. Departmet of «Azerbaijani language and its teaching technology» of Azerbaijan State Pedagogical University, Republic of Azerbaijan.

Babayeva Malahat Ramiz gizi, PhD, Associate Professor, ASPU, Department of Literature, Republic of Azerbaijan.

Budagova Aynur Mukhtar, Senior teacher of the Department of Methods of Teaching Foreign Languages at the Faculty of Philology, Azerbaijan University of Languages**,** Republic of Azerbaijan.

Gahramanova Zahra, PhD Student, Azerbaijan University of Languages, Republic of Azerbaijan.

Guliyeva Aynur, Senior Lecturer, Doctor of Philosophy, Head of Department of Theory and Practice of Translation of Romance Languages at Azerbaijan University of Languages, Republic of Azerbaijan.

Guluzade Rasim Maharram, PhD Student of the department «Civil Service and Personnel Policy» of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan, Baku, Republic of Azerbaijan.

Ismayilova Nargis Rafail kizi, PhD, senior scientific worker, Nakhchivan Branch of Azerbaijan National Academy of Science, , Republic of Azerbaijan.

Mammadova Shahla, PhD Student, Azerbaijan State Agrarian University, Republic of Azerbaijan.

Namazova Saba Azad, PhD in Philology, Associate Professor, Ganja State University, Republic of Azerbaijan.

Orujova Ramila Mehram kyzy, Doctoral student of ASPU, Republic of Azerbaijan.

Yunusova Narmina Khalid, PhD Student of the department «General Linguistics» of the Azerbaijan University of Languages, Republic of Azerbaijan.

Zeynalova Leyla, teacher, doctorate, Nakhchivan State University, Republic of Azerbaijan.

Zulfugarov Rashad, PhD, scientific secretary, Nakhchivan Branch of Azerbaijan National Academy of Science, Republic of Azerbaijan.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ VI. **ПОЛІТИЧНІ НАУКИ В СВІТІ. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ. СОЦІОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНА РОБОТА: НОВІ ІДЕЇ ТА НАУКОВІ ДОСЯГНЕННЯ** 3
Висоцький О.Ю. До питання розуміння легітимності у міжнародному праві . 3
Побочий І. А. Сучасний патріотизм в умовах глобалізації 5
Бекдамирова Л.З., Пивовар Д.О. Методологічні засади політичного конфлікту 7
Мазьняк Р. О. Використання політичних технологій у виборчих кампаніях . . 9
Була С. П. Роль цифрових медіа в політичній комунікації 10
Артішевський А.Е. Калокагатія правових інститутів - ґенеза легітимації системи політичної влади: політично-правовий аналіз 12
Скоркіна А.О., Сергієнко Т.І. Інформаційні основи у формуванні іміджу сучасних політичних лідерів України 22
Бойда А.В. Гендерний аспект президентських виборчих кампаній 2020 р. на пострадянському просторі (порівняльний політологічний аналіз на прикладі Білорусі та Молдови) 23
Невесела К.О. Політейнмент як складова політичної комунікації 25
Ніколенко Ю.О. Історичний розвиток процедури виборів 27
Умецька А.Д. Громадянська свідомість в Україні 28
Герман В.О., Сергієнко Т.І. Формування громадянських компетентностей посадових осіб місцевого самоврядування 30
Александрова Д.О., Микитчук Н.М. Досвід впровадження електронного врядування в Естонії 31
Аратовська К.Р., Микитчук Н.М. Проблема економічного сепаратизму в Італії 33
Ключник Р.М., Магдіч А.С. Діяльність ООН у контексті боротьби з пандемією COVID-19 34
Березовська К. О., Щербак В. М. До питання лінгвістичного чинника у міжнародних відносинах: роль Франкофонії 36
Галочкіна А. О. Кіберспорт як елемент національного брендингу та інструмент формування міжнародного іміджу України 37
Гетьманчук М.П. Генрі Кіссінджер про особливості формування сучасного світового порядку 40
Гілізідінова В.В., Головко І.К. Європейський Союз як міжнародна організація: проблематизація статусу 41
Горб А. С. Боротьба з міжнародним тероризмом в епоху нових інформаційних технологій 43
Кицела А. О. Вплив глобалізації на розвиток країн африканського регіону . . . 44
Горбачова А.О., Міхейченко М.А. Інформаційні технології врегулювання міжнародних конфліктів 45
Горб А.С. Наукова дипломатія у зовнішній політиці Великобританії 46
Грачевська Т. О., Гапоненко С. О. Образ успішного перемовника у поглядах французького дипломата Франсуа де Кальєра 48
Гусениця А. В. Вплив пандемії на відносини між Україною та ЄС 49
Дадіані Л.З. Вплив периферійних держав на систему глобальних взаємовідносин 50

Доценко А. О., Пермінов В. О. Вихід Великобританії з ЄС: трансформація двосторонніх відносин 52
Жигир В. Г., Микитчук Н. М. Зовнішньополітичний потенціал держави і його складові 53
Килагуй П. Р. Д. Місце Латинської Америки у зовнішній політиці Іспанії на початку XXI століття 54
Князєва А. Д. Громадянське суспільство як чинник формування зовнішньополітичного іміджу держави 57
Комліченко А. А. Основні інтереси КНР у XXI столітті 58
Коптєв О. С. Зовнішньополітична стратегія сучасної України 59
Коряк К. А. Уйгурське питання в сучасній політиці КНР 60
Крук А.В. Демократизація як інструмент розвитку відносин США з арабськими державами у XXI столітті 62
Litavshchuk L. V. What is Brexit and How it Happened 63
Лутицький О. О. Меми як інструмент публічної дипломатії 65
Микитчук Н. М., Байдак Д. В. Регіональна політика Індії: сучасний стан та перспективи розвитку 67
Нєгіна В.Р. Відновлення трансатлантичного співробітництва: наслідки для Ізраїлю 68
Пак В.Т., Щербак В.М. Чесько-українське співробітництво: гуманітарно-економічний аспект 70
Пашковська А. А. Поняття м’якої влади та її значущість 71
Підгорнов Д. Д. Структурні складові використання інтернет-технологій як елементу зовнішнього маніпулювання політикою держав 72
Піх О.М. Геополітичні розбіжності як чинник відносин Польщі та Росії у 90-х роках XX ст. 74
Подорожко П.П. Інструменти протидії нелегальній міграції в ЄС 75
Ратушна Д.А. Структурні елементи формування іміджу України у міжнародному інформаційному просторі 76
Реброва Ю. О. Праксеологічна інтерпретація вектору Китай – СУАР в контексті його адаптації до моделей управліня конфліктами 78
Сазонова Г. О. Проблема згоди у міжнародних відносинах в умовах процесу глобалізації 80
Сторчак А. Ю., Петров П. Г. Міжнародне співробітництво в боротьбі з міжнародним тероризмом 81
Соколовський О. Б. Транснаціональне співробітництво України та Польщі в рамках єврорегіону «Карпати» 82
Стригун І. В. Перспективи розвитку нагірно-карабаського конфлікту 84
Ковпак О. С., Лимар А. О. Особливості соціальної роботи з неповнолітніми матерями 85
Шуляк С. В., Піщанський Б. В. Сутність інтервенції як феномену міжнародної політики (погляд Дж. Розенау) 87
Алмашій А. О. Особливості соціалізації студента в кризових ситуаціях 88
Нікогосян О. О., Нікогосян О. С. Соціальне замовлення як спосіб організації надання соціальних послуг населенню 90
Тертичний О. В. Публічна соціологія: мережа персональних мандатів як майбутнє демократії 92

Guluzade R.M. Models of Modernization of Public Administration 96
СЕКЦІЯ VII. **ІСТОРИЧНІ НАУКИ У ПОШУКУ НОВИХ МЕТОДІВ ТА ТЕМ** 102
Бабенко О.О. Трансформаційні процеси при спорудженні Кременчуцької ГЕС: доля Тясмину та Сули 102
Каковкіна О.М. Космічна програма комуністичної Болгарії та декомунізація 103
Каретніков І. Г. Без синагоги: соціорелігійна активність віруючих євреїв Сталіно (Донецька) у 1950-х рр. 105
Алексєєв С. В. Інтеграція України в європейський ринок сільськогосподарської продукції у 2014-2020 рр.: історичний контекст 107
Борисова О. В. Засновник Дунайської Болгарії Хан Аспарух і Україна 109
Бідун Ю. В. Питання запровадження електричного освітлення в новобудовах Київської Духовної Семінарії (1900-1901 рр.) 111
Аллахвердян Е. Д. Основні тенденції розвитку масової культури в сучасній Україні в контексті глобалізації 113
Грон В. В. Тоталітаризм як феномен індустріальної епохи 114
Дудник В. М. Архівні джерела у процесі формування історичних компетентностей студентів 116
Жулканич Н.М. Особливості аграрних трансформацій 1960-х та 1990-х рр. в Україні 119
Загребельна Н. І., Яретик М. М. Історія взаємин Лесі Українки і К.Квітки: епістолярний контекст 120
Іваник М.М. Управління Львовом у період галицької автономії. Статут 1870 р. 123
Кожухар О. І. Особливості політики США в Центральній Азії (1991 – 2021) . 124
Кутьков В. О. Італійський фашизм і його приватна сторона 126
Лавренко В. С. Алкоголь у системі соціальних відносин революційного Катеринослава за матеріалами видання «Голос солдата» 128
Лазаренко В. Г. Укази Президії Верховної Ради СРСР і нагородні листи як вихідне джерело для біографічних досліджень 130
Лисенко Г. І. Музеєзнавчі аспекти вивчення архітектури та будівельних традицій Придніпровського регіону 131
Мірошниченко О. В. Виховання молоді як ключ до збереження віри (на прикладі старообрядницьких громад) 133
Мосюкова Н.Г. Польсько-радянські відносини в публікаціях катеринославської (дніпропетровської) газети «Звєзда» (20-ті – перша половина 30-х років XX ст.) 135
Орлова Т.В. Важливість модифікованих курсів всесвітньої історії у вищій школі України 136
Тарасюк М. Ю. Історія повсякденності у європейській та американській історіографії XXI століття 137
Терновський А. М. Винищувальний батальйон Криничанського району Дніпропетровської області протягом Другої світової війни 1941–1945 років . . 140
Шаповал Л. І. Весільна обрядовість населення Середньої Наддніпрянщини у радянську добу (1920-1980 рр.) 142
Шкода Н. А., Шкода Ю. І. Репресії радянської влади в Україні проти інтелігенції в повоєнну добу 146
Золотухін А. І. Золотої скіфської пекторалі – 2420 років! 148

Іванченко Л. А., Бабенко О. О. Українське сокільство в документах Центрального державного архіву зарубіжної україніки 152
Аверіна І.О. Особистість – ідея – історія 154
Акименко К. В. Журнал «Самостійна Україна» як виразник націоналістичної думки української діаспори 155
Rahimli R. Strategies Faced by Azerbaijani Immigrants in the Adaptation Process 157
Mammadova Sh. Textiles in the Period of Caucasian Albania 159
Aliyev T. Medieval Fortified Settlement Torpaggala (Gakh-Azerbaijan) 160
СЕКЦІЯ VIII. **АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК** 162
Suima I. P. Dialogical Entities in the English Language 162
Пацан В. О. (Євлогій, архієпископ Новомосковський) Шляхи формування і втілення настанови на достовірне іншомовне відтворення Священного Писання в англійських перекладах Біблії епохи Єлизавети I 164
Власенко Н.І. Оновлення традиційних шляхів маніфестації автора в епоху Відродження: від індивідуалізованого стилю до індивідуалізації жанрової побудови 168
Векуа Н.В. Логічний аспект антонімії 172
Вятчаніна С. В., Назаренко Н. Г. Питання розвитку й унормування української спортивної терміносистеми 174
Гарасим Т.О., Довбуш О.І. Прагматика вживання фразеологічних одиниць у промовах Барака Обами 176
Глущик С.В. Латинські імена у Генеральному описі Лівобережної України XVIII століття 177
Давиденко О.Б., Задорожна Т.П. Особливості використання онлайн-ресурсів для викладання іноземної мови у закладах вищої освіти 181
Зевако В.І. Про деякі комбінаторні зміни у східнополіських говірках 182
Костик Є.В. Порівняльно-зіставний аналіз художнього перекладу твору Оскара Уайлда «The Selfish Giant» 184
Золотухін А. І. Останній вірш Тараса Шевченка як одкровення величі історії України! 186
Стефурак Р. І. Евфемізми як засоби формування художнього етноконтексту 191
Беркещук І. С. Трансформація фразеологізмів у творчості Марії Матіос 192
Аніканова Л.О. Тактика активізації адресата до дії у промовах Бориса Джонсона 193
Амичба Д. П. Ментальный конструкт «конфликт» как универсальная категория: к проблеме этимологии и внутренней формы слова 195
Баракатова Н. А. Морфологічні особливості українсько-польської термінології мистецтвознавства 197
Куц О. В. Однорівнева транспозиційна парадигма складного речення 199
Литвин О. О. Творчість Уляни Кравченко в оцінках літературно-художнього дискурсу 201
Лєпухова Н.І. Реалізація гри слів у німецькомовному рекламному слогані . 204
Бойко Л. П. Морфологічні анормативи як експресивно-стилістичний засіб художнього мовлення Ліни Костенко 205
Коцюбовська Г.А. Приєднувальні конструкції зі сполучником та у творах О. Т. Гончара 207
Бокова М.В., Черкасов С.С. Український правопис 2019 – крок до формування європейських цінностей у громадянському суспільстві 208

Бондар Н.В. Проблемні питання дистанційного викладання латинської мови студентам медичних спеціальностей 209
Луньова Т.В. Семантика дієслова *see* в есе Джона Берджера про образотворче мистецтво: лінгвокогнітивний аналіз 211
Малінська Г.Д. Шляхи розвитку економічно-правової термінології кінця XIX – початку XX століть 214
Osinska M. S., Nesterenko Y.O. Community Interpreting as a Type of Translation 216
Параскун І.Л. Особливості використання фразеологічних одиниць у мові преси 217
Писаренко Е. М. К вопросу об интертекстуальном аспекте анализа художественного текста 218
Пітель В. М., Ковальчук Ю. Я. Семантичні мікрогрупи іншомовних іменників у романі Юрія Андруховича «Перверзія» 222
Поглод Г. Я. Онлайн-освітні інновації: навчитися хвилюватися, щоб захоплюватися навчанням 223
Радивончик К.Д. Преимущества и проблемы использования машинного перевода 224
Савіна В. В. Сучасні методи викладання української мови як іноземної 226
Самоволік І. К. Вплив англійської мови та культури на розвиток інших мов . 227
Сапожнікова Л. Я. Метафора в номінаційних моделях на позначення виробів з борошна в слов'янських мовах 229
Семикова К. Н. А.С.Пушкин в восприятии Луиджи Делатра 231
Синишина Ю. А. Актуальні проблеми перекладу діалектизмів у творах сучасних британських авторів 232
Смуглякова М.К., Кисельова Т.В., Фатєєва В.Г. Діагностичне оцінювання у процесі викладання іноземних мов 234
Солюк М.М. Використання артиклів при перекладі антропонімів у художній літературі 235
Стежко Ю.Г. Українська мова в контексті сучасних соціокультурних трансформацій 236
Страшко І.В. Корпус текстів – мета чи засіб? 238
Торак В.Ю. Функціонально-семантичні параметри порівняльних конструкцій (на матеріалі збірки Богдана Томенчука «Переступний день») 239
Sheverun N.V., Lejzjus H.M. Functional and Typological Features of Titles 241
Shchypachova D. S. English-Language Communications in the Context of Intercultural and Social Interaction 242
Шевців Г.М. Європейська автобіографічна традиція у спогадовому письмі Акутагави Рюноске 244
Шульга О.В. Особливості проявів експресивного мовлення у дітей раннього віку з затримкою мовленнєвого розвитку 246
Babayeva M.R. Psychofolkloristics 248
Оруджова Р.М. Аллитерационные особенности вспомогательных частей речи в фольклорных текстах 251
Гейбатова А.Д.Г. Противопоставление ассоциативной мысли как сущность определенности 254
Zaitseva M.O. Cultural Shift in Discursology 256
Budagova A.M. The Mechanism of Joint Work of the Brain and Language in the Translation Phase 261

Zeynalova L. Gradual Antonymy in the Phraseological System 263
Aliyeva R. The Enlightener Views of Mammad Said Ordubadi 265
Yunusova N. Kh. On the İmpact of İnformation Revolutions on Globalization 266
Aliyeva Sh. Ome Characteristic Features of Children's Games 267
Alikhanova A. «Love for Two Native Lands» in Creative Activity of Mountain Jews Living in Azerbaijan 270
Asgarov I. Usage Properties of -Daş Morpheme ın the Derıvatologıcal System of Oghuz Group Turkıc Languages (On Azerbaıjan and Turkısh Languages) 271
Namazova S.A. Language Issues in Ali Bey Huseynzadeh's Publicism 274
Guliyeva A. Lexical Impact of Arabian Language on Spanish 275
Zulfugarov R. About the Ethnolınguıstıc Analysıs of a Number of Lexıcal Unıts Used ın Nakhchıvan Dıalects and Accents 276
Ismayilova N. Ilgar Fahmi and Postmodernism 278
СЕКЦІЯ IX. **АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ТА ПРАВОВИХ НАУК. ПРОБЛЕМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ** 280
Пілявоз Т.М., Куйбіда В.Ю. Корпоративна соціальна відповідальність бізнесу: теоретичний аспект 280
Братченко Л. Є., Комарова О. О. Споживчий кошик в Україні та його відповідність реаліям 282
Філєр З. Ю. Земні процеси залежать від космосу 284
Костик Є.П. Концептуальні засади та сутність конкуренції в системі підприємництва 286
Шестопалов В.І., Кривуля П.В. Позитивна рольова інтерпретація акторами фва окремих характеристик функціональності об’єктів функціонально-вартісного аналізу 287
Бедрій М. М. Деякі роздуми щодо класифікації конституцій 289
Савченко В. О. Права людини та права засудженого: одна площина, різні рівні належних прав, проблематика порушень та шляхи вирішення 291
Тімченко О.П. Методологічна редукція як принцип інтерсуб’єктивного напряму у філософії права 295
Абдуллабейли П. Некоторые заметки о назначении производства по вновь открывшимся обстоятельствам 296
Алексеева Л. А. Современные практики гражданского участия как проявление социальной и политической субъектности 303
Васильєва А. І. Інститут електронного голосування: закордонний досвід та перспективи впровадження в Україні 305
Висоцька О. Є. Пропагандистські технології формування громадської думки в процесі здійснення комунікативної політики держави 307
Кострюков С.В. Аналіз основних принципів державної політики у сфері енергозбереження 310
Кабанов В. І. Особливості управління дистанційним навчанням в середній освіті сучасної України 312
Шурко О. Б. Державна служба в контексті адміністративної реформи 315

***СЕКЦІЯ X.* БЕЗПЕКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ** 317
Гамеляк І. П., Дмитрієв М. М., Дмитриченко А. М., Попелиш І. І., Вакарчук І. М., Сутуга І. А. Філософія безпеки на транспорті 317
Пашковська А. А. Ефективність політики санкцій ООН в сучасному світі . . . 319
Андреєва В. В. Проблема забезпечення міжнародної безпеки в сучасному світі 320
Гого В. Б., Подкопаєв О. І., Підгаєцька С. В., Кобилянський Б. Б. Антропоцентрична ергатична система безпеки праці 321
Двуреченська О.С. Проблеми формування системи національної хімічної безпеки в Україні 323
Жукова О. Г., Щербина Т. Ф. Управління екологічною безпекою регіонів . . . 325
Бариш Я. О., Пермінов В. О. Інформаційний тероризм як феномен сучасної міжнародної політики 326
Борисенко А. О. Кібербезпека в контексті інформаційної безпеки країни 328
Бєлоус Л.А. Безпека особистості в умовах глобалізації: проблеми та шляхи вирішення 329
Какатєєва Є. О. Нормативно-правові засади політики інформаційної безпеки НАТО 330
Ковальова Д. О. Трансформація туристичної галузі ЄС: подолання наслідків коронавірусної інфекції COVID-19 332
Пліс М.Ю., Щербак В.М. Безпека в сучасному світі 334
Поліщук Л. М. Біорізноманіття та екологія 335
Путято О. В., Величко Д. А. Экспортный контроль – элемент обеспечения мировой безопасности 337
Хмель-Дунай Г.М. Корективи у праці, що внесені дистанційною роботою . . . 338
Шелудько Е.І. Підтримка екологічно безпечного виробництва задля підвищення конкурентоспроможності промислової продукції 340
Біленко А.М., Ребедайло К.В., Шелар Д.Є., Смотрова Н.Г. Історичні аспекти профілактики туберкульозу 342
Савченко А. Я., Стеценко І. Ю. Сучасні методи діагностики короновірусу . . 344
Смотрова Н. Г., Несміян В. С., Громов М. О. Перспективи використання бактеріофагів у боротьбі з інфекційними захворюваннями 345
Сорокіна К. О., Стеценко І. Ю. Історія відкриття першого вірусу 347
Цифрак О.В. Поліомієліт: сучасні особливості перебігу та профілактики захворювання у дітей 348
ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ 350

Proceedings of the Third International Scientific Conference
Education and Science in a Changing World:
Problems and Prospects for Development
Dnipro, Ukraine
March 26-27, 2021
Part II

Scientific editor
Prof. Oleksandr Vysotskyi

Наукове видання
Науковий редактор: *О.Ю.Висоцький*

О 72 Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку. Матеріали III Міжнародної наукової конференції. 26-27 березня 2021 р., м.Дніпро. Частина II. / Наук. ред. О.Ю.Висоцький. – Дніпро: СПД «Охотнік», 2021. – 368 с.

У збірник вміщено матеріали III Міжнародної наукової конференції «**Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку**», що присвячені осмисленню найбільш важливих наукових та освітніх проблем сучасності, окресленню перспектив їх вирішення, розробці стратегій подальшого розвитку наукового та освітнього потенціалу в світовому контексті, узагальненню досвіду викладання та визначенню шляхів реалізації виваженого підходу до оптимізації освітніх практик з огляду на нові виклики та кращі світові досягнення. Рекомендовано для студентів, аспірантів і викладачів вищих навчальних закладів, науковців.

СПД «Охотнік» В.С.
49040, м. Дніпро, Запорізьке шосе, буд.40, к. 194.
Код за ДРФО 1708213264
Свідоцтво И № 816689 від 01.01.2011.

Здано на складання 22.03.21. Підписано до друку 23.03.21. Формат 60х84/16.
Папір офс. Друк різографічний. Гарнітура Times. Умовн.друк.арк. 30,62.
Умовн.фарб.-відб. 30,62. Обл.-видавн. арк. 32,05. Наклад 300 прим. Зам. № О_2420